Başlangıç

- 1 -

Hizmetçi kız önde, Ahmet arkada taşlığa girdiler. Taşlık geniş ti, loştu, serindi. Bu kız da niye böyle ayaklarının ucuna basarak yürür? Evde hasta mı var? Bir de ne görsem, ben de öyle yürüyorum, Allah kahretsin, dirilerini uyandırmaktan çekiniyormuşum gibi. Ahmet, iskarpinlerinin nalçalı topuklarını taşlarda şakırdatmağa başladı. İnadıma.

Büyük bir salona girdiler. Burası taşlıktan da loştu.

- Az beklesinler dedi, beyefendi sizin için. Sofradalar.

Ahmet, keten kılıflı, kocaman koltuklardan birine oturdu. Kılıfın altında ne var, bilmiyorum: Yaldızlı tahta oyma, kırmızı kadife. Büyük babamın Üsküdardaki yalısındakiler gibi.

Sağdaki duvar buzlu camekân, yemek odaları onun arkasında. Karnım da bir aç, bir aç. Ahmedin açlığını yemek kokusundan çok çatal bıçak sesleri arttırıyordu. Karşıda bir, iki, üç, dört, beş... beş çekmeceli ceviz bir konsol duruyor... aynasının içinde gözlerimi bir açıp bir kısıyorum. Burnumu da kaşıyorum. İnce bıyıklarımı mı; bıyıklarıma kaytan dersem övünmek gibi mi olur; boyuna çekiştiriyorum, Allah kahretsin.

- Safa geldiniz Ahmet bey evlâdım.

Ahmet ayağa kalktı.

- Safa bulduk enişte.

Şükrü bey ince uzundu ve kır saçlıydı.

Ahmetle Şükrü bey enişteşinin son buluşmaları, bundan iki yıl kadar önce, 1923 kışında Moskovada oldu. Bir halı işi dolayısıyla Moskovaya gelen Şükrü bey, bilmem ne yüzden, tevkif edilince, o zamanlar orda üniversitede okuyan Ahmedin yakın akrabası olduğunu söylüyor. Ahmede, bir akşam, saat yedi sularında Çekadan telefon ediyorlar. Evet, akrabamdır, dedim, evet, eski İttihatçılardandır. Ajan değildir. Sanmıyorum. Kefil olabilirim. Şükrü beyi bir saat sonra Ahmedin odasına getiriyorlar. Kara havyarından votkasına kadar, borç, harç, şahane bir sofra donatmıştım. Şükrü bey yiyor, içiyor. " Ahmet bey evlâdım, bu iyiliğinizi ömrümün sonuna kadar unutmam " diyor.

- Nasılsın Ahmetçiğim ?

- Teşekkür ederim teyze, iyiyim.

Cemile teyze hâlâ güzel. Şeytanın dişisi olsa, bu dişi şeytan da güzel olabilse, işte öyle bir güzellik.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Cemile teyzeye çocukluğumda sevdalıydım. Büyük babamın Üsküdardaki yalısının hamamında beni, üç yaşımdayken , bacaklarının arasına sıkıştırıp nasıl yıkadığını hâlâ anlatır, ben de hâlâ kızarırım.

Şükrü bey öksürdü .

- Sorması ayıp olmasın amma , Ahmet bey evlâdım , İzmiri teşrifinizin sebebi ?

- Bir iş bulabilirim diye düşündüm, enişte. Yapabileceğim bir iş . Herhangi bir iş ... İstanbulda iş bulmanın yolu yok artık.

Şükrü bey öksürdü. Ne diyeceğini biliyorum.

Şükrü bey öksürdü.

- Vallahi , Ahmet bey evladım, iyiliğinizi unutmuş değilim ...

(Hiç ummadığım birşey yaptı, sağdaki pencereye gitti ,bana da yaklaşmamı işaret edip kapalı perdeyi azıcık araladı. Güneşli manolya ağacının dalları arasından , bahçe duvarının üstünden sokak görünüyor)

Şu karşı köşede çömelmiş herife bakın. Dilenciye . Taharri kerata ... Göz hapsindeyim .

- Enişteni rahat bırakmıyorlar, Ahmetçiğim. Politikadan elini ayağını çekti, ama onlar hâlâ peşindeler .

- Dönün İstanbula , Ahmet bey evlâdım. Ortalık biraz durulsun , ben size haber yollarım . Dönüş paranız yoksa , vereyim. Moskovadan borçluyum .

- Param var.

- Sizin gazeteleri filân da kapattılar mı?

- Kapattılar.

- Tevkifata başladılar mı? sizinkilerin de arasında ?

- Hayır.

- Fotoğrafınız vardır, bura polisinde?

- Sanmıyorum.

- Vardır vardır. Bana geldiğiniz duyulursa ikimizin de başı nâra yanar. Tevkif edecekler sizinkileri de, edecekler. Beni de verecekler İstiklâl Mahkemesine. Verecekler. Kürt isyanı vesile. En insafsız adamını , İsmeti , yeniden hükümete getirmek için , yeniden istiklâl mahkemeleri kurmak için, Mustafa Kemalin bulduğu vesile. Kazisinin öcünü de alacak, (Bu fırsattan istifade ederek) İttihat ve Terakkiye mânen sadık kalan bizlerden. Neden mi? Kendisi de İttihatçıyken umduğu mevki kendisine verilmedi diye. Politika böyledir. İnsan , inkâr ettiği eski partisine herkesten çok düşman kesilir. Tevkif ettirecek beni Mustafa Kemal, ettirecek. Ayağımın azıcık sürçmesini bekliyor, azıcık ...

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Sokak kapısının önüne çıkınca Ahmedin gözleri kamaştı. Köşedeki dilencinin yanından geçmemek için sola saptı. Herif gerçekten de taharri mi? Yoksa Şükrü bey beni aldatmak için mi uydurdu bunu?

Yokuşu inmeğe başladı. İzmirin bu zenginler semtinin kapalı pancurlarında, manolyalarında, kiremitlerinde çok sıcak gün ışığından başka kimseler yoktu; bir de karşılarda, aşağılarda İzmir koyu, geniş, durgun, kapalı. Bu koya neresinden girilir? Bu koyun neresinden çıkılır açık denize? Bu sulara 1919 'da Yunan donanması demirledi. Yunan orduları bu kıyılardan bastı ayağını Anadolu toprağına İngilizin emriyle arpalar biçilip buğdaya başlanırken ve yine burdan 1922 sıcaklarında döküldüler denize, arkalarında yaktıkları şehri bırakarak. Yukardan böyle bakılınca yangın yerleri, şehrin içinde, öbek öbek ve karma karışık boşluklardı. Ahmet, alevlerin arasından İzmire giren türk atlısını gördü. Her nedense bir tek atlıyı, her nedense Adana köylüklerinden bir atlı. Niçin Adana köylüklerinden? Bir elinde al sancak, bir elinde yalın kılınç; 1922 sıcaklarında İzmire ilk giren Adanalı atlı şimdi, 1925 'te, nerelerdedir? Ne yapıyor? Hangi beyin çiftliğinde ırgat? Yarıcı? Ya Yunan komünistleri? Yunan ordusunu isyana çağırdıkları için kurşuna dizilenler değil; onlar Anadolu toprağında yatıyor, Mehmetçiklerle yanyana. Ötekiler, hapse atılanlar? Hala bir Yunan adasında, demirlerin arkasındalar mı?

Ahmet indi yokuşu. Aşağıda, Kordonun arka taraflarında bir kahveye girdi. Kaşar peyniri, simit, çay, nargile ısmarladı. Ben Şükrü beyin beni atlatacağını söyledimdi bizimkilere. Yok, ille de git gör İş bulur enişten sana. Legal imkanlardan sonuna kadar yararlanmalı. Yararlandık. Bari polise haber vermese bizi Şükrü bey enişte miz. Yine kaşar peyniri ısmarladı. Bir yağlı simit daha. Yemeğe bile çağırmadılar. Nargileyi getiren garsona bir çay daha ısmarladı. Gidip haber verecek. Telefon eder. İttihatçıları da sıkıştırdıklarına göre Şükrü bey gerçekten de listenin başındadır. Ahmet ömründe iki kere, İstanbulda nargile içmişti. İzmirin nargilesi çarpar derler alışık ~~[illegible]~~ bıçak yemiş gibi bir acı duydu. Açtı gözlerini. Hoşça kal Anuşka. İçeri bir herif girdi. Birisini arıyormuş gibi bakındı. Soldaki masaya oturdu. Kabarık, koskocaman, yarı inik gözkapakları altından beni gözetliyor. Kahvesini içip gitti. Şu soldaki masadan kalkan herif kimdi diye soracaktım garsona az kalsın.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Ahmet kahveden çıktı. Vakit ikindiye dönmüştü, ama İzmirin taşlarında hâlâ öğle sıcağı tütüyor.

Bir yangın yerinde, Ahmet, ansızın denizle karşılaştı. Çıplak bir deniz. Yangın yeri de çıplak. ~~X~~ Kendim de çırıl çıplak ortaya düşmüşüm. Gözetliyorlar beni.

İç sokaklara sapti, bir mahalle camiine girdi. Çürümüş hasırla içyağı kokuyordu. Minberin yanında üstübaşı yırtık pırtık , iki gözü akmış genç bir adam dizleri üstünde sallanarak kuran okuyor. Çıplak ayakları tertemiz ve tabanları nasırlı.

Ahmet oturdu, başını duvara dayadı.

Bebekken Ahmedi Mesneviyle uyuturdu dedesi, ninni yerine.

Yatılı okuldan çıktıktan sonra-orda namaz, oruç zorunluydu - namazı da, orucu da bıraktım. Kuranı da hiç bir zaman doğru dürüst okuyamadım. Ereesi, üstünü, şeddesi yardım edeceğine hep şaşırttı beni. Ama dindardım. Daha doğrusu, Allahın var mıdır olmıyabileceğini düşünmemiştim. Sonra, bir gün , Allahın varlığını, yokluğunu değil de, dindar adamın Tanrıdan mükâfat beklediği için , cennete girmek için, ölümsüz bir hayata kavuşmak için sevap işlediğini ve cezadan , cehennemden korktuğu için, günahtan kaçındığını düşündüm. Dindar adamın bu hürriyetsizliği, bu bencilliği, hiç dindar olmamışım gibi şaşırttı beni. Ahmet o gün bu gündür bütün işlerini mükâfat kaygısıyla ceza korkusunun dışında yapmağa çalıştı. Yakamı Tanrının elinden kolayca sıyırmamın nedenlerinden biri de, Anadolu din adamını, işinin üstünde görüp tanımamdır. Bu adam, ne mevlevi dedeme, ne de yatılı okulda dinbilgisi öğreten karavatlı, pensneli hocamıza, hattâ ne de bizim Üsküdardaki mahalle camisinin nüktesever imamına benziyordu. Bu adam, masallardaki ejderha gibi çeşmenin önüne oturup suyunu kesmişti. Yanında başında , cahilliğin, bâtıl itikatların, iki yüzlülüğün, hoşgörmezliğin, karanlık bir terörün sancağı dalgalanıyordu.

Ahmet başı hep böyle duvara dayalı, uyudu. Uyandı. Saatına baktı. Cami iyiden iyiye kararmıştı. Üç ihtiyar girdi içeri. Belki ak sakalları, belki de inanılmıyacak kadar yamalı hırkaları yüzünden bir birlerine üçüzmüşler gibi benziyorlar. Kör hafız hâlâ kuran okuyor. Bir de kederliyim, Allah kahretsin. " Dinle neyden ki hikâyet kılmadı, ayrılıklardan şikâyet kelmadı".

Ahmet dışarı çıktı. Cami avlusunun kapısındaki fenerin aydınlığında duraladı. Eşikte biri oturuyor. Şükrü beyin göstardiği dilenciye benziyor. Belki de benzemiyor. Demek ki bal gibi takib-

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

edilmişim. Dilencinin önünden geçti. Demek Şükrü bey ben çıkar çıkmaz ... Ama belki Şükrü bey haber vermedi de herif kendiliğinden ~~ark~~ takıldı ardıma. Akşam buluşacakları yeri, sabahleyin İsmail iyice tarif etmişti. Ardı sıra yürüyorlarmış gibi geldi Ahmede. Dönüp ~~arkam~~ bakmak eşeklik olur. Yüreğinin böylesine küt küt atmasına içerledi. Köşede ansızın durdu. Geri döndü. Kimseler yok. Evlerin kafeslerinden dökülen ışık parçaları ortalığın kimsesizliğini bir kat daha ortaya çıkarıyor. Bola zaptı. Ya atlattım herifi, ya da evhama kapılıyorum, Allah kahretsin.

İsmail , bir taş merdiven kalıntısının alt basamağında , cigara - sını avucunun içinde içerek oturuyordu. Yola koyuldular. Ay doğdu. Tahtaları kararmış, çoğu da cumbalı, evlerin arasında daracık sokak eğri büğrü, bir başına sürünüp gidiyor. Bir de sessizlik , bir de yalnızlık. Küçücük bir balığım. Böyle bir duyguya, yine böyle ~~kır~~ ayışığında, karanlık bir tirenden inip bilmediğim, tanımadığım Harkofu dolaşırken de kapıldımdı.

Şehrin dışına çıktılar. Ayışığının ıssızlığı derinden derine güm güm eden bir motor sesiyle dolmağa başladı. Telaşlandım. Tozlu bir şosede ilerliyorduk. Görünürlerde ne ev, ne ağaç. Sağdaki çıplak tepenin eteğine vardık. Motor gümbürtüsü iyice arttı. Tepenin yamacında, tek başına , taş bir kulübe. Penceresiz.

- Bu motor neyin nesi İsmail?
- Gece gündüz su çekiyorlar. Bir saat ötede.

İsmail, kulübenin tahta kapısındaki kocaman asma kilidi açtı. Gaz lambasını yaktı. Ahmet, iki portatif karyoladan birine oturdu.

- Geleceğimi bilmişim gibi.
- Biri Ziyadan kalma.

Yer topraktı. İsmail, teşkolaptan ekmek, beyaz peynir, domates, hıyar, tuz bir şişe de su getirdi.

- Takibedilmediğimize emin misin İsmail?
- Herifler ruh değil ya, be kardeşim, çakırdık.

Ahmet kalktı, bir yandan hıyarı ısırıyor. Ayaklarını yere vurdu:

- Toprağın altı taş çıkmaz inşallah.
- Niye taş çıkacakmış, be kardeşim. Kazma, kürek te var, Ziyadan kalma. Tahtaydı, testereyi, neydi, teker tüker taşırım.

-Sende kalacağımı bilen yok değil mi İsmail?

- Geldiğini bile daha söylemiş değilim arkadaşlara - Ağır ağır soyunmağa başladı.- Senin bavulu ben alırım emanetçiden , sen şehirde pek gözükme.- Paçadan bağlı patiska donu, düğmeleri kopuk iç gömleğiyle

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

kalmıştı. Ellerinin iriliği, esmerliği gençliği büsbütün çıkmıştı ortaya . -

Ahmet yine yeri ayaklarıyla yokladı.

- Yarın burasını ölçer, biçer bir plân çizerim.

- Bence derinlik te, genişlik te iki buçuk metreden az olmalı. Kara kalem bir de resmimi döktürürsün artık.

- Senin Fabrika çok mu uzak burdan İsmail?

- Bir saat çeker. Şafakla kalkıyorum.- Zilinin kapağı kendinden büyük bir çalar saatı kuruyordu. - Ziyadan kalma. - Saati yastığının altına soktu. - Seni uyandırmasın diye.

Ahmet soyunmağa başladı. İsmail çekti battaniyeyi çenesine kadar:

- Tel dolapta çay şeker filân var, Gazocağı da köşede. Ziyadan kalma. Şimdi şu lambayı üfleyiver.

- Kapıyı kapatayım mı?

- Ayışığında uyuyabilirsen kapama. Hava alırız... Ziya uyuyamazdı.

Ahmet kısa donu, kolsuz ten fanilasıyla kalmıştı.

İsmailin çenesine battaniyenin sert tüyleri batıyor, İsmaili bundan 13 yıl sonra, 1938 'de, Ankarada, Askeri hapishanede, altı ay tecritte tutacaklar. Tecrit dediğin taş bir oda. Penceresi demir parmaklıklı ya, camları yok. Kar içeri yağacak. Yer de çimento. İsmail hatırlıyacak, bu geceyi, bu gece battaniyenin çenesine batışını, Ahmedin lambayı üfleyip te bir türlü söndüremeyişini.

- Şunun fitilini kıs be Ahmet.

Ahmet fitili kısmadan üfleyip söndürdü lambayı.

Ay ışığı açık kapıdan içeri akıyor. İsmail inceden inceye horlamağa başladı. Motor sesi güm gün de, güm güm.

Ahmet sağa döndü, sola döndü, gözlerini sım sıkı yumdu, gözlerini açtı. Oturdu yatağın içinde. Ayışığı olduğu gibi yüzüne vuruyordu. Motor sesi güm güm de güm güm. Üsküdarda , yalıda, yatağının içine oturur, denizde, başı sonu olmıyan bir yolculuğa çıkmış motorlu teknelerin geceyi döven gümbürtüsünü, içim burkularak, dinlerdim.

Ahmet kalktı, arkalıksız, hasır iskemleye atılmış pantalonundan cigara paketiyle kibriti aldı. Arka cepteki tabanca az kalsın düşüyordu. Şunu atmasını beceremem de yine taşırım, Allah kahretsin. Kapının eşiğinde oturdu. Bir cigara yaktı. Aşağıda bir başına uzıyan şose motor sesiyle ürperiyordu.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Vakit öğleye yakın

Oturduğum yerde arada bir başımı kaldırıp karşımda, benim gibi patates ayıklıyan mavi gözlü kıza bakıyorum. Dışarda Moskovaya kar yağıyor, ama Üniversite mutfağı sıcacık. Karşımdaki kız başına, omuzlarına sardığı şalı niye çıkarmaz? Solumda ekonomi politik profesörüm; sağımda İranlı Hüseyinzade, öğrenci; onun yanında çinli Sİ-YA-U, öğrenci o da; onun yanında Üniversite direktörümüzün yumurtası ve karbonatı fazla kaçmış pandispanya karısı; onun yanında tanımadığım biri, rus olacak, burnundan belli; onun yanında başımı kaldırıp baktığım mavi gözlü kız; onun yanında boyundan ilikli gömleğinin göğsünde Kızıl Bayrak nişanıyla Petrosyan, Üniversite parti höcresi sekreteridir; hepimiz koskoca bir kovanın başında, tahta sıraların üstünde, halka olmuşuz, mutfak nöbetimizi tutuyoruz. Çuvallardan aldığımız patatesleri, bir birinden yamru yumru , bir birinden topraklı Allah kahretsin, ayıklayıp kovaya atıyoruz. Arasıra iki kişi kovayı götürüp su dolu bir teknenin içine koşaltıyor.

- Sıra sende Ahmet.

Kalktım.

Sİ-YA-U , mavi gözlü kıza döndü :

- Sen de Anuşka .

Kalktı. Uzun boyluymuş. Kovaya bir kıyısından o bir kıyısından ben yapıştık. Bacaklarının biçimini anlıyamadım. Keçe çizmeler giymiş. Kovayı tekneye boşalttık. Muslukta ellerini yıkadı. Tombulca uzun parmaklı, ak eller.

- Nasıl olsa yine kirlenecek Anuşka.

Karşılık vermedi.

- Sen kalemde mi çalışyorsun?

- Senli benliliğimiz neden?

Eski parti üyelerinin, hele aydın russalar, sizli bizliliklerini biliyordum, ama Üniversitede gençler, bir birimizi tanıyalım tanımıyalım, senli benli konuşurduk. İçerledim :

- Eski aristokratsın anlaşılan.

- Siz de proletere pek benzemiyorsunuz...

Moskovada , şafakla lapa lapa yağan kar, akşam üstü dindi, gece bastırınca yine başladı incecikten. Bugün nöbet üstüne nöbet tutuyorum. Üniversite avlusuna çekilmiş kamyonda , kuru balık sandıklarının tepesindeyim. Kamyon geç vakit geldi, boşaltamadık. Asker postallarımın içinde ayaklarım buz kesiyor. İnip tepinmeli karın üstünde. Öyle de yaptım. İndim. Tepindim. Isındım. Sıtrasnoy manastırının kulesini görüyorum avludan. Bir

Öğle yemeğinde, yemekanede aradım Anuşkayı, bulamadım. İçine kara ekmek doğradığım yağsız lahana çorbasın.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Aklıma en olmaz şey geldi: Belki Anuşkadır.

kızak geçti. Kızakçının acayip kavuğu kar içinde. Kızaktakiler Nepman olmalı. Kürklerinden, kalpaklarından belli. Nöbet yerinde türkü söylenmez her halde. Oysaki, Budyonni marşını avaz avaz haykırmak geliyor içimden: Dayoş Varşova! Dayoş Berlin: Ver elini Varşova! Ver elini Berlin! Sıkı sıkıya tuttuğum tüfekten olacak, yahut Nepmanlardan. Sıtrasnoy bulvarına baktım. Karanlıkta, kar içinde uzayıp gidiyor. Bir kımıldanma işittim. Döndüm. Fenerin ışığında, yanı başımda, bir Bespirizorni, yani, yersiz, yurtsuz çocuklardan biri duruyor. Tepeden tırnağa çaputlar içinde. Bir lokmacığı açık kalan, ~~ahmi~~ alabildiğine kirli yüzünde gözleri pırıl pırıl. Minicik burnu kırmızı. On iki yaşlarında var yok.

- Merhaba amcacığım, ~~[illegible]~~
- Merhaba, ~~[illegible]~~
- Balık kokuyor, amcacığım, ~~[illegible]~~
- ~~Ben duymuyorum, [illegible]~~ kokabilir.
- Kamyon balık mı yüklü?
- Balık yüklü.
- Çoktan mı nöbettesin, amcacığım?
- Çoktan.
- Balık kokuyor.
- ~~Ben duymuyorum.~~ kokabilir...
- Bana bir balık versen olmaz mı, amcacığım, ~~[illegible]~~?
- Olmaz, ~~[illegible]~~.
- Karnım aç, ~~[illegible]~~
- Bugün hiç bir şey çarpamadın mı?, ~~[illegible]~~
- Bir çantacık. Boştu.
- Sizi bir yerlere topluyorlar. Yemek te, üst baş ta veriyorlar. Niye gitmiyorsun?
- Ben hürriyete düşkünüm, amcacığım.
- Nerelisin?
- Volga boyundan.
- Nasıl geldin buraya ?
- Yürüyerek. Tirenle de. Yataklıda.
- Vagonların tekerlekleri arasındaki sandıkta yani.
- Öyle olsun... Bir balık, küçücük bir balık versen kıyamet mi kopar?
- Veremem.
- Balıklar sayılı mı? Bir fazla bir eksik kim çakar?
- Ben.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Vallahi karnım aç.
- Para versem?
- Ver.

Para verdim. Çaputlarının bir yerine soktu.

- Bir de balık ver.
- Para verdim ya.
- Bu saatta bütün dükkanlar kapalı. Para her zaman işe yarar mı sanıyorsun? Karnım aç. Bir minicik balık.
- Olmaz.
- Neden olmaz, amcacığım?
- Herkese bir tane versem, balık kalmaz kamyonda.
- Ben herkes miyim?
- Değil misin?
- Değilim. Ben altı parmak Fedyayım.
- Niye altı parmak?

Sağ elini uzattı. Serçe parmağının yanında bir et parçacığı sarkıyordu.

- Cigaran var mı amcacığım?

Cigara verdim.

- Ateş te ister misin?
- Aç karnına cigara içmek olmaz. Balığı da ver.

Volga boyundan altı parmak Fedyaya bir balık verdim.

- Bir tane daha versen, amcacığım.
- Yooo... Çok oluyorsun artık.
- Kızma. Bunu al, bir büyüceğini ver.

Aldım. Bir büyüceğini verdim. Bir yerlerine soktu.

- Niye yemiyorsun? Hani açtın?
- Sankayla yeriz.
- O da kim?
- Oynaşım.
- Kaç yaşında?
- Benden küçük. Bir balık ta ona...
- Haydi , haydi, bas bakalım...
- Kızma , gidiyorum.

Kollarını göğsüne kavuşturup kanburunu çıkararak uzaklaştı, durdu, döndü :

- Burda balık dağıttığını söylemem kimseye, dedi. Nöbetçilerin hepsi senin gibi olsa yandı Sovyet hükümeti... Hoşça kal amca...

Avludan çıktı. Sıtrasnoy bulvarının karlı karanlığında kayboldu

Koğuşa döndüğüm zaman herkes uyumuştu, bir Sİ-YA-Ü nun yatağı

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

boş, benimkisinin yanında. Ayaklarıma çorap yerine sardığım bezleri açarken Sİ-YA-U girdi içeri. Sİ-YA-U, Üniversitenin sütre pantolonlu birinci öğrencisi. Rugan iskarpinleri, papyon boyun bağı bile var. Fötür şapkası da var, ama giymiyor artık. Bir kere fötürle çıkmış sokağa , çocuklar, Sivetnoy Bulvarda, " Burjuy, Burjuy! " diye ardına düşmüşler. Fransızcası çok güzel. Moskovaya Paristen gelmiş sanırsam, ama iyice bilmiyorum. Buraya resmî pasaportla gelmiyenler, ben de öyleyim, birbirlerine kimi şeyleri sormaz.

- Sİ-Ya-U, bak ne diyecektim? Anuşka neyin nesi oluyor?
- Müdürün daktilosu.
- Onu öğrendim. Anası babası kim yani?
- Babası mühendismiş, Kolçak kurşuna dizmiş. Annesi tifüsten ölmüş. Bonne nuit.

Motor sesi geceyi dövüyordu. Ahmet çıplak ayaklarını sürüye sürüye karyolasına gitti. Sırt üstü uzandı. Hoşça kal , Anuşka!

Uyandığım zaman kulübenin alaca karanlığına kapının aralıklarından yol yol gün ışığı sızıyordu. İsmail giderken kapıyı kapamış, açtım. Çok ince camdan bir bardakta, bu da Ziyadan kalma olacak, çay içtim.

Ahmet lambayı yakıp kapıyı kapadı. Motor gürültüsü yine de duyuluyor. Bizim kazma sesi de duyulur mu dışardan? Tabancayı yatağın üstüne koydu. Şu kapıyı desteklemenin yoluna da bakmalı. Ne olacak? Kazarken basılırsam, kol demiri mi dayanır?Saatına baktı. Sekizi çeyrek geçiyor. Kulübenin orta yerini kazmağa başladı. Saatıma baktı. Dokuz buçuk. Bir saat bir çeyrekte soluğumuz kesildi, Allah kahretsin. Su içti. Cigara yaktı. Kapıyı açtı. Aşağıda şose hep öyle bir başınaydı, katkısız gün ışığı altında, toz içinde.

Ahmet kapadı kapıyı. Kazdığı toprağı arada bir de köşeye atıyor. Saatına baktı. On ikiye on var. Avuçlarım kebap kebap olmuş. Kulübe hamam gibi sıcak. Moskovanın soğuğu kurudur, çarpmaz insanı. Zenciler bile kolayca dayanıyor. Doğu Enstitüsü öğrencilerinin suvarasine asker postallarım, dolaklarım, kalın bezden rus gömleğimle gittim. Hoş, istesem de başka kılıkta gidemezdim. Büyük salonda dansediyorlar. Bir de kalabalık, bir de kalabalık. Sİ-YA-U yu gördüm. Çok iyi dikilmiş lacivert kostümüyle, maskeli bir baloya, kılık değiştirip gelmişe benziyor. Beni görmedi. Terlemeğe başladım Allah kahretsin. Ahmet sıpır sıpır tırlıyan yüzünü, gözünü çıplak koluyla sildi. Gömleğini çıkarmıştı. Kazmaya dayanıp belini doğrulttu. Vay anasını, Sİ-YA-U dansediyor, hem de Anuşkayla. Kız beni gördü.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Gülüm sedi. Saçları saman sarısı. Boynu uzun , yuvarlak. Bacaklarına baktım. Kalın. Güzel olmayan bir yerini buldum diye sevindim. Ahmet kapının önüne çıktı. Ceketini omuzuna atmış, Sucuk gibi de terliyim, seniyesinde de nezle olurum , Allah kahretsin. Öğle nevalesini , pastırmayı, ekmeği, domatesleri silip süpürdü. Şoseden tozu dumana katarak bir otobüs geçti. Ahmet kapıyı kapadı. Biraz dinleneyim, dedi, uzandı karyolaya yüzü koyun, bir de gözünü açtı ki İsmail baş ucunda:

- Canın çıktı anlaşılan.

- Kaç saat uyumuşum?

Klübenin kapısı açıktı. Dışarda tertemiz bir akşam kararıyor.

Ahmet bavulu açtı.

İsmail sordu:

- Pılan hazır mı?

- Pılansız başladım. Ama çizerim. Moskovada Devrim müzesinde gördüm bir örneğini.

- Toprağı ben taşırım dışarı, ortalık iyice kararsın da. Bir küfe var klübenin arkasında. Ziyadan kalma. Ne diyecektim, toplantı yarın akşam.

Eşiğe oturdular. İsmail tahan helvası da getirmiş.

- Sen bana her gün bir İstanbul, bir de İzmir gazetesi al.

Kulübedeki toprağı, küfenin bir kıyısından Ahmet, bir kıyısından İsmail tutarak - Anuşkayla patates kovasını taşıdığımız gibi - tepeye taşıdılar.

- Yarın ayrı ayrı çıkalım, İsmail, toplantıdan. Sende kaldığımı yine de bilmesinler.

Ertesi gece toplantıdan geç döndüler, ama Ahmedin kazdığı toprağı tepeye taşımadan yatmadılar.

Yağmurlu bir akşam - İzmir yaz yağmurunun İstanbulunkinden ne kadar ayrı olduğunu ilk anlayışım - İsmail getirdiği gazeteleri Ahmede uzatırken :

- Polis sepi arıyor , dedi. Bir haftadır arıyormuş. İstanbullu iki Ahmet Kadriyi tutup sorguya çekmişler.

- Şükrü beyin işi.

- Belki de... Ama eşkâlini de verirdi. Karşılarına çıkan her Ahmet Kadrinin yakasına yapışmazlardı.

- Yakalananlar bana benziyordur. Eşkâlimi İstanbuldan sormuşlardır elbet. Mesele, İzmire geldiğimi kimden haber aldıklarında.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Hem ne diye böyle sıkı arıyorlar beni?

- Tevkifler başlamış.
- Ne diyorsun?

Yüreğim tıpkı o takibedildiğimi sandığım akşamki gibi kötü, alçak, hızlı atıyor. Gazeteler, İstanbulda, Ankarada komünistlerin yakalandığını, İstiklal mahkemesinde yargılanacaklarını, ele geçmiyenlerin de şiddetle arandığını yazıyordu. Ele geçmiyenler arasında ben de varım.

- Senin buraya geleceğini kimler biliyordu?
- Bilenler ele geçmemiş... Burda bizimkileri polis...
- Tanımaz... Hüsnüyü belki sorguya çekerler, Şimendifer İşçileri Cemiyetini kapatırlarsa...
- Kapatacaklar.

Yağmur dindi. Motor sesi, nemli, sıcak karanlıkta boğuk, baygın yayılıyor.

Eşikte oturup zeytin, ekmek, tahan helvası yediler.

- Ne ceza keserler bizimkilere dersin Ahmet?
- İstiklal mahkemesi bu, belli olmaz.
- Asacak değiller ya be kardeşim?

O gün kazılan toprağı taşımak için karanlığın iyice basması yetmedi, vaktin de iyice ilerlemesini beklediler. Çukurun ağzını, bir metre kare kadardı, iki günde örtmeyi kararlaştırdılar. Tahta bir kutu yapacak, toprakla silme doldurup çukurun ağzına yerleştireceklerdi. Kapaktaki toprakla yerin toprağı karışacak, çukur istendiği vakit açılıp, istendiği vakit gizlenecekti.

Ahmet, artık, gündüzleri kapıyı açıp eşikte oturmuyor. Bütün gün gaz lambasının ışığında Ziyadan kalma kitapları okuyor. Bir tanesi de şiir kitabı.

- Şurdaki şiirlerden aklında ne kaldı İsmail?
- Bir tek satır. Hangi limana gider bu yüz direkli gemi?
- Niye bu satır kaldı aklında?
- Direklerinden.

İzmir Şimendifer İşçileri Cemiyeti kapatıldı. İdarecilerini, Hüsnüyü de, sorguya çekip bıraktılar.

Aradan bir ay geçti. Bu bir ayda bir kere bile dışarı çıkmadım. Toplantıları bir süre geri bıraktık. Ziyadan kalma kitaplar bitti. Gazeteleri ilanlarına kadar okuyorum. Resim yapmağa

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

çalıştım, yüz direkli geminin resmini, beceremedim.

İsmail, getirdiği nevaleyi masanın üstüne ağır ağır yaydı, sonra Ahmede döndü:

- Bizimkiler, dedi, Bursada Yoldaş diye bir gazete çıkarmışlar.
- Nasıl? Ne zaman?
- Tevkifattan önce. Bugün haber aldım.
- Peki, sonra?
- Kapatılmış...

Ahmet İzmire gelirken İstanbuldakiler ona: "Sen gizli matbaanın yerini hazırlarsın, dedilerdi, ama yalnız yerini. Sonrasını biz sana bildiririz." Arkadaşların niçin böyle dediklerini, Ahmet, şimdi anlıyor. Legal imkânlardan sonuna kadar yararlanıp Yoldaş'ı çıkaracaklarmış. Peki ama legal imkanlardan yararlanıp gizli matbaanın kâadını harflerini, mürekkebini, pedalini, bokunu püsürünü de depo etmek yok muydu? Şimdi burda bir kuru çukurla kala kaldık işte. Anayasaya mı güvendi bizimkiler? Bizim burjuvazinin Anayasa filân taktığı var mı? Kürt isyanı patlak verince, bu öyle basit bir eşkiya hareketi değildir, diye bir biz yazdık. Kürt beylerinin, şeyhlerinin toprağını kürt köylüsüne hemen dağıtmalı, dedik. Bu işte İngilizlerin, halifecilerin parmağı varsa, bu parmak kökünden ancak böyle kesilir, dedik. Kürt halkıyla Türk halkının arasında kan girmemeli, dedik. Dedik oğlu dedik. Dedik te ne oldu?

Ahmedin aklından geçenleri işitiyormuş gibi konuştu İsmail:

- Hergeleler kökümüzü kurutmağa yeminliymiş, be kardeşim.
- Ne sandında ya... Bizim ağalar devrimci karakterlerini çoktan kaybetti. Yüzde seksenini hiç değilse... Bunu anlamalı Allah kahretsin.

On yıl sonra olsaydı, yani 1935 te, Ziya, bir de canlı örnek verebilirdi İsmaile, Ahmedin bu iddiasını ispat için: "İsmail, diyebilirdi Ziya ona, dün bir yerde kime rastladım biliyor musun? 925 'te Ankara İstiklal mahkemesinde yargıçlık etmiş mebuslardan birine. Herife sordum:

- On yıl önce bizimle alıp veremiyeceğiniz neydi? dedim.

Kurnaz kurnaz baktı suratıma:

- Ziya beyim, dedi, esmayı siz kendiniz üstünüze sıçrattınız. Benim iki çiftliğim var. Kürdün köylüsüne kürt beyinin toprağını verseydik, bizim ayılar da bizim toprakları isterdi. Yol olundu, Ziya

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

beyim, yol olurdu...

Ahmet masaya dayanarak kalktı:

- İstanbulda gideceğim İsmail.

- Delirdin mi, be kardeşim?

- Kaadın, pedalın filân yoluna bakmalı. Arkadaşlarla da bağı sağlamalı.

- İstanbulda kimseler kalmamıştır. Hem, tirenlerde, vapurlarda kontrol nasıl biliyor musun?

Yine Hüsnünün evinde toplandılar. Ahmetin gitmemesine karar verildi. Başka birisi de, İstanbuldaki adrese/pek güvenemediğinden, yollanmadı. Gündüzleri gaz lambası yakmıyorum. Kapalı kapının aralıklarından sızan güneş ışınlarındaki tozların oyununu, cilvesini, cümbüşünü, çılgın canlılığını seyrediyor, Hangi Limana gider bu yüz direkli gemi? diye Anuşkaya soruyorum. Geceleri karşıma oturtup iki prtresini yaptım İsmailin. Birini beğendi, kendine benzemiyenini...

Aradan üç hafta geçti.

Kapıyı açıp, güneşe çıkmak, çukurun toprağını yaymış olduğumuz tepede sırtüstü, on dakikacık ,yatmak!... İsmailin dönme vakıtlarını, ilk önce saatlarını, sonraları yirmi dakka, on dakkalarını hesaplamağa başladım. Anılarımı yitirdim diyebilirim. Hapiste, tecritte, münferitte yıllarca yatanlar vardır. İyi ama onlar, kapılarını açıp dışarı çıkamıyacaklarını önceden biliyor. Bense kapıyı şimdi açıp çıkabilirim istesem. Açabileceğini önceden bildiğim kapıyı açamamanın çilesini çekiyorum.

Aradan bir hafta daha geçti.

Ahmet belki bir saattir gözünü kapı tahtalarının aralıklarına uydurup dışarıya bakıyor. Yüreğim de çarpıyor küt küt. Kötü bir iş yapacağım, biliyorum. Kapıyı açacağım, biliyorum. Eşeklik bu yaptığım. Biliyorum. Usulca açtım kapıyı. Tepenin öbür yüzüne inerken koşmamak için kendimi zor tuttum. Bıyıklarımı tıraş etmiştim. İsmailin eski tulumunu da giymiştim. Yüzümü de karalamıştım biraz. Bu kılık kıyafetimle demirciye filân benzediğimi sanıyorum. Şosede yürüdüm bir çeyrek kadar. Karşıdan gelip şehre giden otobüse yol verdim. Sağımda temeli taşla örülmüş yüksekçe bir setle karşılaştım. Seddin üstünde bir çınarla iki kişi. Yine seddin üstünde, bir çardağın altında, dizi dizi tütün yaprağı asılı. Seddin dibinde bir çeşme vardı. Yalağın kıyısına basarak oluğa dayadım ağzımı. Göğsüm , sağ kolum ıslana ıslana üst dudağımdaki bıyıksızlığı- bıyıksızlık alt dudakta olmaz ya - büsbütün ,

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

çırılçıplak duyarak kana kana su içtim. Doğruldum, ağzımı sağ elimin tersiyle silerken, sol bacağımın baldırına demir bir çubukla vurulmuş gibi oldu. Dönüp baktım. Sarı bir köpek. Dişlerini göstererek sırıtıyor, belki sırıtmıyor da, sırıttığını sonradan düşündüm. Salyası aka aka ; belki akmıyor da salyası, sonradan düşündüm aktığını; sarı bir köpek bacaklarının arasına kuyruğunu sıkıştırarak sessiz sedasız, yani hırlamadan, sanki gözlerimle karşılaşınca korkmuş gibi, uzaklaştı. Baldırımı yokladım, avucuma baktım : Kan. Olan işi settekiler de görmüş. " Aldırma delikanlı, tütün basıver, nasıl etti bu işi, zararsız hayvandır", diye seslendiler. Fırlattıkları fağfon tabakadan tütün alıp bastım yaraya, mendilimle de sıkıca sardım.

Ahmedin bıyıksızlığını İsmail o gece neden sonra farketti. Ahmet gazlambasının fitilini tırnak makasıyla kesip alevi ayarla - lamağa çalışıyor, dalgın yüzünde isli pırıltılar dolaşıyordu.

- Neden tıraş ettin bıyığını, be kardeşim?
- Değişmiş mi yüzüm ?
- Önce farkına varmadım, ama değişmiş mi diye bakarsan , değişiklik var. Bıyıksızlık yaraşmıyor sana.
- Burnum uzuyor bir kat daha değil mi?

Ahmet o gün başından geçenleri İsmailden gizledi. Hem yediğim halt, hem de onu İsmailden gizleyişim rezillik, ama gizledim.

Aradan dört gün daha geçti.

Ahmet bir yandan kocaman domatesi tuza banıp ısıra ısıra yiyor , bir yandan da İzmir gazetesini okuyordu. İsmail, teldolabın raflarına serili gazete kağıtlarını değiştiriyor.

- İsmail!
- Ne o?
- Baksana, gazetenin yazdığına göre kuduz köpekler dolaşıyormuş ortalıkta.
- Dolaşıyor. Bir iki çocuğu ısırmışlar. Evveli gün de bizim fabrikanın kapıcısını.
- Peki ne olacak şimdi İsmail?
- Ne, ne olacak? Isırılanları İstanbula yolluyorlar. Kuduz hastanesi bir orda .
- Kuduran var mı?
- Olmaz olur mu?
- Kuduz köpek sahiplerini de cezaya...
- Kim sahip çıkar kuduz köpeğe be kardeşim?
- Hay Allah kahretsin... Yarın toplanalım İsmail.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Olup biteni anlattım.

- İşte böyle İsmail...

İsmail : " İşte böyle... " diye tekrarladı sonra:

- Köpek sette gördüğün tütüncülerin, dedi. Ziyayla kaç kere kahve içtik o çınarın altında. Yarın gidip bakarım. Köpek ordadır. Kuduz olsa senden önce birini ısırırdı. Tütüncüler de hayvanı çoktan yok ederlerdi.

- Benden önce ısıracağı niye ben olamıyorum? Niye benden başlıyamıyor ısırmağa ?

- Başlıyabilir. Olabilir. Ama niye olabileceklerin en kötüsünü düşünmeli, be kardeşim?

Toplantı yine Hüsnünün evinde yapıldı. Altı taşlık, üstü iki göz oda, boyasız, tahta bir ev. Pencereleri kafesli. Gelenler, ayakkaplarını yine taşlıkta, idare lambasının ışığında çıkarıp yukarı katta, soldaki odaya giriyor. Bu patiska örtülü sedirlerin temizliğine bayılıyorum. Yıkanıp, ovulup silinmekten sakız gibi ağarmış döşeme tahtaları ıslakça yine. Yine ak sabun - Edirne sabunu sanırsam-, lavanta çiçeği, ıslak çam tahtası kokuyor. Bitişikteki odada Hüsnünün altı aylık kızı ağlıyordu. Toplantıyı Hüsnü açtı. Ben işi anlattım. Sözü İsmail aldı :

- Tütüncülere gittim , köpeği otobüs çiğnedi diyorlar .

Hüsnü, tıraşı yine bir karıştı, pazen gömleği yine tertemiz, sordu :

- Ne zaman çiğnemiş?

- Bu sabah.

- Otobüsün çiğnediği ne malum? Belki de para cezasına çarpılmaktan korkuyor herifler , başlarını belaya sokmaktan. Yalan söylüyorlar belki de .

- Köpek kuduz muydu demek istiyorsun?

Hüsnü , karşısında oturan Ahmedin gözlerini görmemezlikten gelip İsmaile döndü :

- Olabilir ... Sen , heriflerle konuşurken köpeklerinin Ahmedi ısırdığını söyledin mi?

- Deli misin be kardeşim?

Ak baş örtülü taze, yine kahve getirdi. Bol entarisinin göğsünü yine sütlü memeleri dolduruyordu her öne eğilişinde. Ve insan bu kadına karşı saygı duyuyordu.

Ahmet kahveyi höpürdeterek yudum yudum içerken, sanki sözünü ettiği işle bir ilgisi yokmuş gibi konuşmağa çalıştı :

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Köpek kudurarak öldü de, sahipleri para cezasına çarpılmaktan korktukları için mi otobüs çiğnedi, diyorlar? Olabilir... Hüsnünün dediği gibi, olabilir... ~~Kesz~~ Ama köpek belki kuduz değildi de , gerçekten otobüs çiğnedi hayvanı . Beni de köpekliğinden ısırdı, kuduzluğundan değil, bu da olabilir. Değil mi İsmail?

- Olabilir... Bak, şimdi aklıma geldi , bir keresinde de Ziyanın elini ısırmağa kalkıştıydı.

Hüsnü sordu:

- Neden?

- Ziya getirdiği kemiği bir atıyordu önüne, bir alıyordu, oynuyordu hayvanla.

Ahmet, konuşulanları sabırla dinledi , sonra :

- Ben köpeğin önünden kemiğini almadım, dedi. Ama sırf köpekliğinden ısırabilir beni. İş böyleyse, disiplinsizlik ettim, dışarı çıktım, diye bana ağır bir ihtar cezası kesersiniz, Mesele kapanır. -Derin bir soluk aldım; kederle karışık yürek çarpıntım gitgide artıyordu-. Ya köpek kudurarak öldüyse? Beni ısırdığı zaman da kuduzdu demek? Demek ben de kuduracağım . - İçimden gülmek geldi , kuduracağım sözünde komik birşey var, Allah kahretsin -. Kudurmamak için kuduz aşısı yaptırmalıyım İstanbula gidip... Kuduz hastanesinin başdoktoru tanır beni...

Hüsnü konuştu:

- İstanbula gitmemene karar verdik . Ama olan işler bu kararı bozuyor. Belki İstanbula polisin eline düşmeden kapağı atabilirsin, sonra, madem doktor da ahbabın, polise haber vermez belki ..

Ak başörtülü kadın kahve fincanlarını toplamak için gelip gidip çıktı. Söze ben başladım :

- İşi şöyle özetliyebiliriz: - Herkes işi çoktan anlamıştı, ama ben onu bir kere daha ortaya seriyorum. İnadıma.- Üç ihtimal var. Birincisi : Köpek kuduz. Ben, ya İstanbula giderken yakalandım, ya da doktor haber verdi polise. İstiklâl Mahkemesinin aradığı bir adama gizlice aşı yapmağı göze almadı. Ben kudurmadım. Ne de olsa aşıları yaparlar. İstiklâl Mahkemesini boyladım. İhtimallerin birincisi bu.. İkincisine gelince: Köpek kuduz. İstanbula giderken yakalanmadım. Doktor da yiğit çıktı. Aşıları da oldum, kudurmadım, buldum selâmeti. Gelelim üçüncü ihtimale: Köpek kuduz değil. İstanbula giderken yakayı ele verdim, yahut doktor telefon etti polise. Boku bokuna boyladım İstiklâl Mahkemesini. Eşekçe teslim oldum.Ha, bir ihtimal

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

daha var: Köpek kuduz, İstanbula gidip aşı olmadım. Kudurdum burda. Gitmeli miyim, gitmemeli miyim?

Karar vermediler. Nasıl istersen öyle yap , dediler.

Ahmet yine önden çıktı, İsmail motor sesinin başladığı yerde yetişti yine Ahmede. Konuşmadan yürüdüler.

Gaz lambasını yakıp soyunurlarken, Ahmet:

- İstanbula gitmiyorum, dedi.

İsmail ses çıkarmadı. Yatağa girdi. Ahmet, iskemleye attığı pantalonuna eğildi. Ard cebinden tabancayı çıkardım, İsmailin, öteki iskemleye atılı elbiseleri üstüne koydum.

- Tabancayı sana devrediyorum İsmail.

- Neden?

- Yüzde elli ihtimalle kudurabilirim...

- İstanbula gitmeği denesen.

- Hayır. Köpeğin kuduzluk ihtimali yüzde elli, Doktor beni ele verir, yüzde yüz. Yollarda yakalanmak da var. İstanbula gitmiyorum.. Kudurursam beni vurursun.. atarsın şu çukurun içine... örtersin üstümü toprakla... kokum duyulmaz... -bütün bu " vurursun"ları, "atarsın"ları, "çukurun içine"leri, hele ,"kokum duyulmaz"ı İsmaile inatmış gibi söylüyorum.- Benim burda kaldığımı bilen yok zaten. -Gülümsüyorum-. Ama ne olur ne olmaz, kâat ta yazarım, bir devasız sevda yüzünden kıydım canıma, derim.- bu kadar bayağılığa ilk düşüyorum, Allah kahretsin -. İşte böyle İsmail...

- Delisin vallahi...

- Delisini ne? Ne yani? Üstüne atılıp ısırmağa kalkışırsam? Ha? Karşılık vermedi.

- Tabanca atmasını bilir misin İsmail?

- Bilirim.

- İyi nişancı mısın?

- Oldukça...

Yukarı aşağı dolaştım, tel dolabın önünde durdum, kapağını açtım kapadım.

- Haydi yat artık, be kardeşim.

- Yarın bir doktorluk kitabı al , getir.

- Ne olacak?

- Kuduz belirtilerini okuruz. Benim bildiğim bir günde kudurmu - yorsun elbet... Krizi mrizi var bokun... Kudurup saldırmadan önce, salyaların aka aka ulumadan önce...

- Ulumayı da nerden çıkardın be kardeşim?

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Bir piyes seyrettimdi İstanbulda.. Muhsin oynadıydı. Fener Bekçileri mi, ne... Bir deniz fenerinde, kıyıyla bütün bağların koptuğu bir gece, fırtınalı bir gece, fener bekçilerinden biri, oğul sanıyorum, kudurup öteki bekçiye, babasına saldırıyor.. İşte orda oluyordu.
- Haydi yat. Lambayı da söndür..
- Kitabı getirmeği unutma...
- Olur, bulursam...
- Bulursam ne demek? Bul getir..
- Peki, peki...

Motor sesi bu gece odanın içinde atıyordu.

- İsmail...
- Ne var?
- Uyuyor musun?
- Tutmuyor.

Klübenin karanlığına kapının aralıklarından ay ışığı sızdı.

- Ne düşünüyorsun İsmail?
- Hiç bir şey...(Oysaki düşünüyordu. Ama şimdi Ahmet, bütün dünya, hele İsmail, bir onun hâlini düşünsün ister. Haklı da oğlan. Ama İsmailin aklında kendi anası...).

ALTINCI ÇİZGİ

İsmailin uzattığı kitabı, Ahmet yatağın üstüne şöyle atıverdi. Yemeği konuşmadan yediler. Cigaralarını içerken Ahmet sordu:

- Kitaba baktın mı İsmail?
- Baktım.
- Nasıl, insan köpek gibi ulur muymuş?
- Ulurmuş.
- Daha neler yazıyor?
- Oku anlarsın.
- Kırkıncı gün...
- Öyle, kırk, kırk bir diyor...

Ahmet kitabı açmadan elbiselerinin üstüne koydu. Lambayı üfledi. Bir süre susuldu. İsmail:

- Numaran kime be kardeşim? dedi. Lambayı yak ta oku...

Lambayı yaktım. Okudum. Şurdan burdan işittiklerimden başka bir şey yok. İlkönce baş ağrıları, mafsal ağrıları, halsizlik

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

filan, derken iştahsızlık, derken korku sebepsiz yere, derken sudan, ateşten korku, derken salyalar içinde ısırmak, saldırmak isteğinin çilesi, ulumak. Felç kırkıncı günü, kırkbirinci günü...

Kalktım. Karakalem takımından bir tebeşir aldım . Kapının arkasına altı çizgi çektim. Altı ak çizgi.

- O ne Ahmet?

- Bugün altıncı gün İsmail.

- Delisin vallahi be kardeşim... - Bir cigara yaktı. Bir tane de Ahmede fırlattı. Beğenmiyor oğlanın halini. Kudurmayacak ama canı çıkacak delikanlının bu kırk gün içinde. -

İsmail lambayı üfledi. Ahmet, kapıdaki altı ak çizgiyi karanlıkta görüyor. Daçanın kapısına çizdiğim çizgileri yedinci günü gördü Anuşka :

- Bunlar ne Ahmet?

- Yedinci günümüz. Demek daha on üç günümüz kaldı Anuşka.

- Peki sonra?

- Sonrası mâlum, senin iznin bitecek, benim tatilim, Moskovaya döneceğiz..

- Ahmet be.

- Ne var?

- Sen dün gece uykuda bir bağırdın, boğazlanıyormuşun gibi. Ağırlık basmış olacak.

- Her halde kuduzluktan değil... Baş ağrıları bile başlamadı daha. Yılda bir iki kere böyle olurum. Bir dahasında, bana şöyle hafifçe dokun yeter... Uyanmak istiyorum,uyanamıyorum Allah kahretsin. Çoğu kere nerde olduğumu biliyorum, ama kendimi büsbütün başka yerde sandığım da oluyor. Hemen uyanmazsam öleceğim gibi geliyor. Bir keresinde Anuşka.l. Dedim ya, korkma, usulcacık dokunuver koluma, yeter...

İsmail sabah giderken tabancayı almamış.

- Tabancayı yarın al İsmail...

İsmail karşılık vermedi. Uyumuş.

Batum satranç tahtası gibi bir şehir. Batumda yağmur kırk gün kırk gece yağsa da güneş bir açtı mı, çakıl taşı döşeli sokaklar, saniyesinde, kuruyuverir.

Batumda Fransa otelinde oturdum masanın başına... Tıropiklerde kaç çeşit ağaç, çiçek, ot varsa, tümü Batumda, Yeşil burunda, Bitkiler bahçesinde: seyret dokun, kokla. 922 yaz ortalarında Batum

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

pılajında, kadın, erkek, yan yana, yüzükoyun, sırtüstü, çırıl çıplak, yani mayosuz filan, anadan doğma yatarlardı. Ben bu pilaja Anadolüdan düşmüşüm,kadının yalnız elleriyle ayaklarının çıplaklığını, bir de gözlerinin, yalnız pazar yerlerinde seyrettikten sonra... Ama, kimi kere pazaryerinde, iki bezin arasından bakan gözlerle karşılaşıp, kadını tepeden tırnağa çıplak görmüşüm gibi de olmuşumdur, hattâ daha da beter... Bütün tam şeyler gibi tam çıplaklığa da çabucak ~~mıxırıvıvıyır~~ alışılıyor, hayale yapacak iş kalmayınca... Çok geçmedi pilajda yatan kadınların çıplaklığını farketmez oldum Batumda.

Batumda Fransa otelinde, odamda, oturdum masanın başına, sokaktan kızıl atlılar geçiyor. Yorgun, yarı aç yarı tok, ama dünya onların... Bu akşam miting var, gideceğim, Batumun çakıl taşlarında tahta tabanlı kunduraların, takunyaların artsız arasız takırtısı.. Takır tukur, takır, tukur, takır...

Fransa otelinde oturdum masanın başına... Karnım da bir aç , bir aç... Günde bir çeyrek funt kara ekmekle, iki övün mısır unu çorbası, iki bardak ta çay içiyorum saharinle. İçinde balık kafaları yüzüyor, çayın değil, çorbanın. Rugan iskarpinlerimi çoktan sattım. Acaralı köylü bir delikanlı aldı. Evleniyormuş. Geline hediye aldı benim ruganları. Kaç milyon rubleye? Beni Trabzondan Batuma getiren Türk vaporundaki tayfalara, kaptanlara sordum: " Batumda para geçiyor mu? Mademki komunistlik, benim bildiğime göre para kalkmıştır ortadan. " " Menşeviklerde para geçer, Bolşeviklerde geçmez " dediler. " Komünistliği bilmeyiz. Ama Batum şimdi Bolşeviklerde olduğuna göre... " 50 liram vardı. Dağıttım tayfalara. Yalnız bir lira sakladım, tarihi hatıra diye... Beni Batuma getiren gemi, silah , cephane yükleyip döndü Trabzona. Sonradan öğrendim ki bizim tayfalardan kimisi, kaptanlardan kimisi de, komünistliği bilmeyiz diyenler olacak, mücevher kaçakçılığı da yaparlarmış o sıralarda.

Oturdum Batumda Fransa otelinde, masanın başına. Ayakları, yalnız ayakları mı, her bir yanı oymalı, yaldızlı, girintili , çıkıntılı, oval bir masa. Rokoko... Üsküdardaki yalının misafir odasında da rokoko bir masa vardır... Ro-ko-ko... Karadeniz kıyısından Ankaraya, sonra ordan Boluya yaptığım otuz beş günlük, otuz beş yıllık yayan yolculukla, ~~sonunda~~ öğretmenlik ettiğim kasaba, kısacası, uzun lafın kısası, İstanbullu paşazadenin, daha doğrusu paşa torununun, Anadoluyla tanışması, bu kere de Batumda, Fransa

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

otelinde, rokoko masanın üstünde duruyor, yırtık, kirli, kanlı bir yazma gibi serilmiş rokoko masanın üstünde... Bakıyorum, ağlamak geliyor içimden. Bakıyorum, öfkeden kan tepeme çıkıyor yine. Bakıyorum, utanıyorum yine Üsküdardaki yalıdan . Karar ver oğlum, diyorum kendi kendime, karar ver... Karar verildi. Ölmek var, dönmek yok. Dur, acele etme oğlum. Koyalım soruları da şu masanın üstüne, Anadolunun yanı başına. Neyini verebilirsin? Ne verebilirsin? Herşeyimi, herşeyi... Hürriyetini? Evet! Hapishanelerde kaç yıl yatabilirsin bu uğurda? Gerekirse ömrüm boyunca... İyi ama sen kadınları seversin, yiyip içmeği , temiz giyinmeği seversin. Avrupayı , Asyayı Amerikayı, Afrikayı dolaşabilmek için can atıyorsun. Anadoluyu Batumdaki Rokoko masanın üstünde bırakıp ta Tiflisten Karsa, ordan da Ankaraya döndün mü, dört, beş yıla kalmaz mebus olursun, bakan olursun, kadın, yemek, içmek , sanat, dünya ... Bırak! Hapislerde gerekirse ömrüm boyunca yatabilirim... Peki, asılmak ta var, öldürülmek te, Suphiyye arkadaşları gibi boğulmak ta var, komünist olursam, diye sormadın mı kendi kendine Batumda? Sordum. Öldürülmekten korkuyor musun? diye sordum. Korkmuyorum. dedim. Birden, düşünmeden mi? Hayır. Önce korktuğumu anladım, sonra korkmadığımı. Sonra sakatlığa, topallığa, sağırlığa razı mısın bu uğurda? diye sordum. Verem illetine, yürek hastalıklarına, körlüğe? Körlük mü?... Körlük... Dur, hiç düşünmemiştim kör de olunabileceğini bu uğurda. Kalktım. Gözlerimi sım sıkı yumdum. Dolaştım odanın içinde... Eşyaları ellerimle yoklıyarak, kapalı gözlerimin karanlığında odayı dolaştım. İki kere tökezlenip yere kapandım, ama gözlerimi açmadım... Sonra masanın başında durdum. Gözlerimi açtım. Razıyım körlüğe de... Biraz çocukça, belki de biraz komik... Ama doğrusu bu. Ne kitaplardan ne ağız propagandasıyla, ne de sosyal durumum yüzünden geldim geldiğim yere... Beni geldiğim yere Anadolu getirdi. Kıyılarından şöyle bir üstün körü seyrettiğim Anadolu. Yüreğim getirdi beni geldiğim yere... İşte böyle...

YEDİNCİ çizgi

İsmail sabah karanlığında yataktan çıktığı zaman , Ahmet , çoktan uyanmıştı. Ama uyuyormuş gibi yaptı. Kısık gözkapakları altından İsmaili gözetledi. İsmail giyindi. Tabancayı aldı, evirip çevirdi, cebine soktu. Tel dolaptan sucuk, ekmek çıkardı, ayaküstü

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Ahmet, hep öyle gözleri kapalı, gözetliyordu. Birden bire kulübenin

yedi. Kapıyı yavaşça açıp, yavaşça kapadı arkasından. İçinde, dışında, şosede, çınarlı sette, Hüsnünün sedirlerinde, Şükrü beyin taşlığında, yangın yerlerinde, İzmir şehrinde, Moskovada Tüverskoy caddesinde, Anuşkanın daçasında, denizde, dünyada bir şeyin eksikliğini duydu. Bir şey yok olmuştu. Ne zaman? Kendisi uykudayken mi? İyi ama üç saattir uyanık. İyi ama yok olanın yokluğunu şimdi, şu dakka, ansızın anladı. Belki şimdi, şu dakka, ansızın durdu motor sesi, ansızın kopuverdi. Ahmet kulak kabarttı, tıpırdıya, mırıltıya değil, sessizliğe. Si-Ya-U her zamanki gibi, ayaklarının ucuna basarak odaya girdi. Hiç bu kadar geç, böyle şafak vakti geldiği olmamıştı. Buz tutmuş çifte camların arkasından kar yağıyor. Si-Ya-U nun nerden geldiğini biliyorum. Masanın üstüne oturdu. Masanın uzunluğu iki metreden çok olmalı, genişliği seksen doksan santim. Niye bir metre değil? Şunu bir ölçeyim. Çukurdan uzun mu? Mezarımı kendi elimle mi kazdım Allah kahretsin? Mezarımı yol üstüne kazsınlar, diye bir türkü vardır. Yalıda dadım söyler, ben ağlardım. Tabancayı aldı İsmail. Si-Ya-U masadan kalktı, komodinden fildişi parçasıyla oyma takımını çıkardı. Fildişini yontuyor, törpülüyor. Şapkası başında. Bu odayı iki ay önce verdiler ikimize, ben türk öğrencileri güzel sanat kolunun, Si-Ya-U, Çinlilerinkinin başkanıyız diye. Si-Ya-U işlediği fildişilerini daha çalışırken gösterirdi bana: Birbirinden nazlı, bir birinden güzel, hepsi kederli, hepsi bir birine benziyen ve ince, uzun sarmaşıklar gibi döne, kıvrıla yükselen yirmişer santim boyunda Çinli kızlar; bir de, yağlı, çıplak karınlarını, bağdaş kurup dizlerine yerleştirmiş, dazlak, köse, ihtiyar Çinliler. Ama bir aydır işlediği fildişi parçasını göreceğim diye üzülüyor. Ben de görmemezlikten geliyorum. Ama biliyorum kimin yüzünü fildişine geçirdiğini... Çalar saat zırladı. Si-Ya-U elindekileri ceplerine soktu. Şapkasını ne zaman çıkarmış? Demek kendimden geçmişim bir aralık. Çalar saat durmıyacakmış gibi zırlıyor. İsmailin çalar saatını hiçbir sabah duymadım. Hep yastığının altında.

- Yeni mi geldin Si-Ya-U ?
- Neden?
- Yatağın bozulmamış ta.

Ses çıkarmadı, ama yeni geldiğini benden gizlemek istediğini anlamayıp ta, daha kötüsü, anlayıp ta bunu kendisine sormama sinirlendiği belli.

- Yine Anuşkayla mıydın?

Yüzüme çok ayıp bir iş yapmışım gibi baktı.

- Kızı sevdiğini biliyorum, dedim.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Ses çıkarmadı, yüzüme hep öyle bakıyor.

- Yoldaşından böyle şeyleri gizler mi insan? Anuşka da seviyor mu seni? - Kendimden utanıyorum, ama sabahlara kadar Anuşkayla olması; aklıma öpüştükleri filân gelmiyor, Anuşkayla Moskova ırmağı boyunda ele ele bile tutuşmadan dolaştıklarını biliyorum, gözümle gördüm; sabahlara kadar Anuşkayla olması deli ediyor beni, bunun beni deli ettiğinin de şimdi farkına varıyorum -. Anuşka da seviyor seni değil mi?

- Hayır.

Kar dinmiş. Tüverskoy bulvarının sıralarında tek tük oturanlar var. Sıtırasnoy alanına doğru çıkıyorum. Kızaklar geçiyor. Bu köpek kurt köpeği. Sarı değil, kera[illegible]. Kurt köpekleri sarı olmaz. Bir kız çocuğunun yanı sıra yürüyor. Kuduz köpek alçakça ısırır adamı. Sessizce yanaşır arkanızdan, sol bacağınızın baldırını ısırıp verir. İsmail giderken kapıyı iyice çekmemiş, sabah aydınlığını görüyorum aralıktan.

Ekim Büyük Devriminin (Oktobr'un) dünya ve rus resmine etkileri üstüne bir yazı hazırlıyorum. Üniversite kitaplığındayım. Üsküdardaki yalının, güzün, arka bahçesindeki durgunluğu hatırlatan bir sessizlik içindeyim. Önümde, konumu ilgilendiren kitaplar, belgeler duruyor. Hiç birine bu akşam el sürmedim. Çalışmak gelmiyor içimden. [illegible] En sevdiğim dersi, Ekonomi Politiği bile bu sabah iştahsız dinledim. Kitaplıkta benden başka iki kişi daha var. Biri rustur. Genç. İç savaşta yitirmiş iki kolunu. Kitabın yapraklarını dişlerine sıkıştırdığı bir tahta parçasıyla açıyor. Öbürünü tanımıyorum, kılık kıyafetine, yüzünün çizgilerine bakarsan, mongol. Gözüme, solumdaki boş masada, Pravda gazetesinin koleksiyonları ilişti. Aldım ciltleri[illegible]. 1922 yılı. İlk sayfada başlıklar : yeni yıl mesajları: Unutmayın yoldaşlar: işçilerle köylüler cömert ellerini uzatmazlarsa, yeni yıl, Volga boyunda, yeni mezarlar demektir! Yeni yıl dileğimiz : açlığı yenmek, sanayii diriltmek, bereketli hasat, bütün dünyada proleter devriminin zaferi! " Öteki haberlere bakıyorum. Mısırda Milli Bağımsızlık savaşı. Çekoslovak hükümeti Rusyadaki açlara on üç milyon kron gönderdi. Çeviriyorum yaprakları. ~~3 ocak~~. Almanyada demiryolu işçileri genel grevi . Çinde Matbaa işçileri grevi. İngilterede maden işçileri greve hazırlanıyor.

3 Ocak.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMALARI VAKFI

10 Ocak: Bakunun petrol istihsali artıyor. İrlandada kan sokak savaşları. 14 Ocakta başlıklar: " Maaşını aldığında açları hatırla! Kendi çocuklarına yemek yedirirken, anaları babaları açlıktan ölmüş Volgaboyu çocuklarını unutma! "... Türkiye haberi arıyorum. Buldum. 7 Şubat. Ankaradan dönen Frunze yoldaşın demeci: Ukrayna ile Türkiye arasında anlaşma yapıldı. Büyük Millet Meclisi Sovyet Rusyayla dostluktan yana... 10 Şubatta yine Frunze yoldaş: " Eskiden, diyor çarlık zamanında Türk halkının geniş yığınları arasında , kuzeyden inen emperyalizm tehlikesinden korku , Moskova korkusu büyük bir rol oynamış. Bu korku Türk ruhunun karakteristik bir özelliğiymiş. Şimdi, tersine, Türk halkı Rus, Ukrayna , ve öteki Sovyet Cumhuriyetlerine karşı büyük bir dostluk besliyor. " Martta bir haber daha buldum : Cenevre konferansına Türkiyenin de çağırılmasını istiyen Sovyet hükümetine teşekkür etmişiz.

Petrosyan girdi içeri. Üniversite parti hücresi sekreteri.. Kızılbayrak nişanını takmamış bugün. Omuzumun üstünden baktı önümde çarşaf gibi serili Pravdaya. Fısıldadım :

- 22 nin gazeteleri . Aradan bir yıl değil on yıl gibi geçmiş gibi geliyor insana.

Petrosyan başını salladı, fısıldadı :

- Tarım politikamızın önünde duran meseleler filân diye bir yazı olacak. Gözüne ilişirse hangi tarihte çıktığını bir yere yazıver. Ya Aralık ayıdır , ya Kasım .

- Olur, dedim.

Petrosyan gitti. Ortadoğuda toprak meseleleri üzerine bir inceleme hazırlıyor." Üç yılda biter sıkı çalışırsam " diyordu. Oysa kanseri var. Sekiz dokuz ay , bilemedin bir yıldan çok yaşıyamayacağının kendisi de farkında .

Volga boyunda açlık çeken çocuklara İran üçyüz pud pirinç ve yirmi üç put kuru üzüm vermiş . Birleşik Amerika Devletleri Cumhuriyeti yedi şilep mısır yollamış. İngiltere Bakanlar Kurulu Rusyaya paraca yardımı reddetmiş . 15 Marta gelmişim. Yine başlıklar : " Her teşkilat , her yurttaş açlıktan kırılanları kurtarmak için herşeyi yapıp yapmadığı sorusuna elini vicdanına koyarak karşılık vermeli. Açlıktan ölenlerin iniltisine bugüne kadar kulaklarını tıkayanlar lânet direğine mıhlansın. Ve katillik damgasıyla damgalansın! " İsveç komünistleri 1560 put un,

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

balık ve yirmi bin kron yollamış. Rus Komünist Partisi onbirinci kurultayında Lenin konuşuyor . İtalyada faşist diktatörlük . Yine bizden haber : Türk komünistleri Vladivosoğun kızıl kuvvetlerce kurtarılışını tebrik etmişler. Büyük Millet Meclisi, İstanbul hükümetinin varlığına son veren bir karar almış.

Pencerelerin ötesinde , Moskova akşamının üstüne kar yağıyor yumuşacık, lapa lapa. Kolları kesik delikanlı dişlerine sıkıştırdığı tahta parçacığıyla kitabının yapraklarını hızlı hızlı çeviriyor.

7 Kasımda başlıklar : " Selâm sana batı işçisi; Rus işçi cumhuriyetini tutan sensin . Hele Vilhelmi yıkan sizlere , komünizmin Alman demircilerine selâm . Stinnesin kanlı tahtını da parçalayın! " Aynı sayıda Leninin kutlaması : " Değerli yoldaşlar. Ekim devrimi'nin beşinci yıldönümünü hepinize candan kutlarım. İstediğim şu : Gelecek beş yılda, şimdiye kadar , elde silah, kazandıklarımızdan daha az kazanmıyalım, hem de barış içinde: Sizin Lenin . " Aynı sayıda : " Gençlik, gençlik, tez ol, giden kuşakların yerini almaya gel! "

Bizim Hasan girdi içeri. Beni görmezlikten geldi. Solumda uzak bir masaya oturdu. Hasan , Osmanlı ordusu küçük zabitlerindenmiş. Kafkasyada çar ordularına esir düşüp Sibiryada çalıştırılmış. 918 de Bolşeviklere katılmış. 919 da Mustafa Suphiyle tanışmış. ~~Ak~~ Beyazlara karşı çarpışmadığı cephe yok gibi: Kolçağa karşı da, Çekoslovakla, na Vırangele ve Suphinin kurduğu Türk Kızıl alayında, Taşnaklara ve Gürcü Menşeviklere karşı da savaşmış. Şimdi Üniversitede felsefe okuyor ama elektrik mühendisi olmak istiyor. Beni sevmez, sınıf düşmanlarına, kapitalistlere, emperyalistlere tek kurşun atmadan Moskovada Üniversiteye, elimi kolumu sallıya sallıya gelebildiğim için sanırsam. Bir de paşa torunu olmamı bağışlayamıyor.(1932' de Hasan elektrik mühendisi oldu. 1937 de kurşuna dizildi. XX inci kongrede sonra temize çıkarıldı.). 7 Kasım 1922 tarihli Pravdaya dönüyorum : " Burjuva jandarmasının demirine vurulan ve zindanlarda yatan ve komünizme katkısız hizmetleri yüzünden kovalanan, sürülen, işkence gören, idam edilen yoldaşları , proleter zaferinin beşinci yıldönümünde, hapisanelerin duvarlarını, sınırlarımızı aşarak selâmlarız ! "

Anuşka girdi. Başımı iyice eğdim Pravdaya, ama gözucuyla izliyorum kızı. Beni gördü. Yanıma gelmeğe davrandı, vazgeçti. Arkamda kapıya yakın bir masaya oturdu sanıyorum.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMALARI VAKFI

Pravda: " Sibiryayı Japonlardan temizlemeliyiz " diyor. " Uluslararası kapitala karşı sert davranmalıyız " diyor, " Amerikayla ortak bir iş dili bulmalıyız! " diyor, " Bütçe denkliği sağlanmalı ! Fabrikaların boşa işlemesi önlenmeli ! " Buldum Petrosyanın istediği yazıyı: " Tarım politikamızın önünde duran meseleler " : 21 Aralık 192... Kalktım. Anuşka gerçekten de, görmeden kestirdiğim gibi, arkamda, kapıya yakın bir masada oturuyor.

- Gel dışarı biraz.

Çıktım koridora. Geldi.

- Ne istiyorsunuz ?
- Dün gece Moskova Irmağı boyunca mı dolaştınız Si-Ya-U yla?
- Size ne?..
- Oğlan deli gibi tutkun sana...

Karşılık vermedi. Gözlerinin mavisi kararttı.

- Sen de seviyorsun Si-Ya-U yu...
- Neden sevmiyeyim? Ne istiyorsunuz benden? Niye çağırdınız beni?
- Gülümsedi Ne okuyordun şimdi?

Gülümsedi. Yalnız sağ yanağı çukurlaştı azıcık, yalnız sağ yanağı.

- Yesenini... Başka bir soracağınız var mı?
- Yok.
- Hayır İsmail, öyle değil iş. Üstten aldığı yok kızın. Aklıma her şey geldi de, numara yaptığı gelmedi. Numarasının zerresi olsa anlardım. Hemen anlardım. Hem ne diye tavlıyacak beni? Üniversitenin delikanlıları pervane etrafında. Ama bir Si-Ya-U yla senli benli. Ötekilerle de şakalaşıyor, gülüşüyor, dansediyor, dolaşıyor, o kadar. Daha ötesine gitmek zaten kimsenin aklından geçmiyor ki. Belki de geçiyor, ama herkes bir birinden çekiniyor; aklımdan geçenler anlaşılacak ta rezil olacağım diye. Yani daha ötesini akıldan geçirmek afyonkeşlik dalgası gibi bir şey. Bunun ne biçim bir dalga olduğunu bilmiyoruz , belki böyle bir dalganın adını bile duymamışız. Ama bilsek, afyon yutup dalgaya düşsek, sonra ayılsak etraf bizi bir temiz alaya alır değil mi? İşte öyle...

O akşam Çinliler, devrim hareketlerindeki şanlı bir olayın yıldönümünü kutluyordu. Si-Ya-U, Üniversite klübünün tiyatro salonuna, kapıların açılmasından az önce, soktu Ahmedi. Sahnenin dış çerçevesinde hevenk hevenk çiçek asılı.

- Bu kadar çiçeği nerden buldunuz bu kışta kıyamette?

Çiçekler kaattandı. Si-Ya-U , bir kayısı gülünün yaprağını Ahmedin avucuna yatırdı: yaprağın üstünde ak benekli, kırmızı bir

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

böcek. Kâattan.

- Kim görecek bu böceği Si-Ya-U ?

- Meraklısı... Hem biz ustalığımızı kendi kendimize de ispatlamak istedik.

Duvarlarda yukardan aşağı inen kırmızı bezlerde Çince yazılar. Ben adamın Çince resmini çizebilirim.

Öğrenciler, konuklar, itişe , kakışa, bağıra çağıra girdiler salona. Göze en çok Çinlilerle Japonlar , hattâ zenciler değil de, Kafkasyalılarla Orta Asyalılar çarpıyor. Kılık kıyafet meselesi galiba. Şehirde de, Millî kıyafetleriyle , tabancaları ve hançerleriyle dolaşıyorlar. Orta Asyalıların delikanlıları kızlarından yakışıklı. Sahnede, prezidyum"un başı üstünde. Marksın, Engelsin, Leninin, Bolşevik partisi büyüklerinin resimleri. Marksla Engels en yukarda , çerçeveleri de çiçekli. Dünya komünist hareketi liderlerinden yirmi kadar yoldaşı, alkışlar arasında , prezidyuma , fahri üye, seçtik. Petrosyan sözü Li'ye verdi. Dağ gibi bir delikanlı. Çince bilmiyenler de, yani çoğunluk, çinlilere bakıp , az bir duralamadan sonra, alkışlarla kesiyor ikide bir Li' nin sözünü. Zincirlerle sarılır yerydüz yuvarlağını görüyorum. Yuvarlaktan en az üç kere büyük bir işçi, balyozunu zincirlere indiriyor. Paslı, ağır halkaların birbirinden kopup havaya savrulurken çıkardığı şamatayı duyuyorum. Solda, önde Anuşkayı gördüm. Komintern'de çalışan yaşlı bir İngilizle Hintli bir öğrencinin arasında oturuyor. Linin söylevini Rusçaya çevirdiler. Linin söylediklerinin hepsine inanıyorum. Kapitalı görüyorum. Fabrika dumanlarıyla örülmüş ağının ortasında, domuz kafalı kocaman bir örümcek. Pırlanta yüzüklerle yüklü küt parmaklarını önündeki altın para yığınına daldırmış. Anuşka başını çevirdi arkaya, göz göze geldik. Etli dudaklarının kıyısıyla gülümsedi. Anuşkanın kulakları kendiden genç , on dördünde var yok. Sahnede Ukraynalı bir kız Ukraynca konuşuyor. Anuşka ensesindeki saçları kabarttı sol eliyle . Ukraynalı kızın adını öğrendim : Lena. Soyadı: Yurçenko . Yurçenko kumral. Konuşurken iki yanağı da çukurlaşıyor , Anuşkanınki gibi yalnız sağ yanağı değil . Bizim İstanbul kızlarına benzer bir yeri var. Bacağın bu kadar biçimlisini ilk görüyorum. Ukraynalı kızın söylediklerini anlıyorum. Bir duvara bir el III üçüncü enternasyonal yazdı. Duvarın dibine Kapital, korku içinde, devrildi, silindir şapkası bir yana, göbeği bir yana ... Hep

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

bir ağızdan enternasyonal marşını söyledik, herkes kendi dilinde, yalnız enternasyonal sözünü her millet "enternasyonal" diye söylüyor, ve aynı zamanda söylüyor, bir, Gönüller Birliği.

Fuayede sordum Anuşkaya :

- Konsere kalacak mısın?

- Hayır. Gidiyorum.

- Seni evine kadar geçirebilir miyim?

Gece karanlıktı. Karların aydınlığıyla ağarıyordu. Hava soğuk değil. Bulvarlardan Moskova ırmağına doğru gidiyoruz. Anuşka :

- Babamı gözümün önünde öldürdüler, dedi.

- Kolçak kurşuna dizdirmiş değil mi?

- Kapımızı çaldılar. Annem açtı. Babamın odasına girdiler. Ben de ordaydım. İki subay. Birisi, sarışını, çok iri mavi gözlüsü, tabancasını çıkardı, ateş etti babamın başına. Üç el...

" Peki size sonra ne yaptılar, Sibiryadan buraya nasıl gelebildiniz? Anneniz nerde öldü tifüsten?" diye sormadım.

- Ben resim yaparım, yani ressamım...

- Biliyorum. Gördüm . Sizin odada...

- Ne zaman geldin bizim odaya?

- Resimlerinizden birisi hoşuma gitti, birisi çok.. İkisi şöyle böyle.. ama bir çoğunu hiç sevmedim...

Si-Ya-U ne diye sakladı benden Anuşkanın geldiğini . Ne zaman gelmiş olabilir? Ne yaptılar? Yüreğim dalından kopuyor sandım. Sonra dehşetli utandım gözümün önüne gelenden. Ama şu Si-Ya-U da hergele ya...

- Niye konuşmuyorsunuz?

- Si-Ya-U senin heykelciğini yapıyor değil mi fildişinden?

- Haberim yok... Bana bir kedi yap diye rica ettimdi. Kedilere bayılırım. Ama beceremiyor bir türlü. Kedi yapmasını bilmiyor.

- Kedini bana getir, yağlı boyasını yapayım..

- Kedim yok ki..

- Öyleyse aklımdan yaparım. Koskoca bir Ankara kedisi..

Moskova ırmağına bakan Hıram Spasitel kilisesinin bahçesine girdik . Anuşka:

-Buraya kışın, geceleyin ilk gelişim, dedi.

Bahçenin karlı sık fundalıkları arasındaki sıralar boş değil. Biz uzakta, açıklıktaki bir sıraya oturduk.

- Beni pek mi münasebetsiz , pek mi kaba bir herif sanıyorsun Anuşka?

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Hayır, ama dedenizin paşalığını unutturmak için, kimi kere, kabalığınızı mübalağa etmeseniz daha iyi olacak.

- Bizim Türklerden mi duydun paşa torunluğumu ? Kim söyledi biliyorum...

- Kimse söylemedi, ben anketinizde okudum..

- Sen bütün öğrenci anketlerini okur musun böyle?

- Hayır... Sizinkini okudum.

" Niçin? " diye sormadım. Akla uygun bir karşılık verecekti. Oysa en akla gelmez karşılığı ben vermiştim, onun yerine kendime.

Birden bire fır fır düdükler öttü, milis düdükleri. Çığlıklar, koşuşmalar.

- İki kişi de burda..

Ahmetle Anuşkaya , daha neye uğradıklarını anlamağa vakit bırakmadan, pos bıyıklı bir milis:

- Yürüyün, dedi..

Ahmet, bahçeden çıkarılan kadınlı erkekli küçük kalabalığı gördü. Başına ilk geliyordu, ama arkadaşlarından duymuştu. Olanı biteni hemen anladı. Anuşkanın koluna yapışmış pos bıyıklı milise:

- Çek elini kızın kolundan, dedi. Biz Üniversite öğrenci iyiz.

- Ben öğrenci değilim, ben daktiloyum Üniversitede...

- Ne olduğunuzu karakolda anlatırsınız!. Ard arda birkaç kere öttürdü düdüğünü. Bir milis daha geldi. Bıyıksız.

- Kafa tutuyorlar..

Anuşka , kolunu pos bıyıklının elinden kurtararak:

- Kafa tuttuğumuz yok, dedi. Ne oluyor? Bizden ne istiyorsunuz, niye karakola gideceğiz, anlamadık, dedi.

- Burada ne yapıyordunuz?

- Oturuyorduk.

- Demek öyle kardeş kardeş oturuyordunuz?

- Evet, öyle, dedi Ahmet.

- Kardeş kardeş?..

Ahmet tekrarladı bıyıksız milisin sözünü :

- Kardeş kardeş...

- Sende pek öyle kardeş kardeş oturacak göz yok.. Gürcü müsün?

- Türküm. Politik göçmenim. Komünistim.

Ahmedin uzattığı kâğıtları , defterçikleri elektrik fenerinin ışığında bıyıksız milis inceledi, pos bıyıklıya sordu:

- Sen bunları birşey yaparlarken mi bastırdın?

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Yoo.. Ama burda işleri ne ? Yapacaklardı nasıl olsa...

Anuşka :

- Biz buranın fena bir yer olduğunu bilmiyorduk, dedi..

- Bildiniz işte..

- Bir daha gelmeyiz...

- İsterseniz az daha oturun, ama sizin yerinizde olsam hemen çeker giderdim...

Ahmetle Anuşka Kilisenin bahçesinden çıktı. İkisi de farkında olmadan gülümsüyordu. Konuşmuyorlardı. İçlerinde tuhaf, biraz ayıp, biraz ılık birşeyler vardı, hele Ahmedin içinde. Anuşkanın avlu kapısı kemerinin karanlığında, birdenbire, kızı öptü. Anuşka karşı koymadı. Kendini bıraktı ağzıma. Yüreğimden vuran bir ışıkla aydınlandım tepeden tırnağa. Anuşka öpüşmesini bilmiyordu. Başını aldım avuçlarıma :

- Bak gözlerime kız... Sen benden önce hiç kimseyle öpüşmedin mi?

- Öpüştüm...

- Yalan söylüyorsun..

- Bırak beni..

Bir daha öpmek istedim. Karşı koydu.

Akşamüstü oturmuş kedi resmi yapıyorum. Üç ayda bu sekizincisi ya dokuzuncusu. Moskovaya bahar yağmurları yağıyor.

Si-Ya-U :

- Anuşka seviyor seni, dedi.

" Bunu da nerden çıkardın? " dedim.

- Kendisi söyledi bana, dedi.

Motor sesi güm güm de gümgüm.

- Şu lambayı üfleyiver Ahmet.

Ahmet lambayı üflemeden önce kalktı, kapının arkasına yedinci çizgiyi çekti.

- Arkadaşlara İstanbula gittiğimi söyle İsmail.. Hani bir şey olursa beni burda bilmemeleri daha iyi.

- Peki peki.. Yat artık.

Motor sesi güm güm de güm güm.

ON DÖRDÜNCÜ ÇİZGİ

Ahmet , akşam olmasını beklemedi, on dördüncü çizgiyi, İsmail gittikten iki üç saat sonra çekti kapının arkasına. On dördün-

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI TÜSTAV

cü olduğunu biliyordu, ama yine de saydı. On dört. Kırk birden çıkar on dördü, yirmi yedi kalar. Kapı tahtalarından dışarıya baktı. Hızla geri çekildi. Yine baktı. Sarı yemenili, şalvarlı, yalınayak , esmer,, genç bir kadın, çalıların üstüne çamaşır seriyor. Yanıbaşında da belden yukarısı çıplak bir oğlan. Oğlan klübeden yana baktı. Ahmet, oğlan onu kapının arkasında görebilirmiş gibi, geri çekildi. Çingene olacaklar. Sesleri duyuluyor. Oğlan, " klübeye gireceğim ", diyor, kadın " giremezsin, asma kilidi görmüyor musun ", diyor, oğlan " açarım kilidi ", diyor. Oğlan kilidi kurcalamağa başladı. Ahmet sol köşeye çekildi. Oğlan kapının tahtasının aralıklarından içeri bakıyor. " lamba ışığı var", diyor. Ahmet küfrediyor içinden oğlana da, lambaya da, kendine de. Oğlan kilidi zorluyor, kadın bağırıyor. Tahta aralıklarında gölgelerin itişip kakıştığını görüyor Ahmet. Oğlan basıyor feryadı. Dayak yiyor anlaşılan. Kadınla oğlan tahta aralıklarından kayboldu. Ahmet, köşede kımıldamadan durdu belki on dakka, belki iki saat ; sonra ayaklarının ucuna basarak ; deli miyim ne, ayak seslerim duyular mu dışardan, zaten yalnayağım ; kapıya sokuldu. Kadın çamaşırların yanına çömelmiş, oğlan sırtüstü yatmış. Geri çekildim, eski köşeme ve iskemleyi, uzanıp aldım, oturdum. Ellerimi de kavuşturdum göbeğimin üstünde . Kadın türkü söylüyor. Sıcacık bir sesi var. Çingene karıları ateşli olur derler. Lambanın gazı bitti, bitecek. Hay Allah kahretsin . Ahmet kalktı, gaz tenekesine giderken hatırladı, gaz yok , İsmail bu akşam getirecek. İskemlesine döndü. Çocuk bir erkekle konuşuyor . Kulübede lamba yandığını söylüyor. Erkek, " sahibi giderken söndürmeyi unutmuştur ", diyor. Kapıya yaklaştılar. İçeri bakıyorlar. Lamba pır pır etti, söndü. " Söndürdü lambayı ", diyor oğlan. Kadın bağırıyor : " size ne elin lambasından", diyor. Periler var klübede ", diyor , oğlan.

Ses seda kesildi, Ahmet , kalktı, dışarıya baktı, kimseler yok, çamaşırlar bile. Kapının aralıklarını gazete kaatlarıyla tıkadı. Yattı sırtüstü karyolaya. Zifiri karanlık. Ölüm, zifiri karanlık bile değil. Baş ağrıları, korkular, çırpınışlar, salyalarla ulumak ta değil, İsmailin beni tabancayla vuruşu filân da değil. Zifiri karanlık bile olmıyan şeyin kederini duyuyorum. Ölüm keder bile değil , Allah kahretsin.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

İsmail geldi. " Tepenin sol yamacında çadır kurmuşlar ", dedi, iderler her halde sabaha. Ziya bayılırdı çingenelere, evlenmeğe ninli olmasam, çingene karısı alırım, derdi. "

Yemeği klübede yediler, kapıyı açmadılar. İsmail:

Şu ~~xxxxxx~~ kuduza karşı bir hap bulsalardı, dedi, iğneye filân zum kalmasaydı. Bulacaklar. Görürsün bulacaklar günün birinde onu .

Ahmet :

- Hap bulunmadan ben hapı yutacağım, dedi. Gülmedi. Ağzından çıveren bu kelime oyunundan utandı.

- Bir halt olacağın yok, dedi İsmail, kapıdan yana baktı , zgilere her halde.

- On dördüncü çizgi , dedi Ahmet.

Gece yarısına doğru mu ne kapıya vuruluyormuş gibi geldi mede. Sıçrıyarak doğruldu portatifin üstünde.

Kapıyı açtım.

Ahmet alnını oğuşturdu. Kulübenin kapısından yana bakıyor. sıldık mı ne? Dinledi: Yalnız motor sesi : güm güm de, güm güm.

Kapıyı açtım. Yıllardan 921. Dört gün üç gecedir İneboludayız. nımadığım iki adam duruyor~~x~~ otel odamızın kapısı önünde. Karadeni n hışırtısını işitiyorum. Külotlu, kaplaklı iki adam duruyor el odamızın kapısı önünde ve koridorda yanan uzak gaz lam- sıyla arkadan aydınlanıyorlar.

Süleymanla Tevfik doğruldu yataklarında. Külotlu(lardan biri :

- Giyinin beyler, dedi.

Tevfik sordu :

- Ne oluyor?

- Bavullarınızı da alın.

Süleyman sordu :

- Bendeniz de mi?

- Siz de.

~~[illegible]~~ Gece kandilinin alaca aranlığı içindeyiz . Tevfik sordu:

- Siz kim oluyorsunuz?

- Ayın-Pe ' den.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Gürültü etmeyin.

Bana değil Süleymanla Tevfiğe söylüyor.

Süleymanın elleri titriyordu bavulunu hazırlarken.

Adamlardan birincisi kattı onları önüne. Gittiler. İkinci bana:

- Yarın gelip sizi aramadan dışarı çıkmayın, dedi..

- Peki ama..

- Beyleri İstanbula iade ediyoruz. Bir saat sonraki vaporla. h rahatlık versin.

Çıktı. Süleymanla Tevfiğin bana Allaha ısmarladık bile iklerini birden bire düşündüm ve bir tuhaf oldum.

Dört gün önce, dedem Üsküdardaki İskele Camiine sabah zına gitmişti; Süleyman, Tevfik, bir de ben kaçtık İstanbuldan oluya.

İtilâf kuvvetlerinin işgalindeki İstanbuldan Kuvvayı Milliye- Anadolusuna iki türlü geçiliyordu: ya Pendik üzerinden, karadan a Karadeniz yoluyla.

İstanbuldan Mustafa Kemalin gizlice kaçıran teşkilatın idare- rinden biri Süleymanın akrabası. Üç tane sahte yol kâğıdı dı bize. Vapura Sirkeciden bindik. Kara, kuru, yamyassı bir r, hani şu kolacıların ütüleri vardır ya, onlara benziyor. amıza girdik; duvarlarında hamam böcekleri dolaşıyor, dara- cehennem gibi de sıcak. Tevfik başını lumbuza dayadı: " İstan- bir daha görmiyecek miyiz? Gidiş var da dönüş yok mu? " diye i.

Vapur ~~[illegible]~~ uskuru gümbürtüleriyle sarsılmağa yınca güverteye çıktım. Süleymanın akrabası bize: " Karadenize na kadar Kamarada kalın ', dediydi, ama uskuru gümbürtüsü güven verdi. Saray burnuna, köprüye, kurşun kubbelere, taş minarelere, Taş Fırlaya son kere, şöyle doya doya bakmadan buldan ayrılmağa da gücüm yetmedi zaten.

Direkleri tel örme bir Amerikan zırhlısının yanından geçiyoruz. kulesi dolaylarında, Beşiktaş önlerinde, Boğazın büklümlerinde danacak yer yok. İstanbul denizin üstü dretnotlarla, kruvazör- , torpitolarla, alaca bulaca boyanmış taşıt gemileriyle tıklım

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

ldan, uskumrudan, torikten çok denizaltının kaynaması da umrunda
i. Anadoluya gidiyorum, Mustafa Kemal paşaya.

Başüstü ahbarında, güverte yolcularının çıkınları, sepetleri,
ıkları ~~ak[illegible]~~, güverte yolcularının çoluklu, çocuklu, kadınlı,
kli fakir kalabalığı arasındayım. Şehrime bakıyorum. Onun bir
ine, bir girintisine çıkıntısına değil, tümüne bakıyorum.
yorum : şimdi orda, kışlaların, silah depolarının önlerinde İngiliz
ordusundan İskoçyalılar, Yeni Zellandalılar, Hintliler çifter
er nöbet tutuyor. Kukla askerlerin el ayak hareketleriyle bir
erine yaklaşıyor, sonra bir anda geri dönüp birbirlerinden
laşıyor, sonra tekrar bir birlerine yaklaşıp yüz yüze geliyorlar.
yorum: bu nöbet uslübü işimize çok yarıyor. Nöbetçiler bir birle-
sırtlarını dönüp uzaklaşınca, bizimkiler üstlerine atlıyor,
leri elbet te, herifleri temize havale edip depoya dalıyorlar.
Bıekiler Hintlilerse, hele müslümanları, bıçağa filan lüzum
gak demeden teslim oluyor ademcağızlar, yardım bile ediyor
kere. Biliyorum: denizcisini, piyadesini, topçusunu, Fransızını,
Lisini, Amerikanını, İtalyanını, Yunalışını, Madagaskarlısını, Avus-
lyalısını, camlarımızı kırdıkları, çocuklarımızı dövdükleri,
alarımıza saldırdıkları zaman öldürüyoruz.

Gülhane parkının kapısından sokağa çıktım. Ortalık akşamlı-
Sokak bir başına. Tek tük gelip geçen. Hepsinin de yüzlerinden
ı bin parça. Durdum. Bir yerlerde bir dönemeci dönen bir tramvay
rdadı. İki üç adım attım. Yolun yukarısından aşağıya doğru,
ıflı kadınım bir kadının koştuğunu gördüm. Çarşaflı bir kadının
ısını bu ilk görüşüm. Bir şeylerden kaçtığı, kovalandığı belli.
rmıyor. Peçesi örtülü. Kundurasının bir teki yok, bundan dolayı
opallıyor. Peçenin ve çarşafın ötesindekini sezmeğe alışık
rimle kadının yaşlıca olduğunu da anladım. Karşı kaldırımda
ın dalgın yürüyen bir memurun - memur olduğuna, hatta maliye
u olduğuna o adamın bugün bile kalıbını basabilirim -
dan geçip bana yaklaştı kadın, Durdu.

- Kurtarın beni kardeşler.

Yahut başka bir şey söylüyor. Ama " Kardeşler ", dediğini ,

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

dü. Sokağın alt başındaki dönemeçte bir erkek geri döndü. Baktı.
ldanmadan kaldı olduğu yerde. Lejyon askerleri yuvarlana ,
rlana - bana öyle geldi- yaklaştılar. Kadının önüne geçtim.
rlerden biri bir boks attı kulak zarıma. Sendeledim. Gözlerim
rdı, daha doğrusu yumdum gözlerimi. Sesler duyuyorum :
- Sen soldaki hergeleyi kolla, Şinasi..
- Tamam.
Gözlerimi açtım Lejyon askerleri kaldırımda upuzun yatı-
u.
- Çek arabanı delikanlı. (Bu sözler bana).
- Dayan koluma hemşire -(Bu sözler kadına).
- Efendi ağabey, sen de bas... (Bu sözler maliye memuruna)..
Üç delikanlıydılar, Belki üçü de delikanlı değildi, ama
öyle geldi. Bıçaklarını görüyorum. Birisi , bıçağını kuşa-
silerek beline soktu. Kadının kollarına girip Gülhane
ına daldılar.
Öldürüyoruz onları. Artık yalnız büyük İstanbulun değil, Bey-
nun arka sokaklarında bile, yalnız geceleyin değil, gündüzün
tek başlarına dolaşmaktan korkuyorlar. Biliyorum: bu korku
rı bir kat daha zalimleştiriyor . Padişahın polisiyle işbir-
edip evlerimizi basıyor, insanlarımıza karakollarında işkence
kten sonra, sağ kalanlarını Afrika çöllerine, okyanuslarda
olmuş adalara sürüyorlar. Biliyorum : onlar bir kat daha
mleşiyor , onları öldürüyoruz, silâh kaçırıyoruz Anadoluya,
onları öldürenlerin, silâh kaçıranların arasında ben yokum.
öldürmesini becerebiliyorum, ne de silâh kaçırmasını. Bundan
yı aynı gazetede çalıştığımız - ben arada bir karikatür yapıyor-
Süleyman bana , Anadoluya geçmeği teklif edince, sevinçten
ye döndüm.
İneboluya yetmiş beş saatta vardık.
İnebolu rıhtımsız, mendireksiz. Vapurlar açıkta demirleyip
ularını balıkçı kayıklarıyla karaya çıkarıyor. Fırtınalı zaman-
aysa vapurlar durmadan geçiyor İnebolu önlerinden.
İnebolu gördüğüm ilk Anadolu kasabası. Anadolu köylü kadınını

TÜRKİYE SOSYAL TARİHİ ARAŞTIRMA VAKFI

atlıydılar.

Tevfik, Süleyman, bir de ben, üç gece dört gündür İneboludayız.
ik : şair. Geçen yıl bir şiiri için nişan aldı padişahtan.
a yolda : " Bu nişan işi başımı belaya sokmasa ! ", deyip durdu.
Karadenizin şamatasını dinliyorum. Üsküdardaki yalının rıhtımında
oğaz suları başka türlü ses verir, daha yumuşak, daha sır
. Acı acı öten bir vapur düdüğü işittim. Tevfikle Süleymanı
irdikleri vapurun düdüğü. Hapis mi ettiler çocukları kamaraya,
ineye mi attılar? Hay Allah kahretsin. Bir umutsuzluktur çöktü
e. Umutsuzluk hızla gelişiyor, karanlık bir utanma oluyor.
iğim sözü tutmamış, dayanışma göstermemiş, imdada koşmamış
yim . Bir xxxx ara, öylesine ileri gittim ki, kendimi alçak
fin biri saydım. Yataktan çıktım. Gaz lambası hâlâ yanıyor.
ürdüm. Odanın karanlığına dışardaki yıldızlı gecenin sönük
ı vuruyor. Oturdum Süleymanın yatağına. Hâlâ sıcaktı. Peki
niye geri sin geriye çevirdiler oğlanları ? " Beni de geri
erin " mi , demeliydim ? Sattım mı arkadaşlarımı? Kime? Hem ,
nlerle arkadaş mıyım? İyi ama Süleyman yardım etti bana.
sayesinde burdayım . Beni geri çevirip onları bıraksa-
ı, onlar nasıl davranırdı? Seslerini çıkarmazlardı her halde.
böyle düşünmek, özür aramak, kepazelik değil mi ? Karadenizin
ş uğultusu odayı kaplıyor. Tuz kokuyor, ama Boğazınki gibi
i tuz değil, sırıl sıklam tuz kokuyor.. Pencereyi kapadım.
Haydi Tevfiği, padişahtan nişan aldı diye geri yolladılar.
Süleymanı? İşgal kuvvetleriyle filân ilgisi olmadığına eminim..
nbulda gırtlağına kadar borçlandığı için Anadoluya kaçtı.
Sabaha kadar uyuyamadım.

Ahmet ensesini kaşıdı. Saçları iyice uzamış ensesinde.
ile kestirmeli yine, diye geçirdi aklından.

Ertesi sabah külot pantalonlulardan birincisi geldi. Otelden
ık. Deniz durgundu. Kumsalda yüzü koyun kayıklar yatıyor, yalnayak
r çocuklar kurutulan ağların arasında çığlık çığlığa koşmaca
yordu. İki katlı, tahta bir evin alt katında bir odaya girdik.
doğrusu ben girdim , beni getiren, kapının önünde kaldı.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Arkadaşlarımı niçin İstanbula çevirdiniz?
- Ben çevirmedim. Ankaranın emri. Seciyesizliklerinden dolayı edildiler.

Sağ elinin çok ince, çok uzun parmaklarıyla - bunlar beş tane l, beş yüz taneymiş gibi geliyor insana -, masanın üstünde mpete çalmağa başladı. Soruma silik bir sesle karşılık ver- en sonra susmuştu. Gözlerini de kıstı. Bir yandan da gülüm- r. Benden kuşkulandığını seziyorum, ama niçin kuşkulandığını, ulanabileceğini kestiremediğimden bir kat daha sinirleniyorum. n insanlardan, nedenli, nedensiz , kuşkulanmak diye bir mes- n varlığından haberi yoktu daha.

Ayağa kalktı. Üstüme doğru eğildi. Aynı yorgun, silik sesle ştu :

- Ankaraya istediğiniz zaman gidebilirsiniz. Yüz lira yol lığı. Buyurun.

Parayı dizime koyup doğruldu. Trompete çalıyor yine.

Kalktım. Para yere düştü. Eğilip aldım. Avucumda buruşturarak olon cebime soktum. Belki parayı almak için yere eğilişimden,, i de, bayramlardan bayramlara dedemden başka hiç kimsenin den - bir karşılığı olmaksızın - para almadığım için, belki de yı, benden kuşkulandığını sezdiğim, bu silik sesli yabancının me koymasından, belki de karanlıklarıyla dolduğum daha bir n sebepten dolayı kederli bir tiksinti düştü içime. Allaha rladık bile demeden çıktım.

Girdiğim kahvede, çayımı ısmarladıktan sonra, kulağıma ilk an sözler - kimin söylediğini farketmedim - şunlar oldu:

- Dün geceki vapora bindirilenleri, Kerempe açıklarında ze atacaklar. Ankaranın emri.

Fırladım kahveden. Soluk soluğa dikildim Ayın-Pe şefinin sına.

- Tevfikle Süleymanı denize atacaklarmış.
- Kimden duydunuz?
- Kahvede söylediler.
- Kim?

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

üçük bey " demesine bile ~~ixerledim~~ içerlemedim ve inandım
lerine.

rçekten de öyle oldu. Süleymanla Tevfik sağ sâlim döndüler
anbula. Birisi ~~xlacaklılarımastlatmaktaxdevam etti~~ alacaklılarını
atmakta devam etti, öbürüsü , padişaha yeni bir şiir yazdı. Cumhuri
in ilânından sonra da, İçişleri Bakanlığının çıkarttığı bir gaze-
e çalıştılar. Şimdi, Büyük Millet Meclisinde mebusturlar.

Ahmet yastığının altından cigara paketiyle kibrit kutusunu çıkar-
Bir cigara yaktı. İsmail inceden inceye horluyor.
Otelcinin yardımıyla bir eşek sürücüsü kiraladım ve ertesi
güneş doğarken çıktım İneboludan yola. Dağlara tırmandıkça hava-
iyice soğuyacağını söylediler. Paltom yalın kat. Göğsüme ,
rtıma , iskarpinlerimin içine gazete kâadı koymamı sağlık verdiler
le de yaptım. Bir de dev gibi bir kalpak satın aldım, kül rengi,
tırağan kalpak. Eşek hem beni, hem bavulumu çekecek halde
ğil. Zaten eşek sırtında yolculuğu ~~da~~ onuruma da yediremedim.
İnebolu, bir üç çeyrek saat kadar, arkada kaldı. Ama ilerle-
ğimiz dağ yolundan hem kasabayı görüyorum, hem Karadenizi ,
ağılarda, solumda ve de ovayı sağımda ve de karlı dağları
ümde. Karadenizde yaz güneşi, ovada bahar, dağlarda kış. Durdum :
- İşte yurt! İşte yurdum! İşte canım Anadolu!
Sesimi, haykırırken, sağ elimi ileriye doğru uzanmış yaka-
dım.
Sürücü şaşkın şaşkın bana bakıyor. Toparlandım. Utanarak
lümsedim. Ama bu utanma duygusu çarçabuk geçti. Aynı sesle,
a bu kere sağ elimi ileriye doğru uzatmadan :
- Böylesine güzellik İsviçrede bile yoktur, dedim sürücüye.
yşaki İsviçreyi yalnız Tobler çukulatasının içinden çıkan renkli,
üçük kartlarda görmüşüm.
Sürücü karşılık vermedi .
- Deh be kara oğlan, dedi eşeğine. Yürüdük.
İki de bir başımı sağa sola çevirip manzaraya bakarak:
Bundan mutlu insan var mı bu dünyada? " diye düşünüyorum, ama

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

ıbulla, üslerinden başlarından belli. Hepsinin sırtında çanta
, çıkın gibi bir şeyler. Cigara içiyorlar. Tanıştık. Hepsi
k subay. Kimisi Çanakkalede dövüşmüş, kimisi Filistinde, kimisi
çyada. Yenilgiden sonra İstanbula dönmüşler. Birisi de yesir-
en dönmüş, ta Hindistandan. Çoğu öğretmenmiş askere gitmeden
. İneboluya bir hafta önce gelmişler. Ankaraya, ordan garp
esine gideceklər.

- Kaç yaşındasınız ? dediler.
- On dokuzuma bastım, dedim.
- Yakında cephede görüşürüz, dediler.

Hep beraber koyulduk yola. İçlerinden birisi hasta görü-
ordu, yesirlikten döneni, onun çıkınını da yükledik bizim
gin sırtına.

Ilgaz dağlarında, koca koca meşelerin, gürgenlerin arasın-
i Ecevitin hanına akşam kararırken vardık. İneboluda söylemiş-
di, hancının tereyağıyla bali pek ünlüymüş. Peykeye oturur
rmaz ısmarladım hem kendime, hem sürücüye. Yufka ekmeği sıca-
tı. Tereyağı hemen cecik eriyip balla karışıyor. O gün bugün-
: öyle inanılmaz şey yemedim. Ayranı içerken baktım, benim
l arkadaşları, peykenin öbür başında, çıkınlarından filân çı-
rdıkları ekmekle peyniri yiyor.

- Şu baldan, tereyağından niye yemezsiniz? dedim.

Karşılık vermediler. Önümde , asma yapraklarının üstündeki
reyağıyla, tahta kapteki baldan ikram ettim. Hiç biri almadı.
lıma geleni söyliyeyim mi, söylemiyeyim mi, diye kararlaştırmağa
kit kalmadan söyleyiverdim :

- Size yol harçlığı vermediler mi?
- Verdiler.
- Ne kadar?
- Onar lira...

Önce şaştım, sonra utandım , sonra tepem attı:

- Bana 100 lira verdiler, dedim. Siz cepheye gidiyorsunuz,
en resim yapmağa. Ama benim Teyze oğlum mebus Ankarada, 100 lirayı

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

sin. Bütün bunları o zaman böyle düşündüm mi? Yoksa şimdi mi
yorum?

et yatağında dizlerini dikip, kollarıyla da sarıp dizlerini
ıkta oturuyor . Motor sesi sıla hasretiyle dolu, yahut bir
e çağırıyor durup dinlenmeden çağırıyor. Uzak bir yerlere.
limana gider bu yüz direkli gemi?
tamonuya geldiğimizde benim sürücü:
hpelere gider misin efendi? dedi. Buranın kahpeleri pek
r.
x Bir an düşündüm. Canım kahpelere gitmek istiyor. Kahbe de
Anadollu bir kadınla yatmak istiyorum. Ama aklıma Kastamonunun
isi geldi. Firengiye yakalanmışım gibi korktum.
İstemem, dedim. Sen gidecek misin?
Şimdilik değil, lâkin dönüşte Allah kısmet ederse bir varı-
lki.
Kastamonuda İstiklâl mahkemesini gördüm.
" Bizimkileri ne kadara mahkûm ederler? "
Asacak değiller ya be kardeşim , dedi İsmail.
" Asmasına asmazlar, ama ne ceza keserler? Belki de asarlar.
ki savcı mıydı Kastamonu İstiklâl mahkemesinin savcısı bilmiyo-
"
Kastamonuda İstiklâl mahkemesi bir adamı gözümün önünde on
ıla mahkûm etti. Adamın kılık kıyafetine bakarsan yarı kasabalı,
köylü. Rakı çekmiş inbikten. Anadoluda içki yasağı var.
Ankaraya gittiğimin ertesi akşamı benim Teyze oğlu bir ziyafet
mebus arkadaşlarına, Sofraya rakı şişeleri gelince sordum,
stan, inadıma değil, öyle ağzımdan çıkıverdi :
- Rakı yasak değil mi? Birini Kastamonuda on beş yıla mahkûm
er rakı çekmiş diye.
Teyze oğlum güldü :
- O yasak bize göre değil.
- Peki ama kanun?
- Kanunu herkese tatbik edersek yandı ortalık.
[illegible] kendimden aklemelerle, düzeltmelerle

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI TÜSTAV

değil .
yaf tin sonuna doğru, dişli mebuslardan olduğunu sonradan
ığım, tombul yüzlü biri:
net bey, dedi, iyi resim yaptığınızı duydum. - Nerden duymuş?
oğlumdan her halde.- Mustafa Kemal Paşanın şöyle heybetli bir
i büyüt fotoğraftan, yağlı boya, sana elli altın alayım
n. Pırıl pırıl elli altın.
stafa Kemal Paşanın resmini büyütmedim. Tombul yüzlü mebusun
paşadan alacağı pırıl pırıl elli altından nefret ettim. Oysa,
i altın olmasaydı, sevinçle yapardım bu işi o zamanlar.
hmet, o zamanlar, diye yüksek sesle tekrarladı, o zamanlar.
nların ne kadar az sürdüğünü de birden bire fark etti ve
bir keder duydu. Mustafa Kemale, Meclisteki odasında, tanıştı-
ını hatırladı:
. Yüreğim çarpıyor. Sert bir mavilik gördüm, sonra bir altın
, sonra ak eller, kadın ellerine benziyen biçimli, güzel ellerini.
de aklımda öyle kalmış. Belki de elleri öyle değildi, ama göz-
in mavisiyle saçlarının sarısı öyle...
İstiklâl mahkemesinde bizimkiler. On beşlerin kemikleri de sür-
ağıklarında, Karadenizin dibinde. "...
Ahmet parmaklarını yakan sigarasını, uzanarak , masanın üstünde
söndürdü. Motor sesi kulübenin zifiri karanlığında güm güm
n güm. Bu gümbürtünün arasında İsmailin soluk alıp verişini
maya çalıştı. Buldu. Mışıl mışıl uyuyor. Rüyalarına giriyor
? Üstüne saldırırken, üstüme ateş ederken? Ahmet bir sigara daha
. İsmaili düşünmemeğe çalışıyor.
İnebolu - Ankara yolunda bir yerde, bir dere başında geldik.
filân hak getire. Kundurularımı, çoraplarımı çıkardım, paçala-
sıvadım dizlerime kadar. Kestirmeden gidelim diye düştük buraya
ri geçerken bir de baktım ki, karşıdan , bir köylü, hem de öyle
ar değil, sakalsız, demek ki kırkına basmamış daha, bir köylü ,
çadının, bir köylü kadınının sırtına binmiş dereyi geçiyorlar .
, diye düşündüm. Ama herif öbür yakaya geçince indi kadının
ından , yürüdü.

TÜSTA TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

şimdi bu kudurma işini, ama Kastamonudan sonra, gayet iyi hatır-
rum, Kastamonudan sonra, akşam oldu, ortalık nerdeyse geceliye-
biz hâlâ yürüyoruz... Allahın kırı. Ne bir tek ağaç, ne bir dam,
ılıldanan bir karaltı. Toprak öyle dört bir yana yayılıp uçsuz
sız gidiyor kimsesiz.

- Daha çok yolumuz var mı köye?

- Köye vardık bile efendi.

- Nerde?

- Ayağımızın altında.

Alaca karanlıkta, toprakta bir takım kabertılar gördüm. Bir
delikler, kimi yerden de duman çıkıyordu. Köpek sesleri de
yor yerin altından.

- Köyün damları üstündeyiz, efendi.

Köyün damları toprakla bir. Az daha yürüdük, keçi yolu gibi bir
en girdik köye.

Yaralıları bu köyde gördüm. Köy odasında, ocağın kızıllığında,
, toprakta yatıyorlardı. Yan yana, kimi sırtüstü, kimi yüzü
. Kanlı , pis sargıları, yırtık pırtık üniformaları, uzamış
ları, sakalları içinde,.İnlemiyorlar.

Muhtar:

-Dört gün önce yatsıda geldiler, dedi, sabaha gideriz, dedi-
gidemediler. İkisi öldü. Ötekiler de başımıza kaldı. Kasabaya
bildirdim. Bir icabına bakarız dediler, lâkin arayıp soran yok

- Gideceksleri yer uzak mı burdan?

- Her biri bir yana..

- Nerde yaralanmışlar?

- Kim bilir nerde.. Yunanla harp var ya şimdi..

Muhtar " Yunanla harp var şimdi " yi sanki kimsenin bilmediği
ndisini ilgilendirmeyen bir haber veriyormuş gibi söyledi.

Yaralılara sokuldum, selâm verdim, konuşmak istedim. Karşılık
diler. Benim sürücü :

- Bırak efendi, halleri yok, dedi. Sonra birinin başını tuttu,
n ateşinden yana çevirdi :

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Yaralı asker , sargıları kandan ve topraktan kap kara olmuş
ını kaldırdı sürücünün avuçlarından, omuzları üstünde dikilmeğe
aladı, beceremedi, yardım ettim, dayandı duvara:
- Orası bir Allaha mâlum, dedi, -Bunu yavaşça , ama fısıltıyla
il, yavaşça söyledi.
Sürücü:
- Elbet Allaha malûm. Lâkin ben seferberlikte, Çanakkalede
hiye çadırında çalıştım, bana da malûm, tövbe, tövbe. Sende
aha çıkacak göz yok, dedi.
- Çıkarım, çıkarım...
Çıkmadı. Horoz sesleri, köpek ulumaları ve kadın çığlıkları
rda bir birine karışırken , o , içerde, ocağın yanında, sırtı
öyle duvara dayalı, hırıltılarla can verdi. Ölümü ilkönce
le gördüm.
Biz giderken yaralılardan biri sürücüye sordu:
- Bir de bana bak. Akşama çıkar mıyım?
Sürücü büyük bir dikkatle adamın gözlerine baktı:
- Ecel karanlığı yok gözlerinde, dedi, bir Allaha malûm
yok.
Yolda sordum sürücüye :
- Sahiden mi yoktu ecel karanlığı adamın gözlerinde? Yoksa
mak için mi söyledin?
Niye avutacakmışım ? Rabbime mâlum, ama herif yaşıyacak.

Yamaların ustalığını keşfettim bu yolculukta. Köylülerin
, başı, bir birine eklenmiş yamalar, her biri bir başka
te ve yan yana gelmesi imkânsız kumaş, bez parçaları. İstanbul
ıcılerinin üstlerinden başlarından kederli.
Öküzlerin, eşeklerin de bu kadar ufak tefek, bu kadar sıska
lleceklerini yol boylarında keşfettim.
Çocukların karınları şiş.
Bütün yol boyunca, ayakları çıplak olmıyan bir tek köylü
ı görmedim.

nkarada tayze oğlum beni Taşhana yerleştirdi.Burası Ankara

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

kesildim.

İstanbuldan tanıdığım Erzurumlu bir şaire rasladım Kuyulu vede. Mecliste zabıt kâtipliği yapıyormuş.

Ankara şehri bozkırda. Bozkırda durup dururken ve sebebsiz, tıksız fışkırıvermiş bir tepenin eteğinde. Tepenin doruğunda de kale var. Geceleri bu kaleye baktığım zaman bana öyle iyor ki, uzak denizlerde kopan bir fırtına, bir tayfun, kocaman kalyonu havalandırıp kondurmuş bu iç topraklardaki kayaların ine.

Büyük Millet Meclisi, İstasyon, camilerin kimisi ve Taşhan gibi ıları bir yana bırakırsan, Ankarada evler tahtayla kerpiç ışığı ve çoğu badanalı.

Bir gün Kuyulu kahvede Erzurumlu şairle Ankara Ahıların- konuşuyorduk. Orta Anadolunun bir çok kasabalarında, köylerinde geleneklerinin, değişmiş şekillerde, hâlâ yaşadığını söyledi.

- Bir çeşit esnaf, köylü cumhuriyeti kurmuş Ahılar, dedi, bir t Bolşeviklik.

Ansızın sustu. Bakındı. Fısıldadı:

-Bolşevikler silâh veriyor bize, altın veriyor, ama korkuyor mkiler bolşeviklerden.

O gece, Ankaranın eğri, büğrü, daracık sokaklarında bir ma dolaşırken, demirci, dokumacı, dülger, bakırcı, bir t bolşevik Ahıların çekiç, tezgâh, keser seslerini, âyin- nde okudukları ilahileri işitir gibi oldum. Bolşeviklerin ine düşman, fakire dost okduklarını biliyordum. İstanbul ~~teleri Bolşeviklerin rus asilzadelerine, gener~~

teleri Bolşeviklerin rus asilzadelerine, generallerine, tüccar- na ettikleri akla hayale gelmez işkencelerin hikâyeleriyle ydu. Bolşevik kılınç artıkları İstanbula sığınıyorlardı. te öyle işkence görmüş bir halleri yoktu. Kadınları en ıdan düşes, erkekleri pirensti. Bar, kumarhane işletiyor, şın, pembe, tombul karılarını satıyor, tombala oynatıyorlardı. laf kuvvetlerinin Bolşeviklere düşman olduklarını da bili- um. Leninin adını duymuş, fotoğraflarını görmüştüm gazetelerde.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Bir gece Erzurumlu şairle Otello Kâmilin tiyatrosuna gittik . Ahır dam, ambardan çevrilmek bir yer . Kapısının önünde , kederli, mevimtırak ışığıyla bir lüks lambası yanıyor , bir tek lüks lambası . İçeri girdik . Seyirciler , tahta sıralarda , elleri dizlerinin üstünde sessiz , sedasız oturuyolar .. Oysaki İstanbulda - İstanbulun taşra tiyatroları Şehzadebaşında olsun , Kuşdili çayırında olsun - İstanbulda taşra tiyatroları , dışarısı ve içeriisiyle bir bayram yeridir . Seyirciler bir biriyle çabucak ahbap olur ; bildikler şakalaşır ; şamfıstığı , gazoz , limonata , yişmeli , kaymaklı dondurma satıcıları mallarını , tabak , bardak , kaşık şakırtılarıyla bağıra çağıra satar ; dış kapının önünde çalan davullu , zilli , mmmmmm kılarneteli , borazanlı bandonun şamatası , perde açılana kadar , orda , dışkapıdaki civcivli aydınlığın ,mavi , kırmızı , yeşil elektrik ampullerinin , bayrakların , ilânların sevincini taşır içeriye . Perde açılıp ta allı , pullu, tombul kantocu kızlar , bir karış gerdanlarını kırammmm kıra , gözlerini süze , süze , ara da bir de ıh hoplayıp mmm kanto söylemeğe başlamm yınca ortalık karışır büsbütün . " Yaşa ! Var ol! " diye haykıranlar mı , " Dilini yesinler abla ! " diye bağıranlar mı , " Of ! Of , öldürdün beni ! " diye sözatanlar mı istersiniz , bir kıyamettir kopar . Kantolardan sonra seyirciler , komediyi de , dıramı da oyuncularla beraber oynar . Hayın rolündeki aktöre ıslık çalar , tuzağa düşen kıza akıl öğretir . Perde aralarında satıcıların şakırtısı , çığlıkları , artık içerde çalan bandoya e uyarak çınlatır ortalığı . İstanbulda taşra tiyatroları bayram yeridir . Ankaradaki ölü evi gibiydi . Seyirciler gözlerini perdeye dikmişler , orda , yırtık bulutlara doğru boru çalarak uçan uzun entarili meleğe , kimisi dalgın , dalgın , kimisi somurtkan , kimisi şaşkın bakıyor . İstanbulluları Ankara yerlilerinden , mebusları memurlardan ayırdetmek oluyor , ama hepsinde ortak bir şey var .

Erzurumlu şair fısıldadı :

- Korku . Ankara korkunun şehri .

İstanbuldan biliyorum Otello Kâmili . Büyük Ermeni aktörü Papasyanın yetiştirmesi . Otello rolünü ustasından iyi oynadığı için ona " Otello Kâmil " deniyor .

Perde açıldı . Sahnede sırma cepkenli , şalvarlı ve fesi altınlı , esmer , ufak , tefek bir kadın . Kayseri Ermenilerindenmiş. Erzurumlu şair söyledi ve anladım ki kadına tutkun .

Kadın , çok güzel ağzı , uçsuz bucaksız gözleri , rastıklı , kalın , çatık kaşlarıyla mm kımıldanmadan duruyor . Arka sıralardan tek tük alkışladılar . Dönüp baktım . Erzurumlu şair :

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- İmalatı Harbiye İşçileri , dedi .

Kadın , gülümser gibi yaptı alkışlardan sonra , sonra yerüyüzünün en içli sesiyle " Yeşil Kurbağalar Öter Göllerde " 'yi söylemeğe başladı . Tüylerim diken diken oldu kederden . " Anasız , babasız gurbet illerde " kalan Anadolu'lu , cepheye giden İstanbullu , İzmirli yedek subaylarıyla , köyodalarında ölen yaralı askerleriyle , kocalarını sırtlarında taşıyıp dereyi geçen kadınları ve Kastamonu kerhanelerindeki firengili kahbeleriyle , sümüklü , bitli , yalnayak başı kabak çocuklarıyla ve çamlı bellerinde Köroğlu kaleleri ve kara sapanı ve çatlak topraklarıyla , bir kıyısından , bir daha dolştım . Dayanılır gibi değil acıya , Allah kahretsin !

Kadın , iki türkü daha söyledi . Perde kapandı , açıldı . Aynı kadın , aynı ağız , aynı gözler ,aynı rastıklı kaşlarla ve aynı kederle göbek atarak ve kınalı parmaklarında tahta kaşıkları şakırdatarak oynadı . Perde kapandı , açıldı . Şekispir başladı . Aynı kadın perdenin üstündeki meleğin uzun entarisiyle ve kara saçlarında yapma , ak çiçeklerle Dezdemona oldu . Otello rolünde Kâmil yine harikaydı . Artistlerin hepsi tuluat oynuyor . Bir Kâmil tam metni söyledi , bir de Yago .

Yagoyu oynayan Raşitle oyundan sonra tanıştık . Makiyajını silmişti . İnsanı şaşırtacak kadar çilli ve kırmızı saçlıydı . Ufacık , gençten bir adam . Yuvarlak , elâ gözleri telâş içinde . Sesi , yapış yapış tatlı . Sahnenin dışındada da Yagonun sesiyle konuşuyor . Robert Koleji bitirmiş İstanbulda . Fransızcası da , İngilizcesi kadar kuvvetliymiş .

- Şekispiri baştan aşağı ezbere bilirim , dedi , sonelerini de .
Ünlü bir elçinin oğluymuş .

- Şekispirin tiyatrosu , dedi , bizimkinden büyüktü , ama bizimkine benziyen bir yeri vardı . Kendimi burda , Ankarada , Elizabet devrinin Londrasında sanıyorum bu salaşın sahnesine çıkınca . Görüşelim , Ahmet bey , ben Taşhandayım . Siz benim farkımda değilsiniz , ama ben sizi çoktan gördüm . İstanbulda da duymuştum adınızı .

Adımı İstanbulda duymuş olmasına şaştım , sonra düşündüm , belki karikatüristliğimden .

- Biraz beklemek lutfunda bulunursanız birlikte döneriz Taşhana Ahmet bey .

Erzurumlu şair :

- Biz , bir yere daha uğrıyacağız,dedi .

- Siz bilirsiniz ... Raşit bana döndü -: Görüşelim Ahmet bey .

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Yolda Erzurumlu şair :

- Bu herifle ahbaplık etmeğe kalkışma , dedi . Neyin nesi belli değil . Zaten Ankarada iyice tanımadığın adamlarla görüşme .

Sokaklar zifiri karanlıktı . Devriyelere rastladık .

- Ankara Nuhun gemisi , dedi Erzurumlu şair , yıkılan Osmanlı imparatorluğunun tufanında yüzen Nuhun gemisi . Sahili selâmete ulaşacak elbet te , içinde yan yana = yaşıyan güvercinleri , yılanları , arslanları , kaplanları , kurtları , kuzularıyla , sahili selâmete ulaşacak ve orda yılanlar güvercinleri yiyecek , kurtlar kuzuları . Arslanlarla kaplanlar boguşacak bir biriyle .

Kahveler çoktan kapanmıştı . Samanpazarına geldik .

- İngiliz casusu Mustafa Sagiri burda astılar , dedi .

Taşhanın kapısında ayrılırken tekrarladı :

-Raşitle ahbaplık etme . Ne olur ne olmaz , anladın mı?

- Anladım .

Mustafa Kemal paşa şehrin dışında oturuyor , laz muhafızlarıyla çevrili .

Garp cephesi hem gayetle yakın , hem gayetle uzak . Bu yılın 23 Martında başlayıp 31'inde sona eren ikinci İnönü Savaşı sırasında, top seslerinin Ankaradan işitildiğini söylediler . Doğru mu , yalan mı , bilmiyorum , ama Yunan orduları Ankara üstüne yürümeğe başlayınca devlet daireleri ve zenginler , tirenle , yaylılarla , kağnılarla Ankarayı bırakıp içerlere göç etmişler . Yunan orduları " Meydanı harbi silâhlarımıza terkedip " çekildikten sonra dönen gidenlerin kimisi dönmüş , kimisi ulaşmış Sivasa .

Anadolunun en bereketli toprakları , en hünerli şehirleri düşman elinde : on beş il ve ilçe , dokuz büyük şehir , yedi göl ve on bir ırmak , üç deniz ve altı demir yolu ve milyonlarca insan , bizim insanımız , düşman elinde .

Teyze oğlumu gördüm :

- Cepheye gideceğim , dedim .

- Olmaz , dedi .

Dayattım .

-Konuşurum , dedi .

Üç gün sonra buluştuğumuzda bana büyük bir müjde verir gibi :

- Konuştum , dedi - , kiminle konuştuğunu söylemedi, ama çok büyük , belki de en yüksekte oturan birileriyle konuştuğunu belli etti - , senin cepheye gitmene izin yok . Matbuat müdürlüğünde bir iş bulacaklar sana .

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Cepheye gitmeme niçin izin verilmediğini anlamağa çalışmadım . İlle gideceğim diye dayatabilirdim belki , izin de çıkabilirdi belki , ama dayatmadım .

- Matbuat Müdürlüğünde çalışmak istemiyorum . Bana kasabanın birinde hocalık bul , dedim .

Yüzüme , enayilerin yüzüne akıllıların baktığı gibi baktı ve bir haftam sonra Boluya doğru yine yayan , yine bavulum bir eşeğin sırtında yola çıktım . Sürücüm topaldı .

On Beşinci Çizgi

Ziyadan kalma şiir kitabını yine baştan aşağı okudu Ahmet . Kim bilir kaçıncı okuyuşu bu . Yere su döktü . Çamurla heykel yapmağa çalıştı. İlkönce Anuşkanın başını , olmadı . Bir kedi . Olmadı . Sonra şiir yazmağa kalkıştı . Ne yazacağını bilmiyordu , nasıl yazıldığını da . Aruz vezninе oldum olası akıl erdiremedi . Hem , aruzla yazılır mı artık ? Heceyle yazmağa uğraştı , yedi yediyle , "Hangi Limana Gider bu Yüz Direkli Gemi"nin vezniyle . " Ayrılık bir dal , gülüm , sen en acı yemişi" . Yemiş'e bir yığın kafiye var . Ama hiç biri , ikinci satırın ortaya çıkmasına yardım etmedi . Ben şair olsam sevda şiirleri yazmam, dedimdi Anuşkaya . Şiir yazmak'ta nerden aklıma geldi ? " Şu kahbe dünyanın işi ... " . Dünya niye kahbe olsun ? Dünya güzel . Dünya güzel ne demek ? Dünyanın nesi güzel ? İnsanların yüzde kaçı için dünya güzel ? İnsanların kocaman çoğ unluğu , dünya güzel mi , değil mi ?, diye düşünmüyor bile , mş mmmmm yaşıyor mmmmmm . Bu dünyada haksızlık yokmuş , açlık yokmuş , zulüm yokmuş , ölüm yokmuş gibi , haksızlığın , açlığın , zulumun , ölümün içinde yaşıyor . Haksızlığa , zuluma , ölüme karşı yüzde kaçı savaşıyor insanların ? Biz savaşıyoruz işte . Rus mmmmmmmmmmmmmmm İhtilaller yapan , barikadlar kuran yığınlar savaşıyor . Ben savaşmıyor muyum ? Kudurup İsmailin kurşunuyla goebermeği bekliyerek mi ? Hay Allah kahretsin !

On Altıncı Çizgi

Bolu mutasarrıfı değişti . Aylardır maaş almıyan Bolu Sultanisi öğretmenleri , Ahmedin kışkırtmasıyla , yeni mutasarrıfa gidip dert yanmağı , gerkirse kafa tutmağı kararlaştırdı . Seçilen temsilciler , bir perşembe günü , öğleden sonra , Aynalı kahvede toplanarak hükumet konağına doğru öfkeyle yola çıktı . Ahmetle Ulumu diniye hocası Ru -

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

melili Şaban efendi önde ye matematik , tarih , edebiyat öğretmenleri arkada , çarşıdan geçtiler . Yağmur yağıyordu . Önde bir , arkada üç şemsiye gidiyordu . Ahmet şemsiyesizdi . Çarşı esnafı , bu şemsiyeli , öfkeli kafileyi saygı ve umutla selâmetledi . Öğretmenlerin hepsi , Ahmet te içlerinde , çarşıya borçluydular . Ve çarşı , onların , mutasarrıfa nişin gittiğini biliyordu .

Köşeyi saptılar . Yağmur azîttı . Ahmet dönüp baktı . Arkadaki üç şemsiye ikiye inmişti .

- Edebiyatçı nerde yahu ?

Tarihçi karşılık verdi :

- Cıgara almağa kaldı çarşıda . Yetişir ardımızdan .

Ulumu diniye hocası Şaban efendi homurdandı :

- Lâ Havle ve lâ , cıgara almanın zamanı mı ?

Bir şemsiye önde , iki şemsiye arkada , Bahçeliklere girdiler . Kara çarşaflı , peçesiz , sırılsıklam bir kadın , gelenleri gördü , erkekleri . Yüzünü bir bahçe duvarına çevirip çömeldi onlar geçene kadar . Bahçeler bitti , çamurlu bir arsaya girdiler . Ahmet yine dönüp baktı . Arkadaki iki şemsiye bire inmişti .

- Tarihçi nerde yahu ?

Matematikçi karşılık verdi :

- Su dökecegi gelmiş te .

Ulumu diniye hocası Şaban efendi homurdandı :

- Bu İtilâfçılar böyledir . Olmadık zamada işleri gelir .

Matematikçi , eski İtilâfçılardandı . (4)

Yağmur , bardaktan boşanırcasına yağmağa başladı . Ahmet , Ulumu diniye hocası Şaban efendinin şemsiyesine sığındı . Hükumet konağının kapısından girerlerken Ahmet dönüp baktı. Arkada şemsiye kalmamıştı . Şaban efendi de kendisininkini merdivenlerde kapatıp homurdandı :

- Kahbahat sende Ahmet efendi . Böyle mühim bir işe böyle adamlarla tevessül edilir mi ?

Mutasarrıfın , camilerdeki gibi kalın perdeli kapısı önünde oturan odacıya Ahmet :

- Mutasarrıf beye , dedi , Sultani mektebi öğretmenlerinin geldiğini söyle .

Odacı girip çıktı :

- Buyrun .

Ahmet , ağır perdeyi kaldırıp daldı odaya . Mutasarrıf masasının başındaydı . Kara kalpaklı , kara gözlü , iri yarı .

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Ahmet :

- Biz , diye söze başladı ,Ulumu diniye hocası Şaban efendiyle ben , size ...

Mutasarrıf elini kaldırıp Ahmedin sözünü kesti :

- Sizi görüyorum , ama ulumu diniye hocası nerde ?

Ahmet arkasına baktı . Şaban efendi yok . Tepesi attı :

- Şaban efendi kapınızın önünde kaldı . Emredin de gelsin .

- İstemez .

- Beş kişi çıktık yola , bir ben ...

- Bana da lâzım olan sizsiniz , oturun .

- Bizim maaşlar ...

- Emir verdim .. Birer aylık alacaksınız ...

- Peki , ama biz ...

Mutasarrıf yine elini kaldırıp Ahmedin sözünü kesti . Zile bastım . Giren odacıya çay ismarladı ve :

- Kapıdaki hocaefendiyle söyle , dedi , beklemesin .

Odacı çıktı . Mutasarrıf ayağa kalktı . Ahmedin önünde dikildi .

- Ahmet bey , deli, kim olduğunuzu, akidenizi , kasabada , köylerde ne gibi faaliyet gösterdiğinizi biliyorum . Arkadaşlarınızı da hâ keza. Ağır ceza yargıcı Yusuf beyle , muhasebeci Osman beyi...ve taraftarlarınızı hâkeza .

Kocaman elini Ahmedin dizine koydu , ağır ağır devâmetti :

- Yunan orduları yürüyor Ankara üstüne ...

- Ne diyorsunuz ? Yine mi ?

- Ankara düşebilir ...

- Ankara düşebilir mi ? Ankara düşerse ?

- Biz burda bolşevikliği ilân ederiz .

- Bolşevikliği mi ?

- Beni reisi cumhur yaparsınız . Ruslar da yardım eder daha candan yürekten . Kızıl ordu teşkil ederiz , gider Anakarayı da kurtarırız . Taraftarlarınızı hazırlayın . Lâkin benden bahsetmeyin onlara şimdilik .

Ahmet , başına sopayla vurulmuş gibi bakıyordu Mutasarrıfın yüzüne . Birşeyler ahlıyor , birşeyleri anlamıyordu , Mutasarrıf , eli hep öyle Ahmedin dizinde :

- Yusuf beyle Osman beye bahsedin teklifimden , dedi . Siz , İçişleri bakanlığını alırsınız üstünüze , Osman bey Maliyeyi , Yusuf bey başbakanlığı ...

Ahmedin sersemliği ansızın geçti . Mutasrrıfı rahat , rahat din-

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

liyor , her şeyi anlıyordu . Odacı çayları getirdi , çıktı . Mutasarrıf şekeri ağır ağır karıştırarak , Jandarma komutanıyla polis müdüründen söz açtı . Birincisinin kazanılabileceğini , ama ikincisinek katiyen güvenilemiyeceğini söyledi .

Ahmet , Mutasarrıfın yanından çıktığı zaman kafasının içi gayetle berraktı . Merdivenleri inerken , öğretmenler arasında , gençlik mahfilinde kimlere güvenilebileceğini gözden geçirdi . İptidai kısmı türkçe öğretmeni , terbiyei bedeniye öğretmeni , fizik ve kimya öğretmeni .. Gençlik mahfilinde : belediye mühendisiyle arkadaşları . Köylerde ? Gülümsedi . Köylerde fakir fukaranın hepsi . Çarşıda kazancı Ferhatla arkadaşları .

Yağmur dinmişti . Osmanla Yusufu aradım , bulamadım yerlerinde . Nerdeler Allah kahretsin ? Kuyulu kahveye gittim , temsilciler utangaç ve telaşlı karşıladı beni .

- Maaşları alacağız , dedim , ama şimdilik birisini , ve " niye beni yarı yolda bıraktınız be adamlar ? " diye sormadan fırladım sokağa . Osmanla Yusuf yine yerlerinde değiller . Nerdeler Allah kahretsin ?

Yusuf , Bolu Ağır Ceza Mahkemesi üyesi . Öteki üylerle savcı hem çok tembel , hem çok yaşlı . Ağır ceza Yusufun elinde . Ben , Bolu Sultanisi İptidai kısmında resim hocasıyım . Osamn , Alyabak Osman bey , Ziraat bankası muhasebecisi . 915'ten 19'a Almanyadaymış . Marksın adını , ama yalnız adını , bir de " Bütün dünya işçileri birleşiniz !" dediğini ondan duydum . Bir de " Tarih sınıfların savaşıdır " , dediğini . Ama tarihi bize Padişahların , kıralların hikâyesi diye okuttuklarından Marksın bu sözünü " Tarih padişahların , kıralların arasında yapılan savaşlardır " diye anladım , çok ta doğru buldum . Bilmem hangi padişah bilmem hangi kıralla kavga eder , millet ezilir ortada . Ama artık tarih böğle olmıyacak , yok edeceğiz padişahlarla , kıraallarla beraber savaşları da .

Bolu ağır ceza mahkemesi üyeleri gerçekte iki kişi : Yusufla Osman . Gerçek savcı da ben . Davalara mahkeme salonunda laf olsun diye bakılır . Asıl kararlar Katırcı hanında , ahırın üstündeki odamda , geceleri veriliyor . Suçlunun fakir mi , zengin mi olduğunu araştırırız sadece . Bir de suçu kime karşı işlediğini . Fakirse ve suçu zengine karşı işlemişse , beraat . Zenginse , suçlu olmasa da , ceza . Kanun kitabını , sorgu zabıtlarını filân ancak bir fakir başka bir fakire , bir zengin başka bir zengine karşı suç işlemişse açıyoruz . Köylerde

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

kasabada , fakir fukara arasında , ağır ceza mahkemesinin , daha doğrusu Yusufun nâmı aldı yürüdü . Alyanak Osman bey de fakir köylülerin bankayb borçlarını allem edip kallem edip , ya siliyor defterden , ya azaltıyor . Ben de sınıfta fukara çocuklarını oturttum ön sıralara , hepsine de , resim yapmasını becersinler , becermesinler basıyorum tam numarayı . Bir de Gençlik Mahfili var , onu da ele geçirdik .

Katırcı hanının ahırı üstündeki odamda , aşağıdan gelen kişnemeler , zincir gürültüleri ve gübre kokuları arasında ve gaz lambasının ışığında Osmanla Yusufa , Mutasarrıfın dediklerini anlattım . Ankara düşer düşmez Boluda bolşevikliğin ilânına oy birliğiyle karar verdik . Mutasarrıfla iki kere konuştuk . Pılânlar hazırladık . Ama Ankara düşmedi . Mutasarrıf yine çağırttı bizi : " Burda yapacak işiniz kalmadı artık , benim de başımı belâya sokmayın , gidin", dedi. Ösırada Yusuf bir telgıraf aldı . Kimden bilmiyorum . Ama bize : " Beni bir iş için Tırabzona çağırıyorlar " , dedi , " Fırsattır , siz de gelin . Ordan hep beraber Rusyaya geçip Bolşevikliği yerinde , iyice öğreniriz " .

Yusufun teklifini kabul ettik . O gitti , ama Osman İstanbula döndü . Ben Tırabzon yolunu tuttum .

Yusufu , Tırabzonda , verdiği adreste bulamadım . Evsahipleri bir kahve sağlık verdiler : " Arada bir oaraya tavla oynamağa giderdi , çok usta bir tavlacı Hafız vardır , o da çıkar o kahveye ", dediler . Kahveye gittim . " Yusuf efendinin kaçtır geldiği yok " , dedi kahveci . Otele döndüm . Uyuyamadım . Sokağa çıkmak için aşağı indim . Otelciye rastladım .

- Nereye beyim ? dedi .
- Uyku tutmadı da .
- Vakıt geç , kahveler kapanmıştır .
- Kahveye gidecek değilim . Dolaşacağım , hava alacağım biraz .
- Yine sen bilirsin , lâkin vakıt çok geç te ...

Şaştım .

- Yol mu kesiyorlar ?
- Yok ... Lâkin ...
- Lâkini ne ?
- Daha bugün geldin Tırabzona , buranın yabancısısın ..
- Ne olacak ?
- Hiç , lâkin şu meseleden sonra , yabancıları kollıyorlar da
- Hangi mesele ?

Otelci karşılık vermedi . Söylediklerine pişman olduğu belli .

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Ne meselesi ?

- Canın ille de dolaşmak istiyorsa var dolaş beyim . Hani kanım kaynadı da sana ondan . Sen bilirsin ...

Odama döndüm . Pencerenin patiska perdesini kaldırıp dışarı baktım . Anadolu şehirlerinin yatsıdan sonraki karanlığı .

Ertesi sabah ~~Sabahleyin~~ erkenden fırladım otelden , dünkü kahveye gittim . Çırak , kahvenin önünü suluyordu . İçerde bir , iki müşteri . Kahveci tanıdı beni :

- Dün sen gittikten sonra Yusuf efendi geldi , dedi . Söyledim Bir delikanlı , dedim , şöyle sivri kalpaklı bir delikanlı seni sordu, dedim . Sen adını söylemedin bana . İstanbulluya benzer , sakal başları uzun şöyle , dedim .

- Ne dedi Yusuf ?

- Önce tanımadı . Sonra , " Ha , bildim ", dedi .

- Eee ?

- Başkaca bir şey demedi .

- Nasıl başka bir şey demedi ? Yarın gelirse beni beklesin , filân demedi mi ?

- Demedi . Ama istersen bekle . Bugün tavlacılar şahı Hafız gelecek , Yusuf efendi de gelir her hâl .

Hiç bir şey anlamıyorum . Fakat beklemekten başka da yapacak iş yok .

- Burdan Batuma sık sık vapor var mı ?

Kahveci yüzüme bir tuhaf baktı .

- Olur arasıra .

- Motor fiân da vardır , takalar filân .

- Olamz olur mu ?

Kahveci gitti , çayı , simidi , peyniri getirdi .

- Batuma mı yolculuk ?

-Karsa , Batum -Tiflis üstünden .

Pılânımız şöyleydi : Karsa o zaman iki yolla gidiliyor Tırabzondan . Biri , kara yolu . Öbürü : denizden Batuma , ordan Tiflise , ordan Karsa . Biz Batumda kalacağız daha ileri gitmeden .

- Yol tezkeren var mı Batum üstünden gitmeğe ?

- Var .

Kâatları Boluda yaptırtmıştım Mutasarrıfa : " Berayı maslahat Karsa , Batum -Tiflis yoluyla " .

- İyi öyleyse , kara yolu hem uzun , hem zahmetlidir . Tezkereyi burda mı verdiler ?

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Hayır .

- Ankaradan mı ?

- Boludan .

- Bolunun tezkeresi burda geçmez . Burdan da izin alman lâzım gelecek .

- Vermezler mi ?

- Orasını Allah bilir .

Kahveci gitti . Müşterilerin , konuşmamıza kulak kabarttığını , sonra kendi aralarında fısıldaştıklarını fakkettim .

Bir çay daha ısmarladım . Çırak değil , yine kahveci getirdi Çaşi .

- Yahu , burda bir mesele olmuş , dedim .

- Ne meselesi ?

- Bilmem ... Otelci söyledi .

- Hangi otelde kalıyorsun ?

Her nedense , kaldığım oteli , tuhaf bir savunma içgüdüsüyle , söylemedim . Kahveye gelirken önünden geçtiğim başka bir otelin adını verdim .

- Demek , burda bir mesele olduğunu bilmiyorsun ?

- Haberim yok .

Haberi olduğu belli .

O gün yatsıya kadar bekledim Yusufu . Gelmedi .

Ertesi sabah yine damladım kahveye :

- Geldi mi ?

- Kepenkleri indirirken geldi .

- Eee ?

- Sabah beni beklesin , dedi .

Yusuf az sonra girdi kahveye . Kucaklaştık , daha doğrusu ben onu kucakladım .

- Çıkalım , dedi .

Çıktık .

- Yahu Yusuf bu senin yaptığın ...

- Sus ... Anlatırım herşeyi ...

- Ne oluyor ?

- Sus , dedim ya ...

Hızlı , hızlı yürüyoruz . Yusuf , çaktırmamağa çalışarak , arada bir arkasına bakıyor . Hızlı , ama çok hızlı yürüyoruz . Adının Tekke mahallesi olduğ nu sonradan öğrendiğim inişli , yokuşlu , daracık sokaklara girdik . Yürümesini yavaşlattı .

- Analt bakalım Yusuf efendi .

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

* O evden çıkmam icabetti .

- Peki , seni nerde bulacağımı niye söylemedin ev sahiplerine?

- Öyle icabetti .

- Öyle icabetti ne demek ? Koskoca Trabzonda seni nasıl bulacaktım ?

- Buldun ya işte ... Kahveciye bir şey söyledin mi ?

- Ne gibi ?

- Ne bileyim , münasebetsiz bir şey . Sen patavatsızın birisin.

- Batuma sık sık vapor var mı diye sordum .

-İyi haltetmişin .

- Ne olacak ?

* Boludan aldığın kâatla Batuma geçemezsin . Kahveciye daha neler söyledin ?

- Başka bir şey söylemedim .

- Ayın-Pe'den çağırdılar mı seni ?

- Yooo ... İyi ama Batuma nasıl gideceğiz ? - Ansızın aklıma gel-di + Yahu , buranın vâlisi, büyük babamın yetiştirmelerinden . Ona giderim , ondan alırım izinlerimizi .

Yusuf düşündü :

- Fena fikir değil .

Yusufa Trabzonda ne iş yaptığını sormak aklıma gelmiyor .

- Sen kâatları kendin için yaptırt , Ahmet . İkimize izin çıkartmak şüpheyi çeker . Ben , üç , dört ay sonra bir yolunu bulup gelirim . Hem mümkün burda da görüşmiyelim bir daha .

- Ne oluyoruz ?

- Sen , Boludaki mahkeme işlerinden , Mutasarrıftan , bahsettin mi burda kimseye ?

- Kimi gördüm ki ...

- Belli olmaz , senin gibi patavatsızlardan ...

- Patavatsızlığımı da nerden çıkarıyorsun ? Sen birşeylerden korkuyorsun Yusuf . Burda bir işler mi karıştırıyorsun ? Hem , bana baksana , bir mesele olmuş burda .

- Kim söyledi ?

- Otelci ...Kahveciye de sordum .

- İyi haltetmişin .

Arkasına baktı .

- Ne bakıyorsun iki de bir .

- Peşimizde adam var mî diye .

- Peşimizde niye adam olacak ?

- Boluda yediğimiz haltlardan Ayın-Pe'nin haberi olmadı mı sa

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

nıyorsun ? Beni iyi dinle Ahmet, - sesini kıstı - , Mustafa Suphileri öldürdüler .

- Kim bu Mustafa Suphiler ?

- Türk bolşevikleri .

- Nerde , nasıl öldürdüler ? Niçin öldürdüler ?

- Bolşevik oldukları için .

Çamlık bir tepeye gelmişiz . Yusuf :

-Rusyadan çağırmış adamları Mustafa Kemal , dedi . Suphi esir kalmış rusyada, sonra Bolşeviklere katılmış . Aralarında İstanbuldan gelenler de varmış . Bakûde bir kongüre mi ne yapılmış ta , onun için gitmişler oraya .

- Sonra ?

- Davetiyeyi alınca Mustafa Kemalden, gelmişler sınıra . Kâzım Karabekir paşa karşılamış .

Çamlerın altına oturduk . Havada bir güzel . Karadenizden bir de yel esiyor püfür , püfür .

- Erzurumda Hacılara , hocalara , işte , köpeğe , " Muhafaza-yı Mukaddesat ve Cemiyeti " diye galiba bir cemiyet kurdurmuşlar . Daha şehrin kapısında namusuzlar yuhalamış , taşa tutmuş Suphilerin yaylılarını . " Camilerimize eşek bağlıyacaklar !" , " Karılarımızın başını açacaklar ! , Bize şapka giydirecekler ! " diye bağırırırlarmış . Karabekir de , silahlarını alıp Tırabzona sevketmiş Suphileri .

Karadeniz sağa , sola , ileriye bomboş uzanıp gidiyor alabildiğine . Ne bir vapor dumanı , ne bir yelken .

- Burda hepsini , Değirmenderede , geceleyin , bir motora bindirmşiler . Ocak ayının 28'inde oluyor bu iş . Burada bir Yahya kâhya var, kayıkçılar kâhyası , it mi , it . Topal Osmanın adamı , Kemalin muhafız kumandanının . Suphilerin motoru az açıldıktan sonra , Yahya Kâhya adamlarını başka bir motora yüklüyor . Bunlar Sürmene açıklarında rampa ediyor öteki motora . Suphiler 15 kişiydi diyorlar . Suphi karısını da getirmiş . Karı rus . Boğuşma iki saat kadar sürmüş ,diyorlar . Bir aralık Suphi bir tüfek geçiriyor eline . Tam ateş edecek, Tırabzonun itlerinden Faik adında bir hergele , arkadan , ensesinden , tabancayla vuruyor Suphiyi . Ötekileri de bıçaklayıp , boğup ,ayaklarına taş , demir bağlayıp denize atıyorlar . Rus kadınını Tırabzona getirmişler . Güzel kadınmış . Yahyanın evinde hapis . Burda , bu iş üstüne , birşeyler olacak diye korkuyor hâlâ Ankara .

- Tırabzonda komunist var mı ?

- Bilmem . Kıyı-Pe tetikte .

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Karadeniz hep öyle bomboş , apaydınlık yayılıp gidiyor .

Ahmet üç değil , altı ay bekledi Yusufu Batumda . Yusuf gelmedi. 924'te İstanbula dönüp ticaret yaptı . Zengin oldu . İflas etti . Kaçakçılığa başladı . 934 'de İstanbulda , Yüksek Kaldırımda , güpe gündüz , polis kurşunuyla öldü .

Mustafa Suphinin resmini ilkönce Batumda gördüm . Moskovada iki, üç kere , kara kalem büyüttüm . Gözlüklü , pensne gözlük , poz bıyıklı . Yeryüzünde en çok saydığım , daha önemlisi , sevdiğim adamlardan biri .

Batumda , parkta dolaşıyorum . Karnım aç . Bir , iki milyon rublem var . Bavulu da sattım geçen hafta . Deri sanıyordum , muşambaymış. Sinemanın yanındaki çayoıda , saharinle değil , kıtlama şekerli bir çay içsem . Denizin şamatasını duyuyorum . Çırıl çıplak yatan kadınlara gidip bakmağa üşeniyorum .

Dün gece pılajdaydım . Gökyüzü de kapalı . Ilık karanlıkta deniz yakamozlu , durgun . Aklımda fikrimde Suphilerin öldürülmesi . Beni Batuma getiren vapur, Sürmene açıklarından geçerken karşı kıyılara baktım . Yeşil tepeler , kumsal , ağaran evcikler . Bizim Karadeniz kıyılarından bir kıyı . Suphilerin motoru geceleyin geldi bu kıyıların önüne ve pır pır eden ışık parçacıklarını gördüler yalnız . Belki de görmediler . Belki de buram , buram kar yağıyordu .Deniz durgun muydu , dalgalı mı ? Motorun tayfası , teknelerindeki yolcuların öldürüleceklerini biliyordu . Bunu bile bile , sanki hiç bir şey olmayacakmış gibi , konuştular mı onlarla ? Belki onlara tütün ikram ettiler , belki cıgaralarından yaktılar cıgaralarını . Suphiler neler konuştu kendi aralarında ? Öldürüleceklerini getirmediler mi akıllarına ? Yosa sezdiler mi ? Ne zaman ? Erzurumda, hükümet konağında tabancaları alınınca mı ? Belki de Erzurum kapılarında yaylıları taşa tutulunca kuşkulandılar ? Kâzım Karabekir paşa , ölümlerini bir savaş pılanı gibi hazırladığı insanlarla konuşurken , kıs kıs gülüyor muydu içinden ? Artık biliyorum : Paşa , Ermeni taşnaklarını , Suphinin Rusyadaki Türk esirlerinden kurduğu Kızıl Alayın yardımıyla yendi . Ömrünün sonuna kadar övüneceği bu zaferi Suphiyle arkadaşlarına borçluydu , öldürülsünler diye Trabzona yolladığı adamlara . Suphiler Trabzona gelince hapis mi edildiler ? Bilmiyorum . Hapis edildilerse sezmişlerdir .Ama , edilmedilerse ? Sürmene açıklarında arkalarından hızla yaklaşan motoru görünce ne düşündüler ? Cephane almak için Batuma gittiğini mi ? Yoksa arkadaki motor , kar karanlığından fırlayıp ansızın

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

mı belirdi bordalarında ? Ama gürültüsünü işitmişlerdir . Belki de işitmediler , dalgaların ve kendi motorlorının şamatasından . Ama işittilerse , " Ankaradan emir gedli , özür dileyip bizi çağırıyorlar" diye geçti mi akıllarından ? Yoksa gelenin ölüm olduğunu anladılar mı? Halkımın yetiştirdiği en akıllı adamlardandılar . Yalnız en akıllı değil , en yiğit , en Türk . Topraklarımızı , bu topraklarda yaşıyan yarı aç, yarı tok ve sıtmadan kırılan ve tırahomdan kör olan ve çaputlar içinde dolaşan ve ufacık öküzleriyle taşlı tarlaları süren ve dört yıl , dört cephede , bit içinde kanını döktükten sonra yeni yeni cephelerde dövüşen halkımı kim sevdi onlar kadar ? İnsandaki güzele , iyiye , umuda kim indandı bizde onlar kadar ? Suphinin yüzünü görebiliyorum , bir onun yüzünü , ötekilerinki dumandan . Öldürülecek olanların göğüslerini , boyunlarını , sırtlarını görüyorum , ama yüzleri dumandan . Öldürecek olanların ellerini , tüfeklerini , tabancalarını , bıçaklarını , urganlarını görüyorum , hattâ bıyıklarının altında çarpılan ağızlarını . Gözümün önüne Tırabzon itlerinden Faikin tabancası geliyor . Faikin yüzünü de görüyorum . Gaga burunlu , esmer ve alini görüyorum . Suphinin ensesine sıkıyor tabancayı . Suphinin elinden düşen tüfeği gördüm . Suphi bordadan denize devrildi . Ama belki denize devrilemdi de güverteye düştü ve ayağına demir bağlıyorlar işte . İşte denize atıyorlar . Ötekilerden önce . Ötekiler . Birinin adını biliyorum : Nejat. İstambullu . Öğretmen . Motor teknesinde makina durdu mu , durmadı mı ? Bir motor teknesinde , yalın ellerle , öldürmeği bilmiyen ellerle , bıçaklı , tüfekli , tabancalı , urganlı ve öldürmeği bilen ellerin iki saat boğuşmasını , bütünüyle gözünün önüne getiremiyor insan . İstambullu Nejadın yüzünü değil , boynunu görüyorum . Boynuna halatla bağlanmış taşı . Denize attılar Nejadı . Belki sağdı daha , ağır yaralıydı, karşı kıyıda pır pır eden ışıkları görüyor . Açılıp kapanan karanlık sularım şakırtısını işttim , işitiyorum . On beş kere açılıp kapanadılar .

Batumda parktayım . Parkın gölü ağaçların arasında , güneşte pırıldıyor . Bir el dokundu omzuma . Dönüp baktım : Raşit . Şaştım . Bpynuma sarıldı . Anakarada . Otello Kâilin tiyatrosunda Yago rolünü oynıyan Raşit .

- Batumda işin ne ? dedim .

- Bolşeviklere geldim , dedi . Dünya Bolşevik olacak , diyorum

Benim buralarda ne yaptığımı sormadı ve beni görmekle şaşmadı . Otelinin adresini verdi . Ben Fıransa otelinde kaldığımı söyle-

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

medim , ama bir hafta sonra geldi odamıza . Gazetede çalışıyorum , dedi- Türkiye Komunist Partisi Dış bürorsu üyleriyle tanıştırdım . Gitti. Bir ay sonra geldi . Gazeteye başyazar oldum , dedi . Batum şehri , Acara Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin başkenti . Acalıların çoğu müslüman . Türkçe konuşuyorlar . Türkçe gazete çıkıyor , Raşit, işte ona başyazar olmuş . Biz de "Kızıl Sendika" diye bir dergi çıkarıp Anadoluya , İstanbula yolluyoruz Laz takalarıyla .

Raşidin son gelişinin akşamı Dış Büro'nun mührü kayboldu . Mühür , masanın çekmecesindeydi . Çekmece kilitli . Kilit kırılmış . Ben, Raşitle çıkıp üç , dört saat sonra döndümdü . Balkona bakan pencere de dışardan kurcalanıp açılmış . Çekaya haber verdik işi ve ertesi sabah çağırdılar Çkaya beni . Tahta bir masanın başında , kara bıyıklı , gözlüklü - gözlük pensne - biri oturuyor . Türkçe konuşuyor Azer şivesiyle .

- Mührü siz çalmadınız , dedi . Çalmağa ne hâcet ? Elinizin altında . Şüphemiz kimden ?

- Kimseden şüphem yok .

- Dedeniz paşa , babanız büyük memur . Engels fabrikacıydı . Mustafa Suphinin babası da paşa .

- Siz , Mustafa Suphi yoldaşa benziyorsunuz .

- İyi adama benzermişim , dedi , gülümsedi .

Büyük Devrimciye , kahramanca şehit düşen yoldaşa , arslan gibi bolşeviğe benziyormuşum , deseydi anlardım , ama " İyi adama benzermişim - Yahşi kişiye ; - demesine şaştım .

Moskovaya bahar yağmurları yağıyor . Ya on , ya on yedinci kedi resmini yapıyorum . Si-Ya-U , " Bu akşam Anuşka gelecek , çay içmeğe " , dedi. " Para var mı ? Öteberi almağa ? " dedim . Onda az bir şey varmış , ama iki pasta almağa yetmez . Bende metelik yok . Kapıcı kadından borç istedim . Si-Ya-U öteberi almağa gitti .

Anuşkayla sevişmemiz Si-Ya-U'yla aralarındaki bağı , tuhaf bir bağ , zerrece zedelemedi . Ben Si-Ya-U'nun yerinde olsam kızı bir daha götmemeğe çalışırım .

Raşit girdi odaya . Koltuğunda gayetle büyük , tıklım tıklım bir evrak çantası . Başında , rus işçilerinin giydiği kasket . Ceketinin altında , gümüş sarkmalı , ince , Kafkas kemeri . " Kongıreye geldim " , dedi , " Maarif işçileri kongıresine " . Acara Maarif komiseri olmuş .

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Anuşka geldi . Raşitle tanıştırdım . Kedi resmini beğendi .

- Ama yeter artık , odamda kedilerden dönecek yer kalmadı , biliyorsun .

Çay yaptık . Raşidin gitmesinden az sonra Anuşkayla çıktık . Yağmur dinmiş . Anuşka koluma girdi . " Bu gece sende kalayım ", diye yalvardım . Razı olmadı .

- Neden ? ~~[illegible]~~ Dün gece razı oldunda bu gece Neden ?

- Bilmem , öyle işte ..

Avlu kapılarının kemeri altında öpüştük . Ayrılırken :

- Acara Maarif komiserini sevmedim , dedi .

- Neden ?

- Bilmem , öyle işte . Kediler kimi insanı görürgörmez sever , kimisini ...

- Sen kedi değilsin . İnsanda akıl var , şuur var , hele komunistte ... Ben şair olsaydım , yürek sözünü kullanmazdım .

- Sen beni aklınla mı seviyorsun ?

- Şair olsaydım , sevda şiiri yazmazdım .

Ahmet eve dönerken :

" Dinle neyden ki hikâyet kılmada , ayrılıklardan şikâyet kılmada " beytini tekrarlarken yakaladı kendini .

Raşidi , İngiliz casusu diye iki ay sonra yakaladılar . Türk elçiliğine sığınmak isterken kapının önünde tuttular . Ahmedin aklına Batumdaki mühür işi geldi . Raşidin yakalandığını söylemedi Anuşkaya . Raşidi Sibiryaya ~~[illegible]~~ sürdüler . Kaçtı , İstanbula döndü 929'da ve " Nasıl Bolşevik Maarif Komiseri oldum ? " diye yazılar yazdı bir gazetede . Milli Emniyette çalıştı .

Yirminci Çizgi

Ahmed , başağrısıyla uyandı . İsmail giderken kapıyı yine aralık bırakmış . Ahmet , her keresinde hemen yataktan fırlayıp kapıyı kapatır , lambayı yakar , bu sabah yerinden kımıldamadı . Kapı aralığından ~~[illegible]~~ aydınlığı görülüyor . Motor sesi ~~[illegible]~~ güm güm de , güm güm , beyninin içinde . Başladı mı ? Bu başağrısı , o , başağrısı mı ? Yirminci gün . Elini uzatıp iskemleden kitabı aldı . Başağrılarının kaçıncı günde başladığı yazılı değil . Bir kibrit çaktı , gözlerine yaklaştırdı ,

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

nerdeyse kirpiklerini yakacak . Aleve bakabiliyor . Ama daha erken , yirminci gün başlamaz ya ateşten korku . Kitaba baktı . Kaçıncı günü başladığını yazmıyor . Kalktı , bir asipirin ~~[illegible]~~ yuttu . Canı yemek istemiyor . İştahsızlık . Çay yaptı . Çayı iştahla içti . Sevindi , ama başı çatlıyacakmış gibi ağrıyor . Bir asipirin daha . Kapıyı kapadı. lambayı yaktı ve burnunun ucuna yaklaştırdı . Normal . Yatağını topladı . Kapıdaki çizgilere baktı . Hepsi aynı uzunlukta , aynı kalınlıkta ~~[illegible]~~ aşağı yukarı . Yirminci çizgiyi çekmek istedi, vazgeçti . Akşam olsuna da ... Acelem ne ? Bir gazete kâadına kedi resmi yapıyor . Yırtıp attı . Hangi limana gider bu yüz direkli gemi ? diye boyuna tekrarladı . Oyunumuza başlıyalım , bir daha oynamıyacaktık hani ? Bugün son. İskemleye oturdu , Rodenin Düşünen Adamı gibi , ama çıplak değilim . Aklından geçenleri yakalamağa çalışıyor . İnsanın aklından geçenler üst üste , iç içe , yan yana , inceli kalınlı , uzunlu kısalı , kimi kere bir birini doğuruyor , kimi kere de içerdeki ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

- Ne zaman ? Nerde ? Gözün aydın .

- Öyle paydosunda , baktım , kapının önünde bekliyor . Otele yerleştirdim . Merak etmiyesin diye haber vermeğe geldim sana . İki üç saat sonra dönerim . Ben koğuşta yatıyorum , dedim . Canım anam , tanıyasın isterdim . Olmaz elbe te , ama bir görsen ... Anam , şu romanlardaki , hikâyekerdeki analar soyundan ... Neyse , anlatırım sonra . İşten çıkınca oeteline gittim , az sonra gelrim , dedim .

- Bekletme kadıncağızı m .

- Sana anamın sözünü hiç etmedim . Kimseye anamın sözünü etmem zaten . Bir karıya tutulsam , onun da sözünü etmem kimseye .

- Bana mı taş atfıyorsun ?

- Yok , be kardeşim , herkesin bir huyu var .

- Haydı, gevezeliği bırak ta git .

- Anam , kitaplardaki analar soyundan . Saçını süpürge etti , çamaşıra gitti , asker çamaşırı dikti , okuttu beni Senayi mektebinde .

" Baban kimdi ? Niye anan baktı sana ? Babana ne oldu?" diye sormadı Ahmet .

- Kadını bekletme ...

- Gidiyorum , gidiyorum . Görsen , ufacık , tefecik te .

" Anan nerden geldi ? Şimdi ne yapıyor , kiminle oturuyor ?" diye sormadı Ahmet .

- Üç , dört gün kalacak . Sen , beni bekleme yat .

- Haydı , bas !

İsmail , hiç yapmadığı bir şey yapdı , Ahmedin boynuna sarıldı . Kucaklaştılar . Gitti . Ahmet lambayı söndürüp kapıyı aralık bırakdı . Yıldızları görüyor .

Ahmet , anasını , kaç aydan beri bir kere bile anmadığını anladı . Üzüldü . Anam benim için çamaşıra gitmedi, saçını süpürge etmedi . Anamı , İsmailim kendi anasını sevdiği kadar seviyor muyum ? Anam güzel kadındır , Anuşka, zaten ana soyunun kadınları bir birinden güzel .

- Sen ababana çekmişin .

- Öyle ...Şimdi , dur bakayim kız , anam kırkında falan olmalı .

Mmmm Strasnoy alanında , Puşkin heykelinin ordaki sıralarda güneşliyoruz . Günlerden pazar .

- Ananın adı ne ?

- Güzide .

- Giuzide .

- Giuzide değil , Güzide . Şu "Ü" demesini beceremezsiniz .

- Sen de "TS" diyemiyorsun ya .

- Anam , fıramsızca şiir yazar .

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Sevda şiiri mi ?

- Ne münasebet ... Evli ... Koskoca kadın .

- Ne olacak ?

- Nasıl ne olacak ? Babama mı sevda şiiri yazsın ?

- Niye babana ?

- Kime öyleyse ? ... Anam Bethoveni çalar piyanoda . Babam yalnız alaturkadan anlar . Yatılı okulda hastalandım . Revire kaldırdılar . Anam geldi . Peçesini açtı . Doktor da , tarih öğretmeni de orda . Kapat yüzünü , dedim . Dehşetli kıskanırdım anamı çocukluğumdan beri .

Parti höcre kâtibi Petrosyan görüldü karşıdan . Dalgındı . Ayçiçeği çekirdeği yiyor , kabuklarını tükürüyor . Ahmetle Anuşkayı gördü :

- Merhaba çocuklar . Bak ne diyecektim , Ahmet . Türkiyede toprak mülkiyetinin bugünkü durumu üstüne malzeme lâzım bana . Bir takım şeyler buldum , ama senden de ..

- Bende malzeme yok .

-Köye gitmedin mi hiç sizin orda ?

- Gittim .

- Köylerde bu işi incelemedin mi ?

- Yooo .

-Sizin partinin yayını yok mu bu konuda ?

-Sanmıyorum .

Ahmedin yüzüne Petrosyan (bas) bayağı kederle baktı .

- Yine de sen , gördüğün köyleri anlat bana .

Anuşkaya bir avuç ayçiçeği çekirdeği verdi . Daha söyliyecekler varmış gibi durdu biraz , sonra gitti . Ermenice bir türkü söylüyordu .

Anuşka :

- Şu Petrosyana , dedi , sevdalanabilirdim .

- Bir bu eksikti ... Niye sevdalanmadın ? Niye sevdalanabilirdin ? Pek mi yakışıklı buluyorsun ? Kadınların yakışıklı bulduğu erkekler erkekler yakışıklı bulmaz , erkeklerin güzel bulduğu kadını , kadınlar güzel saymaz .

- Petrosyana yakışıklı olduğu için değil , yakışıklı olmasına yakışıklı ya , ama onun için değil , bir kaç aylık ömrü kaldığını biliyor da , hiç ölmiyecekmiş gibi yaşıyor , diye sevdalanabilirdim .

- Öldükten sonra da , başkasına bakmazdın artık .

- Bakmazdım sanıyorum .. Kim bilir ama , belki de ...

Kalktılar . Ahmet sordu :

- Nereye gidiyoruz Anuşka ?

- Ben eve gidiyorum , çamaşır yıkıyacağım .

- Ben de geleyim mi ?

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Gel istersen .
- Yarın akşam Meyerholda gidelim mi ?
- Yarın akşam konsere gideceğim Si-Ya-U'yla .
- Beni de almaz mısınız ?
- Hayır .
- Neden ?
- Si-Ya-U'yla , ikimiz gideceğiz de ondan .

Ahmet bir şey demedi . Yarı yolda Anuşkadan ayrıldı .

- Benim de işim var , şimdi aklıma geldi . Haftaya bilmem ne fabrikasındaki akşam eğlencesine katılacak bizim Türk sanat kolu . Hazırlık yapmalı şimdiden .

İsmail döndüğünde Ahmet uyuyordu . Üstü açılmış . Örttü . Ziya : " Ulan İsmail , derdi , senin anan ana değil tabiat kuvveti . Ama deniz gibi , yel gibi , ateş gibi öyle koskocaman , öyle gözle görülür şeylerden değil , atom gibi minnacık , ama herşeyin aslı , esası .

İsmailin anası , 1940'da ölecek . Bir hapisane gardiyanı var . Bursalı . Gayetle de Alamancı . Her gece : " Allah kurtarsın ," dedi de , kovuş kapısının dışardan koldemirini vurup kilitledi mi , başını dikiz deliğine yaklaştıracak , " Hele bir gel bakalım , usta ," diyecek , çağıracak İsmaili . " Yine yaktı Londırayı Hitler . Kazanacak harbi Alaman . Gel sen de vaz çoç inadından , kazanacak , deyiver , usta ," diyecek." Kazanmıyacak ", diyecek İsmail . " Eh , sen bilirsin ", diyecek gardiyan ve ertesi gece aynı şeyleri konuşacaklar . İşte bu Bursalı gardiyanın ayakları dibine düşüp ölecek İsmailin anası . Görüşme yerinde tellerin arkasında . Ufacık , bumburuşuk . " Sana zeytin yağlı yaprak dolamsı getirdim , İsmail . Manisadan buraya ezildiler biraz , gardiyan efendiye de ikram et , evlâdım , diyecek ve yığılıverecek Bursalı gardiyanın ayakları dibine .

İsmail motor sesine kulak kabarttı . Aksıyor , pistonlardan bir bozuk , diye düşündü . Yattı .

Yirmi İkinci Çizgi

Konuklarım var : kimisi yerde oturuyor, toprakta , kimisi portatif karyolalarda , iskemlelerde ; sırtını , tel dolabın yanında , duvara dayamış biri de var , birisi de kapının solunda , ayakta ; ben hem ayaktayım , kapının solunda , hem de , teldolabın yanında , sırtım duvara dayalı ; hem yerde , toprakta oturuyorum , hem de karyolala-

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

la iskemlelerde ; hem de dolaşıyorum ve tahta masanın üstünde yanan gazlambası kimimizin yüzünü aşağıdan , kimimizinkini yukardan , kimimizinkini yandan aydınlatıyor . Anuşka bir girip , bir çıkıyor , kapıyı açmadan , kapamadan ; girip , çıkıyor duvarların taşları arasından , kazdığımız çukurdan , ama onun da kapağını açıp kapamadan ve lambanın ~~şişesi~~ şişesi içinde , fitilin yanıbaşından ve kimi kere de fitilin alevinden girip çıkıyor kulübeye . Konuklarımın arasında canım gibi sevdiklerim ~~var~~ de var , tiksindiklerim de , ama ~~düşmanlarımın~~ düşmanlık duyduklarım yok . Kimseye düşman değilim , Mustafa Suphiyi öldürtenlerden , öldürenlerden başka , bir de , sömürücü sınıflardan , ama yalnız bizimkilerden değil , yeryüzünün bütün sömürücü sınıflarından ; faşistlerden , emperyalistlerden , Lenini yaralıyan karıdan , bir de , Kolçaktan , Denikinden , Anuşkanın babasını öldüren iri gözlü , sarışın subaydan , sağcı sosyal demokratlardan , Yunan kıralı Konstantinden , ve Averoftan ve İzmiri yakan Yunan ordusundan ve İstanbuldan Anadoluya kaçarken ~~geçtiğimiz~~ gümüş renkli çeliklerinin dibinden geçtiğimiz İtilâf devletleri donanmasından , hepsi bu kadar sanırsam . Unuttuklarım olabilir . Bir de , bizimkileri yakalatan , beni araştıran İstiklâl mahkemesinden başka hiç kimseye düşmanlığım yok. Bu saydıklarım da , elbet , bana düşmandır , ~~var~~ yeryüzünde var olduğumu bilenleri . Meselâ , emperyalizmin , şimdilik , bundan haberi yok. Ama benim , durup dururken de , düşmanlarım var . Neden ? Öyle işte , Anuşkanın dediği gibi , öyle işte . Kimi insanlar bana düşman , oysa ben onlara düşman değilim . Bir insanın sana düşman olduğunu bilip te ~~sana~~ ona düşmanlık duymamak , # yahut ta " Benim de ona ~~da~~ düşman olmam gerek ", diye kendini zorlamak , bir süre sonra da bunu unutmak ~~tuhaf~~ . Bu söz , bu duyguyu anlatamıyor , ama daha uygunu da gelmiyor aklıma .

Konuklarım var , bildiğim bütün şehirler , resimlerden ve kitaplardan tanıyıp bildiklerim de , bütün kasabalar , dağ yolları , ormanlar , sokaklar , geceler , gündüzler , Kirezli küyünde alabalıklarla akan dere , İstanbulun Kalamış koyu , Moskovada tahta parke döşeli Tverskoy caddesi , Boluda Aynalı kahve , karşımdaki aynada kendimi görüyorum , İzmire geldiğim gün Şükrü bey eniştemin aynasındaki gibi, ama bıyıksızım , başımda kocaman , sipsivri bir kalpak , favorilerim kulak memelerimi geçiyor , kaşlarım çatık , on yıl daha yaşlı görünmek için dünyaları veririm . Aynada bana bakan , ama nasıl bakan , abani sarıklı , çember sakallı , gözleri sürmeli namussuzu gördüm . Döndüm . Sırıttı . Önümdeki çay bardağını fırlattım kafasına . Adım , Boluda , " Deli Hoca "'ya çıktı . İtibarım , bu yüzden , biraz daha arttı sanırsam . Cevadın çember sakalı , abani sarığı yok , kulamparalığı da

bir yeri var. Kızıl saçlı Raşit, Acarada Maarif komiserliği eden, amatör aktördü, Cevat profesyonel aktörlük etmiş. Bununla da pek övünür. Rusyaya nasıl düşmüş, bilmiyorum. Çekada çalışıyor. Çekaya nasıl girmiş, bilmiyorum. Bana düşman. Neden ? Bilmiyorum. Bira içiyoruz Arbattaki birahanede yoldaşlarla, Petrosyan, Bolu köylerini anlatıyorum. Cevat geldi, masamıza oturdu. Sarhoş. Dinledi bir süre söylediklerimi. " Bana bak", dedi, "sen Mustafa Kemalin ajanısın, Dosyan bizde. Hayatın elimde. Bir kurşunluk canın var." Karşılık vermeme vakit bırakmadan, Petrosyan : Defol serseri sarhoş, dedi, haykırarak filân değil, fısıltıyla âdetâ ve Cevadın koluna girdi, çıkardı dışarı, döndü."Devrim", dedi, "denizi öyle bir dalgalandırır, öyle bir fırtına koparır ki, dipteki yosunlar da yüze çıkar, dolar bizim limana ". Üç gün sonra Cevada Şanuar sinemasının önünde rasladım. Elimi sıktı, omuzumu okşadı. " Bir piyes yazayım da oynayın ", dedi, " rejisörlüğünü de yaparım ".

Cevat bana düşman. Ben ona düşmanlık duymuyorum. Tiksiniyorum ondan. Ben düşmanlık duygusunu önemli, ciddi, kolay harcanmaması gerekir sayıyorum anlaşılan. Nuri Cemali Batumda tanıdım. Sivri kır sakallı. Ellisinde var her halde. Türkiyedeyken kooperatifçilik ve Türk gırameri üstüne kitaplar yazmış. Abdülhamit devrinde döntürklük edip Afrikaya Fizana sürülmüş. Çocuk şiirleri yazar, bir birinden kötü. Çarlık yıkıldıktan sonra Baküye gelmiş ticaret için, sonra Suphiyle tanışıp partiye girmiş. Sakalını, çenesindeki yara yerini kapatmak için bıraktığını söylüyorlar. Çenesinde yara yeri var mı, bilmiyorum. Zampara. Yaşlı bütün erkekler gibi genç kadınlara düşkün. Belki bütün yaşlı erkekler böyle değildir. Fransızca bilir, Rusça bilir, Rumca bilir. Marksizmin, kimi teorilerini, meselâ " artık değer " teorisini, ondan öğrendim. Yıkanmayı sevmez, benim gibi, yani pek sevmez. Batumda Fransa otelindeki odamızda bir karyolayla ; hem ne karyola, kırallara lâyık ; çarşafları, yorganı filân değil, çarşaf yok, yorgan da, bir battaniye yalnız, ama genişliği, şiltesi, somyası kırallara lâyık , bir bu karyolayla bir de bir sedir var. O kadar dayattım, " sedirde ben yatayım, karyolada siz ", râzı edemedim. " Yarın öbür gün memlekete döneceğiz Ahmet, çeşitli sıkıntılar çekeceğiz, hapislere düşeceğiz, ihtiyar hâlimde somyalı karyolaya alışırsam, hapisane peykesine zor dayanırım". Paltosunu başına alıp sedirde yatardı. Çayı bile saharinsiz içerdi. Moskovaya beraber geldik, Üniversitede hoca oldu .

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Anuşkayla tanıştırdım. Çok geçmedi, kız: "Senin profesör bana ilânı aşk etti," dedi, "çok da güzel konuşuyor."

- Yaşlı bir erkeği sevebilir miydin Anuşka ?
- Yaşlı ne demek ?
- Otuz beş, kırk.
- Sevebilirdim. Daha yaşlısına da.
- Sahi mi söylüyorsun ?
- Sahi.
- Anormal.
- Neden ? Bak, yaşlı bir kadının genç bir erkeği sevmesi sahiden de anormal, belki de değil. Sevmenin normalle anormalle ilgisi var mı ?

Nuri Cemal, bizim profesör, yirmi sekizde Türkiyeye döndü. Dil kurumunda çalıştı. Mebus oldu. Seksen iki yaşında öldü.

Anuşkanın Si-Ya-Uyla konsere gidecekleri akşam, konser vaktinden bir saat önce, kızın odasına daldım. Si-Ya-U ordaydı.

Anuşka :

-Ne o ? ,dedi, hani işin vardı ?

- Işimi bitirdim.

Dereden tepeden konuştuk. Si-Ya-U klasik Çin şiirleri okudu, ilk önce Çincesini, sonra rusça çevirilerini. Konser vakti geldi, ince

Anuşka :

- Biz gidiyoruz, dedi.
- Ben burda kalacağım, dedim.
- Kal, dedi, ama bir şartla. Yakınmak şartıyla. Komşuları rahatsız etmeden mutfakta su ısıt. El ayak çekilince, ortalığa kirletmeden, mutfağın bir köşesinde yıkan. Dolaptan bornuzu al. Ama daha önce evine git, temiz çamaşır getir. Söz mü ?
- Söz.

Gittiler. Si-Ya-U'ya şaşıyorum, Anuşkayla münasebetimizi biliyor, ama yine de kıza deli gibi sevdiğini gizlemiyor. Oğlanın erkekliği mi yok ? Temiz çamaşır almak için eve yollandım. Bulvarlar boyunca hep Si-Ya-U'yu düşündüm. Dönüşte yine onu. Anuşkanın odasında sırtüstü yattım divana. Yine Si-Ya-U'yu düşündüm, ama yavaş yavaş, Anuşkayla Si-Ya-U'yu. Aklıma olmadık şeyler geliyor. Mutfakta kovayı gaz ocağına koydum. Döndüm odaya. Elbiselerimi çıkardım, uzandım yine divana. Anuşka müzik dinlerken dizini tutar. Şimdi de

ıı

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Si-Ya-U'nun dizini tutuyordu. Ne olacak ? Nasıl ne olacak ?Yayan dönerler konserden, yürürler yan yana kimsesiz sokaklarda. Ne diye istemedi benim de konsere gitmemi kendisiyle ? Ne oluyor ? Hay Allah kahretsin. Uyumuşum. Başımdan aşağı boşalan kaynar suyla uyandım deli gibi. Divanın yanında Anuşka . Elinde su kovası.

- Çıldırdın mı kız?
- Niye yakınmadın ?Söz verdin. Kalk.

Ortalık, divan, üstüm başım sırıl sıklam.Tepem attı.

- Bu yaptığın kepazelik.
-Bağırma, komşuları uyandıracaksın.
- Hem fing at Si-Ya-Uyla, hem...
- Ne dedin ?
- Ne dediğimi duydun.
- Temiz çamaşırların şurda.Giyin. Git.

Bir hafta selamlaşmadık Anuşkayla.

Odamızın duvarlarına, kapının bir yanından başlayıp öbür yanında biten, yarım metre kadar genişlikte bir şerit halinde fotomontaj serisi yapmıştım. Anuşkayla Kerim seyrediyor. Si-Ya-Uyla bense arkada duruyoruz. Fotomontaj serisi, toplum düzenlerini gösteriyor. Kapının sağında ilkel komünizmden görüler; arayerde aşiret devri, kölelik devri, derebeylik, kapitalizm filân ;kapının solunda, en yüksek toplum düzeni : Dünya komunuzmi, ırkların birbirine karışmasa, sınırsız, hükûmetsiz ,sınıfsız tek dünyanın üstünde tek ırktan, tek milletten, komünist ırkından ve milletinden insan.

Anuşka :

- Hep düşünüyorum, dedi, insanlar komünizmde tek dil konuşunca, bu dil de rusça olmazsa, hem niye rusça olsun, belki Çince olur.

Si-Ya- U :

- Belki dedi.

Anuşka güldü:

- Seni gidi milliyetçi seni.Belki karma bir dil olur, belki İngilizce, belki büsbütün başka bir dil, ama bu dil rusça olmazsa, insanlar, Puşkinin tadına nasıl varacaklar ?

Kerim, çok kara kaşlı sarı gözlerini fotoğraflardan ayırmadan:

- Ben Puşkini okumadım, dedi, ayıp ama, Rusçam elvermez anlamaya, Türkçeye de çevirmemişler, ne yapalım. Türkçenin tek dil olacağı aklımdan geçmiyor. Sonra bana öyle geliyor ki, bir kaç büyük dil kalacak. Ama iş, dilde değil. Tek aç insan kalmayacak,tek işsiz yok, okuma yazma bilmiyen de yok, patrondu, işçiydi, köylüydü,

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

polisti, jandarmayda da yok, senden korku, benden korku da yok, emin çalış istediğin kadar. Ye iç, oku yaz, keyfine bak istediğin kadar. Hay aazasına, olacak bu iş, yalnız tez olsa. Tabii tam şeklini biz göremeyiz, ama dünya devrimini görürüz ya, o da yeter. Alman proletaryasının bir yallah demesini bekliyor ya herkes, ben Fransızların. Ankarada Imalatı Harbiyede bir Seyfi Usta var, on yıl mı ne Marsilyada doklarda çalışmış, o da : " Fransız işçisi ne yapacak görürsünüz, " derdi. Paris Komunası da ortada...

Kerimi üniversiteye Ankara teşkilâtı yolladı. Moskovada en candan dostum. Iki şeye dehşetli düşman : cigaraya, yalana. Yanında cigara içtirmez bana. " Yalanı yalnız düşmana söyliyeceksin,kariya bile, pohpohlamak için de olsa, yalan söyliyen erkek değildir."Anuşkanın arkadaşlarından bir kızla tanıştılar, araları da şekerli ballı, ama kız bir kere olsun Kerime : " Seni çok seviyorum Marusa,dedirtmedi.

- Beni sevmiyorsun demek Kerim.
- Sevmez olur muyum ?
- Çok mu ?
- Çok değil...
- Niye çok değil ?
- Ne bileyim. Çok değil işte. Çok seversem çok derim, ama daha öyle çok sevdiğim yok seni.

Sıfırın altında otuz yedi. Kerimle, Tüverskoy caddesinin arka sokaklarından birinde hamama gittik geç vakit. Peştamal filân kullanılmadığı için, çarşaf çıplaklığa da bir türlü alışmadığımızdan , yine kocaman tasları önümüze tutarak, bir birimize bakmamağa çalışarak yıkandık. Çıktık caddeye. Iyice gece olmuş. Işıklar yanmış, tramvayların camları buz içinde, vitrinler de öyle. Kızaklar vızır vızır. Tükürsen donacak yere düşmeden. Bir Anadolu deyimi var."Tilkiler bakar sıçacak ", işte öyle bir soğuk. Gelip geçenler koşarcasına yürüyor, çoğu keçe çizmeli. Önümüzde bir kadın, ayağı kayıp yuvarlandı. Kaldırdık. Asker kaputlarımızın içinde ve yanlarına indirip boynumuzda düğmelediğimiz sivri Budyoni külahlarımızın altında donuyoruz. Soğukta şehrin uğultusu berraklaşıyor. Karşıdan gelen bir kızı gösterdim Kerime : " Şuna bak, yanaklara al ala, ne güzel şey. " " Yanaklarının allığı soğuktan, dedi, burnu da pancar gibi."

Şehir kış gecelerinden birini daha yaşıyor, kıyametin kopacağından haberi yok ; yalnız Moskovanın değil, Parisin, Nevyorkun, Istanbulun, Singapurun, Pekinin, yeryüzündeki bütün şehirlerin habe-

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Ri Jok bundan.

Her biri, kiminde şimdi gündüz, kiminde sabah karanlığı, kiminde öğle sıcağı; dertleri, sevinçleri, umutları, kaderleri, otomobilleri, atlı arabaları ve rikşalarıyla, fabrikaları, mağazaları, taştan, tahtadan, kâttan evleri, işe giden, işten dönen, işte çalışan, başı boş dolaşan, kahvelerde oturan, parklarda öpüşen, sinemaları dolduranlarıyla, doğanları, ölenleriyle yaşamalarını sürdürüp gidiyor. Yer yüzünde, birkaç kişiden başka, hiç kimsenin, yakında, çok yakında, beş dakka sonra başlayacak yer depreminden haberi yok.

Şanuar sinemasının oraya geldik. Bir yerlerde, kocaman yüksek, tahta avlu kapıları birden bire açıldı. Yanımızda mı, önümüzde mi, karşımızda mı, farketmedim. Kamyonlar, adamlar fırladı avlu kapısından. Ve bir feryad işittim. Her halde bağıran birçok insandı o anda, ama bana bir tek insan feryad ediyormuş gibi geldi. Işıkla, telaşla, upuzun caddeden, geceden, soğuktan güçlü bir tek insan feryad etti : Lenin öldü ! Sonra neler oldu ? Olanları parça parça gördüm, zaman sırasıyla da değil, karmakarışık. Işittiklerimi de öyle işittim. Avlu kapısından caddeye fırlayanların ellerindeki gazeteler kapışıldı. Önümde bir tramvay durdu. Bir anda boşaldı. Bütün tramvaylar durdu. Hepsi boş. Hiç bir şey işitmiyorum. İhtiyar bir adam ağlıyor, kalpağını çıkarmış göğsüne bastırmış. Dazlak da. Ağlıyor. Kızaklar durdu. Kızaklar bomboş. Sinemalar boşaldı, içerde yangın çıkmış gibi dışarı fırlıyor kalabalık. Lokantalar da öyle, evler de. Caddeye boşalıyorlar. Tüverskoy caddesi, gazete satıcılarının etrafında itişen kakışan insan kümeleriyle kaplanıverdi. Bir vatman, tramvayın basamağına oturmuş ağlıyor. Demin gördüğümüz al yanaklı kız ağlıyor, Kerim ağlıyor, elinde gazete, ama ben hiç bir şey işitmiyorum, bütün gördüklerim uçsuz bucaksız bir akvaryumda geçiyor. Biri düştü yere. Biri daha. Kucaklaşıp birbirlerinin omuzunda ağlıyanları görüyorum, ama ses seda yok. Biri kolumdan çekti. Dönüp baktım, bumburuşuk bir kocakarı, boyu da çok kısa, gocuklu da, başına da şalla sarmış. Kolumdan çekiyor, dişsiz ağzıyla birşeyler söylüyor, anlamıyorum. Eğildim. Altı yedi yaşlarında bir kız çocuğu sesi, altı yedi yaşlarında bir kız çocuğunun korkusuyla soruyor : Lenin mi Ölmüş ? Başımı sallıyorum. " Ölmüş demek, " Haç çakaracağını sanmıyorum, ama çakarmıyor, kolumu bırakıyor, " yazık oldu bize ". Tekrarlıyor : "Yazık oldu bize ". Yazık oldu bize ! Yazık oldu bize ! Ses kalınlaşıyor, büyüyor, büyüyor, enine boyuna genişliyor, masal şişesinin içinden çıkan dev gibi, sonra ansızın kayboluyor ve ben asıl sesi işitiyorum

TÜRKİYE SOSYALİST TARİHİ ARAŞTIRMA VAKFI

On kişinin,hattâ daha da çok, yirmi kişinin filân bir arada haçkırdıklarına işittim dedemi gömdüğümüz gün ; ve yüz kişinin bir anda haçkırmasına da göz önüne getirmek olur, ama bütün bir şehrin bir tek ağızdan haçkırması, bu ses, bu sesi beş on dakkadan çok işitemiyorsun. Ya da işidiyorsun da, sinirlerini, aklını, fikrini korumak, delirmemek iç güdüsüyle işitmez oluyorsun ve kulağına sağdan, soldan, önden arkadan, artık o ses değil, bir başlarına ağlamalar geliyor.

Eve dönünce, " Komünistler nöbet bekliyecek," dediler. Si-Ya Uyla odamızda oturamadık. Yanlızlığamıza ikimiz gideremiyor.Koğuşa gittik. Herkes yatağının üstünde, Kimse konuşmuyor.Birisi soyunmağa başladı. Ona düşmanlıkla, tiksintiyle değil, şaşarak bakıyoruz. Çok zor bir cambazlık numarası yapıyormuş gibi bakıyoruz.Yattı. Battaneyi de çekti başına. Hep ona bakıyoruz.

Sabaha karşı nöbet tuttum sokak kapısının iç tarafında,tüfekle. Kullanmasını da bilmem.

Lenini, Kolonni Zal'a getirdiler.

Tirenler memleketin dört bir yanından adamlar taşıyor Moskovaya, Lenini bir son kere görmek istiyenleri. Kolonni Zal'ın bir kapısından girip, Lenini görüp, öbür kapısından çıkan insan saflarının bir ucu şehrin dışında. Sokaklarda, alanlarda kocaman ateşler yanıyor gece gündüz. Gece gündüz saflar yürüyor Kolonni Zal'a. Can kurtaran otomobilleri donanları, hastalananları hastanelere taşıyor. Ikinci günün gecesi, Petros Petrosyan geldi : " Çabuk giyin Ahmet," dedi. Açık bir kamyona bindik, daha doğrusu zor belâ sıkıştık. Caddeleri dolduran, ateşlerde ısınan insan yığınlarının yanından geçip Kolonni Zal'ın arka kapısında durduk. İçeri girerken bana Petros Petrosyan ; Üniversitee adına Leninin başında beş dakka nöbet tutacaksın, dedi. Kolonni Zal denen yapı,Çarlık zamanında subayların kulübüymüş, şimdi sendikaların kulübü sanırsam.Yukarı çıktım arka merdivenlerden. Matem marşı çalınıyor bir yerlerde. Bir odaya girdim. Mermer, yaldız, kırmızı kadife. Kalabalık.İşçiler, Kızıl Ordu subayları, sakallı sakalsız köylüler, her yaştan her çevreden kadınlar, erkekler. Matem marşı çalınıyor. Belli ki bitişikte, hem bir bando değil, birçok bando. Odada kimse konuşmuyor. Ne kadar bekledim ? Biri geldi. Fısıldadı : Haydi. Bir kapıya açtı, matem marşı ulu bir deniz gibi çarptı yüzüme. Aklın alamayacağa kadar aydınlık. Kristal avizelerin böyle kocamanlarına bir de Kremlin Sarayında gördümdü. Bu aydınlığın içinde bir insan

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

selidir akıyor ağır ağır. Kolumdan tutan adamla ilerliyoruz.İlk gördüğüm Krupskaya oldu. Çiçek yığınlarının önünde, ortadan ayrılmış dümdüz kır saçları, dümdüz entarisiyle duruyor. Kolları yanlarına sarkık. Patlakça gözlerini alabildiğine açmış, bir yere bakıyor. Baktığı yerde Lenini gördüm. Alnını,sarı ve inanılmayacak kadar geniş alnını. Yer yüzü yuvarlağı. Lenin sırt üstü yatıyor, ellerini göğsüne kavuşturmuş. Kızıl bayrak nişanını gördüm. Yüksekçe bir yerde yatıyor Lenin, açık bir tabudun içinde, kırmızılarla ve çiçeklerin arasında. Başucunda, iki yanda iki nöbetçi, ayak ucunda da öyle.Ben bir Orta Asyalıdan aldım nöbeti. Bana bir şeyler söyledi nöbeti teslim ederken. Karşılık vermedim. Elimde tüfek, duruyorum kımıldanmadan Leninin baş ucunda. Krupskayayı görüyorum, Leninin alnına görüyorum. İnsan seli dört koldan, iki kol bir yandan, ikisi öbür yandan, ardısız arasız akıyor. Çoğu ağlamıyor artık. Leninin hizasına gelenler, yanından geçenler, gözleri bağlı yürüyorlarmış da birdenbire bir yere çarpmışlarmış gibi, irkilip duruyor bir, sonra arkadakilerin temassız baskısıyla ilerliyor ve salondan çıkana kadar ve artık görmeleri mümkün olmadığı halde başlarını çevirip arkaya bakıyor. Krupskayayı görüyorum. Leninin alnına görüyorum, daha doğrusu, arkadan başını. Sol koldan denizciler girdi içeri. Kronştad denizcileri diye düşündüm. Kronştaddan olmayabilirler de pek âlâ ,ama ben öyle düşündüm. Kaputlarını giymemişler. Göğüs bağır açık. Dışarda kar yağmağa başlamış olmalı ki,paletleri, omuzları karla, göğüslerinin kılları ıslak. Iri yarı delikanlılar, ama çok iri. Sık saflar halinde ilerlediler.Ön mangaran çavuşu, Leninin hizasına gelince durakladı : " Ah anacığım." diyé haykırdı bir ve yuvarlandı yere. Ortalık karışmadı. Denizciler çavuşlarını kaldırıp, dolu dolu mavi gözleriyle geçtiler. Bana öyle geldi ki, denizden, bir daha dönmemecesine ayrılıyorlar.Saflaran arasında bayılanların, sessizce kaldırılıp götürüldüğünü ancak bundan sonra farkettim. Leninin başını görüyorum arkadan, daha doğrusu, kocaman alnını. Matem marşını duyuyorum. Dört koldan, ardsız arasız akan insanlarla ilgim kalmadı. Lenine bakıyorum ve ağlamak istiyorum Anuşka, nöbet yerinde ağlanır mı, ağlanmaz mı, umrumda değil, ağlamak istiyorum ama ağlayamıyorum. " Sen ne yaptın o gece ? " diye sormadım Anuşkaya.

Konuklarım var. Ömrümün uzaklarından geldiler. Ahmet gülümsedi : " Ömrüm ne kadarcık ki, uzakları ,yakınları olsun " diye"

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMALARI VAKFI

düşündü. " Bir lokmacık yaşadık daha." İsmailin kurşunuyla, tabanca da kurşun da benim, ama o sıkacak tabancayı ; ölmek ihtimali daha bir kere bile gelmedi bugün aklıma. Canım Anuşkacığım, şimdi ne yapıyorsun ? Şimdi ne yapıyorsun ? dediğim şu saniyede , ne yapıyorsun ? Ansızdan motor sesine rasladım. Güm güm de güm güm. Unutmuşum. İnsan bir sesi boyuna işitirse, artık işitmez olmuyor da, unutuyor. Çoktandır görmediğim eski bir bildiğe raslamış gibi sevindim. Dinledim uzun uzun. Sonra gene unuttum.

Kerimin kalın kara kaşlara altındaki sarı gözleri, sonra bütünü.

İstanbulda köprünün üstündeyiz. Hava kapalı. Yağmur yağdı yağacak. Moskovadan Kerimle beraber döndük. Orak çekiç gazetesinin ilk sayısını satıyoruz. Ayrı ayrı yerlerde satacaktık, ben köprüde, Kerim Kasımpaşada, havuzların orda. Ama köprüye gelince, ben satış için, Kerim vapura binip Kasım Paşaya gitmek için, " Beş on dakka yanımda dur, ne olursun, " dedim.

- Korkuyor musun ?

- Ne korkusu ? Değil. Bağıramıyacağım gibime geliyor, Orak Çekiç ! Yeni çıkan Orak Çekiç ! diye bağıramıyacağım.

- Utanıyor musun ?

- Onun gibi bir şey. Hiç satıcılık yapmadım.

- Ben yaptım mı ? Babam işportacı mıydı ?

- Kızma yahu, sesimin nasıl çıkacağını bilmiyorum.

- Paşazadesin oğlum, paşazade.

Kerim koltuğundaki gazete paketinden bir tane aldı, başladı gazeteyi savura savura bağırmağa :

- Orak çekiç, yazıyor. Son haberleri yazıyor!

Yanımızdan gelip geçenler başlarını bile çevirmiyor. Hava da çiselemeğe başladı.

- Yeni çıkan Orak çekiç !

Ben de koltuğumdaki paketten bir gazete çıkardım. Kerim, karşıdan gelenlerin, ıslanmamak için acele acele geçip gidenlerin burunlarına sokuyor gazeteyi :

- Orak çekiç ! Orak çekiç !

Aldıran yok. Ilgilenenler de, gazete satıcısına hiç de benzemiyen Kerimin kılık kıyafetine bakıyor . Belki bu yüzden de terslemiyorlar onu. " İstemez ", deyip geçiyorlar.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

— Yahu bu köprüden tek namaslu adam geçmez mi ? — Orak sekiz!

Bana — Hay anasını, satamayacak mıyız bu körolası köprüde ? ama görürsün Kasım paşada kapış kapış gidecek .—

Gözüm elimdeki gazetenin başlığı üstündeki satıra ilişti : " Bütün dünya işçileri birleşiniz ! " Canımı birdenbire, fena halde yakmışlar gibi avazım çıktığı kadar haykırdım, kendi feryadıma kendim de şaşarak :

- Bütün dünya işçileri birleşiniz ! Bütün dünya işçileri ... Orak çekiç - imdad ister gibi bağırıyorum- birleşiniz ! Orak çekiç !

-Ver bakalım, nasıl birleşiyormuş dünya işçileri ?

Gazeteyi istiyen, temiz giyinmiş kırantadan efendinin boynuna sarılacaktım sevinçten. Gazeteyi verdim. " Parasını alsana evladım. " Bana para uzattığını, o, bunu söyledikten sonra farkettim. güldü.

-Gençliğimde, dedi ,Paris'te sosyalistler de gazetelerini böyle satarda ".

Ben o gün köprüde 45 orak çekiç sattım, Kerim Kasımpaşada 225 tane satmış.

Kızıl Meydana doğru ağır ağır ilerliyoruz, önümüz, arkamız insanlar, bayraklar, şiarlar, resimler, türküler, Bizim grup bizim " Bir Mayıs Marşı "nı söylüyor. " Bir Mayıs, Bir Mayıs ilk dileğimiz ! ". Anuşka da bize katıldı. Öğrettik ona da, Türkçe söylüyor marşı. Anuşkanın elinden tutuyorum. Kerim : " Bir yere kaçacak diye mi korkuyorsun ? " dedi. " Bilmem içimde hep birden bire itirivericeğim, duman olup, kuş olup uçuverecek durup dururken diye bir korku var ". " Sahi mi söylüyorsun ? Yoksa numara mı ? ". " Sahi ". " İnsanların aklına böyle şeyler yalnız romanlarda gelir sanırdım . "Duraladık, sonra iyice durduk. Arkamızda Kafkasyalılar. Hemen çemberi çevirip, ortaya bir delikanlı çıkarıp Şeyh Şamil dansına başladılar. Dağıstanlı bir delikanlı. Üniversitenin en yakışıklı erkeği. Oynuyor ortada. Anuşka elimi bıraktı, oyuna bakmağa gitti. Ben de peşinden. Delikanlı,ilk önce, namaz kılar gibi hareketler yapıyor, Şeyh Şamil Rus Çarının ordusuyla kapışmadan önce namaz kılarmış, bu namaz kılma işi gayet

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

ağır bir haveya uyarak yapılıyor, sonra birdenbire hava değişiyor, Şeyh Şamil fırlıyor yerinden, başlıyor, hançerini de çekip, zaman zaman ayaklarının ucunda da dikilip fır dönmeğe, muharebeye. Delikanlı sarışın bir çimşek gibi. Ama bana bu danstan çak dedi. Şeyh Şamile saygım, hattâ sevgim var, ama Kafkaslalar Azerlisi olsun, Ermenisi, Gürcüsü, Dağistanlısı olsun, çeşitli adlar altında, namazlı namazsız, belki başka ayrıntılar vardır ama ben anlamıyorum, en küçük bir fırsatı kaçırmaz farlar ortaya, başlar bu oyuna.

İki üç delikanlıyla bir iki kız da katıldı dans eden delikanlıya. Bir yandan da el çarpılıp tempo tutuluyor. Anuşkaya sordum : " Pek mi hoşuna gidiyor ? " " Evet, bakmağa doyamıyorum ." " Dağistanlıya mı ? " " Nen rezil adamsın. Ama fırsat ki ona da. Ne olacak ? " İlerlemeye başladık gene. Yan sokaklarda ana gösteriye katılmak için sıra bekliyen gruplar var. Kerim : Bizim Fırıncılar, diye bağırdı. Yandaki sokakta, zıpkınları, bağlıkları, kızıl bayrakları, hem ayyıldızlı hem ay yıldızsız kızıl bayraklarıyla bizim Karadeniz uşaklara. " Bir Mayıs " şiarlarını Türkçe yazmışlar. Moskovada Laz fırıncı birtelleri sayılamayacak kadar, kooperatifleri yeni. Çinliler de çamaşır, ütü işlerinde. Ama, bizimkiler de, Çinliler de kendi uyruklarında. Bizimkiler de, Çinliler de, Sovyet seçimlerine katılıyor, hattâ Sovyet organlarına seçilebiliyor, sendikalara giriyor, Bolşevik partisine üye olabiliyorlar. Meselâ ben, Türkiye uyruklu'undayım, ama kendimi gösterebilirsem Yüksek Sovyetlerin başkanlığına bile seçilebilirim. Ne mükemmel şey anasını sattığımın, yer yüzünde kocaman bir toprak var. Sana orda : " Hangi dindensin, hangi millettensin, hangi uyruklu'tansın ? " diye sormuyorlar, " başka bir adamın sırtından geçindin mi, papazlık, imamlık ettin mi ? Burjuva polisinde, jandarmasında çalıştın mı ? " diye soruyorlar, " Aa ", dedin mi uyruklu'un filân kimsenin umrunda değil, o koca toprağın, orda doğmuş büyümüşün gibi, yerlisi oluyorsun. Ne güzel şey anasını sattığımın, ne güzel şey bu iş Anuşka. Dilini bilmediğin, geleneklerini, göreneklerini bilmediğin bir yere düşüp de orda kendini yabancı duymamak... Yabancılık çok kederli bir şey olsa gerek, bilmiyorum, başımdan geçmedi, ama dedemin yalısında bir bahçıvan vardı, Arnavut, kim bilir kaç yıldır İstanbulda, İkide bir : " İstanbul güzel yer, Allah bağışlasın sahiplerine, " derdi, " Lâkin biz burda gurbette

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

öleceğiz korkarım. "

Birden bir gürültü oldu. Önümüzdeki saflar karıştı. Orada Japon öğrencileri. Bir kıyamettir koptu Japonca. Ama biz daha, ne oluyor, diye anlamadan, Japonlar saflarını yeniden düzene koydu. Üç milisin bir şeyler taşıyıp götürdüğünü gördük. Japonya siyasi polisinden bir adamı tanımış Japon öğrencileri. Herif, çocukların resimlerini çekiyormuş bir köşede. Çocukların çoğu da gızlı gelmiş Moskovaya. Namussuzun üstüne çullanıvermişler. Bir, iki derken makinasını paralamışlar, kendisini de sanırsam. Ama belki de kafasını gözünü kırıp bırakmışlar. Petrosyana sorduk : " Öyle, hırpalamışlar sadece " dedi, ama gözlerinin içi bir tuhaf gülüyordu. Olup bitenler yüzünden duralamıştık. Kızıl meydana doğru ağır ağır çıkmağa başladık. Kadın, erkek Moskovalı işçiler ,memurlar semtlerinin, fabrikalarının, kurumlarının bayraklarını,şiarlarını altında ve omuzlarında çocukları iki yanımızdan ilerliyor.1917-de Moskovayı çarların ve tüccarların beyaz Moskovasını , Kremlin duvarları dibinde ve Krasnaya Presnyada Kızıl Moskova yapanlar . Anuşkanın elinden tutuyorum.

Ahmet kederle gülümsedi. Anuşkanın elini, her fırsatta sıkı sıkıya tuttuğunu ardsız arasız hatırlıyor.

Öğle yemeğinin vaktini çoktan geçirdiğini farkelti. Saat ikiye gelmiş. Sıcak yemek yiyecek bugün. Nice zamandır hasret sıcak yemeğe. Bol kırmızı biberli kuru fasulya.

Ismail yine geç geldi. Elindeki gazeteleri Ahmedin iskemleye atılı elbiseleri üstüne koydu. Motor sesini dinledi.

– Pistonu ayarlamışlar.

Soyunmağa başladı. Ahmet uykusunda bir şeyler mırıldanıyor.

Ismailin ilk yakalanışı bu geceden üç yıl sonra oldu, 1928-de Ismaili Izmirde yargılayıp Diyarbekir hapisanesine sürdüler.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

sürdüler, Yattı iki yıl çıktı. 1931-de yine yakalandı. Yargılayıp Bursa hapishanesine sürdüler. İsmail, 1932-de Neriman'la orda tanıştı. Görüşme yerinde.Biri telin bir yanında, öbürü öte yanında. Neriman, ihtilaatan yatan ağabeyisini, banka muhasebecisi Osmanı görmeğe geldi İstanbuldan. İsmail, genç kızın yanında duran kendi annesiyle konuşuyor, daha doğrusu haykırıyor, sözleri işidilebilsin diye. Telin iki yanı öylesine kalabalık ve herkes öylesine haykırıyor. Osman bey, Nerimanı gösterdi eliyle İsmaile:

- Tanış ol kızkardeşimle.

Neriman çocukluğunu iyice itirmemiş kapkara gözleriyle gülümsedi. İsmail elini salladı. İsmailin annesi:

- Hanım kızımla aynı vapurda geldik İstanbuldan, hanım kızım otobüste bana bir yardım etti, bir yardım etti Allah razı olsun, diye haykırdı.

Neriman gülümsedi. İsmail:

- Sağ olun Neriman hanım diye haykırdı.

- Hanım kızımla aynı otele indik. Odalarımız bir.

İsmail gülümsedi Nerimana. Osman bey haykırdı:

- Müdürden izin alırım da, baş gardiyanın odasında görüşürüz gelecek sefer.

Görüşme bitene kadar İsmail le Neriman, tellerin arasından ikide bir göz ucuyla baktı birbirine.

Osman beyle İsmail aynı koğuşta yatıyor. İsmailin annesi yla Nerimanın getirdiklerini, fıstıklı lokumu, hem de Hacı Bekirin, -bunu Neriman getirmişti-, sucuğu hem de Apikoğlunun-, bunu da Neriman getirmişti, zeytin yağlı patlıcan dolmasını,- bunu İsmailin annesi getirmişti-, beraber yediler. O akşam Osman bey patlıcan dolmasını şapırdata şapırdata yerken, Ahmetten söz açtı:

- Ahmet boğazına pek düşkündü, İsmail,- bunu Osman bey şimdi kendisi uyduruyor, İsmailin Ahmedi tanıdığını bilmediğinden, Boluda o tarihlerde lokanta şöyle dursun, temiz bir ahçı dükkânı bile yoktu da, Ahmet, " yahu, bir de İstanbulda Bolulu ahçılar meşhurdur", diye söylenip dururdu. Hiç unutmam bi akşam, Hatırcılar hanımın üstündeki odada gene mahkemeyi kurup bir köy ağasını on yıla mahkûm ettikten sonra orta yere, gündüzden, kendi elcağızımla pişirdiğim yaprak dolmasını çıkarınca Ahmet te, Yusuf ta, şaşkınlıktan düşüp bayılacaklardı.

İsmail, bir zamanlar, Ahmetten de İzmirde dinlediği Bolu hikâyelerini şimdi Osman beyden her dinleyişinde, kendi kendine

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Altı gün sonra, görüşmelerini baş gardiyanın odasında yaptılar. Cezaevi muhasebesinde bir iki kalem sayıya, Osman bey, müdürün lehine yer değiştirtti, lokumların yarısı baş gardiyana verildi.

Baş gardiyanın odasında, beylik battanye ile örtülü demir bir karyola ve kara, yırtık muşambası mor mürekkep lekeleri ile alaca bulaca bir yazı masası, üç de iskemle vardı. Duvarda da fala asılı.

Neriman la Ismailin anası iskemlelere, Osman beyle Ismail karyolaya oturdu. İzinleri bir saatlikti. Osman bey:"Almanyadayken Berlinde bir akşam Spartaküsler ...", diye hikâyeler anlattı. Okulda işlerin nasıl gittiğini sordu Nerimana.-Neriman Istanbulda bir ilk okulda öğretmendi. İsmailin anasına Ismaili övdü. "-Ben bu komünist milletini çok eskiden tanırım, benim de bir bulakığlığım oldu bu işe, namuslu çocuklardır, sen yüreğini sağlam tut, hanım teyze, günün birinde nasıl olsa kazanacaklar partiyi "filân gibi lâflar etti.

Neriman çok az konuştu. Sesi kalıncaydı, çocukluğunu iyice itirmemiş gözlerine hiç uymuyor. Ismailin anası pek hoşlandı Osman beyden. Ismailla Neriman bir birleriyle tek lakırdı etmediler.

Neriman iki ay sonra, günü birliğine yene geldi. Osman bey görüşme yerine Ismaili de çağırdı. Ismailla Neriman bağıra çağıra konuştular. Neriman, anasından haber sordu Ismaile, Ismail de Nerimana, okulda sınavların ne zaman başlıyacağını. Osman bey Cumhuriyetin onuncu yılında mutlaka af çıkacağını söyledi.

-Artık Istanbulda Ismail her gün bizde. Bir ağabeyin daha var demektir Neriman.

Neriman sordu:

- Manisaya, annenizin yanına gitmiyecek misiniz Ismail bey?

— Çıkarsak, gider bir görürüm elbet, ama Istanbulda kalacağım.

Neriman gece düşüne girdi Ismailin. Hapis adamın düşüne kırkı kısmı boyuna girer. Hem de en olmıyacak karılar girer kimi kere. Kimi kere de, yüzüne en bakılmıyacaklar. Kimsenin de ne saçı vardır, ne yüzü. Hepsi, şeytanla birlik edip seni aldatmaz. Aldatsın Istersin, ama kâfir karı aldatmaz. Neriman da şeytanla birlik etmedi. Ismailin koluna girdi ve hani şu cimnastikte dev adımları vardır ya, işte öyle adımlarla, ama yere dokunmadan uçtular kolkola koğuşun içinde.

Ismail 933 de aftan yararlanıp çıkınca, Manisaya annesine gitti Istanbula dönünce de, bir yanda hücre toplantıları, bir yandan [illegible] beyannameler basıp geceleri

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Ancak bir tek pazar günü gidebildi, öğleden sonra, Osman beyin kadıköyündeki evine. Osman evde yoktu. Süreyya sinemasına yakın yan sokaklardan birindeki sipsivri, çirkin, taş evin alt katında, misafir odasında, Nerimanın pişirip getirdiği kahveyi içti. Evin içi sessiz. Sokakta öğle vaktı sonraları ıssızlığı içinde. Hafif yumuşak bir esinti açık pencerelerin tül perdelerini kabartıyor hafiften. Neriman, kolları kısa bir entarı giymiş. Konuşmuyorlar. İsmailin aklına, Nerimanla koğuşta üçtükleri geliyor. Kızın açık kollarına baktı. Altın tüylüce, esmerce, yuvarlak. "Şeytan tutuver, diyor şu kolları".

-Konuşmuyorsun İsmail bey.

- Bende anlatacak bir şey yok. Siz anlatın.

-Anneniz nasıl?

-İyi. Sağ olun. Osmanın işleri yolunda mı?

-Yolunda her halde. Ben pek anlamam, sormam da zaten. Erkeklerin işine kadınlar karışmamalı.

-O da nesi? Siz de erkek gibi çalışıyorsunuz, maşallah. Hayatınızı kazanıyorsunuz.

-Öyle ama, ne de olsa.. Kadın kadındır, evi bir başına geçindirse bile.

İsmail, kadınlar erkek arasındaki eşitlikten söz açtı, kadını, yani çalışan kadını, yalnız kapitalin değil, çamaşır leğeninin, mutfağın sömürüsünden de kurtarmak gerektir, filân gibi laflar etti. Neriman, çocukluğunu iyice itirmemiş kapkara gözlerinin içiyle kimi kere şaşarak, kimi kere beğenerek, ama İsmailin söylediklerileyle, hiç bir zaman razı gelmiyerek, dinledi.

İsmail bir ay kadar sonra yene yakaladılar. Sekiz ay kadar yattı Sultanahmette, tevkifanede localardaki. Tevkifanenin öbür parçalarıyla bağı kesilmiş, dar bir koridora açılan, tek pencereli taş hücreler. Alt kat ta öyle. Komünistler üst localarda yatıyor. Görüşme günüydü. İsmaille Kerim, Ahmetten konuşuyorlar. Kerim, 925'te, köprüde Orak Çekici nasıl sattıklarını anlatıyor. İsmail:

-Sen şimdi onu bırak ta, dedi, doğrusunu söyle, hani Moskovada bir kız vermiş ta, sıranız da hani şekermiş te, ama sana bir türlü "Seni çok seviyorum" dedirtmemiş.

Kerim kalın kaşlarını kaşıdı:

-Yalana düşmandım dehşetli o tarihlerde, dedi-cigarasından bir duman çekti- cigaraya da. İkisini de alıştık.

İsmail:

- Ver öyleyse bakalım bir cigara, dedi.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMALARI VAKFI

Kerim ceplerini araştırdı, üç cıgara çıkardı, birini uzattı. Ismail cıgarayı ortadan böldü, uzun tahta ağızlığına taktı:

- Cigara dilenciliği, derdi Ziya, dilenciliklerin en kepazesidir.

- Doğru dermiş.

Ismail, dişlerinin arasından, cumhuriyetin onuncu yıl dönümü marşını fıslamağa başladı, sonra ağızlığı çekti , ağızından:

- Biliyor musun be kardeşim, dedi, şairler bu marşı "On yılda on beş milyon er yarattık" diye yazmışlar. Ama, sonra, bir de bakmışlar ki, "on beş milyon er", "on beş milyoner" oluyor. okumunca, anladın mı, değiştirmişler, "on beş milyon genç " yapmışlar.

Kerim:

- Iyi halt etmişler, dedi ve tekrarladı:

- On yılda on beş milyoner yarattık her yaştan.

- Bizim ağalar devrimciliği yitirdi çoktan, derdi Ahmet. Dur bakayım, bir de yüzünde hesabı vardı. Yüzde seksen..

- Yüzde seksen mi, doksan mı, bilmem, ama Suphileri boğdular, toprak işini çözmediler, işçinin teşkilatlanmasından ateşten korkar gibi korkuyorlar. Ne kaldı? Emperyalizmle anlaşmaları mı?

- Anlaşacaklar be kardeşim, görürsün.

- Ne kaldı? Yeni harfler, şapka, medeni kanun, dinle devletin ayrılması.

- Orduda kuran okumaya başladılar yine.

- Hoca camide halifeyi överken kötüydü, şimdi Halk partisini övüyor. Işlerine gelir elbet te.

Kapıaltı meydancısı, Tevkifane avlusundaki güvercinleri ürkütterek, locaların pencerelerine doğru haykırdı:

- Ismail usta! Ziyaretçin var Ismail usta!

Herkes geldi de Ismailin aklına, Neriman gelmedi.

- Neriman hanım, vallahi şaşırdım, be kardeşim.

-Ağabeyimin selamı var. Gelemedi. Ankaraya gitti bir iş için.

-Vallahi sağ olun. Siz benden vefalı çıktınız.. Ben bir kerecik

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI TÜSTAV

uğrayabildim size... Vallâhi bilmezsiniz nasıl sevindim be kardeşim... Tü Allah kahretsin!!

-Ahmedin boyuna "Allah kahretsin" dediği hemen geçti aklından.-, bağışla Neriman hanım, dil alışmış bir kere bu körolası" be kardeşim'e.

Görüşmeciler de tutuklar da pek kalabalık değil. Itilip kakılmadan, avaz avaz haykırmadan konuşabildiler. Ismail birden bire:

-Polis yazar bize gelenleri, dedi.

-Yazsın... Benim siyasetle ilgim yok...

Nerimanın getirdiği Hacıbekir lokumlarını o akşam "Komunaya" verirken,- Komünistler hapislerde komuna kuruyorlardı: yiyecek, içecek, cigara, para, kime ne gelirse ortaya konuluyor. Ortak tencere kaynatılıyor-Haci Bekir lokumunun kutusunu o akşam komunaya verirken, Ismail, ortaya, herkesi sevinçten çıldırtacak bir şey koyuyormuş gibi kibirlendi.

Sultanahmetten çıktığının ertesi günü Kadıköye geçti. Neriman evde yoktu. Osmanla Altıyoldaki muhallebiciye girdiler. Osman simsarlık yapıyor.

-Benimle ahbaplık etmekten belki çekiniyorsunuzdur Osmanbey.

- Niye çekinecekmişim?-Düşündü- Bak, yirmi beşte miydi, yirmi dörtte mi, aklımda kalmamış. Tepebaşında galiba, Ahmetle hapa hap yüz yüze geldik. Tanımamazlığa vardum, yürüdüm. O zaman memurduk Ziraat Bankasında, şimdi kendi başıma buyruk bir herifim.

Nerimanla Ismail ilkönce Kalamış koyunda öpüştüler. Ay ışığı cıvıl cıvıl. Deniz çarşaf gibi. Sandal kiralamış Ismail Moda iskelesinin ordan. Kalamış gazinosunda cazbant çalıyor, dansediliyor. Denizin yüzü sandal dolu. Ismail küreklere asıldı, Fener Bahçeye doğru açıldılar. Fenerbahçenin feneri bir yanıp bir söner. Ada vapuru geçti karşıdan, ışıklarını pırıl pırıl yakmış . Hangi limana gider bu yüz direkli gemi? Ismail kürekleri bırakıp geçti kıça, Nerimanın yanına oturdu:

- Seni bir öpeyim mi, be kardeşim?

Neriman karşılık vermedi.

-Böyle şeye izin istenmez, mi diyeceksin?

Nerimanı öptü. Sandal hafiften sallanıyor. Demin geçen ada vapurunun dalgası.

- Dünya güzel be kardeşim:

Neriman büyük bir ciddiyetle ve kalınca sesi büsbütün derinleşmiş, tekrarladı:

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Dünya güzel be kardeşim.

İsmail, beş ay sonra yine düştü içeri. Polis müdürlüğünde on ay yattı. Neriman yemek taşıdı İsmaile. Görüştürmediler." Neyin oluyor Ismail?" diye sordular kıza:

- Nişanlım, dedi.

Ismailin mahkemesi tutuklu olarak bir buçuk yıl sürdü. Neriman Sultanahmede tevkifaneye taşındı durdu. Mahkemenin ilk günü, bir [illegible] de karar okunurken salondaydı. Gülümsedi Hep İsmaile gülümsedi. Ara yerdeki duruşmalarda bulunamadı, yargılama, her seferki gibi kapalı yapılıyordu. İsmail çıktı. Neriman'ı her pazar görüyor. Öpüşüyorlar, kucaklaşıyorlar, ama hepsi o kadar. İsmail , politikayla, komünistlikle ilgilendirmek istedi Neriman'ı, ama kız oralı değil. Ancak, devrimcilerin hayatlarını anlattığı zaman,- Moskovadan dönenlerden işittiklerini, rusçadan çatra patra okuduklarını- Ismail hapisanede Marksizme de çalışıyordu, rusçaya da-, Neriman heyecanla dinliyor. Hele kadın devrimcilerin hayatları, hele Krupskayanınkini.

- Sadık kadın, vefalı kadın, bütün ömrünü vermiş erkeğine.

- Mesele onda değil be kardeşim, bütün ömrünü inkilaba vermiş.

- Elbette, elbette Ismail, ama nasıl bağlanmış Lenine. Hem karısı, hem anası, arkadaşı da elbet, ama sen kadındaki sevgiye bak.

İsmail bir türlü sürekli bir iş bulamıyordu. Kaçmaktan kovalamaya vakit yoktu. Küçük, dökümcü atölyelerinde, tamirhanelerde filân çıkarıyordu ekmek parasını. Bir kerre bir fabrikaya girebildi, polis attırdı, bir hafta sonra.

- Şu geçen şilebin içinde olmak ister miydin, Neriman?

Emirgânda [illegible] tepede, fıstık ağacının altında oturuyorlar. Aşağıda boğaz, kıvrıla kıvrıla, açıla kapana yayılıp uzuyor. Tek bacalı, kara bir şilep, yarısı dışarda dönen pervanesiyle suyu köpürte köpürte döverek çıkıyor Anadolu Hisarına doğru.

- Istemem. Ne yapacağım o şilebin içinde? Nereye gidiyor.

- Kimbilir, belki Odesaya. Odesaya da gitmek istemez miydin?

- Seninle olursa isterim. Ama benim dünyada en çok sevdiğim yer bu fıstığın altı.

- Şimdi bir dudağı yerde, bir dudağı gökte bir arap çıksa,"Dile benden Neriman hanım ne dilersen " dese...

- Nemi dilerim?: Dur bir düşüneyim... O kadar çok şey istemezdim. İstediğim bir iki şey var bu dünyada. Bir kere, artık İsmaili hapise atmasınlar derdim, ama hiç, hiç... Bu bir. Sonra, bir evimiz olsun isterdim, bahçe içinde tabii, şu Emirgan tepesinde bir

Zenginlik filan istemezdim katiyen. Sağlık ta, Sen aslan gibisin maşallah, benim de sıhhatim fena değil.

- Turp gibisin.

- İşte hepsi bu kadar.

- Tam bir küçük burjuvalık.

- Sen bana bu küçük burjuvalığı kaçtır yakıştırmıyorsun Ismail, ben öyle isem öyleyim...

- Kızma.

- Kızdığım yok.

- Peki millet, senin bahçe duvarı dışında açlıktan kırılarmış, anasız ağlarmış eşek gibi çalışmaktan, umurunda değil mi senin?

- Niye umrumda olmasın ? Araptan başkalarına için de diyebilirsem, herkese, yeşil pencurlu küçük evler versin, herkese dilediği yerde. Aç insan da kalmasın. Öyle dediğin gibi de çalışılmasın.

- Arap marap yok. Arap biziz. Biz dünya işçi sınıfı yaratacağız insanlara sınıfsız, sınırsız, hür kardeş dünyasını.

- Sen kendin çıkardın sırrı orta yere. Bir de beni paylaşıyorsun.

- Seni paylaşmıyorum. Sınıf kavgası bu be kardeşim. Hapislere de gireceğiz.

- Sen o kadar çok girmesen olmuyor mu ?

Ismail karşılık vermedi. Mırıldanmağa başladı en sevdiği marşı :

Yoldaşlar zindanda)
Taş duvar dört yanda)
Bizimle bizimle saflarda değiller.
Geldi kızıl gün hazır olsun mavzer.
Gayen için koş kavgaya proleter.
Gayene için koş
kavgaya
proleter.

Ismail bir cigara yaktı. Ahmet uykusunda hâlâ bir şeyler homurdanıyor. Ne diyor, diye kulak kabarttı. Anlayamadı. Istanbul gazetesini aldı, 1925 tarihli Istanbul gazetesini. Ikinci sayfasındaki haberi bir daha okudu. Gazeteyi yerine koydu. Lambayı üfledi uyudu.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Ismaili,938 kışında yene aldılar. Ankaraya yolladılar. Askeri ceza evinde tecride soktular. Tecrid dediğin taş bir oda. Penceresi de parmaklıklı ya, camları yok. Kar içeri yağıyor. Yer de çimento. Döşek möşek şöyle dursun, bir battaniye vermedi hergeleler. Ismail, yukarı aşağı dolaşırken 13 yıl önceyi hatırladı : Izmirde, klübede, battaniye tüylerinin çenesine batışını, Ahmedin lambayı üfleyip de bir türlü söndüremeyişini .

Ismail, Ankarada Ceza yiyip, Istanbula hapisaneye, mehterhaneye yollandıktan sonra, görüşebildi Nerimanla :

- Burda beni tutmazlar, sürecekler bir yere. Bakalım neresi olur artık.

Neriman göz yaşlarını zor tuttu. Sonra gülümsemeye çalışarak:

- Ben avukatla konuştum, dedi. Sen hapisteyken de evlenebilirmişiz. Nikâhımızı kıydıralım, be kardeşim. Karın olursam seni arayıp sormam daha kolaylaşır. Nerenin hapisanesine sürülürsen oraya gelirim. Öğretmenlik yaptırtmazlar belki, ama dikiş dikerim geçiniriz.

Ismaili bir ay sonra, sabah sabah erkenden iki deniz gediklisi, bir deniz subayı, üç deniz eri, bileklerine kelepçeyi vurup, ne olduğunu, nereye götürdüklerini söylemeden, çıkardı mehterhaneden, köprünün Kadıköy iskelesinden bir savaş motoruna bindirdi ve Adalar açığında demirli, Erkin denizaltı ana gemisine götürdü. Ismail, yolda, işi anlamağa çalıştı kendi kendine. Birdenbire aklına deniz gediklisi Ferhat geldi. Iyi ama, aralarında bir şöyle selâm sabahtan başka alış veriş yok. Bir iki kere, aynı meyhanede masa komşuluğu etmişler. O kadar.

Erkin gemisinde erlerin apteshanesine attılar Ismaili. Apteshanenin lumbuzlarını kapamışlar. Yer bir karış sidik ve pislikler yüzüyor sidikte. Bir koku, bir koku, bir de sıcak. Ismail bir süre ayakta durdu. Islık çaldı. Gözü, kapının kapalı lumbuzuna ilişti. Bir subay başı gördü. O baş çekildi, başka bir subay başı. " Ne yapacağım diye bakıyor hergeleler ". Oturdu sidiğin içine. Bir de cigara yaktı. Bir de türkü tutturdu. Ama kafasında hep aynı soru : Niye getirdiler beni buraya ? Süngülü iki erin ve bir gediklinin arasında bir sürü merdiven indi, dar, demir ve kıvrıla kıvrıla inen merdivenler. Demir bir kapıyı açtılar, Ismaili ittiler karanlığa. Kapıyı kapadılar. Elleriyle yokladı dört yanını,

Ismaili apteshaneden ... üstü çıkardılar.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

halatlar, makaralar, varil gibi bir şeyler. Sintinede bir ambara atıldığına anladı. Ceketini çıkardı. Sıcak bildiğin gibi değil. Gömleğini çıkardı. Pantalonunu çıkardı. Bir dönla kaldı. Ama yine de durmamacasına terliyor. Oturdu, halat yığınının üstüne. Gözü karanlığa alışmıştı azıcık. Uyudu.

- Kalk .. Giyin .

Yüzüne tutulan elektrik fenerinin ışığından gözleri kamaştı, başını çevirdi.

- Kalk. Giyin.

Elektrik feneri halat ve makara yığınlarının, varillerin üstünde, sintine ambarının demirlerinde dolaştı. Ismail feneri, kapının önündeki ak üniformalı subayın tuttuğunu gördü. Subayın arkasında, karma karışık borularla örtülü kurşuni, demir, dar koridorda , ampullerin sarı ışığında süngülü iki deniz eri duruyor. Gece mi, gündüz mü, belli değil, ampuller buraya indirildiği zaman da yanıyordu. Giyindi.

- Yürü.

Ismail önde, subayla erler arkada, daracık, demir merdivenleri çıkmağa başladılar. Çalışan makinaların gürültüsü içinde gemi sarsılıyor. Ismail " Yola çıkmışız ", diye düşündü.

- Sola sap.

Sağından, solundan, altından, üstünden inceli kalınlı, borular ve karmakarışık elektrik telleri geçen, kafes kafes demir, dar bir sahanlıktaydılar. Ismail soldaki merdivene sapıp çıkmağa başladı. " Sorguya götürülüyoruz . Ama niçin ? Ne soracaklar ? Ne işim var benim bu hergelelerle ? "

Güverteye, geceye, serinliğe çıktılar.

- Yürü doğru. Arkana bakmadan.

Ismailin önünde yıldızlı geceden başka kimse yok. Güverte ıssız. Makinaların gümbürtüsü denizin hışırtısına dövüyor. Karanlıkta köpükleri farkedilen uçsuz bucaksız, kıyısız bir deniz. Erkin gemisi ağır ağır ilerliyor. Ismailin aklına : " Benim burada olduğumu kimse bilmiyor ", diye geldi. " Iyi ama, Mehterhaneden teslim alırlarken kaşat filân imzalamışlardır. Iyi ama nereye gidiyoruz ? Korkuyor muyum ? Daha değil... "

- Yürü arkana bakmadan..

Yürüyecek yer de pek kalmamıştı. Iki adım sonra köpeştenin kıyısı.

- Dur.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Durdu. Arkasında açılıp kapanan tüfek mekanizmalarının şakırtısını duydu . Birden bire aklına Mustafa Suphiler geldi. " Demek arkadan kurşunlanıp denize atılacağız. Peki ama niçin ? Herifler beni temizlemeye karar verdilerse daha kolayı var, iyi ama niye, niye ille de beni temizlemeğe karar verdiler ? " Bütün bunlar,böyle düzgün değil karmakarışık geçti aklından. " Dönüp atılmalı hergelelerin üstüne ". Bunu da böyle düşünmedi, ama bu düşünce geçti aklından. Döndü. Üstüne çevrilmiş süngülü iki tüfek namlusuyla,subayın ak üniformasını gördü. O anda da bir başka subay peyda oluverdi birincinin yanında. Kulağına bir şeyler söyledi. Birinci subay Ismaile :

- Dön, yürü, dedi.

Deminki merdivenleri indiler. Ismail sintine ambarının karanlığına girdi. Soyundu. Uzandı halatların üstüne. " Numara yaptı bize hergeleler. Iyi ama niye getirdiler beni ?

Ismail o gece bir düş gördü. Nerimanla bir kalyondalar,kışüstü kasarasında. Kalyon papa yelken. Yelkenler o kadar çok, o kadar şişkin ki kalyonu nerdeyse uçuracaklar. Dümeni, dümen değil koskoca bir dolap, Barbaros Hayrettin çeviriyor. Barbarosun sakalı kapkarmızı. Neriman soruyor Barbaros'a :

- Sakalınız niçin böyle karmızı ?

- Sen benim sakalıma bakacağına kocanın sakalına bak,diyor Barbaros.

Ismailin, göbeğine kadar uzayan yem yeşil bir sakalı var. Nerimanla Boğazın üstünde, neresi pek anlayamıyor Ismail, biçilmemiş yem yeşil otların arasında sırtüstü yatıyorlar. Mabarak, ak bulutlara bakıyorlar. Ismail elini uzatıp rasgeleymiş gibi Nerimanın memesine dokunuyor.

- Ne yapıyorsun ? diyor Neriman.

- Kocan değil miyim ?

- Daha evlenmedik.

- Niçin evlenmedik ?

- Gelinlik elbiselerim hazır değil daha da ondan.

- Peki ne zaman hazır olacak ?

- Yarın .

Barbaros Hayrettin :

- Odesaya gidiyoruz, diyor. Rüzgâr düşmezse.

Neriman :

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Ben Odessaya gitmiyeceğim, diyor.

Ismail :

- Krupskayla tanaştıramam seni, diyor.

- Krupskaya ölmedi mi ?

- Niye ölsün, diyor Ismail, ama Krupskayanın ölüp ölmediğini bilmediğini anlıyor.

Osman beyle Ahmet bir de Yusuf, Yusufun yüzünü göremiyor Ismail, Katarca hanının üstündeki odalar, boyunlarındaki çangıraklarına, püsküllerini sallayıp duran katırların arasındalar, mahkeme kurmuşlar. Ahmet :

- Benim yerime bu gece sen savcılık yap, diyor Ismaile.

Ismail, elektrik fenerini gözüne tutan ak üniformalı subayın beş yıla mahkûm edilmesini istiyor. Neriman :

- Merhametsizsin diyor,

- Merhamet ne demek ? diye haykırıyor Ismail. Neriman ağlıyor. Ismail kucaklıyor Nerimanı. Öpüşüyorlar. Elektrik fenerini tutan ak üniformalı subay :

- Yeter ! diye haykırıyor. Ateş !

Kurşunlar Ismailin sırtından girip göğsünden çıkıyor ve dökülüyor önüne, patır patır dökülüyor, güverteye. Ismail sıçrayarak uyandı.

Ismaili iki gece dolaştırdılar. Erkin gemisinin güvertesinde. Sonra subay salonunda, askeri sorgu yargıcının karşısına çıkardılar. Donanmada, erlerle gedikllilerin dolaplarında yapılan araştırmada, komünist bir şairin kitapları çıkmış. Resmen satılan kitapları. Kitaplardan birini de Gedikli Ferhatta bulmuşlar. Ferhat. Resmen "kitap benim değil, benim dolaba haberim olmadan koymuşlar ", demiş. Sakıştırmışlar, Ismail adında bir komünist tanırım, demiş. Ismail bütün bunları savcının iddianamesinden anladı. Sorgu yargıcına verecek ifadesi yokdu, yargıç ta Ismailin ifadesiyle ilgili görünmüyor. Esmer ufak tefek bir adam.Radyoculuğa meraklı. Hele radyo tamirciliğine. Ismailin de bu işten anladığını bildiği için,- polis raporlarından, Ismailin son yakalanmasından önce bir radyo tamir atelyesinde çalıştığını öğrenmişti- radyo üstüne konuşuyorlar daha çok.Bir iş üstündeki ortak ilgileri, aralarında, bir çeşit yakınlığa benzer bir şey yarattı. Ismailin Aintine ambarından çıkarılıp bir gedikli kamarasında tutulmasını emretti. Bir seferinde Ismail :

- Şerif bey dedi, ne demeğe ilk geldiğim günler beni gece yarıları güvertelerde dolaştırdılar ? Arkamdan vurup denize

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

atacaklarmış gibi yaptılar ?

- Donanma kurmay başkanı bir yerde okumuş, bir Alman kitabında, psikolojik baskı.Sen de yutmadın. Ben gelip işi öğrenince, vazgeçin dedim, bizde lüzum yok o baskıya.

Mahkeme,gemide, büyük salonda yapıldı. Karar okunacağı gün de - tutuklar saldırmasın yargıçların üstüne diye olacak- mahkeme heyetiyle tutukların arasına üç sıra iskemle dizilmişti.Şerif beyi Ismail son kere, duruşmalar başlamadan bir hafta önce gördü.Yine radyo tamirinden konuşuldu. Sonra Şerif bey, çok beyaz dişlerini kurşun kalemiyle karıştırarak :

- Ismail, dedi, ikimiz de kendi sahamızda kaşarlanmış herifleriz, Ferhada hücre kurup kurmadığını, farkındasın kaçtar sormıyorum. Kurmadığına da çoktan kanaat getirmişim. İş bunda değil. Alamanlarla beraber harbe gideceğiz. Ingilizlerden Musulu, Ruslardan Batumu, Fransızlardan Halebi alacağız.Anladın mı ? Temizlik lâzım, işe sizden başlayıp Ingilizcilerde bitireceğiz. Bir de bakarsın Ismet paşayla buluşursun içerde.(İçerde Ismail Ismet paşayla buluşmadı. Türkiye Almanların yanında harbe girmedi. Donanma kurmay başkanı,Ingilizlerin baskısıyla ve Almanlarla çok açık ilgisi yüzünden tekaüde sevkedildi. Şerif beye bir şey olmadı).

Ismailin eski cezasına üstüne bir ceza daha kattılar. Beş gedikli yıla üç deniz erini de mahkûm ettiler. Ferhadın dolabına kitabın, bir kara yüzünden düşmanlık ettikleri Ali bağ çavuş tarafından konulduğu anlaşıldı. Ama Ferhadı beraat ettirmek Ismaili de ettirmek demekti. Ismaili beraat ettirmekse : " Donanmadaki komünist komplosunu " başsız bırakıyordu.

Ismail iç Anadoluda bir hapisaneye sürüldü . Bir başına.Hapisane,Cinevizlilerden kalmadır,dedikleri yüksek duvarlarla çevrili. Orta Anadolunun bir çok yerinde her eski yapıya,anıt kalıntısına, Cinevizlilerden kalma derler. Duvarların taşlarını biri biri üstüne harçsız filân,öyle kocaman kocaman konuluvermişlerdi.Çok da geniş duvarlar. Üzerlerinde süngülü iki jandarma dolaşıyor.Hapisanenin alt katında, vakfın küçük dükkânları mahpuslara kiraya veriliyordu. Bir terzi, bir kalaycı, iki marangoz,dört kundura eskicisi, bir de aynacı.Koğuşlar üst katta, bir boydan bir boya trabzonsuz uzanan, bir balkonun arkasında yanyana. Alt katta idare, baş gardiyan odası, iki tecrit bir de zindan da var. Avluda bir çeşme,bir de ufacık tefecik bir ağaç.Kim bilir ne ağacı? Ismaili üçüncü koğuşa verdiler. Bir ay sonra Neriman geldi; "Burada öğretmenlik

bulacağım, dedi, çok umudum var. " Evlenmeyi, Nerimanın tayininden sonraya bıraktılar. " Taktik, be kardeşim, kime yutturacağız ya, bakarsın yutarlar, benim karım olduğunu bilirse bakanlık , bakarsın tayin etmez seni buraya." Neriman gitti. Ismail, " Kaman kaç yıldır ayağına bağlıdım, daha kaç yıl bekliyecek beni, bırak gitsin, kısmetini arasın başka yerde, " diye düşünmedi. Tersine,Neriman daha tayin olunup dönmeden, hapisane müdüründen, nikâhı nasıl kıyabileceklerini öğrendi. Neriman gelince de, aşka filan yapıldıktan sonra, bir avukat ta bulundu, o da vekil oldu, nikâhı belediyenin evlenme dairesinde kıydılar. Koç, tahta, sallanan merdivenlerden çıkıldı. Neriman gâri bir tayör giymiş. Ismailin kelepçelerini nikâh memurunun önünde çıkardılar. Nikâh memuru, yorgun bir sesle, ama büyük bir samimilikle, " uzun, mutlu yıllar " diledi. Tebrik etti. Şahitlerden biri baş gardiyan, öbürü, nikâh dairesinin kapıcısı.

Ertesi günü görüşme günüydü. Müdür, kendi odasında, bir kereliğine, görüşmelerine izin verdi, kendisi de masasının başından ayrılmadı. Önündeki kağıtlarla uğraşıyormuş gibi görünüp Ismaille Nerimanı gözetledi. Onlar, yaylara yer yer çökmüş ve yırtık kadifesinin havı dökülmüş kanepede yan yana oturuyor. Konuşmuyorlar. Müdür iki-üç kere :

- Sıkılmayın, konuşun efendim. Bunda utanıp sıkılacak bir şey yok. Bana aldırmayın, işim başımdan aşkın, top patlasa duyacak halim yok. Konuşun, görüşün, yeni evlisiniz, dedi.

Ismail her seferinde :

- Sağolun müdür bey konuşuyoruz, diye karşılık verdi, ve konuşmadılar. Ismail bir ara Neriman elini tutmak istedi, kız geri çekti elini ve Ismailin yüzüne ayaplıyarak baktı .

Ahmedin, boğazlanıyormuş gibi, haykırmalarıyla Ismail uyandı. Karanlıkta yürüdü, Ahmedi dürttü. Ahmet :

- Hm,dedi,uyandı.

Ismail lâmbayı yaktı :

- Uyumuş bağırıyordun da yine.

- Bir bardak su ver, ne olursun ?

Suyu, sanki günlerce susuz kalmış gibi, lakır lakır içti.

- Afedersin .

- Cigara istersen misin ?

- Istemem... Ateşim de var galiba.

Ismail elini Ahmedin alnına koydu :

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMALARI VAKFI

- Yok ...

- Bugünkü gazetele r mi onlar ?

- Yaran okursun .

Ahmet uzandı, gazeteleri aldı.

- Şimdi biraz bir şeylerle oyalanmalıyım ki, yine ağırlık basmasın.

İzmir gazetesine şöyle bir göz gezdirip attı, İstanbulunkini, aldı, ikinci sayfada durakladı.

- Kerimi yakalamışlar.

- Öyle ..

- May Allah kahretsin. Yay pezevenkler .. Nasıl yakalandığını yazmıyor ... May Allah kahretsin..

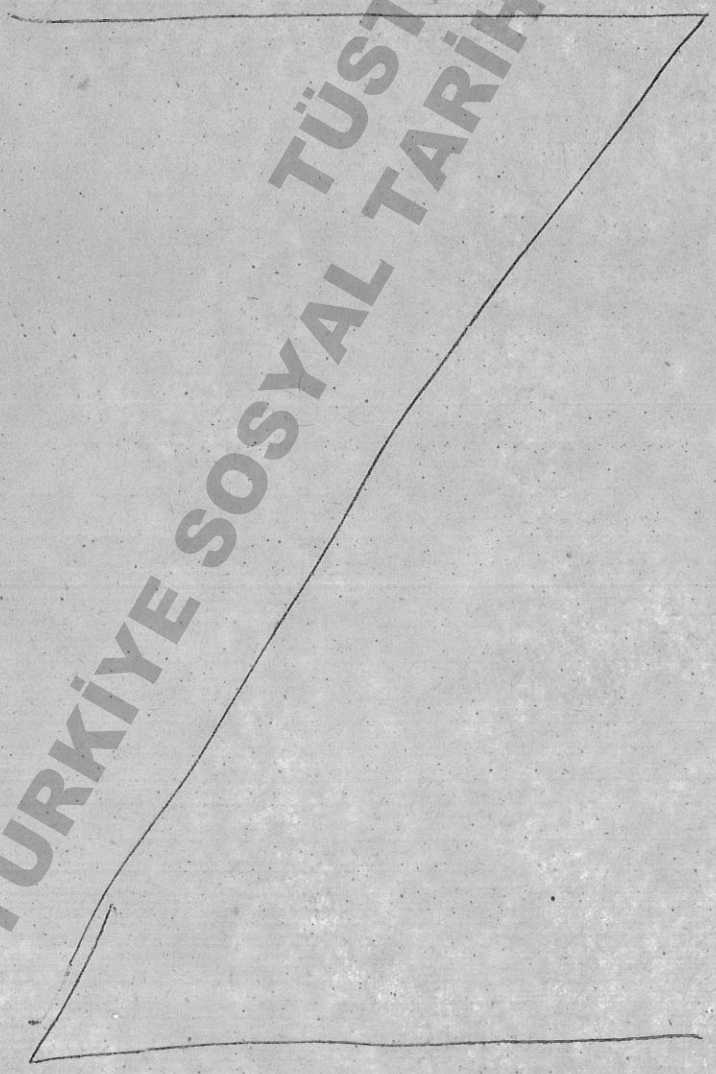

TÜSTAV
TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Yirmi Üçüncü Çizgi

Ertesi sabah Ahmet uyandığı zaman mmm aklına ilk gelen şey Kerimin yakalanması oldu . Haberi bir daha okudu . Kalktı . İsmail lambayı yakıp gitmişti . Allah kahretsin bu motor sesini . Tel dolaba doğru yalanayak, don gömlek yürüdü . Ateşim var bal gibi . Elini koltuk altına soktu .Ateşim var . İskemleye , elbiselerinin üstüne oturdu . Her bir yanım kırılıyor . Çay yapmak istedi , vaz geçti . Midem de bulanıyor . Duvarın yamru yumru taşlarına dayandı . Başladı işte . Karyolaya sırtüstü uzandı . Kitap , ateşin yükseldiğini yazıyor muydu , yazmıyor muydu ? Kırıklıktan söz ediyordu , mide bulantısından da sanırsam ... Baş ağrılarını yazıyordu , her mafsalın mengeneye sıkıştırılıyormuş gibi ...Mengene filân yoktu kitapta ...Başım ağrıyor . Deminden beri nasıl sezmedim bunu , dehşetli ağrıyor başım . Ateşim de var . Ama , kitap ateş yükselmesinden... Kitap masada duruyordu , gazetelerin altından bir kıyısı görünüyor .Bakmıyacağım . Ateş yükselir , demiş , dememiş , ne çıkar ? Kırıklık , mide bulantısı , başağrısı , hepsi yerinde . Bakmıyacağım , hiç değilse geberirken bu kadarcık irade sahibi olalım . Uzun , yorgun yolculuklardan sonra ılık bir suya , kedere gömülüyor . Ansızın doğruldu , mmmm birisiyle kavga ediyormuş gibi giyindi . Çay yaptı . İlkönce zorla , sonra istekle içti . Terliyordu . Bir derece de yok ki ...Belki de bir yerlerde , Ziyadan kalma , vardır . Sallana sallana dereceyi aradı . Bulamadı. Yokladı kendini . İç bulantısı geçmiş gibiydi . Kitabı unutmuştu . Uzandı karyolaya . Başı büyüyor , büyüyor , dört duvara sığmaz oluyor, ama ağır değil , köpükten , koskocaman bir baş .

- Anuşka sana sevdalanabilirmiş Petrosyan .

- İyi de edermiş .

- Sen ona ?

- Ben de ona . Ama ikimiz de geç kaldık .Bir Türk oğlu geldi girdi aramıza .

- Emekdin çıkayım .

- Çıksan da faydası yok artık ...Şu türk oğullarından şu ermenilerin çekmediği mi kaldı ? Kıyma kıyar gibi doğradınız bizi .

- Ben yoktum sizi doğrıyanların arasında .

- Yalnız sen değil , işin aslına bakarsan , ellerine bıçak verilen Türk köylüsü de yoktu , o bıçakla kestiler,ama yoktular . İşin doğrusu bu . Kafalarına giydirdiler jandarma üniformasını, yaptırdılar bu işi .

- Ne de olsa , halkımın alnına sürülen kara leke .

Sis Ya- U :

- Hangi milletin alnına öyle kara leke sürülmemiş ki, dedi.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

İngiliz halkı mı Şanghayda bizi süngüliyen,Hintlileri açlıktan öldüren ?

Anuşka :

- Halklar da artık akıllarını başlarına biraz toplasalar, dedi. Babamı öldüren rustu babam gibi , ama Kolçağın ordusunda subaydı , pameşçikti . Babamı niçin öldürdüğünü biliyordu . Ama ya Kazak atlıları? Kendileri gibi köylüleri kesen kazak askerlerini de halktandırrlar diye hoş mu göreceğiz ?

Ben :

- Kimsenin öyle bir şey söylediği yok , dedim .

Si-Ya-U :

- Leninin " Milli Gurur " yazısını oku Anuşka , dedi .

Anuşka :

- Merak etme , senden önce okudum , dedi . O da, diyor ya , rus köylülerine üniforma giydirip başka milletleri ezmeğe yolladıkları vakıt yüzüm kızarıyor , diyor ya .

Petrosyan yorgun bir sesle konuştu :

- Ne tartışıp duruyorsunuz , hepiniz aynı şeyi söylüyorsunuz.

Anuşka :

- Pek te aynı şeyi değil , dedi .

Petrosyan damdan düşer gibi sordu :

- Ölümü düşündün mü hiç Anuşka ?

- Gördüm . Hem de bir kere değil ...

- Görmiyen var mı ? Ben senden çok gördüm başkalarının ölümünü , ölümü genel olarak ... Benim sorduğum, kendi ölümünü düşündün mü hiç ? İçinizde bunu, şöyle başını eline alıp düşünen var mı ?

Petrosyanın bu sorusu hepimizi şaşırttı . Onun böyle bir şey sorduğunu başkasından duysak inanmazdık .

Si-Ya-U :

- Ben düşünmedim , dedi . Öleceğimi biliyorum elbet te .. Ne yapalım , ölmemek elde değil, düşünüp te ne olacak bunu , demek istemiyorum . Ben düşünmedim .

Anuşka :

- Ben düşündüm , dedi . Annem tifüsten ölürken başucunda düşündüm bunu , ikimizden başka kimse yoktu İzbada . Bir de ölüm . Beni de yakalıyabilir , alıp götürebilirdi. Öyle düşündüm : beni alıp götürecek , bir daha da geri getirmiyecek .Nereye götürecek ? Hiç bir yere .On beşimden beri dinsizim ...İşte bu hiç bir yeri düşünmeğe çalıştım .

Petrosyan ilgisini gizliyemiyerek sordu :

- Düşünün önüne getirebildin mi o hiç bir yeri ?

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI TÜSTAV

- Hayır . Peki , sen ?.. Bağışla beni ...Yani ... şey ...

- Ne yaptın ki bağışlıyayım seni ? Ben ölümü düşünüyorum . Benim için bundan tabii ne olabilir ? Çok yakında olabilecek ve her şeyi senin için herşeyi , kökünden değiştirecek bir olayı düşünmemek için insan aptal olmalı .- Sustu, sonra :

- Yarınki gece toplantısında benimle en aşağı beş kere dansedeceksin Anuşka , dedi .

Bir saat= daha konuştuk şundan bundan , Meyerholdu tartıştık. Balçoyu buğday ambarı yapmalı , dedim . Anuşkanın tepesi attı . Malı Teatr müzelik , dedim . Anuşka yüzümü gözümü tırmalıyacaktı . Petrosyan kahkahaları basarak katıldı tartışmamıza , bir Anuşkadan yana oldu , bir benden yana . Kalktı . Merdiven başına kadar uğurladık . Her zaman yaptığı gibi merdiven tırabzonuna bindi , bize elini sallıyarak aşağı doğru kaymağa başladı . Anuşka bir mmmmm çığlık attı . Merdivenleri dörder dörder indik . Aşağıda , taşlıkta , merdivenlerin ilk basamağından az ötede , kafası parçalanmış , Petrosyan yatıyor .

Günlerce sonra , bir gece Anuşka , ben , Si-Ya-U Meyerholdda Orman piyesini seyretmiş dönüyorduk ,- tiyatroya , sinemaya filân Si-Ya-U'suz gidemez olduk -, ben :

- Petrosyan kendini öldürdü , dedim .

Anuşka , mmmmm kendisine hakaret etmişim gibi haykırdı :

= Hayır !- Nefretle tekrarladı-? Hayır ! Yalan söylüyorsun .

Karşılık vermedim . Si-Ya-U'nun koluna girdi . Önüme geçtiler .Böyle bir süre yürüdük .Timiryazefin - o sıralarda Moskovada en sevdiğim anıtlardan biri -, heykeline doğru bulvar boyunca ilerliyorduk . Anuşka bıraktı Si-Ya-U'nun kolunu , yanıma geldi , ağlamaklı bir sesle :

- Niye öyle söyledin ? dedi . Senin sadık bir tarafın var bana karşı . Sen bende yaşıyan en iyi şeyleri hırpalamaktan hoşlanıyorsun .

Anuşkanın ne demek istediğini anlıyamadım . Ses çıkarmadım. Çektim kendime doğru , öptüm . Si-Ya-U , az ötede durmuş , başını önüne eğmiş , yerde , karanlıkta bir şeyler aranır gibiydi .

Petrosyanın kendini öldürdüğüne emin değilim .

Bütün bunları başımın köpükten kocaman bir baş olduğu sırada , böyle sırayla düşünmedim , ama bunların hepsi geçti aklımdan . Niçin başka şeyler değil de , bunlar . Bilmiyorum .

Ahmez kalktı , üç asipirini birden içti . Kapının arkasına

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

yirmi üçüncü çizgiyi çekti , attı kendini yatağın üstüne .

İsmail geldiği zaman Ahmedi soyunmamış ,ter içinde , kendinden geçmiş buldu . Bileğini tuttu . Ateşi var . Nabız da hızlı hızlı atıyor. Gözüne gazetelerin altından kıyısı beliren kitap ilişti . Açtı , okudu . Kapadı . Ahmet :

- Sen misin İsmail ? dedi .
- Yardım edeyim de soyun .
- Kuduz değilim İsmail .
- Kibet te değilsin .
- Kitaba bak , ateş te yapar , diye yazıyor mu ?
- Ne lüzum var be kardeşim ?
- Bak , diyorum .

İsmail , baktım , diyemedi . Utandı . Kitabı açtı . Okur gibi yaptı .

- Ne diyor ?
- Ateşten filân söz ettiği yok .
- Doğru mu söylüyorsun ?
- Niye yalan söyleyim be kardeşim ?
- Sen Kerim dedilsin , yalan söyliyebilirsin pek âlâ .

Ahmet uyudu .

İsmailin yüzüne , evlendiklerinin ertesi günü , hapisane müdürünün odasında , yayları yer yer çökmüş ve kadifesinin havı dökülmüş kanapede , müdürün karşısında otururlarken , bir aralık , elini tutmak istiyen Ahmedin yüzüne , Neriman ayıplıyarak baktı . İsmail çekti elini. Neriman :

- Ağabeyimden mektup aldım , dedi .Siyatik ağrıları başlamış tutmuş yine .

Müdür :

- O dert bende de var , dedi .Ağabeyiniz ne yapıyor ? İğne, salisilat filân fayda vermiyor bana , hattâ sıcak fıçının içine gömüldüm boğazıma kadar , fayda yok .

-Ağabeyim bir haplar alıyor .

- Haplar çocuk oyuncağı . Kaç yaşında ağabeyiniz ?

- Kırkını geçkin .

- Hm , bu illetin yaşla alakası yok , fakat yaşlı insanlar da tedavisi daha zor .

İsmail düşündü : " Yaşlı insanlar ."

Kendisinin de kırkına bastığını ansızın anladı . Ya Neriman kaç yaşında ? Yirmi sekiz , yirmi dokuz olmalı. Yangözle Nerima-

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

mana baktı : Yirmi ikisinde gösteriyor . Biz kırkına bastık . Bir ömür böyle geçti . Bir kitap adı olacak . Bir ömür böyle geçti . Kötü mü geçti ? Niye kötü be kardeşim? Ama geçti .

Müdür , saatına baktı . Neriman :

- Ben artık gideyim , dedi .

İsmaille el sıkıştılar . Müdürün de elini sıktı . İsmaile :

- Sana ne getireyim haftaya ? diye sordu .

İsmail karşılık vermedi . Nerimanın ayaklarına bakıyor . Bu kadar küçük , bu kadar biçimli olduklarını ilk farkedişi . Kırkına bastık .

Bir gün görüşme yerine Neriman , başı tıraş edilmiş bir kız çocuğuyla geldi . İstanbul çocukları gibi giyinmiş . Beş,altı yaşlarında var . İsmail , telin arkasında Nerimanın eline sımsıkı yapışmış ve korkuyla dört yanına bakınan kız çocuğunun tıraşlı başını merak etti önce :

- Bu kızcağızın kafasını niye kazımışlar böyle ?

- Bitliydi . Yıkamakla , ilâçla temizlenecek gibi değil .Ben de tıraş ettirdim . Hem , daha güzel çıkar saçları .

- Sen mi tıraş ettirdin ?

- Evlatlık aldım Emineyi . Şimdi seninle bir kızımız var .

İsmail güldü :

- Demek Emine kızımız oluyor . Yalnız şu saçları çabuk bitse. Pek te zayıf be kardeşim .

- İki aya kalmaz tombullaşır . Saçları da çıkar . Mavi kurdele pek yaraşacak Emineme . Ben Eminemi ...

İsmail anladı :

- Çocuğun olsun çok mu istiyorsun Neriman ?

- Çok ... Ama , işte var artık .

- Demek ana olmak istiyorsun ?

- Niye isteniyeyim ? Analık ...Bilsen , kimi kere .. Ama ana oldum işte . Sen de baba .

- Boşanalım Neriman .

- Üç ay önce evlendik .

- Altı ay sonra boşanalım . Sen gençsin , yirmi sekiz , yirmi dokuz . Ben kırk yaşında bir herifim . Ne zaman çıkacağım da belli değil . Hayatımı mahvettim senin . Evlenirsin , sahici ana olursun .

Neriman ilkönce sessiz , sonra hüngür hüngür ağlamağa başladı

Emine de katıldı . Görüşme yerindekiler , hükümlüler olsun , görüşmeciler olsun , pek ilgilenmedi . Ağlamak , sızlamak , telin arkasında , görüşmecilerin bulunduğu tarafta , olağan işlerden . İsmail :

- Sus Allah aşkına , ağlama be kardeşim , dedi . Şaka ettim canım . Bak , Eminenin de sümükleri akıyor. Sil şunun burnunu .

Neriman , gözyaşlarını yutmağa çalışarak mendiliyle Eminenin burnunu sildi .

O akşam İsmail , koğuş penceresi içine oturdu , iki eliyle de demir parmaklığı tuttu . Karşı dağlara baktı . Dağlar kel, ama kırmızı bir kellik . Bir tepenin üstünde mendil kadar , Nerimanın mendili kadar , Eminenin sümüklü burnunu sildiği mendil kadar ufacık bir bulut kımıldanmadan duruyor kararmağa başlıyan mavilikte . Neriman yirmi sekiz , yirmi dokuz , ama yirmi ikisinde , bilemedin yirmi dördünde gösteriyor . Sıhhatlı da . Daha bir kere bile hastalandığını bilmiyorum . Hem bu işin hastalıkla ilgisi var mı ? Kadın dediğin ana olmak ister . Kız da ana olmak istiyor işte . Kadın dediğin , erkek te ister . Ama kızlar , erkek tanımamışlarsa ...Lâf be kardeşim ... O bizim , erkeklerin uydurması . Ne diye yatmadım Nerimanla ? Ne diye evlenmedik ben dışardayken ? Yatmak için ille de evlenmek mi lâzımdı ? Neriman da başka türlı teslim olur muydu ? Kadıköydeki evde , bir gün , az kalsın oluyordu ya... Niye olmadı ? Eşekliğimden . Ahmet te Anuşkaya dokunamazmış ya. Lâf , altı ay geçmeden mercimeği fırına vermişler pek âlâ . İyi , ama ne diye şimdi evlendik ? İlle de evlenelim diyen ben değilim . Ben kandırmadım . Tüh , Allah kahretsin ... Ahmet , tüh , demezdi ,tühsüz Allah kahretsin ... Nerimanı ben ... Sen , ben , iş bunda mı ? Sana suçlusun diyen var mı ?

İsmail , ertesi sabah , berberde tıraş olurken- yalnız görüşme günleri tıraş olurdu , ama bu kuralı bu sabah bozdu - , cinayetten yatan berber Aliye sordu :

- Kaç yaşında gösteriyorum be Ali ?

- Kırk , kırk beş .

İsmail , terzi Ramizin dükkânında ,- dükkânın yarısını kiralamıştı Ramizden , radyo , dikiş makinası filân tamirciliği yapıyor-, keyifsiz çalıştı akşama kadar .

İsmailin anası arada bir Manisadan gelip gelininin yanın-

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

da bir , iki hafta kalıyor . İsmail o kadar yalvardı :

- Gel , şuraya yerleş be Anacığım .

Anası razı gelmedi :

- Ev üstüne ev olmaz . Nerimanı kızım gibi severim , ama bir evde otururşak altı aya varmaz bir birimizin başını yeriz . Burda ayrı ev açacak hâlim de yok .

Hapislerin çoğunluyu köylü . Günde 700 gıram kara ekmekten başka bir şey vermiyor idare . Bir de su , bir de sabaha kadar yanan elektririk . Ne yatak , ne yorgan , ne üstbaş . Ya görüşmecilerin getirecek , ya içerde bir yolunu bulacaksın .

Bir gardiyan var . Bursalı . Gayetle de Alamancı . Her gece:

- Allah kurtarsın , dedi de koğuş kapısının,dışardan kol demirini vurup kilitledi mi , başını dikiz deliğine yaklaştırır :

- Hele bir gel bakalım usta , der,İsmaili çağırır .Yine de yaktı Londırayı Hitler , kazanacak harbi Alaman , gel sen de vaz geç inadından , kazanacak deyiver , usta , der . İsmail :

- Kazanmıyacak , der .

Gardiyan :

- Eh , sen bilirsin , der ve ertesi gece aynı şeyleri konuşurlar . İşte bu Bursalı gardiyanın ayakları dibine düşüp öldü İsmailin anası . Görüşme yerinde . Telin arkasında.

- Sana zeytinyağlı yaprak dolması getirdim İsmail . Manisadan buraya biraz ezildiler . Gardiyan efendiye de ikram et , dedi yığılıverdi gardiyanın ayakları dibine .

Neriman evde giripten yattığı için - ilk hastalığı -, onsuz gelmişti kadîncağız . Memleket hastanesine kaldırdılar . Doktorlar : Yürek sektesi, dedi . Şimdi karşıda , Cinivizlilerden kalma hapisane duvarları üstünden görülen mezarlıkta yatıyor altı aydır . İsmail yine koğuşun penceresi içine oturmuş , ayışığında büsbütün yangın yerine benziyen mezarlığa bakıyor . Anasının ölümüne çok zor alışabildi , çok zor inanabildiğinden ... Gözünün önünde yığılıverdiğini gördü , mezarlığa nasıl getirildiğini yine bu pencereden bir öğle üstü , çiğ bir güneş ışığı içinde gördü , ama görmek , bilmek , emin olmak başka bu işde , inanabilmek başka . Neriman , ölümden bir ay sonra filân :

- Artık ben senin iyice anan oldum , dedi .

Hitlerin Sovyetlere saldırdığını İsmail dükkânda , baş savcının radyosunu tâmir ederken öğrendi , Filips marka radyodan . Bir

acayipleşmiş olmalı ki , dükkân ortağı terzi Ramiz sordu :

- Ne oluyorsun ? Ne var ?

- Keeline susadı köpek .

- Kim ?

Bütün hapisane çok geçmeden haberi aldı ve :

- Af var , çıkıyoruz , dediler .

İsmail , onardığı ve onarılmalarını boyuna uzattığı radyolarda Sovyet tebliğlerini , çat pat rusçasıyla anlamağa çalışıyor . Tan gibi bir , iki gazete bir yana , basın , Ankara radyosu Almanları tutuyor . Bursalı gardiyan geceleri : " Alaman kazanacak harbi , gel vaz geç inadından", demiyor artık İsmaile . İsmailim , herifin anasına, avradına sövdü . Gardiyan kapıaltına çekip İsmaili dövmeği göze almadı, - ne de olsa valinin bile radyosunu onarıyor - , ama düşman kesildi . Görüşme günleri , nöbet kendisindeyse , inadına gelip iki telin arasında , Nerimanın önüne dikiliyor . Kızın getirdiği yemekleri demir çubukla öyle bir karıştırıyor ki, yenmez oluyorlar .

Kızıl ordunun gerilemesi İsmaili şaşırttı . Yeryüzünde Kızıl ordudan güçlü ordu yoktur biliyordu . Kızıl meydanda yapılan geçitlerde paraşütçülerin gökten yağmur gibi indiklerini duymuştu Moskovadan dönenlerden . Niye gökten yağmur gibi inmiyorlar Alman ordusunun gerilerine ?diye sorup durdu kendi kendine . Sonra , mahsustan çekiliyorlar , manevra , diye oyaladı kendini . Kızıl ordunun verdiği yüzbinlerce esir sayısına inanmıyordu . Fakat , Alman tebliğlerindeki sayıların yarısı bile gerçekse , diye düşünmeğe başladı , daha doğrusu düşünmeğe kalkıştı ve bir keresinde öyle dayanılmaz bir acı duydu ki ,düşünmemeğe zorladı kendini .

Almanlar Moskovaya iyice yaklaştı . Cumhuriyet gazetesinde Abidin Daver : Moskovanın düşmesi gün meselesidir, filân diye yazdı .

İsmail , koğuşların önündeki tırabzonsuz çıkmada dolaşıyor. Cinivriz duvarının üstünden karşıki karlı dağlar , karlı damlar görünüyor . Hapisane avlusu da kar içinde . İsmail , çıkmada ,çamurlanmış bir avuç kar aldı yerden . Yemeğe başladı . Moskovayı gözünün önüne getirmeğe çalışıyor . Ahmettem , sonra ötekilerden dinlediği , bir kaç fotoğrafını da gördüğü , - Leninin anıt kabrini ezberden çizebilir-, Moskovayı , faşistlerin sardığı karlı Moskovayı . Orda millet kan revan içinde dövüşsün , biz burda yan gelip yatalım . Bu ne çiledir , be kardeşim !

Bir gün Neriman görüşmeye Eminesiz geldi .

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Okuldan çıkardılar beni .
- Neden ?
- Bakanlığın emriyle .
- Neden ?
- Üzülme , terzilik yaparım . Daha da iyi . Dikiş makinam var. Son günlerde bir yeri bozuldu , tamir edersin .
- Niye attılar seni işten be kardeşim ?
- Bir ay önce , yok , değil , bir buçuk ay oluyor , coğrafya öğretmeni , terbiyesiz bir adam , sana söylemedim şimdiye kadar, hep sataşır bana .
- Nasıl sataşır ? O da ne demek ?
- Hiç , canım , imâlı lâflar eder . Karısı da var utanmaz adamın .Kaç kere ağzının payını verdim . Dazlak .

İsmail , sırtına bıçak saplamışlar gibi oldu . Dazlak , ama sataşıyor. Dazlak olmıyan heriflerle dolu kasaba . Genç kadın , güzel kadın , İstanbullu da üstüne üstlük . Üstüne üstlük , kocası da hapis , elini uzatsa kopar dalından .

Neriman anlatıyor :

- Öğretmenler odasında konuşuluyordu . Baş öğretmen ...
- O da mı sulanıyor sana ?
- Yok canım ...Herkes üstüme mi saldırıyor sanıyorsun ?
- Niye saldırmasınlar ? Şeker gibi karısın .
- Delirdin mi ? Sen beni ne sanıyorsun ?
- Peki , peki , sonra , baş öğretmen ?
- Şu rusları almanların kesip doğraması iyi oluyor , dedi . Komunistlerde aile namusu yok , senin karın benim karım , benim karım senin karın , dedi . Coğrafya öğretmeni de bana döndü : " Neriman hanım sizin zevciniz de komunist, dedi .Onun da akidesi böyle mi ?" .Kendimi kaybetmişim , herifin suratına indirdim tokadı .
- İyi etmişin . Çok iyi etmişin . Çok iyi . Yaşa be kardeşim . Ama niye bana söylemedin bunu şimdiye kadar ?
- Boşuna üzülmiyesin diye .
- Herife silleyi aşkettin diye mi çıkardılar seni ?
- Hayır . Komunistlik propagandası yapmışım sözde . Baş öğretmenle coğrafyacı bakanlığa rapor yollamışlar , "kocası da komunistlikten sabıkalı , hapis , demişler . Öteki öğretmenler hep isyan etti bu haksızlığa . " Hep birlikte dilekçe yazarız , hakkını ararız ", diyorlar . Amma ben artık dünyada dönmem okula . Terzilik yapacağım. Görürsün daha da çok kazanırım .

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

İsmailin koğuşunda otuz kişi yatıyor . Yer çimento . Duvarlar boyunca , kapının bir yanından başlayıp öbür yanında biten çok geniş , yüksek , tahta bir peykeyle kaplı koğuş . Orta yer boş . Peykede , sağ köşede , baş köşede , Süleyman ağanın yatakları . Gündüzleri toplandı da üst üste kondu mu döşekler , yorganlar , yastıklar , tavana varır . Gündüzleri , sırtını bu yumuşak dağa yaslayıp , seccadesinin üstünde bağdaş kurup Süleyman ağa , akşamlara kadar tesbih çeker , koğuşta işlettiği ocaktan çay , kahve içer . Kasabaya iki saatlık büyük bir köyün ağası, Cinayete teşvikten yatıyor . Komşu köyün ağalarından birini vurdurdu çobanına . Çobanı astılar . Ağaya on beş yıl hüküm giydirdiler .

Terzi Ramiz de aynı koğuşta , Kalaycı Şefik te . Fakir fukaranın yatakları yalın kat , pestil gibi . Çoğu , gündüzleri toplamaz , üstünde oturur . Koğuş meydancısı kapının yanında , kirden kararmış ak bir koyun postunda yatar . İsmail ağanın meydancısı ayrı . Parlak İhsan, diyorlar . Fakir . Küzü kâat gibi bir delikanlı . Parlak İhsanı , Ağanın, kadın gibi kullandığı da söyleniyor .

İsmailin yatağı terzi Ramizinkinin yanında .

Kunduralar ,yemeniler , çarıklar orta yerdeki boşlukta çıkarılıp bırakılır . Gaz ocakları , maltızlar , primuslar - en çok gürültü eden primus Süleyman ağanınki ve bir primus ne kadar şamatacıysa o kadar kadar makbul - , koğuşun önünde yanar . Kışları , herkes mangalını , maltızını bacakları arasına alıp ısınır . Bir marsık kokusu , bir marsık kokusu , insan bayılacak gibi olur kimi kere .

İçerde esrar satışı da Süleyman ağanın elinde . Kumar oynatıp mano da topluyor .

1942'de Sinop hapisanesinden sürgünler geldi . Namları bir çok kalelerde yürümüş İstanbullu üç eroin kaçakçısıyla İzmirli iki kaatil . İstanbuldan Âdem babalar da geldi . Âdem babaları ,- Âdem baba gibi çıplak , perişan olduklarından öyle deniyor onlara - , sondaki koğuşa , mahmum en fakir köylü hükümlülerin koğuşuna verdiler . Peykelere gazete kâadı serip yatıyorlar . Öteki ler , sağdaki ikinci koğuşa yerleşti . Bir de , Almanlara casusluk ederken yakalanmış mahmum bir topçu teğmeni geldi . Onu Süleyman ağanın koğuşuna verdiler . İçerde eroin satışı başladı . Satış Sinoptan gelenlerin elinde . Çok geçmeden Süleyman ağayla Sinoplunların arasında hır çıktı : Sinoplular esrarı da, kumarı da ellerine almak istiyor . Müdür , Sinopluları tutuyor , baş gardiyansa Süleyman ağayı . Alman casusu teğmen ilkönce Süleyman ağayı tuttu , sonra döndü Sinopluları tuttu . Jandarma baş çavuşu da teğmenle birlik . Sinoplular , Süleyman ağanın meydancısı parlak İhsanı

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

satın aldı ve bir gün ağa öğle namazını kılarken, Sinoplıların üçü koğuşa daldı, bıçaklarla arkadan vurup öldürdüler ağayı . İsmail de , terzi Ramiz de dükkândaydılar . Kalaycı Şefik, koğuşun önünde yemek ısıtıyordu . Haykırdı yukardan :

- Ağayı vurdular ! Yetişin !

Sinoplular bir bıçak ta ona attı . Jandarmalar cinıviz duvarının üstüne dizildi . Onm Başçavuş boyuna düdük çalıp haykırıyor :

- Kimse kımıldamasın yerinden , ateş emri veririm .

Sinoplular bir ay aşağıda , zındanda kaldı , sonra yukarı çıkıp Süleyman ağanın koğuşuna kuruldu . Bir gün terzi Ramiz dükkânda İsmaile :

- Ben bu alamancı teğmeni beğenmiyorum , dedi , hep senin aleyhinde konuşur . Kolla kendini .

- Ne yapacak namussuz bana be kardeşim ? Esrarla , kumarla ilgim yok .

- Sen bilirsin , ama kolla kendini yine de ...

İki ay sonra , bir pazar günü , İsmail , görüşme yerinden dönüp kapıaltına girdi . Sinoplulardan üçü de kapıaltında bekliyor. Mahkemeye götürülecekler , Süleyman ağa işinden . Elleri de kelepçeli . Birden parlak İhsanla Sinoplulardan ikisi , bir de teğmen girdi içeri ve , arkaları kapıya dönük arkadaşlarının üstüne atıldılar , başladılar bıçaklamağa . İsmail :

- Durun be ! diye haykırdı .

Kapıalmmmmtındaki Bursalı gardiyan düdük çalıyor . Kelepçelilerden biri, İzmirli Murteza , kelepçeli eliyle kaptı bıçağı parlak İhsandan ve delikanlıya sapladı . Bunu gören teğmen , ansızın atıldı İsmailin üstüne . İsmail geri sıçardı ve Nerimanın az önce getirdiği kalaylı, ağır sefertasını teğmenin başına indirdi .

Bir saat sonra , parlak İhsan , revirde , başı İsmailin kucağında , can çekişirken :

- Bir bardak su ver , efendi , dedi .

İsmail , delikanlının başını revirin ak muşambası yırtık muayine sedirine yavaşçacık yatırıp suyu verdi .

- Son yudum suyumu senin elinden içmek nasibmiş , efendi . Ben seni de öldürecektim . Hakkını helâl et .

- Helâl olsun .

Akşama iş anlaşıldı . Terzi Ramiz kumral bıyıklarını sıvazlıyarak İsmaile :

- Ben sana demedim miydi? dedi . Sinoplular bir birine düşmüş payı bölüşmek içinde . İki parti olmuşlar . Birileri ötekilerini temizledi işte .

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMALARI

İsmail :

- Peki , ne olacak şimdi ? diye sormadı . Öldürenlerin bir ay zındanda yattıktan sonra yukarı çıkıp işlerini sürdüreceklerini biliyordu .

- Parlak İhsan ne diye beni de öldürecekmiş ?

- Teğmen , heriflere , komunisti de bir arada çıkarırsanız ortadan , cezayı az kesarler , demiş . Ben başçavuşla konuştum , demiş . Hükumetin baş düşmanı çünkü bu komunist heriflerdir , demiş . Bu işi parlak İhsana havale etmişler , ama İhsan ilkönce Murtazaya saldırınca , kendi de bıçak yiyince , teğmen de senin üstüne ...

İşin arkası İsmailin düşündüğü gibi çıkmadı . Teğmeni de , ötekileri de , tez elden yargılayıp Çankırı cezaevine sürdüler . Yeni gelen başsavcı islahatçıymış deniyor .

- Vallahi utanıyorum bu senin getirdiğin yemekleri yemeğe bekarıcığım .

- Niye utanacakmışın ?

- Açlıktan kırılıyor millet içerde .

- Dışarda da bolluk yok İsmail. Biz ne yapabiliriz ? Sana Emine de kendi eliyle tarhana pişirdi bugün .

Eminenin kıvır kıvır kara saçlarında mavi fyango .

- Ye , baba , Kırmızı biberini de bolca koydum . Kıyma da koydum .

Hapisanede açlık . Âdem baba koğuşundan haftada bir iki ölü çıkıyor . Şişiyorlar ilkönce davul gibi , sonra sönüp ölüyorlar . Köylü görüşmeciler de sıskacık çıkınlarla geliyor .

İsmail dükkânın önüne çıktı . Ortalık günlük güneşlik . Derin bir soluk aldı . Karşıya baktı :

Üstleri başları param parça âdem babalar , bir , iki köylü de var aralarında , cineviz duvarının dibinde , yüzükoyun , dört ayak olmuşlar , oralardaki taze otları , elleriyle kopararak değil , doğrudan doğruya ağızlarıyla , hayvanlar gibi yiyor . İtişip kakışmadan , kederli hayvanlar gibi otluyorlar .

YİRMİ DÖRDÜNCÜ ÇİZGİ

Ahmet gözlerini açtı . İsmail, teldolabın önüne çömelmiş bir şeyler yapıyor . Gaz lambası da yanıyor .

- İsmail , hâlâ gece mi ? İşten mi döndün ?

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI TÜSTAV

- Öğle gitmedim mumyam . Uyu . Daha erken .
- Ne yapıyorsun orda ?
- Çorba piçiriyorum . Tarhana . Sabah sabah iyi gelir .
Mumya Ahmet :
- Sağ ol , dedi . İştiham yok , demedi . Çekindi .
- Nasılsın ?
" Çok fenayım ", demedi. Çekindi .
- İyiceyim .
- Bakayım , ateşin var mı ?
- Yok ... Çok az ...
İsmail dokundu Ahmedin alnına .
" Cayır cayır yanıyorsun " , demdi . Çekindi .
- Düşmüş . Büsbütün değil, ama düşmüş . Sana birazdan gidip ilâç alırım .
- Olur .
" İlâcın ne yararı dokunacak ? " , demedi . Çekindi .
İsmailin pişirdiği çorbayı içtiler . Ahmet , tiksintisini mümkün belli etmemeğe çalışıyor .
- Ben birberli severim be Ahmet . Fazla kaçırmışım galiba ?
- Azıcık fazla .
- Asipirin vereyim mi ?
- Ver , iki tane .
- Çoğu yüreğe dokunurmuş .
Ahmet :
" Yüreğime dokunacak ta ne olacak ? " demedi . İki asipirini birden yuttu . Bir de titriyorum , kendimi tutmasam dişlerim bir birine takır takır çarpacak .
Ahmet , battaniyeyi sırtına alıp yatağın içinde oturdu .
- Hiç kimseye anlatmadığım , anlatamadığım bir şeyi anlatacağım sana İsmail .
- Yatıp dinlensen daha iyi olmaz mı be kardeşim ?
- Yok , yok ... Sen ne anamın sözünü edersin , ne sevdiğin kadınların . Malum , ben gevezeyim .
- Huy meselesi . Lâkin çok yormasan kendini ...
- Çinlilerden , Moskovada Üniversitedeki çinlilerden ...
- Anlıyorum .
- Çinlilerden bir gurub memleketlerine döndü . Si-Ya-U da aralarında . Onlardan önceki gurubun , sınırı geçer geçmez yakalandığını, kafalarının satırla kesildiğini , hepsinin kafası anlıyor musun

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Anlıyorum .

- İçlerinde üç tane de kız vardı . Önceki gurupun . Anlıyor musun ?

- Niye anlamıyayım be kardeşim ? Gayetle iyi anlıyorum .

- Anlatabiliyor muyum demek istiyorum .

- Gayet iyi .

- Kafalarının satırla kesildiğini , önceki gurupun ,biliyorduk . Miting te yapıldı , protesto için . Demek istediğim , Si-Ya-U da biliyor bunu .

- Elbet te , siz bildikten sonra .

- Si-Ya-U da biliyor . O gece kulüpte bir ayrılık toplantısı yapıldı . Nutuklar söylendi . Ertesi gün yola çıkacaklar . Toplantıdan sonra Anuşka bana ;

- Biz , bu gece , Si-Ya-U'yla dolaşacağız , dedi .

Gittiler . Si-Ya-U geç döndü . Uyur gibi yaptım . Bir şey sormadım . Yatmadı . Eşyalarını topladı . Kalktım . Kucaklaştık . Gitti .

- Yoksa oğlanın da mı kafasını kestiler ?

- Bilmiyorum . Zaten ben de çok geçmeden döndüm memlekete Kerimle ...Bir cıgara ver .

" Canım hiç te cıgara içmek istemiyor , ağzım zehir gibi ".

- Azıcık dinlen . Yoruldun .

- Yok . Anlatacağım .

" Niye ille de anlatmak istiyorum ? Bilmiyorum . Belki de gece Anuşkayı gördüm rüyamda boyuna da ondan " .

- Anuşkaya gittim akşamleyin . Gündüz aradımdı mutlaka idarede . Gelmemiş . Odasına girdim . Divanda yatıyor .

- Hasta mısın ?

- Kırıklığım var biraz .

Divanın kıyısına iliştim .

- Çay falan yapayım mı ?

- İstemez .

- Çok üzgünsün elbet . Ben de öyle ... Yakalanmazlar ... Her giden yakalanacak olsa ...

- Kapat bu bahsi ...

- Niye aksi aksi konuşuyorsun benimle ?

- Aksi falan konuştuğum yok .

- Öyle olsun .

Birden bire sordum , bana hep öyle olur ,bir şeyi söyliyeyim mi , söylemiyeyim mi , diye kararlaştırmağa vakıt kalmadan , şeytan

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI TUSTAV

dürter ve damdan düşer gibi söylerim , sorarım = ? .

- Si-Ya-U'yla bulvarda mı dolaştınız ?

Yüzüme , içleri ansızın kapkara kesilen mavi gözleriyle hayın hayın baktı :

- Marusalara gittik .

- Marusalar Rostofta .

- Evin anahtarı bende .

- Nerde ? Göster bakayım .

Samur kaşları fena halde çatıldı :

- Sana hesap vermek zorunda mıyım ?

- Yooo ... Niye hesap vermek zorunda olacaksın bana ... Orda ne yaptınız ?

- Yattık .

Gözlerimin ikisine birden iki çuvaldız batırmışlar gibi oldu .

- Yattık , ne demek ?

- Yattık , yattık demek . Seninle yattığımız gibi .

- Yalan söylüyorsun .

- Niye yalan söyleyim ?

- Niye yaptın bu işi ?

Anuşka bir tuhaf , bir küçümsiyerek , bir soraki güldü :

-Bundan seresemoe soru da olur mu?

Kasketimi giydiğim gibi fırladım dışarı . O sokak senin bu sokak benim , o bulvar , bu bulvar , sinemalara girdim , bir mmmhh , iki değil , dört beş . Yarıda bırakıp çıktım filimleri .

- Vay anasını , güç mesele be kardeşim .

- Kolay değil .

- Peki , sonra ?

- Sonrası , ikisi hafta görüşmedik Anuşkayla . Gördüğüm yerde kaçtım .

- Sonra ?

- Sonrası , bir akşam , çat kapı odaya damladı , - Si-Ya-U gittikten sonra odaya Kerimi aldım - , " Merhaba çocuklar ", dedi . Sanki hiç bir şey olmamış gibi . Bende surat bir karış . Kerimin bir şeyden haberi yok , ama kaç zamandır sinirli olduğumun farkında .

- Yahu ,Anuşka , dedi , Bu bizim Ahmedin nesi var ?

- Bilmem . Sen sormuyor musun ?

- Soruyorum , söylemiyor .

- Belki doğruyu söylemek istemiyor da ondan . Herkes senin gibi doğrucu değil . - Saçlarıma dokundu -. Biz Ahmetle tatili teyze-

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

min dağasında geçireceğiz . Benim izin başlıyor iki hafta sonra . Üniversite de tatile giriyor , öyle değil mi Ahmet ?

Kerim ;

- Ulan , niye gizledin benden bunu ? diye sordu . Pazarları ben de misafir gelirim .

- Elbet te Kerimuşka , Marusa da döner o zamana kadar Rostoftan , beraber gelirsiniz . Hmmm Hasa , ne diyecektim ? Seni almağa geldim Ahmet . İki biletim var Küçük tiyatroya .

Üverskoy caddesinden aşağı doğru inerken durdum birden bire :

- Ben tiyatroya gitmiyorum . Dağayı da nerden çıkardın ?
- Teyzemle konuştum . Bize bir odasını verecek .
- Sağ olsun . Ben Üniversitenin dağalarına gideceğim .
- Yürü .

Koluma girdi . Büyük Yeliseyef bakkaliyesinin önünden aşağıya doğru iniyoruz . Konuşmıyoruz .

- Bu suratın hep o meseleden mi ?
- Ben Doğuluyum .
- Si-Ya-U'yla , belki de ölümeğime giden bir adamla , beni öyle candan seven , öyle umutsuz seven birisiyle bir gececik yatmam bir gececik bahtiyar etmem onu , bu kadar büyük suç mu ?
- Bir birimizi bu işde anlıyamayız Anuşka . Bırak kolumu
- Si-Ya-U'yla yattığıma emin misin ?

Çağırdım . Durdum .

- Yürürken iki de bir durmak ta Doğu geleneği anlaşılan Yürü reca ederim .

[illegible]

- Yattın mı , yatmadın mı ?
- De ki yattım , de ki yatmadım . Bunun senin sevgemle ilgisi var mı ?
- Nasıl yok ?
- Yatmadım .
- Yalan söylüyorsun .
- Yattım öyleyse .
- Deli etme beni .
- Yatmadım öyleyse .

[illegible]

- Yatmış mı , yatmamış mı Be kardeşim ?

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Bilmiyorum İsmail , hâlâ bilmiyorum .

- O Marusa mı ne , onun oturduğu eve gidip sormadın mı ?

- Marusalar iki odalı, tahta , harap bir evde oturur . Hepsi gitmiş Rostofa .

Senin - Belki yatmadı da , kafasını kızdırdığın için öyle söyledi anlattıklarına bakarsan , dik kafalı, öyle iradeli bir kız . Belki de yatmamıştır .

- Belki de ...Amabelki de yattı .

Ahmet soluk aldı :

- Benim kuduz işi gibi . Köpek belki kuduzdu , belki değildi İstanbula belki gitmeliydim , belki gitmemeliydim . Belki kuduracağım , belki ...

- Bırak şu kuduzluk lâfını şimdi . Sende kuduracak surat yok

- Bugün yirmi dört . Yirmi dördüncü çizgiyi çek İsmail .

- Bırak be kardeşim .

- Çek , diyorum .

İsmail yirmi dördüncü ak çizgiyi çekti kapıya .

- Uyumağa çalış . Ben gidip ilâç alayım . Asipirinden başka bir şey vardır elbet te ateşi düşürmeğe .

İsmail çıktı .

İsmail 943'te çıktı hapisten .

Bir gün önce Neriman ona :

- Yarın gelip seni hapisane kapısından almıyacağım , dedi . Eve , sanki işten dönüyormuşun gibi gelirsin . Seni , sanki işten dönüyormuşun gibi Emineyle karşılarız . Adresi unutma , yaz bir yere .

Tahliye muamelesi uzun sürdü . İsmail ikindiye doğru bavulunu âletlerini yüklenip , selâmetleşip çıktı dışarı .

Az yürüdü .Bildiği bütün iç Anadolu kasabalarından biri gibi burası da . Hapisaneye gece getirildiği için etrafı görememişti o zaman. Hükumet konağı meydanından sola saptı . Belediye bahçesine girdi . Orta yerde , çimento bir tebanın üstünde Atatürkün büstü duruyor . Çimento babana bir de saat , bildiğimiz bir çalar saat gömmüşler . İşlemiyor tabii . Arka sokaklara daldı . Tezek ve kaynamış bulgur kokuyor . Evlerin kapıları önünde taş dibekler . Yarın mezarlığa giderim , diye düşündü . Dar bir sokağa girdi . Bahçeler , yüksek tahta perdelerle çevrili . İşte bizim ev . İki katlı , alt katı badanalı , tahta bir ev . Üst katı yapılmamış . Kara direkler tutuyor çatıyı . Kapının tokmağını çalmağa vakıt kalmadan kapı açıldı , Emineyi buldu kucağında .

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Dur , kız ..Bavulları ...

- Seni sabahtan beri pencerede bekliyor .

İsmail içeri girdi . Ayakkaplarını çıkardı . Terlik giydi . .

-Hoş geldin kocacığım .

- Sefa bulduk karıcığım .

- Çok yruldun mu bugün fabrikada ?

- Her zamanki kadar ...

Ev iki odalı . Mutfak bahçe de , helâ da . Odalardan biri oturma odası . Duvarlar boyunca sedirler , sert yastıklar . Ortada kilim güneş gibi . Bir de küçük bir yazı masası , iskemle .

- Yemeği yerde , sinide yiyoruz .

- İyi ediyorsunuz .

Duvarda İsmailin büyütül,üş bir fotoğrafı , bir vesika resminden büyütülmüş , kasketli .

- Emineninkini de büyülteceğim , ama fotoğrafçı kâbet bekliyor İstanbuldan .

- Kendininkini de büyüt . Ben de olanı .

- Bir de hep birlikte bir fotoğraf çektirelim .

- Olur mu baba ?

- Olur kızım .

Yatak odasına geçtiler . Yine sedirler , sonra pirinç bir karyola , dört başında dört topuz . Yorağının üstünde kar gibi bir örtü, işlemeli . Bir köşede aynalı bir konsol . Haa , karyolanın baş ucunda bir komodin . Konsolu da , komodini de , hapısamede Zeki ustaya yaptırmıştı İsmail .

- Ben anamın koynunda bu döşekte uyurum baba .

- Bu gece , izin ver de , ben uyuyayım burda .

Neriman kızardı .

- Emineye içeri odada yatak sererim !

- Ben içeri odada yatmam .

-Bak , Emine kızım , peşin pazarlık , ben öyle inatçı, söz dinlemez çocukları sevemem .

Oturma odasında , Neriman ortaya koyduğu pırıl, pırıl bakır sinide, kalaylı sahanlarda yemek yerlerken İsmail :

-Bir oğlan kardeş ister misin Emine ? dedi . Senden küçük , sana abla , diyecek .

- Hemen mi= baba ?

- Hemen olmaz , ama bakarsın geliverir günün birinde .

-İsterim , gelsin . Saçını keseriz önce , bitleri iyi ayık-

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

lansın diye , sonra ben ona rubalar dikerim .

İsmail , karşısında oturan Nerimana bakıyor , yanakları al al kızın . Elbisesini de şimdi farketti .

- Entarin pek güzel be kardeşim .Kalk bakayım.

Neriman kalktı , durdu önünde İsmailin .

- Sahi , beğendin mi ?

- Beğenmek te lâf mı ? Kendin mi diktin ?

- Kim dikecek ? Valinin karısına bile ben dikiyorum ayol .

Yemekten sonra İsmail radyoyu açtı , Nerimanın İstanbuldan getirdiği bataryalı radyoyu .

- Dinliyelim bakalım Moskova ne diyor ?

Tebliği dinledi .

- İlerler de ilerler bizimkiler . Durdura bilirsen durdurt . Hani şair ne demiş ?

Bu ordu senin ordun , bu ordu benim ordum ,
bu ordu Kızıl ordu Emekçiler ordusu ...

Hay anasını , hay anasını , dünya güzel be kardeşim .

Neriman tekrarladı kalınca sesiyle :

- Dünya güzel be kardeşim .

İsmail , geldi geleli, Nerimanı öpmediğini anladı . Sokuldu , kucaklamağa kalkıştı .

- Dur ,Eminenin önünde yapma öyle şeyleri .

- Bu bizim kız ne vakıt uyur ? Benim bildiğim çocuklar erkenden yatmalı .

- Uykum yok baba .

-Ne dedikti ? Pazarlığımız neydi be kardeşim ?

Neriman yatırdı Emineyi . Öptü iki yanağından . Yatak odasına geçerken :

- Sen kızın yanında otur biraz , dedi fısıldıyarak .

İsmail , Eminenin baş ucunda , sedire oturdu .

- Kapa bakalım gözlerini .

Emine gözlerini kapadı .

- Hemen uyursan yaran sana bir fırıldak alırım .

Emine gözlerini açtı :

- Fırıldak ne , baba ?

- Fırıldağı bırak , bebek alırım .

Emine gözlerini sımsıkı yumdu .

İsmail ceketini çıkardı , katlayıp sedirin ak örtüsü

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

üstüne koydu . Kalktı , ayaklarının ucuna basarak gitti , masada yanan gaz lambasını üfledi . Emine mışıl mışıl uyuyor .

İsmail yatak odasının kapısını açtı yavaşça . İçerde idare kandili yanıyor . Neriman yatakta . Atlas yorganı boğazına kadar çekmiş. Kocaman kara gözlerinde korku ve merak . İsmail , " İdare kandilini söndüreyim mi , söndürmiyeyim mi ?" diye düşündü . Söndürdü . Soyundu . Neriman yumuşacık teslim oldu .

İzmirde Yirmi Dördüncü Çizginin Sonu

İsmail kulübeye döndü . Ahmet gözlerini tavana dikmiş yatıyor.

- Nasılsın ?
- İyiceyim .
- Piramidon getirdim sana . Kafein de , urutropin de iyidir , dediler .
- Kimin için istedin ilâçları ?
- Kendim için . Reçetesiz veriyorlar bunları . Yut bakalım . Bir bundan , bir bundan , bir de bundan .

Ahpet hapları yuttu .

- Biliyor musun , senin Şükrü bey enişten kaçmış .
- Deme .
- Vallahi . Şimdi duydum . İki gün önce kaçmış Avrupaya .
- Nasıl ?
- Kimse bilmiyor . İngilizler yardım etti diyorlar . İngilizlerle ticaret yaptığı için .
- Komprodurun su katılmamışıdır .
- Karısı , teyzem oluyordu değil mi , karısı ...
- Teyzem .
- Kapıyı açmamış polislere . Arama emrini gösterin , demiş . Polislerde arama emri yok . Zorlamışlar . " Ateş ederim pencereden üstünüze " , demiş teyzem . Beğendim kadını be kardeşim .
- Ana soyumun kadınları öyledir . Anam da banagebeyken , Üsküdardaki yalıyı Sultan Hamidin hafiyeleri basmış . Dedemin Namık Kemallerle filân ilgisi varmış ta . Onlardan genç, ama Namık Kemalı , hele Ziya paşayı pek severdi . Evde bir takım yazılar mı , şiirler mi ne varmış . Anam kaptığı gibi kâğıtları sokmuş şiltenin altına .Yatağa da girip yatmış . Hafiyeler odaya dalınca : " Çıkın dışarı uşağınmaz herifler ", diye basmış feryadı , " Müslüman bir kadının yattığı odaya nasıl girersiniz? Hemen çıkmazsanız , öldürürüm sizi " . Babamın tabancasını almış komodinden . O tabanca hâlâ durur . Paslı bir altı

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

patlar . " Baba şunu niye tutarsın ? " derim ." Hırsızları korkutmak için " , der . Ama o dabenim gibi silah kullanmasını bilmez . Hırsızlardan kokusu da nerden biliyor musun ? Vaktiyle Fıramsızca İllüstration dergisinde bir resim görmüş , hırsızlar, Pariste , gece yarısı bir apartıma giriyor , karı kocayı kıtır kıtır kesiyor yatak odalarında . Hoşş , bu resmi [redacted] görmesinde değil iş . Anam ne kadar yiğitse, babam o kadar korkak ...

Ahmet , babasının İstanbulda polis müdürlüğüne alınıp " Oğlun nerde ? " diye sorguya çekildiğini , tokatlanıp hırpalandığını bilmiyor . Ahmedin İzmirde olduğunu bildiği halde , [redacted] söylemediğini,bilmiyor .

- Babamı benim yüzümden çıkardılar işinden [redacted] daha ben Moskovadayken . Adamcağız elçi olabilirdi , otel müdürlüğü yapıyor şuh hergelenin yanında .

- İyi geldi mi ilâçlar ?

- O kadar çabuk tesir eder mi ? Ama iyi gelecek . Sağ ol İsmail .

İlâçların hiç bir yararı dokunmıyacak , biliyorum . Kuduza , piramidonun faydası [redacted] ne ? Kuduz olduğuma , bütün bu ağrıların , ateşin , kuduz belirtileri olduğuna emin miyim ? Yüzde yüz emin miyim ? Petrosyan da yüzde yüz kanserli olduğuna emin miydi ? Emin değildi , biliyordu , ama elin değildi , inanmıyordu yüzde yüz .. İnanınca da ... Petrosyanın kendini öldürdüğüne yüzde yüz emin miyim ? Kuduracağıma yüzde yüz emin olunca , inanınca , yirmi tane uyku kapını birden alır ..

- İsmail , benim uyku hapları tükendi .

- Getiririm , ama kendini alıştırmasan ...

Niye şimdiye kadar aklıma gelmedi bu ? İşkence çekmekte se ? Peki , ne vakıt ? Yarım gece mi ? Az daha beklerim . Yüzde yüz meselesi .Boğulurken suyun yüzündeki incecik dal parçasına sarılma meselesi .

- Eskilerle artık uyuyamıyorum , en kuvvetlisi neyse ondan al İsmail .

Anuşkanın Dacasında Yedinci Çizgi

- Bunlar da ne Ahmet ?

Anuşka , daçanın camekânlı taraçasına açılan kapının arkasına çizdiğim yedinci çizgiyi gördü .

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI TÜSTAV

- Yedinci günümüz Anuşka . Demek , daha 13 günümüz kaldı .

- Sonra ?

-Sonrası mâlum . Senin iznin bitecek , benim tâtilim , Moskova'ya döneceğiz .

Yalan söylüyorum . Moskovaya döneceğimizi değil , Moskoavaya döndükten sonra hiçbir şey olmıyacakmış gibi davranışım yalan . Moskovaya döndükten en çok bir hafta , on gün sonra , Kerimle yolcuyuz .Ver elini İstanbul . Ama Çinliler gibi, Si-Ya-U'lar gibi mi helâllaşma top'lantısı yapmıyacağız . Şartlar başka . Memlekete girdikten sonra duyulması gerekiyor geldiğilizin . Polis ertesi güm öğrenecek nasıl olsa , çünkü Kerim de , ben de Aydınlık dergisinde açıktan açığa çalışacağız . Ama iş İstanbula sağ salim kapağı atmakta . Bir Komintern-den biliyorlar gideceğimizi , o da bir , iki kişi , bir de bizim parti temsilcisi . Anuşkadan bunu gizleyişim , kızla sanki daha , hiç değilse bir , iki yıl berabermişiz gibi davranışım tuhaf kaçıyor , hattâ tuhaftan da münasebetsiz, ama elden ne gelir ?

- Niye hesaplamalı daha kaç günümüz kaldı diye Ahmet ? Ben, çok güzel bir şey seyrediyorsamtiyatroda , daha ne kadar sürecek piyes diye aklıma getirmem . Hiç bitmiyecekmiş gibi seyrederim oyunu .

- Çok mu güzel seninle seyrettiğimiu piyes , daha doğrusu oynadığımız ?

- Çok ...Ama , oynamak sözünü beğenmedim . Seni bilmem , ama ben oynamıyorum .

- Seyirci de değilsin ya ?

- Hayır , ama biz burda , nasıl demeli, piyesi ne oynuyoruz , ne seyrediyoruz , yaşıyoruz .

Anuşka , taraçanın açık kapısından görülen güneşli , ak kayınlara , yüksek çamlara gülümsiyerek baktı . Sonra gülümsemesi ağır ağır , sanki dudak bpyası - dudağını boyamaz , ama teşbihte hata olmaz ,- dudağının boyası görünmez bir mendille silimiyormuş gibi gülümsemesi yok oldu .

- Sensiz nasıl, yaşıyabileceğimi gözümün önüne getiremiyorum , Ahmet . Bir yıl sonra mı , üç yıl sonra mı , gideceksin .Bir daha da dönmiyeceksin .

- Niye ? Dönerim bir de bakarsın ...

- Dönmiyeceksin . Benim için bir ölü olacaksın . Sensiz nasıl yaşıyabileceğimi gözümün önüne getiremiyorum .

- Hani , piyes ne zaman bitecek , diye düşünmezdin ?

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Kimi kere düşünüyormuşum demek .

Kucakladım . Öptüm dudaklarından .

Anuşkanın daçası , daha doğrusu teyzesinin daçası , Moskovadan titenle , kırk beş dakka . Ormanda... Ormanda daha bir çok daça var . İstasyondan bir on beş dakka çekiyor bizimkisi . Yağmur yağdı mıydı , şimdiye kadar bir kere yağdı , orman yollarından geçip bize gelmek bir canmazlık . Öyle çamur . Daça tek katlı. Rus köylü izbaları gibi yuvarlak , yuvarlak çam kütüklerinden yapılmış . Üç oda . Bir tanesini bize verdi Mariya Andreyevna , Anuşkanın teyzesi . Kocası 1915'te Kafkaf cephesinde ölmüş .

Petya süt getirdi bir saat ötemizdeki köyünden . Saçları yapağı gibi Petyanın , göğsü bağrı açık , gömleği kemersiz , yalmayak , şipşirin bir oğlan . On dördünde olmalı .

Havlularımızı aldık . Gölün yolunu tuttuk . Anuşka , iki de bir eğilip ,- türkçelerini bilmem , rusçalarını da aklımda tutamam - , minicik , çilek gibi , bir damlacık ,firenk üzümü gibi bir şeyler topluyor otların arasından . Avucunda biriktiriyor , sonra :

- Aç ağzını, diyor .

Ağzımı açıyorum . Atıyor içine .

Çör çöp yer gibi bir şey , ama Anuşkanın bana ikramını o kadar seviyorum ki , ses çıkarmıyorum .

Gölün kıyısı kalabalık .

- Nepmanlar bu sabah erkenci , diyor Anuşka .

Çoğu şişman , iç gömlekli bir sürü kadın , şamatacı bir yığın çıplak mahmum çocuk , küme , küme oturmuşlar . Kimisi şemsiyelerin altında , şu basbayağı yağmur şemsiyelerinin . Kimisi sırtüstü , yüzü koyun güneş bamyosu yapıyor . Gölde yüzenler de var. Nepmanlar ormanda daça kiralıyorlar . Akşamları giyinip kuşanıp İstasyona çıkıyorlar . Tahta peronda piyasa ediyorlar .

Tenhaca bir yer bulduk . Soyunduk . Anuşkanın kalınca bacaklı vücudu mavi mayosunun içinde gözümü kamaştırdı yine .

Yan yana yüzüyoruz . Ak bir başörtüyle sardığı başını görüyorum ve arada bir , suları köpürdeterek güneşte pırıldıyan kollarını .

Gölün kıyısına sırtüstü uzandık . Anuşkanın eli avucumda.

- Ne güzelsin Anuşka .

- Bugün bu dördüncüsü .

- Geceye kadar , daha yirmi kere söyliyeceğim , yatağa kadar .

- Ayıp şeyler imâ edince seni sevmiyorum .

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Göl kıyısında yatanlara bakıyorum . Gözüme papağın kızı ilişti . Çok alımlı , çalımlı bir şey . Daça delikanlıları da , köy delikanlıları da peşinde . Aklıma Batumun pılajı geliyor . Üsküdardaki kadın deniz hamamı geliyor . Kıyıdan az öteye , dört yandan denize dalan tahta perde çevirmişler . Kadın çığlıkları gelir içinden . Cemile teyzemin: " Seni bacaklarımın arasına sıkıştırıp yıkardım yalının hamamında " demesi geliyor aklıma . Anuşkaya anlatıyorum .

- Sende en normal olayları ayıplaştırmak eğilimi var, diyor . Utanmaz adamın birisin .

İç donumun üstüne giydiğim futbol pantalonu gibi bir şeyle dolaşıyorum , hem yalnız ormanda değil , kimi kere istasyonun peronunda da . Delikanlılardan çoğu da şehirlileri de, benim gibi dolaşıyor .

Daçaya döndük . Mariya Andreyevnanın kumral saçları azdan ağarmağa başlamış . Gözleriyle bacakları Anuşkanınkilere çok benziyor .

- Mektup var size çocuklar , dedi .

Mektup , Kerimle Marusadan . Özeti : Gelecek pazar sizdeyiz.

Anuşka sevindi .Ben de .

Anuşka , daçanın önündeki alabildiğine yüksek çamın altına uzandı . Kitaplarını açtı . Çalışıyor . Mühendis olacak . Ben paletimi aldım Mariya Andreyevnanın portresine başladım .

Polis Müdürlüğünde Birinci Gizgi

İsmaili bir gece geç vakıt evden alıp götürdüler Müdüriyete . Neriman iki aylık gebeydi .

İstanbul Polis Müdürlüğü Sanasaryan hanında , Eminönüyle Sirkecinin arasında , arka yolda , tenha bir sokakta . Burda başka hanlar da var . Vitrinli dükkânlar , mağazalar yok . Sanasaryan hanı zengin bir Ermeninimiş vaktiyle . Dört kat . Ortası taş avlu . Katlara iki yandan merdivenlerle çıkılır . Kısmı Siyasî , Dördüncü şube , komunist masası son katta . En yukarı sahanlığa geldin mi , bir kapı çıkar karşına . Üstünde çifte ay . İçeri girmek yasak yani .

Kıştı , İstanbula arada bir uğrıyan kara kışlardan biri .

Avlu , motorlu taşıt araçlarıyla dolu . Dördüncü kata çıktılar . İki aylı kapıyı açıp girdiler . Şube müdürünün odasına giden koridor tutuklarla dolu . Yanyana dizili iskemlelerde oturuyorlar . Başları öne eğik . Bir polis dolaşıyor önlerinde . İsmail geçerken iskemledekiler ona göz ucuyla baktı . İçlerinden bir takımını tanıdı İsmail , bir takımını tanımadı . Koridorlara kadar adam koyduklarına bakarsan bu seferki tevkifat kalabalık . Şube Müdürünün odasına girdiler.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Muşamba koltuklar , geniş bir yazı masası . Müdür , masanın başında kumral , tıkmaz , oturuyor . Ayakta dört beş sivil polis . Biri komiser . Bu , çok uzun boylu , çok zayıf , çok esmer gözlüklü komiserle iki taharriyi İsmail tanır . Zaten taharrileri tanımak ta zor değil pek . Hepsi, Sümerbanktan verilen , gri yahut çizgili kahve rengi mahhmam elbiseler giyer . Hepsinin de fötür şapkası koyu gri .

Şube müdürü :

-Yazı makinasını da , mumlu kâadı da Ziya vermiş sana , dedi .

- Ben Ziya adında kimseyi tanımam . Bana kimse öyle şeyler vermedi . Karakolda da söyledim . Evimi bastınız . Bende öyle şeyler olsaydı bulurdunuz .

- Sen onları Kerime vermişin .

- Kerim adında kimseyi tanımam .

Şube Müdürü başka başka cümlelerle aynı soruları sordu . İsmail aynı karşılıkları verdi .

Şube müdürü :

- Sopaları getirin , dedi .

Sivillerden biri dışarı çıktı .

Şube müdürü : " Buralara ilk düşmüyorsun , başına gelecekleri bilirsin , söyliyenler söyledi , Ziya nerde , Kerim nerde ? Ne kendin eziyet çek , ne bize çektir " , gibi lâflar etti. İsmail demir sobada yanan taş kömürümün kızıltısına dikmiş gözlerini . Kafası deli bir motor gibi işliyor : Koridorlara bile adam koydukları na göre tevkifat geniş . Kimler su koyuverdi ? Ziyayla Kerimi yakalıyamamışlar . Benbaşka onların yerini kim biliyor acaba ?

Sivil polis , kızılcık sopalarıyla döndü . İnceli , kalınlısopalar .

- Yat bakalım .

İsmail bütün gücüyle atıldı yanıbaşındaki gözlüklü komiserin üstüne . Bu , onun sistemi . Bir anda alaşağı edileceğini biliyor, ama hiç bir tepki göstermeden yere yatmağı da onuruna yediremiyor, bu bir . İkincisi , bu yüzden daha çok sopa yese de , ilk saldırıyı yaparak bir çeşit kuvvet alıyor .

Şube müdürü masasından kalktı mı o sırada kalkmadı mı , İsmail farkedemiyor , odadakiler hep birden çullandılar İsmailin üstüne . Tekme , tokat , küfür , çelme , yere yıktılar . Ağdan kurtulmak istiyen balık gibi çırpınıyor yerde . Başını sağa sola çevirdikçe , demir sobanın mikalı ön kapağındaki kızıltıyı görüyor . Kızıltı bir giriyor

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

gözlerinin içine , bir çıkıyor . Asyaklarına büyük bir ustalıkla ve çar çabuk falakayı geçirdiler . İki kişi göğsüne oturdu . Büyük bir çabukluk ve alışkanlıkla kunduralarını çıkardılar . Şube müdürünün elinde sopa .

- Söyliyecek misin ?

- Söyliyecek bir şeyim yok .

Müdür sopayı İsmailin tabanlarına vurmağa başladı . Sopalar ikileşti , üçleşti . İsmail acı duymıyor . Hırsından başka bir şey duymuyor . Bağırmıyor , Küfür de etmiyor . Kim söyledi Ziyadan aldığımı , Kerime verdiğimi ? Tavanda yanan elektrik lambası gözünün içinde . Kan döşemeye akmasın diye çoraplarını çıkarmadılar . İsmail biliyor : Kan , tırnakların altlarına toplanacak , sonra düşecek tırnaklar . Falakayı çıkardılar . Bir kova duruyor . Kollarına girip , debelendikçe de tokatlayıp kovaya soktular ayaklarını m . Kovada su buz gibi . Koltuklarını bırakmadan yürüttüler . Sopa yiyen tabanlar bir süre sonra krçeleşiyor , acı duyulmaz oluyor . Ayaklar soğuk suya sokulunca ve insan yürüyünce , yeni kan dönüyor anlaşılan , yeniden duygulanıyor tabanlar . Tekrar yatırdılar İsmaili . Falaka tekrar geçirildi . Sopalar tekrar inmeğe başladı . Komiserin sopasını İsmail ötekilerden ayırdedebiliyor . Herif sopayı indirdikten sonra sıyırıyor da . Şube müdürü dövmüyor artık . İsmail haykırmağa başladı . Acı dayanılır gibi değil . Şube müdürü yüzünün terini silerek dayağı durdurdu :

- Söyliyecek misin ?

- Söyliyecek sözüm yok .

Sopalar yine indi bir biri ardınca . İsmail , avazı çıktığı kadar haykırdığının farkında . Bu oadaya girişinden beri ne kadar zaman geçti ? Bilmiyor . Belki iki saat , belki üç . Elektrik ampulu ağarmaya başladı . Dşarda şafak söküyor .

- Götürün .

İki kişi İsmailin koltuklarına girdi . Asyakları üstüne basamıyor . Sürükliyerek odadan çıkardılar . Asma çıkarken , dışarda kış sabahının başladığını pencerelerden gördü . Koridordan geçtiler . İskemledekiler , başlarını kaldırarak , gizlemeden baktılar ona . Bir takımı gülümser gibi birşeyler yaptı , içinde azıcık korku , azıcık keder , azıcık merak ve dostluk olan bir şey .

İsmaili , hep öyle koltuk altlarından tutup , merdivenleri indirdiler . Kunduraları ellerinde sallanıyor . Bacakları , dizlerinden kırılmış gibi , ardınca sürükleniyor . Elektrik ampullarının ışığı ve kış seherinin aydınlığı içinde ortalık . İsmaili alt katta , müteferrikanın yanında , bir kapı açıp , içeri soktular .

Taş bir höcre . Yer çimento . Duvarlar çok kirli badana.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

İsmailin koltuklarından çıktılar . Yığıldı çimentonun üstüne . Doğrulttu-
lar . Büyük bir ustalıkla çıkardılar elbiselerini . Bir iç
donuyla kaldı . Paçadan bağlı iç donuyla . Kunduralarını elinde tutuyor .
Duvarın dibinde oturuyor . Tavanda kör bir ampul . Tabanları dağlanmış
gibi sızlıyor . Siviller , İsmailin elbiselerini alıp , kapıyı çekip , ki-
litleyip gitti . Bir de soğuk , bir de soğuk . Dişleri bir birine çarp-
mağa başladı . Balıkçıların yaptığı gibi kollarını çaprazlama vuruyor iki
yanına . Çıplak göğsü , karnı dikem diken . Vay pezevenkler , bunlar as-
kerlerden beter . Sinitine ambarı sıcaktı hiç değilse . Birden bire , hüc
rede yalnız olmadığını sezdi . Başını çevirdi . Portakal sandığı gibi bir
şeyin üstüne bir adam tünemiş . Paltosunun kalkık yakası arasından ka-
ra , çember sakalı görünüyor . Başında bere . Yuvarlak gözleriyle İsmaile
bakıyor . Elleri de paltosunun ceplerinde . İsmail : " Bu bizden değil",
diye düşündü .

- Merhaba .
- Selamıaleyküm .
- Geçmiş olsun .
- Eyvallah .
- Çoktan mı burdasın ?
- Bir haftadır .
- Neden attılar içeri ?
- İftira .
- İftira ya , ama neden be kardeşim ?
- Arap harfleriyle Kuranı Kerim tabedip satmışız sözde .

Herif : " Sen niye düştün içeri ? " diye sormadı . Gözlerini yumdu . İsmail ayağa kalkmak istedi . Ne mümkün . Tabanlarına basmak , kızgın demire basmak gibi . Çoraplarının içine dolan kan da kurumuş .

- Soğuk burası be kardeşim .

Çember sakallı adam şöyle bir açtı gözlerini , şöyle bir baktı İsmaile , yine kapadı gözlerini .

İsmail , dizlerinin üstüne , büyük bir zorlukla ve ağrılar , sızılar içinde , oturdu . Çok geçmeden dizkapakları dondu . Yine kıçüstü oturdu . Sonra , birden akıl etti ve dehşetli sevindi : kunduralarını aldı , üstlerine oturdu .

Hücrenin penceresi yok .

İsmailin aklına , Ahmedin 925'te kulübe kapısının arkasına çizdiği çizgiler geldi . Duvarın badanasına tırnağıyla bir çizgi kazıdı . Birinci çizgi . Kimler çözüldü ? Tevkifat böylesine geniş başladı da nasıl haberim olmadı ? Bir gecede mi topladılar milleti ?

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Kapı açıldı . Resmi bir polis , elinde ekmekle kese kâadı .

- Baba .

Sandığın üstündeki adam gözlerini açtı . İndi . Gidip ekmekle kese kâadını aldı . Yine sandığın üstüne tünerken kapı kapandı . Herif kese-kâadını açtı . Kara zeytin .

- Bizim mahdum .

- Kim ?

- Zeytim ekmeği getiren .

- Eh , mâdem oğlun polis , seni çıkartır yakında .

Adam , ağzı dolu dolu :

- Onun elinden ne gelir ki , dedi . İftira . Böyle bir iftirayı yedi düvel bir olsa , yedi hafta tetkik eylese , künhüne eremez .

Zeytin ekmeğini bitiren sakallı adam , kalktı , köşedeki sidik tenekesine , çömelerek işedi . Eski yerine çıktı .

Öğleye doğru olacak her halde , kapı açıldı yine . Sakallının oğlu , babasına , pideye dürülü köfte getirdi . Bir şişe de su . Herif köfteleri yedi . Suyu içti . Geğirdi . İsmaile sordu :

- Senin kimin kimsen yok mu ? Dışardan getirmezlerse burda açlıktan bulursun mevlanı .

- Soğuktan bülacağım mevlayı daha önce .

Akşama doğru olacak , kapı yine açıldı . Oğlu pastırmayla ekmek verdi babasına . İsmailin karnı mı acıkmaya başladı . Neriman her halde bir şeyler getirmiştir . Kapıya kuvvetli , kuvvetli vurdu . Açtılar . Bir resmi polis , gember sakallının oğlu değil , eğri bacakları üstünde nasıl durabildiğine şaşıyor insan , tıraşı da bir karış :

- Ne var? Niye gürültü ediyorsunuz ulan ? dedi .

İsmailin karşılık vermesine meydan bırakmadan tahta sandığın üstündeki atıldı :

- Bendeniz değil , şu herif ...

- Ne istiyorsun ?

- Bana yiyecek filân getiren olmadı mı ?

- Sorar anlarız .

Kapı kapandı .

- Kapıları öyle vurma . Nevale getirmişlerse verirler .

İsmail , herifin bir çöp parçasıyla , - çöpü de nerden bulmuşdişleri karıştırılan suratına almaz almaz baktı .

Kapı açıldı . Gözlüklü komiserle biri daha , İsmailin elbiselerini attılar .

- Bana yiyecek getiren olmadı mı ?

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Karın getirdi . Geri çevirdik .

- Neden ?

- Bir kaç gün yemesen de olur .

Kapıyı çekip gittiler . İsmail güç belâ giyindi . Giyinip te azıcık ısınınca bir titremedir aldı . Elektiriğe tutulmuş gibi titriyor .

O geceyi , kunduralarının üstünde , başını ceketinin yakasına gömerek - paltosunu vermediler -, geçirdi . Bir aralık dayanılmaz bir susuzlukla uyandı . Çember sakallı herif , hep öyle sandığın üstüne tünemiş , horluyor . İsmail , sürünerek gitti . Sandığın yanındaki su şişesinden bir yudum içti , bir,iki yudum daha .Sonra hepsini .

Ertesi sabah çember sakallının feryadıyla uyandı .

- Benim suyu içmişin .

- Pek susadım da .

- Sana yemek yasak , su da yasak . İhbar edeceğim .

Az sonra kapı açıldı ve herifin oğlu yine ekmekle zeytin getirdi .

- Bu adam , dün gece , benim suyu içti İbrahim .

- İçsin , ne olur , tazesini getiririm baba .

- Yemek , içmek memnudur , dediler buna .

- Bir yudum sudan bir şey çıkmaz .

- Sen bilirsin . Esasen bir iftira a uğradık , senin de başın nâra yanar .

Sakallının oğlu karşılık vermedi . Sarışın bir delikanlı. Üniforması da , şapkası da gayetle temiz . Şişeyi alıp gitti ve az sonra suyla döndü .

İsmail , duvarın badanasına ikinci çizgiyi kazıdı .

Öğleüstü olacak , sakallıya oğlu , yine pideyle köfte getirdi . Az sonra kapı açıldı . Gözlüklü komiser , İsmaile bakmadan , sandığın üstündekine :

- Bu adama sakın yiyecek verme hocam , dedi , yoksa sen de oruca yatarsın .

- Verir miyim hiç ?

İsmailin tecrit görgüsü zengin . İnsanım , dört duvar arasında aylarca nasıl vakıt geçirebileceğini biliyor . Çember sakallıyla konuşmanın yolu yok . Onu da hücredeki cansız şeylerden biri saydı . Başladı herifi incelemeğe . Hep öyle , sandığa tünemiş oturuyor . Ne zaman kalkıp dolaşacak ? Tırnakları hem çok uzun , hem çok kara . Parmakları

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

balmumu gibi sapsarı . Burnu da çarpık . Bine kadar sayacağım ,herif kalkacak yerinden . Bine kadar saydı . Herif hep öyle otumuyor . Üç bine kadar sayacağım , gözlerini kapayacak . Herif , iki bin iki yüz altmış dörtte gözlerini kapadı . Bu elektirik ampulu kaç mumluk ? Olsa olsa yirmi beş . Bizim ayakyolundaki gibi . Tavanda yürüyen tahtakurusu mu ? Tahtakurusu buraya nerden gelir ? On bine kadar sayacağım , herif gözlerini açacak . Saydı , herif gözlerini açmadı .Eminenin boyu kaç santi Bir metre var mı ? Yok . Ölçmeli ☻ . Nerimandan yemeği almadan mı geri çevirdiler ? Alıyorlar da vermiyorlar mı ? Almadan geri çevirmezler . Almışlar , afiyetle yemişlerdir hergele oğlu hergeleler . Soğuğu duymamak için soğuğu düşünmemeli .

Kapı açıldı. Akşam nevalesini getirdi babasına polis . Tahan helvası , ekmek . Herif şapırdata , şapırdata yedi . Tahan helvasının yağlı kırıntıları kara sakalına bulaşıyor . Kapıya vurdu . Açtılar .

- Büyük su dökmeğe gideceğim .

İsmail :

- Ben de , dedi .

Önce saftayı götürüp getirdiler . Sonra İsmaile :

- Sidik tenekesini de al , dediler .

İsmail , sidik tenekesini almak için yerinden zor belâ kalktı . Tabanlarına hâlâ basamıyor . Polis koluna girdi .

İsmail ayak yolunda , ağzını musluğa dayayıp kana kana su içti . Döndüğü zaman , çember sakallı , yukarî aşağı dolaşıyordu .

İsmail , herifin adımlarını saydı . Beş yüz elli iki . Herif yine tünedi sandığa . Gömdü çember sakalını paltosunun içine , uyudu . İsmail biliyor : böyle yerlerde sevdiklerini pek düşünmiyeceksin Dışarısını düşünmiyeceksin . Kötü insanları , seni kızdıran şeyleri düşüneceksin . Bu akşam bizi sorguya çağırırlar . Yer misin , yemez misin? Yüreği hızlı hızlı atarak kapının açılmasını bekledi saatlarca , ama kapı açılmadı .

Açlık içini kazıyor . Oldum olası iştahlıyımdır be kardeşim .

Ertesi gün yine sabah , öğle , akşam , ~~yiyiş~~ yiyecek , içecek gtirdiler sandığın üstündekine .~~mmmm

- Pek te lezzetli . Babialideki köfteciden getiriyor her halde mahdum , dedi .

İsmail , herife ana avrat sövmemek için zor tuttu kendini .

O akşam da sorguya çağırmadılar , ertesi akşam da .

İsmail beşinci çizgiyi kazıdı .

Herif karşısında İsmailin , köfteleri , tahan helvasını , zeytini , pastırmayı , pideyi şapırdata şapırdata atıştırıp duruyor . Dişlerinin arasını karıştırıyor . Tükürüyor . Geğiriyor ve " Oh Rabbime şükür " , diyor ve yiyor , tıka basa yiyor .

İsmail altıncı çizgiyi kazıdı . Yatıyor çimentonun üstünde sırtüstü . Cineviz duvarının dibinde otlıyan âdem babalar geldi gözünün önüne . Taze , yeşil ot . Pastırma yiyen herife bakıyor . Atılmak üstüne deyyusun , almak , kapmak elinden pastırmasını ! İçi bulanır , bıçakla kazınır gibi oldu . Alışıyoruz açlığa . Bizim eşek tam açlığa alışırken nalları dikti . Nasrettin hocanın fıkralarını hatırlamağa çalışıyor . Hiç biri gelmiyor aklına . Yedinci çizgiyi kazıdı . Bu yedi günde , gördükleri , işittikleri , duydukları , burnuna çalan kokular ve düşündükleriyle karmakarışık üç soruyu işledi kafası : Ziyanın mumlu kâatlarla makinayı bana verdiğini kim söyledi ? Benim onları Kerime verdiğimi söyliyen kim ? Kapı ne zaman açılıp beni falakaya götürecekler ? Kapı o akşam da açılmadı . Ertesi gün çember sakallı herif , Babıalideki köfteciden gelme köfteleri yutarken , İsmail , sidik tenekesini herifin kafasına geçirdi . Adam niye uğradığını şaşırdı. Kapıya koştu , vurup feryada başladı . Geldiler . İsmailin kollarına arkadan kelepçe vurdular ve o gece yukarı çıkarıp , dördüncü katta , kireç ve kerpiç yığınlarıyla dolu bir oadada , hiç bir şey sormadan , bayıltana kadar dövdüler . Ve sürükliye sürükliye , siyasi kısmın hücrelerinden birine , tek başına kapadılar . İsmail , koridordan ilk geçişinde iskemleleler de oturanları gördü yine . Ama geçen seferkiler değil çoğu . Bir taburenin üstünde de dişçi Agop oturuyor . Ak saçları pırıldıyor elektrik ampulunun ışığında .

İzmirde Yirmi Beşinci Çizgi

İsmail kulübenin kapısını açıp içeri girdiği sırada , Ahmet kapıya yirmi beşinci çizgiyi çekiyordu . Ama kilidin dışardan kurcalandığını duydu , geri çekildi .

- Merhaba . Maşallah ayaktasın . Ateş nasıl ?

- Düşüyor gibi .

- Derece getirdim. Şimdiye kadar nasıl da akıl etmedik be kar-

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

değim ? Koy bakalım şunu .

Ahmet dereceyi koydu . 36,5 .

- İyi , iyi , düşüyor . Sen üşüttün kendini , işte o kadar .

İsmail de [illegible] bundan emin değil , Ahmet te . Ama Ahmet bu ihtimale hemen sarıldı .

- Girip oldum gibime gelir . Dışarda girip salgını var mı ?

- Olmaz olur mu ?

" Yalan söylüyor " .

- Bizim fabrikanın yarı işçisi girip .

"Yalan" .

- İştihan nasıl ?

- İyi , yerinde , İsmailciğim .

" Yalan söylüyor " .

- Bir oturuşta bir kuzu yerim . Kızarmış bir kuzu .

" Yalan söylüyor " .

- Kuzu bulamadım , ama kızarmış tavuk getirdim .

- Var ol m . Yaşa .

Ahmet , tavuktan , her lokma ağzında büyüyerek yedi .

- Kırıklığın da pek kalmadı değil mi ?

- Ne de olsa biraz var .

- Eh , soğuk algınlığı bu . Birden geçmez .

- Girip = .

- Deddim ya fabrikanın yarı işçisi ...

- Ben geceleri bağırmıyorum artık değil mi İsmail ?

- Son zamanlarda bağırdığın yok .

- İyi .

- Elbet te .

-Arkadaşlara İstanbula gittiğimi söyledin değil mi İsmail ?

- Öyle kararlaştırdıktı ya ... Lüzum yoktu . Ama sana lâf lâf anlatılmaz ki bekardeşim .

- İyi ... Beni İstanbulda bilmeleri daha iyi . Hani, bir şey olursa ...

- Bir halt olacağı yok . Geldi , geçti . Haydı yataklara .

İsmail ağzıyla yat borusu çaldı .

- Bizim ev kışlanın yanındaydı . Yalnız yat borusunu değil, bütün boruları çalarım . Karavana borusunu . Hücum borusunu .

- Bak , aklıma ne geldi ...Günün birinde Moskovaya düşersen Anuşkayı ara bul İsmail .

- Belki sen gidersin de benden önce , kendin bulursun .

" Ben yirmi uyku hapıyla başka yere gideceğim " ,diye düşündüm . Bir de acıdım kendi kendime , bir de acıdım ...

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Sen gittiğin zaman Moskovaya , artık beş yıl sonra mı , on yıl sonra mı , Anuşka çoluk çocuğa karîşmış olacak . Bilmem ne fabrikasında mühendis. Belki de baş mühendis . Gözümün önüne getiriyorum kızın, on , on beş yıl sonraki hâlini . Teyzesine benziyecek . Saçları kırca , tombullaşacak ta kız , çilek reçeline de merak saracak . Bacakları da az daha kalın . Ben sana dağalarının adresini yazarım . Bir yerde saklarsın .

- Olur , olur . Yat borusunu çaldık ..

Yattılar . Motor sesi güm güm de güm güm .

Anuşkanın Dağasında Onuncu Gizgi

Çemekânlı veranda da oturmuş sabahı kahvaltısı ediyoruz , ben , Mariya Andreyevna . Çilek reçeli , Petyanın getirdiği süt , çavdar ekmeği . Anuşka odamızdan çıkmadı daha .

Mariya Andreyevna hiç beklemediğim bir şey sordu , hem de yavaş sesle sordu , Anuşkanın duymasından çekiniyormuş gibi :

-Anuşkayla evlenecek misiniz ? Şey , demek istiyorum , Zaksa gidip yazılacak mısınız ?

Ne diyebilirdim ?

- Elbet te , dedim .

- İyi , iyi .. O da gider sizinle Türkiyeye ..Nasıl olsa memleketinize döneceksiniz bir gün .

- Tabii ...

- Beraber gidemezseniz de arkanızdan gelir ... Kanun dairesinde karı kocalık iyidir . Zaks Sovyet kanunu değil mi ?

-Elbet te .

Anuşka geldi . Oturdu . Mariya Andreyevna sözü değiştirdi :

- Bazara gideyim de , çilek verip irmik alayım bulabilirsem .

Mariya Andreyevnanın çilek tarlası var . Şöyle yirmi metre kare .Bu yıl çok çilek vermiş .

Karşı yoldan Nepman aileleri geçiyor . Anuşkayla Moskovada , arada bir caddeleri dolaşır , yeniden kaç tane Nepman dükkânı açılmış, kaçı kapanmış diye bakarız . Nepmanlardan çoğunun yerine devlet kitap mağazaları açılıyor .

Mariya Andreyevna :

- Gidip çilek topliyayım , dedi .

Anuşka , ak dişlerini parıldatarak ısırıyor reçelli çavdar ekmeğini . Lâf olsun= diye sordum :

- Silâh atmasını bilir misin ?

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Bilirim .

Gülümsedim .

- Ben bilmem .

- Olabilir .

- Bilmiyorum diye ayıplamıyor musun beni ?

- Yooo .

- Nerde , nasıl öğrendin silâh atmasını ? Ne zaman ?

- Babam gözümün önünde öldürüldükten sonra , ben de silah atmasını bilmeliyim , dedim .

- Eee ?

- Annem tifüsten ölünce ~~Esbb~~ Sibiryada ... Partizanlara katıldım .

- Bana anlatmadın bunları .

- Anlatacak bir şey yok . Altı , yedi ay , işlerine yaradım

- Nasıl ? Anlat kuzum ..

- Başka sefere .. Şimdi göle , yıkanmağa , marş , marş...

Kalktım . Gözüme Pravda gazetesi ilişti . Aldım . Dinkü . 12 Haziran 1934 . Çinde İşçi liderlerini Yu-Pey-Fu kesiyormuş . Demiryolu İşçileri birliği yönetim kurulu başkanını idâm etmiş .

- Ne var ?

- Çinde terör .

Anuşka gazeteyi kaptı elimden .

- Nerde ?

- İşte ..

Okudu . Bir şey söylemedi . Gazeteyi masanın üstüne koydu .

- Gidelim .

Göle doğru yürüdük . Sivrisinekler korkunç . Hem yürüyorum hem çat , pat , enseme , göğsüme yapıştırıyorum şaplakları . Anuşka oralı değil .

- Seni ısırmıyor mu bunlar ?

- Benim etim seninkisi kadar tatlı değil anlaşılan .

Aklıma , Mariya Anreyevnanın söğledikleri geliyor ikide bir. Türkiyeye Anuşkayla gitmek imkânsız . Ama , sonradan getirtmek ? O da aşağı , yukarı imkânsız .

Yan yana yürüyoruz . Üçümüz yan yana yürüyoruz : Ben , Anuşka , bir de ayrılık .

Dinle neydon ki hikâyet kalmada ,
ayrılıklardan şikâyet kalmada .

- Ne mırıldanıyorsun Ahmet ?

- Bir büyük şair var , mistik , ama çok büyük . Mevlana , onun bir beytini .

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Anuşkaya çevirdim rusçaya . Mistik anlamını da anlattım : Ney kamıştan yapılır , kamışlıktan kopar . Onun için de ayrılıklardan şikâyet eder üflenirken . İnsan , everenselin , yani Tanrının bir parçasıdır , ondan kopmuş , ayrılmıştır , mamamh bu ayrılıktan şikâyet eder insan, yani şair .

- Şunun türkçesini okusana .

- Aslı farsça , türkçeye çevirmişler . Sana her ikisini okuyayım. Okudum .

- İkisi de çok ahenkli . Kerimuşkayla konuştuğunuz zaman dinliyorum da , türkçeyi beğeniyorum , ahengini .

- Neden ona Kerimuşka dersin de , bana bir kere bile Ahmeduşka demezsin ?

- Sahi , ne tuhaf . Niye ? Kimi kere içimden Ahmeduşka diyorum sana , ama yüzüne karşı diyemiyorum . Kim bilir neden ?

Yıkandık , Kıyıya uzandık yine yan yana , sırtüstü . Omuzlarımız bir birine değiyor . Anuşkanın eli avucumda .

- Memleketini , İstanbulu , göresin geldi mi ?

Bunu sanki bana değilmiş gibi sordu . Elini çekti avucumdan .

- Niye çektin elini ?

- Bilmem ... Sorduğuma daha kolay karşılık veresin diye kkkkkkkk galiba .

Anuşkanın elini , başımı çevirmeden bulup , tuttum . Yine bana değilmiş gibi sordu :

- Niçin cevap vermiyorsun ?

- Cevap verilmiyecek ne var bunda ? Gün oluyor , memleket aklıma gelmiyor , ama sonra , durup dururken çarpıyor mamamhhmmm

- Elinde olsa , yarın , ne bileyim , bir hafta , bir ay sonra döner misin İstanbula ?

-Niçin İstanbula?

-Ya nereye ?

- Evet , belki ilkönce İstanbula .

- Dönmek ister misin ? Hemen , bugün , şimdi ? Şu anda orda olmak ister miydin ? Niye bıraktın elimi ? Bırak . Dokunma elime . İster miydin ? Ahmeduşka ... Ahmeduşka ... Anlıyorum ... Haklısın ... Haydı gidelim , üşüdüm birden bire .

Konuşmadan giyindik . Ben düşünüyorum : Şimdi ? Şu anda ? Hem evet , hem hayır .

Yolda Anuşkaya :

-Bağritskiye uğrıyalım , dedim .

Bağritski en sevdiğim rus şairlerinden biri . Mükemmel , su katılmamış insan da, su katılmamış şarap gibi .

Bizi bahçe kapısında karşıladı . Dişsiz ağzıyla , belki ağzında diş vardır , ama bana bir tek dişi yok gibi gelir , gülüyor :

- Hoş geldin Osman paşa .

Bana , her nedense değil , Pilevne kumandanı Gazi Osman paşa yüzünden , hep Osman paşa , der .

- Anuşka , bu ne güzellik . Güneşli ekin tarlası gibisin .

Bağritskide sevdiğim bir çok şey arasında , başta gelenler : devrimci romantismiyle erkekliği; ağacı , otu , lokomotifi , baharı kadınlaştırıp okşamasını bilen erkekliği . Bence şair dediğin , ressam dediğin hadım olmıyacak .

İçeri girdik . Dağası ufacık . Alaca karanlık , rutubetli Japon balıkları yüzer akvaryomlarda , kuşlar öter kafeslerde , ama insana kuşlar da , balıklar da , bu alacakarnlığın içinde serbest serbest kanat çırpıyor , yüzüyormuş gibi gelir . Bağritskinin çevresinde hürriyet elini kolunu sallıya sallıya dolaşır .

Karısı çay hazırladı . Ufacık tefecik bir kadın .

Bağritski çok uzaklardan, çok derinlerden gelen çok sıcak sesiyle yeni şiirlerini okudu . Bu adamı nasıl seviyoruz , nasıl seviyorum , balıklarının , kuşlarının ve şiirlerinin arasında ve kar beyaz deş gözlerinin karşısında günlerce oturabilirim . Odesa açıklarının , Karadenizin uçarı havası esiyor bu alacakaranlık odanın içinde.

Yüreğimin bir parçasını Edvard Bağritskinin yanında bırakarak döndük .

Mariya Andreyevna çileklerini irmikle değil, patatesle değiştirmiş .

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Şimdi gece yarısı . Anuşkayla yan yana yatıyoruz . Pencereler açık , ama tül perdeler kapalı . Sivrisinek meselesi . Lamba bile yakamıyoruz .

Anuşka , çırılçıplak , sırtüstü uyuyor . Çocuk gibi soluk alıp veriyor , hafifce puflıyarak . Eli , elimde . Başımı çevirip , odaya yuvan ayışığında pırıldıyan çıplaklığına bakmıyorum artık . İçimden , göğsüme doğru ağır , yapışkan , zifiri karanlık birşeyler yükseliyor. Yüreğim yine küt , küt atıyor . Anuşkanın elini sımsıkı tutuyorum . Gözlerimi tülperdeyi ağartan ayışığına dikmişim . İçimden göğsüme doğru yükselen şey , kollarımı , bacaklarımı kapladı . Anuşka yattı mı Si-Ya-U'yla , yatmadı mı ? Bilmiyorum . Bunu hiç bir zaman öğrenemiyeceğim . Gözümün önüne Marusanın odasında,- Marusanın odasındaki divanı bilirim - , Marusanın divanında yaptıkları sevda hareketleri gelmiyor . Belki geliyor da , itiyorum . Yakınlıklarını düşünüyorum . Bence kadınla erkek bir birine ancak o sırada kayıtsız , şartsız yakın oluyor . Benden başka birisiyle Anuşkanın bu yakınlığı deli = edecek beni . İyi ama , ben gidince Anuşka , nasıl olsa başka bir erkek bulacak . Evlenecek . Belki de Zaksta yazılacaklar . Doğru . Ama ben gidince , ben artık büsbütün yokken , ben ölünce Anuşka için . Değil , iş bunda değil , iş çok daha karışık . Kızın elini bırakıp kalktım . Giyindim . Dışarı çıktım , ayışığındaki ormana .

İzmirde Yirmi Beşinci Çizginin sonu

- İsmail .

İsmail uyanmadı .

Ahmet daha yüksek sesle tekrarladı .

- İsmail .

- Ne var ? Bir şey mi oldu ? Sen mi seslendin ?

- Hiç bir şey olmadı . Bağışla münasebetsizliğimi .

- Söyle be kardeşim , ne oluyor ?

- Bana uyku haplarını getirmeği unuttun .

- Alamadım . Reçetesiz vermiyorlar . Yarın= yaptırtırım reçeteyi benim bildik doktora . Uyumağa çalış . Haydı , say beş yüze kadar .

- Kusura bakma .

- Uyu , uyu , inşallah haydi .

İsmaili uyandırmak eşeklik . " Uyku haplarını unutma " diye bir pusula yazıp elbiselerinin üstüne koyabilirdim .

Sağa döndüm , sola döndüm . Sırtüstü yatıyorum . Kollarım iki

TÜRKİYE SOSYAL TARİHİ ARAŞTIRMA VAKFI

yanıma uzanmış , mezarlarındaki ölüler gibi . Çukurda da böyle yatacağım , sırtüstü , kollarım iki yanıma uzanmış , mezarlardeki ölüler gibi . Hay Allah kahretsin . Moskovada krematoryom var mıydı ? Yakılmak daha mı e iyi ? Lûfa bak , ben öldükten sonra isteWlerse ... İyi ama , Engels , ölüsünü yakıp külünü Okyanusa savursunlar istemiş . Öyle de yapmışlar . Yeryüzünün en akıllı ihtiyarlarından biri , en delikanlı romantiği de ... Engels ... Uyumalı ... Uyumaktan başka çare yok ..Uyumalı .

İsmailin tartaklamasıyla uyanmadan önce , boğazlanıyormuşum gibi haykırdığımı , hağkırışımı işittim . Kendi korkunç sesimi işittim. Saatlarca haykırdım gibi geldi bana . Nerde bulunduğumu kestiremiyorum . Bir aralık Moskovada Anuşkanın odasında sandım kendimi , sonra İstanbulda yalının taşlığında her nedense , sonra çukurda , üstüme kapanmış kapağın altında .

- Uyan be kardeşim .

İsmail bir eliyle omzumu tartaklıyor . Gaz lambasını yakmış . İsmailin öbür elinde bir şey vardı . Bir saniyelik bir süre içinde gördüm elindekini , ama sonra elini arkasına götürdü , gizledi benden elindekini .

- Korkma İsmail .

Yüzüme dört gm açılmış , - bana öyle geliyor - , gözlerle bakıyor .

- Korktuğum yok . Niye korkacakmışım ? Toparla kendini be kardeşim . Su vereyim mi ?

- İstemem .

- Nasılsın ?

- İyiyim . Lambayı söndürme .

İsmail yatağına döndü .

- Uyumağa çalış .

- Olur . Sen de ...

Aama ikimiz de sabaha kadar uyuyamadık . Konuşmadık . Gizliden gizliye , avcıyla avı gibi , bir birimizi gözetledik .

İstambul Polis Müdürlüğünde Çizgiler

İsmaili koydukları hücre karanlıktı . Buy hergeleler karanlığa meraklı . Askerler de karanlığa atmışlardı . İsmail , heldya gitmek için koridordan gelip geçtikçe gündüzü anlıyor ancak gündüzü , geceyi . Hücrenin duvarına tırnacağıyla çizgiler kazıyor , ama kardak-

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

görüp sayamıyor . Sorguya çağırmıyorlar . Her dakka şimdi çağıracaklar , şimdi çağıracaklar , yatıracaklar sopanın altına , diye beklemek sinirlerini geriyor , yıpratıyor .Beni böyle yıpratacak hergeleler, teslim alacaklar . Nerimanın getirdiği yemekleri veriyorlar artık . Karanlıkta ağzını, burnunu bulmak zor oldu ilkönceleri , sonra alıştı. İsmail biliyor , onu burda üç ay , beş ay , dokuz ay , sorgusuz , sualsiz de tutabilirler . Ziya anlatırdı , 928 tevkifatında bir yıl tutmuşlar onu , işkencelerden sonra hücrede . İsmaile o sefer çok bir işkence etmediler mi . Ziya anlatırdı , bir iç donuyla bırakıp onu , kollarını da arkadan kelepçeleyip cıgaralarının ateşiyle dağlamışlar göğsünü , karnını bacaklarını . Gösterirdi , benek , benek , koyu esmer yanık yerleri hâlâ durur . İki tırnağını da , sağ elinin serçe parmağındakiyle , sol elinin orta parmağındakini sökmüşler .

İsmail , koridordan gelip geçtikçe , iskemlelerde başka başka tutukların oturduklarını görüyor . Yalnız dişçi Agop hep aynı taburede . Sersemlemiş , esrar çekmiş gibi bir hâli var . Bir keresinde, İsmail önünden geçirilirken , Agop taburededen düştü . Hemen kaldırdılar . " Aman , Agop efendi şöyle rahat rahat oturun ", diye de alay edip yine taburesine oturttular . İsmail anladı : dişçi Agobu uykusuzluk işkencesine tutuyorlar . Kimisini , günlerce ayakta tutup uyutmazlar . Başında nöbetleşe polisler bekler . Kendinden geçtin mi , döğürter , uyandırır . Kalıp gibi düşersin yere , kaldırıp diker. Agobu, çok yaşlılığından olacak , taburede oturtuyolar . Bir kaç gün sonra İsmail yine yuvarlandığını gördü Agobun . Yine kaldırdılar . Aşağı yukarı 27 gündür , hayır 25 , hayır 27 , Agop taburede . Devriliyor , kaldırıyorlar . Düştükçe başı çarpıyor yere , ak saçlarının dibinde kanlar kurumuş , yüzügözü yara bere içinde .

Dördüncı katta , çifte aylı kapının önündeki sahanlıkta , tutukların anaları , karıları , kızkardeşleri .

İsmailin içeri düşüşünün bilmem kaçıncı ayıydı , Neriman hastalandı , Osman bey getirdi bir hafta İsmailin yemeğini . Ben başına buyruk bir herifim , bana bir şey yapamazlar . Fakat bu sefer İsmail çıksın da aklını başına toplasın biraz . Bu işlerden vaz geçsin , demiyoruz , ama yakında baba olacak . Emine de kızı sayılır. Vaz geçsin, demiyorum , ama öne de atılmasın boyuna .

Neriman , iki aylı kapının sahanlığında Kerimin ablasıyla tanıştı . Kerimi 25 gün önce yakaladılar . İsmailden iki ay sonra. Kerimin ablası yaşlı , şişman , güleryüzlü . Merdivenleri de bir çıkar koşa koşa , on dördünde kız sanırsın .

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Neriman :

- Ben , Kerim ağabeye bir ay önce otobüste rastladımdı , dedi . Baktım önde duruyor . Bir sevindim , bir sevindim . Kalabalığı yarıp yanına gidene kadar otobüs durdu . Kerim Ağabey , diye seslenmeğe vakıt kalmadı . Atladı .Ben de . Arkasına bakmadan hızlı, hızlı gidiyor . Ben de peşinde . Yan sokağa yokuşa saptı , koşmağa başladı . Dank , dedi o zaman kafama beni görmek istemediği .

Kerimin ablasının elinde sefer tası ve dört tane kırmızı gül var . Sarıyerden getirmiş . Nerimana bir gül verdi :

- Bu gülleri Kerimciğim elcağazıyla yaptığı limonlukta yetiştirir, dedi , sonra anlattı : Bizi burdan çıkınca hep takip ederler kızım. Nereye gidiyoruz , kimlerle konuşuyoruz ? Kerim o yüzden kaçmıştır senden . Bir çopur herif var , peşimden ayrılmaz dangalak . Eveli gün burdan sabahleyin çıktım yemeği bırakıp . Peşimde çopur . Fındıklı hamamına girdim . Yıkandım akşam ezanına kadar . Çıktım . Çopur , hâlâ hamamın karşı kaldırımındaydu durmuyor mu ? Kar da yağıyor . Titriyor köpek . Getirdiğimiz yemekleri veriyorlar mı bari olduğu gibi çocuklara ? Yoksa kendileri de ziftleniyor mu ?

Ortalığı bir kadın sesi çınlattı :

-Kocama yemeğini sıcak vermeğe mecbursunuz . Kocam verem.

İki saattir açılmıyan çifte aylı kapı açılmış , polisler yemekleri alıyor kadınlardan . Kerimin ablasının getirdiği kırmızı gülleri de aldılar .

- Bağırmayın reca ederim .

- Niye bağırmıyacakmışım ? Ne hakkınız var burda bizi saatlarca bekletmeğe ?

Bağıran genç ve güzelliği tuhaf bir kadın . Babası mebus. Kocası komunist . Koyu esmer bir oğlandır . Sopaya da dayanmamış iki kere poliste . Kerimin ablası :

- Şu Neclaya şaşarım , dedi , akıllı , fikirli , aslan gibi taze . O herife nasıl sevdi de vardf ? Ailesini de tepti bu yüzden . Babası redetmedi ama , redetti gibi bir şey . Polisler, ne de olsa çekiniyor babasından . Gönül bu , aka da konar , demişler, boka da . Niye zengin baba evini tepti de komunuste vardı ? demiyorum . Ama komuniste de varınca benim Kerim gibisine varmalı.- 'Çok düzgün dişlerini parlatarak gülümsedi - , Kuzguna yavrusu Anka görünürmüş .

Yemekleri verdi kadınlar . Dağılmadılar . Boş sefer-taslarını bekliyorlar , bir şeyi daha .

Çifte aylı kapı açıldı , iki sivil polisle dört tutuk

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

çıktı . Tutukların ellerinde kömür küfeleri . Bodrumdan kömür getirecekler siyasi kısmın sobalarına . Tutuklardan hir biri kapının önündeki kadınların yakını değil . Yine iki taraf , mutlu , gülümsedi .Necla elindeki gazetyi çarşaf gibi açıp okur gibi yaptı . Tutuklardan biri fransızca bileni , Hümanite gazetesinde bir başlığı okudu : Türkiyede komunistlere işkence ediliyor . Dünya demokratları ...dahsını okuyamadı, yanındaki polis :

- Yürü , dedi , itti arkasından .

Necla bağırdı :

- Gözümüzün önünde bile işkence ediyorsunuz ...

Polis ters ters baktı Neclaya , başını salladı , geçti . Tutuklar , ellerinde kömür küfeleri , indi merdivenleri .

Nerimana , Kerimin ablası :

- Kerime işkence etmiyorlardır inşallah , dedi . Bir kerecik gösterin diye o kadar yalvardım , göstermiyorlar .

- Ben , İsmaili girdi gireli görmedim .

Kerim tabutluktaydı . Tabutluğun üç duvarı beton , mamamam döşemesi de beton , kapısı tahta . Bir adam sığabilir içine . O da , ayakta durarak . Omuzların , sırtın duvarlara, dizlerin kapıya dayanır.

Kerim yirmi gündür tabutlukta . Yakalandığının ilk gecesi dövdüler , sonra hücreye attılar , sonra tabutluğa . Tepesinde , kaç mumluk Allah bilir , ama deli gibi aydınlık bir elektrik lambası yanıyor . Bir yanıyor , bir sönüyor . Bir zifiri karanlık , bir dayanılmaz aydınlık .

Kerim yirmi gündür tabutlukta . Beş gün yemek te vermediler . Şimdi az bir şey veriyorlar . Su dökmeğe yalnız bir kere çıkarılıyor . Yemeğini de oracıkta bir kere yiyor , sonra ayakta , bir karanlık , bir aydınlık .

Kerim yirmi gündür tabutlukta . Artık kolunaş giriyorlar kk ayak yoluna götürürken .

Kerim yirmi beş gündür tabutlukta . Artık hiç bir şey düşünmüyor . Düşünmek denen şeyi yitirdi . Yorgunluk ta duymuyor . Duyduğu , yorgunluktan başka bir şey . Bir karanlık , bir aydınlık . İlk önceleri , gözlerini sımsıkı yumardı bir karanlıkla bir aydınlıktan kurtulmak için . Şimdi gözlerini bir yumuyor , bir açıyor , bir yumuyor , bir açıyor .

Yirmi altıncı günün gecesi Kerimi şube müdürünün odasına getirdiler . İsmail de ordaydı = . Müdürün masasında iyice solmuş üç

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

kırmızı gül de , bir bardak içinde , ordaydı .

İsmaile şuba müdürü :

- Tanıyor musun bunu ? dedi , Kerimi gösterdi .

İsmail bir açılıp bir kapanan gözlerine baktı Kerimin . Yalnız gözleri değil , bütün yüzü bir kısılıp bir açılıyor . İsmail şaşırdı . Sonra birden anladı : Tabutluk .

- Tanımıyorum .

- O , seni tanıyor .

- Yalan .

Kerime şube müdürü sordu :

-Bu verdi değil mi sana mumlu küatlerin makinayı ?

Kerim susuyor . Kerim burda değil , başka bir dünyada , bir sönüp , kararıp , bir deli gibi aydınlanan bir dünyada . Yüzü gözü hep öyle bir kısılıp , bir açılıyor . İki polis girmiş koltuklarına .

İsmail biliyor , Kerim falakada hiç bir şey söylemediği için tabutluğa girdi .

Şube müdürü bağırdı Kerime :

- Ulan , cevap versene . Sen bundan aldın , biliyoruz , kime verdin ?

İsmail gözlerine bakıyor Kerimin . İsmailin içine korkunç bir acı düştü . Oğlan delirecek .

- Yatırın şu namussuzları .

İsmail yine debelendi . Kerim yere düşüverdi itilince . İkisinin birer ayağını aynı falakaya geçirdiler . Başladılar sopaya .

- Götürün .

İkisini de eski yerlerine attılar . Kerim on gün sonra çıldırdı . Tımarhaneye götürdüler gece yarısı .

İzmirde Yirmi Sekizinci Cizgi

İsmail çigarasını yakmak için çakmağı çaktı , karşısında oturan Ahmet , gözüne iğne batırmışlar gibi geri çekildi , geriye attı kendini . İsmail , eklinna ansızın geleni itti ağlından . Bir şey sormadı . Ahmet :

- Çakmaktan değil , dedi ,alevden değil . Bıyıklarımı yakacaksın diye korktum .- Hm,Bıyıklarımı yakacaksın'nın kepezeliğini hemen anladım . Sustum .-

Yattılar . Ahmet horlamasını bekledi İsmailin . Kalktı . Çakmağını

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

ğı aldı karanlıkta elyordamıyla masanın üstünden . Gözlerinin önüne getirdi . Bekledi . Az daha bekledi . Çaktı . Alev gözlerini yaktı gibi geldi ona . Gözlerini yumdu . Açtı . Yumdu . Açtı . Aleve bakıyor . Korkuyor muyum ? . Aleve bakıyor . Korkmuyorum , korkmuyorum , korkmuyorum. Çakmağı söndürdü . Uzandı karyolasına . Çakmak elinde . Bekledi . Çaktı. Gözlerini yumdu korkuyla . Korkuyorum . Çakmağı söndürdü . Başladı işte, başladı ateşten korku . Ama sudan korkmıyorum . Hangi korku daha önce başlar ? Kitabı bulup okumalı . Kitap masanın üstünde . Karanlıkta nasıl okurum ? Kalktı . Kitabı açtı . Kitabın o yaprakları artık kendiliklerinden açılıyor . Çakmağı çaktı , alevine bakmıyarak , belli belirsiz aydınlanan yaprakları çevirdi , satırları okudu . Hangi korkunun daha önce başladığını yazmıyor Allah kahretsin . Kitabı yerine koydu . Çakmağı söndürdü . Uzandı . Uyku haplarının daha zamanı değil . İki , üç gün daha bekliyebilirim . İki , üç gün daha . Demek böyle . İki , üç günlük bir zaman ▼ . İki , üç gün sonra , bir varmış , bir yokmuş Ahmet yoldaş . Kendime karşı son günlerde duyduğum acıma boğazıma tıkanıyor .

Anuşkanın Dacasında On Dördüncü Çizgi

On dördüncü çizgiyi çekiyorum . Anuşka yanıbaşımda . Düşünüyorum Burda altı günümüz kaldı . Sonra Moskova , sonra bir hafta , on gün , ver elini İstanbul .

Anuşkaya baktım :

- Ver elini Anuşka .

Tuttum ak parmaklı , tombulca elini . Ayrılık , bir birine yapışmış avuçlarımızın içinde , ama Anuşka bunu bilmiyor .

- Ahmet , geç kalacağız . Petyaya da uğrıyalım istasyon dönüşü oğlan hastalandı mı, ne ?

Petya , iki gündür , süt getirmiyor .

- Olur .

İstasyonda , yüksekçe talıta peronda , süslü püslü Nepmanlar piyasa ediyor . Doğu üniversitesinin dacaları da bizim ormanda ▼ . Öğrencilerden , dış doğu ülkelerinden gelenlerden Çinliler , Japonlar , İranlılardan bir takımı da yukarı aşağı volta vuruyor . Papasın kızı da orda. İranlı Hüseyinzadeyle arası iyidir . Yan yana dolaşıyorlar . Bizim Türklerden kimse yok . Çıkınlı , torbalı , bir çok ta köylü . Bir kaç tane de " Bezpizorni " , yersiz , yurtsuz çocuk .

Marusayla Kerim tirenden indiler . Kucaklaştık . Marusanın başında kırmızı baş örtü , sırtında , oldukça eski , meşin ceket .

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Marusa , dedim , on yıl sonra , yüz yıl sonra mmmm senin resmini işte böyle yapacaklar .Komsomol kız , filimlere , tiyatrolara , romanlara , bin yıl sonra da , bu kılık kıyafetle girecek .

Marusa irice , güzel , kumral , elâ gözlü .

- Hava sabahleyin kapalıydı da , dedi . Ceketi onun için giydim.

- Terliyeceksin , çıkar .

Meşin ceketini çıkarıp koluna aldı . Mmm Basma , kısa entarisinin göğsünü memeleri mmmm çişiriyor .

Kerim bana türkçe :

- Ulan , dedi , hem deli gibi sevdalısın , hem alalemin kadınına göz atarsın .

Yolda , Marusa , fabrikadaki işlerin - fabrikada çalışıyor - iyi gittiğini anlattı . İstasyonda gördüğümüz yüzleri gözleri inanılmıyacak kadar kirli , üstleri başları inanılmıyacak kadar paramparça begprizornilerden - bana bizim köy çocuklarını hatırlatırlar , ama yazları - söz ettik . Marusa bu konuda , bilmem kaç ay önce , bilmem nerde Krupskaya-nın söylediklerini anlattı .

- Biz de fabrikada bu işle uğraşıyoruz , dedi .

Petyanın köyüne geldik . Petyanın evini bilmiyoruz . Tozlu yolun iki kıyısına dizilmiş izbaların çoğu çarpılmış avlularında , hayatlarında , önlerinde kimseler yok . Sağa , sola bakındım . Pencerelerinin çerçevesi oymalı , damının samanları yeni aktarılmış , doğru dürüst bir izbanın önün de sakallı , çizmeli bir adam gördüm .

- Siz durun , gidip şuna sorayım .

Adama mmmmmmmm yanaştım .

- Merhaba yoldaş . Petyanın evini soracaktım . Dari Mihailovnanın oğlu . - Petyanın babası iç savaşta , Kızıl orduda çarpışırken ölmüş -. Petya bize süt getirir de .

Aadam , karşılık vermeden bir mmmm süre yüzüme baktı :

- Sen Tatar mısın ?

- Türküm . Türkiyeli . İstanbuldan .

Aadam , sakalını kaşıdı . Gözleri dikleşti :

- Türksün demek . Türk . Burda işin ne ?

- Okuyorum . Üniversitede .

- Şu daçalardaki yangöz çinliler gibi demek ?

- Öyle .

- Sen de onlarla daçalarda mı oturuyorsun ?

- Hayır . Bir bildikte .

Bu sırada Marusa yanımıza yaklaştı .

Aadam hep öyle dik dik bakarak :

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Demek , her sabah , Petya sana süt getiriyor ? dedi .

Adamın mmmmm böyle konuşması tuhafıma gitmeğe başladı .

- Evet . Ne olacak ?

- Ne olacakmış ? Ne olacak ? Rusun ekmeğini yediğiniz , rus sütü içtiğiniz yetmedi mi ? Burda işiniz ne ? Dünya devrimi diye tuttturdunuz , sırtımızdan geçiniyorsunuz . Rusun ekmeği , Rusun sütü Rusa yetmiyor .

Marusa mmmmm atıldı :

- Seni gidi domuz " Kulak " seni ...

Marusayla adamın arasında bir ağız dalaşıdır başladı .

- Kökünü kurutacağız sizin gibi parazitlerin , Kulaklar'ın .

Adam söyüyor . Marusanın da ondan aşağı kaldığı yok . Kerimle Anuşka da geldiler . Erkek , kadın köylüler , çocuklar da yerden biter gibi toplandılar başımıza . Kimisi Marusadan yana , kimisi köy ağasından .

Bir köylü kadın , tatlı bir kadın , Petyanın anasıymış :

-Petya hasta , dedi . - Ağaya döndü - , Utanmıyor musun İvan Petroviç ? dedi . Süt satıyoruz diye kıskanıyorsun . Bir tek ineciğimiz var . Senin üç tane . Allah doyursun doymaz gözünü .'-Bize m döndü :

Petya hasta , diye tekrarladı , ben de işten vakıt bulup getiremedim .

Anuşka :

- Biz de Petyayı merak ettik , dedi . Oğlan iyileşene kadar ben gelip alırım sütü .

Her nedense gidip Petyayı görmedik , daha doğrusu bütün olup bitenlerden sonra aklımıza gelmedi bu . mmmm

yanımız , çepçevre geceye karışan kayın ağaçları , çamlar .

Marusa sordu :

- Kerimuşka hiç değilse bu gece ... bu gece beni çok seviyor musun ?

Karim yine ukalalık etse , " çok değil " , dese , kafasına bir şey atacağım serbest elimle .

- Çok , dedi , seni çok , çok seviyorum Marusa .

Eğildi , dizinde yatan kızın başını kaldırdı , Ağzından öptü.

Hay Allah kahretsin , diye düşünüyorum Anuşkaya bakıp , bu alnı , bu saçları , bu ağzı , bu burnu , bu gözleri , bilemedin yirmi gün sonra , bir daha görmiyeceğim . Öleceğiz bir birimiz için . Yatakta bile ona bu geceki kadar yakın olmadım . Bu yakınlığı , bir insanın başka bir insana , bir insanın bana böylesine yakınlığını, bu güvenli , bu , gözümü yaşartan yakınlığı bir daha duymıyacağım . Bütün bu düşündüklerim , biliyorum , bütün bunlar romantika . Kaç yıldır ömrüm romantika , Kerininki de , daha tanımadığım , ama tanıyacak olduğum bir yığın insanınki de , Suphininki de , Petrosyanınki de , Marusanın , Anuşkanınki de romantika . Kim bilir , belki çok eziyetli , belki de kanlı , ama dört nala koşan atının üstündeki Kızıl Çetecinin romantikası . Atlı nereye koşuyor ? Çoğu kere ölüme . Ama yaşamak için, daha güzel , daha haklı , daha dolgun , daha derin yaşamak için .

Kerim memleket havaları söyledi . Sesi gayetle yanık .

Al hançeri kadınım , vur beni , öleyim ...

Türkü söylerken yüzü değişiyor , önemleşiyor . Ateşin kızıltılarıyla dolu sarı gözleri , genç bir kurdunku gibi . Yaşamaya , uçsuz, bucaksız yaşamaya iştahlı .

İzmirde 29 uncu Çizgi

Motor sesi güm güm de , güm güm . Motor sesi kulübenin içinde gazlambasının ışığında , İsmaille benim duvara vuran gölgelerimizde , masada titriyen ellerimin üstünde . Lambanın kıp kırmızı , kan kırmızı , korkunç kırmızı fitiline bakamıyorum . İsmail de farkında bunun . İsmail ateşe bakamadığımın çoktan farkında . Verdiğim karşılığa inanmadığı halde soruyor yine aynı soruyu .

- Nasılsın ?

İyiyim , demiyorum . Susuyorum .

- Başın çok mu ağrıyor ?

Karşılık vermiyorum .

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Gözlerine mi dokunuyor ışık ?

Baklayı çıkardı ağzından . Nasıl da hayın hayın sordu , sorabildi bunu ?

Yüzümü lambaya çeviriyorum , fitile . İsmail avcu gözleriyle gözetliyor beni . Bakıyorum fitile . Kızgın mil çekilmiş gibi yanıyor gözbebeklerim . Bakıyorum fitile . Acı dehşetli . Bakıyorum fitile , bakıyorum ve birden bire kör oluyorum . Karanlık . Karanlığımı İsmaile belli etmemeli . Kendimi tutmasam haykıracağım avaz avaz . Kalkıyorum . Masaya tutunmadan kalkıyorum . Karanlık ve gözlerim yanıyor . Karanlık , ama kafamın içinde alevler fışkırıyor . Bir adım atıyorum . Sendeliyorum . İsmail haykırıyor :

- Otur !

Ahmet , birden bire yenildi , iskemleyi elyordamıyla bulup oturdu .

- Aç gözlerini be kardeşim .

Ahmet gözlerini yummuş olduğunu anımsamış , farkına varmadan yummuş olduğunu anladı , açtı . Lamba arkasında . Demek İsmail değiştirmiş yerini . İsmail ayakta . Onu hiç böyle görmedimdi . Korkuyor ve korktuğunu gizlemiyor artık .

Ahmet , " Korkma İsmail !", diye haykırmak istedi , ama haykırmadı , sesini çıkarmadı . İsmailin eli ceketinin cebinde . Demek tabancayı pantalon cebinden alıp ceket cebine koymuş. Daha çabuk çıkarabilmek için olacak . Bu gece yutmalı artık uyku haplarını . Hepsini .

- Nasılsın ?

- İyiyim İsmail . Bağım döndü . Geçti . İyiyim . Uyuyacağım .

Yüzüme bir tuhaf bakıyor . Soruyorum :

- Senin uykun gelmedi mi ?

- Hayır .

- Ne yapacaksın ?

- Gazete okuyacağım .

Ahmet , arkasını lambaya dönük , soyundu . Yatağa girdi . Yumdum gözlerimi . Açtım gözlerimi . İsmail , masanın başında . Gazete okuyormuş gibi yapıp gözetliyor beni . Yüzümü duvara döndüm . Bir süre öyle yattım , sonra tekrar sağıma döndüm . İsmail masadaki yerini değiştirmiş bana bakıyor , dikmiş gözlerini üstüme , bakıyor . Ben de ona bakıyorum yattığım yerden ve lamba gözlerimi yakmıyor artık . Ama İsmaile karşı öyle acayip, bir düşmanlık duyuyorum ki , söylemiyorum bunu ona . Tresine gözlerimi sık sık açıp kapıyorum . İsmail

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

bana bakıyor . Yastığın altındaki uyku haplarının kutusuna dokunuyorum. Sabaha kadar böyle oturacak mı bu herif ? Bir avuç dolusu uyku hapını onun gözü önünde yutamam ya . Hay Allah kahretsin , bu işi bitirmeli bu gece . Bitirmeli .. Lambaya bakıyorum . Gözlerim yanmıyor . Bu işi bitirmeli bu gece . İsmail oturuyor masanın başında ve ben ~~ommmmmmmmm~~ İsmail yerinden kalkmasın istiyorum , sabaha kadar gözlerini üstümden ayırmasın , istiyorum .

İstanbul Polis Müdürlüğünde Çizgiler

İsmaili hücreden çıkardılar . Helâların yanındaki koridorda , battaniyesiz , döşeksiz , bir portatif karyola yatıyor . Kaç aydır içerde ? Bu seferde burdaki duvara çizgiler kazıyor . Artık iskemelelerde oturan yok . Bir takımını bıraktılar , bir takımını aşağıya , Müteferrika koğuşuna attılar . İsmaili de , Kerimle aynı falakada dayak ~~mmmmmmmmmmm~~ yediğinden beri sorguya çağırmadılar . Yeni yakalanan var mı ? Bilmiyor . Aama , portatife yerleştiğinden , yani üç günden beri , yakalanan olsaydı görürdü gibisine geliyor . ~~mmmmmmmm~~

Dişçi Agop ta Müteferrika koğuşuna indirildi .

İsmail , kuru yemekler istiyor Nerimandan iki gündür . Portatif karyolasının az ötesindeki odada birini - kimi ? - açlığa yatırmışlar . İsmail , geceleri , oda kapısının alt aralığından , polislere çaktırmadan , börek , peynir , haşlanmış et dilimi filân gibi kuru şeyleri itiyor içeri .

Portatife yerleşmesinin haftasında İsmaili uyandırdılar . Şube müdürü , gözlüklü komiser , bir de sivil .

- Yürü bakalım .

Koridoru sola saptılar . Gözlüklü komiser bir kapı açtı . İsmail gördü Ziyayı . Boş odada , ~~demir~~ camsız pencerenin önünde - dışarda bahar yağmurları yağıyor - Ziya , çırılçıplak ayakta . Bir kısa donla. ~~Ki~~ Kollarını arkadan kelepçelemişler . Aayakları da kelepçeli . Koltuk altlarından bir ip geçirip uçlarını ~~mmmmmm~~ çok yüksek pencerenin üzkardaki demirine bağkamışlar . Ziyanın karnı alabildiğine uzayıp içeri çökmüş . Bütün adeleleri , korkunç bir ağırlığın etkisi altında aşağı doğru çekilmiş gibi uzamış . Ziya çıplak ayaklarının parmakları ucunda duruyor . ~~mmmmmmmmmm

- Tanımadım .
- Mumlu kâatlarla makinayı sana veren bu dedil mi ?
- Bana hiç kimse , hiç bir şey vermedi .

Ziyaya yaklaştı şube müdürü gösterdi İsmaili :

- Tanıdın mı ?
- Bildiğim adam değil .

Ziyanın sesi , her zamanki sesi, yumuşak , kalınca .

- Sen buna vermedin mi mumlu ...

Şube müdürünün sözünü kesti Ziya :

- Ben öyle bir şey vermedim hiç kimseye .

Şube müdürü sövmedi . Kumral başını salladı . Çıktılar . İsmail portatifine döndü . Düşünüyor : Çarmıha germiş hergeleler Ziyayı . - Ölçüsüz bir acıma duydu , buraya düştü düşeli hiç duymadığı bir şey , ağlamak geliyor içinden - . Ziyayı çarmıha germişler .Börklüce Mustafayı Sultan Muradın deve üstünde çarmıha germesi gibi . - Bunu Ziyadan dinlemişti . - Hergeleler .- Kafası , ansızın başka yönde işlemeğe başladı : Kerimle Ziyaya yaptıklarını niye bana da yapmadılar ? Dedi yam müdür , mumlu kâatlarla makinayı Ziyadan alıp Kerime verdiğimi biliyorlar . Kimden öğrendiler ? Ama Kerimde bulamadılar makinayla kâatları . Oğlana o eziyet ondan . - kkkkkkk Kerimin çaldırdığını İsmail daha bilmiyor - . Ziyayı da sorumlulardan olduğu için , mumlu kâatlarla makinayı Kerimin kime verdiğini biliyordur diye çarmıha gerdiler . Mumlu kâatlar , yazı makinası . Bir kaç deste mumlu kâatla eskice bir yazı makinası . " D " harfi de iyi basmaz .

Çarpma İşareti

Ahmet elindeki su bardağına bakıyor . Yudum yudum içiyor . Bardağı bıraktı , gitti , yüzlerini yıkadıkları - Ziyanın yapısı -musluklu tenekenin musluğunu bir kere daha çatı . Kapadı . Dün yüzünü yıkarken , ansızın bir ürküntü duydu su sesinden . Dün , su da içmedi . Acma bu sabah yüzünü rahat rahat yıkadı . Suyu da içti işte . Suya da bakabiliyor . Dereceyi bir daha koydu koltuğuna . 36,8 . Ne bağağrısı, ne kırıklık . Kapının arkasındaki ak çizgileri bir daha saydı : 32 . Tebeşiri aldı . Otuz iki çizginin üstüne , yukardan aşağı üç şizgi çekti . Baktı . Bir de , dört kolu , kapının dört köşesine değen bir çarpma işareti çekti otuz iki çizginin üstüne . Gülümsedi . Motor sesini dinliyerek İsmaili beklemeğe başladı .

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

İstanbulda Eminönü Tıramvay durağında

İstanbula bahar yağmurları yağıyor . Artık iyice de ısındılar . Neriman , Eminönü tıramvay durağında duruyor . Şemsiyesini açmış . Karnı burnunda . Tıramvaylar gelip geçiyor , Nerimanın bekledikleri , Aksaray tıramvayları da . Neriman oralı değil . Gülümsüyor , birşeyler mırıldanıyor kendi kendine . Aksaray tıramvayları gelip geçiyor . İsmaili yarın göreceğim . Yarın görürsün , dediler . Yarın . Emineyi de getiririm .

İlkbahar yağmurları yağıyor Yeni Camiin kubbesine , minarelerinin külahlarına , Haliçe , mavnaların üstüne , köprüye .

Kerimle Ahmet böyle yağmurlu bir gün satmışlar Orak Çekiç gazetesini , ama yağmur çiseliyormuş sadece , Ahmet önce utanmış ta satamamış .

Nerimanın yüreği sıkıştı . Karimin ablasına , Kerimin tımarhaneye kaldırıldığını söylediler . Kadıncağız yığılıverdi oraya , çifte aylı kapının önüne . Elinde dört kırmızı gül vardı yine .

İlkbahar yağmurları yağıyor Balıkpazarına , Eminönü meydanına , meydandaki saatın üstüne , tıramvay durağına , damlara , Nerimanın şemsiyesine .

Aksaray tıramvayları gelip geçiyor . Neriman dayanılmaz bir sancı duydu . Bağırmamak için dudaklarını ısırdı . Karnına , kasıklarına bıçaklar saplanıyor . İsmaili yarın göreceğim . Sancılar bir biri ardınca gelip gidiyor . Bir taksi durdurdu . Talihi varmış , bu yağmurda boş taksi bulmak kolay değil .

Neriman , üç saat sonra , Aksaraydaki evlerinde , yatak odasında komşu ebe hanımın yardımıyla , bir kız doğurdu İsmaile . Komşular , bakkaldan Kadıköyüne telefon edip Osman beyi çağırmışlardı . Osman bey , yatak odasının kapısı önünde , Emineyi de elinden tutmuş ,bir aşağı bir yukarı dolaştı . Neriman , çığlıklarını ağabeyisi , yalnız ağabeyisi değil , hiç kimse duymasın diye dudaklarını ısıra ısıra cılk yara etti . Yatak çarşaflarını paralamdı . Bir kız doğurdu İsmaile .

İstanbula bahar yağmurları yağıyor . Eminelerin cumbalı , kafesli , boyasız , tahta evleri üstüne bahar yağmurları yağıyor .

Tirende

İsmail içeri girer girmez , Ahmet , kapının arkasını gösterdi ona :

-Bak .

İsmail baktı . Anladı . Kucaklaştılar .

- Kırkı , kırk biri beklemedim İsmail .

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- İyi ettin . Zaten ... - Sözünü bitirmedi -. Gidip bir şişe rakı alayım be kardeşim .

- Ben , yarın Balıkyesire , Ziyaya gideyim , İsmail .

- Sen bilirsin , ama ..

- İstanbula gitmek olmaz daha . Ziyayla bir konuşayım . Şu çukurdan yararlanmanın bir yolunu düşünelim . Bu işi burda toplantıya komak istemez . Sorumlulardan yakalanmıyan bir Ziya ...

Ahmet bıyığını tıraş etti . Alt ve üst dudaklarının içine pamuk yerleştirdi . Ağzının biçimi değişti . Sol gözünün üstünü de temtürdiyotla iyice yaktılar . Yara gibi oldu .

- Değişti mi yüzüm ?

- Epeyi .

- Ver bakayım senin şu nufus kâadını .

İsmailin nufus kâadındaki resim İsmailden başka herkese benziyor. İsmailin , Amerikan denizcilerinki gibi bir şapkası var . Ahmet onu da giymeyi denedi , saçlarını da şapkanın altından alnına düşürdü .

- İyice değişti yüzün be kardeşim .

Ertesi sabah , ikisi birden , erkenden uyandılar . Kucaklaştılar . İsmail işe gitmedi .

- Kapıyı açık bırakmak olmaz .Anahtarı kime vereceksin ?

Ahmet , istasyonda üçüncü mevki vagona binerken gözüne bir herif iliştı . Peronda duruyor . Tirene binenleri gözetliyor gibi bir hâli var . Ben bu herifi tanıyacağım . Yoksa benzetiyor muyum ? Aydınlık idarehanesinin kapısı önünde durup, içeri giren çıkanları gözetliyene mi benziyor ? Yok canım . Yine evhama kapılıyoruz , Allah kahretsin.

Tiren yola çıktı . Ahmet pencerenin yanında başını cama dayadı.

Anuşka başını vagonun camına dayamış , Moskovaya dönüyoruz . Eli elimde . Ormanlar gelip geçiyor . Konuşmıyoruz . Elimi , sanki kendisini vagonda bırakıp kaçacakmışım gibi sımsıkı tutuyor . Mırıldanıyorum :

Dinle neyden ki hikâyet kılmada ,
ayrılıklardan şikâyet kılmada .

- Sizin o mistik şairin şiirini mi okuyorsun yine ?

- Nerden anladın?

- Ahenginden . Şunu bir kere daha söyle , ilkönce türkçesini , sonra rusçasını . Ama kulağıma .

Söylüyorum .

- Çok kederli . Bu , ney denen şeyi Kafkasyada ,Ortaasyada bulmak olmaz mı ?

- Olur sanırsam . Ne yapacaksın ?

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Bir tane bulmağa çalışacağım . Çalmasını beceremem . Asacağım odamın duvarına .

Tirene binerken peronda gördüğüm herif bölmeye girdi . Karşıma oturdu . Çok ta benziyor öteki herife , Allah kahretsin . Bana bakmamağa çalışıyor , zoraki . Vay anasını , takibediliyorsem , yakalamazlar hemen . Kimlerle temas edeceğimi anlıyacaklar . Ziyaya gitmeli mi , gitmemeli mi ? Oğlanın başını nara yakmıyalım durup dururken ... Herif dışarı çıktı . Bir istasyona yaklaşıyoruz . Tiren yavaşlıyor . Demek bu herif o herif değil . İnecek işte burda .

İndi mi , inmedi mi diye baktım pencereden . Göremedim , ama arkadan inmişse göremem zaten .

Tiren kalktı .

Anuşka hep öyle simsıkı tutuyor elimi . Kayın ağaçları gelip geçiyor. Ruslar şu kayın ağacına bayılır . Biz hangi ağacı severiz? Kavağı ? Çınarı ? Ben hangi ağacı severim ? Söğüdü mü ? Gözü de pek yaşlıdır mübareğin . Ben ... Anuşka! Anuşka ! Bu Anuşka'ları içimden söylüyorum sanırken yüksek sesle söğlemişim .

- Ne var Ahmeduşka ?

- Hiç bir zaman , hiç bir kadını , seni sevdiğim kadar sevmedim, sevmiyeceğim ..

- Bir , iki yıl sonra memleketine döneceksin Ahmeduşka . Bir süre hatırlıyacaksın beni .. Elbet hatfrlıyacaksın . Sonra ... Ama iş bunda değil . Daha bir iki yılımız var . O bir , iki yılı düşünelim ...

İçim burkuluyor . Bir hafta , bilemedin on gün sonra gideceğimi söyliyebilecek olsam da , söyliyemiyeceğimi anlıyorum . Son gece , belki ... Zaten ben ortalıktan kayboldıktan bir gün sonra Anuşka anlıyacak . Bir gece önce söylesem ne çıkar ? Anuşkaya bunu nasıl söyliyeceğimi aklıma sığdıramıyorum . Hemen birşeylerle oyalanmalıyım , hemen. Gözüme , Anuşkanın eski gazetlere sardığı paket ilişti . Okudum yazıları : Romanyada terör . Kominternin beşinci yılı - .

Deminki herifi vagonun koridorunda gördüm . Daha doğrusu , bölmeye bir göz attı , çekti başını . Belli, ben tirene binerken tanıdılar beni . Peşimdeler . Gelecek istasyonlardan birinde nasıl inebilirim görünmeden ? Ziyaya gitmekten vaz geçmeli . Peki , nereye gitmeli ? Biletim Bakıyesire kadar .

Moskovaya yaklaşıyoruz . Anuşka :

- Kerimle Marusa bizi garda bekliyeceklerdi değil mi? diyor.

- Öyle dedilerdi .

- Kerim çok iyi insan . Bak , sizin partide böyle insanlar ne kadar çok olursa , o kadar iyi çalışırsınız .

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Gözüme yine mpkm peketin gazetesi ilişiyor ; yine aynı yazıları okuyorum : Romanyada terör . Kominternin beşinci yılı .

Moskova varoşlarını geçiyoruz . Anuşkanın eli , elimde .

Bir dağın eteğinden geçiyoruz . Harif karşımda oturuyor . Uyukluyor . Gerçekten de uyukluyor mu , numara mı yapıyor ?

Konuklarım

Konuklarım var : Anuşka , İsmail , Ahmet , Neriman , Mrusa , Ziya , Si-Ya- U .

Kerim yok . Kerim öldü . Tımarhanede değil . İyileşti , çıktı . Veremden öldü 1950'nin Mayısında .

Konuklarım kocalmamış . Onları son görüşümde kaç yaşında bırakmışsam o yaştalar . Si-Ya-U yine sevdalı Anuşkaya . Ahmet yine kıskanıyor Si-Ya-U'yu .

Ziya :

- Bir şiir oku , dedi bana .

Okudum :

Komunistim ,
Sevdayım tepeden tırnağa ,
sevda : görmek , düşünmek , anlamak ,
sevda : Doğan çocuk , yürüyen aydınlık ,
sevda : salıncak kurmak yıldızlara ,
sevda : Dökmek çeliği kanter içinde .
Komunistim ,
sevdayım tepeden tırnağa ...

Marusayla Anuşkaya şiiri rusçaya çevirdim .

İsmail cıgarasını , cıgaramden yaktı :

- İyi yazmışın , mmmmm iyi , Sonra dedi , sonra ayağa kalktı , pencereyi açtı , güneş girdi odaya :

- Yaşamak güzel şey be kardeşim , dedi .

Anuşkanın ak , uzunca parmaklı , tombul avucunda Ahmedim eli .

Neriman kalınca sesiyle tekrarladı kocasının sözünü :

- Yaşamak güzel şey be kardeşim .

Konuklarım kocalmamış . Onları son görüşümde kaç yaşındaysalar o yaştalar , ama ben altmışımın içindeyim . Beş yıl daha yaşayabilsem ....

s o n

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Demile teyzeye çocukluğumda sevdalıydım. Büyük babamın Beküdardaki
sının hamamında beni, üç yaşımdayken , bacaklarının arasına sıkış
o nasıl yıkadığını hâlâ anlatır, ben de hâlâ kızarırım.
Şükrü bey öksürdü .
Sorması ayıp olmasın amma , Ahmet bey evlâdım , İzmiri teşrifi-
n sebebi ?
Bir iş bulabilirim diye düşündüm, enişte. Yapabileceğim bir iş .
ngi bir iş ... İstanbulda iş bulmanın yolu yok artık.
Şükrü bey öksürdü. Ne diyeceğini biliyorum.
Şükrü bey öksürdü.
Vallahi , Ahmet bey evlâdım, iyiliğinizi unutmuş değilim ...
ummadığım birşey yaptı, sağdaki pencereye gitti ,bana da yaklaşma-
aret edip kapalı perdeyi azıcık aralad. Güneşli sanolya ağaç-
dalları arasından , bahçe duvarının üstünden sokak görünüyor.
arşı köşede çömelmiş herife bakın. Milenciye . Taharri kerata ...
hapsindeyim .
nişteni rahat bırakmıyorlar, Ahmetçiğim. Politikadan elini ayağını
, ama onlar hâlâ peşindeler .
Dönün İstanbula , Ahmet bey evlâdım. Ortalık biraz durulsun ,
ize haber yollarım . Dönüş paranız yoksa , vereyim. Moskovadan
uyum .
aram var.
izin gazeteleri filân da kapattılar mı?
epattılar.
evkifata başladılar mı? sizinkilerin de arasında ?
ayır.
otoğrafınız vardır, bura polisinde?
anmıyorum.
ardır vardır. Buna geldiğiniz duyulursa ikimizin de başı nâra
. Tevkif edecekler sizinkileri de, edecekler. Beni de verecekler
lâl Mahkemesine. Verecekler. Kürt isyanı vesile. Bu insafsız
nı , İsmeti , yeniden hükümete getirmek için , yeniden İstiklâl
meleri kurmak için, Mustafa Kemalin bulduğu vesile. Mazisinin
de alacak, bu fırsattan istifade ederek, İttihat ve Terakkiye
sadık kalan bizlerden. Neden mi? Kendisi de İttihatçıyken

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Sokak kapısının önüne çıkınca Ahmedin gözleri kamaştı. Köşedeki
acinin yanından geçmemek için sola sapti. Herif gerçekten de
ri mi? Yoksa Şükrü bey beni aldatmak için mi uydurdu bunu?
Yokuşu inmeğe başladı. İzmirin bu zenginler semtinin kepenkli
rlarında, menolyalarında, kiremitlerinde çok sıcak gün ışığın-
başka kimseler yoktu; bir de karşılarda, aşağılarda İzmir koyu,
, durgun, kapalı. Bu koya neresinden girilir? Bu koyun neresin-
ıklar açık denize? Bu sulara 1919 'da Yunan donanması demir-
Yunan orduları bu kıyılardan bastı ayağını Anadolu topra-
İngilizin emriyle ve arpalar biçilip buğdaya başlanırken ve yine
n 1922 sıcaklarında döküldüler denize, arkalarında yaktıkları
bırakarak. Yukardan böyle bakılınca, yangın yerleri, şehrin
e, öbek öbek ve karma karışık boşluklardı. Ahmet, alevlerin
ndan İzmire giren Türk atlısını gördü. Her nedense, bir tek
ı, her nedense Adana köylüklerinden bir atlı. Niçin Adana köylük-
den? Bir elinde al sancak, bir elinde yalın kılınç,..1922 sıcak-
da İzmire ilk giren Adanalı atlı, şimdi, 1925 'te, nerelerdedir?
piyor? Hangi beyin çiftliğinde irgat? Yarıcı? Ya Yunan komünist
Yunan ordusunu isyana çağırdıkları için kurşuna dizilenler
; onlar Anadolu toprağında yatıyor, Mehmetçiklerle yanyana,
ler, hapse atılanlar? Hâlâ bir Yunan adasında, demirlerin
ındalar mı?

hmet indi yokuşu. Aşağıda, kordonun arka taraflarında bir kah-
girdi. Kaşar peyniri, simit, çay, nargile ısmarladı. Ben Şükrü
beni atlatacağını söyledimdi bizimkilere. Yok, ille de git gör,
lur enişten sana. Legal imkânlardan sonuna kadar yararlanmalı.
landık. Bari polise haber vermese bizi Şükrü bey enişte miz.. Yine
peyniri ısmarladı. Bir yağlı simit daha. Yemeğe bile çağırmadılar.
leyi getiren garsona bir çay daha ısmarladı. Gidip haber
ek. Telefon eder. İttihatçıları da sıkıştırdıklarına göre, Şükrü
erçekten de listenin başındadır. Ahmet ömründe iki kere, İstan-
nargile içmişti. İzmirin nargilesi çarpar derler alışık
~~anın. Sürgün edilerek Bağdat'a gönderildiğinde, bazı arkadaşları~~
yemiş gibi bir acı duydu. Açtı gözlerini. Hoşça kal Anuşka.
bir herif girdi. Birisini arıyormuş gibi bakındı. Soldaki masaya
Kahrarak, kaşkoçanan

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Ahmet kahveden çıktı. Vakit ikindiye dönmüştü, ama İzmirin taşla-
a hâlâ öğle sıcağı tütüyor.
Bir yangın yerinde, Ahmet, ansızın denizle karşılaştı. Çıplak
deniz. Yangın yeri de çıplak. Kendim de çırıl çıplak ortaya
üşüm. Gözetliyorlar beni.
İç sokaklara saptı, bir mahalle camiine girdi. Çürümüş hasırla
ğı kokuyordu. Minberin yanında üstübaşı yırtık pırtık , iki
akmış genç bir adam dizleri üstünde sallanarak kuran okuyor.
ak ayakları tertemiz ve tabanları nasırlı.
Ahmet oturdu, başını duvara dayadı.
Bebekken Ahmedi Mesneviyle uyuturdu dedesi, ninni yerine.
Yatılı okuldan çıktıktan sonra-orda namaz, oruç zorunluydu - nama
a, orucu da bıraktım. Kuranı da hiç bir zaman doğru dürüst oku-
dım. Esresi, üstünü, şeddesi yardım edeceğine hep şaşırttı beni.
dindardım. Daha doğrusu, Allahın var olmıyabileceğini düşün-
ştim. Sonra, bir gün , Allahın varlığını, yokluğunu değil de, din-
adamın Tanrıdan mükâfat beklediği için, cennete girmek için,
süz bir hayata kavuşmak için sevap işlediğini ve cezadan ,
nnemden korktuğu için günahtan kaçındığını düşündüm. Dindar
ın bu hürriyetsizliği, bu bencilliği, hiç dindar olmamışım gibi
rttı beni. Ahmet o gün bu gündür bütün işlerini mükâfat kay-
yla ceza korkusunun dışında yapmağa çalıştı. Yakamı Tanrının
den kolayca sıyırmamın nedenlerinden biri de, Anadolu din ada-
, işinin üstünde görüp tanımamdır. Bu adam, ne mevlevi dedeme,
e yatılı okulda dinbilgisi öğreten kıravatlı, pensneli hoca-
, hattâ ne de bizim Üsküdardaki mahalle camisinin nüktesever
ına benziyordu. Bu adam, masallardaki ejderha gibi çeşmenin
e oturup suyunu kesmişti. Yanında , cahilliğin, bâtıl
atların, iki yüzlülüğün, hoşgörmezliğin, karanlık bir terörün san-
dalgalanıyordu.
Ahmet, hep böyle duvara dayalı, uyudu. Uyandı. Saatına baktı.
iyiden iyiye kararmıştı. Üç ihtiyar girdi içeri. Belki ak sa-
arı, belki de inanılmıyacak kadar yamalı hırkaları yüzünden
birlerine üçüzmüşler gibi benziyorlar. Kör hâfız hâlâ Kuran
or. Bir de kederliyim, Allah kahretsin. " Dinle neyden ki

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

eğilmişim. Dilencinin önünden geçti. Demek Şükrü bey ben çıkar çıkmaz ... Ama belki Şükrü bey haber vermedi de, herif kendiliğinden ~~xxx~~ takıldı ardıma. Akşam buluşacakları yeri, sabahleyin İsmail iyice tarif etmişti. Ardı sıra yürüyorlarmış gibi geldi Ahmede. Dönüp ~~xxxx~~ bakmak eşeklik olur. Yüreğinin böylesine küt küt atmasına içerledi. Köşede ansızın durdu. Geri döndü. Kimseler yok. Evlerin kafeslerinden dökülen ışık parçaları ortalığın kimsesizliğini bir kat daha ortaya çıkarıyor. Sola saptı. Ya atlattım herifi, ya da evhama kapılıyorum, Allah kahretsin.

İsmail , bir taş merdiven kalıntısının alt basamağında , sigara - sarı avucunun içinde içerek oturuyordu. Yola koyuldular. Ay doğdu. Tahtaları kararmış, çoğu da cumbalı, evlerin arasında daracık sokak eğri büğrü, bir başına sürünüp gidiyor. Bir de sessizlik , bir de yalnızlık. Küçücük bir balığım. Böyle bir duyguya, yine böyle ~~xxx~~ ayışığında, karanlık bir tirenden inip bilmediğim, tanımadığım Marmara kokusu dolaşırken de kapıldığımdı.

Şehrin dışına çıktılar. Ayışığının ıssızlığı derinden derine gümgüm eden bir motor sesiyle dolmağa başladı. Telâşlandım. Toslu bir yolda ilerliyorduk. Görünürlerde ne ev, ne ağaç. Sağdaki çıplak tepenin eteğine vardık. Motor gümbürtüsü iyice arttı. Tepenin yamacında, tek başına , taş bir kulübe. Penceresiz.

- Bu motor neyin nesi İsmail?
- Gece gündüz su çekiyorlar. Bir saat ötede.

İsmail kulübenin tahta kapısındaki koca kilidi açtı. Gaz lâmbasını yaktı. Ahmet, iki portatif karyolâdan birine oturdu.

- Geleceğimi bilmişim gibi.
- Biri Ziyadan kalma.

Yer topraktı. İsmail, teneke tabaktan ekmek, beyaz peynir, domates, hıyar, tuz , bir şişe de su getirdi.

- Takibedilmediğimize emin misin İsmail?
- Herifler ruh değil ya be kardeşim, çakardık.

Ahmet kalktı, bir yandan hıyarı ısırıyor. Ayaklarını yere vurdu:

- Toprağın altı taş çıkmaz inşallah.
- Niye taş çıkacakmış be kardeşim. Kazma, kürek te var, Ziyadan kalma. Tahtaydı, testereydi, neydi, teker teker taşırım.

-Sende kalacağımı bilen yok değil mi İsmail?

- Geldiğini bile daha söylemiş değilim arkadaşlara - Ahmet ağır soyunmağa başladı.- Senin bavulu ben alırım emanetçiden , sen şehirde pek gözükme.- Paçadan bağlı patiska donu, düğmeleri kopuk iç gömleğiyle

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

kalmıştı. Bileriada iriliği, esmerliği, gençliği büsbütün çıkmıştı ortaya . -

Ahmet yine yeri ayaklarıyla yokladı.

- Yarın burasını ölçer, biçer, bir pilân çizerim.

- Benco derinlik te, genişlik te iki buçuk metreden az olmalı. Aare kalem bir de resmimi döktürürsün artık.

- Senin Fabrika çok mu uzak burden İsmail?

- Bir saat çeker. Şafakla kalkıyorum.- Zilinin kapağı kendinden büyük bir çalar saatı kuruyordu. - Ziyadan kalma. - Saatı yastığının altına soktu. - Seni uyandırmasın diye.

Ahmet soyunmağa başladı. İsmail çekti battaniyeyi çenesine kadar.

- Tel dolapta çay şeker filân var, Gazocağı da köşede. Ziyadan kalma. Şimdi şu lâmbayı üfleyiver.

- Kapıyı kapatayım mı?

- Ayışığında uyuyabilirsen kapama. Hava alırız... Ziya uyuyamazdı.

Ahmet kısa donu, kolsuz ten fanilâsıyla kalmıştı.

İsmailin çenesine battaniyenin sert tüyleri batıyor, İsmaili bundan 15 yıl sonra, 1938 'de, Ankarada, Askeri hapisanede, altı ay tecritte tutacaklar. Tecrit dediğin taş bir oda. Penceresi demir parmaklıklı ya, camları yok. Kar içeri yağacak. Yer de çimento. İsmail hatırlıyacak, bu geceyi, bu gece battaniyenin çenesine batışını, Ahmedin lâmbayı üfleyip te bir türlü söndüremeyişini.

- Şunun fitilini kıs be Ahmet.

Ahmet fitili kısmadan üfleyip söndürdü lâmbayı.

Ay ışığı açık kapıdan içeri akıyor. İsmail inceden inceye horlamağa başladı. Motor sesi güm güm de, güm güm.

Ahmet sağa döndü, sola döndü, gözlerini sım sıkı yumdu, gözlerini açtı. Oturdu yatağın içinde. Ayışığı olduğu gibi yüzüne vuruyordu. Motor sesi güm güm de, güm güm. Üsküdarda , yalıda, yatağının içine otururdu, denizde, başı sonu olmıyan bir yolculuğa çıkmış motorlu teknelerin geceyi döven gümbürtüsünü, içim burkularak, dinlerdim.

Ahmet kalktı, arkalıksız, hasır iskemleye atılmış pantalonundan sigara paketiyle kibriti aldı. Arka cepteki tabancaya az kalsın düşüyordu. Şunu atmasını becseremem de yine taşırım, Allah kahretsin. Kapının eşiğinde oturdu. Bir sigara yaktı. Aşağıda bir başına uzıyan şose motor sesiyle ürperiyordu.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Vakit öğleye yakın.

Oturduğum yerde arada bir başımı kaldırıp, karşımda, benim gibi patates ayıklayan mavi gözlü kıza bakıyorum. Dışarda Moskovaya kar yağıyor, ama Üniversite mutfağı sıcacık. Karşımdaki kız başına, omuzlarına sardığı şalı niye çıkarmaz? Solumda ekonomi politik profesörüm; sağımda İranlı Hüseyinzade, öğrenci; onun yanında Çinli Si-Ya-U, öğrenci o da; onun yanında Üniversite direktörümüzün yumurtası ve karbonatı fazla kaçmış pandispanya karısı; onun yanında tanımadığım biri, rus olacak, burnundan belli; onun yanında başımı kaldırıp baktığım mavi gözlü kız; onun yanında boyundan iilikli gömleğinin göğsünde Kızıl Bayrak nişanıyla Petrosyan, Üniversite parti hücresi sekreteridir; hepimiz koskoca bir kovanın başında, tahta sıraların üstünde, halka olmuşuz, mutfak nöbetimizi tutuyoruz. Çuvallardan aldığımız patatesleri, birbirinden yamru yumru , birbirinden topraklı Allah kahretsin, ayıklayıp kovaya atıyoruz. Arasıra iki kişi kovayı götürüp, su dolu bir teknenin içine koşaltıyor.

- Sıra sende Ahmet.

Kalktım.

Si-Ya-U , mavi gözlü kıza döndü :

- Sen de Anuşka .

Kalktı. Uzun boylumuş. Kovaya bir kıyısından o,bir kıyısından ben yapıştık. Bacaklarının biçimini anlıyamadım. Keçe çizmeler giymiş. Kovayı tekneye boşalttık. Musluktta ellerini yıkadı. Tombulca uzun parmaklı, ak eller.

- Nasıl olsa yine kirlenecek Anuşka.

Karşılık vermedi.

- Sen kalemde mi çalışıyorsun?

- Senli benliliğimiz neden?

Eski parti üyelerinin,hele aydın rusyalılar, sizli bizliliklerini biliyordum; ama Üniversitede gençler, birbirimizi tanıyalım tanımıyalım, senli benli konuşurduk. İçerledim :

- Eski aristokratsın anlaşılan.

- Biz de proletere pek benzemiyorsunuz...

Moskovada , çefekle lapa lapa yeğen kar, akşam üstü ~~kesifledi~~ dondu gece bastırınca ~~da tüsbütün dindi. Şimdi~~ yine başladı inecikten. Bugün nöbet üstüne nöbet tutuyorum. Üniversite avlusuna çekilmiş kamyonda kuru balık sandıklarının tepesindeyim. Kamyon geç vakit geldi, boşaltamadık. Asker postallarımın içinde ayaklarım buz kesiyor. İnip tepinmeli karın üstünde. Öyle de yaptım. İndim. Tepindim. Isındım. Sıtrasnoy Manastırının kulesini görüyorum avluden. Bir

Öğle yemeğinde. Yemekhanede arkadaşım Anuşkaya, kalamadım, içine kurt ekmek doğradığım yeşil Lahana çorbasını bitip tüpürmeme engel olmadı. Balaska

kızak geçti. Kızakçının acayip kavuğu kar içinde. Kızaktakiler Nepmen olmalı. Kürklerinden, kalpaklarından belli. Nöbet yerinde türkü söylemez her halde. Oysaki, Budyonni marşını avaz avaz haykırmak geliyor içimden: Dayoş Varşova! Dayoş Berlin: Ver elini Varşova! Ver elini Berlin! Sıkı sıkıya tuttuğum tüfekten olacak, yahut Nepmenlerden. Sıtraznoy bulvarına baktım. Karanlıkta, kar içinde uzayıp gidiyor. Bir kımıldanma işittim. Döndüm. Fenerin ışığında, yani başımda, bir Bespirizorni, yani yersiz, yurtsuz çocuklardan biri duruyor. Tepeden tırnağa çaputlar içinde. Bir lokmacığı açık kalan, ~~mavi~~ alabildiğine kirli yüzünde gözleri pırıl pırıl. Minicik burnu kırmızı. On iki yaşlarında var yok.

- Merhaba amcacığım, ~~diyeyim.~~
- Merhaba, ~~diyeyim.~~
- Balık kokuyor, amcacığım.
- ~~Ben duymuyorum.~~ Kokuyor...
- Kamyon balık mı yüklü?
- Balık yüklü.
- Çoktan mı nöbettesin, amcacığım?
- Çoktan.
- Balık kokuyor.
- ~~Ben duymuyorum.~~ Kokuyor...
- Bana bir balık versen olmaz mı, amcacığım?
- Olmaz.
- Karnım aç.
- Bugün hiç bir şey çarpmadın mı?
- Bir çantacık. Boştu.
- Sizi bir yerlere topluyorlar. Yemek te, üst baş ta veriyorlar. Niye gitmiyorsun?
- Ben hürriyete düşkünüm, amcacığım.
- Nerelisin?
- Volga boyundan.
- Nasıl geldin buraya?
- Yürüyerek. Tirenle de. Yataklıda.
- Vagonların tekerlekleri arasındaki sandıkta yani.
- Öyle olsun... Bir balık, küçücük bir balık versen, kıyamet mi kopar?
- Vermem.
- Balıklar sayılı mı? Bir fazla, bir eksik, kim çeker?
- Ben.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Vallahi karnım aç.
- Para versem?
- Ver.
Para verdim. Çaputlarının bir yerine soktu.
- Bir de balık ver.
- Para verdim ya.
- Bu saatta bütün dükkanlar kapalı. Para her zaman işe yarar anıyorsun? Karnım aç. Bir minicik balık.
- Olmaz.
- Neden olmaz, amcacığım?
Herkese bir tane versem, balık kalmaz kamyonda.
- Ben herkes miyim?
- Değil misin?
- Değilim. Ben altı parmak Fedyayım.
- Niye altı parmak?
Sağ elini uzattı. Serçe parmağının yanında bir et parçacığı tıyordu.
- Cigaran var mı amcacığım?
Cigara verdim.
- Ateş te ister misin?
- Aç karnına cigara içmek olmaz. Balığı da ver.
Volga boyundan altı parmak Fedyaya bir balık verdim.
- Bir tane daha versen, amcacığım.
- Yooo... Çok oluyorsun artık.
- Kızma. Bunu al, bir büyüceğini ver.
Aldım. Bir büyüceğini verdim. Bir yerlerine soktu.
- Niye yemiyorsun? Hani açtın?
- Sankayla yeriz.
- O da kim?
- Oynaşım.
- Kaç yaşında?
- Benden küçük. Bir balık ta ona...
- Haydi , haydi, bas bakalım...
- Kızma , gidiyorum.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

benimkisinin yanında. Ayaklarıma çorap yerine sardığım bezleri
ken, Si-Ya-U girdi içeri. Si-Ya-U, Üniversitenin setüre pantolonlu
ci öğrencisi. Bugün iskarpinleri, papyon boyun bağı bile var.
r şapkası da var, ama giymiyor artık. Bir kere fötürle çıkmış
ğa , çocuklar, Sivetnoy Bulvarda, " Burjuy, Burjuy! " diye ardına
düşler. Fransızcası çok güzel. Moskovaya Paristen gelmiş sanırsam,
iyice bilmiyorum. Buraya resmi pasaportla gelmiyenler, ben de
yim, birbirlerine kimi şeyleri sormaz.

- Si-Ya-U, bak ne diyecektim? Anuşka neyin nesi oluyor?
- Müdürün daktilosu.
- Onu öğrendim. Anası babası kim yani?
- Babası mühendismiş, Kolçak kurşuna dizmiş. Annesi tifüsten
ş. Bonne nuit.

Motor sesi geceyi dövüyordu. Ahmet çıplak ayaklarını sürüye
ye karyolasına gitti. Sırt üstü uzandı. Hoşça kal , Anuşka!

Uyandığım zaman kulübenin alaca karanlığına kapının aralık-
ndan yol yol gün ışığı sızıyordu. İsmail giderken kapıyı kapa-
açtım. Çok ince camdan bir bardakta, bu da Ziyadan kalma olacak
içtim.

Ahmet lâmbayı yakıp kapıyı kapadı. Motor gürültüsü yine de
luyor. Bizim kazma sesi de duyulur mu dışardan? Tabancayı yatağın
ne koydu. Şu kapıyı desteklemenin yoluna da bakmalı. Ne olacak?
rken basılırsam, kol demiri mi dayanır? Saatına baktı. Sekizi
ık geçiyor. Kulübenin orta yerini kazmağa başladı. Saatına
ı. Dokuz buçuk. Bir saat bir çeyrekte soluğumuz kesildi, Allah
etsin. Su içti. Sigara yaktı. Kapıyı açtı. Aşağıda şose hep
bir başınaydı, kalabalık gün ışığı altında, toz içinde.

Ahmet kapadı kapıyı. Kazdığı toprağı arada bir de köşeye
or. Saatına baktı. On ikiye on var. Avuçlarım kabar kabar ol-
Kulübe hamam gibi sıcak. Moskovanın soğuğu kurudur, çarpmaz
ı. Zenciler bile kolayca dayanıyor. Doğu Enstitüsü öğrencileri-
suvaresine asker postallarım, dolaklarım, kalın bezden rus
ğimle gittim. Neyse, istesem de başka kılıkta gidemezdim. Büyük
da dansediyorlar. Bir de kalabalık, bir de kalabalık. Si-Ya-U

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

sedi. Saçları asman sarısı. Boynu uzun , yuvarlak. Bacaklarına bak-
Kalın. Güzel olmayan bir yerini buldum diye sevindim. Ahmet kapır
önüne çıktı. Ceketini omuzuna atmış, bucuk gibi de terliyim,
esinde de nezle olurum , Allah kahretsin. Öğle nevalesini , pastır-
ekmeği, domatesleri silip süpürdü. Şoseden tozu dumana katarak
otobüs geçti. Ahmet kapıyı kapadı. Biraz dinleneyim, dedi,
ı karyolaya yüzü koyun, bir de gözünü açtı ki İsmail baş ucunda:
- Canın çıktı anlaşılan.
- Kaç saat uyumuşum?
Külübenin kapısı açıktı. Dışarda tertemiz bir akşam kararıyor.
Ahmet bavulu açtı.
İsmail sordu:
- Pilân hazır mı?
- Pilânsız başladım. Ama çizerim. Moskovada Devrim Müzesinde gördüm
rneğini.
- Toprağı ben taşırım dışarı, ortalık iyice kararsın da. Bir küfe
ülübenin arkasında. Ziyadan kalma. Ne diyecektim, toplantı yarın
ı.
Eşiğe oturdular. İsmail tahan helvası da getirmiş.
- Sen bana her gün bir İstanbul, bir de İzmir gazetesi al.
Külübedeki toprağı, küfenin bir kıyısından Ahmet, bir kıyısın-
İsmail tutarak - Anuşkayla patates kovasını taşıdığımız gibi -
ye taşıdılar.
- Yarın ayrı ayrı çıkalım, İsmail, toplantıdan. Sende kaldığımı
de bilmesinler.
Ertesi gece toplantıdan geç döndüler, ama Ahmedin kazdığı
ağı tepeye taşımadan yatmadılar.

Yağmurlu bir akşam,- İzmir yaz yağmurunun İstanbulunkinden ne
r ayrı olduğunu ilk anlayışım - İsmail getirdiği gazeteleri
de uzatırken :
- Polis seni arıyor , dedi. Bir haftadır arıyormuş. İstanbullu
Ahmet Kadriyi tutup sorguya çekmişler.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

e diye böyle sıkı arıyorlar beni?
- Tevkifler başlamış.
- Ne diyorsun?
Yüreğim tıpkı o takibedildiğimi sandığım akşamki gibi, kötü, hızlı atıyor. Gazeteler, İstanbulda, Ankarada komünistlerin ndığını, İstiklâl Mahkemesinde yargılanacaklarını, ele geçmiyende şiddetle arandığını yazıyordu. Ele geçmiyenler arasında varım.
- Senin buraya geleceğini kimler biliyordu?
- Bilenler ele geçmemiş... Burda bizimkileri polis...
- Tanımaz... Hüsnüyü belki sorguya çekerler, Şimendifer İşçileri tini kapatırlarsa...
- Kapatacaklar.
Yağmur dindi. Motor sesi, nemli, sıcak karanlıkta boğuk, yayılıyor.
Eşikte oturup zeytin, ekmek, tahan helvası yediler.
- Ne ceza keserler bizimkilere dersin Ahmet?
- İstiklâl Mahkemesi bu, belli olmaz.
- Asacak değiller ya be kardeşim?
O gün kazılan toprağı taşımak için karanlığın iyice basması li, vaktin de iyice ilerlemesini beklediler. Çukurun ağzını, metre kare kadardı, iki günde örtmeyi kararlaştırdılar. bir kutu yapacak, toprakla silme doldurup çukurun ağzına ştireceklerdi. Kapaktaki toprakla yerin toprağı karışacak, istendiği vakit açılıp, istendiği vakit gizlenecekti.

Ahmet, artık, gündüzleri kapıyı açıp eşikte oturmuyor. gün gaz lâmbasının ışığında Ziyadan kalma kitapları okuyor. tanesi de şiir kitabı.
- Şurdaki şiirlerden aklında ne kaldı İsmail?
- Bir tek satır: Hangi limana gider bu yüz direkli gemi?
- Niye bu satır kaldı aklında?
- Direklerinden.

İzmir Şimendifer İşçileri Cemiyeti kapatıldı. İdarecilerini,

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI YÜSTAV

m, yüz direkli geminin resmini, beceremedim.

İsmail, getirdiği nevaleyi masanın üstüne ağır ağır yaydı, hmede döndü:

- Bizimkiler, dedi, Bursada "Yoldaş" diye bir gazete çıkarmışlar.
- Nasıl? Ne zaman?
- Tevkifattan önce. Bugün haber aldım.
- Peki, sonra?
- Kapatılmış...

Ahmet İzmire gelirken, İstanbuldakiler ona: "Sen gizli matbaerini hazırlarsın, dediler, ama yalnız yerini. Sonrasını biz ildiririz." Arkadaşların niçin böyle dediklerini, Ahmet, şimdi r. Legal imkânlardan sonuna kadar yararlanıp Yoldaş'ı çıkaracak-. Peki ama, legal imkânlardan yararlanıp gizli matbaanın kâadını, erini, mürekkebini, pedalini, bokunu püsürünü de depo etmek yok Şimdi burda bir kuru çukurla kala kaldık işte. Anayasaya mı li bizimkiler? Bizim burjuvazinin Anayasa filân taktığı var mı? syanı patlak verince, bu öyle basit bir eşkiya hareketi değildiye bir biz yazdık. Kürt beylerinin, şeyhlerinin toprağını köylüsüne hemen dağıtmalı, dedik. Bu işte İngilizlerin, halierin parmağı varsa, bu parmak kökünden ancak böyle kesilir, . Kürt halkıyla Türk halkının arasında kan girmemeli, dedik. oğlu dedik. Dedik te ne oldu?

Ahmedin aklından geçenleri işitiyormuş gibi konuştu İsmail:

- Hergeleler kökümüzü kurutmağa yeminliymiş, be kardeşim.
- Ne sandındı ya... Bizim ağalar devrimci karakterlerini çoktan ştti. Yüzde seksenini hiç değilse... Bunu anlamalı, Allah kahretsin.

On yıl sonra olseydı, yani 1935 te, Ziya, bir de canlı örnek bilirdi İsmaile, Ahmedin bu iddiasını ispat için: "İsmail, diyebi- Ziya ona, dün bir yerde kime rastladım biliyor musun ? 925 'te ra İstiklâl Mahkemesinde yargıçlık etmiş mebuslardan birine. Herife um:

- On yıl önce bizimle alıp veremiyeceğiniz neydi? dedim.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

yol olurdu..."

met masaya dayanarak kalktı:
tanbulda gideceğim İsmail.
lirdin mi, be kardeşim?
adın, pedalın filân yoluna bakmalı. Arkadaşlarla da bağı sağla-

tanbulda kimseler kalmamıştır. Hem, tirenlerde, vapurlarda kontrol
biliyor musun?

ne Hüsnünün evinde toplandılar. Ahmetin gitmemesine karar verildi.
birisi de, İstanbuldaki adrese/pek güvenemediğinden, yollanmadı.
leri gaz lâmbası yakmıyorum. Kapalı kapının aralıklarından sızan
ışınlarındaki tozların oyununu, cilvesini, cümbüşünü, çılgın canlı-
seyrediyor, "Hangi limana gider bu yük direkli gemi?" diye Anuşka
uyorum. Geceleri karşıma oturtup, iki portresini yaptım İsmailin.
beğendi, kendine benzemiyenini...
adan üç hafta geçti.
pıyı açıp, güneşe çıkmak, çukurun toprağını yaymış olduğumuz tepe-
tüstü, on dakikacık yatmak!... İsmailin dönme vakıtlarını, ilk-
saatlarını, sonraları yirmi dakka, on dakkalarını hesaplamağa baş-
Anılarımı yitirdim diyebilirim. Hapiste, tecritte, münferitte
ca yatanlar vardır. İyi ama onlar, kapılarını açıp dışarı çıkamı-
arını önceden biliyor. Bense kapıyı şimdi açıp çıkabilirim
m. Açabileceğini önceden bildiğim kapıyı açamamanın çilesini çeki-

radan bir hafta daha geçti.
Ahmet belki bir saattir gözünü kapı tahtalarının aralıklarına uydu-
şarıya bakıyor. Yüreğim de çarpıyor küt küt. Kötü bir iş yapacağım,
orum. Kapıyı açacağım, biliyorum. Eşeklik bu yeptığım. Biliyorum.
açtım kapıyı. Tepenin öbür yüzüne inerken koşmamak için kendimi
ttum. Bıyıklarımı tıraş etmiştim. İsmailin eski tulumunu da
ştim. Yüzümü de karalamıştım biraz. Bu kılık kıyafetimle demirciye
benzediğimi sanıyorum. Şosede yürüdüm bir çeyrek kadar. Karşı-
gelip şehre giden otobüse yol verdim. Sağımda temeli taşla

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

şıplak duyarak kana kana su içtim. Doğruldum, ağzımı sağ elimin
e silerken, sol bacağımın baldırına demir bir çubukla vurulmuş
ldu. Dönüp baktım. Sarı bir köpek. Dişlerini göstererek sırıtıyor,
ırıtmıyor da, sırıttığını sonradan düşündüm. Salyası aka aka ,
kmıyor da salyası, sonradan düşündüm aktığını; sarı bir köpek
rının arasına kuyruğunu sıkıştırarak, sessiz sedasız, yani
dan, sanki gözlerimle karşılaşınca korkmuş gibi, uzaklaştı.
mı yokladım, avucuma baktım : Kan. Olan işi seddekiler de
" Aldırma delikanlı, tütün basıver, nasıl etti bu işi, zararsız
ır", diye seslendiler. Fırlattıkları fağfon tabakadan tütün
ıstım yaraya, mendilimle de sıkıca sardım.

medin bıyıksızlığını İsmail o gece neden sonra farketti.
gazlâmbasının fitilini tırnak maksadıyla kesip, alevi ayarla -
çalışıyor, dalgın yüzünde ışıklı pırıltılar dolaşıyordu.
eden tıraş ettin bıyığını, be kardeşim?
Değişmiş mi yüzüm ?
nce farkına varmadım, ama değişmiş mi diye bakarsan , değişik-
r. Bıyıksızlık yaraşmıyor sana.
burnum uzuyor bir kat daha değil mi?
hmet o gün başından geçenleri İsmailden gizledi. Hem yediğim
em de onu İsmailden gizleyişim rezillik, ama gizledim.
radan dört gün daha geçti.
hmet bir yandan koca man domatesi tuza banıp ısıra ısıra
, bir yandan da İzmir gazetesini okuyordu. İsmail, teldolabın
na serili gazete kağıtlarını değiştiriyor.
İsmail!
Ne o?
Baksana, gazetenin yazdığına göre, kuduz köpekler dolaşıyormuş
ıta.
Dolaşıyor. Bir iki çocuğu ısırmışlar. Evveli gün de bizim
anın kapıcısını.
Peki, ne olacak şimdi İsmail?
Ne, ne olacak? Isırılanları İstanbula yolluyorlar. Kuduz

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

ıp biteni anlattım.
şte böyle İsmail...
smail : " İşte böyle... " diye tekrarladı. Sonra:
öpek sedde gördüğün tütüncülerin, dedi. Ziyayla kaç kere
içtik o çınarın altında. Yarın gidip bakarım. Köpek ordadır.
olsa, senden önce birini ısırırdı. Tütüncüler de hayvanı
ı yok ederlerdi.
enden önce ısıracağı niye ben olamıyorum? Niye benden başlı-
or ısırmağa ?
aşlıyabilir. Olabilir. Ama niye olabileceklerin en kötüsünü
meli, be kardeşim?
oplantı yine Hüsnünün evinde yapıldı. Altı taşlık, üstü iki
da, boyasız, tahta bir ev. Pencereleri kafesli. Gelenler, ayak-
rını yine taşlıkta, idare lâmbasının ışığında çıkarıp, yukarı
, soldaki odaya giriyor. Bu patiska örtülü sedirlerin
liğine bayılıyorum. Yıkanıp, ovulup silinmekten sakız gibi
ış döşeme tahtaları ıslakça yine. Yine ak sabun - Edirne sabunu
sem-, lâvanta çiçeği, ıslak çam tahtası kokuyor. Bitişikteki
Hüsnünün altı aylık kızı ağlıyordu. Toplantıyı Hüsnü açtı.
şi anlattım. Sözü İsmail aldı :
- Tütüncülere gittim , köpeği otobüs çiğnedi, diyorlar .
Hüsnü, tıraşı yine bir karıştı, pazen gömleği yine tertemiz,
ı :
- Ne zaman çiğnemiş?
- Bu sabah.
- Otobüsün çiğnediği ne malûm? Belki de para cezasına çarpıl-
ın korkuyor herifler , başlerını belâya sokmaktan. Yalan söylü-
ır belki de .
- Köpek kuduz muydu demek istiyorsun?
Hüsnü , karşısında oturan Ahmedin gözlerini görmemezlikten
p, İsmaile döndü :
- Olabilir ... Sen , heriflerle konuşurken köpeklerinin Ahmedi
ıdığını söyledin mi?
- Deli misin, be kardeşim?
Ahmet bez örtülü taze, yine kahve getirdi. Bol entarisinin

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ATATÜRK KİTAPLIĞI
TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Köpek kudurarak öldü de, sahipleri para cezasına çarpıl-
an korktukları için mi otobüs çiğnedi, diyorlar? Olabilir...
ünün dediği gibi, olabilir... Ama köpek belki kuduz
ldi de , gerçekten otobüs çiğnedi hayvanı . Beni de köpekli-
en ısırdı, kuduzluğundan değil, bu da olabilir. Değil mi
il?
- Olabilir... Bak, şimdi aklıma geldi , bir keresinde de Ziyanın
i ısırmağa kalkıştıydı.
Hüsnü sordu:
- Neden?
- Ziya getirdiği kemiği bir atıyordu önüne, bir alıyordu, oy-
rdu hayvanla.
Ahmet, konuşulanları sabırla dinledi , sonra :
- Ben köpeğin önünden kemiğini almadım, dedi. Ama sırf köpek-
nden ısırabilir beni. İş böyleyse, disiplinsizlik ettim, dışarı
ım, diye bana ağır bir ihtar cezası kesersiniz, Mesele kapanır.
in bir soluk aldım, kederle karışık yürek çarpıntım gitgide
yordu-. Ya köpek kudurarak öldüyse? Beni ısırdığı zaman da
zdu demek? Demek ben de kuduracağım . - İçimden gülmek geldi ,
racağım sözünde komik bir şey var, Allah kahretsin -. Kudurmamak
kuduz aşısı yaptırmalıyım İstanbula gidip... Kuduz hastane-
n başdoktoru tanır beni...
Hüsnü konuştu:
- İstanbula gitmemene karar verdik . Ama olan işler bu kararı
yor. Belki İstanbula polisin eline düşmeden kapağı atabilirsin;
a, madem doktor da ahbabın, polise haber vermez belki ..
Ak başörtülü kadın kahve fincanlarını toplamak için gelip
p çıktı. Söze ben başladım :
- İşi şöyle özetliyebiliriz: - Herkes işi çoktan anlamıştı, amam
onu bir kere daha ortaya seriyorum. İnadıma.- Üç ihtimal var.
ncisi : Köpek kuduz. Ben, ya İstanbula giderken yakalandım, ya da
or haber verdi polise. İstiklâl Mahkemesinin aradığı bir adama
ice aşı yapmağı göze almadı. Ben kudurmadım. Ne de olsa aşıları
rlar. İstiklâl Mahkemesini boyladım. İhtimallerin birincisi bu...

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI TÜSTAV

ar: Köpek kuduz, İstanbula gidip aşı olmadım kudurdum burda...
i miyim, gitmemeli miyim?
arar vermediler. Nasıl istersen öyle yap , dediler.
hmet yine önden çıktı, İsmail motor sesinin başladığı yerde
i yine Ahmede. Konuşmadan yürüdüler.
az lâmbasını yakıp soyunurlarken, Ahmet:
İstanbula gitmiyorum, dedi.
İsmail ses çıkarmadı. Yatağa girdi. Ahmet, iskemleye attığı
lonuna eğildi. Ard cebinden tabancayı çıkardım, İsmailin,
iskemleye atılı elbiseleri üstüne koydum.
Tabancayı sana devrediyorum İsmail.
Neden?
Yüzde elli ihtimalle kudurabilirim...
İstanbula gitmeği denesen?
Hayır. Köpeğin kuduzluk ihtimali yüzde elli. Doktor beni ele
, yüzde yüz. Yollarda yakalanmak da var. İstanbula gitmiyorum..
ursam , beni vurursun.. atarsın şu çukurun içine... örtersin
ü toprakla... kokum duyulmaz... -Bütün bu " vurursun"ları,
sın"ları, "çukurun içine"leri, hele "kokum duyulmaz"ı İsmaile
ış gibi söylüyorum.- Benim burda kaldığımı bilen yok zaten.
mseyorum-. Ama ne olur ne olmaz, kânat ta yazarım, bir davasız sev-
ğünden kıydım canıma, derim.- Bu kadar bayağılığa ilk düşüyo-
Allah kahretsin -. İşte böyle İsmail...
. Delisin vallahi...
. Delisini ne? Ne yani? Üstüne atılıp ısırmağa kalkışırsam? Ha?
ılık vermedi.
. Tabanca atmasını bilir misin?
. Bilirim.
. İyi nişancı mısın?
. Oldukça...
Yukarı aşağı dolaştım, tel dolabın önünde durdum, kapağını
n kapadım.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Bir piyes seyrettimdi İstanbulda.. Muhsin oynadıydı. Fener
ileri mi, ne... Bir deniz fenerinde, kıyıyla bütün bağların
nuğu bir gece, fırtınalı bir gece, fener bekçilerinden biri, oğul
ıyorum, kudurup öteki bekçiye, babasına saldırıyor.. İşte orda
yordu.
- Haydi yat. Lambayı da söndür..
- Kitabı getirmeği unutma...
- Olur, bulursam...
- Bulursam ne demek? Bul getir..
- Peki, peki...
Motor sesi bu gece odanın içinde atıyordu.
- İsmail...
- Ne var?
- Uyuyor musun?
- Tutmuyor.
Klübenin karanlığına kapının eralıklarından ay ışığı sızdı.
- Ne düşünüyorsun İsmail?
Hiç bir şey...(Oysaki düşünüyordu. Ama şimdi Ahmet, bütün
ıya, hele İsmail, bir onun halini düşünsün ister. Haklı da oğlan.
a İsmailin aklında kendi anası...)

~~Altınel Gizgi~~
Altınel Gizgi

İsmailin uzattığı kitabı, Ahmet yatağın üstüne şöyle atıverdi.
meği konuşmadan yediler. Sigaralarını içerken Ahmet sordu:
- Kitaba baktın mı İsmail?
- Baktım.
- Nasıl, insan köpek gibi ulur muymuş?
- Ulurmuş.
- Daha neler yazıyor?
- Oku, anlarsın.
- Kırkıncı gün...

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

ân, derken iştahsızlık, derken korku sebepsiz yere, derken
an, ateşten korku, derken salyalar içinde ısırmak, sövdürmek
eğinin çilesi, ulumak. Felç kırkıncı günü, kırkbirinci günü...

Kalktım. Karakalem takımından bir tebeşir aldım. Kapının
asına altı çizgi çektim. Altı ak çizgi.

- O ne Ahmet?

- Bugün altıncı gün İsmail.

- Delisin vallahi, be kardeşim... - Bir sigara yaktı. Bir tane
Ahmede fırlattı. Beğenmiyor oğlanın halini. Kudurmayacak ama,
ı çıkacak delikanlının bu kırk gün içinde.-

İsmail lâmbayı üfledi. Ahmet, kapıdaki altı ak çizgiyi
anlıkta görüyor. Daçanın kapısına çizdiğim çizgileri yedinci
ü gördü Anuşka :

- Bunlar ne Ahmet?

- Yedinci günümüz. Demek daha on üç günümüz kaldı Anuşka.

- Peki sonra?

- Sonrası mâlum, senin iznin bitecek, benim tatilim. Moskovaya
eceğiz..

- Ahmet be.

- Ne var?

- Sen dün gece uykuda bir bağırdın, boğazlanıyormuşun gibi.
rlık basmış olacak..

- Her halde kuduzluktan değil... Baş ağrıları bile başlamadı
a. Yılda bir iki kere böyle olurum. Bir dahasında, bana şöyle
ifçe dokun, yeter... Uyanmak istiyorum, uyanamıyorum Allah kahret-
. Çoğu kere nerde olduğumu biliyorum, amma kendimi büsbütün
ka yerde sandığım da oluyor. Hemen uyanmazsam öleceğim gibi
iyor. Bir keresinde Anuşka.i. Dedim ya, korkma, usulcacık doku-
er koluma, yeter...

İsmail sabah giderken tabancayı almamış.

- Tabancayı yarın al İsmail...

İsmail karşılık vermedi. Uyumuş.

Batum satranç tahtası gibi bir şehir. Batumda yağmur kırk

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

ajında, kadın, erkek, yan yana, yüzükoyun, sırtüstü, çırıl çıplak,
l mayosuz filân, anadan doğma yatarlardı. Ben bu pilâja Anado-
an düşmüşüm,kadının yalnız elleriyle ayaklarının çıplaklığını,
de gözlerinin, yalnız pazar yerlerinde seyrettikten sonra...
, kimi kere pazaryerinde, iki bezin arasından bakan gözlerle
şılaşıp, kadını tepeden tırnağa çıplak görmüşüm gibi de olmu-
ur, hattâ daha da beter... Bütün tam şeyler gibi,tam çıplak-
a da çabucak alışılıyor, hayale yapacak iş
ayınca... Çok geçmedi, pilâjda yatan kadınların çıplaklığını
ketmez oldum Batumda.

Batumda Fransa otelinde, odamda, oturdum masanın başına, sokak-
kızıl atlılar geçiyor. Yorgun, yarı aç yarı tok, amâ dünya
arın... Bu akşam miting var, gideceğim, Batumun çakıl taşlarında
ta tabanlı kunduraların, takunyaların artsız arasız takırtısı..
ır tukur, takır, tukur, takır...

Fransa otelinde oturdum masanın başına... Karnım da bir aç ,
aç... Günde bir çeyrek funt kara ekmekle, iki övün mısır
çorbası, iki bardak ta çay içiyorum saharinle. İçinde balık
ları yüzüyor, çayın değil, çorbanın. Rugan iskarpinlerimi
tan sattım. Acaralı köylü bir delikanlı aldı. Evleniyormuş. Geline
iye aldı benim ruganları. Kaç milyon rubleye. Beni Trabzondan
ıma getiren Türk vaporundaki tayfalara, kaptanlara sordum: " Batum-
para geçiyor mu? Mademki komünistlik, benim bildiğime göre para
kmıştır ortadan. " " Menşeviklerde para geçer, Bolşeviklerde
mez," dediler. " Komünistliği bilmeyiz. Ama Batum şimdi Bolşe-
lerde olduğuna göre... " 50 liram vardı. Dağıttım tayfalara.
ız bir lira sakladım, tarihi hâtıra diye... Beni Batuma geti-
gemi, silâh , cephane yükleyip döndü Trabzona. Sonradan öğren-
ki , bizim tayfalardan kimisi, kaptanlardan kimisi de, komünistliği
meyiz diyenler olacak, mücevher kaçakçılığı da yaparlarmış
aralarda.

Oturdum Batumda Fransa otelinde, masanın başına. Ayakları,
ız ayakları mı, her bir yanı oymalı, yaldızlı, girintili ,
ıntılı, oval bir masa. Rokoko... Üsküdardaki yalının misafir

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

nde, rokoko masanın üstünde duruyor, yırtık, kirli, kanlı bir
gibi serilmiş rokoko masanın üstünde... Bakıyorum, ağlamak
yor içimden. Bakıyorum, öfkeden kan tepeme çıkıyor yine.
yorum, utanıyorum yine Üsküdardaki yalıdan . Karar ver oğlum,
um kendi kendime, karar ver... Karar verildi. Ölmek var, dönmek
Dur, acele etme oğlum. Koyalım soruları da şu masanın üstüne,
olunun yanı başına. Neyini verebilirsin? Ne verebilirsin? Her-
, herşeyi... Hürriyetini? Evet! Hapishanelerde kaç yıl yatabilir-
u uğurda? Gerekirse ömrüm boyunca... İyi ama sen kadınları
rsin, yiyip içmeği , temiz giyinmeği seversin. Avrupayı , Asyayı
ikayı, Afrikayı dolaşabilmek için can atıyorsun. Anadoluyu Ba-
ki Rokoko masanın üstünde bırakıp da, Tiflisten Karsa, ordan
nkaraya döndün mü, ~~dört, beş~~ beş-altı yıla kalmaz mebus olursun,
olursun, kadın, yemek, içmek , sanat, dünya ... Bırak! Hapislerde
irse ömrüm boyunca yatabilirim... Peki, asılmak ta var, öldü-
k te, Suphiyle arkadaşları gibi boğulmak ta var, komünist
um, diye sormadın mı kendi kendine Batumda? Sordum. Öldürül-
en korkuyor musun? diye sordum. Korkmuyorum, dedim. Birden,
medeni mi? Hayır. Önce korktuğumu anladım, sonra korkmadığımı.
sakatlığa, topallığa, sağırlığa razı mısın bu uğurda? diye
um. Verem illetine, yürek hastalıklarına, körlüğe? Körlük mü?...
k... Dur, hiç düşünmemiştim kör de olunabileceğini bu uğurda.
tım. Gözlerimi sım sıkı yumdum. Dolaştım odanın içinde... Eşyala
llerimle yoklıyarak, kapalı gözlerimin karanlığında odayı
ştım. İki kere tökezlenip yere kapandım, ama gözlerimi
ım... Sonra masanın başında durdum. Gözlerimi açtım. Razıyım
iğe de... Biraz çocukça, belki de biraz komik... Ama doğrusu
Ne kitaplardan, ne ağız propagandasıyla, ne de sosyal durumum
den geldim geldiğim yere... Beni geldiğim yere Anadolu
rdi. Kıyısından şöyle bir üstün körü seyrettiğim Anadolu.
ğim getirdi beni geldiğim yere... İşte böyle...

Yedinci Gizgi
Yedinci Gizgi

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Ahmet Kaf gözleri kırık, güzeldiydi. Birden bire kalbi

. Kapıyı yavaşça açıp, yavaşça kapadı arkasından. Vişnede , dışın-
şosede, çınarlı sedde, Nusmünün sedirlerinde, Şükrü beyin taşlığın-
yangın yerlerinde, İzmir şehrinde, Moskovada Tüverskoy caddesinde,
kasanın dalgasında, denizde, dünyada bir şeyin eksikliğini duydu.
şey yok olmuştu. Ne zaman? Kendisi uykudayken mi? İyi ama, üç
stir uyanık. İyi ama,yok olanın yokluğunu şimdi, şu dakika, ansızın
adı. Belki şimdi, şu dakika, ansızın durdu motor sesi, ansızın
ayerdi. Ahmet kulak kabarttı, tıpırdıya, mırıltıya değil, sessiz-
e. Si-Ya-U her zamanki gibi, ayaklarının ucuna basarak odaya
di. Hiç bu kadar geç , böyle şafak vakti geldiği olmamıştı.
batmuş çifte camların arkasında kar yağıyor. Si-Ya-U'nun
den geldiğini biliyorum. Masanın üstüne oturdu. Masanın uzunluğu
metreden çok olmalı, genişliği seksen doksan santim. Niye bir
re değil? Şunu bir ölçeyim. Çukurdan uzun mu ? Mezarımı kendi
mle mi kazdım Allah kahretsin? Mezarımı yol üstüne kazsınlar,
e bir türkü vardır. Yalıda dadım söyler, ben ağlardım. Tabancayı
n İsmail. Si-Ya-U masadan kalktı, komodinden fildişi parçasıyla
na takımını çıkardı. Fildişini yontuyor, törpülüyor. Şapkası başında
odayı iki ay önce verdiler ikimize, ben Türk öğrencileri güzel
mat kolunun, Si-Ya-U , Çinlilerinkinin başkanıyız diye. Si-Ya-U
lediği fildişilerini daha çalışırken gösterirdi bana: Birbirinden
alı, bir birinden güzel, hepsi kederli, hepsi bir birine benziyen
be, uzun esrarengiz gözler gibi döne, kıvrıla yükselen yirmişer santim
ntim boyunda Çinli kızlar; bir de, yağlı, çıplak karınlarını, bağ-
y kurup dizlerine yerleştirmiş, dazlak, köse, ihtiyar Çinliler.
a bir aydır işlediği fildişi parçasını göreceğim diye ümitliyor.
n de görmemezlikten geliyorum. Ama biliyorum kimin yüzünü fildi-
ne geçirdiğini... Çalar saat zırladı. Si-Ya-U elindekileri cepleri-
ne soktu. Şapkasını ne zaman çıkarmış? Demek kendimden geçmişim
r aralık. Çalar saat durmıyacakmış gibi zırlıyor. İsmailin çalar
atını hiçbir sabah duymadım. Hep yastığının altında.

- Yeni mi geldin Si-Ya-U ?

- Neden?

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMALARI VAKFI

Ses çıkarmadı, yüzüme hep öyle bakıyor.
Yoldaşından böyle şeyleri gizler mi insan? Anuşka da seviyor
eni? - Kendimden utanıyorum, ama sabahlara kadar Anuşkayla
sı; eklime öpüştükleri filan gelmiyor, Anuşkayla Moskova ırmağı
nda ele ele bile tutuşmaden dolaştıklarını biliyorum, gözümle
üm; sabahlara kadar Anuşkayla olması deli ediyor beni, bunun
deli ettiğinin de şimdi farkına varıyorum -. Anuşka da seviyor
değil mi?
- Hayır.
Kar dinmiş. Tüverskoy bulvarının sıralarında tek tük oturanlar
. Sıtıramnoy alanına doğru çıkıyorum. Kızaklar geçiyor. Bu köpek,
t köpeği. Şarı değil, kara. ~~kurt~~. Kurt köpekleri sarı olmaz. Bir
çocuğunun yanı sıra yürüyor. Kuduz köpek alçakça ısırır
mı. Sessizce yanaşır arkanızdan, sol bacağınızın baldırını ısırı-
ır. İsmail giderken kapıyı iyice çekmemiş, sabah aydınlığını
üyorum aralıktan.
Ekim Büyük Devriminin (Oktobr'un) dünya ve Rus resmine etkileri
üne bir yazı hazırlıyorum. Üniversite kitaplığındayım. Üstüdarıdaki
ının, güzün, arka bahçesindeki durgunluğu hatırlatan bir sessiz-
içindeyim. Önümde, konumu ilgilendiren kitaplar, belgeler duruyor.
bizine bu akşam el sürmedim. Çalışmak gelmiyor içimden. ~~Sabah-~~
~~leyin~~, En sevdiğim dersi, Ekonomi Politiği bile isteksiz dinledim.
aplıkta benden başka üç kişi daha var. Biri Kastur. Genç. İç
raşta yitirmiş iki kolunu. Kitabın yapraklarını dişlerine
ıştırdığı bir tahta parçasıyla açıyor. Öbürünü tanımıyorum,
lık kıyafetine, yüzünün çizgilerine bakarsan, Moğol. Gözüme,
lumdaki boş masada, Pravda gazetesinin koleksiyonları ilişti.
ım ciltlerle ~~dürtmü~~. 1922 yılı. İlk sayfada başlıklar; yeni
l mesajları: "Unutmayın yoldaşlar! İşçilerle köylüler cömert ellerini
atmazlarsa, yeni yıl, Volga boyunda, yeni mezarlar demektir! Yeni
l dileğimiz: açlığı yenmek, ekonomiyi diriltmek, bereketli hasat,
tün dünyada proleter devriminin zaferi! " Öteki haberlere bakıyo-
rum. Sovyetler Cumhuriyeti Rusya'da Milli Bağımsızlık savaşı. Çekoslovak hükümeti Rusya-

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

ak: Bakunun petrol istihsali artıyor. İrlandada da sokak
ları. 14 Ocakta başlıklar: " Mesajını aldığında açları hatırla!
çocuklarına yemek yedirirken, anaları babaları açlıktan ölmüş
boyu çocuklarını unutma! "... Türkiye haberi arıyorum.
m. 7 Şubat. Ankaradan dönen Frunze yoldaşın demeci: Ukrayna
Türkiye arasında anlaşma yapıldı. Büyük Millet Meclisi Sovyet
ayla dostluktan yana... 10 Şubatta yine Frunze yoldaş: " Eski-
diyor, çarlık zamanında Türk halkının geniş yığınları ara-
a, kuzeyden inen emperyalizm tehlikesinden korku, Moskova
usu büyük bir rol oynamış. Bu korku Türk ruhunun karakteris-
bir özelliğiymiş. Şimdi, tersine, Türk halkı Rus, Ukrayna,
öteki Sovyet Cumhuriyetlerine karşı büyük bir dostluk bes-
or. " Martta bir haber daha buldum : Cenevre Konferansına
diyenin de çağırılmasını istiyen Sovyet hükümetine teşekkür
leğiz.

Petrosyan girdi içeri. Üniversite parti hücresi sekreteri.
albayrak nişanını takmamış bugün. Omuzunun üstünden baktı
mde çarşaf gibi serili Fıravdaya. Fısıldadım :

- 23 nin gazeteleri . Aradan bir yıl değil, on yıl
miş gibi geliyor insana.

Petrosyan başını salladı, fısıldadı :

- Tarım politikamızın önünde duran meseleler filân diye bir
ı olacak. Gözüne ilişirse, hangi tarihte çıktığını bir yere
zıyor. Ya Aralık ayıdır, ya Kasım .

- Olur, dedim.

Petrosyan gitti. Ortadoğuda toprak meseleleri üzerine bir
çeleme hazırlıyor. " Üç yılda biter sıkı çalışırsam " diyordu.
rsa kanseri var. Sekiz dokuz ay , bilemedin bir yıldan çok yaşı-
mayacağının kendisi de farkında .

Volga boyunda açlık çeken çocuklara İran üçyüz put
irinç ve yirmi üç put kuru üzüm vermiş . Birleşik Amerika Dev-
etleri Cumhuriyeti yedi gilep mısır yollamış. İngiltere Bakanlar
urulu Rusyaya parasca yardımı reddetmiş . 15 Marta gelmişim. Yine
aşlıklar : " Her teşkilât , her yurttaş açlıktan kırılanları
yapmadığı sorusuna elini vicda-

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

ık ve yirmi bin kron yollamış. Rus Komünist Partisi onbirinci
ultayında Lenin konuşuyor . İtalyada faşist diktatörlük .
e bizden haber : Türk komünistleri Vladivostoğun kızıl kuvvetlerce
tarılışını tebrik etmişler. Büyük Millet Meclisi, İstanbul hükümein varlığına son veren bir karar almış.

Pencerelerin ötesinde , Moskova akşamının üstüne kar yağıyor
uşacık, lapa lapa. Kolları kesik delikanlı dişlerine sıkışdığı tahta parçacığıyla kitabının yapraklarını hızlı hızlı
iriyor.

7 Kasımda başlıklar : " Selam sana batı işçisi; Rus işçi
huriyetini tutan sensin . Hele Vilhelmi yıkan sizlere , komünizAlman demircilerine selâm . Stinessin kanlı tahtını da parçaın! " Aynı sayıda Leninin kutlaması : " Değerli yoldaşlar!
n ~~devrinin~~ Devriminin beşinci yıldönümünü hepinize candan kutlarım. İsteşu : Gelecek beş yılda, ~~xxxxx~~ şimdiye kadar , elde silâh,
ndıklarımızdan daha az kazanmıyalım, hem de barış içinde. Sizin
n . " Aynı sayıda : " Gençlik, gençlik, tez ol, giden kuşakların
ni almaya gel! "

Bizim Hasan girdi içeri. Beni görmezlikten geldi. Solumda uzak
masaya oturdu. Hasan , Osmanlı ordusu küçük zabitlerindenmiş.
asyada çar ordularına esir düşüp Sibiryada çalıştırılmış.
de Bolşeviklere katılmış. 919 da Mustafa Suphiyle tanışmış. ~~xx~~
~~atlere~~ karşı çarpışmadığı cephe yok gibi: Kolçağa karşı da,
slovakla, Vırangele ve Suphinin kurduğu Türk Kızıl Alayında,
aklara ve Gürcü Menşeviklere karşı da savaşmış. Şimdi Üniversitefelsefe okuyor, ama elektrik mühendisi olmak istiyor. Beni sevsınıf düşmanlarına, kapitalistlere, emperyalistlere tek kurşun
dan Moskovada Üniversiteye, elimi kolumu sallıya sallıya
bildiğim için sanırsam. Bir de paşa torunu olmamı bağışlıya -
r. (1932' de Hasan elektrik mühendisi oldu. 1937 de kurşuna
ldi. XX. ~~xxxx~~ Kongreden sonra temize çıkarıldı.) 7 Kasım 1922 tarihli
vdaya döndüm : " Burjuva jandarmasının demirine vurulan ve
anlarda yatan ve komünizme katkısız hizmetleri yüzünden kova-
ı, sürülen, işkence gören, idam edilen yoldaşları , proleter

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Fıravda: " Sibiryayı Japonlardan temizlemeliyiz ! " diyor.
slararası kapitale karşı sert davranmalıyız." diyor. " Ameri-
ortak bir iş dili bulmalıyız! " diyor. " Bütçe denkliği
nmalı ! Fabrikaların boşa işlemesi önlenmeli ! " diyor. Buldum
syanın istediği yazıyı: "Tarım politikamızın önünde duran
eler." 21 Aralık 192[illegible]. Kalktım. Anuşka, gerçekten de, görmeden
rdiğim gibi, arkamda, kapıya yakın bir masada oturuyor.
Gel dışarı biraz.
Çıktım koridora. Geldi.
Ne istiyorsunuz ?
Dün gece Moskova Irmağı boyunca mı dolaştınız Si-Ya-U'yla?
Size ne?..
Oğlan deli gibi tutkun sana...
Karşılık vermedi. Gözlerinin mavisi karardı.
Sen de seviyorsun Si-Ya-U'yu...
Neden sevmiyeyim? Ne istiyorsunuz bendan? Niye çağırdınız beni?
~~Gülümsedi~~ Ne okuyordun şimdi?
Gülümsedi. Yalnız sağ yanağı çukurlaştı azıcık, yalnız sağ
ı.
Yesenini... Başka bir soracağınız var mı?
Yok.
Hayır İsmail, öyle değil iş. Üstten aldığı yok kızın. Aklıma
şey geldi de, numara yaptığı gelmedi, numaranın zerresi olsa
dım. Hemen anlardım. Hem ne diye tavlıyacak beni? Üniversite-
delikanlıları pervane etrafında. Ama bir Si-Ya-U'yla senli
. Ötekilerle de şakalaşıyor, gülüşüyor, dansediyor, dolaşıyor, ama
dar. Daha ötesine gitmek zaten kimsenin aklından geçmiyor ki..
de geçiyor, ama herkes bir birinden çekiniyor; aklımdan
ler anlaşılacak ta rezil olacağım diye. Yani daha ötesini
an geçirmek afyonkeşlik dalgası gibi bir şey. Bunun ne biçim
alga olduğunu bilmiyoruz, belki böyle bir dalganın adını
duymamışız. Ama bilsek, afyon yutup dalgaya düşsek, sonra
ak, etraf bizi bir temiz alaya alır değil mi? İşte öyle...
akşam Çinliler, devrim hareketlerindeki şanlı bir olayın
nümünü kutluyordu. Si-Ya-U, Üniversite klübünün tiyatro salo-

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

cek. Kâattan.

- Kim görecek bu böceği Si-Ya-U ?

- Meraklısı... Hem biz ustalığımızı kendi kendimize de patlamak istedik.

Duvarlarda yukardan aşağı inen kırmızı bezlerde Çince zılar. Ben adımın Çince resmini çizebilirim.

Öğrenciler, konuklar, itişe / kakışa, bağıra çağıra girdiler lona. Göze en çok Çinlilerle Japonlar, hattâ zenciler değil de, fkasyalılarla Orta Asyalılar çarpıyor. Kılık kıyafet meselesi liba. Şehirde de, millî kıyafetleriyle, tabancaları ve hançerleyle dolaşıyorlar. Orta Asyalıların delikanlıları kızlarından kışıklı. Sahnede, prezidyum'un başı üstünde, Marksın, Engelsin, ninin, Bolşevik Partisi büyüklerinin resimleri. Marksla Engels yukarda, çerçeveleri de çiçekli. Dünya komünist hareketi liderinden yirmi kadar yoldaşı, alkışlar arasında, prezidyuma, ri üye, seçtik. Petrosyan sözü Li'ye verdi. Dağ gibi bir delilı. Çince bilmiyenler de, yani çoğunluk, Çinlilere bakıp, az r duralamadan sonra, alkışlarla kesiyor ikide bir Li'nin ünü. Zincirlerle sarılı yeryüzü yuvarlağını görüyorum. Yuvarlak en az üç kere büyük bir işçi, balyozunu zincirlere indiri-. Paslı, ağır halkaların bir birinden kopup havaya savrulurken kardığı şamatayı duyuyorum. Solda, önde Anuşkayı gördüm. Kominnde çalışan yaşlı bir İngilizle Hintli bir öğrencinin arasında ruyor. Li'nin söylevini Rusçaya çevirdiler. Li'nin söylediklerinin sine inanıyorum. Kapitali görüyorum. Fabrika dumanlarıyla örülağının ortasında, domuz kafalı kocaman bir örümcek. Pırlanta üklerle yüklü küt parmaklarını önündeki altın para yığınına dırmış. Anuşka başını çevirdi arkaya, göz göze geldik. Etli aklarının kıyısıyla gülümsedi. Anuşkanın kulakları kendinden ç, on dördünde var yok. Sahnede Ukraynalı bir kız Ukrayınca uşuyor. Anuşka ensesindeki saçları kabarttı sol eliyle. aynalı kızın adını öğrendim : Lena. Soyadı: Yurçenko. Yurçenko ral. Konuşurken iki yanağıxx da çukurlaşıyor, Anuşkanınki giyalnız sağ yanağı değil. Bizim İstanbul kızlarına benzer yeri var. Bacağın bu kadar biçimlisini ilk görüyorum. Ukraynalı ın söylediklerini anlıyorum. [illegible]

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

ağızdan Enternasyonal Marşını söyledik, herkes kendi dilinde,
ız enternasyonal sözünü her millet "enternasyonal" diye söylüyor,
aynı zamanda söylüyor, bir, çintiler çince.
Fuayede sordum Anuşkaya :
- Konsere kalacak mısın?
- Hayır. Gidiyorum.
- Seni evine kadar geçirebilir miyim?
Gece karanlıktı. Karların aydınlığıyla ağarmıyordu. Hava soğuk
. Bulvarlardan Moskova Irmağına doğru gidiyoruz. Anuşka :
- Babamı gözümün önünde öldürdüler, dedi.
- Kolçak kurşuna dizdirmiş değil mi?
- Kapımızı çaldılar. Annem açtı. Babamın odasına girdiler. Ben
rdaydım. İki subay. Birisi, sarışını, çok iri mavi gözlüsü,
casını çıkardı, ateş etti babamın başına. Üç el...
" Peki size sonra ne yaptılar, Sibiryadan buraya nasıl gelebil-
? Annin nerde öldü tifüsten?" diye sormadım.
- Ben resim yaparım, yani ressamım...
- Biliyorum. Gördüm . Sizin odada...
- Ne zaman geldin bizim odaya?
- Resimlerinizden birisi hoşuma gitti, birisi çok.. İkisi şöyle
.. ama bir çoğunu hiç sevmedim...
Si-Ya-U ne diye sakladı benden Anuşkanın geldiğini . Ne zaman
olabilir? Ne yaptılar? Yüreğim dalından kopuyor sandım. Sonra
li utandım gözümün önüne gelenden. Ama şu Si-Ya-U da hergele

- Niye konuşmuyorsunuz?
Si-Ya-U senin heykelciğini yapıyor değil mi fildişinden?
Haberim yok... Bana bir kedi yap diye rica ettimdi. Kedilere
rım. Ama beceremiyor bir türlü. Kedi yapmasını bilmiyor.
Kedini bana getir, yağlı boyasını yapayım..
Kedim yok ki..
Öyleyse aklımdan yaparım. Koskoca bir Ankara kedisi..
Moskova Irmağına bakan Hıram Spasitel kilisesinin bahçesine
. Anuşka:
Buraya kışın, geceleyin ilk gelişim, dedi.
Bahçenin karlı sık fundalıkları arasındaki sıralar bir değil

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Hayır, ama dedenizin paşalığını unutturmak için, kimi kere, lığınızı mübalağa etmeseniz daha iyi olacak.
- Bizim Türklerden mi duydun paşa torunluğumu ? Kim söyledi yorum...
- Kimse söylemedi, ben anketinizde okudum..
- Sen bütün öğrenci anketlerini okur musun böyle?
- Hayır... Sizinkini okudum.

" Niçin? " diye sormedim. Akla uygun bir karşılık verecekti. en akla gelmez karşılığı ben vermiştim, onun yerine kendime. Birden bire fır fır düdükler öttü, milis düdükleri. Çığlıklar, şmalar.

- İki kişi de burda..

Ahmetle Anuşkaya , daha neye uğradıklarını anlamağa vakit kmadan, pos bıyıklı bir milis:

- Yürüyün, dedi..

Ahmet, bahçeden çıkarılan kadınlı erkekli küçük kalabagördü. Başına ilk geliyordu, ama arkadaşlarından duymuştu. Olanı ni hemen anladı. Anuşkanın koluna yapışmış pos bıyıklı milise:

- Çek elini kızın kolundan, dedi. Biz Üniversite öğrencisiyiz.
- Ben öğrenci değilim, ben daktiloyum Üniversitede...
- Ne olduğunuzu karakolda anlatırsınız!.

Ard arda birkaç öttürdü düdüğünü. Bir milis daha geldi. Bıyıksız.

- Kafa tutuyorlar..

Anuşka , kolunu pos bıyıklının elinden kurtararak:

- Kafa tuttuğumuz yok, dedi. Ne oluyor? Bizden ne istiyorsunuz, karakola gideceğiz, anlamadık, dedi.
- Burada ne yapıyordunuz?
- Oturuyorduk.
- Demek öyle kardeş kardeş oturuyordunuz?
- Evet, öyle, dedi Ahmet.
- Kardeş kardeş?..

Ahmet tekrarladı bıyıksız milisin sözünü :

- Kardeş kardeş...
- Sende pek öyle kardeş kardeş oturacak göz yok.. Gürcü

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

bo.. Ama burda işleri ne ? Yapacaklardı nasıl olsa...
nuşka :
Biz buranın fena bir yer olduğunu bilmiyorduk, dedi..
Bildiniz işte..
Bir daha gelmeyiz...
İsterseniz az daha oturun, ama sizin yerinizde olsam hemen
girerdim...
Ahmetle Anuşka kilisenin bahçesinden çıktılar. İkisi de farkında
gülümsüyordu. Konuşmuyorlardı. İçlerinde tuhaf, biraz ayıp,
alık birşeyler vardı, hele Ahmedin içinde. Anuşkanın avlu
kemerinin karanlığında, birdenbire, kızı
nuşka karşı koymadı. Kendini bıraktı ağzına. Yüreğimden
ir ışıkla aydınlandım tepeden tırnağa. Anuşka öpüşmesini
rdu. Başını aldım avuçlarıma :
- Bak gözlerime kız... Sen benden önce hiç kimseyle öpüşmedin

- Öpüştüm...
- Yalan söylüyorsun..
- Bırak beni..
Bir daha öpmek istedim. Karşı koydu.
Akşamüstü oturmuş kedi resmi yapıyorum. Üç ayda bu seki-
i,ya dokuzuncusu. Moskovaya bahar yağmurları yağıyor.
Si-Ya-U :
- Anuşka seviyor seni, dedi.
" Bunu da nereden çıkardın? " dedim.
- Kendisi söyledi bana, dedi.
Motor sesi güm güm de, güm güm.
- Şu lâmbayı üfleyiver Ahmet.
Ahmet lâmbayı üflemeden önce kalktı, kapının arkasına
i çizgiyi çekti.
- Arkadaşlara İstanbula gittiğimi söyle İsmail.. Hani bir şey
beni burda bilmemeleri daha iyi.
- Peki peki.. Yat artık.
Motor sesi güm güm de güm güm.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

olduğunu biliyordu, ama yine de sayıdı. On dört. Kırk birden çıkar
yirmi yedi kalır. Kapı tahtalarından dışarıya baktı. Hızla
çekildi. Yine baktı. Sarı yemenili, şalvarlı, yalınayak, esmer,
bir kadın, çalıların üstüne çamaşır seriyor. Yanıbaşında
belden yukarısı çıplak bir oğlan. Oğlan kulübeden yana baktı. Ahmet,
onu kapının arkasında görebilirmiş gibi, geri çekildi.

şeye olacaklar. Sesleri duyuluyor. Oğlan, " kulübeye gireceğim ",
r. Kadın " Giremezsin, ama kilidi görmüyor musun?", diyor.
n " Açarım kilidi.", diyor. Oğlan kilidi kurcalamağa başladı.
t sol köşeye çekildi. Oğlan kapının tahtalarının aralıklarından
i bakıyor. " Lâmba ışığı var", diyor. Ahmet küfrediyor içinden
na da, lâmbaya da, konuşana da. Oğlan kilidi zorluyor, kadın bağı-
r. Tahta aralıklarında gölgelerin itişip kakıştığını görüyor
t. Oğlan basıyor feryadı. Bayak diyor anlaşılan. Kadınla oğlan
a aralıklarından kayboldu. Ahmet, köşede kımıldamadan durdu belki
ahka, belki iki saat ; sonra ayaklarının ucuna basarak ; deli
n ne, ayak sesleri duyulur mu dışarıdan, zaten yalnayağım ;
ya sokuldu. Kadın çamaşırların yanına çömelmiş, oğlan sırtüstü
ış. Geri çekildim, eski köşeme ve iskemleyi uzanıp aldım,
um. Ellerimi de kavuşturdum göbeğimin üstünde . Kadın türkü
yor. Sıcacık bir sesi var. Çingene kadınları ateşli olur
er. Lâmbanın gazı bitti, bitecek. Hay Allah kahretsin . Ahmet
bi, gaz tenekesine giderken hatırladı, gaz yok , İsmail bu
a getirecek. İskemlesine döndü. Çocuk bir erkekle konuşuyor .
ede lâmba yandığını söylüyor. Erkek, " Sahibi, giderken söndür-
unutmuştur ", diyor. Kapıya yaklaştılar. İçeri bakıyorlar. Lâmbe
pır etti, söndü. " Söndürdü lâmbayı ", diyor oğlan. Kadın bağı-
: " Sise ne elin lâmbasından?" diyor. "Periler var kulübede ",
oğlan.

Ses seda kesildi. Ahmet , kalktı, dışarıya baktı, kimseler yok,
rlar bile. Kapının aralıklarını gazete kâğıtlarıyla tıkadı.
sırtüstü karyolaya. Zifiri karanlık. Ölüm, zifiri karanlık
değil. Baş ağrıları, korkular, çırpınışlar, salyalarla ulumak
değil. İşkenceler, kemikleri kırılmak, kanlar içinde kalmak,

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

İsmail geldi. " Tepenin sol yamacında çadır kurmuşlar " dedi, erler her halde sabaha. Ziya bayılırdı Çingenelere, evlenmeğe nli olmasam, Çingene karısı alırım, derdi. "
emeği klübede yediler, kapıyı açmadılar. İsmail:
u kuduza karşı bir hap bulsalardı, dedi, iğneye filân m kalmasaydı. Bulacaklar. Görürsün, bulacaklar günün birinde onu

Ahmet :
Hap bulunmaden ben hepı yutacağım, dedi. Gülmedi. Ağzından veren bu kelime oyunundan utandı.
Bir halt olacağın yok, dedi İsmail, kapıdan yana bakıı ,
ilere her halde.
On dördüncü çizgi , dedi Ahmet.
Gece yarısına doğru mu ne, kapıya vuruluyormuş gibi geldi de. Sıçrıyarak doğruldu portatifin üstünde.
Kapıyı açtım.
Ahmet alnını oğuşturdu. Kulübenin kapısından yana bakıyor. ldık mı ne? Dinledi, yalnız motor sesi : güm güm de, güm güm.
Kapıyı açtım. Yıllardan 921. Dört gün üç gecedir İneboludayız. ndığım iki adam duruyor otel odamızın kapısı önünde. Karadeni- hışırtısını işitiyorum. Külotlu, kaplaklı iki adam duruyor odamızın kapısı önünde ve koridorda yanan uzak gaz lâm- yla arkadan aydınlanıyorlar.
Süleymanla Tevfik doğruldu yataklarında. Külotlulardan biri :
- Giyinin beyler, dedi.
Tevfik sordu :
- Ne oluyor?
- Havullarınızı da alın.
Süleyman sordu :
- Bendeniz de mi?
- Siz de.
~~Ben bir şey sordum mu çıktım yataktan.~~ Gece kandilinin alacanlığı içindeyiz . Tevfik sordu:
- Siz kim oluyorsunuz?

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Gürültü etmeyin.

Bana değil Süleymanla Tevfiğe söylüyor.

Süleymanın elleri titriyordu bavulunu hazırlarken.

Adamlardan birincisi kattı onları önüne. Gittiler. İkinci bana:

- Yarın gelip sizi aramadan dışarı çıkmayın, dedi.

- Peki ama..

- Eşyaları İstanbula iade ediyoruz. Bir saat sonraki vapurla . rahatlık versin.

Çıktı. Süleymanla Tevfiğin bana Allahın ismarladık bile diklerini birden bire düşündüm ve bir tuhaf oldum.

Dört gün önce, dedem Üsküdardaki İskele Camiine sabah na gitmişti; Süleyman, Tevfik, bir de ben kaçtık İstanbuldan luya.

İtilâf kuvvetlerinin işgalindeki İstanbuldan Kuvvayı Milliye-Anadolusuna iki türlü geçiliyordu: ya Pendik üzerinden, karadan, Karadenize yoluyla.

İstanbuldan Mustafa Kemal silâh kaçıran teşkilâtın idarelerinden biri Süleymanın akrabası. Üç tane sahte yol kâğıdı ı bize. Vapura Şirkeciden bindik. Kara, kuru, yamyassı bir , hani şu kolacıların üttükleri vardır ya, onlara benziyor. emiye girdik ; duvarlarında hamam böcekleri dolaşıyor, darağcehennem gibi de sıcak. Tevfik başını lumbuza dayadı : " İstanbir daha görmiyecek miyiz ? Gidiş var da dönüş yok mu? " diye ı.

Vapur ~~makinesi gümbürtüsü~~ uskuru gümbürtüleriyle sarsılmağa yınca güverteye çıktım. Süleymanın akrabası bize: " Karadenize na kadar kamarada kalın " , dediydi, ama uskuru gümbürtüsü güven verdi. Sarayburnuna, Köprüye , kurşun kubbelere , tığ minarelere, Taşkışlaya son kere, şöyle doya doya bakmadan buldan ayrılmağa da gücüm yetmedi zaten.

Direkleri tel örme bir Amerikan zırhlısının yanından geçiyoruz. kulesi dolaylarında, Beşiktaş önlerinde, Boğazın büklümlerinde ğacak yer yok. İstanbul denizi[in] dağ dağ [illegible]

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

...n, uskumrudan, torikten çok denizaltının kaynaması da umrumda
Anadoluya gidiyorum, Mustafa Kemal paşaya.
Başüstü ambarında, güverte yolcularının çıkınları, sepetleri,
...ları, ~~arasında, güverte yolcularının~~ çoluklu, çocuklu, kadınlı,
...i fakir kalabalığı arasındayım. Şehrine bakıyorum. Onun bir
...e, bir girintisine çıkıntısına değil, tümüne bakıyorum.
...rum : şimdi orda, kışlaların, silâh depolarının önlerinde İngi-
...dusundan İskoçyalılar, Yeni Zellândalılar, Hintliler çifter
... nöbet tutuyor. Kukla askerlerin el ayak hareketleriyle bir-
...ine yaklaşıyor, sonra bir anda geri dönüp birbirlerinden
...aşıyor, sonra tekrar birbirlerine yaklaşıp yüz yüze geliyorlar.
...orum: bu nöbet usulü işimize çok yarıyor. Nöbetçiler birbirle-
... sırtlarını dönüp uzaklaşınca, bizimkiler üstlerine atlıyor,
...eri elbet te, herifleri temize hasale edip depoya dalıyorlar.
...rekiler Hintlilerse, hele müslümanları, bıçağa filân lüzum
...gık demeden teslim oluyor adamcağızlar, yardım bile ediyor
... kere. Biliyorum: denizcisini, piyadesini, topçusunu; Fıransızısı,
...isini, Amerikanını, İtalyanını, Yunanlısını, Madagaskarlısını, Avus-
...yalısını, camlarımızı kırdıkları, çocuklarımızı dövdükleri,
...larımıza saldırdıkları zaman öldürüyoruz.
Gülhane parkının kapısından sokağa çıktım. Ortalık akşamlı-
... Sokak bir başına. Tek tük gelip geçen. Hepsinin de yüzlerinden
... bin parça. Durdum. Bir yerlerde bir dönemeci dönen tıramvay
...rdadı. İki üç adım attım. Yolun yukarısından aşağıya doğru,
...aflı ~~kadının~~ bir kadının koştuğunu gördüm. Çarşaflı bir kadının
...asını bu ilk görüşüm. Bir şeylerden kaçtığı, kovalandığı belli.
...ırmıyor. Peçesi örtülü. Kundurasının bir teki yok, bundan dolayı
...opallıyor. Peçenin ve çarşafın ötesindekini sezmeğe alışık
...erimle kadının yaşlıca olduğunu da anladım. Karşı kaldırımda
...ın dalgın yürüyen bir memurun - memur olduğuna, hatta maliye
...ru olduğuna o adamın bugün bile kalıbımı basabilirim -
...ndan geçip bana yaklaştı kasın, dursu.
- Kurtarın beni kardeşler!
... Ama " kardeşler ", dediğini,

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

ıdü. Sokağın alt başındaki dönemeçte bir erkek geri döndü. Baktı. ıldanmadan kaldı olduğu yerde. Lejyon askerleri yuvarlana - rlana - bana öyle geldi- yaklaştılar. Kadının önüne geçtim. ırlerden biri bir boks attı kulak zarıma. Sendeledim. Gözlerim ardı, daha doğrusu yumdum gözlerimi. Sesler duyuyorum :

- Sen soldeki hergeleyi kolla, Şinasi..
- Tamam.

Gözlerimi açtım. Lejyon askerleri kaldırımda upuzun yatı-ıu.

- Çek arabanı delikanlı. (Bu sözler bana).
- Dayan koluma hemşire (Bu sözler kadına).
- Efendi ağabey, sen de bas... (Bu sözler maliye memuruna)..

Üç delikanlıydılar, Belki üçü de delikanlı değildi, ama a öyle geldi. Bıçaklarını görüyorum. Birisi , bıçağını kuşa-a silerek beline soktu. Kadının kollarına girip Gülhane kına daldılar.

Öldürüyoruz onları. Artık yalnız büyük İstanbulun değil, Bey-ımun arka sokaklarında bile, yalnız geceleyin değil, gündüzün e, tek başlarına dolaşmaktan korkuyorlar. Biliyorum: bu korku arı bir kat daha zalimleştiriyor . Padişahın polisiyle işbir-i edip evlerimizi basıyor, insanlarımıza karakollarında işkence ikten sonra, sağ kalanlarını Afrika çöllerine, okyanuslarda bolmuş adalara sürüyorlar. Biliyorum : onlar bir kat daha imleşiyor , onları öldürüyoruz, silâh kaçırıyoruz Anadoluya, onları öldürenlerin, silâh kaçıranların arasında ben yokum. Öldürmesini becerebiliyorum, ne de silâh kaçırmasını. Bundan ayı , aynı gazetede çalıştığımız - ben arada bir karikatür yapıyor-Süleyman bana Anadoluya geçmeği teklif edince, sevinçten iye döndüm.

İnebolu'ya yetmiş beş saatte vardık.

İnebolu rıhtımsız, mendireksiz. Vapurlar açıkta demirleyip , ıcularını balıkçı kayıklarıyla karaya çıkarıyor. Fırtınalı zaman-dayse vapurlar durmadan geçiyor İnebolu önlerinden.

İnebolu gördüğüm ilk Anadolu kasabası. Anadolu köylü kadınını

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

atlıydılar.

Tevfik, Süleyman, bir de ben, üç gece dört gündür İneboludayız. ik : şair. Geçen yıl bir şiiri için nişan aldı padişahtan. a yolda : " Bu nişan işi başımı belâya sokmasa ! ", deyip durdu. Karadenizin şamatasını dinliyorum. Çeküdardaki yalının rıhtımında oğaz suları başka türlü ses verir, daha yumuşak, daha sır , Acı acı öten bir vapur düdüğü işittim. Tevfikle Süleymanı ırdıkleri vapurun düdüğü. Hapis mi ettiler çocukları kamaraya, ineye mi attılar? Hay Allah kahretsin. Bir umutsuzluktur çöktü . Umutsuzluk hızla gelişiyor, karanlık bir utanma oluyor. ğim sözü tutmamış, dayanışma göstermemiş, imdada koşmamış im . Bir anne ara, öylesine ileri gittim ki, kendimi alçak in biri saydım. Yataktan çıktım. Gaz lâmbası hâlâ yanıyor. irdüm. Odanın karanlığına dışardaki yıldızlı gecenin sönük vuruyor. Oturdum Süleymanın yatağına. Hâlâ sıcaktı. Peki niye gerisin geriye çevirdiler oğlanları ? " Beni de geri rin " mi , demeliydim ? Sattım mı arkadaşlarımı? Kime? Hem , lerle arkadaş mıyım? İyi ama, Süleyman yardım etti bana. sayesinde burdayım . Beni geri çevirip onları bıraksa- , onlar nasıl davranırdı? Seslerini çıkarmazlardı her halde. böyle düşünmek, özür aramak, kepazelik değil mi ? Karadenizin uğultusu odayı ~~ke-alam~~. Tuz kokuyor, ama Boğazınki gibi tuz değil, sırıl sıklam tuz kokuyor.. Pencereyi kapadım. aydi Tevfiği, padişahtan nişan aldı diye geri yolladılar. üleymanı? İşgal kuvvetleriyle filân ilgisi olmadığına eminim.. bulda gırtlağına kadar borçlandığı için Anadoluya kaçtı. Sabaha kadar uyuyamadım.

Ahmet omzunu kaşıdı. Saçları iyice uzamış ensesinde. le kestirmeli yine, diye geçirdi aklından.

Ertesi sabah külot pantalonlulardan birincisi geldi. Otelden k. Deniz durgundu. Kumsalda yüzü koyun kayıklar yatıyor, yalınayak çocuklar kurutulan ağların arasında çığlık çığlığa koşmaca ordu. İki katlı, tahta bir evin alt katında bir odaya girdik. Doğrusu ben girdim , beni getiren, kapının önünde kaldı.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Arkadaşlarımı niçin İstanbula çevirdiniz?
- Ben çevirmedim. Ankaranın emri. Seciyesizliklerinden dolayı edildiler.

Sağ elinin çok ince, çok uzun parmaklarıyla - bunlar beş tane il, beş yüz taneymiş gibi geliyor insana -, masanın üstünde trompete çalmağa başladı. Soruma silik bir sesle karşılık vermişten sonra susmuştu. Gözlerini de kıstı. Bir yandan da gülümsüyor. Benden kuşkulandığını seziyorum, ama niçin kuşkulandığını, kuşkulanabileceğini kestiremediğimden bir kat daha sinirleniyorum. Bu insanlardan, nedenli, nedensiz , kuşkulanmak diye bir meslek varlığından haberi yoktu daha.

Ayağa kalktı. Üstüme doğru eğildi. Aynı yorgun, silik sesle konuştu :

- Ankaraya istediğiniz zaman gidebilirsiniz. Yüz lira yol parası. Buyurun.

Parayı dizime koyup doğruldu. Trompete çalıyor yine.

Kalktım. Para yere düştü. Eğilip aldım. Avucumda buruşturarak topladım cebime soktum. Belki parayı almak için yere eğilişimden, belki de, bayramlardan bayramlara dedemden başka hiç kimsenin kimseden - bir karşılığı olmaksızın - para almadığım için, belki de parayı, benden kuşkulandığını sezdiğim, bu silik sesli yabancının dizime koymasından, belki de karanlıklarıyla dolduğum daha bir çok sebepten dolayı kederli bir tiksinti düştü içime. Allaha ısmarladık bile demeden çıktım.

Girdiğim kahvede, çayımı ısmarladıktan sonra, kulağıma ilk çarpan sözler - kimin söylediğini farketmedim - şunlar oldu:

- Dün geceki yapura bindirilenleri, Kerempe açıklarında denize atacaklar. Ankaranın emri.

Fırladım kahveden. Soluk soluğa dikildim Ayın-Pe şefinin karşısına.

- Tevfikle Süleymanı denize atacaklarmış.
- Kimden duydunuz?
- Kahvede söylediler.
- Kim?
- Bilmiyorum.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

üçük bey " demesine bile ~~kızarmadım~~ içerlemedim ve inandım
lerine.

rçekten de öyle oldu. Süleymanla Tevfik sağ sâlim döndüler
anbula. Birisi ~~kharekterlerini~~ tatlıtmaktaydevam etti alacaklılarını
atmakta devam etti; öbürüsü , padişaha yeni bir şiir yazdı. Cumhuri
in ilânından sonra da, İçişleri Bakanlığının çıkarttığı bir gaze-
e çalıştılar. Şimdi, Büyük Millet Meclisinde mebusturlar.

Ahmet yastığının altından sigara paketiyle kibrit kutusunu çıkar-
Bir sigara yaktı. İsmail inceden inceye horluyor.
Otelcinin yardımıyla bir eşek sürücüsü kiraladım ve ertesi
güneş doğarken çıktım İneboludan yola. Dağlara tırmadıkça hava-
iyice soğuyacağını söylediler. Palton yalın kat. Göğsüme ,
tıma , iskarpinlerimin içine gazete kâsdı koymamı sağlık verdiler
e de yaptım. Bir de dev gibi bir kalpak satın aldım, kül rengi,
ırağan kalpak. Eşek hem benî, hem bavulumu çekecek halde
il. Zaten eşek sırtında yolculuğu ~~ka~~ onuruma yediremedim.
İnebolu, bir üç çeyrek saat kadar, arkada kaldı. Ama ilerle-
imiz dağ yolundan hem kasabayı, görüyorum, hem Karadenizi ,
ğlarda, solumda ve de ovayı sağımda ve de karlı dağları
mde. Karadenizde yaz güneşi, ovada bahar, dağlarda kış. Durdum :
- İşte yurt! İşte yurdum! İşte canım Anadolu!
Sesimi, haykırırken, sağ elimi ileriye doğru uzanmış yaka-
lım.
Sürücü şaşkın şaşkın bana bakıyor. Toparlandım. Utanarak
ülmsedim. Ama bu utanma duygusu çarçabuk geçti. Aynı sesle,
bu kere sağ elimi ileriye doğru uzatmadan :
- Böylesine güzellik İsviçrede bile yoktur, dedim sürücüye.
ski İsviçreyi yalnız Tobler çikolatasının içinden çıkan renkli,
ük kartlarda görmüştüm.
Sürücü karşılık vermedi .
- Deh be kara oğlan, dedi eşeğine. Yürüdük.
İki de bir , başımı sağa sola çevirip manzaraya bakarak:
" Acaba mutlu insan yok mu bu dünyada? " diye düşünüyorum, ama

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

anbullu, üstlerinden başlarından belli. Hepsinin sırtında çanta
i, çıkın gibi bir şeyler. Sigara içiyorlar. Tanıştık. Hepsi
lek subay. Kimisi Çanakkalede dövüşmüş, kimisi Filistinde, kimisi
Liçyada. Yenilgiden sonra İstanbula dönmüşler. Birisi de yesir-
ten dönmüş, ta Hindistandan. Çoğu öğretmenmiş askere gitmeden
se. İneboluya bir hafta önce gelmişler. Ankaraya, ordan Garp
phesine gidecekler.

- Kaç yaşındasınız ? dediler.
- On dokuzuma bastım, dedim.
- ~~Bir yıl~~ sonra cephede görüşürüz, dediler.

Hep beraber koyulduk yola. İçlerinden birisi hasta görü-
yordu, yesirlikten dönen, onun çıkınını da yükledik bizim
ağın sırtına.

Ilgaz dağlarında, koca koca meşelerin, gürgenlerin arasın-
aki Recevidin hanına akşam karanlığında vardık. İneboluda söylemiş-
erdi, hancının tereyağıyla bali pek ünlüymüş. Peykeye oturur
burmaz ısmarladım hem kendime, hem sürücüye. Yufka ekmeği sıcac-
acıktı. Tereyağı hemencecik eriyip balla karışıyor. O gün bugün-
ür öyle inanılmaz şey yemedim. Ayranı içerken baktım, benim
ol arkadaşları, peykenin öbür başında, çıkınlarından filân çı-
ardıkları ekmekle peyniri çiğiyor.

- Şu baldan, tereyağından niye yemezsiniz? dedim.

Karşılık vermediler. Önümde , kaşa yapraklarının üstündeki
ereyağıyla, tahta kaptaki baldan ikrem ettim. Hiç biri almadı.
Aklıma geleni söyliyeyim mi, söylemiyeyim mi, diye kararlaştırmağa
vakit kalmadan söyliyiverdim :

- Size yol harçlığı vermediler mi?
- Verdiler.
- Ne kadar?
- Onar lira...

Önce şaştım, sonra utandım , sonra tepem attı:

- Bana 100 lira verdiler, dedim. Siz cepheye gidiyorsunuz,
ben resim yapmağa. Ama benim Teyze oğlum mebus Ankarada, 100 lirayı
onu için yolladılar. Rezalet , Allah kahretsin. Bana şu kadarcık

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

kahretsin. Bütün bunları o zaman böyle düşündüm mü? Yoksa şimdi mi düşünüyorum?

Ahmet yatağında dizlerini dikip, kollarıyla da sarıp dizlerini, karanlıkta oturuyor. Motor sesi sıla hasretiyle dolu, yahut bir yerlere çağırıyor, durup dinlenmeden çağırıyor. Uzak bir yerlere. Hangi limana gider bu yüz direkli gemi?

Kastamonuya geldiğimizde benim sürücü:

- Kahpelere gider misin efendi? dedi. Burasının kahpeleri pek ünlüdür.

Bir an düşündüm. Canım kahpelere gitmek istiyor. Kahbe de olsa, Anadolu bir kadınla yatmak istiyorum. Ama aklıma Kastamonunun firengisi geldi. Firengiye yakalanmışım gibi korktum.

- İstemem, dedim. Sen gidecek misin?

- Şimdilik değil, lâkin dönüşte Allah kısmet ederse bir varırım belki.

Kastamonuda İstiklâl Mahkemesini gördüm.

" Bizimkileri ne kadara mahkûm ederler? "

- Asacak değiller ya be kardeşim, dedi İsmail.

" Asmasına asmazlar, ama ne ceza keserler? Belki de aserler. Şimdiki savcı mıydı Kastamonu İstiklâl Mahkemesinin savcısı bilmiyorum. "

Kastamonuda İstiklâl Mahkemesi bir adamı gözümün önünde on beş yıla mahkûm etti. Adamın kalak kıyafetine bakarsan, yarı kasabalı, yarı köylü. Rakı çekmiş inbikten. Anadoluda içki yasağı var.

Ankaraya gittiğimin ertesi akşamı benim Teyze oğlu bir ziyafet verdi mebus arkadaşlarına. Sofraya rakı şişeleri gelince sordum, mahsustan, inadıma değil, öyle ağzımdan çıkıverdi :

- Rakı yasak değil mi? Birini Kastamonuda on beş yıla mahkûm ettiler rakı çekmiş diye.

Teyze oğlum güldü :

- O yasak bize göre değil.

- Peki ama kanun?

- Kanunu herkese tatbik edersek yandı ortalık.

Bu konuşmayı şimdi kendimden eklemelerle, düzeltmelerle hatırlıyorum. Teyze oğlum öyle dedi :

- O yasak bize göre değil. Kanunu herkese tatbik edersek, yandı ortalık, dedi.

Ben de rakı içtim, içmemeği düşünmedim bile, içtim, hem yalnız

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

o gece değil .

Ziyafetin sonuna doğru, dişli mebuslardan olduğunu sonradan öğrendiğim, tombul yüzlü biri:

- Ahmet bey, dedi, iyi resim yaptığınızı duydum. - Nerden duymuş? Teyze oğlumdan her halde.- Mustafa Kemal Paşanın şöyle heybetli bir resmini büyüt fotoğraftan, yağlı boya, sana elli altın alayım paşadan. Pırıl pırıl elli altın.

Mustafa Kemal Paşanın resmini büyütmedim. Tombul yüzlü mebusun bana paşadan alacağı pırıl pırıl elli altından nefret ettim. Oysa, bu elli altın olmasaydı, sevinçle yapardım bu işi o zamanlar.

Ahmet, o zamanlar, diye yüksek sesle tekrarladı, o zamanlar. O zamanların ne kadar az sürdüğünü de birden şimdi fark etti ve acayip bir keder duydu. Mustafa Kemale, Meclisteki odasında, tanıştırıldığını hatırladı:

- Yüreğim çarpıyor. Sert bir mavilik gördüm, sonra bir altın sarısı, sonra ak eller, kadın ellerine benziyen biçimli, güzel ellerini. Belki de aklımda öyle kalmış. Belki de elleri öyle değildi, ama gözlerinin mavisiyle saçlarının sarısı öyle...

" İstiklâl Mahkemesinde çizinkiler. Om beşlerin kemikleri de Sürmene açıklarında, Karadenizin dibinde. "...

Ahmet parmaklarını yakan sigarasını, uzanarak , masanın üstünde ezip söndürdü. Motor sesi kulübenin ziriri karanlığında güm güm de, güm güm. Bu gümbürtünün arasında İsmailin soluk alıp verişini yakalamağa çalıştı. Buldu. Mışıl mışıl uyuyor. Rüyalarına giriyor muyum? Üstüne saldırırken, üstüne ateş ederken? Ahmet bir sigara daha yaktı. İsmaili düşünmemeğe çalışıyor.

İnebolu-Ankara yolunda bir yerde, bir dere başından gelelik. Köprü filân nak getire. Kunduralarımı, çoraplarımı çıkardım, paçalarımı sıvadım dizlerime kadar. Kestirmeden gidelim diye düştük buraya Dereyi geçerken bir de baktım ki, karşıdan , bir köylü, nem de öyle ihtiyar değil, sakalsız, demek ki , kırkına basmamış daha, bir köylü , bir kadının, bir köylü kadınının sırtına binmiş dereyi geçiyorlar . Şaşkat, diye düşündüm. Ama herif öbür yakaya geçince indi kadının sırtından , yürüdü.

- Bu ne iş? dedim benim sürücüye.

- Avradı, dedi. Dereyi geçti avradın sırtında. Güçlü kuvvetli demek.

Ahmet gülümsedi. Bunu Anadoluya anlatmıştı.

Akşam oldu, Kastamonudan sonra mı, önce mi, aklımda kalmamış , tuhaf, niye aklımda kalmamış, erken bunayacağım galiba, kurumasak

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMALARI VAKFI

bırak şimdi bu kudurma işini, ama Kastamonudan sonra, gayet iyi hatırlıyorum, Kastamonudan sonra, akşam oldu, ortalık nerdeyse geceliyecek, biz hâlâ yürüyoruz... Allahın kırı. Ne bir tek ağaç, ne bir dam, ne kimildanan bir karaltı. Toprak öyle dört bir yana yayılıp uçsuz bucaksız gidiyor kimsesiz.

- Daha çok yolumuz var mı köye?
- Köye vardık bile efendi.
- Nerde?
- Ayağımızın altında.

Alaca karanlıkta, toprakta bir takım kabartılar gördüm. Bir takım delikler, kimi yerden de duman çıkıyordu. Köpek sesleri de geliyor yerin altından.

- Köyün damları üstündeyiz, efendi.

Köyün damları toprakla bir. Az daha yürüdük, keçi yolu gibi bir inişten girdik köye.

Yaralıları bu köyde gördüm. Köy odasında, ocağın kızıllığında, yerde, toprakta yatıyorlardı. Yan yana, kimi sırtüstü, kimi yüzükoyun. Kanlı, pis sargıları, yırtık pırtık üniformaları, uzamış tıraşları, sakalları içinde... inlemiyorlar.

Muhtar:

-Dört gün önce yatsıda geldiler, dedi, sabaha gideriz, dediler, gidemediler. İkisi öldü. Öteki de başımıza kaldı. Kasabaya varıp bildirdim. Bir icabına bakarız dediler, lâkin arayıp soran yok daha.

- Gideceksleri yer uzak mı burdan?
- Her biri bir yana..
- Nerde yaralanmışlar?
- Kim bilir nerde.. Yunanla harp var ya şimdi..

Muhtar " Yunanla harp var şimdi " yi sanki kimsenin bilmediği ve kendisini ilgilendirmiyen bir haber veriyormuş gibi söyledi.

Yaralılara sokuldum, selâm verdim, konuşmak istedim. Karşılık vermediler. Benim sürücü :

- Bırak efendi, halleri yok, dedi. Sonra birinin başını tuttu, ocağın ateşinden yana çevirdi :

-Yolcu bu, dedi, sabaha çıkmaz. - Bunu yavaş sesle filân değil, hâlâ avuçlarında tuttuğu yaralının yüzüne doğru söyledi, yüksek sesle.-

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Yaralı asker , sargıları kandan ve topraktan kap kara olmuş başını kaldırdı sürücünün avuçlarından, omuzları üstünde dikilmeğe çabaladı, beceremedi, yardım ettim, dayandı duvara:

- Orası bir Allaha malûm, dedi, -Bunu yavaşça , ama fısıltıyla değil, yavaşça söyledi.-

Sürücü:

- Hibet Allaha malûm. Lâkin ben seferberlikte, Çanakkalede sıhhiye çadırında çalıştım, bana da malûm , tövbe, tövbe. Sende sabaha çıkacak göz yok, dedi.

- Çıkarım, çıkarım...

Çıkmadı. Horoz sesleri, köpek ulumaları ve kadın çığlıkları dışarda bir birine karışırken , o , içerde, ocağın yanında, sırtı hep öyle duvara dayalı, hırıltılarla can verdi. Ölümü ilkönce böyle gördüm.

Biz giderken yaralılardan biri sürücüye sordu:

- Bir de bana bak. Akşama çıkar mıyım?

Sürücü büyük bir dikkatle adamın gözlerine baktı:

- Ecel karanlığı yok gözlerinde, dedi, bir Allaha malûm ama, yok.

Yolda sordum sürücüye :

- Sahiden mi yoktu ecel karanlığı adamın gözlerinde? Yoksa avutmak için mi söyledin?

- Niye avutacakmışım ? Rabbime malûm, ama herif yaşıyacak.

Yamaların ustalığını keşfettim bu yolculukta. Köylülerin üstü, başı, bir birine eklenmiş yamalar, her biri bir başka renkte ve yan yana gelmesi imkânsız kumaş, bez parçaları. İstanbul dilencilerinin üstlerinden başlarından kederli.

Öküzlerin, eşeklerin de bu kadar ufak tefek, bu kadar sıska olabileceklerini yol boylarında keşfettim.

Çocukların karınları şiş.

Bütün yol boyunca, ayakları çıplak olmıyan bir tek köylü kadın görmedim.

Ankarada teyze oğlum beni Taşhana yerleştirdi.Burası Ankaranın Pera Palası. Tek penceresi demir parmaklıklı taş bir mahzendeyim. odadayım. Hesapladım : yol harçlığından elimde kalan parenin dörtte üçünü oda kirasına diye vermişim. Hesapladım: Taşhanın sahibi milyoner olmuştur bir, iki yıl içinde. Şaştım. Sonra, herife düş-

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

man kesildim.

İstanbuldan tanıdığım Erzurumlu bir şaire rasladım Kuyulu kahvede. Mecliste zabıt kâtipliği yapıyormuş.

Ankara şehri bozkırda. Bozkırda durup dururken ve sebebsiz, mantıksız fışkırıvermiş bir tepenin eteğinde. Tepenin doruğunda bir de kale var. Geceleri bu kaleye baktığım zaman bana öyle geliyor ki, uzak denizlerde kopan bir fırtına, bir tayfun, kocaman bir kalyonu havalandırıp kondurmuş bu iç topraklardaki kayaların üstüne.

Büyük Millet Meclisi, İstasyon, camilerin kimisi ve Taşhan gibi yapıları bir yana bırakırsan, Ankarada evler tahtayla kerpiç karışığı ve çoğu badanalı.

Bir gün Kuyulu kahvede Erzurumlu şairle Ankara Âhîlerinden konuşuyorduk. Orta Anadolunun bir çok kasabalarında, köylerinde Âhî geleneklerinin, değişmiş şekillerde, hâlâ yaşadığını söyledi.

- Bir çeşit esnaf, köylü cumhuriyeti kurmuş Âhîler, dedi, bir çeşit Bolşeviklik.

Ansızın sustu. Bakındı. Fısıldadı:

-Bolşevikler silâh veriyor bize, altın veriyor, ama korkuyor bizimkiler Bolşeviklerden.

O gece, Ankaranın eğri, büğrü, daracık sokaklarında bir başıma dolaşırken, demirci, dokumacı, dülger, bakırcı, bir çeşit Bolşevik Âhîlerin çekiç, tezgâh, keser seslerini, âyinlerinde okudukları ilâhileri işitir gibi oldum. Bolşeviklerin zengine düşman, fakire dost olduklarını biliyordum. İstanbul gazeteleri Bolşeviklerin, Rus asilzadelerine, generallerine, tüccarlarına ettikleri akla hayale gelmez işkencelerin hikâyeleriyle doluydu. Bolşevik kılınç artıkları İstanbula sağınıyorlardı. Hiç te öyle işkence görmüş bir halleri yoktu. Kadınları en aşağıdan düşes, erkekleri pirensti. Bar, kumarhane işletiyor, sarışın, pembe, tombul karılarını satıyor, tombala oynatıyorlardı. İttilâf kuvvetlerinin Bolşeviklere düşman olduklarını da biliyordum. Leninin adını duymuş, fotoğraflarını görmüştüm gazetelerde, bir tanesini kara kalem büyütmüştüm de, sevdiğimden filân değil, sınırsız alnına, çok akıllı çekik gözlerine ve hattâ çenesindeki bir tutam sakala şaşıp kaldığımdan.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- İstanbulun tulûat tiyatroları Şehzade başında olsun, Kuşdili çayırında olsun -

Bir gece Erzurumlu şairle Kâmilin tiyatrosuna gittik. Ahırdan, ambardan çevirme bir yer. Kapısının önünde, kederli, mavimtırak ışığıyla bir lüks lâmbası yanıyor, bir tek lüks lâmbası. İçeri girdik. Seyirciler, tahta sıralarda, elleri dizlerinin üstünde, sessiz, sedasız oturuyorlar. Oysaki İstanbulda tulûat tiyatroları, dışarısı ve içericiyle bir bayram yeridir. Seyirciler birbiriyle çabucak ahbap olur, bilmikler şakalaşır; şamfıstığı, gazoz, limonata, vişneli, kaymaklı dondurma satıcıları mallarını, tabak, bardak, kaşık şıkırtılarıyla bağıra çağıra satar; dış kapının önünde çalan davullu, zilli, kılârnetli, borazanlı bandonun şamatası, perde açılana kadar, orda, dışkapıdaki civcivli aydınlığın, mavi, kırmızı, yeşil elektrik ampullerinin, bayrakların, ilânların sevincini taşır içeriye. Perde açılıp ta allı, pullu, tombul kantocu kızlar, bir karış gerdanlarını kıra kıra, gözlerini süze süze, ara da bir de hoplayıp kanto söylemeğe başlayınca ortalık büsbütün karışır büsbütün. " Yaşa! Var ol! " diye haykıranlar mı, " Dilini yesinler abla! " diye bağıranlar mı, " Of! Of, öldürdün beni ! " diye söz atanlar mı istersiniz, bir kıyamettir kopar. Kantolardan sonra seyirciler, komediyi de, dramı da oyuncularla beraber oynar. Hayın rolündeki aktöre ıslık çalar, tuzağa düşen kıza akıl öğretir. Perde aralarında satıcıların şakırtısı, çığlıkları, artık içerde çalan bandoya uyarak çınlatır ortalığı. İstanbulda tulûat tiyatroları bayram yeridir. Ankaradaki ölü evi gibiydi. Seyirciler gözlerini perdeye dikmişler, orda, yırtık bulutlara doğru boru çalarak uçan uzun entarili meleğe, kimisi dalgın, dalgın, kimisi somurtkan, kimisi şaşkın bakıyor. İstanbulluları Ankara yerlilerinden, mebusları memurlardan ayırdetmek oluyor, ama hepsinde ortak bir şey var.

Erzurumlu şair fısıldadı:

- Korku. Ankara korkunun şehri.

İstanbuldan biliyorum Otello Kâmili. Büyük Ermeni aktörü Papasyanın yetiştirmesi. Otello rolünü ustasından bile iyi oynadığı için ona " Otello Kâmil " deniyor.

Perde açıldı. Sahnede sırma cepkenli, şalvarlı ve fesi altınlı, esmer, ufak, tefek bir kadın. Kayseri Ermenilerindenmiş. Erzurumlu şair söyledi ve anladım ki kadına tutkun.

Kadın, çok güzel ağzı, uçsuz bucaksız gözleri, rastıklı, kalın, çatık kaşlarıyla kımıldamadan duruyor. Arka sıralardan tek tük alkışladılar. Dönüp baktım. Erzurumlu şair:

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- İmâlatı Harbiye işçileri, dedi.

Kadın , gülümser gibi yaptı alkışlardan yana, sonra yeryüzünün en içli sesiyle " Yeşil kurbağalar öter göllerde " yi söylemeğe başladı. Tüylerim diken diken oldu kederden. " Anasız, babasız gurbet illerde "kalan Anadoluyu, cepheye giden İstanbullu, İzmirli yedek subaylarıyla, köy odalarında ölen yaralı askerleriyle , kocalarını sırtlarında taşıyıp dereyi geçen kadınları ve Kastamonu kerhanelerindeki firengili kahbeleriyle, sümüklü , bitli , yalnayak başı kabak çocuklarıyla ve Çamlı bellerinde Köroğlu kaleleri ve kara sapanı ve çatlak toprağıyla, bir kıyısından, bir daha dolaştım. Dayanılır gibi değil acıya, Allah kahretsin!

Kadın, iki türkü daha söyledi. Perde kapandı, açıldı. Aynı kadın , aynı ağız, aynı gözler, aynı rastıklı kaşlarla ve aynı kederle göbek atarak ve kınalı parmaklarında tahta kaşıkları şakırdatarak oynadı. Perde kapandı, açıldı. Şekspir başladı. Aynı kadın perdenin üstündeki meleğin uzun entarisiyle ve kara saçlarında yapma, ak çiçeklerle Desdemona oldu. Otello rolünde Kâmil yine hârikaydı. Artistlerin hepsi tulûat oynuyor. Bir Kâmil tam metni söyledi, bir de Yago.

Yagoyu oynıyan Raşitle oyundan sonra tanıştık. Makyajını silmişti. İnsanı şaşırtacak kadar çilli ve kırmızı saçlıydı. Ufacık, gençten bir adam. Yuvarlak, elâ gözleri telâş içinde. Sesi, yapış yapış tatlı. Sahnenin dışında da Yagonun sesiyle konuşuyor. Robert Koleji bitirmiş İstanbulda. Fıransızcası da, İngilizcesi de kadar kuvvetliymiş.

- Şekspiri baştan aşağı ezbere bilirim, dedi. Sonelerini de.

Emekli bir elçinin oğluymuş.

- Şekspirin tiyatrosu, dedi, bizimkinden büyüktü, ama bizimkine benziyen bir yeri vardı. Kendimi burda, Ankarada, Elizabet devrinin Londrasında sanıyorum bu salaşın sahnesine çıkınca. Görüşelim, Ahmet bey, ben Taşhandayım. Siz benim farkımda değilsiniz, ama ben sizi çoktan gördüm. İstanbulda da duymuştum adınızı.

Adımı İstanbulda duymuş olmasına şaştım, sonra düşündüm , belki karikatüristliğimden.

- Biraz beklemek lûtfunda bulunursanız, birlikte döneriz Taşhana Ahmet bey.

Erzurumlu şair:

- Biz, bir yere daha uğrıyacağız , dedi.

- Siz bilirsiniz... -Raşit bana döndü -: Görüşelim Ahmet bey.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMALARI VAKFI

Yolda Erzurumlu şair:

- Bu herifle ahbaplık etmeğe kalkışma, dedi. Neyin nesi belli değil. Zaten Ankarada iyice tanımadığın adamlarla görüşme.

Sokaklar zifiri karanlıktı. Devriyelere rastladık.

- Ankara Nuhun gemisi, dedi Erzurumlu şair, yıkılan Osmanlı imparatorluğunun tufanında yüzen Nuhun gemisi. Sahili selâmete ulaşacak elbette, içinde yan yana yaşıyan güvercinleri yılanları, arslanları, kaplanları, kurtları, kuzularıyla, sahili selâmete ulaşacak ve orda yılanlar güvercinleri yiyecek, kurtlar kuzuları. ~~Arslanlarında~~ Arslanlarla kaplanlar boğuşacak bir biriyle.

Kahveler çoktan kapanmıştı. Samanpazarına geldik.

- İngiliz casusu Mustafa Sagiri burda astılar, dedi.

Taşhanın kapısında ayrılırken tekrarladı:

- Raşitle ahbaplık etme. Ne olur ne olmaz, anladın mı?

- Anladım.

Mustafa Kemal Paşa şehrin dışında oturuyor, lâz muhafızlarıyla çevrili.

Garp Cephesi hem gayetle yakın, hem gayetle uzak. Bu yılın 23 Martında başlayıp 31'inde sona eren İkinci İnönü Savaşı sırasında top seslerinin Ankaradan işitildiğini söylediler. Doğru mu, yalan mı, bilmiyorum, ama Yunan orduları Ankara üstüne yürümeğe başlayınca, devlet dairleri ve zenginler, tirenle, yaylılarla, kağnılarla Ankarayı bırakıp içerlere göç etmişler. Yunan orduları " Meydanı harbi silâhlarımıza terkedip " çekildikten sonra da, gidenlerin kimisi dönmüş, kimisi ulaşmış Sivasa.

Anadolunun en bereketli toprakları, en hünerli şehirleri düşman elinde: on beş il ve ilçe, dokuz büyük şehir, yedi göl ve on bir ırmak, üç deniz ve altı demir yolu ve milyonlarca insan, bizim insanımız, düşman elinde..

Teyze oğlumu gördüm:

- Cepheye gideceğim, dedim.

- Olmaz, dedi.

Dayattım.

- Konuşurum, dedi.

Üç gün sonra buluştuğumuzda bana büyük bir müjde verir gibi:

- Konuştum, dedi, -kiminle konuştuğunu söylemedi, ama çok büyük, belki de en yüksekte oturan birileriyle konuştuğunu belli etti -, senin cepheye gitmene izin yok. Matbuat Müdürlüğünde bir iş bulacaklar sana.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Cepheye gitmeme niçin izin verilmediğini anlamağa çalışmadım. İlle gideceğim diye dayatabilirdim belki, izin de çıkabilirdi belki, ama dayatmadım.

- Matbuat Müdürlüğünde çalışmak istemiyorum. Bana kasabanın birinde hocalık bul, dedim.

Yüzüme, enayilerin yüzüne akıllıların baktığı gibi baktı ve bir hafta sonra Boluya doğru yine yayan, yine bavulum bir eşeğin sırtında, yola çıktım. Sürücüm topaldı.

On Beşinci Çizgi

Ziyadan kalma şiir kitabını yine baştan aşağı okudu Ahmet. Kim bilir kaçıncı okuyuşu bu. Yere su döktü. Çamurla heykel yapmağa çalıştı. İlkönce Anuşkanın başını, olmadı. Bir kedi. Olmadı. Sonra şiir yazmağa kalkıştı. Ne yazacağını bilmiyordu, nasıl yazıldığını da. Aruz veznine oldum olası akıl erdiremedi. Hem, aruzla yazılır mı artık? Heceyle yazmağa uğraştı, yedi yediyle, " Hangi limana gider bu yüz direkli gemi"nin vezniyle. " Ayrılık bir dal, gülüm, sen en acı yemişi". Yemişe bir yığın kafiye var. Ama hiç biri, ikinci satırın ortaya çıkmasına yardım etmedi. Ben şair olsam sevda şiirleri yazmam, dedimdi Anuşkaya. Şiir yazmak ta nerden aklıma geldi? " Şu kahbe dünyanın işi... ". Dünya niye kahbe olsun? Dünya güzel. Dünya güzel ne demek? Dünyanın nesi güzel? İnsanların yüzde kaçı için dünya güzel? İnsanların kocaman çoğunluğu, dünya güzel mi, değil mi? diye düşünmüyor bile. Bu dünyada haksızlık yokmuş, açlık yokmuş, zulum yokmuş, ölüm yokmuş gibi, haksızlığın, açlığın, zulumun, ölümün içinde yaşıyor. Haksızlığa, zuluma, ölüme karşı yüzde kaçı savaşıyor insanların? Biz savaşıyoruz işte. İhtilâller yapan, barikadlar kuran yığınlar savaşıyor. Ben savaşmıyor muyum? Kudurup İsmailin kurşunuyla gebermeyi bekliyerek mi? Hay Allah kahretsin!

On Altıncı Çizgi

Bolu mutasarrıfı değişti. Aylardır maaş almıyan Bolu Sultanisi öğretmenleri, Ahmedin kışkırtmasıyla, yeni mutasarrıfa gidip dert yanmağı, gerekirse kafa tutmağı kararlaştırdı. Seçilen temsilciler, bir perşembe günü, öğleden sonra, Aynalı kahvede toplanarak hükümet konağına doğru öfkeyle yola çıktı. Ahmetle Ulûmu Diniye

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

hocası Rumelili Şaban efendi önde ve matematik, tarih, edebiyat öğretmenleri arkada, çarşıdan geçtiler. Yağmur yağıyordu. Önde bir, arkada üç şemsiye gidiyordu . Ahmet şemsiyesizdi. Çarşı esnafı, bu şemsiyeli , öfkeli kafileyi saygı ve umutla selâmetledi. Öğretmenlerin hepsi, Ahmet te içlerinde, çarşıya borçluydular. Ve çarşı, onların, mutasarrıfa niçin gittiğini biliyordu.

Köşeyi saptılar. Yağmur azıttı. Ahmet dönüp baktı. Arkadaki üç şemsiye ikiye inmişti.

- Edebiyatçı nerde yahu?

Tarihçi karşılık verdi :

- Sigara almağa kaldı çarşıda. Yetişir ardımızdan.

Ulûmu diniye hocası Şaban efendi homurdandı:

- Lâ Havle ve lâ, sigara almanın zamanı mı?

Bir şemsiye önde, iki şemsiye arkada, Bahçeliklere girdiler. Kara çarşaflı, peçesiz, sırılsıklam bir kadın, ~~xxxxx xxxx~~ gelenleri gördü, erkekleri. Yüzünü bir bahçe duvarına çevirip çömeldi onlar geçene kadar. Bahçeler bitti, çamurlu bir arsaya girdiler. Ahmet yine dönüp baktı. Arkadaki iki şemsiye bire inmişti.

- Tarihçi nerde yahu ?

Matematikçi karşılık verdi:

- Su dökeceği gelmiş te..

Ulûmu diniye hocası Şaban efendi homurdandı :

- Bu İtilâfçılar böyledir. Olmadık zamanda çişleri gelir.

Matematikçi, eski İtilâfçılardandı.

Yağmur, bardaktan boşanırcasına yağmağa başladı. Ahmet , Ulûmu diniye hocası Şaban efendinin şemsiyesine sığındı. Hükümet konağının kapısından girerlerken Ahmet dönüp baktı. Arkada şemsiye kalmamıştı. Şaban efendi de kendisininkini merdivenlerde kapatıp homurdandı:

- Kabahat sende Ahmet efendi. Böyle mühim bir işe böyle adamlarla tevessül edilir mi?

Mutasarrıfın, camilerdeki gibi kalın perdeli kapısı önünde oturan odacıya Ahmet :

- Mutasarrıf beye, dedi, Sultani mektebi öğretmenlerinin geldiğini söyle.

Odacı girip çıktı :

- Buyurun.

Ahmet, ağır perdeyi kaldırıp daldı odaya. Mutasarrıf masasının başındaydı. Kara kalpaklı, kara gözlü, iri yarı.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Ahmet:

- Biz, diye söze başladı , Ulûmu diniye hocası Şaban efendiyle ben, size...

Mutasarrıf elini kaldırıp Ahmedin sözünü kesti:

- Sizi görüyorum, ama Ulûmu diniye hocası nerde?

Ahmet arkasına baktı. Şaban efendi yok. Tepesi attı:

- Şaban efendi kapınızın önünde kaldı. Emredin de gelsin.

- İstemez.

- Beş kişi çıktık yola, bir ben...

- Bana da lâzım olan sizsiniz, oturun.

- Bizim maaşlar...

- Emir verdim... Birer aylık alacaksınız...

- Peki, ama biz...

Mutasarrıf yine elini kaldırıp Ahmedin sözünü kesti. Zile bastım. Giren odacıya çay ısmarladı ve:

- Kapıdaki hocaefendiye söyle, dedi, beklemesin .

Odacı çıktı. Mutasarrıf ayağa kalktı. Ahmedin önünde dikildi.

- Ahmet bey, dedi, kim olduğunuzu, akidenizi, kasabada , köylerde ne gibi faaliyet gösterdiğinizi biliyorum. Arkadaşlarınızı da hâ keza. Ağır ceza yargıcı Yusuf beyle, muha sebeci Osman beyi... ve taraftarlarınızı hâkeza..

Sustu, sonra kocaman elini Ahmedin dizine koyarak, ağır ağır devâm etti:

- Yunan orduları yürüyor Ankara üstüne...

- Ne diyorsunuz? Yine mi?

- Ankara düşebilir...

- Ankara düşebilir mi? Ankara düşerse?

- Biz burda Bolşevikliği ilân ederiz.

- Bolşevikliği mi?

- Beni reisi cumhur yaparsınız. Ruslar da yardım eder daha candan yürekten. Kızıl ordu teşkil ederiz, gider Ankarayı da kurtarırız. Taraftarlarınızı hazırlayın. Lâkin benden bahsetmeyin onlara şimdilik.

Ahmet, başına sopayla vurulmuş gibi bakıyordu Mutasarrıfın yüzüne. Birşeyler anlıyor, birşeyleri anlamıyordu. Mutasarrıf, eli hep öyle Ahmedin dizinde :

- Yusuf beyle Osman beye bahsedin teklifimden, dedi. Siz, İçişleri Bakanlığını ~~alırsınız~~ alırsınız üstünüze, Osman bey Maliyeyi, Yusuf bey Başbakanlığı...

Ahmedin sersemliği ansızın geçti. Mutasarrıfı rahat, rahat

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

dinliyor, her şeyi anlıyordu. Odacı çayları getirdi, çıktı. Mutasarrıf şekeri ağır ağır karıştırarak, jandarma komutanıyla polis müdüründen söz açtı. Birincisini kazanabileceğini , ama ikincisine katiyen güvenilemiyeceğini söyledi.

Ahmet, Mutasarrıfın yanından çıktığı zaman kafasının içi gayetle berraktı. Merdivenleri inerken, öğretmenler arasında, gençlik mahfilinde kimlere güvenilebileceğini gözden geçirdi. İptidai kısmı türkçe öğretmeni, ~~kırbiyeyuz~~ terbiyei bedeniye öğretmeni, fizik ve kimya öğretmeni..Gençlik mahfilinde: belediye mühendisiyle arkadaşları. Köylerde? Gülümsedi. Köylerde fakir fukaranın hepsi. Çarşıda kazancı Ferhatla arkadaşları.

Yağmur dinmişti. Osmanla Yusufu aradım, bulamadım yerlerinde. Nerdeler, Allah kahretsin? Kuyulu kahveye gittim, temsilciler utangaç ve telâşlı karşıladı beni.

- Maaşları alacağız, dedim, ama şimdilik birisini , ve "niye beni yarı yolda bıraktınız be adamlar ? " diye sormadan fırladım sokağa. Osmanla Yusuf yine yerlerinde değiller. Nerdeler , Allah kahretsin?

Yusuf, Bolu Ağır Ceza Mahkemesi üyesi. Öteki üyelerle savcı hem çok tembel, hem çok yaşlı. Ağır ceza Yusufun elinde. Ben, Bolu Sultanisi İptidai kısmında resim hocasıyım. Osman, Alyanak Osman bey, Ziraat Bankası muhasebecisi. 915'ten 19'a Almanyadaymış. Marksın adını, ama yalnız adını, bir de " Bütün dünya işçileri, birleşiniz ! " dediğini ondan duydum. Bir de " Tarih sınıfların savaşıdır ", dediğini. Ama tarihi bize Padişahların, kıralların hikâyesi diye okuttuklarından , Marksın bu sözünü " Tarih padişahların, kıralların arasında yapılan savaşlardır" diye anladım, çok ta doğru buldum. Bilmem hangi padişah bilmem hangi kırala kavga eder, millet ezilir ortada. Ama artık tarih böyle olmıyacak, yok edeceğiz padişahlarla, kırallarla beraber savaşları da.

Bolu Ağır Ceza Mahkemesi üyeleri gerçekte iki kişi: Yusufla Osman. Gerçek savcı da ben. Dâvâlara mahkeme ~~sonunda~~ salonunda lâf olsun diye bakılır. Kararlar, Vasıl Katırcı hanında, ahırın üstündeki odamda, geceleri veriliyor. Suçlunun fakir mi, zengin mi olduğunu araştırırız sadece. Bir de suçu kime karşı işlediğini. Fakirse ve suçu zengine karşı işlemişse, beraat. Zenginse, suçu olmasa da, ceza. Kanun kitabını, sorgu zabıtalarını filân, ancak bir fakir başka bir fakire, bir zengin başka bir zengine karşı suç işlemişse açıyoruz. Köylerde , kasabada, fakir fukara arasında, Ağır

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Ceza Mahkemesinin, daha doğrusu Yusufun nâmı aldı yürüdü. Alyanak Osman bey de fakir köylülerin bankaya borçlarını xxxx allem edip kallem edip, ya siliyor defterden, ya azaltıyor. Ben de sınıfta fukara çocuklarını oturttum ön sıralara, hepsine de, resim yapmasını becersinler, beceremesinler, basıyorum tam numarayı. Bir de Gençlik Mahfili var, onu da ele geçirdik.

Katırcı hanın ahırı üstündeki odamda, aşağıdan gelen kişnemeler, zincir gürültüleri ve gübre kokuları arasında ve gaz lâmbasınxx ışığında, Osmanla Yusufa, Mutasarrıfın dediklerini anlattım. Ankara düşer düşmez Boluda Bolşevikliğin ilânına oy birliğiyle karar verdik. Mutasarrıfla iki kere xxx konuştuk. Pilânlar hazırladık. Ama Ankara düşmedi. Mutasarrıf yine çağırttı bizi : " Burda yapacak işiniz kalmadı artık, benim de başımı belâya sokmayın, gidin ", dedi. O sırada Yusuf bir telgraf aldı. Kimden bilmiyorum. Ama bize: " Beni bir iş için Tırabzona çağırıyorlar ", dedi, " Fırsattır, siz de gelin, xxxx Ordan hep beraber Rusyaya geçip Bolşevikliği yerinde, iyice öğreniriz ".

Yusufun teklifini kabul ettik. O gitti, ama Osman İstanbula döndü. Ben Tırabzon yolunu tuttum.

Yusufu, Tırabzonda, verdiği adreste bulamadım. Ev sahipleri bir kahve sağlık verdiler : " Arada bir odaya tavla oynamağa giderdi, çok usta bir tavlacı Hafız vardır, o da çıkar o kahveye ", dediler. Kahveye gittim. " Yusuf efendinin kaçtır geldiği yok ", dedi kahveci. Otele döndüm. Uyuyamadım. Sokağa çıkmak için aşağı indim. Otelciye rastladım.

- Nereye beyim? dedi.
- Uyku tutmadı da.
- Vakit geç, kahveler kapanmıştır.
- Kahveye gidecek değilim. Dolaşacağım, hava alacağım biraz.
- Yine sen bilirsin, lâkin vakit çok geç te...

Şaştım.

- Yol mu kesiyorlar?
- Yok... Lâkin...
- Lâkini ne?
- Daha bugün geldin Tırabzona, buranın yabancısısın...
- Ne olacak?
- Hiç, lâkin şu meseleden sonra, yabancıları kolluyorlar da.
- Hangi mesele?

Otelci karşılık vermedi. Söylediklerine pişman olduğu belli.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Ne meselesi?

- Canım ille de dolaşmak istiyorsa, var dolaş beyim. Hani kanım kaynadı da sana, ondan. Sen bilirsin...

Odama döndüm. Pencerenin patiska perdesini kaldırıp dışarı baktım. Anadolu şehirlerinin yatsıdan sonraki karanlığı..

Ertesi sabah erkenden fırladım otelden, dünkü kahveye gittim. Çırak, kahvenin önünü suluyordu. İçerde bir, iki müşteri. Kahveci tanıdı beni:

- Dün sen gittikten sonra Yusuf efendi geldi, dedi. Söyledim. Bir delikanlı, dedim, şöyle sivri kalpaklı bir delikanlı seni sordu, dedim. Sen adını söylemedin bana. İstanbulluya benzer, sakal başları uzun şöyle , dedim.

- Ne dedi Yusuf?

- Once tanımadı. Sonra , "Ha, bildim", dedi.

- Eee?

- Başkaca bir şey demedi.

- Nasıl başka bir şey demedi? Yarın gelirse beni beklesin, filân demedi mi?

- Demedi. Ama istersen bekle. Bugün tavlacılar şahı Hafız gelecek, Yusuf efendi de gelir her hâl.

Hiç bir şey anlamıyorum. Fakat beklemekten başka da yapacak iş yok.

- Burdan Batuma sık sık vapur var mı?

Kahveci yüzüme bir tuhaf baktı.

- Olur arasıra.

- Motor filân da vardır, takalar filân.

- Olmaz olur mu?

Kahveci gitti, çayı, simidi, peyniri getirdi.

- Batuma mı yolculuk?

- Karsa, Batum-Tiflis üstünden.

Plânımız şöyleydi: Karsa o zaman iki yolla gidiliyor Tırabzondan. Biri, kara yolu. Öbürü: denizden Batuma, ordan Tiflise, ordan Karsa. Biz Batumda kalacağız daha ileri gitmeden.

- Yol tezkeren var mı Batum üstünden gitmeğe?

- Var.

Kâatları Boluda yaptırmıştım Mutasarrıfa: " Berayı maslahat Karsa, Batum-Tiflis yoluyla ".

- İyi öyleyse, kara yolu hem uzun, hem zahmetlidir. Tezkereyi burda mı verdiler?

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Hayır.
- Ankaradan mı?
- Boludan.
- Bolunun tezkeresi burda geçmez. Burdan da izin alman lazım gelecek.
- Vermezler mi?
- Orasını Allah bilir.

Kahveci gitti. Müşterilerin, konuşmamıza kulak kabarttığını, sonra kendi aralarında fısıldaştıklarını farkettim.

Bir çay daha ısmarladım. Çırak değil, yine kahveci getirdi çayı.

- Yahu, burda bir mesele olmuş, dedim.
- Ne meselesi?
- Bilmem... Otelci söyledi.
- Hangi otelde kalıyorsun?

Her nedense, kaldığım oteli, tuhaf bir savunma içgüdüsüyle, söylemedim. Kahveye gelirken önünden geçtiğim başka bir otelin adını verdim.

- Demek, burda bir mesele olduğunu bilmiyorsun?
- Haberim yok.

Haberi olduğu belli.

O gün yatsıya kadar bekledim Yusufu. Gelmedi.

Ertesi sabah yine damladım kahveye :

- Geldi mi?
- Kepenkleri indirirken geldi.
- Eee?
- Sabah beni beklesin, dedi.

Yusuf az sonra girdi kahveye. Kucaklaştık, daha doğrusu ben onu kucakladım.

- Çıkalım, dedi.

Çıktık.

- Yahu Yusuf, bu senin yaptığın...
- Sus... Anlatırım herşeyi...
- Ne oluyor?
- Sus, dedim ya...

Hızlı, hızlı yürüyoruz. Yusuf, çaktırmamağa çalışarak, arada bir arkasına bakıyor. Hızlı, ama çok hızlı yürüyoruz. Adının Tekke Mahallesi olduğunu sonradan öğrendiğim inişli, yokuşlu, daracık sokaklara girdik. Yürümesini yavaşlattı.

- Anlat bakalım Yusuf efendi.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- O evden çıkmam icabetti.

- Peki, seni nerde bulacağımı niye söylemedin ev sahiplerine?

- Öyle icabetti.

- Öyle icabetti ne demek? Koskoca Trabzonda seni nasıl bulacaktım?

- Buldun ya işte... Kahveciye bir şey söyledin mi?

- Ne gibi?

- Ne bileyim, münasebetsiz bir şey. Sen patavatsızın birisin.

- Batuma sık sık vapor var mı diye sordum.

- İyi haltetmişin.

- Ne olacak?

- Boludan aldığın kâatla Batuma geçemezsin..Kahveciye daha neler söyledin?

- Başka birşey söylemedim.

- Ayın-Pe'den çağırdılar mı seni?

- Yooo... İyi ama, Batuma nasıl gideceğiz? - Ansızın aklıma ~~gelcdi~~ geldi- Yahu, buranın valisi, büyük babamın yetiştirmelerinden. Ona giderim, ondan alırım izinlerimizi.

Yusuf düşündü:

- Fena fikir değil.

Yusufa Trabzonda ne iş yaptığını sormak aklıma gelmiyor.

- Sen kâatları kendin için yaptırt, Ahmet. İkimize izin çıkartmak şüpheyi çeker. Ben, üç, dört ay sonra bir yolunu bulup gelirim. Hem burda da görüşmiyelim bir daha.

- Ne oluyoruz?

- Sen, Boludaki mahkeme işlerinden, Mutasarrıftan, bahsettin mi burda kimseye?

- Kimi gördüm ki...

- Belli olmaz, senin gibi patavatsızlardan...

- Patavatsızlığımı da nerden çıkarıyorsun? Sen birşeylerden korkuyorsun Yusuf. Burda bir işler mi karıştırıyorsun? Hem, bana baksana, bir mesele olmuş burda.

- Kim söyledi?

- Otelci... Kahveciye de sordum.

- İyi haltetmişin.

Arkasına baktı.

- Ne bakıyorsun ikide bir.

- Peşimizde adam var mı diye.

- Peşimizde niye adam olacak?

- Boluda yediğimiz haltlardan Ayın-Pe 'nin haberi olmadı mı sanıyorsun? Beni iyi dinle Ahmet,-sesini kıstı-, Mustafa Suphileri öldürdüler.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Kim bu Mustafa Suphiler?
- Türk Bolşevikleri.
- Nerde, nasıl öldürdüler? Niçin öldürdüler?
- Bolşevik oldukları için.

Çamlık bir tepeye gelmişiz. Yusuf :

- Rusyadan çağırmış adamları Mustafa Kemal , dedi. Suphi esir kalmış Rusyada, sonra Bolşeviklere katılmış. Aralarında İstanbuldan gelenler de varmış. Baküde bir kongre mi ne yapılmış ta, onun için gitmişler oraya.

- Sonra?

- Davetiyeyi alında Mustafa Kemalden, gelmişler sınıra. Kâzım Karabekir paşa karşılamış.

Çamların altına oturduk. Hava da bir güzel. Karadenizden bir de yel esiyor püfür , püfür..

- Erzurumda hacılara, hocalara, ite, köpeğe, " Muhafazayı Mukaddesat Cemiyeti " diye galiba bir cemiyet kurdurmuşlar . Daha şehrin kapısında namussuzlar yuhalamış, taşa tutmuş Suphilerin yaylılarını. " Camilerimize eşek bağlıyacaklar! " diye bağırırlarmış. Karabekir de, silâhlarını alıp Trabzona sevketmiş Suphileri.

Karadeniz sağa, sola, ileriye bomboş uzanıp gidiyor alabildiğine. Ne bir vapur dumanı, ne bir yelken.

- Burda , hepsini,Değirmenderede, geceleyin, bir motora bindirmişler. Ocak ayının 28'inde oluyor bu iş. Burda bir Yahya Kâhya var, kayıkçılar kâhyası, it mi,it. Topal Osmanın adamı, Kemalin muhafız kumandanının. Suphilerin motoru az açıldıktan sonra, Yahya Kâhya adamlarını başka bir motora yüklüyor. Bunlar Sürmene açıklarında rampa ediyor öteki motora. Suphiler 15 kişiydi , diyorlar. Suphi karısını da getirmiş. Karı Rus. Boğuşma iki saat kadar sürmüş , diyorlar. Bir aralık Suphi bir tüfek geçiriyor eline. Tam ateş edecek, Trabzonun itlerinden Faik adında bir hergele, arkadan , ensesinden, tabancayla vuruyor Suphiyi. Ötekileri de bıçaklayıp, boğup, ayaklarına taş, demir bağlayıp denize atıyorlar. Rus kadınını Trabzona getirmişler. Güzel kadınmış. Yahyanın evinde hapis. Burda , bu iş üstüne, birşeyler olacak diye korkuyor hâlâ Ankara.

- Trabzonda komünist var mı?
- Bilmem. Ayın-Pe tetikte.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Karadeniz hep öyle bomboş, apaydınlık yayılıp gidiyor.

Ahmet üç değil, altı ay bekledi Yusufu Batumda. Yusuf gelmedi. 924'te İstanbula dönüp ticaret yaptı. Zengin oldu. İflâs etti. Kaçakçılığa başladı. 934 'de İstanbulda, Yüksek Kaldırımda, güpegündüz, polis kurşunuyla öldü.

Mustafa Suphinin resmini ilkönce Batumda gördüm. Moskovada iki, üç kere, kara kalem büyüttüm. Gözlüklü, pense gözlük, posbıyıklı. Yeryüzünde en çok saydığım, daha önemlisi, sevdiğim adamlardan biri.

Batumda , parkta dolaşıyorum. Karnım aç. Bir, iki milyon rublem var. Bavulu da sattım geçen hafta. Deri sanıyordum, muşambaymış. Sinemanın yanındaki çaycıda, saharinle değil, kıtlama şekerli bir çay içsem. Denizin şamatasını duyuyorum. Çırıl çıplak yatan kadınlara gidip bakmağa üşeniyorum.

Dün gece plâjdaydım. Gökyüzü de kapalı. Ilık karanlıkta deniz yakamozlu, durgun. Aklımda fikrimde Suphilerin öldürülmesi. Beni Batuma getiren vapur, Sürmene açıklarından geçerken karşı kıyılara baktım. Yeşil tepeler, kumsal, ağaran evcikler. Bizim Karadeniz kıyılarından bir kıyı. Suphilerin motoru geceleyin geldi bu kıyıların önüne ve pır pır eden ışık parçacıklarını gördüler yalnız. Belki de görmediler. Belki de buram buram kar yağıyordu. Deniz durgun muydu, dalgalı mı? Motorun tayfası, teknelerindeki yolcuların öldürüleceklerini biliyordu. Bunu bile bile, sanki hiç bir şey olmıyacakmış gibi, konuştular mı onlarla? Belki onlara tütün ikram ettiler, belki sigaralarından yaktılar sigaralarını. Suphiler neler konuştu kendi aralarında? Öldürüleceklerini getirmediler mi akıllarına? Yoksa sezdiler mi? Ne zaman? Erzurumda, hükümet konağında tabancaları alınınca mı? Belki de Erzurum kapılarında yaylıları taşa tutulunca kuşkulandılar? Kâzım Karabekir Paşa, ölümlerini bir savaş plânı gibi hazırladığı insanlarla konuşurken, kıs kıs gülüyordu içinden gülüyor muydu içinden? Artık biliyorum : Paşa , Ermeni taşnaklarını , Suphinin Rusyadaki Türk esirlerinden kurduğu Kızıl Alayın yardımıyla yendi. Ömrünün sonuna kadar övüneceği bu zaferi Suphiyle arkadaşlarına borçluydu, öldürülsünler diye Tırabzona yolladığı adamlara.Suphiler Trabzona gelince hapis mi edildiler? Bilmiyorum. Hapis edildilerse sezmişlerdir. Ama, edilmedilerse? Sürmene açıklarında arkalarından hızla yaklaşan motoru görünce ne düşündüler? Cephane

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

karanlığından fırlayıp ansızın mı belirdi bordalarında? Ama gürültüsünü işitmişlerdir. Belki de işitmediler, dalgaların ve kendi motorlarının şamatasından. Ama işittilerse, "Ankaradan emir geldi, özür dileyip bizi çağırıyorlar" diye geçti mi akıllarından? Yoksa gelenin ölüm olduğunu anladılar mı? Halkımın yetiştirdiği en akıllı adamlardandılar. Yalnız en akıllı değil, en yiğit, en Türk. Topraklarımızı, bu topraklarda yaşıyan yarı aç, yarı tok ve sıtmadan kırılan ve trahomdan kör olan ve çaputlar içinde dolaşan ve ufacık öküzleriyle taşlı tarlaları süren ve dört yıl, dört cephede, bit içinde kanını döktüren ve döktükten sonra yeni yeni cephelerde dövüşen halkımı kim sevdi onlar kadar? Suphinin yüzünü görebiliyorum, bir onun yüzünü, ötekilerinki dumandan, öldürülecek olanların göğüslerini, boyunlarını, sırtlarını görüyorum, ama yüzleri dumandan. Öldürecek olanların ellerini, tüfeklerini, tabancalarını, bıçaklarını, urganlarını görüyorum, hattâ bıyıklarının altında çarpılan ağızlarını. Gözümün önüne Trabzon itlerinden Faikin tabancası geliyor. Faikin yüzünü de görüyorum. Gaga burunlu, esmer ve elini görüyorum. Suphinin ensesine sıkıyor tabancayı. Suphinin elinden düşen tüfeği gördüm. Suphi bordadan denize devrildi. Amma belki denize devrilmedi de güverteye düştü ve ayağına demir bağlıyorlar işte. İşte denize atıyorlar. Ötekilerden önce. Ötekiler. Birinin adını biliyorum: Nejat. İstanbullu. Öğretmen. Motor teknesinde makina durdu mu, durmadı mı? Bir motor teknesinde, yalın ellerle, öldürmeyi bilmiyen ellerle, bıçaklı, tüfekli, tabancalı, urganlı ve öldürmeyi bilen ellerin iki saat boğuşmasını, bütünüyle gözümün önüne getiremiyor insan. İstanbullu Nejadın yüzünü değil, boynunu görüyorum. Boynuna halatla bağlanmış taşı. Denize attılar Nejadı. Belki sağdı daha, ağır yaralıydı, karşı kıyıda pır pır eden ışıkları görüyor. Açılıp kapanan karanlık suların şıkırtısını işittim, işitiyorum. On beş kere açılıp kapandılar.

Batumda parktayım. Parkın gölü ağaçların arasında, güneşte pırıldıyor. Bir el dokundu omuzuma. Dönüp baktım : Raşit . Şaştım. Boynuma sarıldı. Ankarada. Otello Kâilin tiyatrosunda Yago rolünü oynıyan Raşit.

- Batumda işin ne ? dedim.

- Bolşeviklere geldim, dedi. Dünya Bolşevik olacak.

Benim buralarda ne yaptığımı sormadı ve beni gördüğüne şaşmadı. Otelinin adresini verdi. Ben Fransa otelinde kaldığımı söyle-

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

medim, ama bir hafta sonra geldi odamıza. Gazetede çalışıyorum, dedi. Türkiye Komünist Partisi Dış Bürosum üyeleriyle tanıştırdım. Gitti. Bir ay sonra geldi. Gazeteye başyazar oldum , dedi. Batum şehri, Acara Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin başkenti. Acaralıların çoğu müslüman. Türkçe gazete çıkıyor, Raşit . işte ona başyazar olmuş . Biz de " Kızıl Sendika " diye bir dergi çıkarıp Anadoluya, İstanbula yolluyoruz Lâz takalarıyla.

Raşidin son gelişinin akşamı Dış Büro'nun mühürü kayboldu. Mühür, masanın çekmecesindeydi. Çekmece kilitli. Kilit kırılmış. Ben Raşitle çıkıp, üç, dört saat sonra döndümdü. Balkona bakan pencere de dışardan kurcalanıp açılmış. Çekaya haber verdik işi ve ertesi sabah çağırdılar Çekaya beni. Tahta bir masanın başında, kara bıyıklı, gözlüklü- gözlük pense -biri oturuyor. Türkçe konuşuyor Azer şivesiyle.

- Mührü siz çalmadınız, dedi. Çalmağa ne hacet? Elinizin altında. Şüpheniz kimden?

- Kimseden şüphem yok.

- Dedeniz paşa, babanız büyük memur. Engels fabrikacıydı. Mustafa Suphinin babası da paşa.

- Siz, Mustafa Suphi yoldaşa benziyorsunuz.

- İyi adama benzermişim, dedi,gülümsedi.

Büyük devrimciye , kahramanca şehit düşen yoldaşa, arslan gibi Bolşeviğe benziyormuşum, deseydi anlardım, ama " İyi adama benzermişim - Yahşi kişiye -" demesine şaştım.

Moskovaya bahar yağmurları yağıyor. Ya on, ya on yedinci kedi resmini yapıyorum. Si-Ya-U, " Bu akşam Anuşka gelecek, çay içmeğe ", dedi. "Para var mi? Öteberi almağa ? " dedim, Onda az bir şey varmış, ama iki pasta almağa bile yetmez. Bende metelik yok. Kapıcı kadından borç istedim. Si-Ya-U öteberi almağa gitti.

Anuşkayla sevişmemiz Si-Ya-U'yla aralarındaki bağı, tuhaf bir bağ, zerreee zedelemedi. Ben Si-Ya-U 'nun yerinde olsam, kızı bir daha görmemeğe çalışırım.

Raşit girdi odaya. Koltuğunda gayetle büyük, tıklım tıklım bir evrak çantası. Başında, Rus işçilerinin giydiği kasket. Ceketinin altında, gümüş sarkmalı, ince, Kafkas kemeri. " Kongreye geldim ", dedi. " Maarif işçileri kongresine " . Acara Maarif Komiseri olmuş.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Anuşka geldi. Raşitle tanıştırdım. Kedi resmini beğendi.

- Ama yeter artık , odamda kendilerden dönecek yer kalmadı, biliyorsun.

Çay yaptık. Raşidin gitmesinden az sonra Anuşkayla çıktık. Yağmur dinmiş. Anuşka koluma girdi. " Bu gece sende kalayım ", diye yalvardım. Razı olmadı.

- Neden? Dün gece razı oldun da bu gece neden?

- Bilmem, öyle işte..

Avlu kapılarının kemeri altında öpüştük. Ayrılırken :

- Acara Maarif Komiserini sevmedim, dedi.

- Neden?

- Bilmem, öyle işte. Kediler kimi insanı görür görmez sever, kimisini...

- Sen kedi değilsin. İnsanda akıl var, şuur var, hele komünistte... Ben şair olsaydım, yürek sözünü kullanmazdım.

- Sen beni alkınla mı seviyorsun?

- Şair olsaydım, sevda şiiri yazmazdım.

Ahmet eve dönerken :

" Dinle neyden ki hikâyet kılmada, ayrılıklardan şikâyet kılmada " beytini tekrarlarken yakaladı kendini.

Raşidi, İngiliz casusu -diye iki ay sonra yakaladılar. Türk elçiliğine sığınmak isterken kapının önünde tuttular. Ahmedin aklına Batumdaki mühür işi geldi. Raşidin yakalandığını söylemedi Anuşkaya .Raşidi Sibiryaya sürdüler. Kaçtı, İstanbula döndü 929'da ve " Nasıl Bolşevik Maarif Komiseri oldum? " diye yazılar yazdı bir gazetede. Milli Emniyette çalıştı.

Yirminci Çizgi

Ahmet, başağrısıyla uyandı. İsmail giderken kapıyı yine aralık bırakmış. Ahmet, her keresinde hemen yataktan fırlayıp kapıyı kapatır, lâmbayı yakar, bu sabah yerinden kımıldamadı. Kapı aralığından aydınlık görülüyor. Motor sesi güm güm de, güm güm, beyninin içinde. Başladı mı? Bu başağrısı, o, başağrısı mı? Yirminci gün. Elini uzatıp iskemleden kitabı aldı. Başağrılarının kaçıncı günde başladığı yazılı değil. Bir kibrit çaktı, gözlerine yaklaştırdı, nerdeyse kirpiklerini yakacak. Aleve bakabiliyor. Ama daha

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

erken, yirminci gün başlamaz ya ateşten korku. Kitaba baktı. Kaçıncı günü başladığını yazmıyor. Kalktı, bir aspirin yuttu. Canı yemek istemiyor. İştahsızlık. Çay yaptı. Çayı iştahla içti. Sevindi, ama başı çatlıyacakmış gibi ağrıyor. Bir aspirin daha. Kapıyı kapadı. Lâmbayı yaktı ve burnunun ucuna yaklaştırdı. Normal. Yatağını topladı. Kapıdaki çizgilere baktı. Hepsi aynı uzunlukta, aynı kalınlıkta aşağı yukarı. Yirminci çizgiyi çekmek istedi, vazgeçti. Akşam olsun da... Acelem ne? Bir gazete kâadına kedi resmi yapıyor. Yırtıp attı. "Hangi limana gider bu yüz direkli gemi?" diye boyuna tekrarladı.

Oyunumuza başlıyalım, bir daha oynamıyacaktık hani? Bugün son. İskemleye oturdu, Rodenin Düşünen Adam'ı gibi, ama çıplak değilim. Aklından geçenleri yakalamağa çalışıyor. İnsanın aklından geçenler üst üste, iç içe, yan yana, inceli kalınlı, uzunlu kısalı, kimi kere bir birini doğuruyor, kimi kere de içerdeki kalabalıkla uzaktan, yakından ilgisi olmıyan bir şey damlayıveriyor, giriveriyor araya, sonra da dallanıp budaklanıyor. İnsan, kendini bu oyuna bir kaptırdı mı, deliliğe kadar yolu var. Oyunun bir kuralı da, aklından geçenlerden yetişebildiklerini, ele geçirebildiklerini yüksek sesle söylemek. Yüzde birini yakalayıp söyliyebiliyorsun ancak. Saatlarca gördük gibi gelen düşlerimiz, gerçekte, bir an sürer. Bunu bir yerde mi okudum, kendim mi uyduruyorum? Başağrım azalıyor. Köpek gibi ulumak. Şuurunu yitiriyordur insan. Bir bok olacağı yok. Başka şey düşünmeli. Sırayla düşünüyorum. Ne düşünüyorum? Sırayla düşündüğümü. Ne düşündüğümü düşünüyorum. Aklımdan nelerin geçtiğini düşünüyorum. Aklımdan ne geçiyor'dan başka bir şey geçmiyor aklımdan. Kapının aralıklarındaki kâatlar. Tabanca. İsmail nereye koyuyor tabancayı? Mustafa Suphiyi ensesinden tabancayla... Başım ağrımıyor artık. Anuşkanın sol memesi üstünde bir ben vardır. Lâmbanın fitili. Yusufu niye aramadım İstanbulda? Arayıp ta ne olacaktı? Alyanak Osman beyle Beyoğlunda yüzyüze geldik, başını çevirip geçti. Başım ağrıyor mu, ağrımıyor mu? Raşit Sibiryada ölmüştür belki.

Ahmet kalktı, İsmailin dün getirdiği romanı okumağa başladı. Saata baktı. Yemeğe on dakka var daha. Tam on ikiyi çeyrek geçe öğle yemeğini yiyor dakkası dakkasına.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Yirmi Birinci Çizgi

- Anam geldi, Ahmet...

- Ne zaman ? Nerde? Gözün aydın.

- Öyle paydosunda, baktım, kapının önünde bekliyor. Otele yerleştirdim. Merak etmiyesin diye haber vermeğe geldim sana. İki üç saat sonra dönerim. Ben koğuşta yatıyorum, dedim. Canım anam, tanıyasın isterdim. Olmaz elbette, ama bir görsen... Anam, şu romanlardaki, hikâyelerdeki analar soyundan... Neyse, anlatırım sonra. İşten çıkınca oteline gittim, az sonra gelirim, dedim.

- Bekletme kadıncağızı.

- Sana anamın sözünü hiç etmedim. Kimseye anamın sözünü etmem zaten. Bir karıya tutulsam, onun da sözünü etmem kimseye.

- Bana mı taş atıyorsun?

- Yok, be kardeşim, herkesin bir huyu var.

- Haydi, gevezeliği bırak ta git.

- Anam, kitaplardaki analar soyundan. Saçını süpürge etti, çamaşıra gitti, asker çamaşırı dikti, okuttu- beni Sanayi mektebinde.

"Baban kimdi? Niye anan baktı sana? Babana ne oldu?" diye sormadı Ahmet.

- Kadını bekletme...

- Gidiyorum, gidiyorum. Görsen, ufacık, tefecik te.

" Anan nerden geldi? Şimdi ne yapıyor, kiminle oturuyor?" diye sormadı Ahmet.

- Üç, dört gün kalacak. Sen , beni bekleme yat.

- Haydi, bas!

İsmail , hiç yapmadığı bir şey yaptı, Ahmedin boynuna sarıldı. Kucaklaştılar. Gitti. Ahmet lambayı söndürüp kapıyı aralık bıraktı. Yıldızları görüyor.

Ahmet, anasını, kaç aydan beri bir kere bile anmadığını anladı. Üzüldü. Anam benim için çamaşıra gitmedi, saçını süpürge etmedi. Anamı, İsmailin kendi anasını sevdiği kadar seviyor muyum? Anam güzel kadındır, Anuşka, zaten ana soyumun kadınları bir birinden güzel.

- Sen babana çekmişin.

- Öyle... Şimdi, dur bakayım kız, anam kırkında falan olmalı.

Strasnoy alanında, Puşkin heykelinin ordaki sıralardan güneşleniyoruz. Günlerden pazar.

- Ananın adı ne?

- Güzide.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Giuzide değil, Güzide. Şu "Ü" demesini beceremezsiniz.
- Sen de "TS" diyemiyorsun ya.
- Anam, fransızca şiir yazar.
- Sevda şiiri mi?
-Ne münasebet... Evli... Koskoca kadın.
- Ne olacak?
- Nasıl ne olacak? Babama mı sevda şiiri yazsın?
- Niye babana?
- Kime öyleyse?... Anam Bethoveni çalar piyanoda. Babam yalnız alaturkadan anlar. Yatılı okulda hastalandım. Revire kaldırdılar. Anam geldi. Peçesini açtı. Doktor da, tarih öğretmeni de orda. Kapat yüzünü, dedim. Dehşetli kıskanırdım anamı çocukluğumdanberi.

Parti hücre katibi Petrosyan göründü karşıdan. Dalgındı. Ayçiçeği çekirdeği yiyor, kabuklarını tükürüyor. Ahmetle Anuşkayı gördü:

- Merhaba çocuklar. Bak ne diyecektim, Ahmet. Türkiyede toprak mülkiyetinin bugünkü durumu üstüne malzeme lâzım bana. Bir takım şeyler buldum, ama senden de..
- Bende malzeme yok.
- Köye gitmedin mi hiç sizin orda?
- Gittim.
- Köylerde bu işi incelemedin mi?
-Yooo.
- Sizin partinin yayını yok mu bu konuda?
- Sanmıyorum.

Ahmedin yüzüne Petrosyan basbayağı kederle baktı.

- Yine de sen, gördüğün köyleri anlat bana.

Anuşkaya bir avuç ayçiçeği çekirdeği verdi. Daha söyliyecekleri varmış gibi durdu biraz, sonra gitti. Ermenice bir türkü söylüyordu.

Anuşka:

-Şu Petrosyana , dedi, sevdalanabilirdim.

- Bir bu eksikti... Niye sevdalanmadın? Niye sevdalanabilirdin? Pek mi yakaşıklı buluyorsun? Kadınların yakışıklı bulduğu erkekleri, erkekler yakışıklı bulmaz, erkeklerin güzel bulduğu kadını, kadınlar güzel saymaz.
- Petrosyana yakışıklı olduğu için değil, yakışıklı olmasına yakışıklı ya, ama onun için değil, birkaç aylık ömrü kaldığını biliyor da, hiç ölmiyecekmiş gibi yaşıyor, diye sevdalanabilirdim.
- Öldükten sonra da başkasına bakmasın artık.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Bakmazdım sanıyorum.. Kim bilir ama, belki de...

Kalktılar. Ahmet sordu:

- Nereye gidiyoruz Anuşka?
- Ben eve gidiyorum, çamaşır yıkıyacağım.
- Ben de geleyim mi?
- Gel istersen.
- Yarın akşam Meyerholda gidelim mi?
- Yarın akşam konsere gideceğim Si-Ya-U 'yla .
- Beni de almaz mısınız?
- Hayır.
- Neden?
- Si-Ya-U'yla, ikimiz gideceğiz de ondan.

Ahmet birşey demedi. Yarı yolda Anuşkadan ayrıldı.

- Benim de işim var, şimdi aklıma geldi. Haftaya bilmem ne fabrikasındaki akşam eğlencesine katılacak bizim Türk sanat kolu. Hazırlık yapmalı şimdiden.

İsmail döndüğünde Ahmet uyuyordu. Üstü açılmış. Örttü. Ziya: " Ulan İsmail, derdi, senin anan ana değil tabiat kuvveti. Ama deniz gibi, ateş gibi öyle koskocaman, öyle görülür şeylerden değil, atom gibi minnacık, ama herşeyin aslı , esası."

İsmailin anası, 1940'da ölecek. Bir hapisane gardiyanı var. Bursalı. Gayetle de Alamancı. Her gece : " Allah kurtarsın, " dedi de, kovuş kapısının dışardan koldemirini vurup kilitledi mi,başını dikiz deliğine yaklaştıracak, "Hele bir gel bakalım, usta , " diyecek, çağıracak İsmaili. " Yine yaktı Londrayı Hitler. Kazanacak harbi Alaman. Gel sen de vazgeç inandından, kazanacak, deyiver, usta," diyecek. " Kazanmıyacak", diyecek İsmail . " Eh , sen bilirsin", diyecek gardiyan ve ertesi gece aynı şeyleri konuşacaklar. İşte bu Bursalı gardiyanın ayakları dibinde düşüp ölecek İsmailin anası. Görüşme yerinde tellerin arkasında. Ufacık, bumburuşuk. " Sana zeytin yağlı yaprak dolması getirdim, İsmail. Manisadan buraya ezildiler biraz, gardiyan efendiye de ikram et, evlâdım, diyecek ve yığılıverecek Bursalı gardiyanın ayakları dibine.

İsmail motor sesine kulak kabarttı. Aksıyor, pistonlardan biri bozuk , diye düşündü. Yattı.

Yirmi İkinci Çizgi

Konuklarım var: Kimisi yerde oturuyor, toprakta, kimisi portatif karyolalarda, iskemlelerde, sırtını, tel dolabın yanında, duvara dayamış biri de var, birisi de kapının solunda, ayakta,

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

sırtım duvara dayalı ; hem yerde, toprakta oturuyorum, hem de karyolarla iskemlelerde; hem de dolaşıyorum ve tahta masanın üstünde yanan gazlambasıxx kimisinin yüzünü aşağıdan, kimisininkini yukardan, kimisininkini yandan aydınlatıyor. Anuşka bir girip, bir çıkıyor, kapıyı açmadan, kapamadan; girip, çıkıyor duvarların taşları arasından, kazdığımız çukurdan, ama onun da kapağını açıp kapamadan ve lambanın şişesi içinde, fitilin yanıbaşından ve kimi kere de fitilin alevinden girip çıkıyor klübeye.Konuklarımın arasında canım gibi sevdiklerim de var, tiksindiklerim de,ama düşmanlık duyduklarım yok. Kimseye düşman değilim, Mustafa Suphiyi öldürtenlerden, öldürenlerden başka, bir de sömürücü sınıflardan, ama yalnız bizimkilerden değil, yeryüzünün bütün sömürücü sınıflarından; faşistlerden, emperyalistlerden, Leninı yaralıyan karıdan, bir de Kolçaktan, Denikinden, Anuşkanın babasını öldüren iri gözlü, sarışın subaydan, sağcı sosyal demokratlardan, Yunan kıralı Konstantinden, ve Averoftan ve İzmiri yakan Yunan ordusundan ve İstanbuldan Anadoluya kaçarken gümüş renkli çeliklerinin dibinden geçtiğimiz İtilaf devletleri donanmasından, hepsi bu kadar sanırsam. Unuttuklarım olabilir. Bir de, bizimkileri yakalatan, beni araştıran İstiklâl mahkemesinden başka hiç kimseye düşmanlığım yok. Bu saydıklarım da, elbet , bana düşmandır, yeryüzünde var olduğumu bilenleri. Meselâ , emperyalizmin, şimdilik, bundan haberi yok. Ama benim, durup dururken de, düşmanlarım var. Neden? Öyle işte , Anuşkanın dediği gibi, öyle işte. Kimi insanlar - bana düşman, oysa ben onlara düşman değilim.Bir insanın sana düşman olduğunu bilip te ona düşmanlık duymamak, yahut ta " Benim de ona düşman olmam gerek", diye kendini zorlamak, bir süre sonra da bunu unutmak tuhaf. Bu söz, bu duyguyu anlatmıyor, ama daha uygunu da gelmiyor aklıma.

Konuklarım var: Bildiğim bütün şehirler, resimlerden ve kitaplardan tanıyıp bildiklerim de, bütün kasabalar, dağ yolları ormanlar, sokaklar, geceler, gündüzler, Kirezli köyünde alabalıklarla akan dere, İstanbulun Kalamış koyu, Moskovada tahta parke döşeli Tverskoy caddesi, Boluda Aynalı kahve, karşımdaki aynada kendimi görüyorum, İzmire geldiğim gün Şükrü bey enistemin aynasındaki gibi, ama bıyıksızım, başımda kocaman, sipsivri bir kalpak, favorilerim kulak memelerimi geçiyor, kaşlarım çatık, on yıl daha yaşlı görünmek için dünyaları veririm. Aynada bana bakan, ama nasıl bakan, abani sarıklı, çember sakallı, gözleri sürmeli namussuzu gördüm. Döndüm. Sırıttı. Önümdeki çay bardağını

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

fırlattım kafasına. Adım, Boluda, " Deli Hoca"ya çıktı. İtibarım, b bu yüzden, biraz daha arttı sanırsam. Cevadın çember sakalı, abani sarığı yok, kulamparalığı da yok, ama Boludaki herife benzer bir yeri var. Kızın saçlı Raşit, Acarada Maarif komiserliği eden, amatör aktördü, Cevat profesyonel aktörlük etmiş. Bununla da pek övünür. Rusyaya nasıl düşmüş bilmiyorum. Çekadar çalışıyor. Çekaya nasıl girmiş, bilmiyorum. Bana düşman. Neden? Bilmiyorum. Bira içiyoruz Arbattaki birahanede yoldaşlarla, Petrosyan, Bolu köylerini anlatıyorum. Cevat geldi, masamıza oturdu. Sarhoş . Dinledi bir süre söylediklerimi. "Bana bak ", dedi, "sen Mustafa Kemalin ajansın, Dosyan bizde. Hayatın elimde. Bir kurşunluk canın var. " Karşılık vermeme vakit bırakmadan, Petrosyan : Defol serseri sarhoş dedi, haykırarak filân değil, fısıltıyla âdeta ve Cevadın koluna girdi , çıkardı dışarı, döndü . " Devrim", dedi, "denizi öyle bir dalgalandırır, öyle bir fırtına koparır ki, dipteki yosunlar da yüze çıkar, dolar bizim limana". Üç gün sonra Cevada Şanuar sinemasının önünde rasladım. Elimi sıktı, omuzumu okşadı . " Bir piyes yazayım da oynayın ", dedi, "rejisörlüğünü de yaparım". Cevat bana düşman. Ben ona düşmanlık duymuyorum. Tiksiniyorum ondan. Ben düşmanlık duygusunu önemli, ciddi, kolay harcamasının harcanmaması gerekir sayıyorum anlaşılan.

Nuri Cemali Batumda tanıdım. Sivri kır sakallı . Ellisinde var her halde. Türkiyedeyken kooperatifçilik ve Türk grameri üstüne kitaplar yazmış. Abdülhamit devrinde Jöntürklük edip Afrikaya Fizana sürülmüş. Çocuk şiirleri yazar, bir birinden kötü.Çarlık yıkıldıktan sonra Baküye gelmiş ticaret için, sonra Suphiyle tanışıp partiye girmiş. Sakalını, çenesindeki yara yerini kapatmak için bıraktığını söylüyorlar. Çenesinde yara yeri var mı, bilmiyorum. Zampara. Yaşlı bütün erkekler gibi genç kadınlara düşkün. Belki bütün yaşlı erkekler böyle değildir. Fransızca bilir, Rusça bilir, Rumca bilir. Marksizmin, kimi teorilerini, meselâ " artık değer " teorisini, ondan öğrendim. Yıkanmayı sevmez, benim gibi, yani pek sevmez. Batumda Fransa otelindeki odamızda bir karyolayla; hem ne karyola, kırallara lâyık, çarşafları, yorganı filân değil, çarşaf yok, yorgan yok da, bir battaniye yalnız, ama genişliği, şiltesi, somyası kırallara lâyık, bir de bu karyolayla bir de bir sedir var. O kadar dayattım, " sedirde ben yatayım, karyolada siz", râzı edemedim. " Yarın öbür gün memlekete döneceğiz Ahmet, çeşitli sıkıntılar çekeceğiz, hapislere düşeceğiz, ihtiyar hâlimde somyalı karyolaya alışırsam, hapisane

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

peykesine zor dayanırım", Paltosunu başına alıp sedirde yatardı. Çayı bile saharinsiz içerdi. Moskovaya beraber geldik, Üniversitede hoca oldu. Anuşkayla tanıştırdım. Çok geçmedi, kız: " Senin profesör bana ilânı aş etti," dedi, "çok da güzel konuşuyor. "

- Yaşlı bir erkeği sevebilir miydin Anuşka?
- Yaşlı ne demek?
- Otuz beş, kırk.
- Sevebilirdim. Daha yaşlısını da.
- Sahi mi söylüyorsun?
- Sahi.
- Anormal.
- Neden? Bak, yaşlı bir kadının genç bir erkeği sevmesi sahiden de anormal, belki de değil . Sevmenin normalle anormalle ilgisi var mı?

Nuri Cemal, bizim profesör, yirmi sekizde Türkiyeye döndi. Dil kurumunda çalıştı. Mebus oldu. Seksen iki yaşında öldü.

Anuşkanın Si-Ya -Uyla konsere gidecekleri akşam, konser vaktinden bir saat önce, kızın odasına damladım. Si-Ya-U ordaydı

Anuşka:

- Ne o? ,dedi, hani işin vardı?
- İşimi bitirdim.

Dereden tepeden konuştuk. Si-Ya-U klasik Çin şiirleri okudu, ilk önce Çincesini, sonra Rusça çevirimlerini. Konser vakti gelince Anuşka:

- Biz gidiyoruz , dedi.
- Ben burda kalacağım, dedim.
- Kal, dedi, ama bir şartla. Yıkanmak şartıyla. Komşuları rahatsız etmeden mutfakta su ısıt. El ayak çekilince, ortalığı kirletmeden, mutfağın bir köşesinde yıkan. Dolaptan bornuzu al. Ama daha önce evine git, temiz çamaşır getir. Söz mü?
- Söz.

Gittiler. Si-Ya-U 'ya şaşıyorum. Anuşkayla münasebetimizi biliyor, ama yine de kızı deli gibi sevdiğini gizlemiyor. Oğlanın erkekliği mi yok? Temiz çamaşır almak için eve yollandım. Bulvarlar boyunca hep Si-Ya-U' yu düşündüm. Dönüşte yine onu. Anuşkanın odasında sırtüstü yattım divana. Yene Si-Ya-U'yu düşündüm, ama yavaş yavaş, Anuşkayla Si-Ya-U'yu. Aklıma olmadık şeyler geliyor. Mutfakta kovayı gaz ocağına koydum. Döndüm odaya. Elbiselerimi çıkardım, uzandım yine divana. Anuşka müzik dinlerken

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

dizimi tutar. Şimdi de Si-Ya-U 'nun dizini tutuyordur. Ne olacak? Nasıl ne olacak? Yayan dönerler konserden, yürürler yan yana kimsesiz sokaklarda. Ne diye istemedi benim konsere gitmemi kendisiyle? Ne oluyor? Hay Allah kahretsin. Uyumuşum. Başımdan aşağı boşalan kaynar suyla uyandım deli gibi. Divanın yanında Anuşka. Elinde su kovası.

- Çıldırdın mı kız?
- Niye yıkanmadın? Söz verdin. Kalk.

Ortalık, divan, üstüm başım sırıl sıklam. Tepem attı.

- Bu yaptığın kepazelik.
- Bağırma komşuları uyandıracaksın.
- Hem fing at Si-Ya-U'yla, hem...
- Ne dedin?
- Ne dediğimi duydun.
- Temiz çamaşırların şurda. Giyin. Git.

Bir hafta selamlaşmadık Anuşkayla.

Odamızın duvarlarına, kapının bir yanından başlayıp öbür yanında biten, yarım metre kadar genişlikte bir şerit halinde fotomontaj serisi yapmıştım. Anuşkayla Kerim seyrediyor. Si-Ya-U ile ben arkada duruyoruz. Fotomontaj serisi, toplum düzenlerini gösteriyor. Kapının sağında ilkel komünizmden görüler ; arayerde aşiret devri, kölelik devri, derebeylik , kapitalizm filân ; kapının solunda, en yüksek toplum düzeni: Dünya komünizmi, ırkların birbirine karışması, sınırsız, hükümetsiz, sınıfsız tek dünyanın üstünde tek ırktan, tek milletten, komünist ırkından ve milletinden insan.

Anuşka:

- Hep düşünüyorum, dedi, insanlar komünizmde tek dil konuşunca, bu dil de rusça olmazsa, hem diye rusça olsun, belki yine olur.

Si-Ya-U :

- Belki dedi.

Anuşka güldü:

- Seni gidi milliyetçi seni. Belki karma bir dil olur, belki İngilizce, belki büsbütün başka bir dil, ama bu dil rusça olmazsa, insanlar, Puşkinin tadına nasıl varacaklar?

Kerim, çok kara kaşlı sarı gözlerini fotoğraflardan ayırmadan:

- Ben Puşkini okumadım, dedi, ayıp ama, Rusçam elvermez

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

anlamaya, Türkçeye de çevirmemişler, ne yapalım. Türkçenin tek dil olacağı aklımdan geçmiyor. Sonra bana öyle geliyor ki, bir kaç büyük dil ~~okz~~ kalacak. Ama, iş, dilde değil. Tek aç insan kalmayacak, tek işsiz yok, okuma yazma bilmiyen de yok, patrondu, işçiydi, köylüydü, polisti, jandarmaydı da yok, senden korku, benden korku da yok, çalış istediğin kadar. Ye , iç, oku yaz, keyfine bak istediğin kadar. Hay anasını, olacak bu iş, yalnız tez olsun. Tabii tam şeklini biz göremeyiz, ama dünya devrimini görürüz ya, o da yeter. Alman proletaryasının bir yallah demesini bekliyor ya herkes, ben Fransızların. Ankarada İmalatı Harbiyede bir Seyfi Usta var, on yıl mı ne Marsilyada doklarda çalışmış, o da : " Fransız işçisi ne yapacak görürsünüz" derdi. Paris Komunası da ortada...

Kerimi Üniversiteye Ankara teşkilatı yolladı. Moskovada en candan dostum. İki şeye dehşetli düşman : Cigaraya, yalana. Yanında cigara içtirmez bana. " Yalanı yalnız düşmana söyliyeceksin, karıya bile, pohpohlamak için de olsa, yalan söyliyen erkek değildir. " Anuşkanın arkadaşlarından bir kızla tanıştılar, araları da şekerli ballı, ama kız bir kere olsun Kerime: " Seni çok seviyorum Marusa ," dedirtmedi,

- Beni sevmiyorsun demek Kerim.
- Sevmez olur muyum?
- Çok mu?
- Çok değil...
- Niye çok değil?
- Ne bileyim. Çok değil işte. Çok seversem çok derim, ama daha öyle çok sevdiğim yok seni.

Sıfırın altında otuz yedi. Kerimle, Tüverskoy caddesinin arka sokaklarından birinde hamama gittik geç vakit. Peştamal filân kullanılmadığı için, çırıl çıplaklığa bir türlü alışmadığımızdan, yine kocaman tasları önümüze tutarak, bir birimize bakmamağa çalışarak yıkandık. Çıktık caddeye. İyice gece olmuş. Işıklar yanmış, tıramvayların camları buz içinde, vitrinler de öyle. Kızaklar vızır vızır. Tükürsen donacak yere düşmeden. Bir Anadolu deyimi var. " Tilkiler bakır sıçacak ", işte öyle bir soğuk. Gelip geçenler koşarcasına yürüyor, çoğu keçe çizmeli. Önümüzde bir kadın, ayağı kayıp yuvarlandı. Kaldırdık. Asker kaputlarımızın içinde ve yanlarını indirip boynumuza düğmelediğimiz sivri Budyoni külahlarımızın altında donuyoruz. Soğukta şehrin uğultusu berraklaşıyor . Karşıdan gelen bir kızı gös-

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

terdim Kerime: " Şuna bak, yanakları ~~xkxk~~ al al, ne güzel şey." "Yanaklarının allığı soğuktan, dedi, burnu da pancar gibi. "

Şehir kış gecelerinden birini daha yaşıyor, kıyametin kopacağından haberi yok ; yalnız Moskovanın değil, Parisin, Nevyorkun, İstanbulun, Singapurun, Pekinin, yeryüzündeki bütün şehirlerin haberi yok bundan. Her biri, kimisinde şimdi gündüz, kimisinde sabah karanlığı, kimisinde öğle sıcağı, dertleri, sevinçleri, umutları, kederleri, otomobilleri, atlı arabaları ve rikşalarıyla, fabrikaları, mağazaları, taştan, tahtadan, kâattan evleri, işe giden, işten dönen, işte çalışan, başı boş dolaşan , kahvelerde oturan, parklarda öpüşen , sinemaları donduranlarıyla, doğanları, ölenleriyle yaşamalarını sürdürüp gidiyor. Yer yüzünde, birkaç kişiden başka, hiç kimsenin, yakında, çok yakında, beş dakka sonra başlıyacak yer depreminden haberi yok.

Şanuar sinemasının oraya geldik . Bir yerlerde, kocaman yüksek, tahta avlu kapıları birden bire açıldı. Yanımızda mı, önümüzde mi, karşımızda mı, farketmedim. Kamyonlar , adamlar fırladı avlu kapısından. Ve bir feryad işittim. Her halde bağıran birçok insandı o anda, ama bana bir tek insan feryad ediyormuş gibi geldi. Işıklı, telaşlı, upuzun caddeden, geceden, soğuktan güçlü bir tek insan feryad etti: Lenin öldü ! Sonra neler oldu? Olanları parça parça gördüm, zaman sırasıyla da değil, karmakarışık . İşittiklerimi de öyle işittim. Avlu kapısından caddeye fırlıyanların ellerindeki gazeteler kapışıldı. Önümde bir tramvay durdu. Bir anda boşaldı. Bütün tramvaylar durdu. Hepsi boş. Hiç bir şey işitmiyorum. İhtiyar bir adam ağlıyor, kalpağını çıkarmış , göğsüne bastırmış. Dazlak da. Ağlıyor. Kızaklar durdu. Kızaklar bomboş. Sinemalar boşaldı , içerde yangın çıkmış gibi dışarı fırlıyor kalabalık. Lokantalar da öyle , evler de. Caddeye boşalıyorlar. Tüverskoy caddesi , gazete satıcılarının etrafında itişen kakışan insan kümeleriyle kaplanıverdi . Bir vatman, tramvayın basamağında oturmuş ağlıyor. Demin gördüğümüz al yanaklı kız ağlıyor, Kerim ağlıyor, elinde gazete, ama ben hiç birşey işitmiyorum, bütün gördüklerim uçsuz bucaksız bir akvaryumda geçiyor. Biri düştü yere. Biri daha. Kucaklaşıp birbirlerinin ~~xomuzlarx~~ omuzunda ağlıyanları görüyorum, ama ses seda yok. Biri kolumdan çekti. Dönüp baktım, bumburuşuk bir kocakarı, boyu da çok kısa , gocuklu da, başını da şalla sarmış. Kolumdan çekiyor, dişsiz ağzıyla birşeyler söylüyor, anlamıyorum. Eğildim. Altı yedi yaşlarında bir kız çocuğu sesi, altı yedi yaşlarında bir kız çocuğunun korkusuyla

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Haç çıkaracağını sanıyorum, ama çıkarmıyor, kolumu bırakıyor, "yazık oldu bize". Tekrarlıyor : " Yazık oldu bize". Yazık oldu bize! Yazık oldu bize! Ses kalınlaşıyor, büyüyor, büyüyor, enine boyuna genişliyor, masal şişesinin içinden çıkan dev gibi, sonra ansızın kayboluyor ve ben asıl sesi işidiyorum. On kişinin, hattâ daha da çok, yirmi kişinin filân bir arada hıçkırdıklarını işittim dedemi gömdüğümüz gün ; ve yüz kişinin bir anda hıçkırmasını da göz önüne getirmek olur, ama bütün bir şehrin bir tek ağızdan hıçkırması, bu ses , bu sesi beş on dakikadan çok işitemiyorsun. Ya da işidiyorsun da, sinirlerini, aklını, fikrini koruyamak, delirmemek iç güdüsüyle işitmez oluyorsun ve kulağına sağdan, soldan , önden arkadan, artık o ses değil, bir başlarına ağlamalar geliyor.

Eve dönünce, " Komünistler nöbet bekliyecek,"dediler. Si-Ya-U ile odamızda oturamadık. Yalnızlığımızı ikimiz gideremiyor. Koğuşa gittik. Herkes yatağının üstünde. Kimse konuşmuyor. Birisi soyunmağa başladı. Ona düşmanlıkla, tiksintiyle değil, şaşarak bakıyoruz. Çok zor bir cambazlık numarası yapıyormuş gibi bakıyoruz. Yattı. Battanyeyi de çekti başına. Hep ona bakıyoruz.

Sabaha karşı nöbet tuttum sokak kapısının iç tarafında, tüfekle. Kullanmasını da bilmem.

Leninı, Kolloni Zal'a getirdiler.

Tirenler memleketin dört bir yanından adamlar taşıyor Moskovaya, Leninı bir son kere görmek istiyenleri, Kolloni Zal'ın bir kapısından girip, Leninı görüp, öbür kapısından çıkan insan saflarının bir ucu şehrin dışında. Sokaklarda, alanlarda kocaman ateşler yanıyor gece gündüz. Gece gündüz saflar yürüyor Kolloni Zal'a. Can kurtaran otomobilleri donanları, hastalananları hastanelere taşıyor. İkinci günün gecesi, Petrosyan geldi: Çabuk giyin Ahmet," dedi. Açık bir kamyona bindik, daha doğrusu zor belâ sıkıştık. Caddeleri dolduran, ateşlerde ısınan insan yığınlarının yanından geçip Kolloni Zal'ın arka kapısında durduk. İçeri girerken bana Petrosyan: Üniversite adına Leninin başında beş dakka nöbet tutacaksın , dedi.

Kollonni Zal denen yapı, Çarlık zamanında subayların klübüymüş, şimdi sendikaların klübü sanırsam. Yukarı çıktım arka merdivenlerden . Matem marşı çalınıyor bir yerlerde. Bir odaya girdim. Mermer, yaldız, kırmızı kadife. Kalabalık. İşçiler, Kızıl Ordu subayları, sakallı sakalsız köylüler, her yaştan her çevreden kadınlar, erkekler, Matem marşı çalınıyor. Belli ki bitişikte , hem bir bando değil, birçok bando. Odada kimse konuşmuyor. Ne

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

kadar bekledim? İri geldi. Fısıldadı: Haydi. Bir kapıyı açtı, matem marşı ulu bir deniz gibi çarptı yüzüme. Aklın alamayacağı kadar aydınlık. Kristal avizelerin böyle kocamanlarını bir de Kremlin Sarayında gördümdü. Bu aydınlığın içinde bir insan selidir akıyor ağır ağır. Kolumdan tutan adamla ilerliyoruz. İlk gördüğüm Krupskaya oldu. Çiçek yığınlarının önünde, ortadan ayrılmış dümdüz kır saçları, dümdüz entarisiyle duruyor. Kolları yanlarına sarkık. Patlakça gözlerini alabildiğine açmış, bir yere bakıyor. Baktığı yerde Leniní gördüm. Alnını, sarı ve inanılmıyacak kadar geniş alnını. Yer yüzü yuvarlağı. Lenin sırt üstü yatıyor, ellerini göğsüne kavuşturmuş. Kızıl bayrak nişanını gördüm. Yüksekçe bir yerde yatıyor Lenin, açık bir tabudun içinde, kırmızıların ve çiçeklerin arasında. Başucunda, iki yanda iki nöbetçi , ayak ucunda da öyle. Ben bir Orta Asyalıdan aldım nöbeti. Bana bir şeyler söyledi nöbeti teslim ederken. Karşılık vermedim. Elimde tüfek, duruyorum kımıldamadan Leninin baş ucunda. Krupskayayı görüyorum, Leninin alnını görüyorum. İnsan seli dört koldan, iki kol bir yandan, ikisi öbür yandan , ardsız arasız akıyor. Çoğu ağlamıyor artık. Leninin hizasına gelenler, yanından geçenler , gözleri bağlı yürüyorlarmış da birdenbire bir yere çarpmışlarmış gibi, irkilip duruyor bir, sonra arkadakilerin temassız baskısıyla ilerliyor ve salondan çıkana kadar ve artık görmeleri mümkün olmadığı halde başlarını çevirip arkaya bakıyor. Krupskayayı görüyorum. Leninin alnını görüyorum, daha doğrusu, arkadan başını. Sol koldan denizciler girdi içeri. Kronştad denizcileri diye düşündüm. Kronştaddan olmıyabilirler de pek âlâ , ama ben öyle düşündüm. Kaputlarını giymemişler. Göğüs bağır açık. Dışarda kar yağmağa başlamış olmalı ki , paletleri , omuzları karlı, göğüslerinin kılları ıslak. İri yarı delikanlılar, ama çok iri. Sık saflar halinde ilerlediler. Ön manganın çavuşu , Leninin hizasına gelince duraladı: " Ah anacığım !." diye haykırdı bir ve yuvarlandı yere. Ortalık karışmadı. Denizciler çavuşlarını kaldırıp, dolu dolu mavi gözleriyle geçtiler. Bana öyle geldi ki, denizden, bir daha dönmemecesine ayrılıyorlar. Saflarının arasında bayılanların, sessizce kaldırılıp götürüldüğünü ancak bundan sonra farkettim. Leninin başını görüyorum arkadan, daha doğrusu , kocaman alnını. Matem marşını duyuyorum. Dört koldan, ardsız arasız akan insanlarla ilgim kalmadı. Lenine bakıyorum ve ağlamak istiyorum Anuşka, nöbet yerinde ağlanır mı, ağlanmaz mı, umurumda değil, ağlamak istiyorum ama ağlayamıyorum."Sen ne yaptın o gece? " diye sormadım Anuşkaya.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Konuklarım var: Ömrümün uzaklarından geldiler. Ahmet gülümsedi: "Ömrüm ne kadarcık ki, uzakları, yakınları olsun" diye düşündü. " Bir lokmacık yaşadık daha". İsmailin kurşunuyla, tabanca da, kurşun da benim, ama o sıkacak tabancayı; ölmek ihtimali daha bir kere bile gelmedi bugün aklıma. Canım Anuşkacığım, şimdi ne yapıyorsun? Şimdi ne yapıyorsun? dediğim şu saniyede, ne yapıyorsun? Ansızdan motor sesine rasladım. Güm güm de güm güm. Unutmuşum. İnsan bir sesi boyuna işitirse, artık işitmez olmuyor da, unutuyor. Çoktandır görmediğim eski bir bildiğe raslamış gibi sevindim. Dinledim uzun uzun. Sonra gene unuttum.

Kerimin kalın kara kaşları altındaki sarı gözleri, sonra bütünü.

İstanbulda köprünün üstündeyiz. Hava kapalı. Yağmur yağdı yağacak. Moskovadan Kerimle beraber döndük. Orak çekiç gazetesinin ilk sayısını satıyoruz. Ayrı ayrı yerlerde satacaktık, ben köprüde, Kerim Kasımpaşada, havuzların orda. Ama köprüye gelince, "Beş on dakka yanımda dur, ne olursun, " dedim.

- Korkuyor musun?

- Ne korkusu? Değil. Bağıramıyacağım gibime geliyor, Orak-Çekiç! Yeni çıkan Orak-Çekiç! diye bağıramıyacağım.

- Utanıyor musun?

- Onun gibi bir şey. Hiç satıcılık yapmadım.

- Ben yaptım mı? Babam işportacı mıydı?

- Kızma yahu, sesimin nasıl çıkacağını bilmiyorum.

- Paşazadesin oğlum, paşazade.

Kerim koltuğundaki gazete paketinden bir tane aldı, başladı gazeteyi savura savura bağırmağa:

- Orak çekiç, yazıyor. Son haberleri yazıyor!

Yanımdan gelip geçenler başlarını bile çevirmiyor. Hava da çiselemeğe başladı.

- Yeni çıkan Orak-çekiç!

Ben de koltuğumdaki paketten bir gazete çıkardım. Kerim, karşıdan gelenlerin, ıslanmamak için acele acele geçip gidenlerin burunlarına sokuyor gazeteyi :

- Orak çekiç! Orak çekiç!

Aldıran yok. İlgilenenler de, gazete satıcısına hiç de benzemiyen Kerimin kılık kıyafetine bakıyor. Belki bu yüzden de terslıyorlar onu. " Istemez", deyip geçiyorlar.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Yahu bu köprüden tek namuslu adam geçmez mi? Orak çekiç! Hay anasını, satamayacak mıyız bu körelası köprüde? Ama görürsün, Kasımpaşada kapış kapış gidecek.-

Gözüm, elimdeki gazetenin başlığı üstündeki satıra ilişti : " Bütün dünya işçileri birleşiniz! " Canımı birdenbire, fena halde yakmışlar gibi avazım çıktığı kadar haykırdım, kendi fıryadıma kendim de şaşarak:

- Bütün dünya işçileri birleşiniz! Bütün dünya işçileri... Orak çekiç -imdad ister gibi bağırıyoruz-birleşiniz! Orak çekiç!

- Ver bakalım, nasıl birleşiyormuş dünya işçileri?

Gazeteyi istiyen, temiz giyinmiş kırantadan efendinin boynuna sarılacaktım sevinçten. Gazeteyi verdim. " Parasını alsana evlâdım." Bana para uzattığını, o, bunu söyledikten sonra farkettim. Güldü .

- Gençliğimde, dedi, Pariste sosyalistler de gazetelerini böyle satardı".

Ben o gün köprüde 45 orak çekiç sattım, Kerim Kasımpaşada 225 tane satmış.

Kızıl meydana doğru ağır ağır ilerliyoruz, önümüz, arkamız, insanlar, bayraklar, şiarlar, resimler, türküler. Bizim grup bizim "Bir Mayıs Marşı "nı söylüyor. " Bir Mayıs, Bir Mayıs, ilk dileğimiz! ". Anuşka da bize katıldı. Öğrettik ona da, Türkçe söylüyor marşı. Anuşkanın elinden tutuyorum. Kerim: " Bir yere kaçacak diye mi korkuyorsun ? " dedi. " Bilmem, içimde hep birdenbire yitiriveriveceğim, duman olup, kuş olup uçuverecek durup dururken diye bir korku var ". " Sahi mi söylüyorsun? Yoksa numara mı?". "Sahi". " İnsanların aklına böyle şeyler yalnız romanlarda gelir sanırdım. "

Duraladık, sonra iyice durduk. Arkamızda Kafkasyalılar. Hemen çemberi çevirip, ortaya bir delikanlı çıkarıp Şeyh Şamil dansına başladılar. Dağıstanlı delikanlı. Üniversitenin en yakışıklı erkeği oynuyor ortada. Anuşka elimi bıraktı, oyuna bakmağa gitti. Ben de peşinden. Delikanlı , ilk önce, namaz kılar gibi hareketler yapıyor, Şeyh Şamil Rus Çarının ordusuyla kapışmadan önce namaz kılarmış, bu namaz kılma işi gayet ağır bir havaya uyarak yapılıyor, sonra birdehbire hava değişiyor, Şeyh Şamil fırlıyor yerinden, başlıyor, hançerini de çekip, zaman

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI TÜSTAV

zaman ayaklarının ucunda da dikilip fır dönmeğe, muharebeye, Delikanlı sarışın bir şimşek gibi. Ama bana bu danstan gık dedi. Şeyh Şamile saygım, hattâ sevgim var, ama Kafkaslılar Azerlisi olsun, Ermenisi, Gürcüsü, Dağistanlısı olsun, çeşitli adlar altında, namazlı namazsız, belki başka ayrıntılar vardır ama ben anlamıyorum, en küçük bir fırsatı kaçırmaz fırlar ortaya, başlar bu oyuna.

İki üç delikanlıyla bir iki kız da katıldı dans eden delikanlıya. Bir yandan da el çarpılıp tempo tutuluyor. Anuşkaya sordum: " Pek mi hoşuna gidiyor ? " " Evet, bakmağa doyamıyorum." "Dağistanlıya mı? " " Ne rezil adamsın. Ama farzet ki ona da. Ne olacak? "

İlerlemeye başladık gene. Yan sokaklarda ana gösteriye katılmak için sıra bekliyen gruplar var. Kerim : Bizim fırıncılar, diye bağırdı. Yandaki sokakta, zıpkaları, başlıkları, kızıl bayrakları, hem ayyıldızlı hem ay yıldızsız kızıl bayraklarıyla bizim Karadeniz uşakları . " Bir Mayıs " şiarlarını Türkçe yazmışlar. Moskovada Laz fırıncı artelleri sayılmıyacak kadar; koperatifleri yeni. Çinliler de çamaşır, ütü işlerinde. Ama, bizimkiler de, Çinliler de kendi uyruklarında. Bizimkiler de, Çinliler de, Sovyet seçimlerine katılıyor, hattâ Sovyet organlarına seçilebiliyor, sendikalara giriyor, Bolşevik partisine üye olabiliyorlar. Mesela ben, Türkiye uyrukluğundayım, ama kendimi gösterebilsem Yüksek Sovyetlerin başkanlığına bile seçilebilirim. Ne mükemmel şey anasını sattığımın, yer yüzünde kocaman bir toprak var. Sana orda : " Hangi dindensin , hangi millettensin, hangi uyrukluktansın? " diye sormuyorlar, " başka bir adamın sırtından geçindin mi, papazlık, imamlık ettin mi? Burjuva polisinde, jandarmasında çalıştın mı? " diye soruyorlar, " Aa", dedin mi uyrukluğun filân kimsenin umrunda değil, o koca toprağın orda doğmuş büyümüşün gibi, yerlisi oluyorsun. Ne güzel şey anasını sattığımın, ne güzel şey bu iş Anuşka! Dilini bilmediğin, geleneklerini, göreneklerini bilmediğin bir yere düşüp de orda kendini yabancı duymamak... Yabancılık çok kederli bir şey olsa gerek, bilmiyorum, başımdan geçmedi, ama dedemin yalısında bir bahçıvan vardı, Arnavut, kim bilir kaç yıldır İstanbulda. İkide bir: " İstanbul güzel yer, Allah bağışlasın sahiplerine, " derdi. " Lâkin biz burda gurbette öleceğiz korkarım."

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Birden bir gürültü oldu. Önümüzdeki saflar karıştı. Orada Japon öğrencileri. Bir kıyamettir koptu Japonca. Ama biz daha, ne oluyor, diye anlamadan, Japonlar saflarını yeniden düzene koydu. Üç milisin bir şeyler taşıyıp götürdüğünü gördük. Japonya siyasi polisinden bir adam tanımış Japon öğrencileri. Herif, çocukların resimlerini çekiyormuş bir köşede. Çocukların çoğu da gizli gelmiş Moskovaya. Namussuzun üstüne çullanıvermişler. Bir, iki derken makinasını paralamışlar, kendisini de sanırsam. Ama belki de kafasını gözünü kırıp bırakmışlar. Petrosyana sorduk: "Öyle, hırpalamışlar sadece" dedi, ama gözlerinin içi bir tuhaf gülüyordu. Olup bitenler yüzünden duralamıştık. Kızıl meydana doğru ağır ağır çıkmağa başladık. Kadın, erkek Moskovalı işçiler memurlar, semtlerininxx, fabrikalarının, kurumlarının bayrakları, şiarları altında ve omuzlarında çocukları iki yanımızdan ilerliyor. 1917 -de Moskovayı çarların ve tüccarların beyaz Moskovasını, Kremlin duvarları dibinde ve Krasnaya Presnyada Kızıl Moskova yapanlar. Anuşkanın elinden tutuyorum.

Ahmet kederle gülümsedi. Anuşkanın elini, her fırsatta sıkı sıkı tuttuğunu ardsız arasız hatırlıyor.

Öğle yemeğinin vaktini çoktan geçirdiğini farketti. Saat ikiye gelmiş. Sıcak yemek yiyecek bugün. Nice zamandır hasret sıcak yemeğe. Bol kırmızı biberli kuru fasulya.

İsmail yine geç geldi. Elindeki gazeteleri Ahmedin iskemleye atılı elbiseleri üstüne koydu. Motor sesini dinledi.

- Pistonu ayarlamışlar.

Soyunmağa başladı. Ahmet uykusunda bir şeyler mırıldanıyor.

İsmailin ilk yakalanışı bu geceden üç yıl sonra oldu, 1928-de. İsmaili İzmirde yargılayıp Diyarbekir hapisanesine sürdüler. Yattı iki yıl çıktı. 1931-de yine yakalandı. Yargılayıp Bursa hapisanesine sürdüler. İsmail, 1932-de Nerimanla orda tanıştı. Görüşme yerinde. Biri telin bir yanında, öbürü öte yanında. Neriman, ihtilastan yatan ağabeyisini, banka muhasebecisi Osmanı görmeğe geldi İstanbuldan. İsmail, genç kızın yanında duran kendi anasıyla konuşuyor, daha doğrusu haykırıyor, sözleri işidilebilsin diye. Telin iki yanı öylesine kalabalık ve herkes öylesine haykırıyor. Osman bey, Nerimanı gösterdi eliyle İsmaile:

- Tanış ol kızkardeşimle.

Neriman çocukluğunu iyice itirmemiş kapkara gözleriyle gülümsedi. İsmail elini salladı. İsmailin anası:

- Hanım kızımla ayni vapurda geldik İstanbuldan, hanım kızım otobüste bana bir yardım etti, bir yardım etti Allah

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Neriman gülümsedi. İsmail :

- Sağ olun Neriman hanım diye haykırdı.

- Hanım kızımla ayni otele indik. Odalarımız bir.

İsmail gülümsedi Nerimana. Osman bey haykırdı :

- Müdürden izin alırım da, baş gardiyanın odasında görüşürüz gelecek sefer.

Görüşme bitene kadar İsmaille Neriman, tellerin arasından ikide bir göz ucuyla baktı bir birine.

Osman beyle İsmail aynı koğuşta yatıyor. İsmailin anasıyla Nerimanın getirdiklerini, fıstıklı lokumu, hem de Hacı Bekirin, -bunu Neriman getirmişti-, sucuğu -hem de Apikoğlunun-, bunu da Neriman getirmişti, zeytin yağlı patlıcan dolmasını, -bunu İsmailin anası getirmişti-, beraber yediler. O akşam Osman bey patlıcan dolmasını şapırdata şapırdata yerken ansızın Ahmetten söz açtı:

- Ahmet boğazına pek düşkündü, İsmail, -bunu Osman bey şimdi kendisi uyduruyor, İsmailin Ahmedi tanıdığını bilmediğinden.- Boluda o tarihlerde lokanta şöyle dursun, temiz bir ahçı dükkanı bile yoktu da, Ahmet, "yahu, bir de İstanbulda Bolulu ahçılar meşhurdur", diye söylenip dururdu. Hiç unutmam bi akşam, Katırcılar hanının üstündeki odada gene mahkemeyi kurup bir köy ağasını on yıla mahkûm ettikten sonra, orta yere, gündüzden, kendi elcağızımla pişirdiğim yaprak dolmasını çıkarınca Ahmet te, Yusuf ta, şaşkınlıktan düşüp bayılacaklardı.

İsmail, bir zamanlar, Ahmetten de İzmirde dinlediği Bolu hikâyelerini şimdi Osman beyden her dinleyişinde, kendi kendine bile açıklıyamadığı bir keder duyuyor.

Altı gün sonra, görüşmelerini baş gardiyanın odasında yaptılar. Cezaevi muhasebesinde bir iki kalem sayıya, Osman bey, müdürün lehine yer değiştirtti, lokumların yarısı baş gardiyana verildi.

Baş gardiyanın odasında, beylik battanye ile örtülü demir bir karyola ve kara, yırtık muşambası mor mürekkep iskemleleriyle alaca bulaca bir yazı masası, üç de iskemle vardı. Duvarda da falaka asılı.

Nerimanla İsmailin anası iskemlelere, Osman beyle İsmail karyolaya oturdu. İzinleri bir saatlikti. Osman bey: "Almanyadayken Berlinde bir akşam Spartaküsler..." diye hikâyeler anlattı. Okulda işlerin nasıl gittiğini sordu Nerimana, -Neriman İstanbulda bir ilk okulda öğretmendi - İsmailin anasına İsmaili övdü. "Ben bu komünist milletini çok eskiden tanırım, benim de bir bulaşıklığım oldu bu işe, namuslu çocuklardır, sen yüreğini sağlam

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Neriman çok az konuştu. Sesi kalıncaydı, çocukluğunu iyice itirmemiş gözlerine hiç uymuyor. İsmailin anası pek hoşlandı Osman beyden. İsmaille Neriman bir birleriyle tek lâkırdı etmediler

Neriman iki ay sonra, günü birliğine gene geldi. Osman bey görüşme yerine İsmaili de çağırdı. İsmailleNeriman bağıra çağıra konuştular. Neriman, anasından haber sordu İsmaile, İsmail de Nerimana, okulda sınavların ne zaman başlıyacağını. Osman bey Cumhuriyetin onuncu yılında mutlaka af çıkacağını söyledi.

- Artık İstanbulda İsmail her gün bizde. Bir ağabeyin daha var demektir Neriman.

Neriman sordu:

- Manisaya annenizin yanına gitmiyecek misiniz İsmail bey?

- Çıkarsak, gider bir görürüm elbet, ama İstanbulda kalacağım.

Neriman gece düşüne girdi İsmailin. Hapis adamın düşüne karı kısmı boyuna girer. Hem de en olmıyacak karılar girer kimi kere. Kimi kere de, yüzüne en bakılmıyacaklar. Kimsenin de ne saçı vardır, ne yüzü. Hepsi, şeytanla birlik edip seni aldatmaz. Aldatsın istersin, ama kâfir karı aldatmaz. Neriman da şeytanla birlik etmedi. İsmailin koluna girdi ve hani şu cimnastikte dev adımları vardır ya, işte öyle adımlarla, ama yere dokunmadan uçtular kolkola koğuşun içinde.

İsmail 933 de aftan yararlanıp çıkınca, Manisaya anasına gitti. İstanbula dönünce de, bir yandan mücre toplantıları, bir yandan iş aramak, bir yandan şapograftan beyanname basıp geceleri duvarlara yapıştırmak, başını kaşıyacak zamanı kalmadı. Ancak bir tek pazar günü gidebildi, öğleden sonra, Osman beyin Kadıköyündeki evine. Osman evde yoktu. Süreyya Sinamasına yakın yan sokaklardan birindeki sipsivri , çirkin, taş evin alt katında, misafir odasında, Nerimanın pişirip getirdiği kahveyi içti. Evin içi sessiz. Sokak ta öğle vakti sonraları ıssızlığı içinde. Ilık yumuşak bir esinti açık pencerelerin tül perdelerini kabartıyor hafiften. Neriman, kolları kısa bir entari giymiş, Konuşmuyorlar. İsmailin aklına, Nerimanla koğuşta uçtukları geliyor. Kızın açık kollarına baktı. Altın tüylüce, esmerce, yuvarlak. " Şeytan tutuver, diyor şu kolları ".

- Konuşmuyorsun İsmail bey.

- Bende anlatacak bir şey yok. Siz anlatın.

- Anneniz nasıl?

- İyi. Sağ olsun. Osmanın işleri yolunda mı?

- Yolunda her halde. Ben pek anlamam, sormam da zaten.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- O da nesi? Siz de erkek gibi çalışıyorsunuz, maşallah. Hayatınızı kazanıyorsunuz.

- Öyle ama, ne de olsa... Kadın kadındır, evi bir başına geçindirse bile..

İsmail, kadınla erkek arasındaki eşitlikten söz açtı. Kadını, yani çalışan kadını, yalnız kapitalin değil, çamaşır leğeninin, mutfağın sömürüsünden de kurtarmak gerktir, filân gibi laflar etti. Neriman, çocukluğunu iyice yitirmemiş kapkara gözlerinin içiyle, kimi kere şaşarak, kimi kere beğenerek, ama İsmailin söylediklerileyle, hiç bir zaman razı gelmiyerek, dinledi.

İsmaili bir ay sonra yene yakaladılar. Sekiz ay kadar yattı Sultanahmette, tevkifanede localarda. Tevkifanenin öbür parçalarıyla bağı kesilmiş, dar bir koridora açılan, tek pencereli taş höcreler. Alt kat ta öyle. Komünistler üst localarda yatıyor. Görüşme günüydü. İsmaille Kerim, Ahmetten konuşuyorlar. Kerim, 925 'te, köprüde Orak Çekici nasıl sattıklarını anlatıyor. İsmail:

- Sen şimdi onu bırak ta, dedi, doğrusunu söyle, hani Moskovada bir kız varmış ta, aranız da hani şekermiş te, ama sana bir türlü "Seni çok seviyorum" dedirtememiş.

Kerim kalın kaşlarını kaşıdı:

- Yalana düşmandım dehşetli o tarihlerde, dedi-cigarasından bir duman çekti- cigaraya da, ikisine de alıştık.

İsmail :

- Ver öyleyse bakalım bir cigara, dedi.

Kerim ceplerini araştırdı. Üç cigara çıkardı, birini uzattı. İsmail cigarayı ortadan böldü, uzun tahta ağızlığına taktı:

- Cigara dilenciliği , derdi Ziya, dilenciliklerin en kepazesidir.

- Doğru dermiş.

İsmail, dişlerinin arasından, cumhuriyetin onuncu yıl dönümü marşını fısıldamağa başladı, sonra ağızlığı çekti, ağzından:

- Biliyor musun be kardeşim , dedi, şairler bu marşı "On yılda on beş milyon yaratti" diye yazmışlar. Ama, sonra, bir de bakmışlar ki, "on beş milyon er ", " On beş milyoner" oluyor okununca, anladın mı, değiştirmişler, "on beş milyon genç " yapmışlar.

Kerim:

- İyi halt etmişler, dedi ve tekrarladı :

- On yılda on beş milyoner yarattık her yaştan.

- Bizim ağalar devrimciliği yitirdi çoktan, derdi Ahmet.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Dur bakayım, bir de yüzünde hesabı vardı. Yüzde seksen..

- Yüzde seksen mi, doksan mı, bilmem, ama Suphileri boğdular, toprak işini çözmediler, işçinin teşkilâtlanmasından ateşten korkar gibi korkuyorlar. Ne kaldı? Emperyalizmle anlaşmaları mı?

- Anlaşacaklar be kardeşim, görürsün.

- Ne kaldı? Yeni harfler, şapka, medeni kanun, dinle devletin ayrılması.

- Orduda kuran okumaya başladılar yine.

- Hoca camide halifeyi överken kötüydü, şimdi Halk partisini övüyor. İşlerine gelir elbet te.

Kapıaltı meydancısı, Tevkifane avlusundaki güvercinleri ürküterek, locaların pencerelerine doğru haykırdı :

- İsmail usta ! Ziyaretçin var İsmail usta !

Herkes geldi de İsmailin aklına, Neriman gelmedi.

- Neriman hanım, vallahi şaşırdım, be kardeşim.

- Ağabeyimin selamı var. Gelemedi. Ankaraya gitti bir iş için.

- Vallahi sağ olsun. Siz benden vefalı çıktınız. Ben bir kerecik uğrayabildim size... Vallâhi bilmezsiniz nasıl sevindim be kardeşim... Tu Allah kahretsin!-Ahmedin boyuna "Allah kahretsin" dediği hemen geçti aklından- , bağışla Neriman hanım, dil alışmış bir kere bu körolası "be kardeşim"e.

Görüşmeciler de tutuklar da pek kalabalık değil. İtilip kakılmadan, avaz avaz haykırmadan konuşabildiler. İsmail birden bire :

- Polis yazar bize gelenleri, dedi.

- Yazsın... Benim siyasetle ilgim yok...

Nerimanın getirdiği Hacıbekir lokumlarını o akşam "Komunaya" verirken, -Komünistler hapislerde komuna kuruyorlardı:Yiyecek, içecek, cigara, para, kime ne gelirse ortaya konuluyor. Ortak tençere kaynatılıyor- Hacı Bekir lokumunun kutusunu o akşam komunaya verirken, İsmail, ortaya, herkesi sevinçten çıldırtacak bir şey koyuyormuş gibi kibirlendi.

Sultanahmetten çıktığının ertesi günü Kadıköye geçti. Neriman evde yoktu. Osmanla Altıyoldaki muhallebiciye girdiler. Osman simsarlık yapıyor.

- Benimle ahbaplık etmekten belki çekiniyorsunuzdur Osman bey.

- Niye çekinecekmişim? -Düşündü- Bak, yirmi beşte miydi, yirmi dörtte mi, aklımda kalmamış. Tepebaşında galiba, Ahmetle hapa hap yüz yüze geldik. Tanımamazlığa vurdum, yürüdüm. O zaman memurcuk Ziraat Bankasında, şimdi kendi başıma buyruk bir herifim.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

...Nerimanla İsmail ilkönce Kalamış koyunda öpüştüler. Ay ışığı cıvıl cıvıl. Deniz çarşaf gibi. Sandal kiralamış İsmail Moda iskelesinin ordan . Kalamış gazinosunda cazbant çalıyor, dansediliyor. Denizin yüzü sandal dolu. İsmail küreklere asıldı, Fenerbahçeye doğru açıldılar. Fenerbahçenin feneri bir yanıp bir söner. Ada vapuru geçti karşıdan, ışıklarını pırıl pırıl yakmış. Hangi limana gider bu yüz direkli gemi? İsmail kürekleri bırakıp geçti kıça, Nerimanın yanına oturdu :

- Seni bir öpeyim mi, be kardeşim?

Neriman karşılık vermedi.

- Böyle şeye izin istenmez , mi diyeceksin?

Nerimanı öptü. Sandal hafiften sallanıyor. Demin geçen ada vapurunun dalgası.

- Dünya güzel be kardeşim :

Neriman büyük bir ciddiyetle ve kalınca sesi büsbütün derinleşmiş, tekrarladı :

- Dünya güzel be kardeşim.

İsmail, beş ay sonra yine düştü içeri. Polis müdürlüğünde on ay yattı. Neriman yemek taşıdı İsmaile. Görüştürmediler. " Neyin oluyor İsmail " diye sordular kıza :

- Nişanlım , dedi.

İsmailin mahkemesi tutuklu olarak bir buçuk yıl sürdü. Neriman Sultanahmede tevkifaneye taşındı durdu. Mahkemenin ilk günü, bir de karar okunurken salondaydı. Hep İsmaile gülümsedi. Ara yerdeki duruşmalarda bulunamadı, yargılama, her seferki gibi kapalı yapılıyordu.

İsmail çıktı. Nerimanı her pazar görüyor. Öpüşüyorlar, kucaklaşıyorlar, ama hepsi o kadar.

İsmail , politikayla, komünistlikle ilgilendirmek istedi Nerimanı, ama kız oralı değil. Ancak, devrimcilerin hayatlarını anlattığı zaman , -Moskovadan dönenlerden işittiklerini, kusçadan çatra patra okuduklarını - İsmail hapisanede Marksizme de çalışıyordu , kusçaya da-, Neriman heyecanla dinliyor. Hele kadın devrimcilerin hayatları, hele Krupskayanınkini.

- Sadık kadın, vefalı kadın, bütün ömrünü vermiş erkeğine.

- Mesele onda değil , be kardeşim, bütün ömrünü inkilaba vermiş.

- Elbette, elbette İsmail, ama nasıl bağlanmış Lenine. Hem karısı, hem anası, arkadaşı da elbet, ama sen kadındaki sevgiye bak..

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

İsmail bir türlü sürekli bir iş bulamıyordu. Kaçmaktan kovalamaya vakit yok. Küçük, dökümcü atölyelerinde, tamirhanelerde filân çıkarıyordu ekmek parasını . Bir kerre bir fabrikaya girebildi, polis attırdı, bir hafta sonra.

- Şu geçen şilebin içinde olmak ister miydin , Neriman?

Emirgânda tepede, fıstık ağacının altında oturuyorlar. Aşağıda boğaz, kıvrıla kıvrıla, açıla kapana yayılıp uzuyor. Tek bacalı, kara bir şilep, yarısı dışarda dönen pervanesiyle suyu köpürte köpürte döverek çıkıyor Anadolu Hisarına doğru.

- İstemem. Ne yapacağım o Şilebin içinde? Nereye gidiyor?

- Kim bilir, belki Odesaya. Odesaya da gitmek istemez miydin?

- Seninle olursa isterdim. Ama benim dünyada en çok sevdiğim yer bu fıstığın altı.

-Şimdi bir dudağı yerde, bir dudağı gökte bir arap çıksa, " Dile benden Neriman hanım ne dilersen" dese...

- Ne mi dilerim? Dur bir düşüneyim... O kadar çok şey istemezdim. İstediğim bir iki şey var bu dünyada. Bir kere, artık İsmaili hapise atmasınlar derdim, ama hiç, hiç... Bu bir. Sonra, bir evimiz olsun isterdim, bahçe içinde tabii, şu Emirgân tepesinde bir yerde tabii, küçük, şirin, kalabalık bir ev.Zenginlik filan istemezdim katiyen. Sağlık ta, sen aslan gibisin maşallah, benim de sıhhatim fena değil.

- Turp gibisin.

- İşte hepsi bu kadar.

- Tam bir küçük burjuvalık.

- Sen bana bu küçük burjuvalığı kaçtır yakıştırıyorsun İsmail, bey öyleysem öyleyim...

- Kızma..

- Kızdığım yok.

- Peki,millet, senin bahçe duvarı dışında açlıktan kırılırmış, anası ağlarmı, eşek gibi çalışmaktan, umurunda değil mi senin?

-Niye umurumda olmasın? Araptan başkaları için de diyebilirsem, herkese, yeşil pancurlu küçük evler versin, herkese dilediği yerde. Aç insan da kalmasın. Öyle dediğin gibi de çalışılmasın.

- Arap marap yok. Arap biziz. Biz dünya işçi sınıfı yaratacağız insanlarax sınıfsız, sınırsız , hür kardeş dünyasını.

- Sen kendin çıkardın arabı orta yere. Bir de beni paylıyorsun.

- Seni paylamıyorum. Sınıf kavgası bu be kardeşim. Hapislere de gireceğiz.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Sen o kadar çok girmesen olmuyor mu? ...

İsmail karşılık vermedi. Mırıldanmağa başladı en sevdiği ~~marşı~~ marşı:

Yoldaşlar zındanda,
Taş duvar dört yanda,
Bizimle saflarda değiller.
Geldi kızıl gün hazır olsun mavzer.
Gayen için koş kavgaya proleter.
Gayen için koş-
kavgaya
proleter.

İsmail bir cigara yaktı. Ahmet uykusunda hâlâ bir şeyler homurdanıyor. Ne diyor, diye kulak kabarttı. Anlıyamadı. İstanbul gazetesini aldı, 1925 tarihli İstanbul gazetesini. İkinci sayfasındaki haberi bir daha okudu. Gazeteyi yerine koydu. Lambayı üfledi uyudu.

... İsmaili , 938 kışında yene aldılar. Ankaraya yolladılar. Askeri ceza evinde tecride soktular. Tecrid dediğin taş bir oda. Penceresi de parmaklıklı ya, camları yok. Kar içeri yağıyor. Yer de çimento. Döşek müşek şöyle dursun, bir battaniye vermedi ~~yargıçlar~~. İsmail, yukarı aşağı dolaşırken 13 yıl önceyi hatırladı: İzmirde, klübede, battaniye tüylerinin çenesine batışını, Ahmedin lambayı üfleyip de bir türlü söndürmeyişini.

... ~~İsmail~~, Ankarada Ceza yiyip, İstanbula hapisaneye, mehterhaneye yollandıktan sonra görüşebildi Nerimanla :

- Burda beni tutmazlar, sürecekler bir yere. Bakalım neresi olur artık.

Neriman göz yaşlarını zor tuttu. Sonra gülümsemeye çalışarak:

- Ben avukatla konuştum, dedi. Sen hapisteyken de evlenebilirmişiz. Nikâhımızı kıydıralım, ~~beni kardeşim~~. Karın olursam seni arayıp sormam daha kolaylaşır. Nerenin hapisanesine sürülürsen oraya gelirim. Öğretmenlik yaptırmazlar belki , ama dikiş dikerim geçiniriz...

İsmaili bir ay sonra, sabah sabah erkenden iki deniz gediklisi, bir deniz subayı, üç deniz eri, biloklerine kelepçeyi vurup, ne olduğunu, nereye götürdüklerini söylemeden, çıkardı Mehterhaneden, köprünün Kadıköy iskelesinden bir savaş motorunax bindirdi ve Adalar açığında demirli, Erkin denizaltı ana gemisine götürdü. İsmail, yolda, işi anlamağa çalıştı kendi kendine. Birdenbire aklına deniz gedikli Ferhat geldi. İyi ama aralarında bir

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

şöyle selâm sabahtan başka alış veriş yok. Bir ~~kere~~ iki kere, aynı meyhanede masa komşuluğu etmişler. O kadar.

Erkin gemisinde erlerin apteshanesine attılar İsmaili. Apteshanenin lumbuzlarını kapamışlar. Yer bir karış sidik ve pislikler yüzüyor sidikte. Bir koku, bir koku, bir de sıcak. İsmail bir süre ayakta durdu. Islık çaldı. Gözü, kapının kapalı lumbuzuna ilişti. Bir subay başı gördü. O baş çekildi, başka bir subay başı. " Ne yapacağım diye bakıyor hergeleler". Oturdu sidiğin içine. Bir cigara yaktı. Bir de türkü tutturdu. Ama kafasında hep aynı soru: Niye getirdiler beni buraya ? ~~Süngülü iki erin ve bir gediklinin arasında bir sürü merdiven indi, dar, demir ve kıvrıla kıvrıla inen merdivenler. Demir bir kapıyı açtılar, İsmaili ittiler karanlığa. Kapıyı kapadılar~~

İsmaili apteshaneden akşamüstü çıkardılar. Süngülü iki erin ve bir gediklinin arasında bir sürü merdiven indi, dar, demir ve kıvrıla kıvrıla inen merdivenler. Demir bir kapıyı açtılar, İsmaili ittiler karanlığa. Kapıyı kapadılar. Elleriyle yokladı dört yanını, halatlar, makaralar, varil gibi bir şeyler. Sintinede bir ambara atıldığını anladı. Ceketini çıkardı. Sıcak bildiğin gibi değil. Gömleğini çıkardı. Pantolonunu çıkardı. Bir donla kaldı. Ama yine de durmamacasına terliyor. Oturdu, halat yığınının üstüne. Gözü karanlığa alışmıştı azıcık. Uyudu.

- Kalk.. Giyin.

Yüzüne tutulan elektrik fenerinin ışığından gözleri kamaştı, başını çevirdi.

- Kalk, Giyin.

Elektrik feneri halat ve makara yığınlarının, varillerin üstünde, sintinede ambarının demirlerinde dolaştı. İsmail feneri kapının önündeki ak üniformalı subayın tuttuğunu gördü. Subayın arkasında, karma karışık borularla örtülü kurşuni , demir, dar koridorda, ampulların sarı ışığında süngülü iki deniz eri duruyor. Gece mi, gündüz mü, belli değil, ampuller buraya indirildiği zaman da yanıyordu. Giyindi.

- Yürü.

İsmail önde, subayla erler arkada, daracık, demir merdivenleri çıkmağa başladılar. Çalışan makinaların gürültüsü içinde gemi sarsılıyor. İsmail " Yola çıkmışız", diye düşündü.

- Sola sap.

Sağından, solundan, altından, üstünden inceli kalınlı, borular ve karmakarışık elektrik telleri geçen, kafes kafes demir, dar bir sahanlıktaydılar. İsmail soldaki merdivene sapıp çık-

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

mağa başladı. " Sorguya götürülüyoruz . Ama niçin? Ne soracaklar? Ne işim var benim bu hergelelerle? "

Güverteye , geceye, serinliğe çıktılar.

- Yürü doğru. Arkana bakmadan.

İsmailin önünde yıldızlı geceden başka kimse yok. Güverte ıssız. Makinaların gümbürtüsü denizin hışırtısını dövüyor. Karanlıkta köpükleri farkedilen uçsuz bucaksız, kıyısız bir deniz. Erkin gemisi ağır ağır ilerliyor. İsmailin aklına : " Benim burada olduğumu kimse bilmiyor ", diye geldi. " İyi ama, Mehterhaneden teslim alırlarken kâat filân imzalamışlardır. İyi ama nereye gidiyoruz? Korkuyor muyum ? Daha değil... "

- Yürü arkana bakmadan...

Yürüyecek yer de pek kalmamıştı. İki adım sonra küpeştenin kıyısı .

- Dur.

Durdu. Arkasında açılıp kapanan tüfek makanizmalarının şıkırtısını duydu. Birden bire aklına Mustafa Suphiler geldi. " Demek arkadan kurşunlanıp denize atılacağız. Peki ama niçin? Herifler beni temizlemeye karar verdilerse daha kolayı var, iyi ama niye, niye ille de beni temizlemeğe karar verdiler? " Bütün bunlar, böyle düzgün değil karmakarışık geçti aklından. " Dönüp atılmalı hergelelerin üstüne ". Bunu da böyle düşünmedi, ama bu düşünce geçti aklından. Döndü. Üstüne çevrilmiş süngülü iki tüfek namlusuyla , subayın ak üniformasını gördü. O anda da bir başka subay peyda oluverdi birincisinin yanında. Kulağına bir şeyler söyledi. Birinci subay İsmaile:

- Dön, yürü, dedi.

Deminki merdivenleri indiler. İsmail sintine ambarının karanlığına girdi. Soyundu. Uzandı halatların üstüne. " Numara yaptı bize hergeleler. İyi ama niye getirdiler beni? "

İsmail o gece bir düş gördü. Nerimanla bir kalyondalar, kıçüstü kasarasında. Kalyon pupa yelken. Yelkenler o kadar çok, o kadar şişkin ki kalyonu nerdeyse uçuracaklar. Dümeni, dümen değil koskoca bir dolap , Barbaros Hayrettin çeviriyor. Barbarosun sakalı kıpkırmızı. Neriman soruyor Barbarosa:

- Sakalınız niçin böyle kırmızı?

- Sen benim sakalıma bakacağına kocanın sakalına bak, diyor Barbaros.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

İsmailin , göbeğine kadar uzayan yem yeşil bir sakalı var. Nerimanla Boğazın üstünde, neresi pek anlıyamıyor İsmail, ~~biçilmiş~~ biçilmemiş yem yeşil otların arasında sırtüstü yatıyorlar. Kabarık, ak bulutlara bakıyorlar. İsmail elini uzatıp rasgeleymiş gibi Nerimanın memesine dokunuyor.

- Ne yapıyorsun? diyor Neriman.

-Kocan değil miyim?

- Daha evlenmedik.

- Niçin evlenmedik?

- Gelinlik elbiselerim hazır değil daha da ondan.

- Peki ne zaman hazır olacak?

- Yarın.

Barbaros Hayrettin:

- Odesaya gidiyoruz, diyor. Rüzgâr düşmezse.

Neriman:

- Ben Odesaya gitmiyeceğim, diyor.

İsmail:

- Krupskayayla tanıştırırım seni , diyor.

- Krupskaya ölmedi mi?

- Niye ölsün, diyor İsmail, ama Krupskayanın ölüp ölmediğini bilemediğini anlıyor.

Osman beyle Ahmet bir de Yusuf, Yusufun yüzünü göremiyor İsmail, Katırcı hanının üstündeki odadalar, boyunlarındaki çıngıraklarını püsküllerini sallayıp duran katırların arasındalar, mahkeme kurmuşlar. Ahmet :

- Benim yerime bu gece sen savcılık yap, diyor İsmaile.

İsmail, elektrik fenerini gözüne tutan ak üniformalı subayın beş yıla mahkûm edilmesini istiyor. Neriman:

- Merhametsizsin diyor.

- Merhamet ne demek? diye haykırıyor İsmail. Neriman ağlıyor. İsmail kucaklıyor Nerimanı. Öpüşüyorlar. Elektrik fenerini tutan ak üniformalı subay:

- Ateş! diye haykırıyor. Ateş!

Kurşunlar İsmailin sırtından girip göğsünden çıkıyor ve dökülüyor önüne, patır patır dökülüyor , güverteye. İsmail sıçrıyarak uyandı.

İsmaili iki gece dolaştırdılar. Erkin gemisinin güvertesinde. Sonra subay salonunda, askeri sorgu yargıcının karşısına çıkar-

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

dılar. Donanmada, erlerle gediklilerin dolaplarında yapılan araştırmada, komünist bir şairin kitapları çıkmış . Resmen satılan kitapları. Kitaplardan birini de Gedikli Ferhatta bulmuşlar. Ferhat " kitap benim değil, benim dolaba haberim olmadan koymuşlar ", demiş. Sıkıştırmışlar, İsmail adında bir komünist tanırım, demiş. İsmail bütün bunları savcının iddianamesinden anladı. Sorgu yargıcına verecek ifadesi yoktu, yargıç ta İsmailin ifadesiyle ilgili görünmüyor. Esmer ufak tefek bir adam. Radyoculuğa meraklı. Hele radyo tamirciliğine. İsmailin de bu işten anladığını bildiği için, -polis raporlarından, İsmailin son yakalanışından önce bir radyo tamir atelyesinde çalıştığını öğrenmişti - radyo üstüne konuşuyorlar daha çok. Bir iş üstündeki ortak ilgileri, aralarında, bir çeşit yakınlığa benzer bir şey yarattı. İsmailin sintine ambarından çıkarılıp bir gedikli kamarasında tutulmasını emretti. Bir seferinde İsmail :

- Şerif bey dedi, ne demeğe ilk geldiğim günler beni gece yarıları güvertelerde dolaştırdılar? Arkamdan vurup denize atacaklarmış gibi yaptılar?

- Donanma kurmay başkanı bir yerde okumuş, bir Alman kitabında, psikolojik baskı. Sen de yutmadın. Ben gelip işi öğrenince, vazgeçin dedim, bizde lüzum yok o baskıya.

Mahkeme, gemide, büyük salonda yapıldı. Karar okunacağı gün de, -tutuklar saldırmasın yargıçların üstüne diye olacak- mahkeme heyetiyle tutukların arasına üç sıra iskemle dizilmişti. Şerif beyi İsmail son kere, duruşmalar başlamadan bir hafta önce gördü. Yine radyo tamirinden konuşuldu. Sonra Şerif bey, çok beyaz dişlerini kurşun kalemiyle karıştırarak:

-İsmail, dedi, ikimiz de kendi sahamızda kaşerlenmiş heriflerizz. Ferhatla hücre kurup kurmadığını, farkındasın kaçtır soruyorum. Kurmadığına da çoktan kanaat getirmişim. İş bunda değil. Alamanlarla beraber harbe gideceğiz. İngilizlerden Musulu, Ruslardan Batumu, Fransızlardan Halebi alacağız. Anladın mı? Temizlik lâzım, işe şimdiden başlayıp İngilizcilerde bitireceğiz. Bir de bakarsın İsmet paşayla buluşursun içerde. (İçerde İsmail İsmet paşayla buluşmadı. Türkiye Almanların yanında harbe girmedi. Donanma kurmay başkanı, İngilizlerin baskısıyla ve Almanlarla çok açık ilgisi yüzünden tekaüde sevkedildi. Şerif beye bir şey olmadı).

İsmailin eski cezası üstüne bir ceza daha kattılar. Beş gedikliyle üç deniz erini de mahkûm ettiler. Ferhadın dolabına kitabın, bir karı yüzünden düşmanlık ettikleri Ali baş çavuş

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

tarafından konulduğu anlaşıldı. Ama Ferhadı beraat ettirmek İsmaili de ettirmek demekti. İsmaili beraat ettirmekse: " Donanmadaki komünist komplosunu " başsız bırakıyordu.

İsmail iç Anadoluda bir hapisaneye sürüldü. Bir başına. Hapisane, Cinevizlilerden kalmadır, dedikleri yüksek duvarlarla çevrili. Orta Anadolunun bir çok yerinde her eski yapıya, anıt kalıntısına, Cinevizlilerden kalma derler. Duvarların taşları biri biri üstüne harçsız filân, öyle kocaman kocaman konuluvermişlerdi. Çok da geniş duvarlar. Üzerlerinde süngülü iki jandarma dolaşıyor. Hapisanenin alt katında, vakıfın küçük dükkânları mapuslara kiraya veriliyordu. Bir terzi, bir kalaycı, iki marangoz, dört kundura eskicisi, bir de aynacı. Koğuşlar üst katta, bir boydan bir boya trabzonsuz uzanan, bir balkonun arkasında yanyana. Alt katta idare, baş gardiyan odası, iki tecrit, bir de zından da var. Avluda bir çeşme, bir de ufacık tefecik bir ağaç. Kim bilir ne ağacı? İsmaili üçüncü koğuşa verdiler. Bir ay sonra Neriman geldi : " Burada öğretmenlik bulacağım , dedi, çok umudum var. " Evlenmeyi, Nerimanın tayininden sonraya bıraktılar. " Taktik, be kardeşim,kime yutturacağız ya, bakarım yutarlar, benim karım olduğunu bilirse bakanlık, bakarsın tayin etmez seni buraya ." Neriman gitti. İsmail, " Kızın kaç yıldır ayağını bağladım, daha kaç yıl bekliyecek beni, bırak gitsin, kısmetini arasın başka yerde, " diye düşünmedi. Tersine, Neriman daha tayin olunup dönmeden, hapisane müdüründen, nikâhı nasıl kıyabileceklerini öğrendi. Neriman gelince de, aşkı filân yapıldıktan sonra, bir avukat ta bulundu, o da vekil oldu, nikâhı belediyenin evlenme dairesinde kıydılar. Loş, tahta, sallanan merdivenlerden çıkıldı. Neriman gri bir tayyör giymiş İsmailin kelepçelerini nikâh memurunun önünde çıkardılar. Nikâh memuru, yorgun bir sesle, ama büyük bir samimilikle, "uzun, mutlu yıllar" diledi. Tebrik etti. Şahitlerden biri baş gardiyan, öbürü, nikâh dairesinin kapıcısı.

Ertesi günü görüşme günüydü. Müdür, kendi odasında, bir kereliğine, görüşmelerine izin verdi, kendisi de masasının başından ayrılmadı. Önündeki kâğıtlarla uğraşıyormuş gibi görünüp İsmaille Nerimanı gözetledi. Onlar, yayları yer yer çökmüş ve kadifesinin havı dökülmüş kanepede yan yana oturuyor. Konuşmuyorlar. Müdür iki-üç kere :

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Sıkılmayın, konuşun efendim. Bunda utanıp sıkılacak bir şey yok. Bana aldırmayın, işim başımdan aşkın, top patlasa duyacak halim yok. Konuşun , görüşün, yeni evlisiniz,dedi.

İsmail her keresinde:

- Sağolun müdür bey, konuşuyoruz, diye karşılık verdi, ve konuşmadılar. İsmail bir aralık Nerimanın elini tutmak istedi, kaz geri çekti elini ve İsmailin yüzüne ayıplıyarak baktı.

Ahmedin boğazlanıyormuş gibi, haykırmalarıyla İsmail uyandı. Karanlıkta yürüdü, Ahmedi dürttü. Ahmet :

- Hoh! , dedi, uyandı.

İsmail lambayı yaktı :

- Uykunda bağırıyordun da yine.

-Bir bardak su ver, ne olursun?

Suyu, sanki günlerce susuz kalmış gibi , lakır lakır içti.

- Afedersin!.

- Cigara ister misin?

- İstemez... Ateşim de var galiba.

İsmail elini Ahmedin alnına koydu:

-Yok...

- Bugünkü gazeteler mi onlar?

- Yarın okursun.

Ahmet uzandı, gazeteleri aldı.

- Şimdi biraz o bir şeylerle oyalanmalıyım ki, yine ağırlık basmasın.

İzmir gazetesine şöyle bir göz gezdirip attı, İstanbulunkini aldı, ikinci sayfada duraladı.

- Kerimi yakalamışlar.

- Öyle..

- Hay Allah kahretsin. Vay pezevenkler.. Nasıl yakaladığını yazmıyor... Hay Allah kahretsin..

Yirmi Üçüncü Çizgi

Ertesi sabah Ahmet uyandığı zaman aklına ilk gelen şey Kerimin yakalanması oldu. Haberi bir daha okudu. Kalktı. İsmail lambayı yakıp gitmişti. Allah kahretsin bu motor sesini. Teldolaba doğru yalnayak, don gömlek yürüdü. Ateşim var bal gibi. Elini koltuk altına soktu. Ateşim var. İskemleye, elbiselerinin üstüne oturdu. Her bir yanım kırılıyor. Çay yapmak istedi, vazgeçti. Midem de bulanıyor. Duvarın yamru yumru taşlarına dayandı. Başladı işte. Karyolaya sırtüstü uzandı. Kitap, ateşin yükseldiğini yazıyor muydu, yazmıyor muydu? Kırıklıktan söz ediyordu

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

mide bulantısından da sanırsam... Baş ağrılarını yazıyordu, her mafsalın mengeneye sıkıştırılıyormuş gibi... Mengene filân yoktu kxkx kitapta ... Başım ağrıyor.Demindenberi nasıl sezmedim bunu, dehşetli ağrıyor başım. Ateşim de var. Ama, kitap ateş yükselmesinden... Kitap masada duruyordu , gazetelerin altından bir kıyısı görünüyor. Bakmıyacağım. Ateş yükselir, demiş, dememiş, ne çıkar? Kırıklık, mide bulantısı, başağrısı, hepsi yerinde. Bakmıyacağım , hiç değilse geberirken bu kadarcık irade sahibi olalım. Uzun, yorgun yolculuklardan sonra ılık bir suya, kedere gömülüyor. Ansızın doğruldu, birisiyle kavga ediyormuş gibi giyindi. Çay yaptı. İlkönce zorla, sonra istekle içti. Terliyordu. Bir derece de yok ki... Belki de bir yerlerde , Ziyadan kalma, vardır. Sallana sallana dereceyi aradı. Bulamadı. Yokladı kendini. İç bulantısı geçmiş gibiydi. Kitabı unutmuştu. Uzandı karyolaya . Başı büyüyor, büyüyor, dört duvara sığmaz oluyor, ama ağır değil, köpükten, koskocaman bir baş.

- Anuşka sana sevdalanabilirmiş Petrosyan.

-İyi de edermiş.

- Sen ona?

- Ben de ona. Ama ikimiz de geç kaldık. Bir Türk oğlu geldi girdi aramıza.

-Emredin çıkayım.

- Çıksan da faydası yok artık... Şu Türk oğullarından şu ermenilerin çekmediği mi kaldı? Kıyma kıyar gibi doğradınız bizi.

- Ben yoktum sizi doğrıyanların arasında.

- Yalnız sen değil, işin aslına bakarsan, ellerine bıçak verilen Türk köylüsü de yoktu , o bıçakla kestiler, ama yoktular. İşin doğrusu bu. Kafalarına giydirdiler jandarma üniformasını, yaptırdılar bu işi.

- Ne de olsa, halkımın alnına sürülen kara leke.

Si-Ya-U :

- Hangi milletin alnına öyle kara leke sürülmemiş ki, dedi.İngiliz halkı mı Şanghayda bizi süngüliyen, Hintlileri açlıktan öldüren?

Anuşka:

-Halklar da artık akıllarını başlarına biraz toplasınlar, dedi. Babamı öldüren Rustu babam gibi, ama Kolçağın ordusunda subaydı, pomeşçikti. Babamı niçin öldürdüğünü biliyordu. Ama ya Kazak atlıları? Kendileri gibi köylüleri kesen kazak askerlerini de halktandırlar diye hoş mu göreceğiz?

Ben:

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Kimsenin öyle bir şey söylediği yok, dedim.

Si-Ya-U :

-Leninin " Milli Gurur " yazısını oku Anuşka , dedi.

Anuşka :

- Merak etme, senden önce okudum, dedi. O da , diyor ya, rus köylülerine üniforma giydirip başka milletleri ezmeğe yolladıkları vakit yüzüm kızarıyor, diyor ya.

Petrosyan yorgun bir sesle konuştu:

- Ne tartışıp duruyorsunuz, hepiniz aynı şeyi söylüyorsunuz.

Anuşka:

- Pek te aynı şeyi değil, dedi.

Petrosyan damdan düşer gibi sordu:

- Ölümü düşündüm mü hiç Anuşka?

- Gördüm. Hem de bir kere değil..

- Görmiyen var mı? Ben senden çok gördüm başkalarının ölümünü ölümü genel olarak... Benim sorduğum, kendi ölümünü düşündün mü hiç? İçinizde bunu, şöyle başını eline alıp düşünen var mı?

Petrosyanın bu sorusu hepimizi şaşırttı. Onun böyle bir şey sorduğunu başkasından duysak inanmazdık.

Si-Ya-U :

- Ben düşünmedim, dedi. Öleceğimi biliyorum elbet te.. Ne yapalım, ölmemek elde değil, düşünüp te ne olacak bunu, demek istemiyorum. Ben düşünmedim .

Anuşka:

- Ben düşündüm, dedi. Annem tifüstan ölürken başucunda düşündüm bunu, ikimizden başka kimse yoktu izbada. Bir de ölüm. Beni de yakalıyabilir, alıp götürebilirdi. Öyle düşündüm: beni alıp götürecek, bir daha da geri getirmiyecek. Nereye götürecek? Hiç bir yere. On beşimden beri dinsizim... İşte bu hiç bir yeri düşünmeğe çalıştım.

Petrosyanxn ilgisini gizliyemiyerek sordu:

- Gözünün önüne getirebildin mi o hiç bir yeri?

- Hayır. Peki, sen?.. Bağışla beni... Yani... şey...

- Ne yaptın ki bağışlıyayım seni? Ben ölümü düşünüyorum. Benim için bundan tabii ne olabilir? Çok yakında olabilecek ve her şeyi senin için herşeyi, kökünden değiştirecek bir olayı düşünmemek için insan aptal olmalı. -Sustu-, sonra:

- Yarınki gece toplantısında benimle en aşağı beş kere dansedeceksin Anuşka, dedi.

Bir saat daha konuştuk şundan bundan, Meyerholdu tartıştık. Balşoyu buğday ambarı yapmalı, dedim. Anuşkanın tepesi attı.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI TÜSTAV

Malı Teatr müzelik, dedim. Anuşka yüzümü gözümü tırmalıyacaktı. Petrosyan kahkahaları basarak katıldı tartışmamıza, bir Anuşkadan yana oldu, bir benden yana. Kalktı. Merdiven başına kadar uğurladık. Her zaman yaptığı gibi merdiven tırabzonuna bindi, bize elini sallıyarak dördüncü kattan aşağı doğru kaymağa başladı. Anuşka bir çığlık attı. Merdivenleri dörder dörder indik. Aşağıda, taşlıkta , merdivenlerin ilk basamağından az ötede, kafası parçalanmış, Petrosyan yatıyor.

Günlerce sonra, bir gece Anuşka, ben, Si-Ya-U Meyerholdda Orman oiyesini seyretmiş dönüyorduk , -tiyatroya , sinemaya filan Si-Ya-U'suz gidemez olduk -ben:

- Petrosyan kendini öldürdü, dedim.

Anuşka, kendisine hakaret etmişim gibi haykırdı:

- Hayır! Nefretle tekrarladı- Hayır! Yalan söylüyorsun.

Karşılık vermedim. Si-Ya-U'nun koluna girdi. Önüme geçtiler. Böyle bir süre yürüdük. Timiryazefin-o sıralarda Moskovada en sevdiğim anıtlardan biri-, heykeline doğru bulvar boyunca ilerliyorduk. Anuşka bıraktı Si-Ya-U 'nun kolunu, yanmma geldi, ağlamaklı bir sesle :

- Niye öyle söyledin? dedi. Senin sadik bir tarafın var bana karşı. Sen bende yaşıyan en iyi şeyleri hırpalamaktan hoşlanıyorsun.

Anuşkanın ne demek istediğini anlıyamadım. Ses çıkarmadım. Çektim kendime doğru, öptüm. Si-Ya-U , az ötede durmuş, başını önüne eğmiş, yerde, karanlıkta bir şeyler aranır gibiydi.

Petrosyanın kendini öldürdüğüne emin değilim.

Bütün bunları başımın köpükten kocaman bir baş olduğu sırada, böyle sırayla düşünmeden, ama bunların hepsi geçti aklımdan. Niçin başka şeyler değil de, bunlar. Bilmiyorum.

Ahmet kalktı, üç aspirini birden içti. Kapının arkasına yirmi üçüncü çizgiyi çekti, attı kendini yatağın üstüne.

İsmail geldiği zaman Ahmedi soyunmamış , ter içinde, kendinden geçmiş buldu. Bileğini tuttu. Ateşi var. Nabız da hızlı hızlı atıyor. Gözüne gazetelerin altından kıyısı beliren kitap ilişti. Açtı, okudu. Kapadı. Ahmet:

- Sen misin İsmail? dedi.
- Yardım edeyim de soyun.
- Kuduz değilim İsmail.
- Elbet te değilsin.
- Kitaba bak, ateş te yapar, diyor diye yazıyor mu?
- Ne lüzum var, be kardeşim?
- Bak, diyorum.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

İsmail, baktım, diyemedi. Utandı. Kitabı açtı. Okur gibi yaptı

- Ne diyor ?
- Ateşten filân söz ettiği yok.
- Doğru mu söylüyorsun?
- Niye yalan söyliyeim be kardeşim?
- Sen Kerim değilsin, yalan söyliyebilirsin pek âlâa

Ahmet uyudu.

İsmailin yüzüne, evlendiklerinin ertesi günü,hapisane müdürünün odasında, yayları yer yer çükmüş ve kadifesinin hare dökülmüş kanapede, müdürün karşısında otururlarken, bir aralık, elini tutmak istiyen İsmailin yüzüne, Neriman ayıplıyarak baktı. İsmail çekti elini. Neriman :

- Ağabeyimden mektup aldım, dedi. Siyatik ağrıları tutmuş yine.

Müdür :

- O dert bende de var, dedi. Ağabeyiniz ne yapıyor? İğne, salisilat filân /vermiyor bana , hattâ sıcak fışkının içine gömüldüm boğazıma kadar, fayda yok.

- Ağabeyim bir haplar alıyor.
- Haplar çocuk oyuncağı. Kaç yaşında ağabeyiniz?
- Eh, bu illetin yaşla alakası yok, fakat yaşlı insanlarda tedavisi daha zor.

İsmail düşündü :" Yaşlı insanlar."

Kendisinin de kırkına bastığını ansızın anladı. Ya Neriman kaç yaşında? Yirmi sekiz, yirmi dokuz olmalı. Yangözle Nerimana baktı: Yirmi ikisinde gösteriyor. Biz kırka bastık. Bir ömür böyle geçti. Bir kitap adı olacak. Bir ömür böyle geçti. Kötü mü geçti? Niye kötü be kardeşim? Ama geçti.

Müdür, saatına baktı. Neriman:

- Ben artık gideyim, dedi.

İsmaille el sıkıştılar . Müdürün de elini sıktı. İsmaile :

İsmail karşılık vermedi. Nerimanın ayaklarına bakıyor. Bu kadar küçük, bu kadar biçimli olduklarını ilk farkedişi. Kırkına bastık.

Bir gün görüşme yerine Neriman, başı tıraş edilmiş bir kız çocuğuyla geldi. İstanbul çocukları gibi giyinmiş. Beş, altı yaşlarında var. İsmail, telin arkasında Nerimanın eline sımsıkı yapışmış ve korkuyla dört yanına bakınan kız çocuğunun tıraşlı başını merak etti önce:

- Bu kızcağızın kafasını niye kazımışlar böyle?
- Bitliydi. Yıkamakla, ilâçla temizlenecek gibi değil. Ben

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

de tıraş ettirdim. Hem, daha gür çıkar saçları.

- Sen mi tıraş ettirdin?

- Evlatlık aldım Emineyi. Şimdi seninle bir kızımız var.

İsmail güldü:

- Demek Emune kızımız oluyor. Yalnız şu saçları çabuk bitse. Pek te zayıf be kardeşim.

-İki aya kalmaz tombullaşır. Saçları da çıkar. Mavi kurdele pek yaraşacak Emineme. Ben Eminemi...

İsmail anladı:

- Çocuğun olsun çok mu istiyorsun Neriman?

-Çok... Ama, işte var artık.

- Demek ana olmak istiyorsun?

- Niye istemiyeyim? Analık... Bilsen, kimi kere.. Ama ana oldum işte. Sen de baba.

- Boşanalım Neriman.

- Üç ay önce evlendik.

- Altı ay sonra boşanalım. Sen gençsin, yirmi sekiz, yirmi dokuz. Ben kırk yaşında bir herifim. Ne zaman çıkacağım da belli değil. Hayatını mahvettim senin. Evlenirsin, sahici ana olursun.

Neriman ilkönce sessiz, sonra hüngür hüngür ağlamağa başladı. Emine de katıldı. Görüşme yerindekiler, hükümlüler olsun, görüşmeciler olsun, pek ilgilenmedi. Ağlamak, sızlamak, telin arkasında, görüşmecilerin bulunduğu tarafta, olağan işlerden. İsmail:

- Sus Allah aşkına, ağlama be kardeşim, dedi. Şaka ettim canım.Bak, Eminenin de sümükleri akıyor.Sil şunun burnunu.

Neriman, gözyaşlarını yutmağa çalışarak mendiliyle Eminenin burnunu sildi.

O akşam İsmail, koğuş penceresi içine oturdu, iki eliyle de demir parmaklığı tuttu. Karşı dağlara baktı. Dağlar kel, ama kırmızı bir kellik. Bir tepenin üstünde mendil kadar, Nerimanın mendili kadar,Eminenin sümüklü burnunu sildiği mendil kadar ufacık bir bulut kımıldanmadan duruyor kararmağa başlıyan mavilikte. Neriman yirmi sekiz, yirmi dokuz, ama yirmi ikisinde, bilemedin yirmi dördünde gösteriyor. Sıhhatlı da. Daha bir kere bile hastalandığını bilmiyorum. Hem bu işin hastalıkla ilgisi var mı? Kadın dediğin ana olmak ister. Kız da ana olmak istiyor işte. Kadın dediğin, erkek te ister. Ama kızlar, erkek tanımamışlarda... Laf be kardeşim... O bizim, erkeklerin uydurması. Ne diye Nerimanla? Ne diye evlenmedik ben dışardayken? Yatmak için illede de evlenmek mi lâzımdı? Neriman da başka türlü teslim olur muydu? Kadıköydeki evde, bir gün, az kalsın oluyordu ya... Niye

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

olmadı? Eşekliğimden. Ahmet te Anuşkaya dokunamamış ya. Lâf, altı ay geçmeden mercimeği fırına vermişler pek âlâ. İyi, ama ne diye şimdi evlendik? İlle de evlenelim diyen ben değilim. Ben kandırmadım. Tüh, Allah kahretsin... Ahmet, tüh, demezdi, tühsüz Allah kahretsin... Nerimanı ben... Sen, ben, iş bunda mı? Sana suçlusun diyen var mı?

İsmail, ertesi sabah, berberde tıraş olurken - yalnız görüşme günleri tıraş olurdu, ama bu kuralı bu sabah bozdu -, cinayetten yatan berber Aliye sordu :

- Kaç yaşında gösteriyorum be Ali?

- Kırk, kırk beş.

İsmail, terzi Ramizin dükkânında,-dükkânın yarısını kiralamıştı Ramizden, radyo, dikiş makinası filân tamirciliği yapıyor-, keyifsiz çalıştı akşama kadar.

İsmailin anası arada bir Manisadan gelip gelininin yanında bir, iki hafta kalıyor. İsmail o kadar yalvardı:

- Gel, şuraya yerleş be Anacığım.

Anası razı gelmedi:

- Ev üstüne ev olmaz. Nerimanı kızım gibi severim, ama bir evde oturmak, altı aya varmaz bir birimizin başını yeriz. Burda ayrı ev açacak halim de yok.

Hapislerin çoğunluğu köylü. Günde 700 gıram kara ekmekten başka bir şey vermiyor idare. Bir de su, bir de sabaha kadar yanan elektrik. Ne yatak, ne yorgan, ne üstbaş. Ya görüşmecilerin getirecek, ya içerde bir yolunu bulacaksın.

Bir gardiyan var. Bursalı. Gayetle de Alamancı. Her gece :

- Allah kurtarsın, dedi de koğuş kapısını, dışardan kol demirini vurup kilitledi mi, başını dikiz deliğine yaklaştırır:

- Hele bir gel bakalım usta, der, İsmaili çağırır. Yine de yaktı Londrayı Hitler, kazanacak harbi Alaman, gel sen de vazgeç inadından, kazanacak deyiver, usta , der. İsmail:

- Kazanmıyacak, der.

Gardiyan :

- Eh, sen bilirsin, der ve ertesi gece aynı şeyleri konuşurlar. İşte bu Bursalı gardiyanın ayakları dibine düşüp öldü İsmailin anası. Görüşme yerinde. Telin arkasında.

-Sana zeytinyağlı yaprak dolması getirdim İsmail. Manisadan buraya biraz ezildiler. Gardiyan efendiye de ikram et, dedi, yığılıverdi gardiyanın ayakları dibine.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Neriman evde gripten yattığı için - ilk hastalığı-, onsuz gelmişti kadıncağız. Memleket hastanesine kaldırdılar. Doktorlar: Yürek sektesi, dedi! Şimdi karşıda, Cinivizlilerden kalma hapisane duvarları üstünden görülen mezarlıkta yatıyor altı aydır. İsmail yine koğuşun penceresi içine oturmuş, ayışığında büsbütün yangın yerine benziyen mezarlığa bakıyor. Anasının ölümüne çok zor alışabildi, çok zor inanabildiğinden... Gözünün önünde yığılıverdiğini gördü, mezarlığaxx nasıl getirildiğini yine bu pencereden bir öğle üstü, çiğ bir güneş ışığı içinde gördü, ama görmek, bilmek, emin olmak başka bu işde, inanabilmek başka. Neriman, ölümden bir ay sonra filân :

- Artık ben senin iyice anan oldum, dedi.

Hitlerin Sovyetlere saldırdığını İsmail dükkânda, baş savcının radyosunu tâmir ederken öğrendi, Filips marka radyodan. Bir acayipmeşmiş olmalı ki, dükkân ortağı terzi Ramiz sordu :

- Ne oluyorsun? Ne var?

- Eceline susadı köpek.

- Kim?

Bütün hapisane çok geçmeden haberi aldı ve:

- Af var, çıkıyoruz, dediler.

İsmail, onardığı ve onarılmalarını boyuna uzattığı radyolarda Sovyet tebliğlerini, çat pat Rusçasıyla anlamağa çalışıyor. Tan gibi bir, iki gazete bir yana, basın,Ankara radyosu Almanları tutuyor. Bursalı gardiyan geceleri: " Alaman kazanacak harbi, gel vaz geç inadından", demiyor artık İsmaile. İsmailin, herifin anasına, avradına sövdü. Gardiyan kapı altına çekip İsmaili dövmeği göze almadı,-ne de olsa valinin bile radyosunu onarıyor-, ama düşman kesildi. Görüşme günleri, nöbet kendisindeyse, xxxx inadına gelip iki telin arasında, Nerimanın önüne dikiliyor. Kızın getirdiği yemekleri demir çubukla öyle bir karıştırıyor ki, yenmez oluyorlar.

Kızıl ordunun gerilemesi İsmaili şaşırttı. Yeryüzünde Kızıl ordudan güçlü ordu yoktur biliyordu. Kızıl meydanda yapılan geçitlerde paraşütçülerin gökten yağmur gibi indiklerini duymuştu Moskovadan dönenlerden. Niye gökten yağmur gibi inmiyorlar Alman ordusunun gerilerine? diye sorup durdu kendi kendine. Sonra, mahsustan çekiliyorlar, manevra, diye oyaladı kendini. Kızıl ordunun verdiği yüzbinlerce esir sayısına inanmıyordu. Fakat Alman tebliğlerindeki sayıların yarısı bile gerçekse, diye düşünmeğe başladı, daha doğrusu düşünmeğe kalkıştı ve bir kere-

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

sinde öyle dayanılmaz bir acı duydu ki, düşünmemeğe zorladı kendini.

Almanlar Moskovaya iyice yaklaştı. Cumhuriyet gazetesinde Abidin Daver: Moskovanın düşmesi gün meselesidir, filân diye yazdı.

İsmail, koğuşların önündeki tırabzonsuz çıkmada dolaşıyor. Ciniviz duvarının üstünden karşıki karşı dağlar, karlı damlar görünüyor . Hapisane avlusu da kar - içinde. İsmail, çıkmada, çamurlaşmış bir avuç kar aldı yerden. Yemeğe başladı. Moskovayı gözünün önüne getirmeğe çalışıyor. Ahmetten, sonra ötekilerden dinlediği, bir kaç fotoğrafını da gördüğü,-Leninin anıt kabrini ezberden çizebilir -,Moskovayı, faşistlerin sardığı karlı Moskovayı. Orda millet kan revan içinde dövüşsün, biz burda yan gelip yatalım. Bu ne çiledir, be kardeşim!

Bir gün Neriman görüşmeye Eminesiz geldi.

- Okuldan çıkardılar beni.
- Neden?
- Bakanlığın emriyle.
- Neden?
- Üzülme, terzilik yaparım. Daha da iyi. Dikiş makina makinam var. Son günlerde bir yeri bozuldu, tamir edersin.
- Niye attılar seni işten be kardeşim?
- Bir ay önce, yok, değil, bir buçuk ay oluyor, coğrafya öğretmeni, terbiyesiz bir adam, sana söylemedim şimdiye kadar, hep sataşır bana.
- Nasıl sataşır? O da ne demek?
- Hiç, canım, imâlı lâflar eder. Karısı da var utanmaz adamın. Kaç kere ağzının payını verdim. Dazlak.

İsmail, sırtına bıçak saplamışlar gibi oldu. Dazlak ama sataşıyor. Dazlak olmıyan heriflerle dolu kasaba. Genç kadın, güzel kadın, İstanbullu da üstüne üstlük. Üstüne üstlük, kocası da hapis, elini uzat, koparlar dalından.

Neriman anlatıyor:

- Öğretmenler odasında konuşuluyordu. Baş öğretmen...
- O da mı sulanıyor sana?
- Yok canım... Herkes üstüme mi saldırıyor sanıyorsun
- Niye saldırmasınlar? Şeker gibi karısın.
- Delirdin mi? Sen beni ne sanıyorsun?
- Peki, peki, sonra , baş öğretmen?
- Şu rusları almanların kesip doğraması iyi oluyor, dedi. Komünistlerde aile namusu yok, senin karın benim karım,

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

benim karın senin karın , dedi. Coğrafya öğretmeni de bana döndü : " Neriman hanım , sizin zevciniz de komünist, dedi. Onun da akidesi böyle mi? " Kendimi kaybetmişim, herifin suratına indirdim tokadı.

- İyi etmişin. Çok iyi etmişin. Çok iyi. Yaşa be kardeşim. Ama niye bana söylemedin bunu şimdiye kadar?

- Boşuna üzülmiyesin diye.

- Herife silleyi aşkettin diye mi çıkardılar seni?

- Hayır. Komünistlik propagandası yapmışım sözde. Baş öğretmenle coğrafyacı bakanlığa rapor yollamışlar, "Kocası komünistlikten sabıkalı, hapis", demişler. Öteki öğretmenler hep isyan etti bu haksızlığa. " Hep birlikte dilekçe yazarız, hakkını ararız", diyorlar. Amma ben artık dünyada dönmem okula. Terzilik yapacağım. Görürsün daha da çok kazanırım.

İsmailin koğuşunda otuz kişi yatıyor. Yer çimento. Duvarlar boyunca, kapının bir yanından başlayıp öbür yanında biten çok geniş, yüksek, tahta bir peykeyle kaplı koğuş. Orta yer boş. Peykede, sağ köşede, baş köşede, Süleyman ağanın yatakları. Gündüzleri toplandı da üst üste kondu mu döşekler, yorganlar, yastıklar, tavana varır. Gündüzleri, sırtını bu yumuşak dağa yaslayıp, seccadesinin üstünde bağdaş kurup Süleyman ağa, akşamlara kadar tesbih çeker, koğuşta işlettiği ocaktan çay , kahve içer. Kasabaya iki saatlik büyük bir köyün ağası. Cinayete teşvikten yatıyor. Ağaya on beş yıl hüküm giydirdiler.

Terzi Ramiz de aynı koğuşta. Kalaycı Şefik te. Fakir fukaranın yatakları yalın kat, pestil gibi. Çoğu, gündüzleri toplamaz üstünde oturur. Koğuş meydancısı kapının yanında, kirden kararmış ak bir koyun postunda yatar. İsmail ağanın meydancısı ayrı. Parlak İhsan, diyorlar. Fakir. Yüzü kâat gibi bir delikanlı. Parlak İhsanı, Ağanın, kadın gibi kullandığı da söyleniyor.

İsmailin yatağı terzi Ramizininkinin yanında.

Kunduralar, yemeniler, çarıklar orta yerdeki boşlukta çıkarılıp bırakılır. Gaz ocakları, maltızlar, primuslar - en çok gürültü eden primus Süleyman ağanınki ve bir primus ne kadar şamatacıysa o kadar makbul -, koğuşun önünde yanar. Kışları , herkes mangalını, maltızını bacakları arasına alıp ısınır. Bir marşık kokusu, bir marsık kokusu, insan bayılacak gibi olur kimi kere.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

İçerde esrar satışı da Süleyman ağanın elinde. Kumar oynatıp mano da topluyor.

1942'de Sinop hapisanesinden sürgünler geldi. Namları bir çok kalelerde yürümüş İstanbullu üç eroin kaçakçısıyla İzmirli iki kaatil. İstanbuldan Âdem babalar da geldi. Âdem babaları, -Âdem baba gibi çıplak, perişan olduklarından öyle deniyor onlara -, sondaki koğuşa, en fakir köylü hükümlülerin koğuşuna verdiler. Peykelere gazete kâadı serip yatıyorlar. Ötekiler, sağdan ikinci koğuşa yerleşti. Bir de, Almanlara casusluk ederken yakalanmış bir topçu teğmeni geldi. Onu Süleyman ağanın koğuşuna verdiler. İçerde eroin satışı başladı. Satış Sinoptan gelenlerin elinde. Çok geçmeden Süleyman ağayla Sinopluların arasında hır çıktı: Sinoplular esrarı da, kumarı da ellerine almak istiyor. Müdür, Sinoplulari tutuyor, baş gardiyan Sü sa Süleyman ağayı. Alman casusu teğmen ilk önce Süleyman ağayı tuttu, sonra döndü Sinopluları tuttu. Jandarma baş çavuşu da teğmenle birlik. Sinoplular, Süleyman ağanın meydancısı parlak İhsanı satın aldı ve bir gün ağa öğle namazını kılarken, Sinopluların üçü koğuşa daldı, bıçaklarla arkadan vurup öldürdüler ağayı. İsmail de, terzi Ramiz de dükkândaydılar. Kalaycı Şefik, koğuşun önünde yemek ısıtıyordu. Haykırdı yukardan:

- Ağayı vurdular! Yetişin!

Sinoplular bir bıçak ta ona attı. Jandarmalar ciniviz duvarının üstüne dizildi. Başçavuş boyuna düdük çalıp haykırıyor:

-Kimse kımıldamasın yerinden, ateş emri veririm.

Sinoplular bir ay aşağıda, zındanda kaldı, sonra yukarı çıkıp Süleyman ağanın koğuşuna kuruldu. Bir gün terzi Ramiz dükkânda İsmaile:

- Ben bu alamancı teğmeni beğenmiyorum, dedi, hep senin aleyhinde konuşur. Kolla kendini.

- Ne yapacak namussuz bana be kardeşim? Esrarla, kumarla ilgim yok.

- Sen bilirsin, ama kolla kendini yine de...

İki ay sonra, bir pazar günü, İsmail, görüşme yerinden dönüp kapıaltına girdi. Sinoplulardan üçü de kapıaltında bekliyor. Mahkemeye götürülecekler, Süleyman ağa işinden. Elleri de kelepçeli. Birden parlak İhsanla Sinoplulardan ikisi, bir de teğmen girdi içeri, ve, arkaları kapıya dönük arkadaşlarının üstüne atıldılar, başladılar bıçaklamağa. İsmail :

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Durun be! diye haykırdı .

Dapıaltındaki Bursalı gardiyan düdük çalıyor. Kelepçelilerden biri, İzmirli Murtaza, kelepçeli eliyle kaptı bıçağı parlak İhsandan ve delikanlıya sapladı. Bunu gören teğmen, ansızın atıldı İsmailin üstüne. İsmail geri sıçradı ve Nerimanın az önce getirdiği kalaylı, ağır sefertasını teğmenin başına indirdi.

Bir saat sonra, parlak İhsan, revirde, başı İsmailin kucağında, can çekişirken :

- Bir bardak su ver, efendi, dedi.

İsmail, delikanlının başını revirin ak muşambası yırtık mayene sedirine yavaşçacık yatırıp suyu verdi.

- Son yudum suyumu senin elinden içmek nasibmiş, efendi. Ben seni de öldürecektim. Hakkını helal et.

- Helal olsun.

Akşama iş anlaşıldı. Terzi Ramiz kumral bıyıklarını sıvazlıyarak İsmaile :

- Ben sana demedim miydi? dedi. Sinoplular bir birine düşmüş payı bölüşmek işinde. İki parti olmuşlar. Birileri ötekilerini temizledi işte.

İsmail:

- Peki, ne olacak şimdi? diye sormadı. Öldürenlerin bir ay zındanda yattıktan sonra yukarı çıkıp işlerini sürdüreceklerini biliyordu.

- Parlak İhsan ne diye beni de öldürecekmiş?

- Teğmen, heriflere, komünisti de bir arada çıkarırsanız ortadan, cezayı az kesarler, demiş. Ben başçavuşla konuştum, demiş. Hükümetin baş düşmanı çünkü bu komunist heriflerdir, demiş. Bu işi parlak İhsandan havale etmişler, ama İhsan ilkönce Murtazaya saldırınca, kendi de bıçak yiyince, teğmen de senin üstüne..

İşin arkası İsmailin düşündüğü gibi çıkmadı. Teğmeni de, ötekileri de, tez elden yargılayıp Çankırı cezaevine sürdüler. Yeni gelen başsavcı islahatçıymış deniyor.

- Vallahi utanıyorum bu senin getirdiğin yemekleri yemeğe, be karıcığım.

- Niye utanacakmışın?

-Açlıktan kırılıyor millet içerde.

- Dışarda da bolluk yok İsmail. Biz ne yapabiliriz? Sana Emine de kendi eliyle tarhana pişirdi bugün.

Eminenin kıvır kıvır kara saçlarında mavi fiyango.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

~~x- Yo, baba,~~

- Ye, baba. Kırmızı biberini de bolca koydum. Kıyma da koydum.

Hapisanede açlık. Âdem baba koğuşundan haftada bir iki ölü çıkıyor. Şişiyorlar ilkönce davul gibi, sonra sönüp ölüyorlar. Köylü görüşmeciler de sıskacık çıkınlarla geliyor.

İsmail dükkanın önüne çıktı. Ortalık günlük güneşlik. Derin bir soluk aldı. Karşıya baktı :

Üstleri başları param parça âdem babalar, bir, iki köylü de var aralarında, cineviz duvarının dibinde, yüzükoyun, dört ayak olmuşlar, oralardaki taze otları, elleriyle koparark değil, doğrudan doğruya ağızlarıyla, hayvanlar gibi yiyor. İtişip kakışmadan, kederli hayvanlar gibi otluyorlar.

Yirmi Dördüncü Çizgi

Ahmet gözlerini açtı. İsmail, teldolabın önüne çömelmiş bir şeyler yapıyor. Gaz lambası da yanıyor.

- İsmail, hala gece mi? İşten mi döndün?
- İşe gitmedim. Uyu. Daha erken.
- Ne yapıyorsun orda?
- Çorba pişiriyorum. Tarhana. Sabah sabah iyi gelir.

Ahmet :

- Sağ ol, dedi. İştahım yok, demedi. Çekindi.
- Nasılsın?

"Çok fenayım ", demedi. Çekindi.

- Bakayım , ateşin var mı?
- Yok... Çok az...

İsmail dokundu Ahmedin alnına.

~~" Cayır cayır yanıyorsu " demedi çekindi~~

" Cayır cayır yanıyorsun ", demedi. Çekindi.

- Düşmüş. Büsbütün değil, ama düşmüş. Sana birazdan gidip ilaç alırım.
- Olur.

" İlâcın ne yararı dokunacak? " demedi . Çekindi.

İsmailin pişirdigi çorbayı içtiler. Ahmet, tiksintisini belli etmemege çalışıyor.

- Ben biberli severim be Ahmet. Fazla kaçırmışım galiba?
- Azıcık fazla.
- Aspirin vereyim mi?
- Ver, iki tane.
- Çoğu yüreğe dokunurmuş.

Ahmet:

" Yüreğime dokunacak ta ne olacak? " demedi. İki aspirini bir-

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

den yuttu. Bir de titriyorum, kendimi tutmasam dişlerim bir birine takır takır çarpacak.

Ahmet, battaniyeyi sırtına alıp yatağın içinde oturdu.

- Hiç kimseye anlatmadığım, anlatamadığım bir şeyi anlatacağım sana İsmail.

- Yatıp dinlensen daha iyi olmaz mı be kardeşim?

- Yok, yok... Sen ne anamın sözünü edersin, ne sevdiğin kadınların. Malum, ben gevezeyim.

- Huy meselesi. Lâkin çok yormasan kendini...

- Çinlilerden, Moskovada Üniversitedeki Çinlilerden..

- Çi Anlıyorum.

- Çinlilerden bir grup memleketlerine döndü. Si-Ya-U da aralarında. Onlardan önceki grubun, sınırı geçer geçmez yakalandığını, kafalarının satırla kesildiğini, hepsinin kafası anlıyor musun..

- Anlıyorum.

- İçlerinde üç tane de kız vardı. Önceki gurupun. Anlıyor musun?

- Niye anlamıyayım be kardeşim? Gayetle iyi anlıyorum.

- Anlatabiliyor muyum demek istiyorum.

- Gayet iyi.

-Kafalarının satırla kesildiğini, önceki gurupun, biliyorduk. Miting de yapıldı. Protesto için. Demek istediğim , Si-Ya-U da biliyor bunu.

- Elbet te, siz bildikten sonra.

- Si-Ya-U da biliyor. O gece kulüpte bir ayrılık toplantısı yapıldı. Nutuklar söylendi. Ertesi gün yola çıkacaklar. Toplantıdan sonra Anuşka bana:

- Biz, bu gece, Si-Ya-U'yla dolaşacağız, dedi.

Gittiler. Si-Ya-U geç döndü. Uyur gibi yaptım. Bir şey sormadım. Yatmadı. Eşyalarını topladı. Kalktım. Kucaklaştık. Gitti.

- Yoksa oğlanın da mı kafasını kestiler?

- Bilmiyorum. Zaten ben de çok geçmeden döndüm memlekete Derimle... Bir cigara ver.

" Canım hiç te cigara içmek istemiyor, ağzım zehir gibi".

- Azıcık dinlen. Yoruldun.

- Yok. Anlatacağım.

- Niye ille de anlatmak istiyorum? Bilmiyorum. Belki de gece Anuşkayı gördüm rüyamda boyuna da ondan".

- Anuşkaya gittim akşamleyin. Gündüz aradımdı idarede. Gelmemiş. Odasına girdim. Divanda yatıyor.

- Hasta mısın?

- Kırıklığım var biraz.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Divanın kıyısına iliştim.

- Çay yapayım mı?

- İstemez.

- Çok üzgünsün elbet. Ben de öyle... Yakalanmazlar... Her giden yakalanacak olsa...

- Kapat bu bahsi...

- Niye aksi aksi konuşuyorsun benimle?

- Aksi filan konuştuğum yok.

- Öyle olsun.

Birdenbire sordum, bana hep öyle olur, bir şeyi söyliyeyim mi, söylemiyeyim mi, diye kararlaştırmağa vakit kalmadan, şeytan dürter ve damdan düşer gibi söylerim, sorarım.

- Si-Ya-U'yla bulvarda mı dolaştınız?

Yüzüme , içleri ansızın kapkara kesilen mavi gözleriyle hayın hayın baktı:

- Marusalara gittik.

- Marusalar Rostofta.

- Evin anahtarı bende.

- Nerde? Göster bakayım.

Samur kaşları fena halde çatıldı:

- Sana hesap vermek zorunda mıyım?

- Yooo... Niye hesap vermek zorunda olacaksın bana... Orda ne yaptınız?

- Yattık.

Gözlerimin ikisine birden iki çuvaldız batırmışlar gibi oldu.

- Yattık, ne demek?

- Yattık yattık demek. Seninle yattığımız gibi.

- Yalan söylüyorsun.

- Niye yalan söyliyeyim?

- Niye yaptın bu işi?

Anuşka bir tuhaf, bir küçümsiyerek, bir zoraki güldü:

- Bundan sersemce soru da olur mu?

Kasketimi giydiğim gibi fırladım dışarı. O sokak senin, bu sokak benim, o bulvar , bu bulvar, sinemalara girdim, bir iki değil, dört beş. Yarıda bırakıp çıktım filimleri.

- Vay anasını, güç mesele be kardeşim.

- Kolay değil.

- Peki, sonra?

- Sonrası, iki hafta görüşmedik Anuşkayla. Gördüğüm yerde kaçtım.

- Sonra?

- Sonrası, bir akşam, çat kapı odaya damladı, -Si-Ya-U git-

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI TÜSTAV

tikten sonra odaya Kerimi aldım-, " Merhaba çocuklar ", dedi. Sanki hiçbir şey olmamış gibi. Bende surat bir karış. Kerimin bir şeyden haberi yok, ama kaç zamandır sinirli olduğumun farkında.

- Yahu, Anuşka, dedi, Bu bizim Ahmedin nesi var?

- Bilmem. Sen sormuyor musun?

- Soruyorum, söylemiyor.

- Belki doğruyu söylemek istemiyor da ondan. Herkes senin gibi doğrucu değil. - Saçlarıma dokundu -. Biz Ahmetle tatili teyzemin daçasında geçireceğiz. Benim izin başlıyor iki hafta sonra. Universitede de tatile giriyor, öyle değil mi Ahmet?

Kerim :

- Ulan, niye gizledin benden bunu? diye sordu. Pazarları ben de size misafir gelirim.

- Elbet te Kerimuçka, Marusa da döner o zamana kadar Rostoftan, beraber gelirsiniz. Haaa, ne diyecektim? Seni almağa geldim Ahmet. Iki biletim ve Küçük tiyatroya.

Tüverskoy caddesinden aşağı doğru inerken durdum birdenbire:

- Ben tiyatroya gitmiyorum. Daçayı da nerden çıkardın?

- Teyzemle konuştum. Bize bir odasını verecek.

- Sağ olsun. Ben Üniversitenin daçalarına gideceğim.

- Yürü.

Koluma girdi. Büyük Yeliseyef bakkaliyesinin önünden aşagıya doğru iniyorum. Konuşmuyoruz.

- Bu suratın hep o meseleden mi?

- Ben Doğuluyum.

- Si-Ya-U'yla, belki de ölüme giden bir adamla, beni öyle candan seven , öyle umutsuz seven birisiyle bir gececik yatmam, bir gececik bahtiyar etmem onu, bu kadar büyük suç mu?

- Bir birimizi bu işde anlıyamayız Anuşka. Bırak kolumu .

- Si-Ya-U'yla yattığıma emin misin?

Şaşırdım. Durdum.

- Yürürken ikide bir durmak ta Doğu geleneği anlaşılan. Yürü rica ederim.

- Yattın mı, yatmadın mı?

- De ki yattım, de ki yatmadım. Bunun senin sevmemle ilgisi var mı?

- Nasıl yok?

- Yatmadım.

- Yalan söylüyorsun.

- Yattım öyleyse.

- Deli etme beni.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

-Yatmadım öyleyse.

- Yatmış mı, yatmamış mı be kardeşim?

- Bilmiyorum İsmail, hâlâ bilmiyorum.

- O Marusa mı ne, onun oturduğu eve gidip sormadın mı?

- Marusalar iki odalı , tahta , harap bir evde oturur. Hepsi gitmiş Rostofa.

- Belki yatmadı da, kafasını kızdırdığın için öyle söyledi . Senin anlattıklarına bakarsan, dik kafalı, öyle iradeli bir kız. Belki de yatmamıştır.

- Belki de... Ama belki de yattı.

Ahmet soluk aldı :

- Benim kuduz işi gibi. Köpek belki kuduzdu, belki değildi. İstanbula belki gitmeliydim, belki gitmemeliydim. Belki kuduracağım, belki...

- Bırak şu kuduzluk lâfını şimdi. Sende kuduracak surat yok.

- Bugün yirmi dört. Yirmi dördüncü çizgiyi çek İsmail.

- Bırak be kardeşim.

- Çek diyorum.

İsmail yirmi dördüncü ak çizgiyi çekti kapıya.

- Uyumağa çalış. Ben gidip ilâç alayım. Aspirinden başka bir şey vardır elbet te ateşi düşürmeğe.

İsmail çıktı.

İsmail 943 'te çıktı hapisten.

Bir gün önce Neriman ona:

- Yarın gelip seni hapisane kapısından almıyacağım, dedi. Eve, sanki işten dönüyormuşun gibi gelirsin. Seni, sanki işten dönüyormuşun gibi Emineyle karşılarız. Adresi unutma, yaz bir yere.

Tahliye muamelesi uzun sürdü. İsmail ikindiye doğru bavulunu, âletlerini yüklenip, selâmetleşip çıktı dışarı.

Az yürüdü. Bildiği bütün iç Anadolu kasabalarından biri gibi burası da, Hapisaneye gece getirildiği için etrafı görememişti o zaman. Hükümet konağı meydanından sola saptı. Belediye bahçesine girdi. Orta yerde, çimento bir tabanın üstünde Atatürkün büstü duruyor. Çimento tabana bir de saat, bildiğimiz bir çalar saat gömmüşler. İşlemiyor tabii. Arka sokaklara daldı. Tezek ve kaynamış bulgur kokuyor. Evlerin kapıları önünde taş dibekler. Yarın mezarlığa giderim, diye düşündü. Dar bir sokağa girdi. Bahçeler , yüksek tahta perdelerle çevrili. İşte bizim ev. İki katlı, alt katı badanalı, tahta bir ev. Üst katı yapılmamış. Kara direkli er tutuyor çatıyı. Kapının tokmağını çalmağa vakit kalmadan kapı açıldı, Emineyi buldu kucağında.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Dur, kız.. Bavulları...

- Seni sabahtan beri pencerede bekliyor.

İsmail içeri girdi. Ayakkaplarını çıkardı. Terlik giydi.

- Hoş geldin kocacığım.

- Sefa bulduk karıcığım.

- Çok yoruldun mu bugün fabrikada?

- Her zamanki kadar..

Ev iki odalı. Mutfak bahçede, helâ da. Odalardan biri oturma odası. Duvarlar boyunca sedirler, sert yastıklar. Ortada kilim güneş gibi. Bir de küçük bir yazı masası, iskemle.

- Yemeği yerde, sinide yiyoruz.

- İyi ediyorsunuz.

Duvarda İsmailin büyütülmüş bir fotoğrafı , bir vesika resminden büyütülmüş, kasketli.

- Emineninkini de büyüteceğim, ama fotoğrafçı kaat bekliyor İstanbuldan.

- Kendininkini de büyüt. Bende olanı.

- Bir de hep birlikte bir fotoğraf çektirelim.

- Olur mu baba?

- Olur kızım.

İatak odasına geçtiler. Yine sedirler, sonra pirinç bir karyola, dört başında dört topuz. Yorganın üstünde kar gibi bir örtü, işlemeli. Bir köşede aynalı bir konsol. Haa, karyolanın başucunda bir komodin. Konsolu da, komodini de, hapisanede Zeki ustaya yaptırmıştı İsmail.

- Ben anamın koynunda bu döşekte uyurum baba.

- Bu gece, izin ver de, ben uyuyayım burda.

Neriman kızardı.

- Emineye içeri odada yatak sererim .

- Ben içeri odada yatmam.

- Bak, Emine kızım, peşin pazarlık, ben öyle inatçı; söz dinlemez çocukları sevemem.

Oturma odasında, Neriman ortaya koyduğu pırıl, pırıl bakır sinide, kalaylı sahanlarda yemek yerlerken İsmail :

- Bir oğlan kardeş ister misin Emine? dedi. Senden küçük, sana abla , diyecek.

- Hemen mi baba?

- Hemen olmaz, ama bakarsın geliverir günün birinde.

- İsterim, gelsin. Saçını keseriz önce, bitleri iyi ayıklansın diye, sonra ben ona rubalar dikerim.

Ismail karşısında oturan Nerimana bakıyor, yanaklara al al

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

kızın. Elbisesini de şimdi farketti.

- Entarin pek güzel be kardeşim. Kalk bakayım.

Neriman kalktı, durdu önünde İsmailin.

- Sahi, beğendin mi?

- Beğenmek te laf mı? Kendin mi diktin?

- Kim dikecek? Valinin karısına bile ben dikiyorum ayol.

Yemekten sonra İsmail radyoyu açtı. Nerimanın İstanbuldan getirdiği bataryalı radyoyu.

- Dinliyelim bakalım Moskova ne diyor?

Tebliği dinledi.

- İlerler de ilerler bizimkiler. Durdura bilirsen durdurt. Hani şair ne demiş?

Bu ordu senin ordun, bu ordu benim ordum,
bu ordu kızın ordu Emekçiler ordusu...

Hay anasını, hay anasını, dünya güzel be kardeşim.

Neriman tekrarladı kalınca sesiyle:

- Dünya güzel be kardeşim .

İsmail, geldi geleli, Nerimanı öpmediğini anladı. Sokuldu, kucaklamağa kalkıştı.

- Dur, Eminenin önünde yapma öyle şeyleri.

- Bu bizim kız ne vakit uyur? Benim bildiğim çocuklar erkenden yatmalı.

- Uykum yok baba.

- Ne dedikti? Pazarlığımız neydi be kardeşim?

- Neriman yatırdı Emineyi. Öptü iki yanağından . Yatak odasına geçerken:

- Sen kızın yanında otur biraz, dedi fısıldıyarak.

İsmail, Eminenin baş ucunda, sedire oturdu.

- Kapa bakalım gözlerini.

Emine gözlerini kapadı.

- Hemen uyursan yarın sana bir fırıldak alırım.

Emine gözlerini açtı:

- Fırıldak be , baba?

- Fıraldağı bırak, bebek alırım.

Emine gözlerini sımsıkı yumdu.

İsmail ceketini çıkardı, katlayıp sedirin ak örtüsü üstüne koydu. Kalktı, ayaklarının ucuna basarak gitti, masada yanan gaz lambasını üfledi . Emine mışıl mışıl uyuyor.

İsmail yatak odasının kapısını açtı yavaşça. İçerde idare kandili yanıyor. Neriman yatakta. Atlas yorganı boğazına kadar çekmiş. Kocaman kara gözlerinde korku ve merak. İsmail, "İdare kan-

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

dilini söndüreyim mi, söndürmiyeyim mi? " diye düşündü. Söndürdü. Soyundu.

Neriman yumuşacık teslim oldu.

İzmirde, Yirmi Dördüncü çizginin sonu

İsmail kulübeye döndü. Ahmet gözlerini tavana dikmiş yatıyor.

- Nasılsın?

-İyiceyim.

- Piramidon getirdim sana. Kafeinin Kafein de, urutropin de iyidir, dediler.

- Kimin için istedin ilâçları?

- Kendim için. Reçetesiz veriyorlar bunları. Yut bakalım. Bir bundan, bir bundan, bir de bundan.

Ahmet hapları yuttu:

- Biliyor musun , senin Şükrü bey enişten kaçmış.

- Deme.

- Vallahi . Şimdi duydum. İki gün önce kaçmış Avrupaya.

- Nasıl?

-Kimse bilmiyor. İngilizlere yardım etti, diyorlar. İngilizlerle ticaret yaptığı için.

- Komprodorun su katılmamışıdır.

- Karısı, teyzen oluyordu değil mi, karısı...

- Teyzem.

-Kapıyı açmamış polislere, Arama emrini gösterin, demiş. Polislerde arama emri yok. Zorlamışlar. " Ateş ederim pencereden üstünüze", demiş teyzen. Beğendim kadını be kardeşim.

- Ana soyunun kadınları öyledir. Anam da bana gebeyken, Üsküdardaki yalıyı Sultan Hamidin hafiyeleri basmış. Dedemin Namık Kemallerle filân ilgisi varmış ta. Onlardan genç, ama Namık Kemali, hele Ziya paşayı pek severdi. Evde bir takım yazılar mı, şiirler mi ne varmış. Anam kaptığı gibi kâğıtları sokmuş şiltenin altına. Yatağa da girip yatmış. Hafiyeler odaya dalınca: "Çıkın dışarı utanmaz herifler", diye basmış feryadı, " Müslüman bir kadının yattığı odaya nasıl girersiniz? Hemen çıkmazsanız, öldürürüm sizi". Babamın tabancasını almış komodinden. O tabanca hâlâ durur. Paslı bir altı patlar. " Baba şunu niye tutarsın?" derim. " Hırsızları korkutmak için ", der. Ama o da benim gibi silâh kullanmasını bilmez. Hırsızlardan korkusu da nerden biliyor musun? Vaktiyle Fransızca İllüstration dergisinde bir resim görmüş, hırsızlar, Pariste, gece yarısı bir apartmana giriyor,

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

karı kocayı kıtır kıtır kesiyor yatak odalarında. Hoş, bu resmi görmesinde değil iş. Anam ne kadar yiğitse, babam da o kadar korkak...

Ahmet, babasının İstanbulda polis müdürlüğüne alınıp " Oğlum nerde? " diye sorguya çekildiğini, tokatlanıp hırpalandığını bilmiyor. Ahmedin İzmirde olduğunu bildiği halde, söylemediğini, bilmiyor.

- Babamı benim yüzümden çıkardılar işinden daha ben Moskovadayken. Adamcağız elçi olabilirdi, otel müdürlüğü yapıyor şu hergelenin yanında.

- İyi geldi mi ilâçlar?

- O kadar çabuk tesir eder mi? Ama iyi gelecek. Sağ ol İsmail.

İlâçların hiç bir yararı dokunmıyacak, biliyorum. Kuduza , piramidonun faydası ne? Kuduz olduğuma, bütün bu ağrıların, ateşin, kuduz belirtileri olduğuna emin miyim? Yüzde yüz emin miyim? Petrosyan da yüzde yüz kanserli olduğuna emin miydi? Emin değildi, biliyordu, ama emin değildi, inanmıyordu yüzde yüz... İnanınca da... Petrosyanın kendini öldürdüğüne yüzde yüz emin miyim? Kuduracağıma yüzde yüz emin olunca, inanınca, yirmi tane uyku hapını birden alır...

- İsmail, benim uyku hapları tükendi.

- Getiririm, ama kendini alıştırmasan...

Niye şimdiye kadar aklıma gelmedi bu? İşkence çekmektense? Peki, ne vakit ? Yarın gece mi? Az daha beklerim. Yüzde yüz meselesi. Boğulurken suyun yüzündeki incecik dal parçasına sarılma meselesi.

- Eskilerle artık uyuyamıyorum, en kuvvetlisi neyse ondan al İsmail.

Anuşkanın Daçasında Yedinci Çizgi

- Bunlar da ne Ahmet?

Anuşka, daçanın camekânlı taraçasına açılan kapının arkasına çizdiğim yedinci çizgiyi gördü.

- Yedinci günümüz Anuşka. Demek daha 13 günümüz kaldı.

- Sonra?

-Sonrası malum. Senin iznin bitecek, benim tâtilim, Moskovaya döneceğiz.

Yalan söylüyorum. Moskovaya döneceğimizi değil,Moskovaya döndükten sonra hiçbir şey olmıyacakmış gibi davranışım yalan. Moskovaya döndükten en çok bir hafta, on gün sonra, Karimle

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

helâllaşma toplantısı yapmıyacağız. Şartlar başka. Memlekete girdikten sonra duyulması gerekiyor geldiğimizin. Polis ertesi günü öğrenecek nasıl olsa, çünkü Kerim de, ben de Aydınlık dergisinde açıktan açığa çalışacağız. Ama iş İstanbula sağ salim kapağı atmakta. Bir Kominternden biliyorlar gideceğimizi, o da bir, iki kişi, bir de bizim parti temsilcisi. Anuşkadan bunu gizleyişim, kızla sanki daha, hiç değilse bir, iki yıl berabermişiz gibi davranışım tuhaf kaçıyor, hattâ tuhaftan da münasebetsiz, ama elden ne gelir?

- Niye hesaplamalı daha kaç günümüz kaldı diye Ahmet? Ben, çok güzel bir şey seyrediyorsam tiyatroda, daha ne kadar sürecek piyes diye aklıma getirmem. Hiç bitmiyecekmiş gibi seyrederim oyunu.

- Çok mu güzel seninle seyrettiğim piyes, daha doğrusu oynadığımız?

- Çok... Ama, oynamak sözünü beğenmedim. Seni bilmem, ama ben oynamıyorum.

- Seyirci de değilsin ya?

- Hayır, ama biz burda, nasıl demeli, piyesi ne oynuyorum, ne seyrediyoruz, yaşıyoruz.

Anuşka, taraçanın açık kapısından görülen güneşli, ak kayınlara, yüksek çamlara gülümsiyerek baktı. Sonra gülümsemesi ağır, ağır, sanki dudak boyası -dodağını boyamaz, ama teşbihte hata olmaz,-dudağının boyası görünmez bir mendille siliniyormuş gibi gülümsemesi yok oldu.

- Sensiz nasıl yaşıyabileceğimi gözümün önüne getiremiyorum, Ahmet. Bir yıl sonra mı, üç yıl sonra mı, gideceksin. Bir daha da dönmiyeceksin.

- Niye? Dönerim bir de bakarsın...

- Dönmiyeceksin. Benim için bir ölü olacaksın. Sensiz nasıl yaşıyabileceğimi gözümün önüne getiremiyorum.

- Hani, piyes ne zaman bitecek, diye düşünmezdin?

- Kimi kere düşünüyormuşum demek.

Kucakladım. Öptüm dudaklarından.

Anuşkanın daçası, daha doğrusu teyzesinin daçası, Moskovadan tirenle, kırk beş dakka. Orman... Ormanda daha bir çok daça var. İstasyondan bir on beş dakka çekiyor bizimkisi. Yağmur yağdı mıydı, şimdiye kadar bir kere yağdı, orman yollarından geçip bize gelmek bir canbazlık. Öyle çamur. Daça tek katlı. Rus köylü izbaları gibi yuvarlak, yuvarlak çam kütüklerinden yapılmış. Üç oda. Bir tanesini bize verdi Mariya Andreyevna, Anuşkanın teyzesi. Kocası

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Petya süt getirdi bir saat ötemizdeki köyünden. Saçları yapağı gibi. Petyanın, göğsü bağrı açık, gömleği kemersiz, yalnayak, şipşirin bir oğlan. On dördünde olmalı.

Havlularımızı aldık. Gölün yolunu tuttuk. Anuşka, ikide bir eğilip, -türkçelerini bilmem, rusçalarını da aklımda tutamam -, minicik, çilek gibi, bir damlacık, firenk üzümü gibi bir şeyler topluyor otların arasından. Avucunda biriktiriyor, sonra:

- Aç ağzını, diyor.

Ağzımı açıyorum. Atıyor içine.

Çör çöp yer gibi bir şey, ama Anuşkanın bana ikramını o kadar seviyorum ki, ses çıkarmıyorum.

Gölün kıyısı kalabalık.

- Nepmanlar bu sabah erkenci, diyor Anuşka.

Çoğu şişman, iç gömlekli bir sürü kadın, şamatacı bir yığın çıplak çocuk, küme, küme oturmuşlar. Kimisi şemsiyelerin altında, şu basbayağı yağmur şemsiyelerinin. Kimisi sırtüstü , yüzü koyun güneş banyosu yapıyor. Gömde yüzenler de var. Nepmanlar ormanda daça kiralıyorlar. Akşamları giyinip kuşanıp İstasyona çıkıyorlar. Tahta peronda piyasa ediyorlar.

Tenhaca bir yer bulduk. Soyunduk. Anuşkanın kalınca bacaklı vücudu mavi mayosunun içinde gözümü kamaştırdı yine.

Yan yana yüzüyoruz. Ak bir başörtüyle sardığı başını görüyorum ve arada bir, suları köpürdeterek güneşte pırıldıyan kollarını.

Gölün kıyısına sırtüstü uzandık. Anuşkanın eli avucumda.

- Ne güzelsin Anuşka.

- Bugün bu dördüncüsü.

- Geceye kadar, daha yirmi kere söyliyeceğim, yatağa kadar.

- Ayıp şeyler imâ edince seni sevmiyorum.

Göl kıyısında yatanlara bakıyorum. Gözüme papasın kızı ilişti. Çok alımlı, çalımlı bir şey. Daça delikanlıları da, köy delikanlıları da peşinde. Aklıma Batumun pilajı geliyor. Üsküdardaki kadın deniz hamamı geliyor. Kıyıdan az öteye, dört yandan denize dalan tahta perde çevirmişler. Kadın çığlıkları gelir içinden. Cemile teyzemin : " Seni bacaklarımın arasına sıkıştırıp yıkardım yalının hamamında " demesi geliyor aklıma. Anuşkaya anlatıyorum .

- Sende en normal olayları ayıplaştırmak eğilimi var, diyor. Utanmaz adamın birisin.

İç donumun üstüne giydiğim futbol pantalonu gibi bir şeyle dolaşıyorum, yalnız ormanda değil, kimi kere istasyonun peronunda

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

da. Pelikanlılardan çoğu da, şehirlileri, benim gibi dolaşıyor.

Daçaya döndük. Mariya Andreyevnanın kumral saçları azdan ağarmağa başlamış. Gözleriyle bacakları Anuşkanınkilere çok benziyor.

- Mektup var size çocuklar, dedi.

Mektup, Kerimle Mamusadan. Özeti: Gelecek pazar sizdeyiz.

Anuşka sevindi. Ben de.

Anuşka, daçanın önündeki alabildiğine yüksek çamın altına uzandı. Kitaplarını açtı. Çalışıyor. Mühendis olacak. Ben paletimi aldım, Mariya Andeyevnanın portresine başladım.

Polis Müdürlüğünde Birinci Çizgi

...İsmaili bir gece geç vakit evden alıp götürdüler Müdüriyete. Neriman iki aylık gebeydi.

İstanbul Polis Müdürlüğü Sanasaryan hanında. Eminönüyle Sirkecinin arasında, arka yolda, tenha bir sokakta. Burda başka hanlar da var. Vitrinli dükkânlar, mağazalar yok. Sanasaryan hanı zengin bir Ermeninmiş vaktiyle. Dört kat. Ortası taş avlu. Katlara iki yandan merdivenlerle çıkılır. Kısmı Siyasi, Dördüncü Şube, komünist masası son katta. En yukarı sahanlığa geldin mi, bir kapı çıkar karşına. Üstünde çifte ay. İçeri girmek yasak yani!

Kıştı, İstanbula arada bir uğrayan kara kışlardan biri.

Avlu, motorlu taşıt araçlarıyla dolu. Dördüncü kata çıktılar. İki aylı kapıyı açıp girdiler. Şube müdürünün odasına giden koridor tutuklarla dolu. Yanyana dizili iskemlelerde oturuyorlar. Başları öne eğik. Bir polis dolaşıyor önlerinde. İsmail geçerken iskemledekiler ona göz ucuyla baktı. İçlerinden bir takımını tanıdı İsmail, bir takımını tanımadı. Koridorlara kadar adam koyduklarına bakarsan bu seferki tevkifat kalabalık. Şube Müdürünün odasına girdiler. Muşamba koltuklar, geniş bir yazı masası. Müdür, masanın başında kumral, tıknaz, oturuyor. Ayakta dört beş sivil polis. Biri komiser. Bu, çok uzun boylu, çok zayıf, çok esmer, gözlüklü komiserle iki taharriyi İsmail tanır. Zaten taharrileri tanımak ta zor değil pek. Hepsi Sümerbanktan verilen, gri yahut çizgili kahve rengi elbiseler giyer. Hepsinin de fötür şapkası koyu gri.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Şube müdürü:

- Yazı mükinasını da, mumlu kaadı da Ziya vermiş sana, dedi.

- Ben Ziya adında kimseyi tanımam. Bana kimse öyle şeyler vermedi. Karakolda da söyledim. Evimi bastınız. Bende öyle şeyler olsaydı bulurdunuz.

- Sen onları Kerime vermişsin.

- Kerim adında kimseyi tanımam.

Şube müdürü başka başka cümlelerle aynı soruları sordu. İsmail aynı karşılıkları verdi.

Şube müdürü:

- ~~Koixxxpla~~ Sopaları getirin, dedi.

Sivillerden biri dışarı çıktı.

Şube müdürü: " Buralara ilk ~~xxxxxxxx~~ düşmüyorsun, başına gelecekleri bilirsin, söyliyenler söyledi, Ziya nerde, Kerim nerde? Ne kendin eziyet ~~xx~~ çek, ne bize çektir ", gibi lâflar etti. İsmail demir sobada yanan taş kömürünün kızıltısına dikmiş gözlerini. Kafası deli bir motor gibi işliyor : Koridorlara bile adam koyduklarına göre tevkifat geniş. Kimler su koyuverdi? Ziyayla Kerimi yakalıyamamışlar, Benden başka onların yerini kim biliyor acaba?

Sivil polis, kızılcık sopalarıyla döndü, İnceli, kalınlı sopalar.

- Yat bakalım.

İsmail bütün gücüyle atıldı yanıbaşındaki gözlüklü komiserin üstüne. Bu, onun sistemi. Bir anda alaşağı edileceğini biliyor, ama hiç bir tepki göstermeden yere yatmağı da onuruna yedireмiyor, bu bir. İkincisi, bu yüzden daha çok sopa yese de ilk saldırıyı yaparak bir çeşit kuvvet alıyor.

Şube müdürü masasından kalktı mı o sırada kalkmadı mı, İsmail farkedemiyor, odadakiler hep birden çullandırlar İsmailin üstüne. Tekme, tokat, çelme, yere yıkılar. Ağdan kurtulmak istiyen balık gibi çırpınıyor yerde. Başını sağa sola çevirdikçe, demir sobanın mikalı ön kapağındaki kızıltığı görüyor. Kızıltı bir giriyor gözlerinin içine, bir çıkıyor. Ayaklarına büyük bir ustalıkla ve çabuk falakayı geçirdiler. İki kişi göğsüne oturdu. Büyük bir çabuklukla ve alışkanlıkla kunduralarını çıkardılar. Şube müdürünün elinde sopa.

- Söyliyecek misin?

- Söyliyecek bir şeyim yok.

Müdür sopayı İsmailin tabanlarına vurmağa başladı. Sopalar ikileşti, üçleşti. İsmail acı duymuyor. Hırsından başka bir şey duymuyor. Bağırmıyor. Küfür de etmiyor. Kim söyledi Ziyadan aldığımı, Kerime verdiğimi? Tavanda yanan elektrik

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

lambası gözünün içinde. Kan döşemeye akmasın diye çoraplarını çıkarmadılar. İsmail biliyor : Kan, tırnaklarının altlarında toplanacak, sonra düşecek tırnaklar. Falakayı çıkardılar. Bir kova duruyor. Kollarına girip, debelendikçe de tokatlayıp, kovaya soktular ayaklarını. Kovada su buz gibi. Koltuklarını bırakmadan yürüttüler. Sopa yiyen tabanlar bir süre sonra keçeleşiyor, acı duymaz oluyor. Ayaklar soğuk suya sokulunca ve insan yürüyünce, yeni kan dönüyor anlaşılan, yeniden duygulanıyor tabanlar. Tekrar yatırdılar İsmaili. Falaka tekrar geçirildi. Sopalar tekrar inmeğe başladı. Komiserin sopasını İsmail ötekilerden ayırabiliyor. Herif sopayı indirdikten sonra sıyırıyor da. Şube müdürü dövmüyor artık. İsmail haykırmağa başladı. Acı dayanılır gibi değil. Şube müdürü yüzünün terini silerek dayağı durdurdu:

- Söyliyecek misin?

- Söyliyecek sözüm yok.

Sopalar ~~yine~~ indi bir biri ardınca. İsmail, avazı çıktığı kadar haykırdığının farkında. Bu odaya girişinden beri ne kadar zaman geçti? Bilmiyor. Belki iki saat, belki üç. Elektrik ampulü ağarmıya başladı. Dışarda şafak söküyor.

- Götürün.

İki kişi İsmailin koltuklarına girdi. Ayakları üstüne basamıyor. Sürükliyerek odadan çıkardılar. Amma çıkarken, dışarda kış sabahının başladığını pencerelerden gördü. Koridordan geçtiler. İskemledekiler, başlarını kaldırarak, gizlemeden baktılar ona. Bir takımı gülümser gibi birşeyler yaptı, içinde azıcık korku, azıcık keder, azıcık merak ve dostluk olan bir şey.

İsmaili, hep öyle koltuk altlarından tutup, merdivenlerden indirdiler. Kunduraları ellerinde sallanıyor. Bacakları, dizlerinden kırılmış gibi, ardınca sürükleniyor. Elektrik ampullarının ışığı ve kış seherinin aydınlığı içinde ortalık. İsmaili alt katta, müteferrikanın yanında, bir kapı açıp, içeri soktular.

Taş bir hücre. Yer çimento. Duvarlar çok kirli badana. İsmailin koltuklarından çıktılar. Yığıldı çimentonun üstüne. Doğrulttular. Büyük bir ustalıkla çıkardılar elbiselerini. Bir iç donuyla kaldı. Paçadan bağlı iç donuyla. Kunduralarını elinde tutuyor. Duvarın dibinde oturuyor. Tavanda kör bir ampul. Tabanları dağlanmış gibi sızlıyor. Siviller, İsmailin elbiselerini alıp, kapıyı çekip, kilitleyip gitti. Bir de soğuk, bir de soğuk. Dişleri birbirine çarpmağa başladı. Balıkçıların yaptığı gibi kollarını çaprazlama vuruyor iki yanına. Çıplak göğsü, karnı

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

amları sıcaktı hiç değilse. Birden bire, hücrede yalnız olmadığını sezdi. Başını çevirdi. Portakal sandığı gibi şeyin üstüne bir adam tünemiş. Paltosunun kalkık yakası arasından kara, çember sakalı görünüyor. Başında bere. Yuvarlak gözleriyle İsmaile bakıyor. Elleri de paltosunun ceplerinde. İsmail : " Bu bizden değil ", diye düşündü.

- Merhaba.
- Selamıaleyküm .
- Geçmiş olsun.
- Eyvallah.
- Çoktan mı burdasın?
-Bir haftadır.
- Neden attılar içeri?
- İftira.
- İftira ya, ama neden be kardeşim?
- Arap harfleriyle kuranı Kerim tabedip satmışız sözde.

Herif: " Sen niye düştün içeri? " diye sormadı. Gözlerini yumdu. İsmail ayağa kalkmak istedi. Ne mümkün. Tabanlarına basmak, kızgın demire basmak gibi. Çoraplarının içine dolan kan da kurumuş.

- Soğuk burası be kardeşim.

Çember sakallı adam şöyle bir açtı gözlerini, şöyle bir baktı İsmaile, kapadı gözlerini.

İsmail, dizlerinin üstüne, büyük bir zorlukla ve ağrılar, sızılar içinde, oturdu. Çok geçmeden dizkapakları dondu. Yine kıçüstü oturdu. Sonra, birden akıl etti ve dehşetli sevindi : kunduralarını aldı, üstlerine oturdu.

Hücrenin penceresi yok.

İsmailin aklına, Ahmedin 925 ' te kulübe kapısının arkasına çizdiği çizgiler geldi. Duvarın badanasına tırnağıyla bir çizgi kazıdı. Birinci çizgi. Kimler çözüldü? Tevkifat böylesine geniş başladı da nasıl haberim olmadı? Bir gecede mi topladılar milleti?

Kapı açıldı. Resmi bir polis, elinde ekmekle kese kaadı.

- Baba.

Sandığın üstündeki adam gözlerini açtı. Gidip ekmekle kese kâadını aldı. Yine sandığın üstüne tünerken kapı kapandı. Herif keseKâadını açtı. Kara zeytin.

- Bizim mahdum.
-Kim?
- Zeytin ekmeği getiren.
- Eh, mâdem oğlun polis, seni çıkartır yakında.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Onun elinden ne gelir ki, dedi. İftira. Böyle bir iftirayı yedi düvel bir olsa, yedi hafta tetkik eylese, künhüne eremez.

Zeytin ekmeğini bitiren sakallı adam, kalktı, köşedeki sidik tenekesine, çömelerek işedi. Eski yerine çıktı.

Öğleye doğru olacak her halde , kapı açıldı yine. Sakallının oğlu, babasına, pideye dürülü köfte getirdi. Bir şişe de su. Herif köfteleri yedi. Suyu içti. Geğirdi. İsmaile sordu:

- Senin kimin kimsen yok mu ? Dışardan getirmezlerde burda açlıktan bulursun mevlanı.

- Soğuktan bulacağım mevlayı daha önce.

Akşama doğru olacak, kapı yine açıldı. Oğlu pastırmayla ekmek verdi babasına. İsmailin karnı acıkmaya başladı. Neriman her halde bir şeyler getirmiştir. Kapıya kuvvetli kuvvetli vurdu. Açtılar. Bir resmi polis, çember sakallının oğlu değil, eğri bacakları üstünde nasıl durabildiğine şaşıyor insan, tıraşı da bir karış:

- Ne var? Niye gürültü ediyorsun ulan? dedi.

İsmailin karşılık vermesine meydan bırakmadan tahta sandığın üstündeki atıldı:

- Bendeniz değil, şu herif ...

- Ne istiyorsun?

- Bana yiyecek filân getiren olmadı mı?

- Sorar anlarız.

Kapı kapandı .

- Kapıları öyle vurma. Nevale getirmişlerse verirler.

İsmail, herifin bir çöp parçasıyla, -çöpü de nerden bulmuş- dişlerini karıştırılan suratına almaz almaz baktı.

Kapı açıldı. Gözlüklü komiserle biri daha, İsmailin elbiselerini attılar.

- Bana yiyecek getiren olmadı mı?

- Karın getirdi. Geri çevirdik.

- Neden?

- Birkaç gün yemesen de olur.

Kapıyı çekip gittiler. İsmail güç belâ giyindi. Giyinip te azıcık ısınınca bir titremedir aldı. Elektiriğe tutulmuş gibi titriyor.

O geceyi, kunduralarının üstünde , başını ceketinin yakasına gömerek - paltosunu vermediler -, geçirdi. Bir aralık dayanılmaz bir susuzlukla uyandı. Çember sakallı herif , hep öyle sandığın üstüne tünemiş, horluyor. İsmail, sürünerek gitti. Sandığın yanındaki su şişesinden bir yudum içti, bir , iki yudum daha. Sonra hepsini.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Ertesi sabah çember sakallının feryadıyla uyandı.

- Benim suyu içmişin.

- Pek susadım da.

- Sana yemek yasak, su da yasak. İhbar edeceğim.

Az sonra kapı açıldı ve herifin oğlu yine ekmekle zeytin getirdi.

- Bu adam, dün gece, benim suyu içti İbrahim.

- İçsin, ne olur, tazesini getiririm baba.

- Yemek, içmek memnudur, dediler buna.

- Bir yudum sudan bir şey çıkmaz.

- Sen bilirsin. Esasen bir iftiraya uğradık, senin de başın nâra yanar.

Sakallının oğlu karşılık vermedi. Sarışın bir delikanlı. Üniforması da, şapkası da gayetle temiz. Şişeyi alıp gitti ve az sonra suyla döndü.

İsmail, duvarın badanasına ikinci çizgiyi kazıdı.

Öğleüstü olacak, sakallıya oğlu, yine pideyle köfte getirdi. Az sonra kapı açıldı. Gözlüklü komiser, İsmaile bakmadan, sandığın üstündekine :

- Bu adama sakın yiyecek verme hocam, dedi, yoksa sen de oruca yatarsın.

- Verir miyim hiç ?

İsmailin tecrit görgüsü zengin. İnsanın, dört duvar arasında aylarca nasıl vakit geçirebileceğini biliyor. Çember sakallıyla konuşmanın yolu yok. Onu da hücredeki cansız şeylerden biri saydı. Başladı herifi incelemeğe . Hep öyle, sandığa tünemiş oturuyor. Ne zaman kalkıp dolaşacak? Tırnakları hem çok uzun, hem çok kara. Parmakları balmumu gibi sapsarı. Burnu da çarpık. Bine kadar sayacağım, herif kalkacak yerinden. Bine kadar saydı. Herif hep öyle oturuyor. Üç bine kadar sayacağım, gözlerini kapayacak. Herif , iki bin iki yüz altmış dörtte gözlerini kapadı . Bu elektrik ampulu kaç mumluk? Olsa olsa yirmi beş. Bizim ayakyolundaki gibi. Tavanda yürüyen tahtakurusu mu? Tahtakurusu buraya nerden gelir? On bine kadar sayacağım, herif gözlerini açacak. Saydı, herif gözlerini açmadı. Eminenin boyu kaç santim? Bir metre var mı? Yok. Ölçmeli. Nerimandan yemeği almadan mı geri çevirdiler? Alıyorlar da vermiyorlar mı? Almadan geri çevirmezler. Almışlar, afiyetle yemişlerdir hergele oğlu hergeleler. Soğuğu duymamak için soğuğu düşünmemeli.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Kapı açıldı. Akşam nevalesini getirdi babasına polis. Tahan helvası, ekmek. Herif şapırdata, şapırdata yedi. Tahan helvasının yağlı kırıntılarıxx kara sakalına bulaşıyor. Kapıya vurdu. Açtılar.

- Büyük su dökmeğe gideceğim.

İsmail :

- Ben de, dedi.

Önce softayı götürüp getirdiler. Sonra İsmaile :

- Sidik tenekesini de al , dediler.

İsmail, sidik tenekesini almak için yerinden zor belâ kalktı. Tabanlarına hâlâ basamıyor. Polis koluna girdi.

İsmail ayak yolunda, ağzını musluğa dayayıp kana kana su içti. Döndüğü zaman, çember sakallı , yukarı aşağı dolaşıyordu.

İsmail, herifin adımlarını saydı. Beş yüz elli iki. Herif yine tünedi sandığa. Gömdü çember sakalını paltosunun içine, uyudu. İsmail biliyor: böyle yerlerde sevdiklerini pek düşünmiyeceksin. Dışarısını düşünmiyeceksin. Kötü insanları, seni kızdıran şeyleri düşüneceksin. Bu akşam bizi sorguya çağırırlar. Yer misin, yemez misin. Yüreği hızlı hızlı atarak kapının açılmasını bekledi saatlarca, ama kapı açılmadı.

Açlık içini kazıyor. Oldum olası iştahlıyımdır be kardeşim.

Ertesi gün yine sabah, öğle, akşam, yiyecek, içecek getirdiler sandığın üstündekine. Herif yemek yerken İsmail ona bakmamağa çalıştı. Tabanlarının sızısı geçti oldukça. Soğuk ta ya kırıldı , ya alıştık. Üçüncü çizgiyi kazıdı.

Ertesi günü softa, köftelerle - köfteler de bir kokuyor mis gibi , pidenin de sıcaklığı belli -, köftelerle pideyi yerken:

- Pek te lezzetli. Babıalideki köfteciden getiriyor her halde mahdum, dedi.

İsmail , herife ana avrat sövmemek için zor tuttu kendini.

O akşam da sorguya çağırmadılar, ertesi akşam da.

İsmail beşinci çizgiyi kazıdı.

Herif karşısında İsmailin , köfteleri, tahan helvasını, zeytini, pastırmayı , pideyi şapırdata şapırdata atıştırıp duruyor. Dişlerinin arasını karıştırıyor. Tükürüyor. Geğiriyor ve " Oh Rabbime şükür " , diyor ve yiyor, tıka basa yiyor.

İsmail altıncı çizgiyi kazıdı . Yatıyor çimentonun üstüne sırtüstü. Cineviz duvarının dibinde otlıyan âdem babalar geldi gözünün önüne. Taze ekmek kokusu. Bahçeden gelen ıhlamur kokusu. Ve bir ses:

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Atılmak üstüne deyyusun, almak , kapmak elinden pastırmasını!ğ İçi bulanır, bıçakla kazınır gibi oldu. Alışıyoruz açlığa. Bizim eşek tam açlığa alışırken nalları dikti. Nasreddin hocanın fıkralarını hatırlamağa çalışıyor. Hiç biri gelmiyor aklına. Yedinci çizgiyi kazıdı. Bu yedi günde, gördükleri , işittikleri , duydukları , burnuna çalan kokular ve düşündükleriyle karmakarışık üç soruyu işledi kafası : Ziyanın mumlu kâatlarla makinayı bana verdiğini kim söyledi? Benim onları ölerime verdiğimi söyliyen kim? Kapı ne zaman açılıp keni felakaya götürecekler? Kapı o akşam da açılması. Ertesi gün çember sakallı herif , Babıalideki köfteciden gelme köfteleri yutarken, İsmail, sidik tenekesini herifin kafasına geçirdi. Adam niye uğradığını şaşırdı. Kapıya koştu, vurup feryada başladı. Geldiler. İsmailin kollarına arkadan kelepçe vurdular ve o gece yukarı çıkarıp , dördüncü katta, kireç ve kerpiç yığınlarıyla dolu bir odada, hiç bir şey sormadan, bayıltana kadar dövdüler. Ve sürükliye sürükliye , siyasi kısmın hücrelerinden birine, tek başına kapadılar. İsmail, koridordan ilk geçişinde iskemleler de otıranları gördü yine. Ama geçen seferkiler değil çoğu. Bir taburenin üstünde de dişçi Agop oturuyor. Ak saçları pırıldıyor elektrik ampulunun ışığında.

İzmirde Yirmi Beşinci Çizgi

İsmail klübenin kapısını açıp içeri girdiği sırada , Ahmet kapıya yirmi beşinci çizgiyi çekiyordu. Ama kilidin dışardan kurcalandığını duydu, geri çekildi.

- Merhaba. Maşallah ayaktasın. Ateş nasıl?

- Düşüyor gibi.

- Derece getirdim. Şimdiye kadar nasıl da akıl etmedik be kardeşim? Koy bakalım şunu.

Ahmet dereceyi koydu. 38,5 .

- İyi, iyi, düşüyor. Sen üşüttün kendini, işte o kadar.

İsmail de bundan emin değil, Ahmet te. Ama Ahmet bu ihtimale hemen sarıldı.

- Grip oldum gibime gelir. Dışarda grip salgını var mı?

- Olmaz olur mu?

"Yalan söylüyor ".

- Bizim fabrikanın yarı işçisi grip.

"Yalan".

- İstihan nasıl?

TÜRKİYE SOSYAL TARİHİ ARAŞTIRMA VAKFI

- İyi , yerinde, İsmailciğim.

"Yalan söylüyor".

- Bir oturuşta bir kuzu yerim. Kızarmış bir kuzu.

"Yalan söylüyor".

- Kuzu bulamadım , ama kızarmış tavuk getirdim.

- Var ol. Yaşa.

Ahmet, tavuktan, her lokma ağzında büyüyerek yedi.

- Kırıklığın pek kalmadı değil mi?

-Ne de olsa biraz var.

-Eh, soğuk algınlığı bu. Birden geçmez.

- Grip.

- Dedim ya fabrikanın yarı işçisi...

- Ben geceleri bağırmıyorum artık değil mi İsmail?

-Son zamanlarda bağırdığın yok.

- İyi.

- Elbet te.

- Arkadaşlara İstanbula gittiğimi söyledin değil mi İsmail?

- Öyle karıştırdıktı ya... Lüzum yoktu. Ama sana lâf laf anlatılmaz ki be kardeşim.

- İyi... Beni İstanbulda bilmeleri daha iyi. Hani, bir şey olursa...

- Bir halt olacağı yok. Geldi, geçti. Haydi yataklara.

İsmail ağzıyla yat borusu çaldı.

- Bizim ev kışlanın yanındaydı. Yalnız yat borusunu değil, bütün boruları çalarım. Karavana borusunu. Hücum borusunu.

- Bak , aklıma ne geldi... Günün birinde Moskovaya düşersen Anuşkayı ara bul İsmail.

- Belki sen gidersin de benden önce, kendin bulursun.

"Beş yirmi uyku hapıyla başka yere gideceğim ", diye düşündüm. Bir de acıdım kendi kendime, bir de acıdım...

- Sen gittiğin zaman Moskovaya, artık beş yıl sonra mı, on yıl sonra mı, Anuşka çoluk çocuğa karışmış olacak. Bilmem ne fabrikasında mühendis. Belki de baş mühendis. Gözümün önüne getiriyorum kızın on, on beş yıl sonraki hâlini, Teyzesine benziyecek. Saçları kırca, tombullaşacak ta kız, çilek reçeline de merak saracak. Bacakları da az daha kalın. Ben sana dayalarının adresini yazarım. Bir yerde saklarsın.

- Olur, olur . Yat borusunu çaldık..

Yattılar. Motor sesi güm güm de güm güm.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Anuşkanın Daçasında Onuncu Çizgi

Camekânlı veranda da oturmuş sabah kahvaltısını ediyoruz, ben Mariya Andreyevna. Çilekk reçeli, Petyanın getirdiği süt, çavdar ekmeği. Anuşka odamızdan çıkmadı daha.

Mariya Andreyevna hiç beklemediğim bir şey sordu, hem de yavaş sesle sordu, Anuşkanın duymasından çekiniyormuş gibi :

- Anuşkayla evlenecek misiniz? Şey, demek istiyorum, Zaksa gidip yazılacak mısınız?

Ne diyebilirdim?

- Elbette, dedim.

- İyi, iyi... O da gider sizinle Türkiyeye... Nasıl olsa memleketinize döneceksiniz bir gün.

- Tabii...

Beraber gidemezseniz de arkanızdan gelir... Kanun dairesinde karı kocalık iyidir. Zaks Sovyet kanunu değil mi?

- Elbette.

Anuşka geldi. Oturdu. Mariya Andreyevna sözü değiştirdi :

- Pazara gideyim de, çilek verip inmik alayım bulabilirsem.

Mariya Andreyevnanın çilek tarlası var. Şöyle yirmi metre kare. Bu yıl çok çilek vermiş.

Karşı yoldan Nepman aileleri geçiyor. Anuşkayla Moskovada, arada bir caddeleri dolaşır, yeniden kaç tane Nepman dükkânı açılmış, kaçı kapanmış diye bakarız. Nepmanların çoğunun yerine devlet kitap mağazaları açılıyor.

Mariya Andreyevna :

- Gidip çilek toplıyayım, dedi.

Anuşka, ak dişlerini parıldatarak ısırıyor reçelli çavdar ekmeğini. Laf olsun diye sordum :

- Silâh atmasını bilir misin?

- Bilirim.

Şaştım.

- Ben bilmem.

- Olabilir.

- Bilmiyorum diye ayıplamıyor musun beni?

- Yooo.

- Nerde, nasıl öğrendin silâh atmasını? Ne zaman?

- Babam gözümün önünde öldürüldükten sonra, ben de silah atmasını bilmeliyim, dedim.

- Eee?

- Annem tifüsten ölünce Sibiryada... Partizanlara katıldım.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Bana anlatmadın bunları.

- Anlatacak bir şey yok. Altı, yedi ay, işlerine yaradım.

- Nasıl? Anlat kuzum..

- Başka sefere.. Şimdi göle, yıkanmağa, marş marş...

Kalktım. Gözüme Pravda gazetesi ilişti. Aldım. Dünkü. 12 Haziran 1934. Çinde xkiderkxx İşçi liderlerini Yu-Pey-Fu kesiyormuş Demiryolu işçileri birliği yönetim kurulu başkanını idam etmiş.

- Ne var?

- Çinde terör.

Anuşka gazeteyi kaptı elimden.

- Nerde?

- İşte...

Okudu. Bir şey söylemedi. Gazeteyi masanın üstüne koydu.

- Gidelim.

Göle doğru yürüdük. Sivrisinekler korkunç. Hem yürüyorum, hem çat, pat, enseme, göğsüme yapıştırıyorum şaplakları. Anuşka oralı değil.

- Seni ısırmıyorlar mı bunlar?

- Benim etim seninki kadar tatlı değil anlaşılan.

Aklıma, Mariya Andreyevnanın söyledikleri geliyor ikide bir. Türkiyeye Anuşkayla gitmek imkânsız. Ama, sonradan getirtmek? O da aşağı, yukarı imkânsız.

Yan yana yürüyoruz. Üçümüz yan yana yürüyoruz: Ben, Anuşka, bir de ayrılık.

Dinle neyden ki hikâyet kılmada,
ayrılıklardan şikâyet kılmadı.

- Ne mırıldanıyorsun Ahmet?

- Bir büyük şair var, mistik, ama çok büyük. Mevlana, onun bir beytini.

Anuşkaya çevirdim rusçaya. Mistik anlamını da anlattım: Ney kamıştan yapılır, kamışlıktan kopar. Onun için de ayrılıklardan şikayet eder üflenirken. İnsan, evrenselin, yani Tanrının bir parçasıdır, ondan kopmuş, ayrılmıştır, bu ayrılıktan şikâyet eder insan, yani şair.

- Şunun türkçesini okusana.

- Aslı farsça, türkçeye çevirmişler. Sana her ikisini okuyayım.

Okudum.

- İkisi de çok ahenkli. Kerimuşkayla konuştuğumuz zaman dinliyorum da, türkçeyi beğeniyorum, ahengini.

- Neden ona Kerimuşka dersin de, bana bir kere bile Ahmeduşka

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

~~xxmadin?~~
demozsin?

- Sahi , ne tuhaf. Niye? Kimi kere içimden Ahmeduşka diyorum sana, ama yüzüne karşı diyemiyorum. Kim bilir neden?

Yıkandık. Kıyıya uzandık yine yan yana, sırtüstü. Omuzlarımız bir birine değiyor. Anuşkanın eli avucumda.

-Memleketini, İstanbulu göresin geldi mi?

Bunu sanki bana değilmiş gibi sordu. Elini çekti avucumdan.

- Niye çektin elini?

- Bilmem... Sorduğuma daha kolay karşılık veresin diye galiba.

Anuşkanın elini, başımı çevirmeden bulup, tuttum. Yine bana değilmiş gibi sordu:

- Niçin cevap vermiyorsun?

- Cevap verilmiyecek ne var bunda? Gün oluyor, memleket aklıma gelmiyor, amma sonra, durup dururken çarpıyor kokusu burnuma. Bu kokunun içinde yaşıyorum günlerce, haftalarca, hasretle , acıyla, kimi kere ağlamaklı olarak.

- Anlıyorum.

- Çekme elini.

- Ne biçim koku, ne biçim sevgi bu senin için?

- Deniz kokusu, çam kokusu, toprak kokusu değil. Coğrafyasının sevgisi değil. Hasreti gözlerimi yakan manzaralar var elbette. Ama, yurt kokusu, yurt sevgisi, adamlara bağlılık... Adamlar dediğim zaman kimleri...

- Burjuvaları değil, anlıyorum.

- Onlar adam değil bana göre, ne Türk, ne Rus, ne Fransız, adam değil.

- Bana göre de öyle.

Omuzlarımız bir birine değiyor.

- Elinde olsa, yarın, ne bileyim , bir hafta, bir ya sonra döner misin İstanbula?

- Niçin İstanbula?

- Ya nereye?

- Evet, belki ilkönce İstanbula.

- Dönmek ister misin? Hemen, bugün, şimdi? Şu anda orda olmak ister miydin? Niye bıraktın elimi? Bırak. Dokunma elime. İster miydin? Ahmeduşka... Ahmeduşka... Anlıyorum... Haklısın... Haydi gidelim, üşüdüm birdenbire.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Konuşmadan giyindik. Ben düşünüyorum: Şimdi? Şu anda? Hem evet, hem hayır.

Yolda Anuşka'ya:

- Bağritskiye uğrıyalım, dedim.

Bağritski en sevdiğim rus şairlerinden biri. Mükemmel, su katılmamış insan da, su katılmamış şarap gibi.

Bizi bahçe kapısında karşıladı. Dişsiz ağzıyla, belki ağzında diş vardır, ama bana bir tek dişi yok gibi gelir, gülüyor:

- Hoş geldin Osman Paşa.

Bana, her nedense değil, Pilevne kumandanı Gazi Osman Paşa yüzünden, hep Osman Paşa , der.

- Anuşka , bu ne güzellik. Güneşli ekin tarlası gibisin.

Bağriskide sevdiğim bir çok şey arasında, başta gelenler; devrimci romantizmiyle erkekliği, ağacı, otu, lokomotifi, baharı kadınlaştırıp okşamasını bilen erkekliği . Bence şair dediğin, ressam dediğin hadım olmıyacak.

İçeri girdik. Daçası ufacık. Alaca karanlık, rutubetli . Japon balıkları yüzer akvaryomlarda, kuşlar öter kafeslerde, ama insana kuşlar da, balıklar da, bu alacakaranlığın içinde serbest serbest kanat çarpıyor, yüzüyormuş gibi gelir. Bağrişt-kinin çevresinde hürriyet elini kolunu sallıya sallıya dola-şır.

Karısı çay hazırladı. Ufacık tefecik bir kadın.

Bağritski çok uzaklardan, çok derinlerden gelen çok sıcak sesiyle şiir yeni şiirlerini okudu. Bu adamı nasıl seviyorum, nasıl seviyorum, balıklarının, kuşlarının ve şiirlerinin ara-sında ve kardeş gözlerinin karşısında günlerce oturabilirim. Odesa açıklarının, Karadenizin uçarı havası esiyor bu alaca-karanlık odanın içinde.

Yüreğimin bir parçasını Edvard Bağritskinin yanında bıra-karak döndük.

Mariya Andreyevna çileklerini irmikle değil, patatesle değiştirmiş.

Şimdi gece yarısı. Anuşkayla yan yana yatıyoruz. Pence-reler açık, ama tül perdeler kapalı. Sivrisinek meselesi. Lamba bile yakamıyoruz.

Anuşka, çırılçıplak, sırtüstü uyuyor. Çocuk gibi soluk alıp veriyor, hafifçe puflıyarak. Eli, elimde. Başımı çevirip, odaya vuran ayışığında parıldıyan çıplaklığına bakmıyorum artık. İçimden, göğsüme yine küt,küt doğru ağır, yapışkan,

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

zifiri karanlık birşeyler yükseliyor. Yüreğim yine küt, küt atıyor. Anuşkanın elini sımsıkı tutuyorum. Gözlerimi tülperdeyi aydınlatan ayışığına dikmişim. İçimden göğsüme doğru yükselen xxxx şey, kollarımı, bacaklarımı kapladı. Anuşka yattı mı Si-Ya-U'yla, yatmadı mı? Bilmiyorum. Bunu hiç bir zaman öğrenmiyeceğim. Gözümün önüne Marusanın odasında,-Marusanın odasında i divanı bilirim-, Marusanın divanında yaptıkları sevda hareketleri geliyor. Belki geliyor da, itiyorum. Yakınlıklarını düşünüyorum. Bence kadınla erkek bir birine ancak o sırada kayıtsız, şartsız yakın oluyor. Benden başka birisiyle Anuşkanın bu yakınlığı deli edecek beni. İyi ama, ben gidince Anuşka, nasıl olsa başka bir erkek bulacak. Evlenecek. Belki de Zaksta yazılacaklar. Doğru. Ama ben gidince, ben artık büsbütün yokken, ben ölünce Anuşka için. Değil, iş bunda değil, iş çok daha karılık. Kızın elini bırakıp kalktım. Giyindim. Dışarı çıktım, ayışığındaki ormana.

İzmirde Yirmi Beşinci Çizginin sonu

- İsmail.

İsmail uyanmadı.

Ahmet daha yüksek sesle tekrarladı.

- İsmail.

- Ne var? Bir şey mi oldu? Sen mi seslendin?

- Söyle be kardeşim, ne oluyor?

- Bana uyku haplarını getirmeği unutmuşsun.

- Alamadım. Reçetesiz vermiyorlar. Yarın yaptırtırım reçeteyi benim bildik doktora. Uyumağa çalış. Haydi, say beş yüze kadar.

- Kusura bakma.

İsmaili uyandırmak eşeklik. " Uyku haplarını unutma " diye bir pusula yazıp elbiselerinin üstüne koyabilirdim.

Sağa döndüm, sola döndüm. Sırtüstü yatıyorum. Kollarım iki yanıma uzanmış, mezarlarındaki ölüler gibi. Çukura da böyle yatacağım, sırtüstü, kollarım iki yanıma uzanmış, mezarlardaki ölüler gibi. Hay Allah kahretsin. Moskovada krematoryom var mıydı? Yakılmak daha mı iyi ? Lafa bak, ben öldükten sonra istirlerde... İyi ama, Engels, ölüsünü yakıp külünü Okyanusa savursunlar istemiş. Öyle de yapmışlar. Yeryüzünün en akıllı ihtiyarlarından biri, en delikanlı romantiği de... Engels... Uyumalı... Uyumaktan başka çare yok.. Uyumalı.

İsmailin tartaklamasıyla uyanmadan önce, boğazlanıyormuşum gibi haykırdığımı, haykırışımı işittim. Kendi korkunç sesimi işittim. Saatlerce haykırdım gibi geldi bana. Nerde bulunduğumu kestiremiyorum. Bir aralık Moskovada Anuşkanın odasında sandım kendimi, sonra İstanbulda yalının taşlığında her nedense, sonra çukurda, üstüme kapanmış kapağın altında.

TÜSTA/ TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

İsmail bir eliyle omuzunu tırtaklıyor. Gaz lambasını yakmış. İsmailin öbür elinde bir şey vardı. Bir seniyelik bir süre içinde gördüm elindekini, ama sonra elini arkasına götürdü, gizledi benden elindekini.

- Korkma İsmail.

Yüzüme dört açılmış,-bana öyle geliyor -, gözlerle bakıyor.

- Korktuğum yok. Niye korkacakmışım? Toparla kendini be kardeşim. Su veyeyim mi?

- İstemem.

- Yasılsın?

- İyiyim. Lambayı söndürme.

İsmail yatağına döndü.

- Uyumağa çalış.

- Olur. Sen de...

Ama ikimiz de sabaha kadar uyuyamadık. Konuşmadık. Gizliden gizliye, avcıyla avı gibi, bir birimizi gözetledik.

İstanbul Polis Müdürlüğünde Çizgiler

İsmaili koydukları hücre karanlıktı. Bu hergeleler karanlığa meraklı. Askerler de karanlığa atmışlardı. İsmail, helâya gitmek için koridordan gelip geçtikçe anlıyor ancak gündüzü, geceyi. Hücrenin duvarına tırnacığıyla çizgiler kazıyor, ama görüp sayamıyor. Sorguya çağırmıyorlar.Her dahha şimdi çağıracaklar, şimdi çağıracaklar, yatıracaklar sopanın altına, diye beklemek sinirlerini geriyor, yıpratıyor. Beni böyle yıpratacak hergeleler, teslim alacaklar . Nerimanın getirdiği yemekleri veriyorlar artık. Karanlıkta ağzını, burnunu bulmak zor oldu ilkönceleri, sonra alıştı. İsmail biliyor, onu burda üç ay , beş ay, dokuz ay, sorgusuz , sualsiz de tutabilirler. Ziya anlatırdı, 928 tevkifatında bir yıl tutmuşlar onu, işkencelerden sonra hücrede. İsmaile o sefer çok bir işkence etmediler. Ziya anlatırdı, bir iç donuyla bırakıp onu, kollarını da arkadan kelepçeleyip cigaralarının ateşiyle dağlamışlarx göğsünü, karnını bacaklarını. Gösterirdi, benek, benek, koyu esmer yanık yerleri hâla durur. İki tırnağını da, sağ elinin serçe parmağındakiyle, sol elinin orta parmağındakini sökmüşler.

İsmail, koridordan gelip geçtikçe, iskemlelerde başka başka tutukların oturduklarını görüyor. Yalnız dişçi Agop hep aynı taburede. Bersemlemiş, esrar çekmiş gibi bir hâli var. Bir keresinde, İsmail önünden geçirilirken, Agop tabureden düştü. Hemen kaldırdılar. " Aman, Agop efendi şöyle rahat rahat oturun", diye de alay edip yine taburesine oturttular. İsmail anladı : dişçi

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Agobu uykusuzluk işkencesine tutuyorlar. Kimisini, günlerce ayakta tutup uyutmazlar. Başında nöbetleşe polis bekler. ~~Kendi~~ Kendinden geçtin mi, dürter, uyandırır. Kalıp gibi düşersin ~~yer~~ yere, kaldırıp diker. Agobu, çok yaşlılığından olacak, taburede oturtuyorlar. Bir kaç gün sonra İsmail yine yuvarlandığını gördü Agobun. Yine kaldırdılar. Aşağı yukarı 27 gündür, hayır 25, hayır 27, Agob taburede. Devriliyor, kaldırıyorlar. Düştükçe başı çarpıyor yere, ak saçlarının dibinde kanlar kurumuş, yüzügözü yara bere içinde.

Dördüncü katta, çifte aylı kapının önündeki sahanlıkta, tutukların anaları, karıları, kızkardeşleri.

İsmailin içeri düşüşünün bilmem kaçıncı ayıydı. Neriman hastalandı, Osman bey getirdi bir hafta İsmailin yemeğini. Ben başına buyruk bir herifim, bana bir şey yapamazlar. Fakat bu sefer İsmail çıksın da aklını başına toplasın biraz. Bu işlerden vaz geçsin, demiyoruz, ama yakında baba olacak. Emine de kızı sayılır. Vaz geçsin, demiyorum, ama öne de atılmasın boyuna.

Neriman, iki aylı kapının sahanlığında Kerimin ablasıyla tanıştı. Kerimi 25 gün önce yakaladılar. İsmailden iki ay sonra. Kerimin ablası yaşlı, şişman, güleryüzlü. Merdivenleri de bir çıkar koşa koşa, on dördünde kız sanırsın.

Neriman:

- Ben, Kerim ağabeye bir ay önce otobüste rastladımdı, dedi. Baktım önde duruyor. Bir sevindim, bir sevindim. Kalabalığı yarıp yanına gidene kadar otobüs durdu. Kerim Ağabey, diye seslenmeğe vakit kalmadı. Atladı. Ben de. ~~Arkasından~~ Arkasına bakmadan hızlı, hızlı gidiyor. Ben de peşinde. Yan sokağa yokuşa saptı, koşmağa başladı. Dank, dedi o zaman kafama beni görmek istemediği.

Kerimin [illegible] sefer tası ve dört tane kırmızı gül var. Sarıyerden getirmiş. Nerimana bir gül verdi :

- Bu gülleri Kerimciğim elcağızıyla yaptığı limonlukta yetiştirir, dedi, sonra anlattı : Bizi burdan çıkınca hep takip ederler kızım. Nereye gidiyoruz, kimlerle konuşuyoruz? Kerim o yüzden kaçmıştır senden. Bir çoğur hekif var, peşimden ayrılmaz dangalak. Eveli gün burdan sabahleyim çıktım yemeği bırakıp. Peşimde çopur. Fındıklı hamamına girdim. Yıkandım akşam ezamına kadar. Çıktım. Çopur, hâlâ hamamın karşı kaldırımında durmuyor mu? Kar da yağıyor. Titriyor köpek. Getirdiğimiz yemekleri veriyorlar mı bari olduğu gibi çocuklara? Yoksa kendileri de ziftleniyor mu?

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Ortalığı bir kadın sesi çınlattı:

- Kocama yemeğini sıcak vermeğe mecbursunuz. Kocam veremdir.

İki saattir açılmıyan çifte aylı kapı açılmış, polisler yemekleri alıyor kadınlardan. Kerimin ablasının getirdiği kırmızı gülleri de aldılar.

-Bağırmayın reca ederim.

- Niye bağırmıyacakmışım? Ne hakkınız var burda bizi saatlarca bekletmeğe ?

Bağıran genç ve güzelliği tuhaf bir kadın. Babası mebus. Kocası komünist. Koyu esmer bir oğlandır. Sopaya da dayanmamış iki kere poliste. Kerimin ablası:

- Şu Neclaya şaşarım, dedi , akıllı, fikirli, aslan gibi taze. O herife nasıl sevdi de vardı? Ailesini de tepti bu yüzden. Babası redetmedi ama, redetti gibi bir şey. Polisler, ne de olsa çekiniyor babasından. Gönül bu, - aka da konur, demişler, boka da. Niye zengin baba evini tepti de komünüste vardı? demiyorum. Ama komuniste de varınca benim Kerim gibisine varmalı..-Çok düzgün dişlerini parlatarak gülümsedi -, Kuzguna yavrusu Anka görünürmüş.

Dağılmadılar.

Yemekleri verdi kadınlar. Dağıldılar. Boş sefertaslarını bekliyorlar, bir şeyi daha.

Çifte aylı kapı açıldı, iki sivil polisle dört tutuk çıktı. Tutukların ellerinde kömür küfeleri. Bodrumdan kömür getireceklər siyasi kısmın sobalarına. Tutuklardan her biri kapının önündeki kadınların yakını değil. Yine iki taraf, mutlu, gülümsedi. Necla elindeki gazeteyi çarşaf gibi açıp okur gibi yaptı. Tutuklardan biri fransızca bileni, Hümanite gazetesinde bir başlığı okudu : Türkiyede komünistlere işkence ediliyor. Dünya demokratları... dahasını okuyamadı, yanındaki polis :

- Yürü dedi, itti arkasından.

Necla bağırdı :

- Gözümün önünde bile işkence ediyorsunuz...

Polis ters ters baktı Neclaya, başını salladı, geçti. Tutuklar, ellerinde küfeler, indi merdivenleri.

Nerimana , Kerimin ablası :

- Kerime işkence etmiyorlardır inşallah, dedi. Bir kerecik gösterin diye o kadar yalvardım, göstermiyorlar.

- Ben, İsmaili girdi gireli görmedim.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Kerim tabutluktaydı. Tabutluğun üç duvarı beton, döşemesi de beton, kapısı tahta. Bir adam sığabilir içine. O da, ayakta durarak. Omuzların, sırtın duvarlara, dizlerin kapıya dayanır.

Kerim yirmi gündür tabutlukta. Yakalandığının ilk gecesi dövdüler, sonra hücreye attılar, sonra tabutluğa. Tepesinde, kaç mumluk Allah bilir, ama deli gibi aydınlık bir elektrik lambası yanıyor. Bir yanıyor, bir sönüyor. Bir zifiri karanlık, bir dayanılmaz aydınlık.

Kerim yirmi gündür tabutlukta. Beş gün yemek te vermediler. Şimdi az bir şey veriyorlar. Su ğ dökmeğe yalnız bir kere çıkarılıyor. Yemeğini de oracıkta bir kere yiyor, sonra ayakta, bir karanlık, bir aydınlık.

Kerim yirmi gündür tabutlukta. Artık koluna giriyorlar ayak yoluna götürürken.

Kerim yirmi beş gündür tabutlukta. Artık hiçbir şey düşünmüyor. Düşünmek denen şeyi yitirdi. Yorgunluk ta duymuyor. Duydu, yorgunluktan başka bir şey. Bir karanlık, bir aydınlık. İlk önceleri, gözlerini sımsıkı yumardı bir karanlıkla bir aydınlıktan kurtulmak için. Şimdi gözlerini bir yumuyor, bir açıyor, bir yumuyor, bir açıyor.

Yirmi altıncı günün gecesi Kerimi şube müdürünün odasına getirdiler. İsmail de oradaydı. Müdürün masasında iyice solmuş üç kırmızı gül de, bir bardak içinde, ordaydı.

İsmaile şube müdürü :

- Tanıyor musun bunu ? dedi, Kerimi gösterdi.

İsmail bir açılıp bir kapanan gözlerine baktı Kerimin. Yalnız gözleri değil, bütün yüzü bir kısılıp bir açılıyor. İsmail şaşırdı. Sonra birden anladı : Tabutluk.

- Tanımıyorum.

- O, seni tanıyor.

- Yalan.

Kerime şube müdürü sordu :

- Be verdi değil mi sana mumlu kâğıtlarla makinayı?

Kerim susuyor. Kerim burda değil, başka bir dünyada, bir sönüp , kararıp , bir deli gibi aydınlanan bir dünyada. Yüzü gözü hep böyle bir kısılıp, bir açılıyor. İki polis girmiş koltuklarına.

İsmail biliyor, Kerim felakada hiçbir şey söylemediği için tabutluğa girdi.

Şube müdürü bağırdı Kerime :

-Ulan, cevap versene. Sen bundan aldın , biliyoruz, kime verdin?

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

İsmail gözlerine bakıyor Kerimin. İsmailin içine korkunç bir acı düştü. Oğlan delirecek.

- Yatırın şu namussuzları!

İsmail yine debelendi. Kerim yere düşüverdi itilince. İkisinin ikisinin birer ayağını aynı felakaya geçirdiler. Başladılar sopaya.

- Götürün.

İkisini de eski yerlerine attılar. Kerim on gün sonra çıldırdı. Timarhaneye götürdüler gece yarısı.

İzmirde Yirmi Sekizinci Çizgi

İsmail cigarasını yakmak için çakmağı çaktı, karşısında oturan Ahmet, gözüne iğne batırmışlar gibi geri çekildi, geriye attı kendini. İsmail, aklına gelen itti aklından, Bir şey sormadı. Ahmet:

- Yakmaktan değil, dedi, alevden değil. Bıyıklarımı yakacaksın diye korktum. - Bu, Bıyıklarımı yakacaksın'ın kepazeliğini hemen anladım. Sustum.-

Yattılar. Ahmet horlamasını bekledi İsmailin. Kalktı. Çakmağı aldı karanlıkta elyordamıyla masanın üstünden. Gözlerinin önüne getirdi. Bekledi. Az daha bekledi. Çaktı. Alev gözlerini yaktı gibi geldi ona. Gözlerini yumdu. Açtı. Yumdu. Açtı. Aleve bakıyor. Korkuyor muyum? Aleve bakıyor. Korkmuyorum, korkmuyorum, korkmuyorum. Çakmağı söndürdü. Uzandı karyolasına. Çakmak elinde. Bekledi. Çaktı. Gözlerini yumdu korkuyla. Korkuyorum. Çakmağı söndürdü. Başladı işte başladı ateşten korku. Ama sudan korkmuyorum. Hangi korku daha önce başlar? Kitabı bulup okumalı. Kitap masanın üstünde. Karanlıkta nasıl okurum? Kalktı. Kitabı açtı. Kitabın o yaprakları artık kendiliklerinden açılıyor. Çakmağı çaktı, alevine bakmıyarak, belli belirsiz aydınlanan yaprakları çevirdi, satırları okudu. Hangi korkunun daha önce başladığını yazmıyor Allah kahretsin. Kitabı yerine koydu. Çakmağı söndürdü. Uzandı. Uyku haplarının daha zamanı değil. İki üç gün daha bekliyebilirim. İki, üç gün daha. Demek böyle. İki, üç günlük bir zaman. İki, üç gün sonra, bir varmış , bir yokmuş Ahmet yoldaş. Kendime karşı son günlerde duyduğum acıma boğazıma tıkanıyor.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Anuşkanın Daçasında On Dördüncü Çizgi

On dördüncü çizgiyi çekiyorum. Anuşka yanıbaşımda. Düşünüyorum. Burda altı günümüz kaldı. Sonra Moskova, sonra bir hafta, on gün, ver elini İstanbul.

Anuşkaya baktım:

- Ver elini Anuşka.

Tuttum ak parmaklı, tombulca eliçi. Ayrılık bir birine yapışmış avuçlarımızın içinde, ama Anuşka bunu bilmiyor.

- Ahmet, geç kalacağız. Petyaya da uğrıyalım istasyon dönüşü oğlan hastalandı mı, ne?

Petya, iki gündür, süt getirmiyor.

- Olur.

İstasyonda, yüksekçe tahta peronda, süslü püslü Kepmanlar piyasa ediyor. Doğu Universitesinin daçaları da bizim ormanda. Öğrenci - lerden, dış doğu ülkelerinden gelenlerden Vinliler, Japonlar, İran- lılardan bir takımı da yukarı aşağı volta vuruyor. Papasın kızı da orda. İranlı Hüseyinzadeyle arası iyidir. Yan yana dolaşıyor- lar. Bizim Türklerden kimse yok. Çıkınlı, torbalı, bir çok ta köylü. Bir kaç tane de "Bezpizorni", yersiz, yurtsuz çocuk.

Marusayla Kerim tirenden indiler. Kucaklaştık. Marusanın başın- da kırmızı başörtü, sırtında, oldukça eski, meşin ceket.

- Marusa, dedim, on yıl sonra, yüz yıl sonra senin resmini işte böyle yapacaklar. Komsamol kız, filimlere, tiyat- rolara, romanlara, bin yıl sonra da, bu kılık kıyafetle girecek.

Marusa irice, güzel, kumral, elâ gözlü.

- Hava sabahleyin kapaliydı da, dedi. Ceketi onun için giydim.

- Terliyeceksin, çıkar.

Meşin ceketini çıkarıp koluna aldı. Basma, kısa enterisinin göğsünü memeleri şişiriyor.

Kerim bana türkçe:

- Ulan, dedi, hem deli gibi sevdalısın, hem elalemin kadınına göz atarsın.

Yolda, Marusa, fabrikadaki işlerin -fabrikada çalışıyor - iyi gittiğini anlattı. İstasyonda gördüğümüz yüzleri gözleri inanılmıyacak kadar kirli, üstleri başları inanılmıyacak kadar paramparça besprizornilerden-bana bizim köy çocuklarını hatır- latırlar, ama yazıları- söz ettik. Marusa bu konuda, bilmem kaç ay önce, bilmem nerde Krupskayanın söylediklerini anlattı.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Biz de fabrikada bu işle uğraşıyoruz, dedi.

Petyanın köyüne geldik. Petyanın evini bilmiyoruz. Tozlu yolun iki kıyısına dizilmiş izbaların çoğu çarpılmış izbaların avlularında, hayatlarında, önlerinde kimseler yok. Sağa, sola bakındım. Pencerelerinin çerçevesi oymalı, damının samanları yeni aktarılmış, doğru dürüst bir izbanın önünde sakallı, çizmeli bir adam gördüm.

- Siz durun, gidip bir sorayım.

Adama yanaştım.

- Merhaba yoldaş. Petyanın evini soracaktım. Dari Mihailovnanın oğlu. - Petyanın babası iç savaşta. Kızıl ordüda çarpışırken ölmüş -. Petya bize süt getirir de.

Adam, karşılık vermeden bir süre yüzüme baktı:

- Sen Tatar mısın?

- Türküm. Türkiyeli. İstanbuldan.

Adam, sakalını kaşıdı. Gözleri dikleşti :

- Türksün demek. Türk. Burda işin ne?

- Okuyorum. Üniversitede.

- Şu daçadakixxxi yangöz Çinliler gibi demek?

- Öyle.

- Sen de onlarla daçalarda mı oturuyorsun?

- Hayır. Bir bildiğim yok.

Bu sırada Marusa yanımıza yaklaştı.

Adam hep öyle dik dik bakarak :

- Demek, her sabah, Petya sana süt getiriyor? dedi.

Adamın böyle konuşması tuhafıma gitmeğe başladı.

- Evet. Ne olacak?

- Ne olacakmış ? Ne olacak? Rusun ekmeğini yediğiniz, rus sütü içtiğiniz yetmedi mi? Burda işiniz ne? Dünya devrimi diye tutturdunuz, sırtımızdan geçiniyorsunuz. Rusun ekmeği, Rusun sütü Rusa yetmiyor.

Marusa atıldı :

- Seni gibi doğuz " Kulak " seni...

Kökünü kurutacağız sizin gibi parazitlerin, Kulaklar'ın. Marusayla adamın arasında bir ağız dalaşıdır başladı.

- Kökünü kurutacağız sizin gibi parazitlerin, Kulaklar'ın. Adam söyüyor. Marusanın da ondan aşağı kaldığı yok. Kerimle Anuşka da geldiler. Erkek, kadın köylüler, çocuklar da yerden biter gibi toplandılar başımıza, tatlı bir kadın, Petyanın anasıymış :

- Petya hasta, dedi. - Ağaya dandü -, Utanmıyor musun Ivan Petroviç ? dedi. Süt satıyoruz diye kıskanıyorsun. Bir tek ineciğimiz var. Senin üç tane. Allah doyursun doymaz güzünü.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

'-Bize döndü-' : Petya xxxxx diye hasta , diye tekrarladı , bonx de işten vakit bulup getiremedim .

Anuşka:

- Bizde Petyayı merak ettik, dedi. Oğlan iyileşene kadar ben gelip alırım sütü.

Her nedense gidip Petyayı görmedik, daha doğrusu bütün olup bitenlerden sonra aklımıza gelmedi bu.

Daria Mihailovna gidip süt getirdi .

Daçaya dönerken, Kerim , bir aralık, türkçe sordu:

- Sen kıza birşey söyledin mi?

- Yooo. Ne münasebet ? Ya sen?

- Ben de.

Daçaya yaklaşırken :

- Anuşka, dedim, yarın sabah Petyaya çilek götürelim .

- Olur.

O gece ormanda, xxxxxxx açıklıkta ateş yaktık. Rus ormanlarında ateş yakıp çevresinde oturmanın güzelliği, güzellik te değil, o yanan çam kütüklerinin alevlerine bakarak dalgalara düşmenin , - pek biçimsiz bir lâf edeceğim, hem de rusçasını - romantikası , hiç bir memleketin ormanlarında yoktur sanıyorum . Anuşkanın eli elimde. Marusa, Kerimin dizine yatmış . Hepimizin yüzünde kızıltılar. Dört yanımız , çepeçevre geceye karışan kayın ağaçları , çamlar.

Marusa sordu :

- Kerimuşka hiç değilse bu gece... bu gece beni çok seviyor musun?

- Kerim yine ukalalık etse, " çok değil ", dese, kafasına bir şey atacağım serbest elimle.

- Çok, dedi, seni çok, çok seviyorum Marusa.

Eğildi, dizine yatan kızın başını kaldırdı. Ağzından öptü.

Hay Allah kahretsin, diye düşünüyorum Anuşkaya bakıp, bu alnı, bu saçları , bu ağzı, bu burnu , bu güzleri, bilemedin yirmi gün sonra, bir daha görmiyeceğim . Oleceğiz bir birimiz için. Yatakta bile ola bu geceki kadar yakın olmadım. Bu yakınlığı bir insanın başka bir insana, bir insanın bana böylesine yakınlığını, bu güvenli, bu, gözümü yuşartan yakınlığı bir daha duymıyacağım. Bütün bu düşündüklerim, biliyorum, bütün bunlar romantika. Kaç yıldır ömrüm romantika. Keriminki de, daha tanımadığım, ama tanıyacak olduğum bir yığın insanınki de, Suphininki de, Petrosyanınki de, Marusanın , Anuşkanınki de romantika. Kim bilir, belki çok eziyetli , belki de kanlı, ama dörtnala koşan

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

ama dört bala koşan atının üstündeki Kızıl Çetecinin romantikası. Atın nereye koşuyor? Çoğu kere ölüme. Ama yaşamak için, daha güzel, daha hoştu, daha dolgun, daha derin yaşamak için.

Kerim memleket havaları söyledi. Sesi gayetle yanık.

Al hançeri kadının, vur beni, öleyim...

Türkü söylerken yüzü değişiyor, önemleşiyor. Ateşin kızıltılarıyla dolu sarı gözleri, genç bir kurdunki gibi. Yaşamaya, uçsuz, bucaksız yaşamaya iştahlı.

İzmirde 29 uncu cizgi

Motor sesi güm güm de, güm güm. Motor sesi klübenin içinde gazlambasının ışığında, İsmaille benim duvara vuran gölgelerimde, masada titriyen ellerimin üstünde. Lambanın kıp kırmızı, kan kırmızı, korkunç kırmızı fitiline bakamıyorum. İsmail de farkında bunun. İsmail ateşe bakamadığımın çoktan farkında. Verdiğim karşılığa inanmadığı halde soruyor yine aynı soruyu.

- Nasılsın?

İyiyim, demiyorum. Susuyorum.

- Başın çok mu ağrıyor?

Karşılık vermiyorum.

- Gözlerine mi dokunuyor ışık?

Baklayı çıkardı ağzından. Nasıl da hayın hayın sordu, sorabildi bunu?

Yüzümü lambaya çeviriyorum, fitile. İsmail avcı gözleriyle gözetliyor beni. Bakıyorum fitile. Kızgın mil çekilmiş gibi yanıyor gözbebeklerim. Bakıyorum fitile. Acı dehşetli. Bakıyorum fitile, bakıyorum ve birden bire kör oluyorum. Karanlık. Karanlığımı İsmaile belli etmemeli. Kendimi tutmasam haykıracağım avaz avaz. Kalkıyorum. Masaya tutunmadan kalkıyorum. Karanlık ve gözlerim yanıyor. Karanlık, ama kafamın içinde alevler fışkırıyor. Bir adım atıyorum. Sendeliyorum. İsmail haykırıyor :

- Otur !

Ahmet, birden bire yenildi, iskemleyi elyordamıyla bulup oturdu.

- Aç gözlerini be kardeşim.

Ahmet gözlerini yumuş olduğunu, farkına varmadan yummuş olduğunu anladı. Açtı. Lamba arkasında. Demek İsmail değiştirmiş yerini, İsmail ayakta. Onu hiç böyle görmedimdi. Korkuyor ve korktuğunu gizlemiyor artık.

Ahmet, " Korkma İsmail ! " diye haykırmak istedi, ama hay-

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

kırmadı , sesini çıkarmadı. İsmailin eli ceketinin cebinde. Demek tabancayı pantalon cebinden alıp ceket cebine koymuş. Daha çabuk çıkarabilmek için olacak. Bu gece yutmalı artık uyku haplarını. Hepsini.

- Nasılsın?

- Iyiyim İsmail. Başım döndü. Geçti. Iyiyim. Uyuyacağım.

Yüzüme bir tuhaf bakıyor. Soruyorum :

- Senin uykun gelmedi mi?

- Hayır.

- Ne yapacaksın?

- Gazete okuyacağım .

Ahmet , arkası lambaya dönük, soyundu. Yatağa girdi . Yumdum gözlerimi. Açtım gözlerimi. İsmail, masanın başında. Gazete okuyormuş gibi yapıp gözetliyor beni. Yüzümü duvara döndüm. Bir süre öyle yattım, sonra tekrar sağıma döndüm. Ismail masadaki yerini değiştirmiş bana bakıyor , dikmiş gözlerini üstüme, bakıyor. Ben de ona bakıyorum yattığım yerden ve lamba gözlerimi yakmıyor artık. Ama İsmaile karşı öyle acayip , bir düşmanlık duyuyorum ki, söylemiyorum bunu ona. Tersine gözlerimi sık sık açıp kapıyorum. İsmail bana bakıyor. Yastığın altındaki uyku haplarının kutusuna dokunuyorum. Sabaha kadar böyle oturacak mı bu herif? Bir avuç dolusu uyku hapını onun gözü önünde yutamam ya. Hay Allah kahretsin, bu işi bitirmeli bu gece. Bitirmeli.. Lambaya bakıyorum. Gözlerim yanmıyor. Bu işi bitirmeli bu gece. İsmail oturuyor masanın başında ve ben İsmail yerinden kalkmasın istiyorum , sabaha kadar gözlerini üstümden ayırmasın, istiyorum.

İstanbul Polis Müdürlüğünde Çizgiler

İsmaili hücreden çıkardılar. Helâların yanındaki koridorda, battaniyesiz, döşeksiz, bir portatif karyolada yatıyor. Kaç aydır içerde? Bu sefer de burdaki duvara çizgiler kazıyor. Artık işlemleferde oturan yok . Bir takımını bıraktılar, bir takımını aşağıya , Müteferrika koğuşuna attılar. İsmaili de, Kerimle aynı falakada dayak yediğindenberi sorguya çağırmadılar. Yani yakalanan var mı? Bilmiyor. Ama, portatife yerleştiğinden, yani üç günden beri, yakalanan olsaydı görürdü gibisine geliyor .

Dişçi Agop da Müteferrika koğuşuna indirildi.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

İsmail, kuru yemekler [illegible] iki gündür. Portatif karyolasının az ötesindeki odaya birini -kimi? -açlığa yatırmışlar. İsmail, gecekleri, oda kapısının alt aralığından, polislere çaktırmadan, börek, peynir, haşlanmış et dilimi falan gibi kuru şeyleri itiyor içeri.

Portatife yerleşmesinin haftasında İsmaili uyandırdılar. Şube müdürü, gözlüklü komiser, bir de sivil .

- Yürü bakalım.

Koridoru sola saptılar . Gözlüklü komiser bir kapı açtı. İsmail gördü Ziyayı. Boş odada , demir parmaklıklı camsız pencerenin önünde - dışarda bahar yağmurları yağıyor - Ziya , çırılçıplak ayakta. Bir kısa donla. Kollarını arkadan kelepçelemişler. Ayakları da kelepçeli. Koltuk altlarından bir ip geçirip uçlarını çok yüksek pencerenin en yukardaki demirine bağlamışlar. Ziyanın karnı alabildiğine uzayıp içeri çökmüş. Bütün adaleleri, korkunç bir ağırlığın etkisi altında aşağı doğru çekilmiş gibi uzanmış. Ziya çıplak ayaklarının parmakları ucunda duruyor. Kendini birazcık aşağı koyuverse ipler koltuk altlarını kesiyor. Yukarıya kalkık başı , omuzlarının arasına gömülü. Gözleri alabildiğine açık. Yağmur sırtını kamçılıyor.

Şube müdürü sordu İsmaile :

- Tanıdın mı?

- Tanımadım.

- Mumlu kâatlarla makinayı sana veren bu değil mi?

- Bana hiç kimse hiçbir şey vermedi.

Ziyaya yaklaştı şube müdürü gösterdi İsmaili :

- Tanıdın mı?

- Bildiğim adam değil.

Ziyanın sesi, her zamanki sesi, yumuşak, kalınca .

- Sen buna vermedin mi mumlu ...

Şube müdürünün sözünü kesti Ziya:

- Ben öyle birşey vermedim hiç kimseye.

Şube müdürü sövmedi. Kumral başını salladı. Yıktılar.

İsmail portatifine döndü. Düşünüyor : Çarmıha germiş hergeleler Ziyayı . - Ölçüsüz bir acıma duydu , buraya düştü düşeli hiç duymadığı bir şey, ağlamak geliyor içinden -. Ziyayı çarmıha germişler. Börklüce Mustafayı Sultan Muradın deve üstünde çarmıha germesi gibi. - Bunu Ziyadan dinlemişti. - Hergeleler . - Kafası , ansızın başka yönde işlemeğe başladı : Kerimle Ziyaya yaptıklarını niye bana da yapmadılar?

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Dedi ya müdür , mumlu kâatlarla makinayı Ziyadan alıp Kerime verdiğimi biliyorlar. Kimden öğrendiler? Ama Kerimde bulamadılar makinayla kâatları. Oğlana o eziyet ondan. - Kerimin çıldırdığını İsmail daha bilmiyor -. Ziyayı da sorumlulardan olduğu için, mumlu kâatlarla makinayı Kerimin evine verdiğini biliyordur diye çarmıha gerdiler. Mumlu kâatlar, yazı makinası. Bir kaç deste mumlu kâatla eskice bir yazı makinası. " D" harfi de iyi basmaz.

Çarpma İşareti

Ahmet elindeki su bardağına bakıyor. Yudum yudum içiyor. Bardağı bıraktı, gitti, yüzlerini yıkadıkları - Ziyanın yapısı - musluklu tenekenin musluğunu bir kere daha açtı. Kapadı. Dün yüzünü yıkarken , ansızın bir ürküntü duydu su sesinden. Dün, su de içmedi. Ama bu sabah yüzünü rahat rahat yıkadı. Suyu da içti işte. Suya da bakabiliyor. Dereceyi bir daha koydu koltuğuna. 36,8 . Ne başağrısı, ne kırıklık. Kapının arkasındaki ak çizgileri bir daha saydı : 32 , Tebeşiri aldı . Otuz iki çizginin üstüne, yukardan aşağı üç çizgi çekti. Baktı. Bir de, dört kolu, kapının dört köşesine değen bir çarpma işareti çekti otuz iki çizginin üstüne. Gülümsedi.Motor sesini dinliyerek İsmaili beklemeye başladı.

İstanbulda Eminönü Tramvay durağında

İstanbula bahar yağmurları yağıyor. Artık iyice de ısındılar. Neriman, Eminönü tramvay durağında duruyor. Şemsiyesini açmış. Karnı burnunda. Tramvaylar gelip geçiyor. Nerimanın beklediklerı. Aksaray tramvayları da. Neriman oralı değil . Gülümsüyor, birşeyler mırıldanıyor kendi kendine. Aksaray tramvayları gelip geçiyor. İsmaili yarın göreceğim. Yarın görursün , dediler. Yarın. Eminenyı de getiririm.

İlkbahar yağmurları yağıyor Yeni Camiin kubbesine, minarelerinin külahlarına, Halice, mavnaların üstüne, köprüye.

Kerimle Ahmet böyle yağmurlu bir gün satmışlar Orak Çekiç gazetesini, ama yağmur çiseliyormuş sadece, Ahmet önce utanmış ta satamamış.

Nerimanın yüreği sıkıştı. Kerimin ablasına, Kerimin timarhaneye kaldırıldığını söylediler. Kadıncağız yığılıverdi oraya, çifte aylı kapının önüne. Elinde dört kırmızı gül vardı yine.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

...Ilkbahar yağmurları yağıyor Balıkpazarına, Eminönü meydanına, meydandaki saatın üstüne, tramvay durağına, damlara, Nerimanın çemsiyesine.

Aksaray tramvayları gelip geçiyor. Neriman dayanılmaz bir sancı duydu. Bağırmamak için dudaklarını ısırdı. Karnına, kasıklarına bıçaklar saplanıyor. «İsmaili yarın göreceğim.» Sancılar birbiri ardınca gelip gidiyor. Bir taksi durmurdu. Talihi varmış, bu yağmurda boş taksi bulmak kolay değil.

Neriman, üç saat sonra, Aksaraydaki evlerinde, yatak odasında komşu ebe hanımın yardımıyla, bir kız doğurdu İsmaile. ~~Komşular, bakkaldan Kadıköyüne telefon edip Osman beyi çağırmışlardı. Osman bey, yatak odasının kapısı önünde, Emineyi de elinden tutmuş, bir aşağı bir yukarı dolaştı.~~ Neriman, çığlıklarını ağabeysi, yalnız ağabeysi değil, hiç kimse duymasın diye dudaklarını ısıra ısıra cılk yara etti. Yatak çarşaflarını paruladı. Bir kız doğurdu İsmaile.

İstanbula bahar yağmurları yağıyor. Eminelerin cumbalı, kafesli, boyasız, tahta evleri üstüne bahar yağmurları yağıyor.

Tirende

İsmail içeri girer girmez, Ahmet, kapının arkasını gösterdi ona:

- Bak.

İsmail baktı. Anladı. Kucaklaştılar.

- Kırkı, kırk biri beklemedim İsmail.

- İyi ettin. Zaten... - Sözünü bitirmedi -. Gidip bir şişe rakı alayım be kardeşim.

- Ben, yarın Balıkesire, Ziyaya gideyim, İsmail.

- Sen bilirsin, ama..

- İstanbula gitmek olmaz deha. Ziyayla bir konuşayım. Şu çukurdan yararlanmanın bir yolunu düşünelim. Bu işi burda toplamaya komak istemez. Sorumlulardan yakalanmıyan bir Ziya...

Ahmet bıyığını tıraş etti. Alt ve üst dudaklarının içine pamuk yerleştirdi. Ağzının biçimini değiştirdi. Sol gözünün üstünü de tentürdiyotla iyice yaktılar. Yara gibi oldu.

- Değişti mi yüzüm ?

- Epeyi.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Ver bakayım senin şu nufus kâadını.

İsmailin nufus kâadındaki resim İsmailden başka herkese benziyor. İsmailin, Amerikan denizcilerinki gibi bir şapkası var. Ahmet onu da dinedi, suçlarını da şapkanın altından alnına düşürdü.

- İyice değişti yürün be kardeşim.

Ertesi sabah, ikisi birden, erkenden uyandılar. Kucaklaştılar. İsmail işe gitmedi.

- Kapıyı açık bırakmak olmaz. Anahtarı kime vereceksinx?

Ahmet, istasyonda üçüncü mevkii vagona binerken gözüne bir herif ilişti. Peronda duruyor. Tirene binenleri gözetliyor gibi bir hâli var. Ben bu herifi tanıyacağım. Koksa benzetiyor muyum? Aydınlık idarehanesinin kapısı önünde durup, içeri giren çıkanları gözetliyene mi benziyor? Yok canım. Yine evhama kapılıyorum, Allah kahretsin.

Tiren yola çıktı. Ahmet pencerenin yanında başını cama dayadı.

Anuşka başını vagonun camına dayamış, Moskovaya dönüyoruz. Eli elimde. Ormanlar selâm geçiyor. Konuşmuyoruz. Elimi, sanki kendisini vagonda bırakıp kaçacakmışım gibi sımsıkı tutuyor. Mırıldanıyorum:

Dinle neyden ki hikâyet kılmadı :
Ayrılıklardan şikâyet kılmadı .

- Sizin o mistik şairin şiirini mi okuyorsun yine?

- Nerden anladın?

- Ahenginden. Şunu bir kere daha söyle, ilkönce Türkçesini, sonra rusçasını. Ama kulağıma.

Söylüyorum.

- Çok kederli. Bu, ney denen şeyi Kafkasyada, Ortaasyada bulmek olmaz mı?

- Olur sanırsam. Ne yapacaksın?

- Bir tane bulmağa çalışacağım. Çalmasını beceremem. Kmacığım asacağım odamın duvarına.

Tirene binerken peronda gördüğüm herif bulmaya girdi. Karşıma oturdu. Çok da benziyor öteki herife. Allah kahretsin. Bana bakmağa çalışıyor, zoraki. Vay anasını, takibediliyorsam, yakalamazlar hemen. Kimlerle temas edeceğimi anlıyacaklar. Ziyaya gitmeli mi, gitmemeli mi? Ölünün başını nara yakmıyalım durup dururken... Herif dışarı çıktı. Bir istasyona yaklaşıyoruz. Tiren yavaşlıyor. Demek bu herif o herif değil. İnecek işte burda.

İndi mi, inmedi mi diye baktım pencereden. Göremedim, ama

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

N A Z I M H İ K M E T

R O M A N T İ K A

Ahmede, İsmaile, Kerime ,
Ziyaya, Anuşkaya, Nerimana,
Sagamanyana sevgilerimle.

TÜSTAV
TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Başlangıç

- 1 -

Hizmetçi kız önde Ahmet arkada taşlığa girdiler. Taşlık genişti, loştu, serindi. Bu kız da niye böyle ayaklarının ucuna basarak yürür? Evde hasta mı var? Bir de ne görsem, ben de öyle yürüyorum, Allah kahretsin, birilerini uyandırmaktan çekiniyormuşum gibi. Ahmet, iskarpinlerinin nalçalı topuklarını taşlarda şakırdatmağa başladı. İnadına.

Büyük bir salona girdiler. Burası taşlıktan da loştu.

- Az beklesinler dedi beyefendi sizin için. Sofradalar.

Ahmet , keten kılıflı, kocaman koltuklardan birine oturdu. Kılıfın altında ne var, biliyorum: yaldızlı tahta oyma, kırmızı kadife. Büyük babamın Üsküdardaki yalısındakiler gibi.

Sağdaki duvar buzlu camekân, yemek odaları onun arkasında. Karnım da bir aç, bir aç. Ahmedin açlığını yemek kokusundan çok çatal bıçak sesleri arttırıyordu. Karşıda bir, iki , üç,dört, beş... beş çekmeceli ceviz bir konsol duruyor... Aynasının içinde gözlerimi bir açıp bir kısıyorum. Burnumu da kaşıyorum. İnce bıyıklarımı da, bıyıklarıma kaytan dersem övünmek gibi mi olur, boyuna çekiştiriyorum, Allah kahretsin.

- Safa geldiniz Ahmet bey evlâdım.

Ahmet ayağa kalktı.

- Safa bulduk eniştem.

Şükrü bey ince uzundu ve kır saçlıydı.

Ahmetle Şükrü bey enişteşinin son buluşmaları, bundan iki yıl kadar önce, 1923 kışında Moskovada oldu. Bir halı işi dolayısıyla Moskovaya gelen Şükrü bey, bilmem ne yüzünden , tevkif edilince , o zamanlar orda üniversitede okuyan Ahmedin yakın akrabası olduğunu söylüyor. Ahmede, bir akşam, saat yedi sularında, Çekadan telefon ediyorlar. Evet, akrabamdır, dedim, evet, eski İttihatçılardandır. Ajan değildir. Sanmıyorum. Kefil olabilirim. Şükrü beyi bir saat sonra Ahmedin odasına getiriyorlar. Kara havyarından votkasına kadar,börç, harç,şâhâne bir sofra donatmıştım. Şükrü bey yiyor, içiyor. " Ahmet bey evladım bu iyiliğinizi ömrümün sonuna kadar unutmam " diyor.

- Nasılsın Ahmetçiğim?

-Teşekkür ederim teyse, iyiyim.

Cemile teyse hâlâ güzel.Şeytanın dişisi olsa, bu dişi şeytan da güzel olabilse, işte öyle bir güzellik.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

dardaki yalısının hamamında beni, üç yaşındayken, bacaklarının arasına sıkıştırıp nasıl yıkadığını hâlâ anlatır, ben de hâlâ kızarırım.

Şükrü bey öksürdü.

- Sormazsı ayıp olmasın ama Ahmet bey evlâdım, İzmiri teşrifinizin sebebi?

- Bir iş bulabilirim diye düşündüm, enişte. Yapabileceğim bir iş. Herhangi bir iş... ~~Şimdi~~ İstanbulda iş bulmanın yolu yok artık

Şükrü bey öksürdü. Ne diyeceğini biliyorum.

Şükrü bey öksürdü.

- Vallahi Ahmet bey evlâdım, iyiliğinizi unutmuş değilim...

- Hiç ummadığım bir şey yaptı, sağdaki pencereye gitti, bana da yaklaşmamı işaret edip kapalı perdeyi azıcık araladı. Güneşli manolya ağacının dalları arasından, bahçe duvarının üstünden sokak görünüyor.- Şu karşı köşede çömelmiş herife bakın. Dilenciye. Taharri karata... Göz hapsindeyim.

- Enişteni rahat bırakmıyorlar Ahmetçiğim. Politikadan elini ayağını çekti, ama onlar hâlâ peşindeler.

- Dönün İstanbula Ahmet bey evlâdım. Ortalık biraz durulsun ben size haber yollarım. Dönüş paranız yoksa vereyim. Moskovadan borçluyum.

-Param var.

- Sizin gazeteleri filân da kapattılar mı?

- Kapattılar.

- Tevkifata başladılar mı sizinkilerinde arasında?

- Hayır.

- Fotoğrafınız vardır bura polisinde.

- Sanmıyorum.

- Vardır, vardır. Bana geldiğiniz duyulursa ikimizin de başı nâra yanar. Tevkif edecekler sizinkileri de, edecekler. Beni de verecekler İstiklâl mahkemesine. Verecekler. Kürt isyanı vesile. Bu insafsız adamını, İsmet, yeniden hükümete getirmek için, yeniden istiklâl mahkemeleri kurmak için, Mustafa Kemalin bulduğu vesile. Mâzisinin öcünü de alacak, bu fırsattan istifade ederek, İttihat ve Terakkiye mânen sadık kalan bizlerden. Neden mi? Kendisi de İttihatçıyken umduğu mevki kendisine verilmedi diye. Politika böyledir. Tevkif ettirecek beni Mustafa Kemal, ettirecek. Ayağımın azıcık sürtmesini bekliyor, azıcık...

Sokak kapısının önüne çıkınca Ahmedin gözleri kamaştı. Köşedeki dilencinin yanından geçmemek için sola saptı. Herif gerçek

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

ten de taharri mi? Yoksa Şükrü bey beni atlatmak için mi uydurdu bunu? Yokuş aşağı inmeğe başladı. İzmirin bu zenginler semtinin kapalı pancurlarında, manolyalarında, kiremitlerinde çok sıcak gün ışığından başka kimseler yoktu.

Ahmet aşağıda,Kordonun arka taraflarında bir kahveye girdi. Kaşar peyniri, simit, çay , nargile ısmarladı. Ben bunun böyle olacağını söyledimdi bizimkilere. Yok, ille de git gör. İş bulur sana. Legal imkânlardan sonuna kadar yararlanmalı. Yararlandık. Bâri polise haber vermese. Yine kaşar peyniri ısmarladı. Bir yağlı simit daha. Yemeğe bile çağırmadılar. Nargileyi getiren garsona bir çay daha ısmarladı. Gidip haber verecek. Telefon eder. İttihatçıları da sıkıştırdıklarına göre Şükrü bey gerçekten de listenin başındadır. Ahmet, ömründe iki kere, İstanbulda nargile içmişti. İzmirin nargilesi çarpar derler, alışık olmıyanı. Gerçekten de öyle. Başı dönüyor. Gözlerini yumdu. Güneşli bir saman sarısı doldurdu karanlığını. Merhaba Ânuşka. Sol böğründen bıçak yemiş gibi bir acı duydu. Açtı gözlerini. Hoşça kal Ânuşka İçeri bir herif girdi. Birini arıyormuş gibi bakındı. Soldaki masaya oturdu. Koskocaman , kaberik, yarı inik göskapakları altından beni gözetliyor. Herif kahvesini içip gitti. Şu soldaki masadan kalkan kimdi? diye soracaktım az kalsın garsona.

Ahmet yangınyerinde denizle karşılaştı. Çıplak bir deniz. Yangın yeri de çıplak. Kendim de çırıl çıplak ortaya düşmüşüm.

İç sokaklara saptı, bir mahalle camiine girdi. Çürümüş hasırla içyağı kokuyordu. Minberin yanında üstübaşı yırtık pırtık, iki gözü akmış, genç bir adam dizleri üstünde sallanarak kuran okuyor. Çıplak ayakları tertemiz ve tabanları nasırlı. Ahmet başını duvara dayadı. Uyudu. Uyandı. Saatına baktı. Cami iyice kararmıştı. Üç ihtiyar girdi içeri. Belki ak sakalları, belki de inanılmıyacak kadar yamalı hırkaları yüzünden bir birlerine üçüzmüşler gibi benziyorlar. Kör hafız hâlâ kuran okuyor. Bir de kederliyim, Allah kahretsin. " Dinle neyden kim hikâyet kılmada, ayrılıklardan şikâyet kılmada. "

Ahmet dışarda, cami avlusunun kapısındaki fenerin aydınlığında duralıdı. Eşikte biri oturuyor. Şükrü beyin gösterdiği dilenciye benziyor. Belki de benzemiyor. Demek bal gibi tâkib edilmişim.Dilencinin önünden geçti. Demek Şükrü bey ben çıkar çıkmaz... ama belki Şükrü bey haber vermedi de herif kendiliğinden takıldı arkama. Akşam buluşacakları yeri sabahleyin İsmail iyice tarif etmişti. Âfdı sıra yürüyorlarmış gibi geldi

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Ahmede. Dönüp bakmak eşeklik olur. Yüreğinin böylesine küt küt atmasına içerledi. Köşede ansızın durdu, geri döndü. Kimseler yok. Sola saptı. Ya atlattım herifi, ya evhama kapılıyorum, Allah kahretsin.

İsmail, bir taş merdiven kalıntısının alt basamağında, cigarasını avucunun içinde içerek oturuyordu. Yola koyuldular. Ay doğdu. Daracık sokak, tahtaları kararmış, çoğu da cumbalı, evlerin arasında eğri büğrü, bir başına sürünüp gidiyor. Bir de sessizlik, bir de yalnızlık. Küçücük bir balığım. Böyle bir duyguya, yine böyle ayışığında, karanlık bir tirenden inip bilmediğim, tanımadığım Harkofu dolaşırken de kapıldımdı.

Şehrin dışında çıktılar. Ayışığının ıssızlığı derinden derine güm güm eden bir motor sesiyle dolaşmağa başladı. Telaşlandım. Tozlu bir şosede ilerliyorduk. Görünürlerde ne ev, ne ağaç. Sağdaki çıplak tepenin eteğine vardık. Motor gümbürtüsü iyice artsı. Tepenin yamacında, tek başına, taş bir kulübe. Penceresiz.

- İşte benim saray Ahmet.
- Bu motor neyin nesi İsmail?
- Gece gündüz su çekiyorlar. Bir saat ötede.

İsmail külübenin tahta kapısındaki kocaman asma kilidi açtı. Gaz lambasını yaktı. Ahmet, iki prtatif karyoladen birine oturdu.

- Geleceğimi bilmişin gibi iki karyola.
- Biri Ziyadan kalma.

Yer topraktı. İsmail, teldolaptan ekmek, beyaz peynir, domates, hıyar, tuz bir şişe de su getirdi.

- Takibedilmediğimize emin misin İsmail?
- Edilmedik. Herifler ruh değil ya be kardeşim, çakardık.

Ahmet kalktı, bir yandan hıyarı ısırıyor. Ayaklarını yere vurdu :

- Toprağın altı taş çıkmaz inşallah.
- Niye taş çıkacakmış be kardeşim. Kazma, kürek te var, Ziyadan kalma. Tahtaydı, testereydi, neyi, teker tüker taşırım.
- Sende kalacağımı bilen yok değil mi İsmail?
- Geldiğini bile daha söylemiş değilim arkadaşlara -Ağır ağır soyunmağa başladı.- Senin bavulu ben alırım emanetçiden, sen şehirde pek gösükme. - Yaşadan bağlı patiska donu, düğmeleri kopuk iç gömleğiyle kalmıştı. Ellerinin iriliği, esmerliği gençliği büsbütün çıkmıştı ortaya. -

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMALARI

Ahmet yine yeri ayaklarıyla yokladı.

- Yarın burasını ölçer, biçer bir plân çizerim.

- Beyce derinlik te, genişlik te iki buçuk metreden aş olmamalı. Kara kalem bir de resmini döktürürsün artık.

- Yağlı boya takımını da getirdim. Senin Fabrika çok mu uzak burdan İsmail?

- Bir saat çeker. Şafakla kalkıyorum. - Zilinin kapağı kendinden büyük bir çalar saatı kuruyordu. - Ziyadan kalma. - Saatı yastığın altına sokttu. - Seni uyandırırım diye.

Ahmet soyunmağa başladı. İsmail çekti battaniyeyi çenesine kadar.

- Tel dolapta çay şeker filân var. Ocağı da köşede. Ziyadan kalma. Şimdi şu lambayı üfleyiver.

- Kapıyı kapatayım mı?

- Ayışığında uyuyabilirsen kapama. Hava alırız... Ziya uyuyamadı.

Ahmet kısa donu, kolsuz ten fanilasıyla kalmıştı.

İsmailin çenesine battaniyenin sert tüyleri batıyor. İsmaili bundan 13 yıl sonra, 1938'de, Ankarada, Askeri hapisanede, altı ay tecritte tutacaklar. Tecrit dediğin taş bir oda. Penceresi demir parmaklıklı ya, camları yok. Kış ta. Kar içeri yağacak. Yer de çimento. Döşek mösek şöyle dursun bir battaniye vermiyecek hergeleler. İsmail 13 yıl önceyi hatırlıyacak,bu geceyi , bu gece battaniyenin çenesine batışını, Ahmedin lambayı üfleyip te bir türlü söndüremeyişini.

- Şunun fitilini kıs be Ahmet.

Ahmet fitili kısmadan üfleyip söndürdü lambayı.

Ay ışığı açık papıdan içeri akıyor. İsmail inceden inceye horlamağa başlada. Motor sesi güm güm de, güm güm . Ahmet sağa döndü, sola döndü, gözlerini sım sıkı yumdu, gözlerini açtı. Oturdu yatağın içinde. Ayışığı olduğu gibi yüzüne vuruyordu. Motor sesi güm güm de güm güm. Sakıdarda, yalıda, yatağımın içinde oturur, denizde, başı sonu olmıyan bir yolculuğa çıkmış motorlu teknelerin geceyi döven gümbürtüsünü , içim burkularak, dinlerdim.

Ahmet kalktı, arkalıksız, hasır iskemleye atılmış pantolonundan cigara paketiyle kibriti aldı. Arka cepteki tabanca az kalsın düşüyordu. Şunu atmasını beceremem de yine taşırım, Allah kahretsin. Kapının eşiğinde oturdu. Bir cigara yaktı. Aşağıda bir başına uzıyan şose motor sesiyle ürperiyordu. Oturduğum yerde arada bir başımı kaldırıp karşımda, benim gibi patates ayıklıyan , mavi gözlü kıza bakıyorum. Dışarda, Moskovada kar kıyamet, ama

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

dığı şalı niye çıkarmaz? Solumda ekonomi politik profesörüm; sağımda İranlı Hüseyinzade, öğrenci; onun yanında çinli Si-Ya-U, öğrenci o da; onun yanında Üniversite direktörümüzün yumurtası ve karbonatı fazla kaçmış pandispanya karısı; onun yanında tanımadığım biri, rus olacak, burnundan belli; onun yanında başımı kaldırıp baktığım mavi gözlü kız; onun yanında, boyundan ilikli gömleğinin göğsünde Kızıl Bayrak nişanıyla ~~xxxxx~~ Sagamonyan, Üniversite parti hücresi sekreteridir; hepimiz koskoca bir kovanın başında, tahta sıraların üstünde, halka olmuşuz, mutfak nöbetimizi tutuyoruz. Çuvallardan aldığımız patatesleri, bir birinden yamru yumru, bir birinden topraklı Allah kahretsin, ayıklayıp kovaya atıyoruz. Arasıra iki kişi kovayı götürüp su dolu bir teknenin içine boşaltıyor.

- Sıra sende Ahmet.

Kalktım.

Si-Ya-U , mavi gözlü kıza döndü:

- Sen de Anuşka.

Kalktı. Uzun boyluymuş. Kovaya bir kıyısından o bir kıyısından ben yapıştık. Bacaklarının biçimini anlayamadım. Keçe çizmeler giymiş. Kovayı tekneye boşalttık. Muslukta ellerini yıkadı . Tombulca uzun parmaklı, ak eller.

- Nasıl olsa yine kirlenecek Anuşka.

Karşılık vermedi.

- Sen kalemde mi çalışıyorsun?

- Senli benliliğimiz neden?

Eski parti üyelerinin, hele aydın russalar, sizli bizlilikleri biliyordum, ama Üniversitede gençler, bir birimizi tanıyalı tanımıyalım, seni benli konuşurduk. İçerledim:

- Eski aristokrat~~xxxxxx~~sın anlaşılan.

- Siz de proletere pek benzemiyorsunuz...

O gece koğuşa döndüm. Herkes uyumuştu, bir Si-Ya-U nun yatağı boş, benimkisinin yanında. Ayaklarıma çorap yerine sardığım bezleri açarken Si-Ya-U girdi içeri. Si-Ya-U , Üniversitenin setre pantalonlu biricik öğrencisi. Rugan iskarpinleri , papiyon boyun bağı bile var. Fötür şapkası da var, ama giymiyor artık. Bir kere fötürle çıkmış sokağa, çocuklar, Sivetnoy Bulvarda," Burjuy, Burjuy! " diye ardına düşmüşler. Fransızcası çok güzel. Moskovaya Paristen gelmiş sanırsam, ama iyice bilmiyorum. Buraya resmî pasaportla gelmiyenler, ben de öyleyim, birbirlerine kimi şeyleri sormaz.

- Si-Ya-U , bak ne diyecektim? Anuşka neyin nesi oluyor?

- Müdürün daktilosu.

- Onu öğrendim. Anası babası kim yani?

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Babası mühendismiş, Kolçak kurşuna dizmiş. Annesi tifüsten ölmüş. Teyzesiyle oturuyor. Bonne nuit . Motor sesi geceyi dövüyordu. Ahmet çıplak ayaklarını sürüye sürüye karyolasına gitti. Sırtüstü uzandı. Hoşça kal , İnuşka!

Uyandığım zaman kulübenin alaca karanlığında kapının aralıklarından yol yol gün ışığı sızıyordu. İsmail giderken kapıyı kapamış, açtım. Çok ince camdan bir bardakta, bu da Ziyadem kalma olacak, çay içtim.

Ahmet lambayı yakıp kapıyı kapadı. Motor gürültüsü yine de duyuluyor. Bizim kazma sesi de duyulur mu dışardan? Tabancayı yatağın üstüne koydu. Şu kapıyı desteklemenin yoluna da bakmalı. Ne olacak? Kazarken basılırsam, kol demiri mi dayanır? Saatına baktı. Sekizi yirmi geçiyor. Kulübenin orta yerini kazmağa başladı. Saatına baktı. Dokuz buçuk. Bir saat bir çeyrekte soluğumuz kesildi Allah kahretsin. Su içti. Cigara yaktı. Kapıyı açtı. Aşağıda çoso hep öyle bir başınaydı, katkısız gün ışığı altında, toz içindeydi. Ahmet kapadı kapıyı. Kazdığı toprağı arada bir de köşeye atıyor. Saatına baktı. On ikiye on var. Avuçlarının içleri kabar kabar olmuş. Kulübe hamam gibi sıcak. Moskovanın soğuğu kurudur, çarpmaz insanı. Zenciler bile kolayca dayanıyor. Doğu Enstitüsü öğrencilerinin suvaresine asker postallarım, dolaklarım, kalın bezden rus gömleğimle gittim. Hoş, istesem de başka kılıkta gidemezdim. Büyük salonda dansediyorlar. Bir de kalabalık , bir de kalabalık. Si-Ya-U yu gördüm. Çok iyi dikilmiş lâcivert kostümüyle, maskeli bir baloya, kılık değiştirip gelmişe benziyor. Beni görmedi. Terlemeğe başladım Allah kahretsin. Ahmet şıpır şıpır terliyen yüzünü gözünü çıplak koluyla sildi. Gömleğini çıkarmıştı. Kazmaya dayanıp belini doğrulttu. Vay anasını, Si-Ya-U, dansediyor, hem de İnuşkayla. Kız beni gördü. Gülümsedi. Saçları samen sarısı. Boynu uzun , yuvarlak. Bacaklarına baktım. Kalın. Güzel olmıyan bir yerini buldum diye sevindim. Ahmet kapının önüne çıktı. Ceketini omuzuna atmış. Sucuk gibi de terliyim, saniyesinde nezle olurum, Allah kahretsin. Öğle nevalesini, pastırmayı, ekmeği, domatesleri silip süpürdü. Şoseden tozu dumana katarak bir otobüs geçti. Ahmet kapıyı kapadı. Biraz dinleneyim , dedim, uzandım karyolaya yüzü koyun, bir de gözümü açtım ki İsmail baş ucumda:

- Canın çıktı anlaşılan.

- Kaç saat uyumuşum?

Kulübenin kapısı açıktı. Dışarda tertemiz bir akşam kararıyor.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Bavulumu açtım. Yağlıboya takımımı çıkardım.

İsmail sordu :

- Palâsa çizdin mi?

- Palâsasız başladım. Ama çizerim. Moskovada Devrim müzesinde gördüm bir örneğini.

- Toprağı ben taşırım dışarı, ortalık iyice kararsın da . Bir küfe var kulübenin arkasında. Ziyadan kalma. Ne diyecektim, toplantı yarın akşam.

Eşiğe oturduk. İsmail tahan helvası da getirmiş.

- Sen bana her gün bir İstanbul , bir de İzmir gazetesi al.

Kulübedeki toprağı, küfenin bir kıyısından Ahmet, bir kıyısından İsmail tutarak - Anuşkayla patates kovasını taşıdığımız gibi - tepeye taşıdılar.

- Yarın ayrı ayrı çıkalım, İsmail, toplantıdan. Sende kaldığımı yine de bilmesinler.

Ertesi gece toplantıdan geç döndüler, ama Ahmedin kazdığı toprağı tepeye taşımadan yatmadılar.

- 2 -

Yağmurlu bir akşam - İzmir yaz yağmurunun İstanbulunkinden ne kadar ayrı olduğunu ilk anlayışım - İsmail getirdiği gazeteleri Ahmede uzatırken :

- Polis seni arıyor şehirde, dedi. Bir haftadır arıyormuş. İstanbullu iki Ahmet Kadriyi tutup sorguya çekmişler.

- Şükrü beyin işi.

- Belki de... Ama eşkâlini de verirdi. Karşılarına çıkan her Ahmet Kadrinin yakasına yapışmazlardı.

- Yakalananlar bana benziyordur. Eşkâlimi İstanbuldan sormuşlardır elbet. Mesele, İzmire geldiğimi kimden haber aldıklarında. Hem ne diye böyle sıkı arıyorlar beni?

- Tevkifler başlamış.

- Ne diyorsun?

Yüreğim, tıpkı o tâkibedildiğimi sandığım akşamki gibi kötü, alçak, hızlı atıyor. Gazeteler, İstanbulda , Ankarada komünistlerin yakalandığını, İstiklâl mahkemesinde yargılanacaklarını, elden geçmiyenlerin de şiddetle arandığını yazıyordu. Ele geçmiyenler arasında ben de varım.

- Senin buraya geleceğini kimler biliyordu?

- Bilenler ele geçmemiş... Burda bizimkileri polis...

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Tanımaz. Hüsnüyü belki sorguya çekerler. Şimendifer işçileri Cemiyetini kapatırlarsa.

- Kapatacaklar.

Yağmur dindi. Motor sesi, nemli sıcak karanlıkta boğuk, baygın, yayılıyor.

Eşikte oturup zeytin, ekmek, tahan helvası yediler.

- Ne ceza keserler bizimkilere dersin Ahmet?

- İstiklâl mahkemesi bu, belli olmaz.

- Asacak değiller ya be kardeşim?

O gün kazılan toprağı taşımak için karanlığın iyice basması yetmedi, vaktin de iyice ilerlemesini beklediler. Çukurun ağzını, bir metre kare kadardı, iki günde örtmeği kararlaştırdılar. Tahta bir kutu yapacak, toprakla silme doldurup çukurun ağzına yerleştireceklerdi. Kapaktaki toprakla yerin toprağı karışacak, çukur istendiği vakit açılıp, istendiği vakit gizlenecekti.

Ahmet artık gündüzleri kapıyı açıp eşikte oturmuyor. Bütün gün gaz lambasının ışığında Ziyadan kalma kitapları okuyor. Bir tanesi de şiir kitabı.

- Şundaki şiirlerden aklında ne kaldı İsmail?

- Bir tek satır: Hangi limana gider bu yüz direkli gemi?

- Niye bu satır kaldı aklında?

- Direklerinden.

İzmir Şimendifer İşçileri Cemiyeti kapatıldı. İdarecilerini, Hüsnüyü de, sorguya çekip bıraktılar. Aradan bir ay geçti. Bu bir ayda bir kere bile dışarı çıkmadım. Toplantıları bir süre için geri bıraktık. Ziyadan kalma kitaplar bitti. Gazeteleri ilânlarına kadar okuyorum. Resim yapmağa çalıştım, yüz direkli gemenin resmini, beceremedim.

- İstanbula gideceğim İsmail.

- Delirdin mi, be kardeşim?

- Çukuru boşuna mı kazdık? Pedalı, kâğıdı, harfleri filân içine atıp Orak Çekici çıkarmağa başlamalı. Yoldaşlarla da, nasıl olsa, bağ kurmak lâzım.

- İstanbulda kimseler kalmamıştır. Hem tirenlerde, vaporlarda kontrol nasıl biliyor musun?...

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Yine Hüsnünün evinde toplandılar. Ahmedin gitmemesine karar verildi. Başka birini de, İstanbuldaki adrese artık pek güvenemediğinden , Ahmet yollamadı. Gündüzleri gaz lambasını yakmıyorum. Kapalı kapının aralıklarından sızan güneş ışınlarındaki tozların oyununu, cilvesini, cümbüşünü , çılgın canlılığını seyrediyor, Hangi Limana gider bu yüz direkli gemi? diye Ünnükaya soruyorum. Geceleri karşıma oturtup kara kalem iki portresini yaptım İsmailin. Birini beğendi, kendine benzemiyenini...

Aradan üç hafta geçti.

Kapıyı açıp, güneşe çıkıp, çukurun toprağını yaymış olduğumuz tepede sırtüstü, on dakkacık , yatmanın çilesini çekiyorum. İsmailin dönme vakıtlarını, ilk önce saatlarını, sonraları yirmi dakka, on dakkalarını hesaplamağa başladım. Anılarımı yitirdim diyebilirim. Hapiste, tecritte, münferitte yıllarca yatanlar vardır. İyi ama onlar, kapılarını açıp dışarı çıkamıyacaklarını önceden biliyor. Bense kapıyı şimdi açıp çıkabilirim istesem. Açabileceğini önceden bildiğin kapıyı açamamanın çilesini çekiyorum.

Aradan bir hafta daha geçti.

Ahmet belki bir saattir gözünü kapı tahtalarının aralıklarına uydurup dışarıya bakıyor. Yüreğim de çarpıyor küt küt. Kötü bir iş yapacağım, biliyorum. Kapıyı açacağım , biliyorum. Çocukluk bu yaptığım . Biliyorum. Kapıyı usulca açtım kapıyı.Tepenin öbür yüzüne inerken koşmamak için kendimi zor tuttum. Bıyıklarımı tıraş etmiştim. İsmailin eski tulumunu da giymiştim. Yüzümü de karalamıştım biraz. Bu kılık kıyafetimle demiryolu filân bensediğimi sanmıyordum. Yolda yürüdüm bir çeyrek kadar. Karşıdan gelip şehre giden otobüse yol verdim. Sağımda temeli taşla örülmüş yüksekçe bir setle karşılaştım. Setin üstünde bir çınarla iki kişi. Yine setin üstünde, bir çardağın altında, dizi dizi tütün yaprağı asılı. Setin dibinde bir çeşme vardı. Yalağın kıyısına basarak oluğa dayadım ağzımı. Göğsüm, sağ kolum ıslana ıslana üst dudağımdaki bıyıksızlığı- bıyıksızlık alt dudakta olmaz ya- , büsbütün, çırılçıplak duyarak kana kana su içtim. Doğruldum, ağzımı sağ elimin tersiyle silerken, sol bacağımın baldırına demir bir çubukla vurulmuş gibi oldu. Döndüp baktım. Sarı bir köpek. Dişlerini göstererek sırıtıyor, belki sırıtmıyor da, sırıttığını sonradan düşündüm. Salyası aka aka; belki akmıyor da salyası, sonradan düşündüm aktığını; sarı bir köpek bacaklarının arasına kuyruğunu sıkıştırarak sessiz sedasız, yani hırlamadan, sanki gözlerimle karşılaşınca korkmuş gibi, uzaklaştı. Baldırımı yokladım, avucuma

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

tütün basıyor, nasıl etti bu işi, zararsız hayvandır", diye seslendiler. Bana fırlattıkları fağfon tabakadan tütün alıp burnuma yaraya, mendilimle de sıkıca sardım.

Ahmedin bıyıksızlığını İsmail o gece neden sonra farketti. Ahmet gaz lambasının fitilini tırnak makasıyla kesip alevi ayarlamağa çalışıyor, dalgın yüzünde ışıklı pırıltılar dolaşıyordu.

- Neden tıraş ettin bıyığını be kardeşim?

- Değişmiş mi yüzüm?

- Önce farkına varmadım, ama değişmiş mi diye bakarsan değişiklik var. Bıyıksızlık yaraşmıyor sana.

- Burnum uzuyor bir kat daha değil mi?

Ahmet o gün başından geçenleri İsmailden gizledi. Hem yediğim halt, hem de onu İsmailden gizleyişim rezillik, ama gizledim.

Aradan dört gün daha geçti.

Ahmet bir yandan koca'an domatesi tuza banıp ısırıra ısırıra yiyor, bir yandan da İzmir gazetesini okuyordu. İsmail teldolabın raflarına serili gazete kâğıtlarını değiştiriyordu.

- İsmail!.

- Ne o?

- Baksana, gazetenin yazdığına göre kuduz köpekler dolaşıyormuş ortalıkta.

- Dolaşıyor. Dün iki çocuğu ısırmışlar. Evveli gün de bizim fabrikanın kapıcısını.

- Peki ne olacak şimdi İsmail?

- Ne, ne olacak? Isırılanları İstanbula yolluyorlar. Kudus hastanesi bir orda.

- Kuduran var mı?

- Olmaz olur mu?

- Kudus köpek sahiplerinin de ağır para cezasına çarptırılacakmış...

- Kim sahip çıkar kuduz köpeğe be kardeşim?

- Hay Allah kahretsin... Yarın toplantı yapalım İsmail.

Olup biteni anlattım.

- İşte böyle İsmail...

İsmail: " İşte böyle... " diye tekrarladı, sonra:

- Köpek , sette gördüğüm tütüncülerin, dedi. Ziyayla kaç kere kahve içtik o çınarın altında. Yarın gidip bakarım. Köpek ordadır. Kuduz olsa senden önce birini ısırırdı. Tütüncüler de hayvanı çoktan yok ederlerdi.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

başlıyamıyor ısırmağa ?

- Başlıyabilir. Olabilir. Ama niye olabileceklerin en kötüsünü düşünmeli be kardeşim.

Toplantı yine Hüsnünün evinde yapıldı. Altı taşlık, üstü iki göz oda, boyasız, tahta bir ev. Pencereleri kafesli. Gelenler ayakkaplarını yine taşlıkta, idare lambasının ışığında çıkarıp yukarı katta, soldaki odaya giriyor. bu patiska örtülü sedirlerin temizliğine bayılıyorum. Yıkanıp, ovulup silinmekten sakız gibi ağarmış döşeme tahtaları ıslakça yine. Yine ak sabun - Edirne sabunu sanırsam- ,lavanta çiçeği , ıslak çam tahtası kokuyor. Bitişikteki odada Hüsnünün altı aylık kızı ağlıyordu. Toplantıyı Hüsnü açtı. Ben işi anlattım. Sözü İsmail aldı :

- Tütüncülere gittim, köpeği otobüs çiğnedi, diyorlar.

Hüsnü, tıraşı yine bir karıştı, pazar gömleği yine tertemiz, sordu:

- Ne zaman çiğnemiş?

- Bu sabah.

- Otobüsün çiğnediği ne mâlum? Belki de para cezasına çarptırılmaktan korkuyor herifler , başlarını belâya sokmaktan. Yalan söylüyorlar belki de...

Hüsnü , karşısında oturan Ahmedin gözlerini görmemezlikten gelip, İsmaile döndü:

- Olabilir... Sen, heriflerle konuşurken köpeklerinin Ahmedi ısırdığını söyledin mi?

- Deli misin be kardeşim.

Ak başörtülü taze, yine kahve getirdi. Bol entarisinin göğsünü sütlü memeleri doldurduyordu her öne eğilişinde.

Ahmet kahveyi höpürdeterek yudum yudum içerken, sanki sözünü ettiği işle bir ilgisi yokmuş gibi konuşmağa çalıştı.

-Köpek kuduzarak öldü de, sahipleri para cezasına çarpılmaktan, başlarını belâya sokmaktan korktukları için mi, otobüs çiğnedi, diyor? Olabilir... Hüsnünün dediği gibi, olabilir... Ama köpek belki kuduz değildi de, sahiden otobüs çiğnedi hayvanı.. Beni de köpekliğinden ısırdı, kuduzluğundan değil, bu da olabilir. Değil mi İsmail?

- Olabilir... Bak, şimdi aklıma geldi, bir kere de Ziyanın elini ısırmağa kalkışmıştı.

Hüsnü sordu :

- Neden?

- Ziya getirdiği kemiği bir atıyordu önüne, bir alıyordu, oynuyordu hayvanla...

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Hüsnü ayıpladı:

- Böyle mızmızlık oyun olur mu? İnsanla da olmaz oyunun böylesi, köpekle de... Kemiği bir at itin önüne, bir al önünden... Elbet te ısırır.

Ahmet konuşulanları sebirle dinledi, sonra :

- Ben köpeğin önünden kemiğini almadım, dedi. Ama olabilir, sırf köpekliğinden ısırabilir beni. İş böyleyse, disiplinsizlik ettim, dışarı çıktım, diye bana ağır bir ihtar cezası kesersiniz. Mesele kapanır. - Derin bir soluk aldım; kederle karışık yürek çarpıntım git gide artıyordu. Ya köpek kuduzarak öldüyse? Beni ısırdığı zaman kuduzdu demek. Demek ben de kuduracağım . - İçimden gülmek geldi, kuduracağım sözünde komik bir şey var, Allah kahretsin-. Kudurmamak için kuduz aşısı yaptırmalıyım İstanbula gidip.. Kuduz hastanesinin başdoktoru tanır beni...

Hüsnü konuştu:

- İstanbula gitmemene karar verdik. Ama olan işler bu kararı bozuyor .. Belki İstanbula polisin eline düşmeden kapağı atabilirsin, sonra, madem doktor da ahbabın, polise haber vermez belki..

Ak başörtülü kadın kahve fincanlarını toplamak için girip çıktı. Söze ben başladım:

- İşi şöyle özetliyebiliriz :- Herkes işi çoktan anlamıştı, ama ben onu bir kere daha ortaya seriyorum. İnadıma . Üç ihtimal var. Birincisi : Köpek kuduz. Ben, ya İstanbula giderken yakalanmadım, ya da doktor haber verdi polise. İstiklâl Mahkemesinin aradığı bir adama gizlice aşı yapmağı göze almadı. Ben kudurmadım. Ne de olsa aşıları yaparlar. İstiklâl Mahkemesini boyladım. İhtimallerin birincisi bu. İkincisine gelince: Köpek kuduz . İstanbula giderken yakalanmadım. Doktor da yiğit çıktı. Aşıları da oldum, kudurmadan, buldum selâmeti. Gelelim üçüncü ihtimale:Köpek kuduz değil. İstanbula giderken yakayı ele verdim, yahut doktor telefon etti polise. Boku bokuna boyladım İstiklal Mahkemesini. Eşekçe teslim oldum. Ha, bir ihtimal daha var: Köpek kuduz, İstanbula gidip aşı olmadan kudurdum kurda. Gitmeli miyim, gitmemeli miyim?

Karar vermediler. Nasıl istersen öyle davran , dediler.

Ahmet yine önden çıktı, İsmail motor sesinin başladığı yerde yetişti yine Ahmede. Konuşmadan yürüdüler.

Gaz lambasını yakıp soyunurlarken, Ahmet:

- İstanbula gitmiyorum, dedi.

İsmail ses çıkarmadı. Yatağa girdi. Ahmet, iskemleye attığı pantalonuna eğildi. Ard cebinden tabancayı çıkardım, İsmailin. Öteki iskemleye atılı elbiseleri üstüne koydum.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Tabancayı sana devrediyorum İsmail.
- Neden?
- Yüzde elli ihtimalle kudurabilirim...
- İstanbula gitmeği deneseen.
- Hayır.Köpeğin kuduzluk ihtimali yüzde elli, Doktor beni ele verir, yüzde yüz. Yollarda yakalanmak da var. İstanbula gitmiyorum.. Kudurursam beni vurursun.. atarsın şu çukurun içine... örtersin üstümü toprakla... kokum duyulmaz... - bütün bu vurursun"ları, " atarsın"ları, "çukurun içine" leri, hele, " kokum duyulmaz"ı İsmaile inatlaş gibi söylüyorum.-Benim burda kaldığımı bilen yok zaten.- Gülümsüyorum - . Ama ne olur ne olmaz, kâğıt ta yazarım, bir devasız sevda yüzünden kıydım canıma, derim. - bu kadar bayağılığa ilk düşüyorum, Allah kahretsin -. İşte böyle İsmail...
- Delisin vallahi...
- Delisini ne? Ne yani? Üstüne atılıp ısırmağa kalkışırsam?Ha? Karşılık vermedi. Sordum:
- Tabanca atmasını bilir misin?
- Bilirim.
- İyi nişancı mısın?
- Oldukça..

Yukarı aşağı dolaştım, tel dolabın önünde durdum, kapağını açtım kapadım.

- Haydi yat artık.
- Yarın bir doktorluk kitabı al, getir.
- Ne olacak?
- Kuduz belirtilerini okuruz. Benim bildiğim bir günde kudurmuyorsun elbet... Krizi mirizi var bokun.. Kudurup saldırmadan önce, salyaların aka aka ulumadan önce...
- Ulumayı da nereden çıkardın be kardeşim?
- Bir piyes seyrettimdi İstanbulda.. Muhsin oynadıydı. Fener bekçileri mi , ne.. Bir deniz fenerinde, kızıyla bütün bağların koptuğu bir gece, fırtınalı bir gece, fener bekçilerinden biri, oğul sanıyorum , kudurup öteki bekçiye, babasına saldırıyor.. İşte orda uluyordu.
- Haydi yat. Lambayı da söndür..
- Kitabı getirmeği unutma...
- Olur, bulursam...
- Bulursam ne demek? Bul getir..
- Peki, peki...

Motor sesi bu gece odanın içinde atıyordu.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- İsmail...
- Ne var?
- Uyuyor musun?
-Tutmuyor.

Kulübenin karanlığında kapının aralıklarından ay ışığı sızdı.

-Ne düşünüyorsun İsmail?

- Hiç bir şey... Oysaki düşünüyordu. Ama şimdi Ahmet, bütün dünya, hele İsmail, bir onun hâlini düşünsün ister. Haklı da oğlan. Ama İsmailin aklında kendi anası..

ALTINCI çİZGİ

İsmail in uzattığı kitabı, Ahmet yatağın üstüne şöyle atıverdi. Yemeği konuşmadan yediler. Cigaralarını içerken Ahmet sordu:

- Kitaba baktın mı İsmail?
- Baktım.
- Nasıl, insan köpek gibi ulur muymuş?
- Ulurmuş.
- Daha neler yazıyor?
- Oku anlarsın.
- Kırkıncı gün..
- Öyle, kırk, kırk bir diyor..

Ahmet kitabı açmadan elbiselerinin üstüne koydu. Lambayı üfledi. Bir süre susuldu. İsmail:

- Numaran kime be kardeşim? dedi. Lambayı yak ta oku...

Lambayı yaktım. Okudum. Şurdan burdan işittiklerimden başka bir şey yok. İlkönce baş ağrıları, mafsal ağrıları, halsizlik filan , derken iştahsızlık, derken korku sebepsiz yere, derken sudan, ateşten korku, derken sayıklar içinde ısırmak, saldırmak isteğinin çilesi, ulumak. Felç kırkıncı günü, kırkbirinci günü...

Kalktım. Yağlı boya kutusunu açtım. Ak boya tübünden sıktım paleto. En kalın fırçayla kapının arkasına altı çizgi çektim. Altı ak çizgi.

-O ne Ahmet?

-Bugün altıncı gün İsmail.

- Delisin vallahi be kardeşim... - Bir cigara yaktı. Bir tane de Ahmede fırlattı. Değenmiyor oğlanın hâline. Kudurmayacak ama canı çıkacak delikanlının bu kırk gün içinde.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

İsmail lambayı üfledi. Ahmet, kapıdaki altı ak çizgiyi karanlıkta görüyor. Daçanın kapısına çizdiğim çizgileri yedinci günü gördü Anuşka:

- Bunlar ne Ahmet?

- Yedinci günümüz. Demek daha on iki üç günümüz kaldı Anuşka.

- Peki sonra?

- Sonrası mâlum, senin iznin bitecek, benim tatilim, Moskovaya döneceğiz..

-Ahmet be.

- Ne var?

- Sen dün gece bir bağırdın uykuda, boğazlanıyormuşun gibi. Ağırlık basmış olacak.

- Her kuduzluktan değil.. Baş ağrıları bile başlamadı daha. Yılda bir iki kere böyle olurum. Bir dahasında, bana öyle şöyle hafifçe dokun yeter... Uyanmak istiyorum, uyanamıyorum Allah kahretsin. Çoğu kere nerde olduğumu biliyorum, ama kendimi büsbütün başka yerde sandığım oluyor. Hemen uyanmazsam öleceğim geliyor. Bir keresinde Anuşka... Dedim ya, korkma, öyle unulacak dokunuver koluma, yeter...

İsmail sabah giderken tabancayı almamış .

- Tabancayı yarın al İsmail...

İsmail karşılık vermedi. Uyumuş.

Batum satranç tahtası gibi bir şehir. Batumda yağmur kırk gün kırk gece yağsa da güneş bir açtı mı, çakıl taşı döşeli sokaklar, saniyesinde, kuruyuverir. Batumda Pranda otelinde oturdum masanın başına... Tropiklerde kaç çeşit ağaç, çiçek, ot varsa, tümü Batumda, Yeşil burunda, Bitkiler bahçesinde: seyret dokun, kokla. 922 yaz ortalarında Batum pilajında, kadın, erkek, yan yana, yüzükoyun, sırtüstü, çırıl çıplak, yani mayosuz filan, anadan doğma yatarlardı. Ben bu pilajda Anadoludan düşmüşüm

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

kadının yalnız elleriyle ayaklarının çıplaklığını, bir de gözlerinin, yalnız pazar yerlerinde seyrettikten sonra... Yaşlı zeytin ağaçları köklerine benziyen ellerle ayaklar.. Ama, kimi kere pazaryerinde, iki bezin arasından bakan gözlerle karşılaşıp, kadını tepeden tırnağa çıplak görmüşüm gibi de olmuşumdur, hatta daha da beter... Bütün tam şeyler gibi tam çıplakliğa da çabucak alışılıyor, hayale yapacak iş kalmayınca... Çok geçmedi Pılajda yatan kadınların çıplaklığını farketmez oldum Batumda. Batumda Fransa otelinde, odamda, oturdum masanın başına, Sokaktan kızıl atlılar geçiyor. Yorgun, yarı aç yarı tok, ama dünya onların... Bu akşam miting var , gideceğim, Batumun çakıl taşlarında tahta tabanlı kunduraların, takunyaların artsız arasız takırtısı... Takır, tukur, takır, tukur, takır... Fıransa otelinde oturdum masanın başına... Karnım da bir aç, bir aç... Günde bir çeyrek funt kara ekmekle, iki övün mısır unu çorbası, iki bardak ta çay içiyorum saharinle. İçinde balık kafaları yüzüyor, çayın değil, çorbanın. Rugan iskarpinlerimi çoktan sattım. Acaralı köylü bir delikanlı aldı. Evleniyormuş. Geline hediye aldı benim ruganları . Kaç milyon rubleye. Beni Trabzondan Batuma getiren Türk vaporundaki tayfalara, kaptanlara sordum: " Batumda para geçiyor mu? Mademki komünistlik, benim bildiğime göre para kalkmıştır ortadan." " Menşeviklerde para geçer, Bolşeviklerde geçmez"dediler. Komünistliği bilmeyiz. Ama Batum şimdi Bolşeviklerde olduğuna göre... " 50 liram vardı. Dağıttım tayfalara. Yalnız bir lira sakladım, tarihi hatıra diye... Beni Batuma getiren gemi, silah, cephane yükleyip döndü Trabzona. Sonradan öğrendim ki bizim tayfalardan kimisi, kaptanlardan kimisi de, komünistliği bilmeyiz diyenler olacak, mücevher kaçakçılığı da yaparlarmış o sıralarda.

Oturdum Batumda Fransa otelinde, masanın başına. Ayakları, yalnız ayakları mı, her bir yanı oymalı, yaldızlı, girintili, çıkıntılı , oval bir masa. Rokoko... Üsküdardaki yalının misafir odasında da rokoko bir masa vardır... Ro-ko ko... Karadeniz kıyısından Ankaraya, sonra ordan ~~Güney Doğu Anadoluya~~ Boluya yaptığım otuz beş günlük, otuz beş yıllık yayan yolculukla, sekiz ay öğretmenlik ettiğim kasaba, kısacası, uzun lafın kısası, İstanbullu paşazadenin, daha doğrusu paşa torununun, Anadoluyla tanışması, bu kere de Batumda, Fransa otelinde, rokoko masanın üstünde duruyor, yırtık, kirli, kanlı bir yazma gibi serilmiş rokoko masanın üstünde... Bakıyorum, ağlamak geliyor yine içimden. Bakıyorum, öfkeden kan tepeme çıkıyor yine. Bakıyorum, utanıyorum yine Üsküdardaki yalıdan.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Karar ver oğlum, diyorum kendi kendime, karar ver... Karar verildi. Ölmek var, dönmek yok. Dur, acele etme oğlum. Koyalım soruları da şu masanın üstüne, Anadolunun yanı başına. Neyini verebilirsin? Ne verebilirsin? Herşeyimi, herşeyi... Hürriyetini? Evet! Hapislerde kaç yıl yatabilirsin bu uğurda? Gerekirse ömrüm boyunca.. İyi ama sen kadınları seversin, yiyip içmeği, temiz giyinmeği seversin. Avrupayı, Asyayı, Amerikayı, Afrikayı dolaşabilmek için can atıyorsun. Anadoluyu Batumdaki Rokoko masanın üstünde bırakıp ta Tiflisten Karsa, ordan da Ankaraya döndün mü, ~~bir, iki~~ yıla kalmaz mebus olursun, bakan olursun, kadın ,yemek, içmek, sanat , dünya ... Bırak!. Hapislerde gerekirse ömrüm boyunca yatabilirim... Peki, asılmak ta var, öldürülmek te, Suphiyle arkadaşları gibi boğulmak ta var, komünist olursam, diye sormadın mı kendi kendine Batumda Sordum./Öldürülmekten Korkmuyor musun diye sordum. Korkmuyorum. dedim. Birden, düşünmeden mi? Hayır. Önce korktuğumu anladım, sonra korkmadığımı. Sonra sakatlığa, topallığa, sağırlığa razı mısın bu uğurda diye sordum. Verem illetine, yürek hastalıklarına, körlüğe? Körlük mü?... Körlük... Dur, Hiç düşünmemiştim kör de olunabileceğini bu uğurda.. Kalktım. Gözlerimi sım sıkı yumdum. Dolaştım odanın içinde... Eşyaları ellerimle yakalıyarak, kapalı gözlerimin karanlığında odayı dolaştım. İki kere tökezlenip , yere kapandım, ama gözlerimi açmadım... Sonra ~~durdum~~ masanın bışında durdum. Gözlerimi açtım. Razıyım körlüğe de.. Biraz çocukça, belki de biraz komik.. Ama doğrusu bu. Ne kitaplardan, ne ağız propagandasıyla , ne sosyal durumum yüzünden geldim geldiğim yere... Beni geldiğim yere Anadolu getirdi. ~~Seriz ayda, bir kasabacağın~~ Kıyısından şöyle bir üstün körü seyrettiğim Anadolu. Yüreğim getirdi beni geldiğim yere .. İşte böyle...

YEDİNCİ ÇİZGİ

İsmail sabah karanlığında yatakten çıktı.ı zaman , Ahmet, çoktan uyanmıştı. Ama uyuyormuş gibi yaptı. Kısık gözkapakları altından İsmaili gözetledi. İsmail giyindi, tabancayı aldı, evirdi, çevirdi, cebine soktu. Tel dolaptan sucuk, ekmek çıkardı, ayaküstü yedi. Kapıyı yavaşça açıp, yavaşça kapadı arkasından. Ahmet hep öyle gözleri kısık gözetliyordu. Birden bire kulübenin içinde, dışında, şosede, çınarlı sette, Hüsnünün patiska kılıflı sert sedirlerinde , Şükrü beyin taşlığında, yangın yerlerinde, İzmir şehrinde, Moskovada Tüverksoy caddesinde, Anuşkanın daçasında, denizde, dünyada bir şeyin eksikliğini duydu. Bir şey yok

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

uyanık. İyi ama yok olanın yokluğunu şimdi , şu dakka, ansızın anladı. Belki şimdi, şu dakka, ansızın durdu motor sesi, ansızın kopuverdi. Ahmet kulak kabarttı, tıpırdıya, mırıldıya değil, sessizliğe . Si-Ya-U her zamanki gibi, ayaklarının ucuna basarak odaya girdi. Hiç bu kadar, böyle şafak vaktı geldiği olmamıştı. Buz tutmuş çifte camların arasında kar yağıyor. Si-Ya-U nun nerden geldiğini biliyorum. Masanın üstüne oturdu. Masanın uzunluğu iki metreden çok olmalı, genişliği seksen doksan santim. Niye bir metre değil? Şunu bir ölçeyim. Yukardan uzun mu? Mezarımı kendi elimle mi kazdım Allah kahretsin? Mezarımı yol üstüne kazsınlar, diye bir türkü vardır. Yalıda dadım söyler, ben ağlardım. Tabancayı aldı İsmail. Si-Ya-U masadan kalktı, komodinden fildişi parçasıyla oyma takımını çıkardı. Fildişini yontuyor, törpülüyor. Şapkası başında. Bu odayı iki ay önce verdiler ikimize, ben türk öğrencileri güzel sanat kolunun, Si-Ya-U , Çinlilerinkinin başkanıyız diye. Si-Ya-U işlediği fildişlerini daha çalışırken gösterirdi bana: birbirinden nazlı, birinden güzel, hepsi kederli, hepsi birbirine benziyen ince, uzun sarmaşıklar gibi döne, kıvrıla yükselen yirmişer santim boyunda Çinli kızlar: bir de , kağnaşkurup yağlı, çıplak karınlarını , bağdaş kurup dizlerine yerleştirmiş , dazlak, köse, ihtiyar Çinliler. Ama bir aydır işlediği fildişi parçasını göreceğim diye üzülüyor. Ben de görmemezlikten geliyorum. Ama biliyorum kimin yüzünü fildişine geçirdiğini... Çalar saat zırladı. Si-Ya-U elindekileri ceplerine soktu. Şapkasını ne zaman çıkarmış? Demek kendimden geçmişim bir aralık. Çalar saat durmak yaeakmış gibi zırlıyor. İsmailin çalar saatını hiç bir sabah duymadım. Hep yastığının altında.

- Yeni mi geldin Si-Ya-U ?

- Neden?

-Yatağın bozulmamış ta.

Ses çıkarmadı, ama yeni geldiğini benden gizlemek istediğini anlamayıp ta, daha kötüsü, anlayıp ta bunu kendisine sormama sinirlendiği belli.

- Yine Anuşkayla mıydın?

Yüzüme çok ayıp bir iş yapmışım gibi baktı.

- Kızı sevdiğini biliyorum, dedim.

Ses çıkarmadı, yüzüme hep öyle bakıyor.

-Yoldaşından böyle şeyleri gizler mi insan? Anuşka da seviyor mu seni? Kendimden utanıyorum, ama sabahlara kadar Anuşkayla olması; aklıma öpüştükleri filan gelmiyor, Anuşkayla Moskova ırmağı boyunda el ele bile tutuşmadan dolaştıklarını biliyorum, gözümle

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

gördüm; sabahlara kadar Anuşkayla olması deli ediyor beni, bunun beni deli ettiğinin de şimdi farkına varıyorum. - Anuşka da seviyor seni değil mi?

- Hayır.

Kar dinmiş.Tüverskoy bulvarının sıralarında tek tük oturanlar var. Sıtırasnoy alanına doğru çıkıyorum. Kızaklar geçiyor. Bu köpek kurt köpeği.Sarı değil, kara.Kurt köpekleri sarı olmaz. Bir kız çocuğunun yanı sıra yürüyor. Kuduz köpek alçakça ısırır adamı. Sessizce yanaşır arkanızdan, sol bacağınızın baldırını ısırıverir. İsmail giderken kapıyı iyice çekmemiş, sabah aydınlığını görüyorum aralıktan. Ekim Büyük Devriminin(Oktobr'un) dünya ve rus resmine etkileri üstüne bir yazı hazırlıyorum. Üniversite kitaplığındayım. Üsküdardaki yalının , güzün, arka bahçesindeki durgunluğu hatırlatan sessizlik içindeyim. Önümde, konumu ilgilendiren kitaplar , belgeler duruyor. Hiç birine bu akşam el sürmedim. Çalışmak gelmiyor içimden. Sabahleyin, en sevdiğim dersi, Ekonomi Politiği bile iştahsız dinledim. Kitaplıkta benden başka iki kişi var daha. Biri rustur. Genç. ~~Kırımda Vrangeli denize dökerken~~ yitirmiş iki kolunu. Kitabın yapraklarını dişlerine sıkıştırdığı bir tahta parçasiyle açıyor. Öbürünü tanımıyorum, kılık kıyafetine,yüzünün çizgilerine bakarsan mongol, Gözüme, solumdaki boş masada, Pravda gazetesinin koleksiyonları ilişti. Aldım ciltlerden birini. 1922 yılı. İlk sayfada başlıklar; yeni yıl mesajı: " Unutmayın yoldaşlar: işçilerle köylüler cömert ellerini uzatmazlarsa, yeni yıl, Volga boyunda , yeni mezarlar demektir! Yeni yıl dileğimiz : açlığı yenmek, sanayii diriltmek, bereketli hasat, bütün dünyada proleter devriminin zaferi ! " Öteki haberlere bakıyorum. Mısırda Milli Bağımsızlık savaşı. Çekoslovak hükümeti Rusyadaki açlara on üç milyon kron gönderdi. Çeviriyorum yaprakları. 3 Ocak : Almanyada demiryolu işçileri genel grevi . Çinde Matbaa işçileri grevi. İngilterede maden işçileri greve hazırlanıyor. Çeviriyorum yaprakları. 6 Ocak : Lehistanda demiryolu işçileri grevi. Sömürgelere yabancı egemenliğine karşı savaş. Bakunun petrol istihsali artıyor. İrlanda da sokak savaşları. İngilterede kapital saldırıyor. 12 Ocakta, Ticaret üstüne bir yazıyla gözümüz çarpıyor. Uzak Doğuda Kızılların başarılarını anlatan bir yazı gözüme çarpıyor. 14 Ocakta başlıklar : " Maaşını aldığında açları hatırla! Kendi çocuklarına yemek yedirirken , anaları babaları açlıktan ölmüş Volgaboyu çocuklarını unutma! " 20 Ocak: Mısırda milliyetçilerin teklifi ... Türkiye haberi arıyorum. Buldum. 7 Şubat .

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Ankaradan dönen Furunze yoldaşın demeci: Ukrayna ile Türkiye arasında andlaşma yapıldı. Büyük Millet Meclisi Sovyet Rusyayla dostluktan yana. 10 Şubatta yine Furunze yoldaş : " Eskiden, diyor, çarlık zamanında türk halkının geniş yığınlarıxx arasında,kuzeyden inen emperyalizm tehlikesinden korku,Moskova korkusu büyük bir rol oynamış. Bu korku türkün ruhundaki karakteristik bir özellikmiş. Şimdi , teraine. Türk halkı Rus, Ukrayna ve öteki Sov et cumhuriyetlerine karşı büyük bir dostluk duyuyor. " Martta bir haber daha buldum: Cenevre konferansına Türkiyenin de çağrılmasını isteyen Sovyet hükümetine teşekkür etmişiz. Sagamanyan girdi içeri. Üniverstie Parti Hücresi sekreteri. Kızıl bayrak nişanını takmamış bugün... Omuzumun üstünden baktı önümde çarşaf gibi serili Pravdaya . Fısıldadım: " 22 nin gazeteleri . Aradan iki yıl değil, on yıl geçmiş gibi geliyor insana. Başını salladı. Fısıldadı:" Tarım Politikamızın önünde duran meseleler [redacted], diye, bir yazı olacak. Gözüne ilişirse hangi tarihte çıktığını bir yere yazıver. Ya aralık ayıdır, ya kasım ". "Olur", dedim. Gitti. Sagamanyan, Orta Doğuda Toprak meseleleri üstüne bir inceleme hazırlıyor. " Üç yılda biter sıkı çalışırsam ", diyordu. Oysa kanseri var. Altı ay, bilemedin bir yıldan çok yaşayamıyacağını kendisi de biliyor. Volgaboyunda açlık çeken çocuklara İran 300 put pirinç ve 23 put karadüzüm vermiş. Birleşik Amerika Devletleri Cumhuriyeti yedi şilep mısır yollamış. İngiltere bakanlar kurulu Rusyaya paraca yardımı reddetmiş. 15 marta gelmişim. İtalyada faşistler zorbalık ediyor. "Her teşkilât, her yurttaş , açlıktan kırılanları kurtarmak için her şeyi yapıp yapmadığı sorusuna elini vicdanına koyarak karşılık vermeli. Açlıktan ölenlerin inliltisine bugüne kadar kulaklarını tıkıyanlar lânet direğine [redacted] ve katillik damgasıyla damgalansın! İsveç komünistleri 1560 put un, balık ve 20,000 kron yollamış.Rus komünist Partisi on birinci kurultayında Lenin konuşuyor. İtalyada Faşist diktatörlük. Yine bizden haber: Türk komünistleri Vladivastokun kızıl kuvvetlerce kurtarılışını kutlamışlar. Büyük Millet Meclisi İstanbul Hükümetinin varlığına son veren bir karar almış . Yaprakları çeviriyorum: Moskova yakınları kömür havzası elektrikleştiriliyor. Sovyet hükümeti Lozan konferansına eşit haklarla katılmağı istiyor... Pencerelerin ötesinde, Moskova akşamının üstüne kar yağıyor yumuşacık, lapa lapa. Kolları kesik delikanlı dişlerine sıkıştırdığı tahta parçacığıyla kitabının yapraklarını hızlı hızlı çeviriyor.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

7 Kasımda başlıklar: " Selâm sana Batı işçisi ; rus işçi cumhuriyetini tutan sensin . Kale Vilhelmi yıkan sizlere, komünizmin Alman demircilerine selâm. Stinessin kanlı tahtını da parçalayın! " Aynı sayıda Leninin kutlaması : " Değerli yoldaşlar. Ekim devriminin beşinci yıldönümünü hepinize candan kutlarım. İsteğim şu: gelecek beş yılda, şimdiye kadar, elde silah, kazandıklarımızdan daha az kazanmıyalım , hem de barış içinde: Sizin Lenin. " Aynı sayıda : " Gençlik, gençlik, tez ol, giden kuşakların yerini almaya gel!" Bizim Hasan girdi içeri. Beni görmezlikten geldi. Solumda uzak bir masaya oturdu. Hasan Tevfik, Osmanlı ordusu küçük zabitlerindenmiş. Kafkasyada çar ordularına esir düşüp Sibiryada çalıştırılmış. 918 de Bolşeviklere katılmış. 919 da Mustafa Suphiyle tanışmış. Ak kuvvetlere karşı çarpışmadığı cepe yok gibi: Kolçakla da, Çekoslovaklarla da, Vrangelle de ve Suphinin kurduğu Türk Kızıl alayında, Taşnaklara ve Gürcü Menşeviklere karşı da savaşmış. ~~Suphiyle yoldaşlarının Karadenizde şehit düşmelerinden sonra da Suphiyle Moskovaya gelip~~ Üniversitede okumuş. Felsefe okuyor ama, elektrik mühendisi olmak istiyor.Beni sevmez, sınıf düşmanlarına, kapitalistlere, emperyalistlere tek kurşun atmadan Moskovada Üniversiteye, elimi kolumu sallıya sallıya gidebildiğim için sanırsam. Bir de paşa torunu olmamı bağışlayamıyor. Göz göze geldik. Gülümser gibi yaptı. 7 Kasım 1922 tarihli Pravdaya döndüm: " Burjuva jandarmasının demirine vurulan ve zindanlarda yatan ve komünizme katkısız hizmetleri yüzünden kovalanan, sürülen, işkence gören, idam edilen yoldaşları, proleter zaferinin beşinci yıldönümünde, hapisanelerin duvarlarını, sınırları aşarak selamlarız!" Anuşka girdi.Başımı iyice eğdim Pravdaya, ama gözucuyla izliyorum kızı. Beni gördü. Yanıma gelmeğe davrandı, vazgeçti. Arkamda kapıya yakın bir masaya oturdu sanıyorum. Pravda : " Sibiryayı Japonlardan temizlemeliyiz " diyor, " Uluslararası kapitala sert davranmalıyız ", diyor, " Amerikayla ortak bir iş dili bulmalıyız! " diyor, " Bütçe denkliği sağlanmalı! Fabrikaların boşa işlemesi önlenmeli!"İşsizlere yiyecek ve iş! " Bağamanyanın aradığı yazının peşindeyim. Yaprakları çeviriyorum.İngilterede işsizlerin gösterisi. Türkiyede sınıf kavgası keskinleşiyor. Komünist gençlik Enternasyonalı üçüncü kurultayı. Çinde U-Pey-Fuyla Tsa-Kun kuvvetlerinin çarpışması. 15 Aralık: " İkramiyeli istikraz senedi alıp, rublenin değerini sağlamlaştırın!". Emperyalist harpler tehlikesine karşı nasıl savaşmalı? Buldum Bağamanyanın istediği yazıyı. Tarım politikamızın önünde duran meseleler: 21 Aralık 1922. Kalktım. Anuşka gerçekten de , görmeden kestirdiğim gibi, arkamda, kapıya yakın

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

masada oturuyor.

- Gel dışarı biraz.

Çıktım koridora. Geldi.

- Ne istiyorsunuz?

- Dün gece Moskova Irmağı boyunca mı dolaştınız Si-Ya-U yla?

- Size ne..

-Oğlan deli gibi tutkun sana...

Karşılık vermedi. Gözlerinin mavisi kararmış.

- Sen de seviyorsun Si-Ya- U yu...

- Neden sevmiyeyim? Ne istiyorsunuz benden? Niye çağırdınız beni?

- Ne okuyordun şimdi?

Gülümsedi. Yalnız sağ yanağı çukurlaştı azıcık, yalnız sağ yanağı.

- Yesenini... Başka bir soracağınız var mı?

- Yok.

- Hayır İsmail, öyle değil iş. Üstten aldığı yok kızın. Aklıma her şey geldi de, numara yaptığı gelmedi. Numaranın serresi olsa anlardım. Hemen anlardım. Hem ne diye tavlıyacak beni? Üniversitenin delikanlıları pervane etrafında. Ama bir Si-Ya-U yla senli benli. Ötekilerle de şakalaşıyor, gülüşüyor, dansediyor, dolaşıyor, ama o kadar. Daha ötesine gitmek zaten kimsenin aklından geçmiyor ki... Belki de geçiyor, ama herkes bir birinden çekiniyor : aklından geçenler anlaşılacak ta rezil olacağım diye. Yani daha ötesini akıldan geçirmek afyonkeşlik dalgası gibiş bir şey. Bunun ne biçim bir dalga olduğunu bilmiyoruz, belki böyle bir dalganın adını bile duymamışız. Ama bilsek, afyon yutup dalgaya düşsek, sonra ayılsak etraf bizi bir temiz alaya alır değil mi? İşte öyle...

O akşam Çinliler , devrim hareketlerindeki şanlı bir olayın yıldönümünü kutluyordu. Si-Ya-U, Üniversite klübünün tiyatro salonunda, kapıların açılmasından az önce, soktu Ahmedi. Sahnenin dış çerçevesinde hevenk hevenk çiçek asılmış.

- Bu kadar çiçeği nerden buldunuz bu kışta kıyamette?

Çiçekler kasttandı. Si-Ya-U , bir kayısı gülünün yaprağını Ahmedin avucuna yatırdı: yaprağın üstünde ak benekli, kırmızı bir böcek. Kâsttan.

- Kim görecek bu böceği Si-Ya-U?

- Meraklısı... Hem biz ustalığımızı kendi kendimize de ispatlamak istedik.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

duvarlarda yukardan aşağı inen kırmızı beslerde Çince yazılar. Ben adamın Çince resmini çizebilirim.

Öğrenciler, konuklar, ibişe, kakışa, bağıra çağıra girdi salona. Göze en çok çinlilerle Japonlar hattâ zenciler değil de, Kafkasyalılarla Orta Asyalılar çarpıyor. Kılık kıyafet meselesi galiba. Şehirde de, millî kıyafetleriyle, tabancaları ve hançerleriyle dolaşıyorlar. Orta Asyalıların delikanlıları kızlarından yakışıklı. Sahnede,prezidyum'un başı üstünde, Marksın, Engelsin, Leninin ve Bolşevik partisi büyüklerinin resimleri. Marksla Engels en yukarda, çerçeveleri de çiçekli. Dünya komünist hareketi liderlerinden yirmi kadar yoldaşı, alkışlar arasında, prezidyuma , fahri üye, seçtik. Sagamanyan sözü Li'ye verdi. Dağ gibi bir delikanlı. Çince bilmiyenler de, yani çoğunluk, çinlilere bakıp, az bir duralamadan sonra , alkışlarla kesiyor ikide bir Li'nin sözünü. Zincirlere sarılı yeryüzü yuvarlağını görüyorum. Yuvarlaktan en az üç kere büyük bir işçi, balyozunu zincirlere indiriyor. Paslı, ağır halkaların birbirinden kopup havaya savrulurken çıkardığı şamataya duyuyorum. Solda, önde Anuşkayı gördüm. Komintern'de çalışan yaşlı bir İngilizle Hintli bir öğrencinin arasında oturuyor. Linin söylevini Rusçaya çevirdiler. Linin söylediklerinin hepsine inanıyorum. Kapitalı görüyorum. Fabrika zamanın kıyıcı örülmüş düşmanlarıyla örülmüş ağının ortasında, domuz kafalı koca bir örümcek. Pırlanta yüzüklerle yüklü küt parmaklarını önündeki altın para yığınına daldırmış. Anuşka başını çevirdi arkaya, göz göze geldik. Etli dudaklarının kıyısıyla gülümsedi. Anuşkanın kulakları kendinden genç, on dördünde var yok. Sahnede Ukraynalı bir kız Ukraynaca konuşuyor. Anuşka omzundaki saçları kabarttı sol eliyle . Ahmet, Ukraynalı kızın adını öğrendi: Lena. Soyadı: Yurçenko. Yurçenko kumral. Konuşurken iki yanağı da çukurlaşıyor, Anuşkanınki gibi yalnız sağ yanağı değil. Bizim İstanbul kızlarına benzer bir yeri var. Bacağın bu kadar biçimlisini ilk görüyorum. Ukraynalı kızın söylediklerini anlıyorum. Bir duvara bir el III üçüncü enternasyonal yazdı. Duvarın dibine Kapital, kerim içinde , devrildi, silindir şapkası bir yana, göbeği bir yana... Hep bir ağızdan enternasyonal marşını söyledik, herkes kendi dilinde, yalnız Enternasyonal sözünü her millet enternasyonal diye söylüyor, aynı zamanda söylüyor.

Ahmet fuayede sordu Anuşkaya:

- Konsere kalacak mısın?
- Hayır. Gidiyorum.
- Seni evine kadar geçirebilir miyim?

TÜSTAV SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Gece karanlıktı.Karların aydınlığıyla ağaramıyordu. Hava soğuk değil. Bulvarlardan Moskova ırmağına doğru gidiyoruz. Anuşka :

- Babamı gözümün önünde öldürdüler, dedi.

- Kolçak kurşuna dizdirmiş değil mi?

- Kurşuna dizmediler. Kapımızı çaldılar. Annem açtı. Babamın odasına girdiler. Ben de ordaydım. İki subay . Biriei, sarışını, çok iri mavi gözlüsü, tabancasını çıkardı, ateş etti babamın başına. Üç el...

Peki size sonra ne yaptılar, Sibiryadan buraya nasıl gelebildiniz? Annen nerde öldü tifüsten?" diye merdumxx sormadım.

- Ben resim yaparım, yani ressamım ..

- Biliyorum. Gördüm. Sizin odada...

- Ne zaman geldin bizim odaya ?

- Resimlerinizden birisi hoşuma gitti, birisi çok.. İkisi şöyle böyle.. ama bir çoğunu sevdim.

Si-Ya-U ne diye sakladı benden Anuşkanın geldiğini. Ne zaman gelmiş olabilir? Ne yaptılar? Bu "Ne yaptılar?" ansızın geçti aklımdan, yüreğim dalından koptu r sandım. Sonra dehşetli utandım gözümün önüne gelenden. Ama şu Si-Ya-U da hergele ya...

- Niye konuşmuyorsunuz?

- Si-Ya-U senin heykelciğini yapıyor değil mi fildişinden?

- Haberim yok... Bana bir kedi yap diye rica ettimdi. Kedilere bayılırım. Ama becoremiyor bir türlü. Kedi yapmasını bilmiyor.

- Kedini bana getir , yağlı boyasını yapayım..

- Kedim yok ki..

- Öyleyse aklımdan yaparım.. Koskoca bir Ankara kedisi..

- Sahi mi?

- Niye yalan olsun?

Moskova Irmağına bakan Kıram Spasite kilisesinin bahçesine girdiler. Anuşka:

- Buraya kışın, geceleyin, ilk gelişim,dedi.

Bahçenin karlı sık fundalıkları arasındaki sıralar boş değil. Biz uzakta, açıklıktaki bir sıraya oturduk.

- Beni pek mi münasebetsiz, pek mi kaba bir herif sanıyorsun Anuşka?

- Hayır, ama dedenizin paşalığını unutturmak için, kimi kere, kabalığınızı mübalağa etmeseniz daha iyi olacak.

- Bizim Türklerden mi duydun paşa torunluğumu? Kim söyledi biliyorum..

- Kimse söylemedi, ben anketinizde okudum..

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Hayır... Bizinkini okudum.

Niçin ?, diye sormadım. Akla uygun bir karşılık verecekti. Oysa en akla gelmez karşılığı ben vermiştim , onun yerine kendime.

Birden bire fır fır düdükler öttü, milis düdükleri. Çığlıklar, koşuşmalar.

- İki kişi de burda..

Ahmetle Anuşkaya, daha neye uğradıklarını anlamağa vakit bırakmadan, pos bıyıklı bir milis :

- Yürüyün, dedi..

Ahmet, bahçeden çıkarılan kadınlı erkekli küçük kalabalığı gördü. Başına ilk geliyordu, ama, arkadaşlarından duymuştu, olanı biteni hemen anladı. Anuşkanın koluna yapışmış ~~olan~~ pos bıyıklı milise:

- Çek elini kızın kolundan, dedi. Biz Üniversite öğrencisiyiz.

- Ben öğrenci değilim, ben daktiloyum Üniversitede...

- Ne olduğunuzu karakolda anlatırsınız!- Ard arda birkaç kere öttürdü düdüğünü. Bir milis daha geldi. Bıyıksız.-

- Kafa tutuyorlar..

Anuşka , kolunu pos bıyıklının elinden kurtarırak:

- Kafa tuttuğumuz yok, dedi. Ne oluyor? Bizden ne istiyorsunuz, niye karakola gideceğiz, anlamadık,dedi.

-Burada ne yapıyordunuz?

- Oturuyorduk.

- Demek öyle kardeş kardeş oturuyordunuz?

- Evet, öyle, dedi Ahmet.

- Kardeş kardeş?..

Ahmet tekrarladı bıyıksız milisin sözünü :

- Kardeş kardeş...

- Sende pek öyle kardeş kardeş oturacak göz yok..Gürcü müsün?

- Türküm. Politik göçmenim. Komünistim.

Ahmedin uzattığı kâğıtları, defterçikleri elektrik fenerinin ışığında bıyıksız milis inceledi, pos bıyıklıya sordu :

- Sen bunları birşey yaparlarken mi bastırdın?

- Yoo.. Ama burda işleri ne? Yapacaklardı nasıl olsa..

Anuşka:

- Biz burasının fena bir yer olduğunu bilmiyorduk, dedi..

- Bildiniz işte..

- Bir daha gelmeyiz...

- İsterseniz az daha oturun, ama sizin yerinizde olsam hemen çeker giderdim...

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Ahmetle Anuşka Kilisenin bahçesinden çıktılar. İkisi de farkında olmadan gülümsüyordu. Konuşmuyorlardı. İçlerinde tuhaf, biraz ayıp, biraz ılık birşeyler vardı, hele Ahmedin içinde. Anuşkanın avlu kapısı kemerinin karanlığında , Ahmet, birdenbire , kızı öptü. Anuşka karşı koymadı. Kendini bıraktı ağzıma. Yüreğimden vuran bir ışıkla aydınlandım tepeden tırnağa. Anuşka öpüşmesini bilmiyordu. Başını aldım avuçlarımaı:

- Bak gözlerime kız... Sen benden önce hiç kimseyle öpüşmedin mi
- Öpüştüm..
- Yalan söylüyorsun..
- Bırak beni..

Bir daha öpmek istedim. Karşı koydu.

Akşamüstü oturmuş kedi resmi yapıyorum . Üç ayda bu , ya ~~on dördüncüsü~~ ya ~~on beşincisi~~. Moskovaya bahar yağmurları yağıyor.

Si-Ya-U :

- Anuşka seviyor seni, dedi.

" Bunu da nerden çıkardın? " dedim.

- Kendisi söyledi bana, dedi.

Motor sesi güm güm de güm güm.

- Şu lambayı üfleyiver Ahmet.

Ahmet lambayı üflemeden önce kalktı, kapının arkasına ak boyayla yedinci çizgiyi çekti.

- Arkadaşlara İstanbula gittiğimi söyle İsmail.. Hani bir şey olursa beni burda bilmemeleri...

- Peki peki.. Yat artık.

Motor sesi güm güm de güm güm..

ON DÖRDÜNCÜ ÇİZGİ

Ahmet, akşam olmasını beklemedi, on dördüncü çizgiyi, İsmail gittikten iki üç saat sonra çekti kapının arkasına. On dördüncü olduğunu biliyordu, ama yine de saydı. On dört. Kırk birden çıkar on dördü yirmi yedi kalır. Kapı tahtalarından dışarıya baktı. Hızla geri çekildi. Yine baktı. Sarı yemenili, şalvarlı , yalnayak, esmer , genç bir kadın, çalıların üstüne çamaşır seriyor. Yanıbaşında da belden yukarısı çıplak bir oğlan. Oğlan klübeden yana baktı. Ahmet oğlanla göz göze geldi. Geri çekildi. Çingene olacaklar. Sesleri duyuluyor. Oğlan , klübeye girecceğim diyor, kadın giremezsin, asma kilidi görmüyor musun, diyor, oğlan, açarım kilidi, diyor. Oğlan kilidi kurcalamağa başladı. Ahmet sol köşeye çekil-

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

di. Oğlan kapı tahtasının aralıklarından içeri bakıyor, lamba ışığ var," diyor, Ahmet küfrediyor içinden oğlana da, lambaya da, kendin de. Oğlan kilidi zorluyor, kadın bağırıyor. Tahta aralıklarında gölgelerin itişip kakıştığını görüyor Ahmet. Oğlan basıyor feryat dayak yiyor anlaşılan. Kadınla oğlan tahta aralıklarından kayboldu. Ahmet köşede kımıldamadan durdu belki on dakka, belki iki saat; sonra ayaklarının ucuna basarak ; deliliyim ne, ayak seslerim duyulur mu dışardan, zaten yalnayağım ; kapıya sokuldu. Kadın çamaşırların yanına çökelmiş , oğlan sırtüstü yatmış. Geri çekildim, eski köşeme ve iskemleyi uzanıp aldım. Oturdum. Ellerini de kavuşturdum göbeğimin üstünde. Kadın türkü söylüyor. Sıcacık bir sesi var. Çingene karıları ateşli olur derler. Lambanın gazı bitti , bitecek. Hay Allah kahretsin. Ahmet kalktı, gaz tenekesine giderken hatırladı, gaz yok, İsmail bu akşam getirecek. İskemlesine döndü. Çocuk bir erkekle konuşuyor. Kulübede lamba yandığını söylüyor . Erkek , sahibi giderken söndürmeyi unutmuştur " , diyor. Kapıya yaklaştılar. İçeri bakıyorlar. Lamba pır pır etti, söndü. "Söndürdü lambayı , diyor oğlan. Kadın bağırıyor : "sise ne elin lambasından, diyor. "Periler var kulübede , diyor, oğlan.

Dışarda ses seda kesildi. Ahmet, kalktı, dışarıya baktı, kimseler yok, çamaşırlar bile . Kapının aralıklarını gazete kaatlarıyla ~~ile~~ tıkadı. Yattı sırtüstü karyolaya . Zifiri karanlık. Ölüm , zifiri karanlık bile değil. Baş ağrıları, korkular, çırpınışlar, salyalarla ulumak, İsmailin beni tabancayla vuruşu filan da değil. Zifiri karanlık bile olmıyan şeyin kederini duyuyorum. Ölüm keder bile değil.

İsmail geldi. "Eponin sol yamacında çadır kurmuşlar," dedi, "giderler her halde sabaha. Ziya bayılırdı çingenelere, evlenmeğe yeminli olmasam , çingene karısı alırım , derdi."

Yemeği kulübede yediler, kapıyı açmadan. İsmail:

- Şu kuduza karşı bir hap bulsalardı, dedi, iğneye filân lüzum kalmazdı. Bulacaklar. Görürsün bulacaklar günün birinde onu da.

Ahmet:

- Hap bulunmadan ben hapı yutacağım , dedi. Gülmedi.

- Bir halt olacağın yok, dedi İsmail, kapıdan yana baktı çingenelere her halde.

- On ~~inci~~ çizgi , dedi Ahmet.

Gece yarısına doğru mu ne kapıya ~~sarılıyorlarmış~~ gibi geldi Ahmede. Sıçrıyarak doğruldu portatifin üstünde.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Kapıyı açtım. Tanımadığım iki adam. Kalpaklı, külot pantolonlu iki adam, otel koridorunda yanan gaz lambasıyla arkadan aydınlanıyor. Süleyman Rızayla Tevfik Necati de doğruldu yataklarında. Adamlardan biri:

- Giyinin beyler, dedi.

Tevfik Necati sordu:

- Neden?

- Nedenini birazdan anlarsınız. Bavullarınızı da alın.

Süleyman Rıza sordu:

- Bendeniz de mi?

- Siz de.

Ben birşey sormadan çıktım yataktan. Otel odası gece kandilinin alaca karanlığında. Tevfik Necati sordu:

- Peki ama siz kim oluyorsunuz?

- Ayın-Pe 'den.

Ayın-Pe, askeri polis.

Adamlardan ikincisi bana:

- Rahatsız olmayın. Yatabilirsiniz, dedi. Adamlardan birincisi odadaki lambayı yaktı:

- Gürültü etmeyin.

Bana değil, Süleymanla Tevfiğe söylüyor. Süleymanın elleri titriyordu. Bavulları topladılar. Adamın birincisi kattı onları önüne , çıktılar . Odada kalan ikinci adam bana:

- Biz sizi gelip aramadan yarın odanızdan çıkmayın, dedi.

- Peki ama..

- Beyleri İstanbula iade ediyoruz. Bir saat sonraki vaporla. Allah rahatlık versin.

1921 baharında , hangi ay aklımda değil , ama Cuma günü biliyorum, dedem Üsküdardaki iskele camiine sabah namazına gitmişti,Süleyman Rıza, Tevfik Necati ,ben kaçtık İstanbuldan takayla. Dört gündür İneboludaydık. Kuvayı Milliyeye katılmak, Ankaraya gitmek için geldik . Süleyman, gazeteci , Tevfik şair. Tevfik, geçen yıl bir şiiri için nişan aldı Padişahtan, hatta yolda : " Bu nişan işi başıma bir bela çıkarmasa Ankarada ", deyip durdu.

Uyuyamadım. Az uzaktaki denizin gürültüsünü dinledim. Acı acı öten bir vapor düdüğü duydum. Düdük üç dört kere öttü. Tevfiği, padişahtan nişan aldı diye geri yolluyorlar belki. Ya Süleyman? Istanbuldaki işgal kuvvetleriyle, Fransızlarla , İngilizlerle filan bir ilgisi olduğunu sanmıyorum. Anadoluya, daha çok,

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI -TÜSTAV-

İstanbulda gırtlağına kadar borca batmış için geçiyor, diye düşündümdü.

Ertesi günü, öğleye yakın, dünkü külot pantolonlulardan birincisi geldi. Ayın-ı-e'nin deniz kıyısında, yüksekçe bir yerdeki merkezine gittik. İki katlı, tahta, bir Anadolu kasabası evi. Bir odaya girdik. Masada kırpık bıyıklı, çok zayıf çok küçük gözlü biri oturuyor. Bana yer gösterdi:

- Arkadaşlarınızı Büyük Millet Meclisi Hükümeti, seciyesizliklerinden dolayı iade etti İstanbula. Siz Ankaraya gidebilirsiniz. Yüz lira yol harçlığı. Buyurun.

Parayı aldım. Ertesi günü bir eşekçi kiraladım. Bavulumu yükledim eşeğine. Hava da soğuk. Paltom da ince. Göğsüme, sırtıma gazete kâğıdı koymamı sağlık verdiler. Öyle de yaptım. Eşek, hem beni hem bavulu çekecek halde değil. Zaten eşek sırtında yolculuğu da onuruma yediremedim. Yaya koyulduk yola. Dağlara tırmandık. Canım Anadolu dağları. Bir dönemeçte, mola vermiş, 8-10 kişiye rastladık. Hepsi genç. Üstlerinden başlarından belli, hepsi İstanbuldan. Hepsinin sırtında çanta gibi, çıkın gibi bir şeyler. Cigara içiyorlar. Tanıştık. Hepsi yedek subay. Kimi Çanakkalede dövüşmüş, kimi Filistinde, kimi Galiçyada. Yenilgiden sonra İstanbula dönmüşler, birisi de esirlikten dönmüş, ta Hindistandan, çoğu öğretmenmiş askere gitmeden önce. İneboluya bir hafta önce geçmişler. Ankaraya, ordan cepheye gideceklerr. Kaç yaşındasınız? dediler. 18 imi bitirdim, dedim. Bir yıl sonra cephede görüşürüz dediler. Hep beraber koyulduk yola. İçlerinden birisi hasta görünüyordu, esirlikten döneni, onun çıkınını da koyduk bizim eşeğin sırtına. Ilgaz dağlarında koca koca gürgenlerin, meşelerin arasından. Ecevidin hanına akşam kararırken vardık. Boludan söylemişlerdi, hancının tereyağı yla balı pek ünlüymüş. Peykeye oturur oturmaz ısmarladım, hem kendime hem benim eşekçiye. Yufka ekmeği sıcacıktı. Tereyağı hemencecik eriyip balla karışıyor. O gün bugündür öyle inanılmaz lezzetli bir şey yemedim. Ayranı içerken baktım, benim yol arkadaşları peykenin öbür başında, çıkınlarından filan çıkardıkları ekmekle peynir yiyor.

- Şu baldan, tereyağından niye yemezsiniz? dedim.

Karşılık vermediler. Önümde, asma yapraklarının üstündeki tereyağıyla, tahta kaptaki baldan ikram ettim. Hiçbiri almadı. Aklıma geleni, söyliyeyim mi söylemiyeyim mi diye kararlaştırmağa vakit bulmadan söyleyiverdim:

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Size yol harçlığı vermediler mi?

- Verdiler.

- Ne kadar?

- Onar lira...

Önce şaştım, sonra utandım, sonra tepem attı:

- Bana 100 lira verdiler, dedim. Siz cepheye gidiyorsunuz, ben resim yapmağa. Ama benim Teyze oğlum mebus Ankarada, 100 lirayı onun için yolladılar. Rezalet Allah kahretsin. Bana şu kadarcık iyilik etmek istersenis, şu parayı birlikte yiyelim. Olurdu, olmazdı, ayıptı filan derken, herkese tereyağ, bal, ayran, yufka getirdi hancı. Bir yandan da içimde dayanılmaz bir utanç. Fakir fukaraya ziyafet çeken mirasyediye benziyorum Allah kahretsin. Bütün bunları o zaman böyle düşündüm mü? Yoksa şimdi mi düşünüyorum?

Ahmet yatağında dizlerini dikip, kollarıyla da sarıp dizlerini oturuyor karanlıkta. Motor sesi sıla hasretiyle dolu, yahut bir yerlere çağırıyor durup dinlenmeden çağırıyor. Uzak bir yerlere . Hangi limana gider bu yüz direkli gemi?

Kastamonuya geldiğimizde benim eşekçi :

-Kahpelere gider misin efendi? dedi. Buranın kahpeleri pek ünlüdür.

Bir an düşündüm. Canım kahpelere gitmek istiyor. Kahbe de olsa Anadollu bir kadınla yatmak istiyordum. Ama aklıma Kastamonunun firengisi geldi. Firengiye yakalanmışım gibi korktum.

- İstemem, dedim. Sen gidecek misin?

- Şimdilik değil, lâkin dönüşte Allah kısmet ederse bir varırım belki.

Kastamonuda İstiklâl mahkemesini gördüm.

" Bizimkileri ne kadara mahkûm ederler?"

- Asacak değiller ya be kardeşim, dediydi İsmail.

" Asmasına asmazlar, ama ne ceza keserler? Belki de asarlar. Şimdiki savcı mıydı Kastamonu İstiklâl mahkemesinin savcısı Bilmiyorum. "

Kastamonuda İstiklâl mahkemesi bir adamı gözümün önünde on beş yıla mahkûm etti. Adamın kılık kıyafetine bakarsan yarı kasabalı, yarı köylü. Rakı çekmiş inbikten. Anadoluda içki yasağı var.

Ankaraya gittiğimin ertesi gününün akşamı benim Teyze oğlu bir ziyafet verdi mebus arkadaşlarına, sofraya rakı şişeler gelince sordum, mahsustan, inadıma değil, öyle ağzımdan çıkıverdi:

- Rakı yasak değil mi? Kastamonuda bir birini on beş yıla

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Allahın kırı. Ne bir tek ağaç, ne bir dam, ne kımıldanan bir karaltı. Öyle dört bir yana yayılıp uçsuz bucaksız gidiyor kimsesiz ~~toprak~~.

- Daha çok yolumuz var mı köye?
- Köye vardık bile efendi.
- Nerde?
- Ayağımızın altında, ~~efendi~~.

Alacakaranlıkta, toprakta bir takım kabartılar gördüm. Bir takım delikler, kimi yerden de duman çıkıyordu. Köpek sesleri de geliyor yerin altından.

- Köyün damları üstündeyiz, efendi.

Köyün damları toprakla bir. Az daha yürüdük, keçi yolu gibi bir inişten girdik köye.

Yaralıları bu köyde gördüm. Köy odasında, ocağın kızıllığında, yerde, toprakta yatıyorlardı. Yan yana, kimi sırtüstü, kimi yüzü koyun. Kanlı, pis sargıları, yırtık pırtık üniformaları, uzamış tıraşları, sakalları içinde, inlemiyorlar.

Muhtar;

- Dört gün önce yatsıda geldiler, dedi, sabaha gideriz, dediler, gidemediler. 1 kişi öldü. ~~Burda~~ başımıza kaldılar. Kasabaya varıp bildirdim. Bir icabına bakarız dediler, lâkin arayıp soran yok daha.

-Gideceksiler yer uzak mı burdan?
- Her biri bir yana..
- Nerde yaralanmışlar?
- Kim bilir nerde.. Yunanla harp var ya şimdi..

Muhtar "Yunanla harp var şimdi" yi sanki kimsenin bilmediği ve kendisini ilgilendirmeyen bir haber veriyormuş gibi söyledi.

Sokuldum yaralılara, selam verdim, konuşmak istedim. Karşılık vermediler. Benim eşekçi :

- Bırak efendi, halleri yok, dedi. Sonra birinin başını tuttu, ocağın ateşinden yana çevirdi:

- Bu yolcu, dedi, sabaha çıkmaz. - Bunu yavaş sesle filân değil, hâlâ avuçlarında tuttuğu yaralının yüzüne doğru söyledi, yüksek sesle. Yaralı asker, sargıları kandan ve topraktan kap kara olmuş başını kaydırdı eşekçinin avuçlarından, omuzları üstünde dikilmeğe çabaladı, beceremedi, yardım ettim, dayandı duvara:

- Ölüsü bir Allaha malum, dedi, sabaha çıkıp çıkamıyacağım, bir Allaha malum. - Bunu yavaşça, ama fısıltıyla değil, yavaşça söyledi.

Eşekçi :

- Elbet Allaha mâlum. Lâkin ben seferberlikte, Çanakkalede sıhhiye çadırında çalıştım, bana da mâlum, tövbe, tövbe . Sende sabaha çıkacak göz yok, dedi

- Çıkarım, çıkarım...

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Çıkamadı. Horoz sesleri, köpek ulumaları ve kadın çığlıkları bir birine karışırken ~~dışarda,~~ içerde ocağın yanında, sırtı hep öyle duvara dayalı, hıraltılarla can verdi. Ölümü ilk önce orda gördüm. Biz giderken yaralılardan biri eşekçiyi çağırdı :

- Bir de bana bak , dedi, akşama çıkar mıyım?

Eşekçi büyük bir dikkatle adamın gözlerine baktı :

- Ecel karanlığı yok gözlerinde, dedi, bir Allaha mâlum ama,yok.

Yolda sordum:

- Sahiden mi yoktu ecel karanlığı adamın gözlerinde, yokmuş, avutmak için mi söyledin?

- Niye avutacakmışım. Bir Rabbime malum ama, herif yaşıyacak.

Yamaların hünerini keşfettim bu yolculukta. Köylülerin üstü başı bir biri üstüne eklenmiş yamalar ; yan yana gelmesi imkânsız kumaş, bez parçaları, her biri bir başka renkte . İstanbul dilencilerinin üstlerinden başlarından daha kederli. Öküzlerin, eşeklerin de bu kadar ufak tefek, bu kadar zayıf olabileceklerini yol boylarında keşfettim. Çocukların karınları şiş. Bütün yol boyunca, ayakları çıplak olmıyan bir tek köylü kadını görmedim. Ankarada, İstanbuldan tanıdığım Erzurumlu bir şaire rastladım. Meclisde zabıt kâtipliği yapıyormuş. Kuyulu kahvede bana: Bu şehir korkunun şehri, dedi. Yeşil ordudan, Çerkes Etemden, kalpaklarını, tepelerini ortadan kırıp keskinlemesine giyen muhalif mebuslardan bahsetti. İngiliz casusu Hintli Mustafa Sagirden ~~bahsetti~~. Teyze oğlum: Paşayla konuştum, dedi, matbuat müdürlüğünde çalışacaksın. İstemedim. Bana bir kasabada okul hocalığı bul, dedim. Boluya doğru, yine yayan, yola çıktım.

On Beşinci çizgi

Ziyadan kalma şiir kitabını, baştan aşağı okudu Ahmet, kim bilir kaçıncı okuyuşu bu. Yere su döktü, çamurla heykel yapmağa çalıştı. İlkönce Anuşkanın başını. Olmadı. Sonra bir kedi. Olmadı. Sonra , şiir yazmağa kalkıştı. Ne yazacağını bilmiyordu, nasıl yazıldığını da. Aruz veznine eldum olası aklı yatmadı, sanki aruzla yazılır mı artık? Heceyle yazmağa uğraştı, yedi yediyle,Hangi Limana gider bu yüz direkli gemi'nin vezniyle." Ayrılık bir dal, gülüm; sen en acı yemişi " Yemişe bir yığın kafiye var. Ama hiç biri, ikinci satırın ortaya çıkmasına yardım etmedi. " Ben şair olsam sevda şiirleri yazmam " dedimdi Anuşkaya . Şiir yazmak ta nerden çıktı ? " Şu kahbe dünyanın işi ... " Dünya niye kahbe? Dünya güzel.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Teyze oğlum güldü:
- O yasak bize göre değil, dedi.
- Peki ama kanun?
- Kanunu herkese tatbik edersek yandı ortalık.
Bu konuşmayı şimdi kendimden eklemelerle, düzeltmelerle hatırlamıyorum. Teyze oğlum böyle dedi:
- O yasak bize göre değil. Kanunu herkese tatbik edersek yandı ortalık, dedi.
Ben de rakı içtim, içmemeği düşünmedim bile, içtim, hem yalnız o gece değil.
Ziyafetin sonuna doğru, dişli nebuslardan olduğunu sonradan öğrendiğim, tombul yüzlü biri:
- Ahmet bey, dedi, iyi resim yaptığını duydum. Nerden duymuş? Teyze oğlumdan her halde. Mustafa Kemal paşanın şöyle heybetli bir resimini büyüt fotoğraftan, yağlı boya, sana elli altın alayım paşadan. Pırıl pırıl elli altın.

Mustafa Kemal Paşanın resmini büyütmedim. Tombul yüzlü mebusun bana paşadan alacağı pırıl pırıl elli altından nefret ettim. Oysa , bu elli altın olmasaydı, sevinçle yapardım bu işi o zamanlar.
Ahmet:
- O zamanlar, diye, yüksek sesle tekrarladı, o zamanlar. O zamanlarım ne kadar az sürdüğünü de birden bire farkına vardı ve acayip bir keder duydu. Mustafa Kemal'le, meclisteki odasında, tanıştırıldığı dakikayı hatırladı:
-Yüreğim kuş gibi çarpıyor. Sert bir mavilik gördüm, sonra bir altın sarısı, sonra ak eller, kadın ellerine benzemeyen biçimli ve güzel ellerini. Belki de aklımda öyle kalmış. Belki de elleri öyle değildi, ama gözlerinin mavisiyle saçının sarısı öyle...
" İstiklal mahkemesinde bizimkiler. On beşlerin kemikleri de Sürmene açıklarında, Karadenizin dibinde. "
Ahmet el yordamıyla sigara paketiyle kibriti buldu. Bir sigara yaktı. Motor sesi sifiri karanlıkta, güm güm de güm güm.
Kastamonudan önce miydi, sonra mı, aklımda kalmamış, ne tuhaf, niye aklımda kalmamış? Kırken bunmyacağım galiba? Kudurmazsak. Bırak şimdi bunu, Kastamonudan önce mi sonra mı, her ne hal ise, işte İnebolu Ankara yolunda bir yerde bir dere başına geldik. Köprü filân yok. Kunduralarımı, çoraplarımı çıkardım, paçalarımı sıvadım diz kapaklarıma kadar. Buraya kestirmeden gitmek için düştük. Dereyi geçerken bir de baktım ki, kırçıdan, bir köylü , hem de öyle ihtiyar filân değil, sakalsız, demek kırkına basmamış daha , bir köylü , bir kadının, köylü kadınının, sırtına binmiş, dereyi geçiyorlar.Sakat diye düşündüm. Ama öbür yakaya geçince indi kadının sırtından yürüdü.
- Bu ne iş ? dedim benim eşekçiye?
-Avradı, dedi. Dereyi geçti avradın sırtında..
Ahmet gülümsedi. Bunu Anuşkaya da anlatmıştı.
Kastamonudan sonra, gayet iyi hatırlıyorum Kastamonudan sonra, akşam oldu, ortalık nerdeyse geceliyecek, biz hâlâ yürürüz.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Vakit geç.. Kahveler kapanmıştır..
- Kahveye gidecek değilim, dolaşacağım biraz, hava alacağım..
- Yine sen bilirsin, lâkin vakit çok geç te..

Yaşırdım.

- Yol mu kesiyorlar?
- Yok... Lâkin...
- Lâkini ne?
- Daha bugün geldin Tırabzona, buranın yabancısısın..
- Ne olacak?
- Hiç, ama , hani şu meseleden sonra, yabancıları kolluyorlar da..
- Hangi mesele?..

Otelci karşılık vermedi. Söylediklerine birden bire pişman olduğu belli.

- Ne meselesi?
- Canım ille de dolaşmak istiyorsa çık dolaş beyim. Hani insanın kanı insana birden kaynar ya, benim kanım da sana kaynadı da ondan. Sen bilirsin .

Odama döndüm. Pencerenin patiska perdesini kaldırıp dışarı baktım. Anadolu şehirlerinin yatsıdan sonraki karanlığı .

Sabah sabah erkenden fırladım otelden, dün Ziyayı aradığım kahveye gittim. Çırak kahvenin önünü suluyordu. İçerde bir iki müşteri. Kahveci tanıdı beni :

- Dün sen gittikten az sonra Yusuf efendi geldi, dedi. Söyledim . Bir delikanlı , dedim, şöyle sivri kalpaklı bir delikanlı seni sordu, dedim. Sen adını söylemediydin bana.. İstanbulluya benzer, sakal başları uzun şöyle, dedim.
- Ne dedi Yusuf efendi?
- Önce tanımadı. Sonra, "ha bildim", dedi.
- Eee?
- Başka bir şey demedi..
- Nasıl başka bir şey demedi. Yarın da gelirse beni beklesin filân , demedi mi?
- Demedi. Ama istersen bekle. Bugün tavlacılar ~~kıralı~~ sâlı Hafız gelecek, Yusuf efendi de gelir her hâl.

Hiç bir şey anlamıyorum. Ama beklemekten başka da yapacak ~~şey~~ iş yok.

- Burdan Batuma sık sık vapor var mı?
- Kahveci yüzüme bir tuhaf baktı.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Olur arasıra...
- Motor filân da vardır, takalar filân..
- Olmaz olur mu?

Kahveci, çayı, simidi peyniri getirdi.

- Batuma mı gideceğin?
- Karsa gideceğim, Batum, Tiflis üstünden..

Pılanımız öyleydi: Karsa o zaman iki yolla gidiliyor: biri kara yolu. Öbürü Batumdan Tiflise, ordan tirenle Karsa. Biz Batumda kalacağız, daha ileri gitmeden.

- Yol tezkeren var mı Batum üstünden gitmeğe?
- Var.

Evrakı Boluda yaptırmıştım Mutasarrıfa: "Berayı Maslahat Karsa, Batum Tiflis yoluyla".

- İyi öyleyse, kara yolu hem uzun hem zahmetlidir. Tezkereyi burdan mı verdiler?
- Hayır..
- Ankaradan mı?
- Hayır, Boludan..
- Bolunun tezkeresi burda geçmez. Burdan da izin alman lazım gelecek.
- Vermezler mi?
- Orasını Allah bilir.
- Neden vermesinler?
- Belki verirler.

Kahveci gitti. Müşterilerin, konuşmamıza kulak kabartıklarını, sonra kendi aralarında fısıldadıklarını farkettim.

Bir çay daha ısmarladım. Çırak değil, kahveci getirdi.

- Yahu burda bir mesele olmuş? dedim
- Ne meselesi? ~~beyim?~~
- Bilmem otelci söyledi..
- Hangi otelde kalıyorsun?

Her nedense, tuhaf bir savunma içgüdüsüyle, kaldığım oteli söylemedim. Kahveye gelirken önünden geçtiğim başka bir otelin adını verdim.

- Demek burda bir mesele olduğunu bilmiyorsun?
- Haberim yok.

Haberi olduğu belli.

O gün yatsıya kadar bekledim Yusufu gelmedi.

Ertesi sabah yine damladım kahveye:

- Geldi mi?

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Kepenkleri keparken geldi.
- Eee..
-Sabah beni beklesin, dedi.
Yusuf az sonra girdi kahveye . Kucaklaştık, daha doğrusu ben onu kucakladım,
-Çıkalım, dedi.
Çıktık.
- Yahu Yusuf bu senin yaptığın..
- Sus , anlatırım herşeyi.
- Ne oluyor?
- Sus dedim ya..
Hızlı hızlı yürüyorduk. Yusuf , çaktırmamağa çalışarak arada bir arkasına bakıyor. Hızlı , ama çok hızlı yürüyoruz. Adının, Terzke mahallesi olduğunu sonradan öğrendiğim, inişli yokuşlu, daracık sokaklara girdik. Yürümesini yavaşlattı.
- Anlat bakalım Yusuf efendi.
- O evden çıkmam icabetti.
- Peki , seni nerde bulacağımı niye söylemedin ev sahiplerine.
- Öyle icabetti.
- Öyle icabetti ne demek? Koskoca Trabzonda seni nasıl bulacaktım?
- Buldun ya işte. Kahveciye bir şey söyledin mi?
- Ne gibi?
- Ne bileyim, münasebetsiz bir şey. Sen patavatsızın birisin.
- Batuma sık sık vapor var mı? diye sordum.
- İyi haltetmişsin..
- Ne olacak?
- Beludan aldığın kaatla Batuma geçemezsin. Kahveciye daha neler söyledin?
- Başka bir şey söylemedim.
- Ayın-Pe'den çağırdılar mı seni?
- Yooo? İyi ama Batuma nasıl geçeceğiz.-Ansızın aklıma geldi: Yahu buranın valisi Büyük babamın yetiştirmelerinden, ona gidərim, ondan alırım izinlerimizi...
Yusuf düşündü:
- Fena fikir değil.
Yusufa , Trabzonda ne iş yaptığını sormak aklıma gelmiyor.
- Sen kaatları kendin için yaptır, İkimize izin çıkartmak

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

~~şimdi~~ şüpheyi çeker. Ben üç dört ay sonra bir yolunu bulur gelirim Hem burda da artık görüşmiyelim.

- Ne oluyoruz?

- Sen Boludaki mahkeme işlerinden filan kimseye bahsettin mi burda?

- Kimi gürdüm ki?

- Belli olmaz senin gibi patavatsızlarla...

- Patavatsızlığı da nerden çıkardın?

Yusuf?

- Sen birşeylerden korkuyorsun? Burda bir işler mi karıştırıyorsun? Hem bana baksana, bir mesele olmuş burda?

- Kim söyledi?

- Otelci. Kahveciye de sordum.

- İyi halt etmişin.

Arkasına baktı.

- Ne bakıyorsun.

- Peşimizde adam var mı diye?

- Niye peşimizde adam olacak?

- Boluda yediğimiz haltlardan Ayın-Pe' nin haberi olmadı mı sanıyorsun . Bana bak Ahmet, -sesini kıstı- Mustafa Suphileri öldürdüler.

- Kim bu Mustafa Suphiler?

- Türk Bolşevikleri.

- Nerde, nasıl öldürdüler? Niçin öldürdüler?

- Bolşevik oldukları için.

- Hay Allah Kahretsin? Ne zaman?

Çamlık bir tepeye gelmişiz. Yusuf :

- Rusyadan çağırmış adamları Mustafa Kemal , dedi. Aralarında İstanbuldan gelenler de varmış. Bakûde bir Kongre mi filan yapılmış da ona katılmışlar.

- Neler oluyor da haberimiz yok.

- Kâzım Karabekir Paşa karşılamış sınırda adamları.

Çamların altına oturduk. Hava da bir güzel, bir güzel. Karadenizden bir de yel esiyor püfür püfür.

- Erzurumda, hacılara, hocalara , ite köpeğe "Muhafazayı Mukaddesat Cemiyeti " diye galiba, bir cemiyet ~~kuruluyormuş~~ kurulmuşlar. Daha şehrin kapısında namussuzlar yuhalamış , taşa tutmuş Mustafa Suphilerin yaylılarını. " Camilerimize eşek bağlıyacaklar! Karılarımızın başını açacaklar! Bize şapka giydirecekler! ' diye bağırırlarmış. Karabekir de, heyetin reisine, Mustafa Suphi heyetin reisi : "Görüyorsunuz, millet galeyanda, demiş. Sin Ankaraya varmadan yollarda parçalanacaksınız, demiş. Rusyaya dönün, bir münasip vaktında yine gelirsiniz." Silahlarını ~~da~~ almış, Trabzona

On altıncı çizgi

Yusuf, Bolu Ağır Ceza mahkemesinin üyesiydi. Öteki üyelerle savcı hem çok tembel, hem çok yaşlı. Ağır ceza Yusufun elinde. Ben, Bolu sultanisi iptidai kısmında Türkçe hocasıyım. Bir de Banka muhasebecisi, al yanaklı, Osman var. 915 den 19'a Almanyadıymış. Marksın adını, ama yalnız adını , bir de " bütün dünya işçileri birleşiniz!" dediğini ondan duydum. Bir de, " Tarih sınıfların savaşıdır! "dediğini. Ama, tarihi bize padişahların, kralların hikâyesi diye okuttuklarından, Marksın bu sözünü , tarih, padişahlar, kıraller, zenginler arasında yapılan savaşlardır ",diye anladım. Çok ta doğru buldum. Artık tarih böyle olmayacak, yok edeceğiz , onlarla beraber savaşları da!... Bolu ağır ceza mahkemesi üyeleri gerçekte , iki kişi: Yusufla Osman. Gerçek savcı da ben. Davalara mahkeme salonunda laf olsun diye bakılır. Asıl kararlar, hanın ahırı üstünde ki odanda, geceleri verilir. Suçlunun zengin mi, fakir mi olduğunu araştırırız sadece. Bir de suçu kime karşı işlediğini. Fakirse ve suçu zengine karşı işlemişse, beraat. Zenginse, suçlu olmasa da, ceza. Kanun kitabını, sorgu zabıtlarını filân atmak, bir fakir başka bir fakire, bir zengin başka bir zengine karşı suç işlemişse açarız. Köylerde, şehirde , fakir fukara arasında, Ağır Ceza mahkemesinin, daha doğrusu Yusufun namı aldı yürüdü. Ben de sınıfta fukara çocuklarını oturttum ön sıralara, hepsine de, bilsinler derslerini bilmesinler, basıyorum tam numarayı. Bir de gençlik mahfili var. Onu da ele geçirdik. Derken Yunanlılar Ankara üstüne yürümeğe başladı. Boluya az önce tayin olunan mutasarrıf çağırttı üçümüzü, " Herşeyi biliyorum , dedi. Ankara düşerse , beni de reisi cumhur yaparsınız, burda bolşeviklik ilân ederiz. Sonra kızıl ordu teşkil edip gider Ankarayı kurtarırız." Ankara düşmedi. Boluda bolşeviklik ilân edemedik. Mutasarrıf yine çağırttı bizi: " Burda yapacak işiniz kalmadı, dedi, tası tarağı toplayıp gidin." İlkönce Yusuf gitti, Trabzona. Osmanla benim de Trabzona gidip, ordan da hep beraber Rusyaya geçip Bolşevikliği iyice öğrenmemiz kararlaştırılmıştı, ama Osman İstanbula döndü.

Yusufu, Trabzonda, kendisini bulacağımı söylediği adreste bulamadım. Bir kahve sağlık verdi ev sahipleri : " Arada bir tavla oynamağa giderdi ~~evine~~, çok usta bir tavlacı Hafız vardır, o da çıkar o kahveye. " Kahveye gittim. "Kaçtır geldiği yok ", dedi kahveci. Otele döndüm. Uyuyamadım. ~~Çıkıp dolaşayım , dedim. Koridorda~~ Otelciye rastladım:

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

sevketmiş ~~adamlara~~.

Karadeniz sağa, sola , ileriye doğru bomboş uzanıp gidiyor alabildiğine. Ne bir vapor dumanı, ne bir yelken .

- Burda hepsini öğürmenderede, geceleyin , bir motora bindirmişler. Ocak ayının 28 inde oluyor bu iş. Burda bir Yahya kahya var, kayıkçılar kahyası , it mi it. Kemalin muhafız kumandanı Topal Osmanın adamı. Suphilerin motoru açıldıktan az sonra, Yahya kahya adamlarını bir başka motora yüklüyor. Bunlar, Sürmene açıklarında rampa ediyor öteki motora. Suphiler 15 kişi idi, diyorlar. Suphi , karısını da getirmiş. Karı rus. Boğuşma iki saat kadar sürmüş, diyorlar. Bir aralık Suphi bir tüfek geçiriyor eline. Tam ateş edecek, Trabzonun itlerinden Faik adında bir hergele, arkadan, ensesinden, tabancayla vuruyor Suphiyi. Öteki leri de bıçaklayıp, boğup, ayaklarına taş, demir bağlayıp denize atıyorlar. Rus kadınını getiriyorlar Trabzona. Güzel kadınmış. Yahyanın evinde hapis. Burda bu iş üstüne , birşeyler olacak diye korkuyor şimdi Ankara.

- Trabzonda komünistler var mı?

- Bilmem. Ayın-Pe tetikte.

Karadeniz hep öyle bomboş, apaydınlık yayılıp gidiyor.

Ahmet üç değil altı ay bekledi Yusufu Batumda . Yusuf gelmedi. 924 de İstanbula dönüp ticaret yaptı. Zengin oldu. İflas etti. Kaçakçılığa başaladı. 924 de de İstanbulda Yüksekkaldırımda güpegündüz, ~~bir ~~ polis kurşunu ile ~~öldü~~ oldü.

Mustafa Suphinin resmini ilk önce Batumda gördüm. Moskovada iki üç kere karakalem büyüttüm. Gözlüklü, pensne gözlük , kara pos bıyıklı. Yer yüzünde en çok saydığım , daha önemlisi sevdiğim adamlardan biri. Batumda, parkta dolaşıyorum. Karnım da bir aç, bir aç. Bir iki milyon rublem var. Bavulu da sattım geçen hafta . Deri sanıyordum, muşambaymış. Sinemanın yanındaki çayevinde, sahanlı değil, kıtlama şekerli bir çay içsem. Denizin şamatasını duyuyorum. Üşeniyorum gidip çırıl çıplak yatan karılara bakmağa. Dün gece plajdaydım. Gök yüzü de kapalı. Ilık karanlıkta deniz yakamozlu, durgun. Aklımda hep Suphilerin öldürülmesi. Silahı kaptıktan sonra ateş edemeden, ensesinden vurulup denize yuvarlanan Suphi yoldaş. Belki de denize yuvarlanmamıştır. Ayaklarına , taş demir bağlanıp, belki de boyunlarına , denize atılan ölüler. Belki de çoğu yaralıydı, ağır yaralı. Diri diri atılır .

Parkta dolaşıyorum. Parkın gölü

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

ağaçların arasında , güneşte pırıldıyor. Bir el dokundu omuzuma. Dönüp baktım, Raşit. Şaştım. Boynuma sarıldı. Ankarada, Otello Kâmilin Balaş tiyatrosunda Yago rolünü oynardı. Kırmızı saçlı, kısacık boylu. İstanbulda Amerikan kolejini bitirmiş. Batumda işin ne? dedim. Bolşeviklere, geldim, dedi. Dünya bolşevik olacak. Benim burda ne yaptığımı sormadı. Otelinin adresini verdi. Ben , Fransa otelinde kaldığımı söylemedim, ama bir hafta sonra geldi odamıza. "Gazetede çalışıyorum, dedi. Türkiye Komünist Partisi Dış Bürosu üyeleri ile tanıştırdım. Gitti. Bir ay sonra geldi. Gazeteye baş yazar oldum, dedi. "Batum, Acara Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin Başkenti. Acaralıların çoğu müslüman. Türkçe konuşurlar. Türkçe gazete çıkıyor, işte ona baş yazar olmuş. "Biz de "Kızıl sendika" diye bir dergi çıkarıp Anadoluya, İstanbula yolluyoruz Laz takalarıyla. "Raşidin son gelişinin akşamı dış büronun mührü kayboldu. Mühür masanın çekmecesindeydi. Çekmece kilitli . Kilit açılmış. Ben , Raşitle çıkıp üç dört saat sonra döndümdü. Balkona bakan pencerede de kurcalanıp açılmış dışardan. Çekaya haber verildi. Ertesi sabah Ahmedi Çekaya çağırdılar. Tahta bir masanın başında , kara bıyıklı , gözlüklü , gözlük pensine, biri oturuyor. Türkçe konuşuyor Kafkas şivesiyle. "Mührü siz çalmadınız. Çalmağa ne hacet, elinizin altında. Kimden şüpheleniyorsunuz?" Ahmedin yüreği küt küt vuruyor, korkusundan değil, Çekada bulunuşundan. Kimseden şüphem yok, dedim. "Dedenia paşa, dedi. Babanız da büyük memur. Engelsin bubesi de fabrikatördü. Engelsin adını duymuştum Batumda, hatta fotoğrafını da görmüştüm, ama babasının fabrikatör olduğunu bilmiyordum. "Siz Mustafa Suphi yoldaşa benziyorsunuz" dedi." Güldü. "İyi adama benziyormuşum", dedi. Büyük inkilapçıya , kahramanca şehit düşen yoldaşa , aslan gibi bolşeviğe benziyormuşum, deseydi anlardım, ama, iyi adama benziyormuşum demesine şaştım. Moskovaya bahar yağmurları yağıyor. Ya on , ya on beşinci kedi resmini yapıyorum. Si-Ya-U : "Bu akşam Anuşka gelecek, çay içmeğe". dedi. Pasta filan almağa gitti. Anuşkayla sevişmemiz, Si-Ya-Uyla aralarındaki bağı, acaip bağı, zerrece zedelemedi. Ben Si-Ya-U nun yerinde olsam kızı bir daha görmemeğe çalışırım. Raşit girdi odaya. Koltuğunda gayet büyük, tıklım tıklım dolu bir evrak çantası. Başında , Rus işçilerinin giydiği kasket. Ceketinin altında gümüş sarkmalı , ince , Kafkas kemeri. "Kongreye geldim, dedi. "Maarif işçileri Kongresine. Acara Maarif komiseri olmuş. Anuşka geldi. Raşitle tanıştırdım. Kedi resmini beğendi. " Yeter

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

artık , odamda kedilerden geçilecek yer kalmadı, biliyorsun." Çay yaptık. Pastaları yedik. Raşidin gitmesinden az sonra Anuşkayla çıktık . Yağmur dinmiş. Anuşka koluma girdi. Bu gece sende kalayım, diye yalvardım, rızı olmadı. Neden? Bu gecenin dün gecedeen farkı ne? Neye dün gece razı oldun da bu gece olmadın? " Bilmem, dedi , "öyle işte ". Avlu kapılarının kemeri altında öpüştük. Ayrılırken: " Acaba Maarif komiserini sevmedim , dedi. İyi adam değil. " " Neden? " " Bilmem, öyle işte. Kediler kimi insanı ilk görüşlerinde sever , kimilerini sevmez. "

- Sen Kedi değilsin, insanda akıl var, şuur , hele komünistte. Ben şair olsaydım, yürek sözünü kullanmazdım.

- Sen beni aklımla mı seviyorsun?

- Şair olsaydım sevda şiiri yazmazdım.

Ahmed eve dönerken:

Dinle neyden kim hikâyet kılmada, ayrılıklardan şikâyet kılmada " beytini tekrarlarken yakaladı kendini. Raşidi , İngiliz casusu diye iki ay sonra tevkif ettiler. Türk Elçiliğine sığınmak isterken kapının önünde buttular. Ahmedin aklına Batumdaki mühür işi geldi. Raşidin yakalandığını söylemedi Anuşkaya . Raşidi Sibiryaya sürdüler. Kaçtı. İstanbula döndü 929 da ve " Nasıl Bolşevik Maarif Komiseri oldum?" diye yazılar yazdı bir gazetede . Millî Emniyette çalıştı.

Yirminci Çizgi

Ahmed baş ağrısıyla uyandı. İsmail giderken kapıyı yine aralık bırakmış. Ahmet her keresinde hemen yataktan fırlayıp kapıyı kapatır , lambayı yakar. Yerinden kımıldamadı. Kapı aralığından sabah aydınlığı görünüyor. Motor sesi de güm güm de güm güm beynimin içinde. Başladı mı? Bu baş ağrısı o baş ağrısı mı? Yirminci gün. Elini uzatıp iskemledeki kitabı aldı. Başağrılarının kaçıncı günde başladığı yazılı değil. Bir kibrit yaktı gözlerine yaklaştırdı, neredeyse kipriklerini yakacak. Alevde bakabiliyor. Ama daha erken, yirminci günü başlamaz ya ateşten korku. Kitaba baktı. Kaçıncı günü başladığını yazmıyor. Kalktı. Bir aspirin içti. Canı yemek istemiyor. İştahsızlık. Çay yaptı . Çayı iştahla içti. Sevindi, ama başı çatlıyacakmış gibi ağrıyor. Bir aspirin daha. Kapıyı kapadı. Lambayı yaktı, burnunun ucuna yaklaştırdı. Normal. Yatağını topladı. Kapıdaki çizgilere baktı. Hepsi aynı uzunlukta, aynı kalınlıkta da aşağı yukarı.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

diye boyuna tekrarlarda

~~acelem ne?~~.. Bir gazete kâadına bir kedi resmi yapıyor yağlı boyayla. Yırtıp attı. Hangi limana gider bi yüz direkli gemi? Oyunumuza başlıyalım, bir daha oynamıyacaktım hani, bugün son... İskemleye oturdu, Rodenin düşünen adamı gibi, ama ~~yalnız~~ çıplak değilim . Aklından geçenleri yakalamağa çalışıyor. İnsanın aklından geçenler, üst üste, iç içe, yan yana, inceli kalınlı, uzunlu kısalı , kimi kere bir birini doğuruyor, kimi kere de içerdeki kalabalıkla uzaktan yakından ilgisi olmıyan bir şey damlayıveriyor, giriveriyor araya, sonra da dallanıp budaklanıyor. İnsan bu oyuna kendini bir kaptırdı mı, deliliğe kadar yolu var. Oyunun bir kuralı da, aklından geçenlerden, yetişebildiklerini, ele geçirebildiklerini, yüksek sesle söylemek. Yüzde birini yakalayıp söyliyebiliyorsun ancak. Saatlarca gördük gibi gelen düşlerimiz gerçekte bir an sürer. Bunu bir yerde mi okudum, kendim mi uyduruyorum? Baş ağrım azalıyor. Köpek gibi ulumak. Şuurunu itiriyordur insan. Bir bok olacağı yok. Başka şey düşünmeli, Sırayla düşünüyorum. Ne düşünüyorsun? Sırayla düşündüğümü.Sırayla düşündüğümü. Ne düşündüğümü düşünüyorum. Aklımdan nelerin geçtiğini düşünüyorum. Aklımdan ne geçtiğinden başka bir şey geçmiyor aklımdan. Kapının aralıklarındaki kâatlar . Tabanca. İsmail nereye koyuyor tabancayı? Mustafa Suphiyi ensesinden tabancayla... Başım ~~ağrıyor~~ ağrımıyor artık. Anuşkanın sol memesi üstünde bir ben vardır . Lambanın fitili. Yusufu niye aramadım İstanbulda? Arayıp da ne olacaktı. Osmanla Beyoğlunda yüzyüze geldik, başını çevirip geçti. Başım ağrıyor mu, ağrımıyor mu? Raşit Sibiryada ölmüştür belki. Ahmet kalktı, İsmailin dün getirdiği romanı okumağa başladı. Saata baktı. Yemeğe daha on dakka var. Dakkası dakkasına tam on ikiyi çeyrek geçe öğle yemeğini yiyor.

Yirmi birinci çizgi

- Anam geldi Ahmet.
- Ne zaman ? Nerde? Gözün aydın.
- Öğle paydosunda, baktım kapının önünde bekliyor. Otele yerleştirdim. Merak etmiyesin diye de haber vermeğe geldim sana, gideceğim, iki , üç saat sonra dönerim. Ben koğuşta yatıyorum, dedim. Canım anam, Tanıyasın isterdim. Olmaz elbet te, ama bir görsen. Anam, şu romanlardaki, hikâyelerdeki analar soyundan. Neyse

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

anlatırım sonra.. İşten çıkıp oteline gittim, az sonra gelirim, dedim.

- Bekletme kadınzağızı.

- Sana anamın sözünü hiç etmedim. Kimseye anamın sözünü etmem zaten. Bir karıya tutulsam onun da sözünü etmem kimseye.

- Bana mı taş atıyorsun?

- Yok be kardeşim, herkesin bir huyu var.

- Haydi gevezeliği bırak da git.

- Anam , kitaplardaki analar soyundan. Saçını süpürge etti, çamaşıra gitti, asker ~~elbisesi~~ dikti okuttu beni sanayi mektebinde.

" Baban kimdi? Niye anan baktı sana? Babana ne oldu? " diye sormadı Ahmet.

- Kadıncağız bekliyor.

- Gidiyorum, gidiyorum .Görsen, ufacık ta, tefecik te.

" Anan nerden geldi, şimdi ne yapıyor, kiminle oturuyor?" diye sormadı Ahmet.

- Üç dört gün kalacak. Sen beni bekleme yat. ~~Baktım da gözleri hala şakane.~~

- Sonra anlatırsın. Haydi bas.

İsmail, hiç yapmadığı birşey yaptı, Ahmedin boynuna sarıldı. Kucaklaştılar. Gitti. Ahmet lambayı söndürüp kapıyı aralık bıraktı, yıldızları görüyor.

Ahmet, kaç aydanberi , anasını bir kere bile anmadığını anladı. Üzüldü . Anam benim için çamaşıra gitmedi, saçını süpürge etmedi. Anamı, İsmailin kendi anasını sevdiği kadar sevmiyor muyum ~~diye düşündü~~. Anam , güzel kadındır, Anuşka, ~~çok güzel kadın~~, ~~zaten~~ ana soyunun kadınları birbirinden güzel.

- Sen babana çekmişin.

- Öyle . Şimdi , dur bakayım kız , anam kırkında filan olmalı.

Strasnoy alanında , Puşkin heykelinin ordaki sıralarda güneşleniyorlardı. Günlerden Pazar.

- Ananın adı ne?

- Güzide.

- Giuzide.

- Giuzide değil , Güzide . Şu " Ü" demesini beceremezsiniz.

- Sen de " Ts " diyemiyorsun ya?

- Anam Fransızca şiir yazar .

- Sevda şiiri mi?

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Ne münasebet. Evli , koskoca kadın.
- Ne olacak?
- Nasıl ne olacak? Babama sevda şiiri mi yazsın?
- Niye babana ?
- Kime öyleyse ? Anam Betoveni çalar piyanoda . Babam yalnız Atatürkten anlar. Yatılı okulda hastalandım. Reviro kaldırdılar. Anam geldi . Peçesini açtı, doktor da , tarih öğretmeni de orda. Kapat yüzünü, dedim. Dehşetli kıskanırdım anamı çocukluğumdenberi.

Parti hücresi kâtibi Sagamanyan göründü karşıdan. Dalgındı. Ay çiçeği çekirdeği yiyor, kabuklarını tükürüyor. Ahmetle Anuşkayı gördü:

- Merabe çocuklar. Bak ne diyecektim, Ahmet. Türkiyede toprak mülkiyetinin bugünkü durumu üstüne malzeme lâzım bana. Bir takım şeyler buldum, ama senden de ...
- Bende malzeme yok.
- Köye gitmedin mi hiç sizin orda ?
- Gittim .
- Gittiğin köylerde toprak mülkiyetinin durumunu incelemedin mi?
- Yoo ..
- Sizin Partinin yayını yok mu bu konuda?
- Sanmıyorum —

Ahmedin yüzüne Sagamanyan basbayağı kederle baktı.

- Yine de , gördüğün köyleri anlat bana, dedi. Anuşkaya bir avuç ay çiçeği çekirdeği verdi. Daha söyliyecekleri varmış gibi durdu biraz gitti. Ermenice bir türkü mırıldandı.

Anuşka :

- Ben bu Sagamanyana sevdalanabilirdim, dedi.
- Bir o eksikti. Niye sevdalanmadın? Niye sevdalanabilirdin? Pek mi yakışıklı buluyorsun? Kadınların yakışıklı bulduğu erkekleri, erkekler yakışıklı bulmaz, erkeklerin güzel saydığı kadınları kadınlar güzel bulmaz.
- Sagamanyana yakışıklı olduğu için değil, yakışıklı da ya, ama onun için değil , bir kaç aylık ömrü kaldığını biliyor da , hiç ölmiyecekmiş gibi yaşıyor diye sevdalanabilirdim.
- Öldükten sonra da başkasına bakmazdın artık.
- Bakmazdım sanıyorum. Kim bilir, belki de .

Kalktılar. Ahmet sordu:

- Nereye gidiyoruz Anuşka?
- Ben eve gidiyorum. Çamaşır yıkayacağım.
- Ben de geleyim mi ?

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI TÜSTAV

-Gel istersen.

- Yarın akşam Meyerholda gidelim mi ?

- Yarın akşam Konsere gideceğiz Si-Ya-Uyla .

- Beni de almaz mısınız?

- Hayır.

- Neden?

- Si-Ya-Uyla gideceğiz de ondan.

Ahmet sustu. Anuşkadan yarı yolda ayrıldı:

- Benim de işim var. Şimdi aklıma geldi. Haftaya , bilmem ne fabrikasındaki akşam eğlencesine katılacak bizim Türk gurubu. Hazırlık yapmalı ~~lazım~~.

İsmail döndüğünde Ahmet uyuyordu. Üstü açılmış . Örttü. Ziya : " Ulan İsmail , derdi, senin anan , ana değil tabiat kuvveti. ama deniz gibi, yel gibi , ateş gibi öyle kocaman, öyle gözle görülür şeylerden değil, atom gibi minnacık ama herşeyin aslı esası".

İsmailin anası, 1940 da öldü. Bir hapisane gardiyanı var. Bursalı. Gayetle de Alamancı. Her gece : " Allah kurtarsın " , dedi de, kovuş kapısının dışardan kol demirini vurup kilitledi mi, başını dikiz deliğine yaklaştırarak, " hele bir gel bakalım , usta diyecek çağıracak İsmaili. " Yene yaktı Londrayı Hitler, kazanacak harbi Alaman, gel sen de vaz geç inadından, kazanacak deyiver usta" diyecek. " Kazanmayacak " , diyecek İsmail, " Eh sen bilirsin " diyecek gardiyan ve ertesi gece aynı şeyleri konuşacaklar. İşte bu Bursalı gardiyanın ayakları dibine düşüp ölecek İsmailin anası. Görüşme yerinde, tellerin arkasında . Ufacık , bumburuşuk. " Sana zeytin yağlı yaprak dolması getirdim İsmail, Manisadan buraya ezildiler biraz, gardiyan efendiye de ikram et evlâdım," diyecek ve yığılıverecek. Bursalı gardiyanın ayakları dibine.

İsmail motor sesine kulak kabartte. "Aksıyor. Pistonlardan biri bozuk." diye düşündü. Yattı.

Yirmi ikinci çizgi

Konuklarım var. kimisi yerde oturuyor, toprakta , kimisi portatif karyolalarla iskemlelerde ; sırtını, tel dolabın yanında duvara dayamış biri de var, birisi de kapının solunda, ayakta ; ben hem ayaktayım kapının solunda , hem tel dolabın yanında sırtım duvara dayalı, hem yerde toprakta oturuyorum, hem karyolalarla iskemlelerde , hem de dolaşıyorum ve tahta masanın üstünde yanan gaz lambası kimimizin yüzünü aşağıdan, kimimizinkini yukardan, kimimizinkini yandan aydınlatıyor. Anuşka bir girip bir çıkıyor kapıyı açmadan, kapamadan; girip çıkıyor duvarların

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

taşları arasından, kazdığımız çukurdan , ama onun da kapağını açıp kapamadan, Ve lambanın şişesi içinde, fitilin yanıbaşından kimi kere de fitilin alevinden girip çıkıyor kulübeye. Konuklarımın arasında canım gibi sevdiklerim var, tiksindiklerim xxx de,xxx ama düşmanlarım yok. Kimseye düşman değilim, Mustafa Suphiyi öldürtenlerden, öldürenlerden başka;bir de sömürücü sınıflardan, ama yalnız bizimkilerden değil, yeryüzünün bütün sömürücü sınıflarından, xxx Faşistlerden, emperyalistlerden, Leninî yaralıyan karıdan; Lenin onu bağışlamış diye duydum ; yalan, doğru, bilmiyorum; ama ben bağışlamadım; bir de Koçaktan, Denikiden, Anuşkanın babasını öldüren iri gözlü sarışın subaydan, sağcı sosyal demokratlardan , Yunan kıralı Konstantinden ve Averoftan ve İzmiri yakan Yunan ordusundan ve 921 de İstanbuldan Anadoluya laz takasıyla kaçarken gümüş renkli çeliklerinin dibinden geçtiğimiz İtilâf devletleri donanmasından, ~~bir de babamı, yalnış iğne yapıp öldüren profesörden~~, hepsi bu kadar sanırsam. Unuttuklarım olabilir. Bir de bizimkileri yakalatan, beni araştıran İstiklâl mahkemesinden başka hiç kimseye düşmanlığım yok. Bu saydıklarım da elbet bana düşmandır, benim yeryüzünde var olduğumu bilenlerx.Meselâ , emperyalizmin,şimdilik, bundan haberi yok. Ama benim, durup dururken de, düşmanlarım var. Neden? Öyle işte. Kimi insanlar bana düşman, oysa ben onlara düşman değilim. Bir insanın sana düşman olduğunu bilip te ona düşmanlık duymamak yahut ta " benim de ona düşman olmam gerek" diye kendini zorleyip, bir süre sonra, bunu unutmak tuhaf. Bu söz bu duyguyu anlatamıyor, ama daha uygunu gelmiyor aklıma. Konuklarım var. Bildiğim bütün şehirler, resimlerden ve kitaplardan bildiklerim de, bütün kasabalar, dağ yolları, ormanlar , sokaklar , geceler, gündüzler , Kireçli köyünde alabalıklarla akan dere, İstanbulun Kalamış koyu , Moskovada tahta parke döşemeli Tüveskoy caddesi, Boluda aynalı kahve, karşımdaki aynada kendimi görüyorum. İzmire geldiğim gün Şükrü bey enişteminaynasındaki gibi, ama bıkkınsızım, başımda kocaman sipsivri bir kalpak, favorilerim kulak memelerimi geçiyor, kaşlarım çatık , on yıl daha yaşlı görünmek için dünyaları verirdim. Aynada ,bana bakan , ama nasıl bakan, abani sarıklı , çember sakallı , gözleri sürmeli namussuzu gördüm. Döndüm . Sarıttı . Önümdeki çay bardağını fırlattım kafasına . Adım , Boluda " Deli Hoca " ya çıktı . İtibarım biraz da bu yüzden arttı sanırsam. Cevadın çember sakalı, abani sarığı yok, kulamparalığı da yok, ama Boludaki herife benzer

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

bir yeri var. Kızıl saçlı Naşit, Acarada Maarif komiserliği eden, amatör aktördü, Cevat profesyonel aktörlük etmiş. Kunuala da pek övünür. Rusyaya nasıl düşmüş, bilmiyorum. Çekada çalışıyor. Çekaya nasıl girmiş, bilmiyorum. Bana düşman. Neden? Bilmiyorum. Bira içiyoruz Arbattaki birahanede yoldaşlarla, Sagamanyanla, Bolu köylerini anlatıyorum. Cevat geldi, masamıza oturdu. Sarhoş. Dinledi bir süre söylediklerimi. "Bana bak," dedi, "sen Mustafa Kemalin ajansın. Dosyan bizde. Hayatın elimde. Bir kurşunluk yer canın var." Karşılık vermeme vakit bırakmadan, Sagamanyan: Defol serseri, sarhoş, dedi, haykırarak filân değil, fısıltıyla âdetâ ve Cevadın koluna girdi, çıkardı dışarı, döndü. "Devrim," dedi, "denizi öyle bir dalgalandırır, öyle bir fırtına koparır ki, dipteki yosunlar da yüze çıkar, dolar bizim limana." Üç gün sonra Cevada Şanuar sinemasının önünde rastladım. Elimi sıktı, omuzumu okşadı. "Bir piyes yazayım da oynayın", dedi, "rejisörlüğünü de yaparım." Cevat bana düşman. Ben ona düşmanlık duymuyorum. Fiksimiyorum ondan. Ben düşmanlık duygusunu hiçbir zaman önemli, ciddî, kolay harcanmaması gerekir sayıyorum anlaşılan. Nuri Nuri Cemali Batumda tanıdım. Bir [illegible] üyesi. Sivri kır sakallı. Ellisinde var her halde. Türkiyedeyken kooperatifçilik ve Türk şairleri üstüne kitaplar yazmış. Abdülhamit devrinde Jöntürklük edip Afrikaya Fezzana sürülmüş. Çocuk şiirleri yazar, bir birinden kötü. Çarlık yıkıldıktan sonra Bakûye gelmiş ticaret için, sonra Suphiyle tanışıp partiye girmiş. Sakalını, çenesindeki yara yerini kapatmak için bıraktığını söylüyorlar. Çenesinde gerçekten yara yeri var mı, bilmiyorum. Zampara. Yaşlı bütün erkekler gibi genç kadınlara düşkün. Belki bütün yaşlı erkekler böyle değildir. Fransızca bilir, Rusça bilir, Rumca bilir. Marksizmin, kimi teorilerini, meselâ " artık değer" teorisini, ondan öğrendim. Yıkanmayı sevmez, benim gibi, yani pek sevmez. Batumda Fransa otelindeki odamızda bir karyolayla ; hem ne karyola, kıralara lâyık; çarşafları, yorganı filân değil, çarşaf yok, yorgan da, bir battaniye yalnız; ama genişliği, şiltesi, somyası kıralara lâyık, bir bu karyolayla bir de bir sedir var. O kadar dayattım, "sedirde ben yatayım, karyolada siz ", râzı edemedim. " Yarın obür gün memlekete döneceğiz Ahmet, çeşitli sıkıntılar çekeceğiz, hapislere düşeceğiz, ihtiyar hâlimde somyalı karyolaya alışırsam, hapisane peykesine zor dayanırım. " Paltosunu başına alıp sedirde yatardı. Çayı bile saharinsiz içerdi. Moskovaya beraber geldik, Üniversitede hoca oldu.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Anuşkayla tanıştırdım. Çok geçmedi, kız: Sevgin profesör bana ilanı aşk etti, dedi, çok da güzel konuşuyor.

- Yaşlı bir erkeği sevebilir miydin Anuşka?
- Yaşlı ne demek?
- Otuz beş, kırk .
- Sevebilirdim. Daha yaşlısını da.
- Sahi mi söylüyorsun?
- Sahi.
- Anormal.
- Neden? Bak, yaşlı bir kadının genç bir erkeği sevmesi sahiden de anormal, belki de değil. Sevmenin normalle anormalle ilgisi var mı?

Nuri Cemal , kızım profesör, yirmi sekizde Türkiyeye döndü. Dil kurumunda çalıştı. Nebus oldu. Seksen iki yaşında öldü.

Anuşkanın Si-Ya-Uyla konsere gideceksiler akşam, konser vaktinden bir saat önce, kızın odasına daldadım. Si-Ya-U ordaydı. Anuşka:

- Ne o ? , dedi, hani işin vardı?
- İşimi bitirdim.

Sereden tepeden konuştuk. Si-Ya-U klasik Çin şiirleri okudu, ilk önce Çincesini, sonra rusça çevirimlerini. Konser vakti geldi; Anuşka :

- Biz gidiyoruz, dedi.
- Ben burda kalacağım, dedim.
- Kal, dedi, ama bir şartla . Yakanmak şartıyla. Komşuları rahatsız etmeden mutfakta su ısıt. Bi ayak çekilince, ortalığı kirletmeden, mutfağın bir köşesinde yıkan. Dolaptan bornuzu al. Ama daha önce evine git , temiz çamaşır getir. Söz mü?
- Söz .

Ittiler. Si-Ya-U ya şaşıyorum, Anuşkayla münasebetimizin derecesini biliyor , ama yine de kızı deli gibi sevdiğini gizliyemiyor. Yoksa oğlanın erkekliği mi yok? Temiz çamaşır almak için eve yollandım. Bulvarlar boyunca hep Si-Ya-U yu düşündüm. Dönüşte yine onu. Anuşkanın odasında sırtüstü yattım divana. Yine Si-Ya-U yu düşündüm, ama yavaş yavaş , Anuşkayla Si-Ya-U yu. Aklıma olmadık şeyler geliyor. Mutfakta kovayı gaz ocağına koydum. Döndüm odaya. Elbiselerimi çıkardım, uzandım yine divana. Anuşka müzik dinlerken dizimi tutar. " Musiki beni öyle uzaklara çeker ki, birine tutunmasam , yer yüzüne bir daha dönemeyeceğim, diye korkarım" dedi. Şimdi de Si-Ya- U nun

TÜRKİYE SOSYAL BİLİMLERİ ARAŞTIRMA VAKFI

dizini tutuyordum. Ne olacak? nasıl ne olacak? Tayan dönerler konserden, yürürler yan yana kimsesiz sokaklarda. Ne diye istemedi benim de konsere gitmemi kendisiyle? Ne oluyor? Hay Allah kahretsin. Uyumuşum. Başımdan aşağa boşalan kaynar suyla uyandım deli gibi. Divanın yanında Anuşka . Elinde su kovası. Dolaştırıyor üstüme.

- Dur , çıldırdın mı?
- Niye yakınmadın? Söz verdin. Kalk.

Ortalık, divan, üstüm başım sırıl sıklam. Tepem attı:

- Bu yaptığın kepazelik .
- Bağırma , komşuları uyandıracaksın.
- Hem fing at Si-Ya-Uyla , hem ...
- Ne dedin?
- Ne dediğimi duydun.
- Temiz çamaşırların şurda. Giyin. Çabuk .

Bir hafta selamlaşmadık Anuşkayla.

Odamızın duvarlarına , kapının bir yanından başlayıp öbür yanında biten, yarım metre kadar genişlikte bir şerit halinde fotomontaj serisi yapmıştım. Anuşkayla Kerim seyrediyor. Si-Ya Uyla ben arkada duruyoruz. Fotomontaj serisi , toplum düzenlerini gösteriyor. Kapının sağında ilkel komünizmden görüler; arayerde aşiret devri, kölelik devri, derebeylik , kapitalizm filan; Kapının solunda , en yüksek toplum düzeni: Dünya komünizmi, ırkların birbirine karışması, sınırsız , hükümetsiz , sınıfsız tek dünyanın üstünde tek ırktan, tek milletten , komünist ırkından ve milletinden insan.

Anuşka :

- Hep düşünüyorum, dedi, insanlar komünizmde tek dil konuşunca , bu dil de rusca olmazsa, hem niye rusça olsun, belki Çince olur.

Si-Ya-U :

- Belki dedi.

Anuşka güldü:

- Beni gidi milliyetçi seni.. Belki karma bir dil olur, belki İngilizce , belki büsbütün başka bir dil, ama bu dil rusça olmazsa, insanlar , Puşkinin tadına nasıl varacaklar?

Kerim, çok kara kaşlı sarı gözlerini fotoğraflardan ayırmadan:

- Ben Puşkini okumadım, dedi, ayıp ama, Ruscam elvermez anlamaya, Türkçeye de çevirmemişler, ne yapalım. Türkçenin tek dil olacağı aklımdan geçmiyor. Hem iş Puşkinde, dilde değil. Tek aç insan kalmayacak, tek işsiz yok, okuma yazma bilmiyen de yok, patrondu, işçiydi, köylüydü, polisti, jandarmaydı da yok ,

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİHLERİ ARAŞTIRMA VAKFI

görürüz ya , o da yeter. Alman proletaryasının bir yatlah demesini bekliyorz ya herkes, ben Fransızların. Ankarada İmalatı Harbiyede bir Seyfi Usta var, on yıl mı ne Marsilyada dokklarda çalışmış, o da: " Fransız işçisi ne yapacak görürsünüz ," derdi. Paris Komunası da ortada...

Kerimi Üniversiteye Ankara teşkilâtı yolladı. Moskovada en candan dostum. İki şeye dehşetli düşman: cigaraya, yalana. Yanında cigara içtirmez bana. " Yalanı yalnız düşmana söyliyeceksin, karıya bile, pohpohlamak için de olsa , yalan söyliyen erkek değildir. " Anuşkanın arkadaşlarından bir kızla tanıştılar, araları da şekerli ballı, ama kız bir kere olsun Kerime : " Seni çok seviyorum Maruşa , dedirtmedi.

- Beni sevmiyorsun demek Kerim.
- Sevmez olur muyum?
- Çok mu?
- Çok değil..
- Niye çok değil?
- Ne bileyim. Çok değil işte. Çok seversem çok derim, ama daha öyle çok sevdiğim yok seni.

Sıfırın altında otuz yedi. Kerimle , Tüverskoy caddesinin arka sokaklarından birinde hamama gittik geç vakit. Peştamal filân kullanılmadığı için, çırıl çıplaklığa da bir türlü alışmadığımızdan, yine kocaman taşları önümüze tutarak , bir birimize bakmamağa çalışarak yıkandık. Çıktık caddeye. İyice gece olmuş. Işıklar yanmış, tıramvayların camları buz içinde, vitrinler de öyle. Kızaklar vızır vızır. Tükürsen donacak yere düşmeden. Bir Anadolu deyimi var "Tilkiler bakır sıçacak," işte öyle bir soğuk. Gelip geçenler koşarcasına yürüyor , çoğu keçe çizmeli. Önümüzde bir kadın , ayağı kayıp yuvarlandı. Kaldırdık. Asker kaputlarımızın içinde ve yanlarını indirip boynumuzda düğmelediğimiz sivri Budyoni külahlarımızın altında donuyoruz. Soğukta şehrin uğultusu berraklaşıyor. Karşıdan gelen bir kızı gösterdim Kerime: " Şuna bak, yanakları al al, ne güzel şey." " Yanaklarının allığı soğuktan, dedi, burnu da pancar gibi . "

Şehir kış gecelerinden birini daha yaşıyor, kıyametin kopacağından haberi yok; yalnız Moskovanın değil, Parisin , Nevyorkun İstanbulun, Singapurun, Pekinin, yeryüzündeki bütün şehirlerin haberi yok bundan; her birinde şimdi gündüz, kimisinde sabah karanlığı, kimisinde öğle sıcağı; dertleri, sevinçleri, umutları, kederleri, otomobilleri, atlı arabaları ve rakşalarıyla , fabrikaları,

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

mağazaları, taştan, tahtadan, kauttan evleri, işe giden, işten dönen, işte çalışan, başı boş dolaşan , kahvelerde oturan, parklarda öpüşen , sinemaları dolduranları yle, doğanları, ölenleriyle yaşamalarını sürdürüp gidiyor. Her yüzünde, birkaç kişiden başka , hiç kimsenin, yakında , çok yakında , beş dakka sonra başlıyacak yer depreminden haberi yok. Şanuar sinemasının oraya geldik. Bir yerlerde, geniş, yüksek, tahta avlu kapıları birden bire açıldı. Yanımızda mı, önümüzde mi, karşımızda mı farketmedim. Kamyonlar, bisikletler , adamlar fırladı caddeye avlu kapısından. Ve bir feryad işittim. Her halde bağıran birçok insandı o anda, ama bana bir tek insan feryad ediyormuş gibi geldi. Işıklı, telaşlı, upuzun caddeden , geçeden, soğuktan güçlü bir tek insan feryad etti : Lenin öldü! Sonra neler oldu? Olanları parça parça gördüm, hem zaman sırasıyla da değil, karmakarışık. İşitttiklerimi de öyle işittim. Avlu kapısından caddeye fırlıyanların ellerindeki gazeteler kapışıldı. Önümde bir tram vay durdu. Bir anda boşaldı. Bütün tramvaylar durdu. Hepsi boş. Hiçbirşey işitmiyorum. İhtiyar bir adam ağlıyor, kaşpağını çıkarmış . Göğsüne bastırmış. Daşlak da. Ağlıyor. Kızaklar durdu. Kızaklar bomboş. Sinemalar boşaldı, içerde yangın çıkmış gibi dışarı fırlıyor kalabalık. Lokantalar da öyle, evler de. Caddeye boşalıyorlar. Tüverskoy caddesi, gazete satıcılarının etrafında itişen kakışan insan kümeleriyle kaplanıverdi. Bir vatman, tramvayın basamağına oturmuş ağlıyor. Demin gördüğümüz al yanaklı kız ağlıyor, Kerim ağlıyor, elinde gazete, ama ben hiçbir şey işitmiyorum, bütün gördüklerim uçsuz bucaksız bir akvaryumda geçiyor. Biri düştü yere. Biri daha. Kucaklaşıp birbirlerinin omuzunda ağlıyanları görüyorum, ama ses seda yok. Biri kolumdan çekti. Dönüp baktım, bumburuşuk bir kocakarı, boyu da çok kısa, gocuklu da, başını da şalla sarmış. Kolumdan çekiyor, dişsiz ağzıyla birşeyler söylüyor, anlamıyorum. Eğildim. Altı yedi yaşlarında bir kız çocuğu sesi, altı yedi yaşlarında bir kız çocuğunun korkusuyla soruyor: Lenin mi ölmüş? Başımı sallıyorum. " Ölmüş demek. " Haç çıkaracağını sanıyorum, ama çıkarmıyor, kolumu bırakıyor, " yazık oldu bize " . Tekrarlıyor : " Yazık oldu bize ". Yazık oldu bize! Yazık oldu bize ! Ses kalınlaşıyor, büyüyor, büyüyor, enine boyuna genişliyor, masal şişesinin içinden çıkan dev gibi, sonra ansızın kayboluyor ve ben asıl sesi işidiyorum. On kişinin, hatta daha da çok , yirmi kişinin filan bir arada hıçkırdıklarını işittim, babamı gömdedemi

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

düğmüz günü ve yüz kişinin bir anda hıçkırmasını da göz önüne getirmek olur, ama bütün bir şehrin bir tek ağızdan hıçkırması, bu ses , bu sesi beş on dakkadan çok işitemiyorsun. Sonra da işidiyorsun da, sinirlerini , aklını , fikrini korumak , delirmemek içgüdüsüyle işitmez oluyorsun ve kulağına sağdan, soldan, önden arkadan, artık o ses değil, bir başlarına ağlamalar geliyor.

Eve dönünde , " Komünistler nöbet bekliyecek,"dediler. Si-Ya-Üyla odamızda oturamadık. Yalnızlığımızı ikimiz gideremiyor. Koğuşa gittik. Herkes yatağının üstünde. Kimse konuşmuyor. Birisi soyunmağa başladı. Ona düşmanlıkla, hatta tiksintiyle değil, şaşarak bakıyoruz. Çok zor bir cambazlık numarası yapıyormuş gibi bakıyoruz. Yattı. Battaneyi de çekti başına. Hep ona bakıyoruz. Sabaha karşı nöbet tuttum sokak kapısının iç tarafında , tüfekle. Kullanmasını da bilmem. Lenini , Kollonni Zal' a getirdiler. Tirenler memleketin dört bir yanından adamlar taşıyor Moskovaya ,Lenini bir son kere görmek istiyenleri . Kolonni Zal'ın bir kapısından girip, Lenini görüp , öbür kapısından çıkan insan saflarının bir ucu şehrin dışında. Sokaklarda , alanlarda kocaman ateşler yanıyor gece gündüz. Gece gündüz saflar yürüyor Kolonni Zal'a. Can kurtaran otomobilleri donenleri, hastalananları taşıyor hastanelere. İkinci günün gecesi, Sagamanyan geldi: " Çabuk giyin Ahmet , " dedi. Açık bir kamyona bindik, daha doğrusu zorbelâ sıkıştık. Caddeleri dolduran , ateşlerde ısınan insan yığınlarının yanından geçip Kollonni Zal'ın arka kapısında durduk. İçeri girerken bana Sagamanyan : Üniversite adına Leninin başında beş dakka nöbet tutacaksın, dedi. Kolonni Zal denen yapı , Çarlık zamanında subayların klübüymüş, şimdi sendikaların klübü sanırsam. Yukarı çıktım arka merdivenlerden. Matem marşı çalınıyor bir yerlerde. Bir odaya girdim. Mermer, yaldız, kırmızı kadife. Kalabalık. İşçiler , Kızıl Ordu subayları , sakallı sakalsız köylüler , her yaştan, her çevreden kadınlar. Matem marşı çalınıyor. Belli ki bitişikte, hem bir bando değil, birçok bando. Odada kimse konuşmuyor. Ne kadar bekledim? Biri geldi. Fısıldadı : Haydi . Bir kapıyı açtı, matem marşı ulu bir deniz gibi çarptı yüzüme. Aklın alamayacağı kadar aydınlık. Kristal avizelerin böyle kocamanlarını bir de Kremlin Sarayında gördümdü. Bu aydınlığın içinde bir insan selidir akıyor ağır ağır. Kolumdan tutan adamla ilerliyoruz. İlk gördüğüm Krupskaya oldu. Çiçek yığınlarının önünde, ortadan ayrılmış dümdüz kır saçları,

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

dümdüz entarisiyle duruyor. Kolları yanına sarkık. Patlakça gözlerini alabildiğine açmış, bir yere bakıyor. Baktığı yerde Lenini gördüm. Alnını, sarı ve insanılmıyacak kadar geniş alnını. Her yüzü yuvarlağı. Lenin sırt üstü yatıyor, ellerini göğsünde kavuşturmuş. Kızıl bayrak nişanını gördüm. Yüksekçe bir yerde yatıyor Lenin, aşık bir tabudun içinde, kırmızıların ve çiçeklerin arasında. Başucunda, iki yanda iki nöbetçi, ayak ucunda da öyle. Ben bir Orta Asyalıdan aldım nöbeti. Bana birşeyler söyledi nöbeti teslim ederken. Karşılık vermedim. Elimde tüfek, duruyorum kımıldanmadan Leninin baş ucunda. Krupskayayı görüyorum, Leninin alnını görüyorum. İnsan seli dört koldan, iki kol bir yandan, ikisi öbür yandan, ardısız arasız akıyor. Çoğu ağlamıyor artık. Leninin hizasına gelenler, yanından geçenler, gözleri bağlı yürüyorlarmış da birdenbire bir yere çarpışlarmış gibi, irkilip duruyor bir, sonra arkadakilerin temassız baskısıyla ilerliyor ve salondan çıkana kadar ve artık görmeleri mümkün olmadığı halde, başlarını çevirip arkaya bakıyor. Krupskayayı görüyorum. Leninin alnını görüyorum, daha doğrusu, arkadan başını. Sol koldan denizciler girdi içeri. Kronştad denizcileri diye düşündüm. Kronştadlan olmıyabilirler de pek âlâ, ama ben öyle düşündüm. Kaputlarını giymemişler. Göğüs bağır açık. Dışarda kar yağmağa başlamış olmalı ki, paletleri, omuzları karlı, göğüslerinin kılları ıslak. İri yarı delikanlılar, ama çok iri. Sık saflar halinde ilerlediler. Ön manganın çavuşu, Leninin hizasına gelince durakladı: " Ah anacığım. ' ", diye haykırdı bir ve yuvarlandı yere. Ortalık karışmadı. Denizciler çavuşlarını kaldırıp, dolu dolu mavi gözleriyle geçtiler. Sanki öyle geldi ki, denizden, bir daha dönmemecesine ayrılıyor lar gibiydiler. Safların arasında bayılanların, sessizce kaldırılıp götürüldüğünü ancak bundan sonra farkettim. Leninin başını görüyorum arkadan, daha doğrusu, kocaman alnını. Matem marşını duyuyorum. Dört koldan, ardısız arasız akan insanlarla ilgim kalmadı. Lenine bakıyorum ve ağlamak istiyorum Anuşka, nöbet yerinde ağlanır mı, ağlanmaz mı, umurumda değil, ağlamak istiyorum ama ağlıyamıyorum. " Sen ne yaptın o gece? ", diye sormadım Anuşkaya. Konuklarım var. Ömrümün uzaklarından geldiler. Ahmet gülümsedi: " Ömrüm ne kadar-cık ki, uzakları, yakınları olsun " diye düşündü. " Bir lokmacık yaşadık daha. İsmailin kurşunuyla, tabancada kurşun da benim, ama o sıkacak tabancayı, ölmek ihtimali bir kere daha bile gelmedi bugün aklına. Canım Anuşkacığım, şimdi ne

TÜSTAV SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

yapıyorsun? Şimdi ne yapıyorsun? dediğim şu saniyede, ne yapıyorsun? Arkasından motor sesine rastladım. Güm güm de, güm güm. Unutmuşum. İnsan bir sesi boyuna işitirse, artık işitmez oluyor da, unutuyor. Çoktandır görmediği eski bir bildiğe rastlamış gibi sevindim. Dinledim uzun uzun. Sonra gene unuttum. Kerimin kalın kara kaşları altındaki sarı gözleri, sonra bütünü. Istanbulda köprünün üstündeyiz. Hava kapalı. Yağmur yağdı yağacak. Moskovadan Kerimle beraber döndük. Orak çekiç gazetesinin ilk sayısını satıyoruz. Ayrı ayrı yerlerde satacaktık, ben köprüde, Kerim Kasımpaşada havuzların orda. Ama köprüye gelince, ben satış için , Kerim vapora binip Kasım Paşaya gitmek için, "Beş on dakka yanımda dur, ne olursun," , dedim.

- Korkuyor musun?

- Ne korkusu? Değil. Bağıramıyacağım gibime geliyor, Orak Çekiç! Yeni çıkan Orak Çekiliç ! diye bağıramıyacağım.

- Utanıyor musun?

- Onun gibi birşey . Hiç satıcılık yapmadım.

- Ben yaptım mı? Babam işportacı mıydı?

- Kızma yahu , sesimin nasıl çıkacağını bilmiyorum.

- Paşazadesin oğlum, paşazade.

Kerim , koltuğundaki gazete paketindon bir tane aldı, başladı gazeteyi savura savura bağırmağa :

- Orak çekiç, yazıyor. Son haberleri yazıyor !

Yanımızdan gelip geçenler başlarını bile çevirmiyor. Kava da çiselemeğe başladı.

- Yeni çıkan Orak çekiç !

Ben de koltuğumdaki paketten bir gazete çıkardım. Kerim karşıdan gelenlerin , ıslanmamak için acele acele geçip gidenlerin burunlarına sokuyor gazeteyi:

- Orak çekiç! Orak çekiç!

- Aldıran yok . İlgilenenler de, hiç de gazete satıcısına benzemeyen Kerimin kılık kıyafetine bakıyor. Belki bu yüzden de tersiemiyorlar onu. " İstemez ", deyip geçiyorlar.

" Yahu bu köprüden tek namuslu adam da geçmez mi? ".

- Orak çekiç!

" Hay anasını , satmayacak mıyız bu körolası köprüde? Görürsün Kasım paşada kapış kapış gidecek. "

Gözüme elimdeki gazetenin başlığı üstündeki satır ilişti: " Bütün dünya işçileri birleşiniz!" Canıma birdenbire , fena halde yakmışlar gibi avazım çıktığı kadar haykırdım, kendi feryadıma kendim de şaşarak :

- Bütün dünya işçileri birleşiniz! Bütün dünya işçileri.. Orak çekiç - imdad ister gibi bağırıyorum - birleşiniz! Orak çekiç!

- Ver bakalım, nasıl birleşiyormuş dünya işçileri?

Gazeteyi istiyen , temiz giyinmiş kırantadan efendinin boynuna sarılacaktım sevinçten. Gazeteyi verdim. " Parasını alsana evladım." Bana para uzattığını , o , bunu söyledikten sonra farkettim. Güldü. " Cençliğimde, dedi, Pariste sosyalistler de gazetelerini böyle satardı".

Ben o gün köprüde 45 Orak Çekiç sattım, Kerim Kasımpaşada 225 tane satmış.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

~~yapıyorsun, dediğim bu saniyede ne yapıyorsun?~~ Kızıl Meydana doğru ağır ağır ilerliyoruz, önümüz, arkamız insanlar, bayraklar, şiarlar, resimler, türküler. Bizim grupta bizim " 1 Mayıs Marşı " nı söylüyoruz: " 1 Mayıs ,1 Mayıs ilk dileğimiz! ". Anuşka da bize katıldı. Öğrettik ona da, Türkçe söylüyor marşı. Anuşkanın elinden tutuyorum. Kerim: " Bir yere kaçacak diye mi korkuyorsun? " dedi. " Bilmem içimde hep birden bire itiriverace-ğim, duman olup, kuş olup uçuverecek durup dururken diye bir korku var ". " Sahi mi söylüyorsun? Yoksa numara mı? ". " Sahi". " İnsanların aklına böyle şeyler yalnız romanlarda gelir sanırdım. " Duraladık, sonra iyice durduk. Arkamızda Kafkasyalılar. Hemen çemberi çevirip, ortaya bir delikanlı çıkarıp Şeyh Şamil dansına başladılar. ~~Delikanlı~~ Dağistanlı. Üniversitenin en yakışıklı erkeği. Anuşka elimi bıraktı, oyuna bakmağa gitti. Ben de peşinden. Delikanlı, ilk önce, namaz kılar gibi hareketler yapıyor, Şeyh Şamil Rus Varının ordusuyla kapışmadan önce namaz kılarmış, bu namaz kılma işi gayet ağır bir havaya uyarak yapılıyor, sonra birden bire hava değişiyor, Şeyh Şamil fırlıyor yerinden, başlıyor, hançerini de çekip, zaman zaman ayaklarının ucunda da dikilip fır dönmeğe, muharebeye. Delikanlı sarışın bir şimşek gibi. Ama bane bu danstan gık dedi. Şeyh Şamile saygım, hatta sevgim var, ama Kafkaslılar Azerlisi olsun, Ermenisi, Gürcüsü, Dağistanlısı olsun, çeşitli adlar altında, namazlı namazsız, belki başka ayrıntılar vardır ama ben anlamıyorum, en küçük bir fırsatı kaçırmaz fırlar ortaya, başlar bu oyuna. İki üç delikanlıyla bir iki kız da katıldı dans eden delikanlıya. Bir yandan da el çırpılıp tempo tutuluyor. Anuşkaya sordum: " Pek mi hoşuna gidiyor? " " Evet, Bakmağa doyamıyorum. " " Dağistanlıya mı? " " Ne resil adamsın. Ama farzet ki ona da. Ne olacak? " İlerlemeye başladık gene. Yan sokaklarda ana gösteriye katılmak için sıra bekliyen gruplar var. Kerim: Bizim fırıncılar, diye bağırdı. Yandaki sokakta, zıpkaları, başlıkları, kızıl bayrakları, hem ayyıldızlı hem ay yıldızsız kızıl bayraklarıyla bizim Karadeniz uşakları. ~~Bir~~ " 1 Mayıs " şiarlarını Türkçe yazmışlar. Moskovada Laz fırıncı artelleri sayılamıyacak kadar, koperatifleri yani. Çinliler de çamaşır, ütü işlerinde. Ama, bizimkiler de, Çinliler de kendi uyruklarından. Bizimkiler de, Çinliler de Sovyet seçimlerine katılıyor, hatta Sovyet organlarına seçilebiliyor, sendikalara giriyor, Bolşevik partisine üye olabiliyorlar.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Meselâ ben , Türkiye uyrukluğundayım, ama kendimi gösterebilirsem Yüksek Sovyetlerin başkanlığına bile seçilebilirim. Ne mükemmel şey anasını sattığımın, yer yüzünde kocaman bir toprak var. Sana orda : " Hangi dindensin, hangi millettensin, hangi uyrukluktansın? " , diye sormuyorlar, " başka bir adamın sırtından geçindin mi, papazlık , imamlık ettin mi? Burjuva polisinde, jandarmasında çalıştın mı? " diye soruyorlar, " Aa ", dedin mi uyrukluğun filan kimsenin umrunda değil, o koca toprağın, orda doğmuş büyümüşün gibi, yerlisi oluyorsun. Ne güzel şey anasını sattığımın, ne güzel şey bu iş Anuşka. Dilini bilmediğin, geleneklerini, göreneklerini bilmediğin bir yere düşüp de orda kendini yabancı duymamak... Yabancılık çok kederli birşey olsa gerek, bilmiyrum, başımdan geçmedi, ama dedemin yalısında bir bahçıvan vardı, Arnavut, kim bilir kaç yıldır İstanbulda, ikide bir : " Istanbul güzel yer, Allah bağışlasın sahiplerine, " derdi, " Lâkin biz burda gurbette öleceğiz ~~diye~~ korkarım. " Birden bir gürültü oldu. Önümüzdeki saflar karıştı. Orda Japon öğrencileri. Bir kıyamettir koptu Japonca. Ama biz daha , ne oluyor , diye anlamadan, Japonlar saflarını yeniden düzene koydu. Üç milisin bir şeyler taşıyıp götürdüğünü gördük. Japonya siyasi polisinden bir adamı tanımış Japon öğrencileri. Herif, çocukların resimlerini çekiyormuş bir köşede. Çocukların çoğu da gizli gelmiş Moskovaya . Namussuzun üstüne çullanıvermişler. Bir , iki dekken makinasını paralamışlar, kendisini de sanırsam. Ama belki de kafasını gözünü kırıp bırakmışlar. Sagamanyana sorduk: " Öyle , hıppalamışlar sadece " dedi, ama gözlerinin içi bir tuhaf gülüyordu. Olup bitenler yüzünden duralamıştık. Kızıl Meydana doğru ağır ağır çıkmağa başladık. Anuşkanın elinden tutuyorum. Ahmet kederle gülümsedi. Anuşkanın elini, her fırsatta sıkı sıkıya tuttuğunu ardsız arasız hatırlıyor gibi. Öğle yemeğinin vaktinin geçirdiğinin farkına vardı. Saat ikiye gelmiş. Sıcak yemek yiyecek bugün. Nice zamandır hasret sıçak yemeğe. Bol kırmızı biberli kuru fasulye.

İsmail yine geç geldi. Elindeki gazeteleri Ahmedin iskemleye atılı elbiseleri üstüne koydu. Motor sesini dinledi:

- ~~Valfı düzeltmişler.~~ Pistonu ayarlamışlar

Soyunmağa başladı. Ahmet uykusunda birşeyler mırıldanıyor.

İsmailin ilk yakalanışı bu geceden üç yıl sonra oldu, 1928 de. ~~1928 de~~ İsmailin ~~mahkemesini~~ İzmirde ~~görüp Bursa~~ hapisanesine yarıçlayıp bıyarlarken

sürdüler. İsmail , 1932 de Nerimanla orda tanıştı. Görüşme yerinde . Biri telin bir yanında, öbürü öte yanında . Neriman, ihtilastan yatan ağabeysini , banka muhasebecisi Osmanı görmeğe geldi İstanbuldan. İsmail, genç kızın yanında duran kendi anası ile konuşuyor, daha doğrusu haykırıyor, sözleri işitilebilsin diye. Telin iki yanı öylesine kalabalık ve herkes öylesine haykırıyor. Osman bey , Nerimanı gösterdi eliyle İsmaile :

- Tanış ol kızkardeşimle .

Neriman çocukluğunu iyice itirmemiş kapkara gözleriyle gülümsedi. İsmail elini salladı.

- Hanım kızımla aynı vapurdan geldik İstanbuldan, İsmail. Hanım kızım otobüste bana bir yardım etti, bir yardım etti Allah razı olsun, diye kaykırdı.

Neriman gülümsedi. İsmail:

- Sağ olun Neriman hanım, diye haykırdı.

Nerimanın ilk gelişi bu.

- Hanım kızımla aynı otele indik. Odalarımız bir . İsmail

İsmail gülümsedi Nerimana . Muhasebeci Osman bey haykırdı :

- Müdürden izin alırım da , saş gardiyanın odasında görüşürüz gelecek sefer.

Görüşme bitene kadar İsmaille Neriman , tellerin arasından , ikide bir göz ucuyla baktı birbirine.

Osman beyle İsmail aynı kovuşta yatıyor. İsmailin anasıyla Nerimanın getirdiklerini , fıstıklı lokumu , hem de Hacıbekirin,- bunu Neriman getirmişti -, sucuğu ,- hem de Apikoğlunun -, bunu da Neriman getirmişti, zeytinyağlı patlican dolmasını, - bunu İsmailin anası getirmişti -, beraber yediler.

Bu Osman bey, Boluda Ahmede , Marksın adını ilk söyliyen Osman beydir.

- Ahmet boğazına pek düşkündü, İsmail , - bunu Osman bey şimdi kendisi uyduruyor , İsmailin Ahmedi tanıdığını bilmediğinden -, Boluda o tarihlerde lokanta şöyle dursun, temiz bir ahçı dükkanı bile yoktu da, Ahmet , " yahu , bir de İstanbulda Bolulu ahçılar meşhurdur ", diye söylenip dururdu. Hiç unutmam bi akşam, Katırcılar hanının üstündeki odada gene mahkemeyi kurup bir köy ağasını on yıla mahküm ettikten sonra, orta yere, gündüzden, kendi elcağızımla pişirdiğim yaprak dolmasını çıkarınca Ahmet de, Yusuf da, şaşkınlıktan düşüp bayılacaklardı.

İsmail , bir zamanlar, Ahmetten de İzmirde dinlediği Bolu hikayelerini şimdi Osman beyden her dileyişinde , kendi kendine bile açıklıyamadığı acayip bir keder duyuyor.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Altı gün sonra, görüşmelerini baş gardiyanın odasında yaptılar. Cezaevi münasebetinde bir iki kalem sayıya , Osman bey, müdürün lehine yer değiştirtti, lokumların yarısı baş gardiyana verildi.

Baş gardiyanın odasında , beylik battanye ile örtülü demir bir karyola ve kara, yırtık muşambası mor mürekkep lekeleri ile alaca bulaca bir yazı masası, üç de iskemle vardı. Duvarda da falaka asılı. Nerimanla İsmailin anası iskemlelerle, Osman beyle İsmail karyolaya oturdu. İsimleri bir saatlikti. Osman bey : " Almanyadayken, Berlinde bir akşam Spartaküsler .. " , diye hikayeler anlattı. Okulda işlerin nasıl gittiğini sordu Nerimana , -Neriman İstanbulda bir ilk okulda öğretmendi -, İsmailin anasına İsmaili övdü. - Ben bu komünist milletini çok eskiden tanırım, benim de bir bulaşıklığım oldu bu işe, namuslu çocuklardır, sen yüreğini sağlam tut, hanım teyze, günün birinde nasıl olsa kazanacaklar partiyi " falan gibi lâflar etti. Neriman çok az konuştu. Sesi kalınçaydı , çocukluğunu iyice itirmemiş gözlerine hiç uymuyor. İsmailin anası pek hoşlandı Osman beyden. İsmaille Neriman birbirleriyle tek lakırdı etmediler.

Neriman, iki ay sonra , günü birliğine yine geldi. Osman bey görüşme yerine İsmaili de çağırdı. İsmaille Neriman bağıra çağıra konuştular. Neriman, anasından haber sordu İsmaile , İsmail de Nerimana, okulda sınavların ne zaman başlıyacağını . Osman bey , Cumhuriyetin onuncu yılında mutlaka af çıkacağını söyledi.

- Artık İstanbulda İsmail hergün bizde. Bir ağabeyin daha var demektir Neriman.

Neriman sordu :

- Manisaya , annenizin yanına gitmiyecek misiniz İsmail bey?

- Çıkarsak, giderim bir görürüm elbet, ama İstanbulda kalacağım.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Nerimsan düşüne girdi İsmailin. Hapis adamın düşüne kara kısmı boyuna girer. Hem de en olmıyacak karalar girer kimi kere. Kimi kere de , yüzüne en bakılmıyacaklar. Kimisinin de ne saçı vardır ne yüzü. Hepsi , şeytanla birlik edip , aldatmaz seni . Aldatmın istersin, ama aldatmaz kâfir kara. Nerimsan da şeytanla birlik etmedi. İsmailin koluna girdi ve hani şu cimnastikte dev adımları vardır ya, işte öyle adımlarla , ama yere dokunmadan uçtular kolkola koğuşun içinde.

İsmail 935 de aftan yararlanıp çıkınca, Nerimsaya annesine gitti. İstanbula dönünce de , bir yandan küçük toplantıları , bir yandan iş aramak , bir yandan şapirografta beyannâme basıp geceleri duvarlara yapıştırmak, başını kaşıyacak zamanı kalmadı. Ancak bir tek pazar günü gidebildi, öğleden sonra, Osman beyin Kadıköyündeki evine. Osman evde yoktu. Süreyya sinemasına yakın yan sokaklardan birindeki sıpsıvrı , çirkin , taş evin alt katında, misafir odasında , Nerimanın pişirip getirdiği kahveyi içti. Evin içi sessiz. Sokak da öyle vakti sonraları issizliği içinde. Ilık , yumuşak bir esinti açık pencerelerin tül perdelerini kabartıyor hafifçe. Nerimsan , kolları kısa bir entari giymiş. Konuşmuyorlar. İsmailin aklına, Nerimsanla koğuşta uçtukları geliyor. Kızın açık kollarına baktı. Altın tüylüce , sarıca , yuvarlak. " Şeytan tutuver , diyor şu kolları ".

- Konuşmuyorsunuz, İsmail bey.

- Bende anlatacak birşey yok. Siz anlatın.

- Annenize nasıl?

- İyi . Sağ olun. Osmanın işleri yolunda mı?

- Yolunda her halde. Ben pek anlamam, sormam da zaten. Erkeklerin işine kadınlar karışmamalı.

- O da nesi? Siz de erkek gibi çalışıyorsunuz, maşallah. Hayatınızı kazanıyorsunuz.

- Öyle ama, ne de olsa... Kadın kadındır, evi bir başına geçindirse bile.

İsmail, kadınla erkek arasındaki eşitlikten söz açtı, kadını, yani çalışan kadını yalnız kapitalin sömürmesinden değil, çamaşır leğeninin , mutfağın sömürmesinden de kurtarmak gerektir, filan gibi sözler etti. Nerimsan , çocukluğunu iyice itirmemiş kapkara gözlerinin içiyle kimi kere şaşarak, kimi kere beğenerek , ama İsmailin söylediklerıyle , hiçbir zaman rası gelmiyerek , dinledi.

İsmaili, bir ay kadar sonra yine yakaladılar. Dokuz ay kadar yattı Sultanahmette, tevkifanede kocalarda . Tevkifanenin öbür

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

parçalarıyla bağı kesilmiş, dar bir koridora açılan , tek pencereli taş hücreler. Alt kat da öyle. Komünistler üst localarda yatar. Görüşme günüydü. İsmaille Kerim Ahmetten konuşuyorlar. Kerim, köprüde "Orak çekici" ~~vaktiyle~~ nasıl sattıklarını anlatıyor. İsmail :

- Sen şimdi onu bırak da, doğrusunu söyle, dedi. Hani bir kız varmış da , aranızda hani~~xx~~ şekermiş de, sana bir türlü " Seni çok seviyorum " dedirtememiş. (Kerim gördü)

- ~~Dedirtemedi~~. Yalana düşmendim dehşetli o tarihlerde , dedi, - cigarasından bir duman çekti -, cigaraya da . İkisine de alıştık.

Kapı altı meydancısı , tevkifhane avlusundaki güvarcileri ürküterek , locaların pencerelerine doğru haykırdı:

TÜSTAV
TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Ziyaretçin var İsmail usta ! diye haykırınca, herkes geldi de İsmailin aklına, Nerimen gelmedi.

- Nerimen hanım, vallahi çağırdım be kardeşim.

- Ağabeyimin selamı var. Gelemedi. Ankaraya gitti bir iş için.

- Vallahi sağ olun.. Siz benden vefalı çıktınız.. Ben bir kerecik uğrayabildim size... Vallahi bilemezsiniz nasıl sevindim be kardeşim... Tü Allah kahretsin!.. xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx Ahmedin boyuna " Allah kahretsin " dediği bir şimşek hızıyla geçti aklından -, bağışla Nerimen hanım, dil alışmış bir kere bu köreleşi " be kendini " de, kendilerine ",

Görüşmeciler de tutuklar da pek kalabalık değil. İtilip kakılmadan, avaz avaz haykırmadan konuşabildiler. İsmail birden bire :

- Polis yazar bize gelenleri, dedi.

- Yazsın... Benim siyasetle ilgim yok...

Nerimanın getirdiği Hacıbekir lokmalarını o akşam " komunaya " verirken, -Komünistler hapislerde komuna kuruyorlardı: yiyecek , içecek,cigara, para, kime ne gelirse ortaya konuluyor. Ortak tencere kaynatılıyor - Hacı Bekir lokumunun kutusunu o akşam komunaya verirken , İsmail , ortaya, herkesi sevinçten çıldırtacak bir şey koyuyormuş gibi kibirlendi.

Sultanahmetten çıktıklarının ertesi günü Kadıköye geçti. Nerimen evde yoktu. Osmanla Altıyoldaki muhallebiciye gittiler . Osman simsarlık yapıyor.

- Benimle ahbaplık etmekten belki çekiniyorsunuzdur Osmanbey

- Niye çekinecekmişim? -Düşündü- Bak, yirmi beşte miydi, yirmi dörtte mi, aklımda kalmamış, Tepebaşında çalıba, Ahmetle hapa hap yüz yüze geldik. Tanımamazlığa vardım, yürüdüm. O zaman memurduk Ziraat Bankasında, şimdi kasabaşına buyruk bir herifim.

Nerimanla İsmail ilkönce kalemiş koyunda öpüştüler. Ay ışığı cıvıl cıvıl. Deniz çarşaf gibi. Sandal kiralamış İsmail Moda iskelesinin ordan. Kalemiş gazinosunda cazbant çalıyor, dansediliyor. Denizin yüzü sandal dolu. İsmail küreklere asıldı, Fener Bahçeye doğru çekiştiler. Fenerbahçenin feneri bir yanıp bir söner. Ada vapuru geçti karşıdan, ışıklarını yakmış, pırıl pırıl. Hangi limana gider bu yüz direkli gemi? İsmail kürekleri bırakıp geçti kıça , Nerimanın yanına oturdu:

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Seni bir öpeyim mi be kardeşim?

Neriman karşılık vermedi.

- Böyle şeye izin istenmez. ~~Dakat..~~ mi diyecekten?

~~Sonra~~. Nerimanı öptü. Sandal hafiften sallanıyor. Demin geçen ada vaporunun dalgası.

- Dünya güzel be kardeşim..

Neriman büyük bir ciddiyetle ve kalınca sesi büsbütün derinleşmiş, tekrarladı :

- Dünya güzel be kardeşim.

~~Mek~~ İsmail , beş ay sonra yine düştü içeri. Polis müdürlüğünde on ay yattı. Neriman yemek taşıdı İsmaile . Görüştürmediler. " Neyin oluyor İsmail ? " diye sordular kıza:

- Nişanlım, dedi.

- İsmailin mahkemesi bir buçuk yıl sördü, tutuklu olarak. Neriman Sultan Ahmede tevkifaneye taşındı durdu. ~~Bir~~ , Mahkemenin ilk günü, bir de karar okunurken salondaydı. Hep gülümsedi İsmaile . Ara yerdeki duruşmalarda bulunamadı, yangınlama kapalı yapılıyordu her seferki gibi. İsmail çıktı. Nerimanı her pazar görüyor. Öpüşüyorlar , kucaklaşıyorlar, ama hepsi o kadar . İsmail , politikayla , komunistlikle ilgilendirmek istedi o kadar Nerimanı, ama kız oralı değil. Ancak, devrimcilerin hayatlarını anlattığı zaman , - Moskovadan dönenlerden ~~dinlediklerini~~ işittiklerini , ~~Fransızcadan~~ kurs çadan çatra patra okuduklarını ~~(mapusanelerinde İsmail Fransızcaya da çalışıyordu , Marksist kurslar da görüyordu)~~ , Neriman heyecanla dinliyor. Hele kadın devrimcilerin hayatları , hele Krupskayanınkini.

- Sadık kadın, vefalı kadın, bütün ömrünü vermiş erkeğine .

- Mesele onda değil be kardeşim, bütün ömrünü inkilaba vermiş.

- Elbette, elbette İsmail , ama nasıl bağlanmış Lenine. Hem karısı, hem anası, arkadaşı da elbet, ama sen kadındaki sevgiye bak.

İsmail bir türlü sürekli bir iş bulamıyordu. Kaçmaktan kovalamağa vakit yoktu. Küçük, dökümcü atelyelerinde, tamirhanelerde filan çıkarıyordu ekmek parasını. Bir kere bir fabrikaya girebildi, polis attırttı bir hafta sonra.

- Şu geçen şilebin içinde olmak ister miydin Neriman?

Emirgânda, tepede , fıstık ağacının altında oturuyorlar. Aşağıda boğaz, kıvrıla kıvrıla , açıla kapana yayılıp uzuyor. Tek bacalı , kara bir şilep , yarısı dışarda dönen pervanesiyle suyu köpürte köpürte döverek çıkıyor Anadol Hisarına doğru.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- İstemem. Ne yapacağım o silebin içinde? Nereye gidiyor?
- Kim bilir , belki Odessaya . Odessaya da gitmek istemez miydin?
- Seninle olursa isterim. Ama benim dünyada en çok sevdiğim yer bu fıstığın altı.

- Şimdi bir dudağı yerde bir dudağı gökte bir arap çıksa, "Dile benden Neriman hanım ne dilersen ", dese ...

- Ne mi dilerim?.. Dur bi düşüneyim... O kadar çok şey istemezdim... İstediğim bir iki şey var bu dünyada. Bir kere, artık İsmaili bir daha hapse atmasınlar , derdim, ama hiç , hiç... Bu bir. Sonra, bir evimiz olsun isterdim, bahçe içinde tabii, şu Emirgan tepesinde bir yerde tabii, küçük, şirin, kalabalık bir ev. Zenginlik filan istemezdim kat'iyen. Sağlık da, sen de aslan gibisin maşallah , benim de sıhhatim fena değil.
- Turp gibisin .
- İşte hepsi bu kadar .
- Yani bir küçük burjuvalık .
- Sen bana bu küçük burjuvalığı küçük yakıştırıyorsun İsmail, ben öyle isem öyleyim...
- Kızma .
- Kızdığım yok.
- Peki, millet, senin bahçe duvarı dışında açlıktan kırılmış , anası ağlarmış eşek gibi çalışmaktan, umurunda değil mi senin?

- Niye umurumda olmasın? Araptan başkaları için de dileyebilirsem, herkese, yeşil pancurlu küçük evler versin, herkese dilediği yerde. Aç insan da kalmasın. Öyle dediğin gibi de çalışılmasın.

- Arap marap yok , Arap bizim . Biz dünya işçi sınıfı yaratacağız insanlara sınıfsız , sınırsız , hür kardeş dünyasını.
- Sen kendin çıkardın arabı orta yere. Bir de beni paylıyorsun.
- Seni paylaşmıyorum. sınıf kavgası bu be kardeşim. Hapislere de gireceğiz.

- Sen o kadar çok girmesen olmuyor mu?
İsmail karşılık vermedi. Mırıldanmağa başladı en sevdiği marşı:

Yoldaşlar zindanda
Taş duvar dört yanda
Bizimle bizimle saflarda değiller.
Geldi kızıl gün hazır olsun mevzer.
Gayen için koş kavgaya proleter.
Gayen için koş
kavgaya
proleter.

İsmail bir cigara yaktı. Ahmet hala birşeyler homurdanıyor - uykusunda - Ne diyor, diye kulak kabarttı. Anlıyamadı . İstanbul gazetesini aldı, 1925 tarihli İstanbul gazetesini . İkinci sayfasındaki haberi bir daha okudu. Gazeteyi yerine koydu. Lambayı üfledi uyudu.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI GÜSTAV

İsmaili , 938 kışında yine aldılar. Ankaraya yolladılar. Askeri ceza evinde tecride soktular. Tecrid dediğin taş bir oda. Penceresi de parmaklıklı ya, camları yok. Kar içeri yağıyor. Yer de çimento . Döşek möşek şöyle dursun, bir battanye vermedi hergeleler. İsmail, yukarı aşağı dolaşırken 13 yıl önceyi hatırladı: İzmirde, klübede , battanye tüylerinin çenesine batışını Ahmedin lambayı üfleyip de bir türkü söndüremeyişini .

İsmail, Ankarada Ceza yiyip, İstanbula hapisaneye , mehterhaneye yollandıktan sonra , ancak görüşebildi Nerimanla:

- Burda beni tutmazlar, sürecekler bir yere. Bakalım neresi olur artık.

Neriman göz yaşlarını zor tuttu. Sonra gülümsemeye çalışarak:

- Sen avukatla konuştum, dedi. Sen hapisteyken de evlenebilirmişiz. Nikahımızı kıydıralım , be kardeşim. Karın olursam seni arayıp sormam daha kolaylaşır. Nerenin hapisanesine sürülürsen oraya gelirim. Öğretmenlik yaptırtmazlar belki, ama dikiş dikerim, geçiniriz.

İsmaili bir ay sonra , sabah sabah erkenden iki deniz gediklisi, bir deniz subayı , üç deniz eri , bileklerine kelepçeyi vurup, ne olduğunu, nereye götürdüklerini söylemeden, çıkardı mehterhaneden , ~~bir sabah~~ Köprünün Kadıköy iskelesinden bir savaş motoruna bindirdi ve Adalar açığında demirli , Erkin denizaltı ana gemisine götürdü. İsmail, yolda, işi anlamağa çalıştı kendi kendine. Birdenbire aklına deniz gediklisi Hasan geldi. İyi ama, aralarında bir şöyle selam sabahtan başka alış veriş yok. Bir iki kere, aynı meyhanede masa komşuluğu etmişler. O kadar.

Erkin gemisinde erlerin apteshanesine attılar İsmaili. Apteshanenin lumbuzlarını kapamışlar. Yer bir karış sidik ve pislikler yüzüyor sidikte. Bir koku, bir koku, ~~dayanılır gibi değil~~, bir de sıcak. Bu işi mahsustan yaptırttıkları belli. İsmail bir süre ayakta durdu. Islık çaldı. Gözü, kapının kapalı lumbuzuna ilişti. Bir subay başı gördü. O baş çekildi, başka bir subay başı. " Ne yapacağım diye bakıyor hergeleler ". Oturdu sidiğin içine. Bir de cigara yaktı. Bir de türkü tutturdu. Ama kafasında hep aynı soru: Niye getirdiler beni buraya ? ~~Bu sorunun karşılığını bir ay alamadı.~~ Aptesthaneden, akşam üstü çıkardılar İsmaili. Sün-

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

gülü iki erin ve bir geçiklinin arasında bir sürü merdiven indi, dar, demir ve kıvrıla kıvrıla inen merdivenler.Demir bir kapıyı açtılar, İsmaili ittiler karanlığa. Kapıyı kapadılar. Elleriyle yokladı dört yanını, halatlar, makaralar , varil gibi bir şeyler. Sintinede bir ambara atıldığını anladı. Ceketini çıkardı. Sıcak bildiğin gibi değil. Gömleğini çıkardı. Pantalonunu çıkardı. Bir donla kaldı. Ama yine de durmamacasına terliyor. Oturdu, halat yığınının üstüne. Gözü karanlığa alışmıştı azıcık. Uyudu.

- Kalk .. Giyin.

Yüzüne tutulan elektrik fenerinin ışığından gözleri kamaştı, başını çevirdi.

- Kalk. Giyin.

Elektrik feneri halat ve makara yığınlarının, varillerin üstünde, sintine ambarının kurşuni boyalı demirinde dolaştı. İsmail feneri, kapının önündeki ak üniformalı subayın tuttuğunu gördü. Subayın arkasında, karma karışık borularla örülü kurşuni, demir, dar koridorda, ampullerin sarı ışığında süngülü iki denız eri duruyor. Gece mi, gündüz mü, belli değil, Ampuller buraya indirildiği zaman da yanıyordu. Giyindi.

- Yürü.

İsmail önde, subayla erler arkada, daracık , demir merdivenleri çıkmağa başladılar. Çalışan makinaların gürültüsü içinde gemi sarsılıyor. İsmail " Yola çıkmışız ", diye düşündü.

- Sola sap.

Sağından, solundan, altından, üstünden inceli kalınlı, borular ve karmakarışık elektrik telleri geçen, kafes kafes demir, dar bir sahanlıktaydılar. İsmail soldaki merdivene sapıp çıkmağa başladı. " Sorguya götürülüyoruz . Ama niçin ? Ne soracaklar? Ne işim var benim bu hergelelerle? "

Güverteye , geceye , serinliğe çıktılar.

- Yürü doğru. Arkana bakmadan.

İsmailin önünde yıldızlı geceden başka kimse yok, Güverte ıssız. Makinaların gümbürtüsü denizin hışırtısını dövüyor. Karanlıkta köpükleri farkedilen uçsuz bucaksız, kıyısız bir deniz. Erkin gemisi ağır ağır ilerliyor. İsmailin aklına : " Benim burada olduğumu kimse bilmiyor ", diye geldi. " İyi ama , Mehterhaneden teslim alırlarken kaşet filan imzalamışlardır. İyi ama nereye gidiyoruz ? Korkuyor muyum? Yaha değil... "

- Yürü arkana bakmadan..

Yürüyecek yer de pek kalmamıştı. İki adım sonra küpeştenin kıyısı.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Dur.

Durdu. Arkasında açılıp kapanan tüfek mazgallarının şakırtısını duydu. Birden bire aklına Mustafa Suphiler geldi. " Demek, arkadan kurşunlanıp denize atılacağız. Peki ama niçin? Herifler beni temizlemeye karar verdilerse daha kolayı var, iyi ama niye, niye ille de beni temizlemeğe karar verdiler? ~~Belki yakaladılar herkesi de, haberim yok. Toptan temizliyecekler. Kimin? Harbe mi giriyoruz? İyi ama...~~" Bütün bunlar, böyle düzgün cümlelerle değil karma karışık geçti aklından. " Dönüp atılmalı herifların üstüne. " Bunu da böyle düşünmedi, ama bu düşünce geçti aklından. Döndü. Üstüne çevrilmiş süngülü iki tüfek namlusuyla, subayın ak üniformasını gördü. O anda da bir başka subay peyda oluverdi birincinin yanında. Kulağına bir şeyler söyledi. Birinci subay İsmaile :

- Dön, yürü, dedi.

Deminki merdivenleri indiler. İsmail sintine ambarının karanlığına girdi. Soyundu. Uzandı halatların üstüne. " Rumara yaptı bize hergeleler. İyi ama niye getirdiler beni ? İsmail o gece bir düş gördü. Marmarada bir kalyondalar, kıçüstü kasarasında. Kalyon papa yelken. Yelkenler o kadar çok, o kadar şişkin ki kalyonu nerdeyse uçuracaklar. Dümeni, dümen değil koskoca bir dolap. Barbaros Hayreddin çeviriyor. Barbarosun sakalı kıp kırmızı. Marmara soruyor Barbarosa :

- Sakalınız niçin böyle kırmızı?

- Sen benim sakalıma bakacağına kocanın sakalına bak, diyor Barbaros.

İsmail, göbeğine kadar uzayan yem yeşil bir sakalı ~~olduğunu farkediyor~~. Marmarada Boğazın üstünde, nereni pek anlıyamıyor İsmail, biçilmemiş yem yeşil otların arasında sırtüstü yatıyorlar. Kabarık, ak bulutlara bakıyorlar. İsmail elini uzatıp rasgeleymiş gibi Marmaranın sağ memesine dokunuyor.

- Ne yapıyorsun? diyor Marmara.

- Kocan değil miyim?

- Daha evlenmedik.

-Niçin evlenmedik?

-Gelinlik elbiselerim hazır değil daha da ondan.

- Peki ne zaman hazır olacak?

- Yarın.

Barbaros Hayreddin :

- Odesaya gidiyoruz, diyor. Rüzgâr düşmezse.

Marmara:

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMALARI VAKFI

- Ben Odessaya gitmiyeceğim , diyor.

İsmail:

- Krupskayayla tanıştırırım seni, diyor.

- Krupskaya ölmedi mi?

- Niye ölsün, diyor İsmail, ama Krupskayanın ölüp ölmediğini bilemediğini anlıyor.

Osman böyle Ahmet,bir de Yusuf, Yusufun yüzünü göremiyor İsmail, Katırcı hanın üstündeki odadalar,boyunlarındaki çıngıraklarını, püsküllerini sallayıp duran katırların arasındalar, mahkeme kurmuşlar. Ahmet :

- Benim yerime bu gece sen savcılık yap, diyor İsmaile.

İsmail, elektrik fenerini gözüne tutan ak üniformalı subayın beş yıla mahkûm edilmesini istiyor . Neriman:

- Merhametsizsin, diyor.

- Merhamet ne demek? diye haykırıyor İsmail, Neriman ağlıyor. İsmail kucaklıyor Neriman. Öpüşüyorlar. Elektrik fenerini tutan ak üniformalı subay :

- Yeter! diye haykırıyor . Ateş!

Kurşunlar İsmailin sırtından girip göğsünden çıkıyor ve döküldüyor önüne , patır patır dökülüyor, güverteye. İsmail sıçrıyarak uyandı.

İsmaili iki gece daha dolaştırdılar Erkin gemisinin güvertesinde. Sonra subay salonunda, askeri sorgu yargıcının karşısına çıkardılar. Donanmada, erlerle gediklilerin dolaplarında yapılan araştırmada, komünist bir şairin kitapları çıkmış. Resmen satılan kitapları. Kitaplardan birini de Gedikli Hasanda bulmuşlar. Hasan " kitab benim değil, benim dolaba haberim olmadan koymuşlar", demiş. Sıkıştırmışlar, İsmail adında bir komünist tanırım, demiş. İsmail bütün bunları , savcının iddianamesinden anladı. Sorgu yargıcına verecek ifadesi yoktu , yargıç ta İsmailin ifadesiyle ilgili görünmüyordu. Hasan ufak tefek bir adamdı. Radyoculuğa meraklı idi. Hele radyo tamirciliğine. İsmailin de bu işten anladığını bildiği için , - polis raporlarında, İsmailin son yakalanmasından önce bir radyo tamir atelyesinde çalıştığını öğrenmişti- Radyo üstüne konuşuyorlardı daha çok. Bir iş üstündeki ortak ilgileri , aralarında, bir çeşit yakınlığa benzer birşey yarattı. İsmailin Sintine ambarından çıkarılıp bir gedikli kamarasında tutulmasını emretti. Bir seferinde İsmail :

- Şerif bey, dedi, ne demeye ilk geldiğim günler beni gece yarıları güvertelerde dolaştırdılar? Arkamdan vurup denize atacaklarmış gibi yaptılar?

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Donanma Kurmay Başkanı bir yerde okumuş, bir Alman kitabında, psikolojik baskı. Sen de yutmadın ~~demi~~. Ben gelip işi öğrenince , vazgeçin dedim, bizde lüzum yok o baskıya .

Mahkeme, gemide, büyük salonda yapıldı. Karar okunacağı gün de - tutuklar saldırmasın yargıçların üstüne diye olacak - mahkeme heyetiyle tutukluların arasına üç sıra iskemle dizilmişti. Şerif beyi İsmail son kere, duruşmalar başlamadan bir hafta önce gördü. Yine radyo tamirinden konuşuldu. Sonra Şerif bey, çok beyaz dişlerini kurşun kalemiyle karıştırarak :

- İsmail, dedi, ikimiz de kendi sahamızda kaşarlanmış heriflerin. Hasanla hücre kurup kurmadığını , farkındasın kaçtır sormuyorum. Kurmadığına da çoktan kanaat getirmişim. İş bunda değil. Almanlarla beraber harbe gireceğiz. İngilizlerden Musulu , Ruslardan Batumu , Fransızlardan Halebi alacağız.Anladın mı? Temizlik lazım, işe sizden başlayıp İngilizcilerde bitireceğiz. Bir de bakarsın İsmet Paşayla buluşursun içerde. (İsmet Paşa içerde İsmaille buluşmadı. Türkiye Almanların yanında harbe girmedi. Donanma Kurmay Başkanı , İngilizlerin baskısıyla ve Almanlarla çok açık ilgisi yüzünden tekaüde sevkedildi. Şerif beye birşey olmadı.)

İsmailin eski cezası üstüne bir ceza daha kattılar. Beş gedikliyle ~~ile~~ üç denizerini de mahkûm ettiler. Hasanın dolabına kitabı, bir kara yüzünden düşmanlık ettikleri Ali Başçavuş tarafından konulduğu anlaşıldı. Ama Hasanı beraat ettirmek İsmaili de beraat ettirmek demekti. İsmaili beraat ettirmekse : " Donanmadaki komünist komplosunu " başsız bırakıyordu.

İsmail iç Anadoluda bir hapisaneye sürüldü. Bir başına . Hapisane, Cinevizlilerden kalmadır , dedikleri yüksek duvarlarla çevrili. Anadolunun birçok yerinde her eski yapıya anıt kalıntısına , Cinevizlilerden kalma , dediklerini İsmail biliyordu. Duvarların taşları birbiri üstüne, harçsız filan, öyle kocaman kocaman konulmuşlardı. Çok da geniş duvarlar. Üzerlerinde süngülü iki jandarma dolaşıyor. Hapisanenin alt katında, vakfın küçük dükkânları mahpuslara kiraya veriliyordu: Bir terzi, bir kalaycı , iki marangoz, dört kundura eskicisi , bir de aynacı. Koğuşlar üst katta, bir boydan bir boya trabzonsuz uzanan, bir balkonun arkasında yanyana. Alt katta idare , baş gardiyan odası , iki tecrit bir de zindan var. Avluda bir çeşme , bir de ufacık tefecik bir ağaç. Kim bilir ne ağacı? İsmailin üçüncü koğuşa verdiler. Bir ay sonra Nerimanı geldi: " Burda öğretmenlik bulacağım, dedi, çok umudum var." Evlenmeyi , Nerimanın tayininden sonraya bıraktılar. " Taktik , be kardeşim, kime yutturacağız ya, bakarsın yutarlar, benim karım

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

olduğunu bilirse bakanlık, bakarsın tayin etmez seni buraya. " Nerimam gitti. İsmail, " Kızın kaç yıldır ayağını bağladın, daha kaç yıl bekleyecek seni, bırak gitsin, kısmetini arasın başka yerde," diye düşünmedi. Tersine, Nerimam daha tayin olunup dönmeden , hapisane müdüründen, nikahı nasıl kıyabileceklerini öğrendi. Nerimam gelince de , - askı filan yapıldıktan sonra , bir avukat da bulundu o da vekil oldu-, nikahı belediyenin evlenme dairesinde kıydılar. Loş , tahta , sallanan merdivenlerden çıkıldı. Nerimam gri bir tayyör giymişti. İsmailin kelepçelerini nikah memurunun önünde çıkardılar. Nikah memuru , yorgun bir sesle, ama büyük bir samimilikle , " uzun, mutlu yıllar " diledi. Tebrik etti. Şahitlerden biri baş gardiyan, öbürü, nikâh dairesinin kapıcısı. Ertesi günü görüşme günüydü. Müdür, kendi odasında , bir kezeliğine , görüşmelerine izin verdi, kendisi de masasının başından ayrılmadı. Önündeki kağıtlarla uğraşıyormuş gibi görünüp İsmaille Nerimamı gözetledi. Onlar, yayları yer yer çökmüş ve yeşil kadifesinin havı dökülmüş kanepede yan yana oturuyorlar. Konuşmuyorlar. Müdür iki üç kere :

- Bakılmayın, konuşun efendim. Bunda utanıp sıkılacak birşey yok. Bana aldırmayın, işim başından aşkın, top patlasa duyacak halim yok. Konuşun, görüşün, yeni evlisiniz, dedi.

İsmail her keresinde:

-Sağ olun müdür bey konuşuyoruz / diye karşılık verdi, ve konuşmadılar. İsmail bir aralık Nerimamın elini tutmak istedi, kız geri çekti elini ve İsmailin yüzüne ayıplıyarak baktı.

Ahmedin , boğazlanıyormuş gibi, haykırmalarıyla İsmail uyandı. Karanlıkta yürüdü, Ahmedi dürttü. Ahmet:

- Hah, dedi, uyandı.

İsmail lambayı yaktı:

- Uykunda bağırıyordun da yine.

- Bir bardak su ver, ne olursun?

Suyu, sanki günlerce susuz kalmış gibi, lakır kalır içti.

- Affedersin..

- Cigara ister misin?

- İstemem... Ateşim de var galiba.

İsmail elini Ahmedin alnına koydu:

- Yok...

- Bugünkü gazeteler mi onlar?

- Yarın okursun.

Ahmet uzandı, gazeteleri aldı.

- Şimdi biraz bir şeylerle oyalanmalıyım ki, yine ağırlık

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

basmasın. - İzmir gazetesine şöyle bir göz gezdirip attı, İstanbulunkini aldı, ikinci sayfada duraladı -.

- Kerimi yakalamışlar.

- Öyle..

- Hay Allah kahretsin. Vay pezevenkler.. Nasıl yakalandığını yazmıyor.. Hay Allah kahretsin..

Yirmi Üçüncü Çizgi

Ertesi sabah Ahmet uyandığı zaman ilk aklına gelen, Kerimin yakalanması oldu. Haberi bir daha okudu. Kalktı. İsmail lambayı yakıp gitmişti. " Allah kahretsin bu motor sesini. " Tel dolaba doğru yalnayak , don gömlek yürüdü. " Ateşim var bal gibi .." Sağ elini sol koltuk altına soktu. " Ateşim var . ".. İskemleye elbiselerinin üstüne oturdu. " Her bir yanım kırılıyor.. " Çay yapmak istedi, vaz geçti. " Midem de bulanıyor. " ~~Birden bire~~ Duvarın yumru yumru taşlarına dayandı : " Başladı işte.. " Karyolaya sırtüstü uzandı .. " Kitap, ateşin yükseldiğini yazıyor muydu, yazmıyor muydu? Kırgınlıktan söz ediyordu. Mide bulanmasından da, sanırsam.. Ama baş ağrılarını yazıyor ~~muydu~~, her mafe salım mengeneyle ~~xxxxxxxxx~~ sıkıştırılıyormuş gibi... Mengene filan yok kitapta... Başım ağrıyor.. Deminden beri nasıl sezmedim bunu, dehşetli ağrıyor başım. Ateşim de var... Ama kitap ateş yükselmesinden.. " Kitap masada duruyordu, gazetelerin altından bir kıyısı görünüyor. " Bakmıyacağım... Bakıp ta ne olacak? Bakmıyacağım .. Ateş yükselir demiş, dememiş, ne çıkar? Kırıklık, mide bulantısı, başağrısı... hepsi yerinde... Bakmıyacağım hiç değilse geberirken bu kadarcık irade sahibi olalım.. " Uzun, yorgun yolculuklardan sonra ılık bir suya gömülür gibi kedere gömülüyor. Ansızın doğruldu. Sanki birisiyle kavga ediyormuş gibi giyindi. Çay yaptı. İlk önce zorla, sonra istekle içti. Terliyordu. " Bir derece de yok ki.. Belki de bir yerlerde Siyadan kalma bir derece vardır . " Sallana sallana dereceyi araştırdı. Bulamadı. Yokladı kendini. İç bulantısı geçmiş gibiydi biraz. Kitabı unutmuştu. Elbiseleriyle uzandı pportatif karyolaya. Başı büyüyor, büyüyor, dört duvara sığmaz oluyor, ama ağır değil, köpükten, koskocaman bir baş.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Anuşka sana sevdalanabilirmiş Sagamanyan.

- İyi de edermiş...

- Sen ona?

- Ben de ona.. Ama ikimiz de geç kaldık. Türk oğlu geldi girdi aramıza...

- İstersenis çıkarım.

-Çıksan da faydası yok... Şu türk oğlundan şu Ermenilerin çekmediği mi kaldı . Kıyma kıyar gibi doğradınız bizi..

-Ben yoktum sizi doğrıyanların arasında..

- Yalnız sen değil, işin aslına bakarsan, ellerine bıçak verilen Türk köylüsü de yoktu, o bıçakla kestiler ama, yoktular. İşin doğrusu da bu, kafelarına giydirdiler jandarma üniformasını yaptırdılar bu işi.

- Ne de olsa halkımın alnına sürülen kara leke..

Si-Ya-U:

-Hangi milletin alnına öyle kara leke sürülmemiş, dedi. İngiliz halkı mı Şanghayda bizi ~~kurşunlıyan~~ sürgülüyan, Hintlileri açlıktan öldüren?

Anuşka:

-Halklar da artık biraz akıllarını başlarına toplasalar, dedi. Babamı öldüren rustu babam gibi, ama Kolçağın ordudunda subaydı, pameşçikti. Babamı niçin öldürdüğünü biliyordu. Ama ya, Kazak atıları? Kendileri gibi köylüleri kesen kazak askerlerini de halktandır diye, hoş mu göreceğiz?

Ben :

- Kimsenin öyle bir şey söylediği yok , dedim.

Si-Ya-U :

- Leninin milli gurur yazısını oku, dedi.

Anuşka:

- Senden önce okudum, dedi. O da diyor ya, rus köylülerine üniforma giydirip başka milletleri ezmeğe yolladıkları vakit yüzüm kızarıyor, diyor ya...

Sagamanyan , yorgun bir sesle konuştu:

- Ne tartışıp duruyorsunuz, hep aynı şeyi söylüyorsunuz..

Anuşka:

- Pek aynı şey değil, dedi.

Sagamanyan, damdan düşer gibi sordu:

- Ölümü düşündün mü hiç Anuşka?

- Gördüm. Hem bir kere değil, kaç kere.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Sagamanyan:

- Görmiyen var mı? dedi, ben senden çok gördümx başkalarının ölümlerini, ölümü genel olarak. Benim sorduğum, kendi ölümünü düşündün mü hiç? İçinizde bunu uzun uzadıya düşünen var mı?

Sagamanyanın bu sorusu hepimizi şaşırttı, onun böyle bir şey sorduğunu başkasından duysaydık, inanmazdık.

Si-Ya-U :

- Ben düşünmedim, dedi. Öleceğimi biliyorum elbet te.. Ne yapalım ölmemek elde değil, düşünüp te ne olacak bunu, demek istemiyorum . Ben düşünmedim.

Anuşka :

- Ben düşündüm, dedi. Anam tifüsten ölürken başucunda düşündüm, ikimizden başka kimse yoktu İzbada. Bir de ölüm. Beni de yakalıyabilir, alıp götürebilirdi . Öyle düşündüm, beni alıp götürecek, bir daha da geri getirmiyecek . Nereye götürecek? On beşimden beri dinsizim. Nereye götürecek ? Hiç bir yere. İşte bu hiç bir yeri düşünmeğe çalıştım.

Sagamanyan büyük bir ilgiyle sordu :

- Gözünün önüne getirebildin mi o hiçbir yeri?

- Hayır. Peki sen.. Bağışla beni.. Yani şey..

Sagamanyan:

- Niye bağışlıyacakmışım seni? dedi. Ben ölümü düşünüyorum. Benim için bundan tabii ne olabilir. Çok yakında olabilecek ve herşeyi, senin için herşeyi, kökünden değiştirecek bir olayı düşünmemek için insan aptal olmalı . -Sustu, sonra :

- Yarınki gece toplantısında benimle en aşağı beş kere dansedeceksin Anuşka, dedi.

Bir saat daha konuştuk şundan bundan, Meyerholdu tartıştık. " Balçoyu buğday ambarı yapmalı " , dedim. Anuşkanın tepesi attı. Malıy Teatr müzelik, dedim. Anuşka yüzümü gözümü tırmalıyacaktı. Sagamanyan kalktı. Merdiven başına kadar uğurladık. Dördüncü katta bizim oda. Sagamanyan her zaman yaptığı gibi merdiven trabzonuna bindi, bir yandan bize elini sallıyarak aşağı doğru kaymağa başladı. Anuşka bir çığlık kopardı. Merdivenleri dörder dörder indik. Aşağıda, taşlıkta merdivenlerin ilk basamağından az öteğe, kafası parçalanmış Sagamanyan yatıyor.

Günler sonra bir gece Anuşka , ben, Si-Ya-U , Meyerholdda oynanan " ~~Gönüllü Boynuzlu~~ Orman " piyesini seyretmiş dönüyorduk -kaçtır tiyatroya, hatta sinemeya bile Si-Ya-U 'suz gidemez olduk -, ben:

-Sagamanyan kendini öldürdü, dedim.

Anuşka, sanki kendisine çok büyük bir hakarette bulunmuşum gibi

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

haykırdı:

- Hayır... -Daha büyük bir nefretle tekrarladı- Hayır.. Yalan söylüyorsun.

Karşılık vermedim. Si-Ya-U nun kolunaa girdi, önüme geçtiler. Böyle bir süre yürüdük, Timiryazefin - o zıralarda Moskovada en sevdiğim anıtlardan biri- heykeline doğru, bulvar boyamca, yürüdük. Anuşka bıraktı Si-Ya-U 'nun kolunu. Yanıma geldi, ağlamaklı bir sesle :

- Niye öyle söyledin? dedi. Senin bir sadik tarafın var, bana karşı . Sen bende yaşıyan güzel şeyleri hırpalamaktan hoşlanıyorsun.

Anuşkanın ne demek istediğini anlamadım. Ses çıkarmadım. Çektim kendime doğru öptüm. Si-Ya-U az ötede durmuş, başını önüne eğmiş, yerde, karanlıkta , bir şeyler aranır gibiydi...

Sagamanyadın kendini öldürdüğüne emin değilim. Bütün bunları başımın, köpükten bir baş olduğu sırada , böyle sırayla düşünmedim ama bunların hepsi geçti aklımdan. Niçin başka şeyler değil de bunlar? Bilmiyorum.

Ahmet,kalktı, üç aspirin birden içti .Kapının arkasına Yirmi üçüncü çizgiyi çekti, xxxxx yatağın üstüne attı kendini.

İsmail geldiği zaman Ahmedi, soyunmamış, ter içinde, kendinden geçmiş buldu. Bileğini tuttu. Ateşi var. Nabız da hızlı hızlı atıyor. Gözüne gazetlerin altından kıyısı beliren kitap ilişti. Açtı okudu. Kapadı. Ahmet:

- Sen misin İsmail, dedi.
- Benim. Yardım edeyim de soyun..
- Kuduz değilim İsmail..
- Elbet te değilsin..
- Kitaba bak, ateş te yapar , diye yazıyor mu?
- Ne lazum var be kardeşim?
- Bak , diyorum.

İsmail , " baktım " diyemedi. Utandı. Kitabı açtı, okur gibi yaptı.

- Ne diyor?
- Ateşten filan söz e tiği yok.
- Doğru mu söylüyorsun?
- Niye yalan söyleyim be kardeşim?
- Sen Kerim değilsin, yalan söyliyebilirsin.

Ahmed uyudu.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

İsmailin yüzüne , evlendiklerinin ertesi günü, hapisane müdürünün odasında yayları yer yer çökmüş ve yeşil kadifesinin havı dökülmüş kanepede , müdürün karşısında otururlarken, bir aralık, elini tutmak istiyen İsmailin yüzüne, Neriman ayıplıyarak baktı. İsmail çekti elini. Neriman:

- Ağabeyimden mektup aldım, dedi, siyatik ağrıları başlamış yine.

Müdür :

- O dert bende de var, dedi. Ağabeyiniz ne yapıyor? İğne filân, salisilat fayda etmiyor bana, hatta sıcak fışkının içine gömüldüm boğazıma kadar ,fayda yok.

Neriman:

- Ağabeyim bir haplar alıyor, dedi

Müdür güldü:

- Haplar , çocuk oyuncağı .. Kaç yaşında ağabeyiniz?

- Kırkını geçkin .

- Eh , bu illetin yaşla alakası yok, fakat yaşlı insanların tedavisi daha zor.

İsmail düşündü :

" Yaşlı insanlar ".

Kendisinin de kırkını bastığını ansızın hatırladı ."Ya Neriman kaç yaşında? Yirmi sekiz , yirmi dokuz olmalı ". Yan gözle Nerimana baktı, " Yirmi ikisinde ancak gösteriyor. Kırkına bastık. Bir ömür böyle geçti. Bir kitap adı olacak. Bir ömür böyle geçti. Kötü mü geçti? Niye kötü olsun be kardeşim. Ama geçti"...

Müdür saatına bakıyordu. Neriman :

- Ben artık gideyim, dedi.

İsmaille el sıkıştılar, müdürün de elini sıktı. İsmaile :

- Sana ne getireyim haftaya ? diye sordu.

İsmail kurşunlu vermedi. Nerimanın ayaklarına bakıyor. Bu kadar küçük , bu kadar biçimli olduklarını ilk fark edişi: " Kırkına bastık. "

Bir gün görüşme yerine Neriman , başı tıraş edilmiş bir kız çocuğu ile geldi. İstanbul çocukları gibi giyinmişti. Beş altı yaşlarında vardı. İsmail, telin arkasında Nerimanın eline sımsıkı yapışmış ve korkuyla dört yanına bakınan kız çocuğunun tıraşlı başını merak etti önce:

- Bu kızcağızın kafasını niye kazımışlar?

- Bitliydi, yıkanmakla , ilaçla temizlenecek gibi değil. Ben de tıraş ettirdim. Hem daha gür çıkar saçları.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Ben mi tıraş ettirdin?

- Ben bu kızcağızı evlatlık aldım. Şimdi , seninle bir kızımız var. Adı Emine.

İsmail güldü:

- Demek Emine kızımız oluyor. Yalnız, şu saçları çabuk bitse. Tek de zayıf.

- İki aya kalmaz tombullaşır. Saçları da çıkar. Mavi kurdele pek yaraşacak Emineme. Ben Eminemi..

İsmail , birşeyleri, ansızın anladı:

- Çocuğun olsun çok mu istiyorsun Neriman?

- Yok... Ama , işte var artık.

- Demek ana olmak istiyorsun?

- Niye istemiyeyim.. Analık... Bilsen, kimi kere... Ama ana oldum işte, Sen de baba...

- Boşanalım Neriman .

- Üç ay önce evlendik...

- Altı ay sonra boşanalım. Sen gençsin , yirmi sekiz yirmi dokuz... Ben kırk yaşında Nerif... Ne zaman çıkacağım da belli değil... Hayatını mahvettim senin... Evlenirsin, sahici ana olursun.

Neriman ilk önce sessiz , sonra hüngür hüngü ağlamağa başladı. Emine de katıldı. Görüşme yerindekiler , tutuklar olsun, görüşmeciler olsun , pek ilgilenmedi. Ağlamak, sızlamak , telin bir yanında, görüşmecilerin bulunduğu yanda , günlük işlerden.

İsmail:

- Sus, Allah aşkına ağlama be kardeşim , dedi. Şaka ettim canım. Bak, Eminenin de sümükleri akıyor. Sil şunun sümüklerini.

Neriman, gözyaşlarını yutmağa çalışarak mendiliyle Eminenin sümüklerini sildi.

O akşam İsmail , koğuş penceresi içine oturdu, iki eliyle kalın demir parmaklığı tuttu. Karşı dağlara baktı. Dağlar kel, ama kırmızı bir kellik. Bir tepenin üstünde, mendil kadar, Nerimanın mendili kadar, Eminenin sümüklü burnunu sildiği mendil kadar ufacık bir bulut kımıldanmadan duruyor kararmağa başlıyan mavilikte . " Neriman yirmisekiz, yirmi dokuz, ama yirmi ikisinde, bilemedin yirmi üçündünde gösteriyor. Sıhhatlı da. Daha bir kere hastalandığını bilmiyorum. Bu işin hastalıkla ilgisi var mı? Kadın dediğin ana olmak ister. Kız da ana olmak istiyor işte. Kadın dediğin , erkek de ister. Ama kızlar, erkek tanımamışlarsa.. Laf be kardeşim... O bizim uydurmamız... Ne diye yatmadım Nerimanla ?

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Ne diye evlenmedik ben dışarda yken? Yatmak için ille de evlenmek mi lâzımdı? Nerimanı da başka türlü teslim olur muydu? Kadıköydeki evde bir gün az kalsın oluyordu ya? Niye olmadı? Eşekliğimden. Ahmet de Anuşkaya dokunamazmış ya... Lâf, altı ay geçmeden mercimeği fırına vermişler pek âlâ... İyi ama ne diye şimdi evlendik? İlle de evlenelim diyen ben değilim. Ben kandırmadım.. Tüh Allah kahretsin. Ahmet, " Tüh " demezdi, " Tüh " süz Allah kahretsin... Nerimanı ben... Sen, ben, iş bunda mı? Sana suçlusun diyen var mı? "

İsmail, ertesi sabah berberde tıraş olurken, - yalnız görüşme günleri berberde tıraş olurdu, amma bu sabah bu kuralı bozdu- cinayetten yatan berber Aliye sordu:

- Kaç yaşında gösteriyorum be Ali?

- Kırk, kırk beş...

Terzi Remzinin dükkânında, - dükkânın yarısını kiralamıştı Remziden, radyo, dikiş makinası filan tamirciliği yapıyor -, keyifsiz çalıştı akşama kadar.

İsmailin anası arada bir Manisadan gelip gelininin yanında bir iki hafta kalıyor. İsmail o kadar yalvardı:

- Gel, şuraya yerleş.

Anası razı gelmedi:

- Ev üstüne ev olmaz. Nerimanı kızım gibi severim, ama bir evde oturursak altı aya varmaz bir birimizin başını yeriz. Burda ayrı ev açacak halim de yok.

Hapislerin çoğunluğu köylü. Günde 700 gram kara ekmekten başka birşey vermiyor idare. Bir de su, bir de geceleri sabaha kadar yanan elektrik. Ne yatak, ne yorgan, ne üstbaş. Ya görüşmecilerin getirecek, ya içerde bir yolunu bulacaksın.

Bir gardiyan var. Bursalı, gayetle de Alamancı. Her gece:

- Allah kurtarsın; dedi de koğuş kapısının dışardan kol demirini vurup kilitledi mi başını dikiz deliğine yaklaştırır:

- Hele bir gel bakalım usta, der, İsmaili çağırır, yene de yaktı Londruyı Hitler, kazanacak harbi Alaman, gel sen de vaz geç inandından, kazanacak deyiver usta, der. İsmail:

- Kazanmayacak, der.

Gardiyan:

- Eh, sen bilirsin, der ve ertesi gece aynı şeyleri konuşurlar. İşte bu Bursalı gardiyanın ayakları dibine düşüp öldü İsmailin anası. Görüşme yerinde. Telin arkasında.

- Sana zeytin yağlı yapmak dolması getirdim İsmail. Manisadan buraya ezildiler biraz. Gardiyan efendiye de ikram et evlâdem,

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

dedi ve yığılıverdi garsoniyerin eyakları dibine.

Berlman evde gripten yattığı için , - ilk hastalığı -, onlara gelmişti kadıncağız. Memleket hastanesine kaldırdılar. Doktorlar: Yürek sızıntısı , dedi. Yimdi, karşıda, Cinaiyizlerden kalma bapişane duvarları üstünden görünen mezarlıkta yatıyor altı aydır. Ahmet , yine konuşan penceresi içine oturmuş, ay ışığında büsbütün yanığın yerine benaiyen mezarlığa bakıyor. Annesinin ölümüne çok sor alışabildi, çünkü çok zor inanabildi. Gözü önünde yığılıverdi yere, mezarlığa nasıl getirildiğini yine bu pencereden bir öğle üstü, çiğ bir güneş ışığı içinde gördü. Ama görmek , bilmek anın olmak başka bu işte, inanabilmek başka. Berlman, ölümden bir ay sonra bilan :

- Artık ben senin iyice anan oldum, dedi.

Hitlerin Sovyetler birliğine saldırdığını İsmail, dükkanda, bağ arkasının radyosunun tamir ederken öğrendi, Filips Marka radyodan. Bir acaipleşmiş olmalı ki, dükkan ortağı terzi Remzi sordu

- Ne var?

- Kocalmış kambalı köpek...

- Kim?

Bütün kapişane çok geçmeden haberi aldı ve :

- Af var , çıkıyoruz , dediler.

İsmail , tamir ettiği ve tamirlerini boyuna uzattığı radyoların Sovyet tebliğlerini , çat pat Rusçasıyla anlamağa çalışıyor. Tan gibi bir ikisi gazete bir yana, basın , Ankara radyosu Almanları tutuyor. Karşılıklı gurbiyan geceleri : " Alaman kazanacak harbi, gel vaz geç inadından " diyor artık İsmaile . İsmail, hasmın ansızın avradına sövdü. Gurbiyan , kapı altına çıkıp İsmaili dövmeği göze alamadı, - ne de olsa valinin bile radyosunu tamir ediyor - ama düşman kesildi. Görüşme günleri nöbet kendisinde yine inadına gelip iki bölün arasında, Berlmanın önüne dikiliyor. Kızın getirdiği yemekleri elindeki demir çubukla öyle bir karıştırıyor ki, yenemez oluyorlar.

Kızıl ordunun gerilemesi İsmaili ilk günler şaşırttı. Yer yüzünde Kızılordudan kuvvetli ordu yoktur sanabiliyordu. Kızıl Meydanda yapılan geçitlerde paraşütçülerin gökten yağmur gibi indiklerini duymuştu Moskovanın dönenlerden. Diye gökten yağmur gibi inmiyorlar Alman ordusunun gerilerine ? diye sorup durdu kendi kendine. Sonra mahsustan çekiliyorlar , manevra , diye oyaladı kendini . Kızıl ordunun verdiği yüzbinlerce esir sayısına inanmıyordu. Fakat , Alman tebliğlerindeki sayıların yarısı bile

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

gerçekse ,diye düşünmeye başladı, daha doğrusu düşünmeye kalkıştı ve her keresinde öyle dayanılmaz bir acı duydu ki, düşünmemeye zorladı kendini.

Almanlar Moskovaya iyice yaklaştı. Cumhuriyet gazetesinde Abidin Davor , Moskovanın düşmesi gün meselesidir, filan diye yazdı. İsmail' kovuşların önündeki trabzonsuz balkonda dolaşıyor. Cineviz duvarının üstünden karşıki karlı dağlar , karlı damlar görünüyor. Hapisane avlusu da kar içinde. İsmail 'balkonda , çamurlanmamış bir avuç kar aldı yerden. Yemeğe başladı. Moskovayı gözünün önüne getirmeğe çalışıyor, Ahmetten, ötekilerden dinlediği, birkaç fotografını da gördüğü, - Lenin'in anıt kabrini ezberden çizebilir - , Moskovayı , faşistlerin sardığı karlı Moskovayı. "Orda millet kan revan içinde dövüşün, biz burda yan gelip yatalım. Bu ne çiledir, be kardeşim."

Bir gün Neriman görüşmeye Eminesiz geldi.

- Okuldan çıkardılar beni.

- Neden?

- Bakanlığın emriyle.

- Neden?

- Üzülme, terzilik yaparım. Daha da iyi. Dikiş makinam var. Bir yeri bozuldu son günlerde, tamir edersin.

- Peki ama niye attılar seni be kardeşim?

- Bir ay önce , yok, değil, bir buçuk ay oluyor , çoğrafya öğretmeni, terbiyesiz bir adam, sana söylemedim şimdiye kadar , hep sataşır bana...

- Nasıl sataşır? O da ne demek?

- Hiç canım , imalı lâflar eder. Karısı da var utanmaz adamın. Kaç kere ağzının payını verdim. Dazlak.

İsmail, sırtına bıçak saplamışlar gibi oldu. " Dazlak, ama sataşıyor da. Dazlak olmayan heriflerle dolu kasaba. Genç kadın, güzel kadın, İstanbulu da üstüne üstlük, üstüne üstlük kocası da hapis. Elini uzat kopar dalından". Neriman anlatıyor :

- Öğretmenler odasında konuşuluyordu. Baş öğretmen..

- O da mı sataşıyor sana?

- Yok canım... Herkes üstüme mi saldırıyor sanıyorsun?

- Diye saldırmasınlar? Şeker gibi karısın.

- Delirdin mi? Şen beni ne sanıyorsun?

- Peki, peki, sonra, baş öğretmen?

- Şu rusları Alamanların kesip doğraması iyi oluyor, dedi. Komünistlerde aile namusu yok, senin karın benim karım, benim

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Ne güzelsin Anuşka.
- Bugün bu dördüncüsü..
- Geceye kadar, daha yirmi kere söyliyeceğim ~~demek~~, yatağa kada
- Ayıp şeyler söyleyince seni sevmiyorum...

Gözüme papasın kızı ilişti. Göl kıyısında yatanlara bakıyorum. Çok alımlı, çok çalımlı bir şey. Daça delikanlıları da, köy delikan lıları da peşinde. Aklıma Batumun pilajı geliyor. Üsküdardaki kadın deniz ~~ak~~ hamamı geliyor. Kıyıdan az öteye dört yandan denizin için de dalan tahta perde çevirmişler. Kadın çığlıkları ~~gelir~~ fıskırır içinden. Cemile teyzemin:"Seni bacaklarımın arasına sıkıştırıp yıkardım yalını hamamında" demesi geliyor aklıma. Anuşkaya anlatıyorum.

- Sende en normal şeyleri ayıplaştırmak temayülü var, diyor. Utanmaz adamın birisin.

İç donumun üstüne giydiğim futbol pantolonu gibi bir şeyle dolaşıyorum, yalnız ormanda değil, kimi kere istasyonun peronunda da. Bir çok delikanlı da, şehirliler, benim gibi dolaşıyor.

Daçaya döndük. Mariya Andreyevnanın [illegible] saçlı mağa başlamış, ve gözleriyle bacakları Anuşkanınkilere çok benzen ağar

- Mektup var size çocuklar, dedi.

Mektup Kerimle Marusyadan. Özeti: Gelecek pazar sizdeyiz.

Anuşka sevindi. Ben de. Anuşka daçanın önünde ki alabildiğine yüksek çamın altına [illegible] kitaplarını açtı. Çalışıyor. Mühendis olacak. Ben paletimi aldım, Mariya Andreyevnanın portresine koyuldum yine.

Polis Müdürlüğünden birinci çizgi

İsmaili bir gece geç vakit yakalayıp götürdüler Müdüriyete. Neriman ik aylık gebeydi.

İstanbul polis müdürlüğü Sanasaryan hanında, Eminönüyle Sirkecinin arasında, arka yolda tenha bir sokakta. Sokakta baş hanlar da var. Vitrinli mitrinli dükkânlar, mağazalar yok. San saryan hanı zengin bir Ermenininmiş vaktiyle. Dört kat. Ortası taş avlu. Katlara iki yanden ~~da~~ merdivenlerle çıkılır. Kısmı si dördüncü Şube, komünist masası dördüncü katta. En yukarı sahanl geldin mi, bir kapı çıkar karşına. Üstünde çifte ay. İçeri izins girmek yasak yani.

Kıştı. İstanbula arada bir uğrayan kara kışlardan biri. İsmail, üç sivil polisin yanında girdi Sanasaryan Hanının [illegible]. Avlu motorlu taşıt araçlarıyle dolu. Dördüncü kata [illegible] aylı kapıyı açıp girdiler. Şube müdürünün odas [illegible]tuklarla dolu. Yanyana dizili iskemlelerde oturu [illegible] Bir polis dolaşıyor önlerinde. İsmail geç [illegible] ucuyla baktı. İçlerinden bir takımı

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

tanıdı İsmail, bir takımını tanımadı. " Koridorlara kadar adam koyduklarına bakarsan bu seferki tevkifat kalabalık ", diye geçirdi aklından. Şube müdürünün odasına girdiler. Muşamba koltuklar, geniş bir yazı masası. Müdür masanın başında kumral, tıknaz, oturuyor. Ayakta dört beş sivil polis. Biri komiser. Bu, çok uzun boylu çok zayıf, çok esmer gözlüklü komiserle iki taharriyi İsmail tanır. ~~Şube müdürü~~ Zaten taharrileri tanımak da zor değil pek. Hepsi mümerbanktan verilen, gri yahut kahverengi çizgili elbiseler giyer. Kunduraları da bir örnek. Hepsinin de fört şapkası koyu gri. Şube müdürü :

- Yazı makinasını da, mumlu kağıdı da Ziya vermiş sana, dedi

- Ben Ziya adında kimseyi tanımam. Bana kimse öyle şeyler vermedi. Karakolda da söyledim. Evimi bastınız. Bende öyle şeyler olsaydı bulurdunuz.

- Sen onları Kerime vermişsin.

- Kerim adında kimseyi tanımam.

Şube müdürü başka başka cümlelerle aynı soruları sordu, İsmail aynı karşılıkları verdi.

Şube müdürü :

- Sopaları getirin, dedi.

Bir sivil dışarı çıktı.

Şube müdürü : " Duralara ilk düşmüyorsun, başına gelecekleri bilirsin, söyliyenler söyledi, Ziya nerde? Kerim nerde? Ne kendin eziyet çek, ne bize çektir ", gibi lâflar etti. İsmail, demir sobada yanan taş kömürünün pırıltısına dikmiş gözlerini. Kafası deli bir motor gibi işliyor. " Koridorlara bile adam koyduklarına göre tevkifat geniş, " diye düşünüyor yine. "Kimler su koyuverdi? Ziyayla Kerimi yakalayamamışlar. Kim biliyor benden başka onların yerini? " diye düşünüyor.

Sivil polis kızılcık sopaları yla döndü. İnceli, kalınlı sopalar.

- Yat bakalım.

İsmail, bütün gücüyle atıldı yanıbaşındaki gözlüklü komiserin üstüne. Bu, onun usulü. Bir anda alaşağı edileceğini biliyor, ama hiçbir tepki göstermeden yere yatmayı da onuruna yediremiyor, bu bir. İkincisi, bu yüzden daha çok sopa yese de, ilk saldırıyı yapmaktan bir çeşit kuvvet alıyor.

Şube müdürü masasının başından kalktı mı o sırada, kalkmadı mı, İsmail farkedemiyor, odadakiler, hep birden çullandılar İsmailin üstüne, tekme, tokat, küfür, yere yıktılar. Ağdan kurtulmak istiyen balık gibi çırpınıyor yerde. Başını sağa sola

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

çevirdikçe demir sobanın mikalı ön kapağındaki pırıltıyı görüyor. Pırıltı bir giriyor gözlerinin içine, bir çıkıyor. Ayaklarına büyük bir ustalık ve çabuklukla falakayı geçirdiler. İki kişi göğsüne oturdu. Büyük bir çabukluk ve alışkanlıkla kunduralarını çıkardılar. Şube müdürünün elinde sopa :

- Söyleiyecek misin?

- Söyliyecek birşeyim yok.

Müdür, sopayı İsmailin tabanlarına indirmeye başladı. Sopalar ikileşti, üçleşti. İsmail acı duymuyor. Hırsından başka birşey duymuyor. Bağırmıyor . Küfür de etmiyor. Düşünüyor: " Kim söyledi Ziyadan aldığımı, Kerime verdiğimi ? " Tavanda yanan elektrik lâmbası gözünün içinde. Kan döşemeye akmasın diye çoraplarını çıkarmamışlardı. İsmail biliyor: Kan tırnaklarının altına toplanacak, sonra düşecek tırnaklar. Çıkardılar falakayı. Bir kova duruyor . Koltuklarına girip, debelendikçe de tekatlayıp kovaya soktular ayaklarını . Kovada su buz gibi. Koltuklarını bırakmadan yürüttüler odanın içinde. Sopa yiyen tabanlar bir süre sonra keçeleniyor, acı duyulmaz oluyor. Ayaklar soğuk suya sokulunca ve insan yürüyünce , yeniden kan dönüyor anlaşılan , tabanlar yeniden duygulanıyor. İsmaili tekrar yatırdılar , Falaka tekrar geçirildi. Sopalar tekrar inmeye başladı. Komiserin sopasını İsmail ötekilerden ayırd edebiliyor. Herif sopayı indirdikten sonra sıyırıyor~~lar~~ da. Şube müdürü dövmüyor artık. İsmail haykırmağa başladı. Acı dayanılır gibi değil. Şube müdürü yüzündeki terleri silerek , dayağı durdardu.

- Söyliyecek misin?

- Söyliyecek sözüm yok.

Sopalar yine indi birbiri ardınca . İsmail avazı çıktığı kadar haykırdığının farkında. Bu odaya girişinden beri ne kadar zaman geçti? bilmiyor. Belki iki saat, belki üç. Elektrik ampulü ağarmağa başladı. Dışarda şafak söküyor.

- Götürün.

İsmailin koltuklarına iki kişi girdi. Ayakları üstüne basamıyor. Sürükliyerek odadan çıkardılar. Ama çıkarken dışarda kış sabahının başladığını pencerelerden gördü. Koridordan geçtiler. İskemlecekiler, başlarını kaldırarak , gizlemeden baktılar ona. Bir takımı gülümser gibi birşey yaptı, içinde azıcık korku , azıcık keder , azıcık merak ve dostluk olan birşey.

İsmaili , hep öyle koltuk altlarından tutup merdivenlerden indirdiler. Bacakları, dizlerinden kırılmış gibi ardınca sürükleni-

kunduraları ellerinde sallanıyor

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

yor. Elektrik ampullarının ışığıyla kış seherinin aydınlığı içinde ortalık. İsmaili alt katta, müteferrikanın yanında , bir kapı açıp içeri soktular.

Taş bir hücre. Yer çimento. Duvarlar çok kirli badana. İsmailin koltuklarından çıktılar, yığıldı çimentonun üstüne. Doğrulttular. Büyük bir ustalıkla soydular elbiselerini , bir iç donuyla kaldı. Paçadan bağlı iç donuyla. Kundurularını elinde tutuyor, duvarın dibinde oturuyor. Tavanda kör bir ampul. Tabanlarının sızısı dağlama sızısı ~~dayanılır~~ gibi değil. Siviller , İsmailin elbiselerini alıp , kapıyı çekip , kilitleyip gitti. Bir de soğuk, bir de soğuk. Dişleri birbirine çarpmağa başladı. Balıkçıların yaptığı gibi kollarını çaprazlama vuruyor iki yanına. Çıplak göğsü, karnı diken diken. " Vay pezevenkler , bunlar askerlerden de beter. Sintine ambarı sıcaktı hiç değilse. " Birdenbire hücrede yalnız olmadığını sezdi. Başını çevirdi. Portakal sandığı gibi bir şeyin üstüne ~~tünemiş~~ bir adam tünemiş ~~oturuyor~~. Paltosunun kalkık yakası arasından kara çember sakalı görünüyor. Başında bere. Yuvarlak gözleriyle bakıyor İsmaile. Elleri de paltosunun ceplerinde. İsmail : " Bu bizden değil ", diye düşündü.

- Merhaba.
- Selamıaleyküm.
- Geçmiş olsun.
- Eyvallah.
- Çoktan mı burdasın?
- Bir haftadır.
- Neden attılar içeri?
- İftira.
- İftira ya, ama neden be kardeşim?
- Arap harfleri ile Kuranı Kerim tabedip satmışız sözde.

Herif : " Sen niye düştün içeri? ", diye sormadı. Gözlerini yumdu. İsmail ayağa kalkmak istedi. Ne mümkün. Tabanlarının üstüne basmak, kızgın demir çubuklara basmak gibi. Çoraplarının içine dolan kan kurumuş.

- Soğuk burası be hemşerim.

Çember sakallı adam gözlerini açtı, şöyle bir baktı İsmaile, gene kapadı gözlerini.

İsmail dizlerinin üstüne büyük bir zorlukla ve sızılar içinde oturdu. Çok geçmeden dizkapakları dondu. Yine kıçüstü oturdu. Sonra, birden akıl etti ve dehşetli sevindi : Kundurularını aldı, üstlerine oturdu.

Hücrenin penceresi yok.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

İsmailin aklına , 923 de Ahmedin kulübe kapısı arkasına çizdiği çizgiler geldi. Tırnağıyla duvarın badanasına bir çizgi kazıdı. Birinci çizgi. " Kimler çözüldü ? Tevkifat böyle geniş başladı da nasıl haberim olmadı? Bir gecede mi toplamılar herkesi?"

Kapı açıldı. Resmi bir polis, elinde ekmekle kesekâğıdı .

- Baba .

Sandığın üstündeki gözlerini açtı. İndi. Gidip ekmekle kesekâğıdını aldı. Tekrar sandığın üstüne tünerken kapı kapandı. Herif kesekâğıdını açtı. Kara zeytin.

- Bizim mahdum .

-Kim?

- Zeytin ekmeği getiren.

- Eh, madem oğlun polis , seni çıkartır yakında burdan.

Adam, ağzı dolu dolu :

- Onun elinden ne gelir ki , dedi. İftira. Böyle bir iftirayı yedi düvel bir olsa , yedi haftada tetkik edip , meselenin künhüne ~~vakıf olamaz.~~ eremez

Zeytin ekmeğini bitiren sakallı adam , kalktı, köşedeki sidik tenekesine , çömelerek işedi , yine eski yerine çıktı.

Öğleye doğru olacak her halde , kapı açıldı yine. Sakallının oğlu babasına pideye dürülü köfte getirdi. Bir şişe de su. Herif köfteleri yedi. Suyu içti, geğirdi. İsmaile sordu :

- Senin kimin kimsen yok mu? Dışardan getirmezlerse burda açlıktan mevlânı edlursun.

- Soğuktan buladağım mevlâmı daha önce.

Akşama doğru olacak kapı yine açıldı. Oğlu pastırmayla ekmek verdi babasına . İsmailin karnı acıkmağa başladı. " Neriman herhalde bir şeyler getirmiştir ". Kapıya kuvvetli kuvvetli vurdu. Açtılar. Bir resmi polis, çember sakallının oğlu değil, bir başkası, eğri bacakları üstünde nasıl durabildiğine şaşıyor insan, tıraşı da bir karış:

- Ne var? Niye gürültü ediyorsun? uz? dedi.

İsmailin karşılık vermesine meydan bırakmadan tahta sandığın üstündeki atıldı:

- Bendeniz değil, şu herif.

- Ne istiyorsun?

- Bana yiyecek filan getiren olmadı mı?

- Sorar anlarız.

Kapı kapandı.

- Kapıları öyle vurma . Nevale getirmişlerse verirler.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

İsmail, herifin bir çöp parçasıyla - çöpü de nerden bulmuş? - dişleri karıştırılan suratına almaz almaz baktı.

Kapı açıldı. Gözlüklü sivil komiserle biri daha, İsmailin elbiselerini attılar.

- Bana yiyecek getiren olmadı mı?

- Harın getirdi. Geri çevirdik.

- Neden? ~~birkaç gün yemesen de olur~~

- Birkaç gün yemesen de olur.

Kapıyı çekip gittiler. İsmail zor belâ giyindi. Giyinip de azıcık ısınınca bir titremedir aldı. Elektiriğe tutulmuş gibi titriyor.

O geceyi kunduralarının üstünde, ceketinin yakasına başını gömerek - paltosunu vermediler, - geçirdi. Bir aralık dayanılmaz bir susuzlukla uyandı. Çember sakallı herif, sandığın üstünde tünemiş, horluyor. İsmail sürünerek gitti. Sandığın yanındaki su şişesinden bir yudum içti, bir iki yudum daha. Sonra hepsini.

Ertesi sabah, çember sakallının feryadıyla uyandı:

- Benim suyu içmişin.

- Pek susadım da.

- Sana yemek yasak, su da yasak. İhbar edeceğim.

Az sonra kapı açıldı ve herifin oğlu gene ekmekle zeytin getirdi.

- Bu adam dün gece benim suyu içti İbrahim.

- İçsin baba, ne olur, tazesini getiririm.

- Yemek içmek memnudur dediler suna.

- Bir ~~yokmax~~ yudum sudan birşey çıkmaz baba.

- Sen bilirsin. Esasen bir iftiraya uğradık, senin ~~xx~~ de başına belâ gelir.

Sakallının oğlu karşılık vermedi. Sarışın bir delikanlı. Üniforması da, şapkası da gayet temiz. Şişeyi alıp çıktı ve az sonra suyla geldi.

İsmail duvarın bodanasına ikinci çizgiyi kazıdı.

Öğle üstü olacak, sakallıya oğlu gene pideyle köfte getirdi. Az sonra kapı açıldı. Gözlüklü komiser, İsmaile bakmadan, sandığın ~~xxxx~~ üstündekine:

- Bu adama sakın yiyecek verme hocam, dedi, yoksa sen de oruca yatersin.

- Verir miyim hiç.

İsmailin tecrit görgüsü zengin. İnsanın, dört duvar arasında aylarca bir başına nasıl vakit geçirebileceğini biliyor. Çember sakallıyla konuşmanın ~~xxxx~~ yolu olmadığına göre, onu da, burdaki cansız şeylerden biri saydı. Başladı herifi incelemeye.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI TÜSTAV

Hep öyle , sandığın üstünde , tünemiş oturuyor. Ne zaman kalkıp dolaşacak? Tırnakları hem çok uzun, hem çok kara, parmakları balmumu gibi sapsarı . Burnu da eğri. Bine kadar sayacağım, herif kalkacak yerinden . Bine kadar saydı .Herif hep öyle oturuyor. Üç bine kadar sayacağım, gözlerini kapatacak. Herif iki bin iki yüz altmış dörtte gözlerini kapattı. Bu elektirik ampulü kaç mumluk? Olsa olsa yirmi beş. Bizim ayak yolundaki gibi. Tavanda yürüyen tahta kurusu mu? Tahta kurusu buraya nerden gelir? On bine kadar sayacağım , herif gözlerini açacak. Saydı. Herif gözlerini açmadı. Eminenin boyu kaç santimdir ? Bir metre var mı yok . Ölçmeli. Nerimandan yemeği almadan mı geri çevirdiler? Aldılar da vermiyorlar mı ? Almadan geri çevirmezler. Almışlar, afiyetle yemişlerdir hergeleler. Soğuğu duymamak için , soğuğu düşünmemeli. Kapı açıldı. Akşam nevalesini getirdi babasına polis. Tahan helvası, ekmek. Herif şapırdata şapırdata yedi. Tahan helvasının yağlı kırıntıları sakalına bulaşıyor. Kapıya vurdu. Açtılar:

- Büyük su dökmeğe gideceğim.

İsmail :

- Ben de, dedi.

Önce softayı götürüp getirdiler. Sonra İsmaile:

- Sidik tenekesini de al , dediler.

İsmail sidik tenekesini almak için yerinden büyük bir zorlukla kalktı. Tabanlarının üstüne hâlâ basamıyor. Polis koluna girdi.

İsmail , ayak yolunda avuçlarıyle kana kana su içti. Döndüğü zaman , çember sakallı yukarı aşağı dolaşıyordu.

İsmail herifin adımlarını saydı. Beş yüz elli iki. Herif yine tünedi sandığına. Gömdü çember sakalını paltosunun içine, uyudu. İsmail biliyor, böyle yerlerde sevdiklerini pek düşünmiyeceksin, dışarısını düşünmiyeceksin. Kötü insanları , seni kızdıran şeyleri düşüneceksin. " Bu akşam da bizi sorguya çıkarırlar". Yüreği hızlı hızlı çarparak kapının açılmasını bekledi. Kapı açılmadı.

Açlık içini kazıyor. " Oldum olası iştahlıyımdır be kardeşim. " Ertesi gün yine sabah, öğle, akşam yiyecek, içecek getirdiler sandığın üstündekine. İsmail herife yemek yerken takmağa çalıştı. Tabanlarının sızısı geçti oldukça ."Soğuk da ya kırıldı, ya alıştık " . Üçüncü çizgiyi kazıdı.

Ertesi gün herif köftelerle -köfteler de bir kokuyor mis gibi -, sıcacıklığı belli pideyi yerken :

- Pek de lezzetli,dedi . Bâbıalideki köfteciden getiriyor

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

herhal bizim mahdum.

İsmail, herife küfretmemek için zor tuttu kendini.

Ö[illegible] akşam da sus dye yakıramadılar. Ertesi akşam da.

İsmail beşinci çizgiyi kazıdı. Derken, kavrulmuş köfteleri, tahan helvasını, zeytini, pastırmayı, pideleri çaprazlama yapıştırıp duruyor. Bişlerinin ırasını karıştırıyor. Tükürüyor. Geğiriyor ve " Oh rahbime şükür " diyor ve yiyor sıra başa, yiyor.

İsmail altıncı çizgiyi kazıdı. Yatıyor çimentonun üstünde sırtüstü. Cinaviz duvarının altında otlayan adem babalar geldi gözünün üstüne. Taze yeşil ot. Yastığa yiyen herife bakıyor. " Atılmak üzere deyyusun , almak elinden peşkeşini ". İçi bulanır, bıçakla kazınır gibi oldu. Alışıyorsa açlığa . Bizim eşek tam açlığa alışırken nalları dikti . Nasrettin hocanın fıkralarını hatırlamağa çalışıyor. Hiçbiri gelmiyor aklına. Yedinci çizgiyi kazıdı. Bu yedi gün, de gördükleri, duydukları, işittikleri burnuna gelen kokular ve düşündükleriyle karmakarışık üç soruyu işledi kafasına: " Ziyanın , mumlu kağıtlarla makinayı bana verdiğini kim söyledi ? Benim onları Kerime verdiğimi söyliyen kim? Kapı ne zaman açılıp beni kalekaya götürecekler? " Kapı o akşam da açılmadı. Ertesi gün, çamaşır sakallı herif Babıalideki köftecilerden gelme köfteleri yuvarken İsmail sıcak tepsisini herifin kafasına geçirdi. Herif hiyo ağrıdığını çağırdı. Kapıya vurup feryada başladı. Geldiler. Kapının kollarına arkadan kalepçe vurdular ve o gece yukarı çıkarıp, dördüncü katta , kireç ve kerpiç yağınları yığılı olan bir odada hiçbirşey sormadan bayıltana kadar dövdüler. Ve sürükliye sürükliye siyasi kısmın hücrelerinden birine tek başına kapattılar. İsmail koridordan ilk geçişinde iskemlelerde oturanları gördü yine. Ama geçen seferkiler değil çoğu. Bir teburenin üstünde de cüssesi agop oturuyor. Ak saçları parıldıyor elektrik ampulünün ışığında.

İçerde yirmi beşinci çizgi

İsmail kulübenin kapısını açıp içeri girdiği sırada Ahmet kağıya yirmi beşinci ak çizgiyi çiziyordu. Ama kilidin dışarıdan kurcalandığını duydu, geri çekildi, elinde farçayla palet.

- Merhaba. Maşallah ayaktasın. Ateş hasıl?

- Düşüyor gibi İsmail.

- Perşembe getirdim. Şimdiye kadar nasıl akıl etmedik be kardeşim. Koy bakalım şunu...

Ahmet dereceyi koydu. 38,2 ....

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- İyi, iyi , düşüyor. Sen üşüttün kendini, işte o kadar.

İsmail de bu söylediklerinden emin değildi pek, Ahmet te. Ama Ahmet bu fikre hemen ~~yapıştı~~ sarıldı;

- Grip oldum her halde... Dışarda grip salgını var mı?

- Olmaz olur mu?

" Yalan söylüyor ".

- Millet kırılıyor gripten be kardeşim.

"Yalan söylüyor".

- Bizim fabrikanın yarı işçisi grip.

" Yalan".

- İştahan nasıl?

- İyi İsmailciğim...

" Yalan söylüyor".

- Bir kuzuyu yerim, kızarmış bir kuzuyu.

" Yalan söylüyor".

- Kuzu bulamadım ama, kızarmış tavuk getirdim.

- Hay yaşıyasın.

Ahmet tavuktan, her lokma ağzında dağ gibi büyüyerek, yedi.

- Kırıklığın da pek kalmadı değil mi?

- Ne de olsa biraz var..

- Eh, soğuk algınlığı bu, birden geçmez..

- Grip...

- Dedim ya fabrikanın yarı işçisi...

- Ben geceleri bağırmıyorum artık değil mi İsmail?

- Son zamanlarda bağırdığın yok...

- İyi..

- Elbet te..

- Arkadaşlara İstanbula gittiğimi söyledin değil mi İsmail?

- Öyle karşılaştırdıktı ya.. Buna lüzum yoktu. Ama sana lâf anlatılır mı be kardeşim...

- İyi .. Benim İstanbulda bilmeleri daha iyi.. Bir şey olursa..

- Bir şey olacağı yok.. Geldi geçti.. Haydi yataklara...

İsmail ağzıyla yat borusu çaldı.

- Bizim ev kışlanın yanındaydı. Yat borusunu değil, bütün boruları çalarım. Karavana borusunu. Hücum borusunu...

- Bak aklıma ne geldi... Günün birinde Moskovaya düşersen Anuşkayı ara bul... İsmail...

- Belki sen gidersin de kendin bulursun...

" Ben yirmi uyku hapıyla başka yere gideceğim, " diye düşündüm. Bir de acıma duydum kendi kendime, bir de acıma".

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI TÜSTAV

- Sen gittiğin zaman Moskovaya , artık beş yıl sonra mı ~~olur~~ , on yıl sonra mı? Anuşka çoluk çocuğa karışmış olacak. Bilmem ne fabrikasında mühendis, belki de baş mühendis ~~olacak~~. Gözümün önüne getiriyorum kızın on, on beş yıl sonraki halini. Tayzesine benziyecek . Saçları kırca, tombul ve çilek reçeline maraklı. Bacakları da biraz daha kalın. Ben sana daçalarının adresini yazarım. Bir yerde saklarsın.

- Olur, olur... Yat borusunu çaldık..

Yattılar. Motor sesi güm güm de güm güm.

Anuşkanın Daçasında onuncu çizgi

Camekânlı verandada oturmuş sabah kahvaltısı ediyoruz ben, Maria Andreyevna. Çilek reçeli , Petyanın getirdiği süt, çavdar ekmeği . Anuşka odadan gelmedi daha.

Mariya Andreyevna hiç beklemediğim bir şey sordu; hem de yavaş sesle sordu, Anuşkanın içerde duymasından çekiniyormuş gibi:

- Anuşkayla evlenecek misiniz? Şey, demek istiyorum, Zaksa yazılacak mısınız?

Ne diyebilirdim?

- Elbet te, dedim...

- İyi, iyi , dedi . O da gider sizinle Türkiyeye, nasıl olsa memleketinize döneceksiniz bir gün...

- Tabii ..

- Beraber gidemezseniz arkanızdan gelir... Kanun dairesinde karı kocalık iyidir. Zaks Sovyet kanunu, değil mi?

- Elbet te...

Anuşka geldi. Oturdu. Mariya Andreyevna sözü değiştirdi :

- Pazara gideyim de, çilek verip irmik alayım, bulabilirsem.

Mariya Andreyevnanın ~~daçanın arkasında~~ çilek tarlasını var. Şöyle yirmi metre kare. ~~Ama~~ Bu yıl çok çilek vermiş .

Karşı yoldan Nepman aileleri geçiyor. Anuşkayla Moskovada , arada bir caddeleri dolaşır yeniden kaç nepman dükkânı açılmış, kaçı kapanmış diye bakarız. Kapananlardan çoğunun yerine devlet kitap mağazaları açılıyor.

Mariya Andreyevna :

- Gidip çilek toplıyayım, dedi.

Anuşka, ~~sarışın bir kurt yavrusu gibi~~, ak dişlerini parla-

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

tarak ıssırıyor reçelli çavdar ekmeğini. Ormanda bir yerlerde bir el silah atıldı. Laf olsun diye sordum:

- Silah atmasını bilir misin Anuşka?

- Bilirim.

Şaştım.

- Ben bilmem...

- Olabilir...

- Bilmiyorum diye beni hor görmüyorsun ya?

- Yooo.

- Nerde öğrendin silâh atmasını? Ne zaman?

- Babamı gözümün önünde öldürdüklerinden sonra, ben de silâh atmasını bilmeliyim, diye karar verdim...

- Eee...

- Annem tifüsten ölünce Sibiryada... Partizanlara katıldım..

- Bana hiç anlatmadın bunu...

- Anlatacak bir şey yok. Altı yedi ay işlerine yaradım..

- Anlat şunu, ne olursun?

- Başka sefere... Şimdi göle, yıkanmağa, marş marş...

Kalktım. Gözüme Pıravda gazetesi ilişti. Aldım. Dünkü. 12 Haziran 1924 tarihli. Çinde Yu-Fey-Fu işçi liderlerini kovalıyormuş. Demir yolu işçileri birliği yönetim kurulu başkanını idam etmiş.

- Ne var?

- Çinde terör.

Anuşka elimden gazeteyi kaptı.

- Nerde?

- İşte.

Okudu. Bir şey söylemedi. Gazeteyi masanın üstüne koydu.

- Gidelim.

Göle kadar konuşmadan yürüdük. Sivri sinekler korkunç. Hem yürüyorum hem çat pat enseme, gözüme yapıştırıyorum şaplakları. Anuşka oralı değil...

- Beni ıssırmıyorlar mı bunlar?

- Benim etim seninkisi kadar tatlı değil anlaşılan.

Aklıma iki de bir Kariya Andreyevnanın söyledikleri geliyor. Türkiyeye Anuşkayla gitmek imkânsız. Ama sonradan getirtmek? O da imkânsız...

Yan yana yürüyoruz. Üçümüz yan yana yürüyoruz kayın ormanında, yol yol sızan gün ışınlarının içinden gereçek: Ben, Anuşka, bir de ayrılık.

Dinle neyden ki hikayet kılmada
ayrılıklardan şikayet kılmada.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Ne mırıldanıyorsun Ahmet?

- Bir büyük şair var, mistik, ama çok büyük. Mevlana, onun bir beytini.

Anuşkaya çevirdim rusçaya. Mistik anlamını da anlattım. Rey kamıştan yapılır, kamışlıktan kopar. Onun için ayrılıklardan şikayet eder üflenirken. İnsan evrenselin, yani, Tanrının bir parçasıdır, onden ayrılmıştır, ayrılıktan şikayet eder, burda insan, şair yani.

- Mistik anlamından çok, düpe düz söylediğini sevdim. Şunun türkçesini okusana...

- Aslı farsça. Türkçeye çevirmişler. Sana her ikisini okuyayım. Okudum.

- İkisi de çok ahenkli. Kerimuşkayla konuştuğumuz zaman dinliyorum da, Türkçeyi beğeniyorum, ahenkli.

- Neden ona Kerimuşka derken de sana bir kere Ahmeduşka demedin?

- Bahi. Ne tuhaf? Niye? Elli kere içimden Ahmeduşka diyorum sanırım, ama yüzüne karşı... Kim bilir neden?

Göldeki dönüşte:

- Bağritskiye uğrayalım, dedim Anuşkaya.

Bağritski, en sevdiğim rus şairlerinden biri. Mükemmel insan da.

Bizi bahçe kapısında karşıladı. Dişsiz ağzıyla, belki ağzında diş vardır, ama bana bir tek dişi yok gibi gelir, gülüyor:

- Hoş geldin Osman paşa..

Bana, her nedense değil, Plevne kumandanı Gazi Osman paşa yüzünden sanırsam, hep Osman paşa, der.

- Anuşka bu ne güzellik. Güneşli ekin tarlası gibisin.

İçeri girdik. Ufacık daçada alaca karanlık, rutubetli. Japon balıkları yüzer akvaryomlarda, kuşlar ötar, kafeslerde, ama insana yüzen balıklar da, kuşlar da bu alaca karanlığın içinde serbest serbest yüzüyor, kanat çırpıyor, ötüyormuş gibi gelir.

Karısı, ufacık tefecik bir kadın, çay hazırladı. Bağritski çok acaklardan, çok derinlerden gelen çok sıcak sesiyle yeni şiirlerini okudu. Bu adamı nasıl seviyorum, nasıl seviyorum, balıklarının, kuşlarının ve şiirlerinin arasında ve kardeş gözleri karşısında günlerce oturabilirim.

Yüreğimin bir parçasını Edvard Bağritskinin yanında bırakarak döndük. Mariya Andreyevna, çileklerimizi irmikle değil, patatesle değiştirmiş.

Şimdi gece yarısı. Anuşkayla yan yana yatıyoruz. Pencereler açık, ama tül perdeler kapalı. Sivri sinek meselesi. Gece lâmba

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

bile yakamıyoruz odamızda .

Anuşka , sırt üstü , çırılçıplak uyuyor yanımda. Çocuk gibi soluk alıp veriyor, hafifçe puflıyarak. Eli elimde. Başımı çevirip içeri düşen ay ışığında pırıldayan çıplaklığına bakmıyorum. İçimden göğsüme doğru ağır, yapışkan, kifiri karanlık birşeyler yükseliyor. Yüreğim gene küt küt atıyor. Anuşka'nın elini sımsıkı tutuyorum. Gözlerimi perdeyi ağartan ay ışığına dikmişim. İçimden göğsüme doğru yükselen şey, kollarımı, ayaklarımı kapladı. Anuşka yattı mı Si-Ya-Uyla? Atmadı mı? Bilmiyorum. Bunu hiçbir zaman öğrenemeyeceğim. Gözümün önüne Marusanın odasında , -Marusanın odasındaki divanı bilirim -, Marusanın divanında yaptıkları sevda hareketleri gelmiyor. Belki geliyor da , istiyorum. Yakınlıklarını düşünüyorum. Bence , iki insan birbirine ancak o sıralarda kayıtsız şartsız yakın oluyor. Benden başka birisiyle Anuşka'nın bu yakınlığı deli edecek beni. İyi ama ben gidince Anuşka , nasıl olsa başka bir erkek bulacak. Evlenecek . Belki de Zaksta . Doğru . Ama, ben gidince , ben artık büsbütün yokken. Ben ölünce Anuşka için. Değil, iş bunda da değil, çok daha karışık. Kızın elini bırakıp kalktım. Giyindim. Usulca çıktım, ay ışığındaki ormana.

İzmirde yirmibeşinci çizginin sonu

- İsmail.

İsmail uyanmadı.

Ahmet daha yüksek tekrarladı:

- İsmail .

- Ne var? Ben misin Ahmet? Birşey mi oldu?

- Hiçbirşey olmadı. Bağışla müsaadesizliğimi .

- Böyle be kardeşim ne oluyor?

- Bana uyku haplarını getirmeyi unuttum.

- Alamadım. Reçetesiz vermiyorlar. Yarın yazdırırım reçeteyi benim bildik doktora. Uyumağa çalış, Haydi, say beş yüze kadar.

- Bağışla beni.

- Uyu, uyu, haydi.

İsmaili uyandırmak eşeklik. " Uyku haplarını unutma " , diye bir pusula yazıp elbiselerinin üstüne bırakabilirdim.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI TÜSTAV

İstanbul polis müdürlüğünde çizgiler

İsmaili koydukları hücre karanlıktı. " Bu hergelelerde karanlık maraki var . Askerler de karanlığa atmışlardı." İsmail, helaya gitmek için koridordan gelip geçtikçe, gündüzü, geceyi anlıyor. Hücrenin duvarına tırnağı ile çizgiler kazıyor, ama kazdıklarını görüp sayamıyor. Sorguya çağırmıyorlar. Nerimanın getirdiği yemekleri veriyorlar. Karanlıkta ağzını burnuna bulmak zor oldu önceleri, sonra alıştı. İsmail biliyor, onu burda üç ay, beş ay, dokuz ay sorgusuz sualsiz tutabilirler. Ziya anlatırdı, 928 tevkifatında, bir yıl tutmuşlar onu, işkencelerden sonra hücrede. İsmaile o sefer çok bir eziyet etmedilerdi. Ziya anlatırdı, bir iç donuyla bırakıp , kollarını da arkadan kelepçeleyip cigaralarının ateşiyle dağlamışlar göğsünü, karnını, bacaklarını. Gösterirdi, benek benek , koyu esmer yanık yerleri hala durur. İki tırnağını da , sol elinin serçe parmağındakiyle , sağ elinin orta parmağındakini sökmüşler.

İsmail, koridordan gelip geçtikçe, iskemlelerde başka başka tutukların oturduğunu görüyor. Yalnız , dişçi Agop hep aynı taburede . Sersemlemiş, esrar çekmiş gibi bir hali var. Bir keresinde, İsmail önünden geçirilirken, Agop tabureden düştü. Hemen kaldırdılar. " Aman Agop efendi şöyle rahat oturun rica ederiz!" diye alay edip , yine taburesine oturttular. İsmail anladı: Dişçi Agobu uykusuzluk işkencesine tutuyorlar. Kimisini, günlerce ayakta uyutmazlar . Başında nöbetleşe polis bekler . Kendinden geçtin mi, dürter uyandırır. Kalıp gibi düşersin , kaldırıp diker . Agop çok yaşlı olduğu için her halde , arkalıksız taburede oturtuluyor. Birkaç gün sonra İsmail Agobun yuvarlandığını yine gördü. Yine kaldırdılar. Aşağı yukarı 27 gündür , ya 25 ya 27 Agop taburede . Devriliyor, kaldırıyorlar . Düştükçe başı çarpıyor yere, ak saçlarının dibinde kanlar kurumuş, yüzü gözü yara bere içinde.

Dördüncü kutta, çifte aylı kapının önündeki sahanlıkta , tutukların anaları , karıları , kız kardeşleri . İsmailin içeri düşüşünün bilmem kaçıncı ayı ydu, Neriman hastalandı , Osman bey getirdi bir hafta İsmailin yemeğini . " Ben başına buyruk bir herifim, bana ne yaparlar? Fakat bu sefer inşallah çıksın da aklını başına toplasın biraz . Bu işlerden vazgeçsin, demiyorum. Ama yakında baba olacak. Emine de kızı sayılır. Vazgeçsin demiyorum, ama öne de atılmasın boyuna ".

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI TÜSTAV

Merhaban, iki ayla kaçtığın ondeki sevgilikte Kerimin ablası ile tanıştı. Kerimi 15 gün önce yakalamışlar. İzmailden iki ay sonra. Kerimin ablası yaşlı, çalışmaz, güler yüzlü, merdivenleri de bir çıkar koşa koşa, on dördünde kız sanırsın.

Merhaban :

- Ben Kerim ağabeye bir iki ay önce otobüste rastlamıştı, dedi. Baktım önüne bakıyor. Bir sevindim, bir sevindim. Kalabalığı yarıp yanına gidinceye kadar otobüs durdu. Kerim ağabey diye seslenmeğe vakit kalmadı. Atladı. Ben de. Arkasına bakmadan hızlı hızlı gidiyor. Ben de peşinde. Dar sokağa yokuşa sapıp, koşmaya başladı. Anladım, durdu dedi o zaman kafama, beni görmek istemediğini.

Kerimin ablasının elinde sefer tası, ve dört beşe bir demet de kırmızı gül var. Karşıyerden getirmiş. Bodrumda bir gül verdi:

- Bizi burdan çıkınca hep takib edecekler, dedi. Kerem Nereye gidiyorsa, kimlerle konuşuyorsa. Kerim o yüzden kaçmıştır senden. Bir çoğu berif var, peşimden ayrılmaz. Evveli gün burdan sabahleyin çıktım yemeği bırakıp, yine peşimde çoğu. Kalabalığa Hamamına girdim. Yıkandım akşam ezanına kadar. Çıktım. Çoğu hamamın kapısı kaldırımında durmuyor mu? Kar da yağıyor, titriyor köpek. Getirdiğimiz yemekleri veriyorlar mı bari olduğu gibi çocuklara? Yoksa kendileri de zıfbleniyor mu?

Bir kadın sesi ortalığı çınlatıyor:

- Kaçma yemeğini sıcak vermeğe mecbursunuz. Kocam verem.

İki saattir açılmayan çifte aylı kapı açılmış, polisler yemekleri alıyor kadınlardan. Kerimin ablasının getirdiği kırmızı gülleri de aldılar.

- Bağırmayın rica ederim.

- Niye bağırmayacakmışım? Bu hanımınız var bizi burda saatlerce bekletmeğe?

Bağıran genç, güzel, tuhaf bir kadın, babası Rum, kocası komünist. Üç su yüzü görmemiş gibi kara kirli kaşmirler bir oğlan. Sonra, arda dayanamamış bir iki kare poliste. Arkadaşları sevmez. Kerimin ablası :

- Şu sevdaya düşerim, dedi, akıllı fikirli, aslan gibi kadın. Onu nasıl sevdi de vardı? Ailesini de tepti bu yüzden. Babası rıza etmedi, ama reddetti gibi birşey. Polisler, ne de olsa çekiniyor. Gönül bu, akıl ile konar denilişler boşa da. Niye sevgin babasevini tepti ile komünisti vardı, demiyoruz. Ama komünisti de verirsin Kerim gibisine varmalı. -Çokdüzgün dişleri ile gülümsedi. Kuzguna yavrusu anka görünürmüş.

(Bu da Kerimin eşinin kendi ailesiyle yaptığı tartışmaların, dedi, sonra çok önemli bir yeri vermiş kitabında.)

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Yemekleri verdi kadınlar. Bağılmadılar. Boş sefertaslarını bekliyorlar, bir şeyi daha. Elifbe aylı kapı açıldı. İki sivil polisle dört tutuk çıktı. Tutukların ellerinde kömür küfeleri. Bodrumdan kömür taşıyorlar siyasi kısmın sobalarına. Tutuklardan hiçbiri kapının önündeki kadınların bildiği değil. Yine de iki taraf bakıştılar, gülümsedi. Necla, eldeki gazeteyi çarşaf gibi açıp okur gibi yaptı. Tutuklardan biri, Fransızca bileni; Hümanite gazetesinde bir haberi okudu: Türkiyede komünistlere işkence ediliyor. Dünya demokratları ... Daha sonunu okuyamadı, yanındaki polis:

- Yürü, dedi, itti arkasından.

Necla bağırdı:

- Gözümüzün önünde bile işkence ediyorsunuz.

Polis yan yan baktı Neclaya, başını salladı, geçti. Tutuklar, ellerinde kömür küfeleri, indi merdivenleri.

Kerimin ablası Nerimana:

- Kerime işkence etmiyorlardır inşallah, kızım, dedi. Bir kere gösterin diye o kadar yalvardım, göstermiyorlar.

- Ben İsmaili girdi girali görmedim.

Kerim tabutluktaydı. Tabutluğun üç duvarı beton, yeri de, kayası tahta. Ancak bir adam sığabilir içine. O da, ayakta durarak. Omuzların, sırtın duvarlara, dizlerin kapıya dayanır. Kerim yirmi gündür tabutlukta. Yakalandıkların ilk gecesi dövdüler, ertesi gece alıp yine dövdüler, zorla hücreye attılar. Sonra tabutluğa. Tepesinde, kaç mumluk Allah bilir, ama deli gibi aydınlık bir elektrik lambası yanıyor. Bir yanıyor, bir sönüyor. Bir sıfırı karanlık bir dayanılmaz aydınlık. Kerim yirmi gündür tabutlukta. Beş gün yemek de vermediler. Şimdi az birşey veriyorlar. Su dökmeğe yalnız bir kere çıkarılıyor. Yemeğini de oracıkta bir kere yiyor, sonra ayak üstünde bir karanlık, bir aydınlık. Kerim yirmi gündür tabutlukta. Artık koluna giriyorlar ayak yoluna götürürken. Kerim yirmi beş gündür tabutlukta. Artık hiçbirşey düşünmüyor. Düşünmek denen şeyi itirdi. Yorgunluk da duymuyor. Duyduğu yorgunluktan başka birşey. Bir karanlık, bir aydınlık. İlk seferleri, gözlerini sımsıkı yumardı, bir karanlıkla bir aydınlıktan kurtulmak için. Şimdi bir yummuyor, bir açıyor, bir ~~yumuyor~~ yummuyor, bir açıyor. Yirmi altıncı günün gecesi Kerimi şube müdürünün odasına getirdiler. İsmail de ordaydı.

İsmaille şube müdürü:

- Tanıyor musun bunu? dedi, Kerimi gösterdi.

İsmail, bir açılıp bir kapanan gözlerine baktı Kerimin. Yalnız gözleri değil, bütün yüzü bir kısılıp bir açılıyor. İsmail şaşırdı. Sonra birden anladı. Tabutluk.

Müdürün masasında, iyice solmuş üç kırmızı çiçek de, bir bardak içinde, ordaydı.

TÜSTAV SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

- Tanımıyorum.

- O seni tanıyor.

- Yalan.

Kerime Şube müdürü sordu:

- Bu İsmail verdi değil mi sana mumlu kağıtlarla makinayı?

Kerim susuyor. Kerim burda değil, başka bir dünyada, bir sönüp kararıp bir deli gibi aydınlanan bir dünyada. Yüzü gözü hep öyle bir kısılıp bir açılıyor. İki polis girmiş koltuklarına.

İsmail biliyor, Kerim falakada hiçbir şey söylemediği için tabutluğa girdi.

Şube müdürü bağırdı Kerime:

- Ulan cevap versene. Sen tundan aldın, biliyoruz, kime verdin?

İsmail gözlerine bakıyor Kerimin. İsmailin içine korkunç bir acı düştü. "Oğlan delirecek ?".

-Yatırın şunları.

İsmail yine debelendi, Kerim itilince düştü yere. İkisinin birer ayağını bir tek falakaya geçirdiler. Başladılar sopaya.

- Götürün.

İkisini de eski yerlerine attılar. Kerim on gün sonra çıldırdı. Timarhaneye götürdüler yece yarısı.

İzmirde yirmi sekizinci çizgi

İsmail cigarasını yakmak için çakmağı çaktı, karşısında oturan Ahmet gözüne iğne batırmışlar gibi geri çekildi, geriye attı kendini. İsmail, aklına ansızın geleni itti aklından. Birşey sormadı. Ahmet:

- Çakmaktan değil, dedi. Alevden değil. Bıyıklarımı yakacaksın diye korktum.-Bu "bıyıklarımı yakacaksın" in kepazeliğini nemen anladım.-, Gustum.

Yattılar. Ahmet horlamasını bekledi İsmailin. Kalktı. Çakmağı aldı el yordamıyla masanın üstünden. Kulübe zifiri karanlık. Çakmağı gözlerinin önüne getirdi. Bekledi. Az daha bekledi. Çaktı. Alev gözlerini yaktı gibi geldi ona. Gözlerini yumdu. Açtı. Aleve bakıyor. " Korkuyor muyum?" Aleve bakıyor. "Korkmuyorum, korkmuyorum, korkmuyorum". Çakmağı söndürdü. Uzandı karyolasına. Çakmak elinde. Bekledi. Çaktı. Gözlerini yumdu. Korkuyla."Korkuyorum." Çakmağı söndürdü. Başladı işte, ateşten korku. Ama sudan korkmuyorum. Hangi korku daha önce başlar? Kitabı bulup okumalı. Kitap masanın üstünde. Karanlıkta nasıl okurum?" Kalktı. Kitabı açtı, kitabın o yaprakları artık kendiliğinden açılıyor. Çakmağı çaktı, alevine bakmıyarak, belli belirsiz aydınlanan satırları okudu. Hangi korkunun daha önce başladığını yazmıyor. Kitabı yerine koydu. Çakmağı söndürdü.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Uzandı. " Uyuz dağlarının sonunu değil ,iki üç gün daha bekliyebilirim. İki üç gün daha. Demek böyle . İki üç günlük bir zamana. İki üç gün sonra, bir varmış bir yokmuş Ahmet yoldaş ", Ahmet kendisine kuryel gün günlerde duyduğum acıma duygusuna tıkanıyor. "

Ahmet , o gece sabaha kadar uyuyamadı. Anuşkanın

Anuşkanın dağlarında on dördüncü çizgi

On dördüncü çizgiyi çekiyorum. Anuşka yanımdaşımda. Düşünüyorum: " Varda altı günümüz kaldı. Sonra Moskova, sonra bir hafta , on gün, ve elini İstanbul ". Anuşkaya baktım:

- Ver elini Anuşka .

Futbum - uzun ok paraşütleri tombalça eldi. Ayrılık ,birbirine yakınlaşmış kavuçlarının içinde, ama Anuşka bunu biliyor.

- Ahmet geç kalacağız. Petyaya uğrayalım, istasyon dönüşü , oğlum hastalandı mı ne?

Petya iki günlük izin getirmiyor.

- Olur.

İstasyonda, yüksekçe kaba peronda süslü püslü nepmenler, bilgisiz ormanda , Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesinin dağalarında var. Öğrencilerden dış doğu ülkelerinden gelenler Çinliler, Japonlar , İranlılar fesleğenden bir takım da yukarı aşağa volta vuruyor. Papazın kızı da orda. İranlı Hüseyinzade ile arası iyidir. Yan yana dolaşıyorlar. Bizim Türklerden kimse yok. Yağlı, torbalı birçok da köylü. Birkaç tane de "yersiz - yurtsuz" çocuk.

Varsayla Moskova tirenden indi. Kucaklaştık. Varusanın başında kırmızı beşörtü, altında oldukça eski koşun bir ceket.

- Varusa , dedim, on yıl sonra , yüz yıl sonra senin resmini işte böyle yapacaklar. Komsomol kız filmlere , tiyatrolara ,romanlara on yıl sonra da bu basılık kıyafetle girecek.

Varusa ürkce, güzel, kamral, ela gözlü.

- Hava şaşkınlığın kapalıyı, dedi. Ceketi onun için giydim.

- Tanıyacaksın, çıkar.

Koşun ceketini çıkarıp koluna aldı. Kısa, basma entarisinin göğsünü memelerini şişiriyor.

Ürkce , tane , Türkçe :

- Ulan, dedi, hem deli gibi sevdalısın, hem el alemin kadınına göz atarsın.

Varusa , yolda , fabrikadaki işlerin , - fabrikada çalışıyor iyi gittiğini anlattı. İstasyonda, peronda gördüğümüz , yüzleri

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

gözleri inanılmıyacak kadar kirli, üstleri başları inanılmayacak kadar paramparça, "yersiz, yurtsuz" çocuklardan - bana bizim köy çocuklarını hatırlatırlar, ama yazları - söz ettik. Marusa bu konuda Krupskayanın bilmem kaç ay önce, bilmem herde söylediklerini anlattı:

- Biz de fabrikada bu işle uğraşıyoruz, dedi.

Petyanın köyüne geldik, ama Petyanın evini bilmiyoruz. Tozlu yolun iki kıyısına dizilmiş izbaların, çoğu çarpılmış izbaların avlularında, kayatlarında, önlerinde kimseler yok. Sağa sola bakındım. Pencerelerinin dış çerçeveleri oymalı, damının samanları yeni aktarılmış, doğru dürüst bir izbanın önünde sakallı, çizmeli bir adam gördüm.

- Siz durun, gidip şuna sorayım.

Adama yaklaştım.

- Merhaba yoldaş.. Petyanın evini soracaktım. Nina Aleksandrevyenanın oğlu Petya... - Petyanın babası iç savaşta, Kızıl Ordada çarpışırken ölmüş, ~~xx Petya bize sütgetirirde~~ Oğlanı anasıyla sormayı doğru buldum. - Petya bize süt getirir de..

Adam karşılık vermeden bir süre yüzüme baktı:

- Sen Tatar mısın?

- Türküm. Türkiyeli. İstanbuldan.

Adam sakalını kaşıdı. Gözleri dikleşti:

- Türksün demek. Türk. Burda işin ne?

- Okuyorum. Üniversitede.

- Şu daçalardaki yan göz Çinliler gibi demek?

- Öyle.

~~- Öyle~~ - Sen de onlarla daçalarda mı oturuyorsun?

- Hayır. Burda bir bildikte.

Bu sırada Marusa yanımıza yaklaştı.

Adam, hep öyle dik dik bakarak:

- Demek her sabah Petya sana süt getiriyor? dedi.

Adamın konuşması tuhafıma gitmeye başladı.

- Evet. Ne olacak?

- Ne olacakmış? Ne olacak? Rus ekmeğini yediğiniz, Rus sütünü içtiğiniz yetmedi mi? Burda işiniz ne? Dünya devrimidir diye, tutturdunuz, sırtımızdan geçiniyorsunuz. Rusun ekmeğini, Rusun sütü Rusa yetmiyor.

Marusa makayını ıtıldı:

- Seni gidi domuz "kulak" seni ...

Marusa yla adamın arasında bir eğiz dolaşıdır başladı.

- Kökünü kurutacağız sizin gibi parazitlerin, kulakların.

Adam küfrediyor. Marusanın da ondan aşağı kaldığı yok. Serimle

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI TUSTAV

Anuşka da geldi. Erkek, kadın köylüler , çocuklar da yerden biter gibi toplandılar başımıza. Kimi Marusadan yana, kimi köy ağasından.

Bir köylü kadını, tatlı bir kadın, Petyanın anasıymış:

— Petya hasta, dedi. -Ağaya döndü - . Utanmıyor musun İvan Petroviç, dedi, süt satıyoruz diye kıskanıyorsun. Bir tek ineciğimiz var. Senin üç tane. Allah doyursun doymaz güzünü. - Bize döndü - , Petya hasta diye tekrarladı, ben de işten vakit bulup gelemedim.

Anuşka :

- Biz de Petyayı merak ettik, dedi. Oğlan iyi olana kadar ben gelip alayım sütü.

Her nedense , gidip Petyayı görmedik , daha doğrusu , bütün olup bitenlerden sonra aklımıza gelmedi bu.

Nina Aleksandreyevna gidip süt getirdi ~~xxxx~~ toprak bakraçta.

Daçaya dönerken , Kerim , bir aralık Türkçe sordu bana:

- Sen kıza birşey söyledin mi?

- Yooo,ne münasebet. Ya sen?

- Ben de .

O gece ormanda , sınıklıkta ateş yaktık. Rus ormanlarında ateş yakıp çevresine ~~toplanmanın~~ otur güzelliği , güzellik de değil, o yanan çam kütüklerinin alevlerine bakarak dalgalara düşmenin , - pek biçimsiz bir söz söyliyeceğim, hem Rusça - , romantikası hiçbir memleketin ormanlarında yoktur sanıyorum. Anuşkanın eli elimde . Marusa , Kerimin dizlerine yatmış .Hepimzin yüzünde kızıltılar. Dört yanımız, çepeçevre geceye karışan kayın ağaçları, çamlar.

Marusa sordu :

- Kerimuşka, hiç değilse bu gece, bu gece beni çok seviyormusun?

Kerim yeme ukalâlık etse " çok değil ", dese , kafasına birşey atacağım serbest elimle.

- Çok, dedi. Seni çok , çok seviyorum Marusa.

~~Kerim~~ Eğildi, dizinde yatan kızın başını kaldırdı . Ağzından öptü.

" Hay Allah kahretsin diye düşünüyorum Anuşkaya bakıp . Bu alnı, bu saçları , bu ağzı , bu burnu , bu gözleri , bilemedin yirmi gün sonra, bir daha görmeyeceğim. Hiç mi hiç . Ömrümün sonuna kadar bir daha bu eli tutmayacağım. Öleceğiz birbirimiz için.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Yatakta bile ona bu gecenin kadar yakın olmadım. Bu yakınlığı, bir insanın başka bir insana ,bir insanın bana bu kadar yakınlığını, bu güvenli, bu gözümüzü yaşartan yakınlığı bir daha duyamayacağım. Bütün bu düşündüklerim, biliyorum, bütün bunlar romantika. Kaç yıldır ömrüm romantika , Kerimkinki de, daha tanımadığım, ama tanıyacak olduğum bir yığın insanınki de, Kuphininki de , Bağdasaryanınki de, Mehmetçik, Aşağakalınki de Romantika. Yeni, Kerimi ne bekliyor memleketler? Romantika!.. Kim bilir , belki çok eziyetli, belki de kanlı . Ama dört nala koşan atının üstündeki kızıl çetecinin romantikası. Atlı bereye koşuyor? Yüz kere ölüme. Ama yaşamak için, daha güzel, daha haklı, daha dolgun, daha derin yaşamak için.

Kerim memleket havalarını söyledi. Sesi hayatla yanık.

"Al nançeri kur beni yalanım ,"

Türkü söylerken yüzü değişiyor, dönüşüyor. Dönüşüyor. Ateşle kızıltıları kırmızı dalgın , sarı gözleri genç bir kurdunki gibi .Yaşamaya , uçsuz bucaksız yaşamaya iştahlı.

İstanbul Polis Müdürlüğünden çizgiler.

İsmailli hücreden çıkardılar. Meleklerin yanında koridorda, döşeksiz, battaniyesiz, portatif bir karyolanın üstünde yatıp kalkıyor. Kaç aydır içerde? Bu sefer de barduki duvara çizgiler kazıyor. Artık iskemlelerde oturan yok. Bir takımını bıraktılar, bir takımını aşağıya, müteferrika koğuşuna attılar. İsmaili de, Kerimle aynı felekten ekmek yediğinden beri, sorguya çağırmadılar. Yeni yoldaşının var mı? bilmiyor. Ama portatife yerleştiğinden, yani üç günden beri yeni yoldaşının olsaydı görürdü gibisine geliyor. Ondan fazlasını bilmiyor.

Pişçi Asop da müteferrika koğuşuna indirildi.

İsmail , kuru yemekler istiyor Kerimden iki gündür. Portatif karyolasının az ötesindeki odada birini , -kimi ? biliyor - açlığa yatırmışlar. İsmail, gözleri oda kapısının alt aralığından , pollara çaktırmadan, kemirmaktan çiğnek börek, peynir , haşlanmış et dilimi filan gibi kuru şeyleri itiyor içeri.

Portatife yerleşmesinin haftasında İsmaili uykusundan uyandırdılar. Şube müdürü, gözlüklü komiser, bir sivil daha .

- Yürü bakalım.

Koridoru dolu saptılar . Gözlüklü komiser bir kapı açtı.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Ziyanın karnı alabildiğine uzayıp içeri çökük. Bütün adaleleri, korkunç bir ağırlığın etkisi altında aşağı doğru çekiliyormuş gibi uzamış.

İsmail gördü Ziyayı. Boş odada, camsız pencerenin önünde, -dışarda bahar yağmurları yağıyor -, Ziya çırılçıplak ayakta. Bir kısa donla. Kollarını arkadan kelepçelemişler. Ayakları da kelepçeli. Koltuk altlarından burup geçirip ~~koltuk~~ çok yuksek pencerenin demirine ~~parmaklığına~~ bağlamışlar uçlarını. Ziya, bileklerinde kanlar kurumuş, çıplak ayaklarının parmakları ucunda duruyor. Biraz kendini aşağı koyverse ipler kesiyor koltuk ~~yıkıtı~~ altlarını. Yağmur sırtını kamçılıyor. Gözleri alabildiğine açık.

en yukarıdaki

Başı yukarıya doğru kalkık omuzlarının arasına gömülü.

Şube müdürü sordu İsmaile :

- Tanıdın mı?

- Tanımadım.

- Mumlu kağıtlarla makineyi sana veren bu değil mi?

- Bana hiç kimse , hiçbirşey vermedi.

Ziyaya yaklaştı Şube Müdürü, İsmaili gösterdi :

- Tanıdın mı?

- Bildiğim adam değil.

Ziyanın sesi her zamanki sesi, yumuşak, kalınca.

- Sen buna vermedin mi mumlu...

Şube müdürünün sözünü kesti Ziya :

- Ben öyle birşey vermedim hiç kimseye .

Şube müdürü sövmedi. Kumral başını salladı. Çıktılar.

Torlak Kemali

İsmail döndü portatifine. Düşünüyor: " Çarmıha germiş her geleler Ziyayı ". İçinde ölçüsüz bir acıma. Buraya düştü düşeli hiç duymadığı birşey, ağlamak geliyor içinden. " Ziyayı çarmıha germişler, Bedreddini Manisada Sultan Muradın deve üstünde çarmıha germesi gibi . " Bunu Ziyadan dinlemişti. " Ergeleler ..." Kafası ansızın başka yönde işlemeğe başladı. " Kerimle Ziyaya yaptıklarını niye bana yapmadılar? Dedi ya müdür, mumlu kağıtlarla makinayı Ziyadan alıp Kerime verdiğimi biliyorlar. Kimden öğrendiler? Ama Kerimde bulamadılar makinayla kağıtları. Kerimin kime verdiğini öğrenmek istiyorlar. Oğlana o eziyet ondan. (İsmail Kerimin çıldırdığını bilmiyor.) Ziyayı da sorumlularından olduğu için , mumlu kağıtlarla makineyi Kerimin kime verdiğinden haberi vardır diye çarmıha gerdiler. Mumlu kağıtlar, yazı makinası . Birkaç deste mumlu kağıtla eskice bir yazı makinası. " Da " harfi de iyi basmaz .

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

İzmirde otuzuncu çizgi

Ahmet elindeki su bardağına bakıyor. Yudum yudum içiyor. Bardağı bıraktı. Gitti, yüzlerini yıkadıkları - Ziyanın yapısı - musluklu tenekenin musluğunu bir kere daha açtı. Kapadı. Dün yüzünü yıkarken ansızın bir ürküntü duydu su sesinden. Dün suda içmedi. Ama bugün yüzünü rahat rahat yıkadı. Suyu da içti işte. Suya da bakabiliyor. Dereceyi bir daha koydu. 36,8 . Ne baş ağrısı, ne kırgınlık . Kapının arkasındaki ak çizgileri bir daha saydı : 30. Makka paletini aldı. Bol bol ak boya sıktı tüpten. En kalın fırçayı da aldı . Kapının arkasındaki otuz çizginin üstüne , yukardan aşağıya üç çizgi çekti. Baktı. Bir de , dört kolu kapının dört köşesine değen kocaman bir çarpma işareti çekti otuz çizginin üstüne. Gülümsedi. Motor sesini dinliyerek İsmaili beklemeğe başladı.

İstanbulda Eminönü tramvay durağında.

İstanbula bahar yağmurları yağıyor. Artık iyice de ısındılar. Neriman , Eminönü tramvay durağında duruyor. Şemsiyesini açmış. Karnı burnunda. Tramvaylar gelip geçiyor, Nerimanın bekledikleri , Aksaray tramvayları da. Neriman oralı değil. Gülümsüyor , birşeyler mırıldanıyor kendi kendine. Aksaray tramvayları gelip geçiyor. " İsmaili yarın göreceğim. Yarın görürsün , dediler. Yarın. Emineyi de getiririm." İlkbahar yağmurları yağıyor Yeni Caminin kubbesine, minarelerinin külâhlarına, Haliçe , mavnaların üstüne, köprüye. " Kerimle Ahmet böyle yağmurlu birgün satmışlar Orak Çekiç gazetesini , ama yağmur çiseliyormuş sadece, Ahmet önce utanmış da satamamış". Nerimanın yüreği sıkıştı. " Kerimin ablasına , Kerimin timarhaneye kaldırıldığını söylediler. Kadıncağız yığılıverdi oraya, çifte aylı kapının önüne. Elinde dört kırmızı gül vardı yine ."

Ilık bahar yağmurları yağıyor Balıkpazarına, Eminönü meydanına , meydan saatının üstüne, tramvay durağına , adamlara ,Nerimanın şemsiyesine.

Aksaray tramvayları gelip geçiyor. Neriman dayanılmaz bir sancı duydu. Bağırmamak için dudaklarını ısırdı. Karnına , kasıklarına bıçaklar saplanıyor. " İsmaili yarın göreceğim " . Sancılar birbiri ardınca gelip gidiyor. Bir taksi durdurdu. Talini varmış , bu yağmurda boş taksi bulmak kolay değil.

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Nerimman , üç saat sonra , Aksaraydaki evlerinde, yatak odasında, komşu ebe hanımın yardımıyla bir kız doğurdu İsmaile. Komşular , bakkaldan, Kadıköyüne telefon edip Osman beyi çağırmışlardı. Osman, yatak odasının kapısı önünde, Emineyi de elinden tutmuş , bir aşağı bir yukarı dolaşıyor. Nerimman , çığlıklarını ağabeysi , yalnız ağabeysi değil, hiçkimse duymasın diye dudaklarını ısırıra ısırıra, etik yara etti, yatak çarşaflarını paraladı. Bir kız doğurdu İsmaile.

İstanbula bahar yağmurları yağıyor. Eminelerin cumbalı , kafesli , boyasız, tahta evleri üstüne bahar yağmurları yağıyor.

Tirende

İsmail içeri girer girmez, Ahmet, kapının arkasını gösterdi ona :

- Bak .

İsmail baktı. Anladı . Kucaklaştılar.

- Kırk, kırkbiri beklemedim İsmail .

- İyi ettin... Zaten ... - sözünü bitirmedi-. Gidip bir şişe rakı alayım be kardeşim.

- Yaşa. Kardalya balığı da getir. Hıyar turşusu da , lahana turşusu da .

- Olur.

İsmail fırladı. Bir saat sonra döndü . Çilingir sofrasını kurdular.

- Yaşamak güzel şey Allah kahretsin.

- Elbette güzel şey be kardeşim.

- Ben yarın Balıkesire Ziyaya gideyim , İsmail.

- Sen bilirsin, ama...

- İstanbula gitmek olmaz daha . Ziya ile bir konuşayım. Şu çukurdan yakalanmanın bir yolunu düşünelim. Şu işi burda toplantıya koymak istemez. Sorumlulardan yakalanmayan bir Ziya.

Ahmet bıyığını tıraş etti. Alt ve üst dudaklarının içine pamuk yerleştirdi. Ağzının biçimi değişti. Sol gözünün üstünü de tentürdiyotla iyice yaktılar. Yara gibi oldu.

- Değişti mi yüzüm?

- Epeyi...

- Ver bakayım şu nüfus kâğıdını.

İsmailin nüfus kağıdındaki resim İsmailden başka herkese benziyor.

İsmailin Amerikan denizcilerinkine benziyen bir şapkası var

var. Ahmet onu da denedi, Saçlarını da şapkanın altından çıkardı .
-İyice değişti yüzüm be kardeşim.

Ertesi sabah ,ikisi birden erkenden uyandı. Aucaklaştılar, İsmail işe gitmedi.

- Kapıyı açık bırakmak olmaz. Anahtarı kime vereceksin?

Ahmet istasyonda üçüncü mevki vagona binerken gözüne bir herif ilişti. Peronda duruyor. Tirene binenleri gözlüyor gibi bir hali var. " Ben bu herifi tanıyacağım. Yoksa benzetiyor muyum? Aydınlık idarehanesinin kapısı önünde durup, içeri girip çıkanları gözetliyene mi benziyor? Yok canım. Yine evhama kapılıyoruz allah kahretsin."

Tiren yola çıktı. Ahmet pencerenin yanında. Başını cama dayadı. Anuşka başını vagonun camına dayamış, Moskovaya dönüyoruz. Eli elimde. Ormanlar gelip geçiyor. Konuşmuyoruz. Elimi sanki kendisini vagonda bırakıp kaçacakmışım gibi sımsıkı tutuyor. Kırıldanıyorum:

Dinle neyden ki hikâyet kılmada
Ayrılıklardan şikâyet kılmada...

- Sizin ,o , mistik şairin şiirini mi okuyorsun yine?
- Nerden anladın?
- Melodisinden. Şunu bir kere daha söyle, ilk önce Türkçesini, sonra Rusçasını. Ama kulağıma.

Söylüyorum.

- Çok kederli... Be rey denen aleti Kafkasyada, Orta Asyada bulmak olmaz mı?
- Olur sanırsam, ne yapacaksın?
- Bir tane bulmaya çalışacağım. Çalmasını beceremem. Asacağım odamın duvarına.

Tirene binerken peronda gördüğüm herif ~~kompartimana~~ göz girdi. Karşıma oturdu. Çok da benziyor öteki herife allah kahretsin. Bana bakmamağa çalışıyor, zoraki... Vay anasını, takip ediliyorsam, hemen yakalamazlar. Kimlerle temas edeceğimi anlayacaklar. Ziyaya gitmeli mi, gitmemeli mi? Oğlanın başını ateşe yakmıyalım durup dururken.

Herif dışarı çıktı. Bir istasyona yaklaşıyoruz. Tiren yavaşlıyor. Demek herif o herif değil. İnecek işte burda.

İndi mi , inmedi mi diye baktım pencereden. Göremedim. Ama arkadan inmişse göremem zaten. Tiren kalktı. Anuşka hep öyle sımsıkı tutuyor elimi. Kayın ağaçları gelip geçiyor. Ruslar şu kayın ağacına bayılır. Biz hangi ağacı severiz? Kavağı, çınarı. Ben hangi ağacı severim? Söğüdü mü? Gözü de pek yeşildir müba-

TÜSTAV TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

reğin. Ben ... Anuşka, Anuşka !.. Bu "Anuşkaları" içimden söylüyorum sanırken yüksek sesle söylemişim.

- Ne var Ahmeduşka?

- Hiçbir zaman , hiçbir kadını , seni sevdiğim kadar sevmedim, sevmiyeceğim...

- Bir iki yıl sonra memleketine döneceksin Ahmeduşka. Bir sıra hatırlıyacaksın beni. Sonra... Ama iş bunda değil. Daha bir iki yılımız var. O bir iki yılı düşünelim...

İçim burkuluyor. Bir hafta,bilemedin on gün sonra gideceğimi söyliyebilecek olsam da, söyliyemiyeceğimi anlıyorum. Son gece, belki... Zaten ben ortalıktan kayboldukten bir gün sonra Anuşka anlıyacak... Bir gece önce söylemişim ne çıkar? Anuşkaya bunu nasıl söyliyeceğimi aklıma sığdıramıyorum. Hemen birşeylerle oyalanmalıyım, hemen. Gözüme , Anuşkanın eski gazetelere sardığı paket ilişti. Okudum yazıları: Romanyada terör. Kominternin beşinci yılı... Deminki herifi vagonun koridorunda gördüm . Daha doğrusu , ~~kupenin camından dışarıya, herhalde bana~~ bölmeye , bir göz attı, çekti başını . Belli , ben trene binerken tanıdılar beni. Peşimdeler. Gelecek istasyonlardan birinde nasıl inebilirim görünmeden? Ziyaya gitmekten vazgeçmeli. Peki, nereye gitmeli? Biletim Balıkesire kadar. Moskovaya yaklaşıyoruz. Anuşka :

- Kerimle Marusa bizi garda bekliyeceklerdi değil mi? diyor.

- Öyle dedilerdi.

- Kerim çok iyi insan. Bak, sizin partide böyle insanlar ne kadar çok olursa, o kadar iyi çalışırsınız. Gözüme yine paketin gazetesi ilişiyor. Gene aynı yazıları okuyorum :

Romanyada terör. Kominternin beşinci yılı

Moskova varoşlarını geçiyoruz. Anuşkanın eli elimde. Herif karşımda oturuyor. Uyukluyor. Gerçekten uyukluyor mu , numara mı yapıyor?

Ben, Nazım Hikmet, bu kitaba Ahmedin, İsmailin, Ziyanın , Anuşkanın , Nerimanın , ~~xagamanyaxxx~~ istekleriyle 1960 da başladım. Ayını hatırlıyamıyorum. (Kerim öldü. Timarhanede de değil. İyileşip çıktı ordan . Veremden öldü 1950 nin Mıyısında). Yirmi, yirmi beş yaprak kadar yazdım. Bıraktım. Yürümedi.

Ahmedin, İsmailin , Ziyanın , Anuşkanın, Nerimanın yakamı bırakmıyan ısrarlarıyla işe , 1962 nin 8 Ağustosunda yeniden koyuldum. Aynı ayın 26 sında bitirdim kitabı.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Masamda iki gazete duruyor. Biri, 15 Ağustos 1962 Tarihli L'Orient , Beyrutta çıkar, Fransızca . İlk yapmağına beş sütun üstüne şöyle bir başlık koymuş :

" Sovyet uzayadamlarının sürüp giden uçuşu, yeryüzünden aya doğru bir yolculuğun provası mı?"

İkinci gazete ~~Ankarada~~ çıkıyor. Sonra İstanbulda çıkıyor. Vatan. 15 Ağustos 1962 Pazartesi sayısına şu başlığı koymuş :

" Ereğlideki büyük mitingde Türk işçisinin kesin ihtarı : İnsan gibi yaşamak için mücadeleye kararlıyız. "

Altmışımın içindeyim. Beş yıl daha yaşıyabilsem.
İsmail, cigarasını cigaramdan yaktı:
- Yaşamak güzel şey be kardeşim , dedi.
Anuşkanın ak , uzun parmaklı tombulca avucunda Ahmedin eli.
Neriman , kalınca sesiyle tekrarladı:
- Yaşamak güzel şey be kardeşim....

S O N

TÜSTAV
TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI